ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 1er NOVEMBRE 1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11353 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.353

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԻՆ

Ակամայ յետաձգուած մայիսեան ծա-նօթ դէպքերու պատճառաւ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պատգամաւորական ժողո-վը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմբեր 1-3, Առ-նուվիլի մէջ :

Այս տարուան պատգամաւորականը բացառիկ հանգամանք մը կը ներկայացնէ : Նոր Սերունդի կեդրոնական վարչու-թիւնը կազմակերպութեան օրէնսդիր մարմնին կը ներկայանայ՝ ձեռքն ունե-նալով բեղուն գործունէութեան տեղեկա-գիր մը :

Իսկապէս աննախընթաց էր եւ յանդու-գն՝ ծրագիրը զոր հաշուետու շրջանին յղացաւ ու գործադրեց Նոր Սերունդի վարիչ մարմինը, հանդիսաւորապէս նշե-լու համար Հայաստանի անկախութեան յիսնամեակն ու կազմակերպութեան հիմ-նադրութեան (1945) 23րդ տարեդարձը :

Իր առնին ջերմօրէն շնորհաւորեցինք ու քաջալերեցինք Հայկական Շաբաթ ան-ուան տակ կազմակերպուած ձեռնարկ-ները, որոնք տեւեցին աւելի, քան մէկ ամիս, Մարտ 3էն Ապրիլ 7 (տե՛ս Յառաջ, 3 եւ 24 Մարտ ու 6 Ապրիլ) :

Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսիլիոյ մեր հայրենակիցները տեսան թէ ի՛նչպէս մեր երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները հայրենասիրական բուռն զգացումներով տոգորուած՝ կանգ չառին որեւէ զոհո-ղութեան առջեւ, հայկական երաժշտու-թիւնը, թատրոնը, նկարչութիւնը, ճար-տարապետութիւնը, գրականութիւնը, պատմութիւնն ու քաղաքական հարցերը ներկայացնելու համար հասարակու-թեան, վայելչօրէն, ձեռնհաս դէմքերու եւ խումբերու մասնակցութեամբ :

Նոր Սերնդականները ապացոյցը տուին թէ ի՛նչ արդիւնաւէտ գործունէութիւն կարելի է ունենալ եւ յաջողութիւն ձեռք բերել, երբ կամքն ու հաւատքը՝ միա-ցած հայրենասիրութեան ու աշխատան-քին հետ՝ մղիչ ուժը կը դառնան իրենց առաջադրութեանց :

Այս տարուան նախընթացը բարենշան է եւ յոյսեր կը ներշնչէ յառաջիկայ նոր նը-ւաճումներու համար :

Ասպարէզը բաց է երիտասարդութեան առջեւ :

Այս ազատ երկրին մէջ գործունէու-թեան լայն դաշտ կայ մեր Նոր Սերըն-դական տղոց ու աղջիկներուն առջեւ :

Միջավայրը, ուր անոնք կ՚ապրին, ա-մէն հնարաւորութիւն կ՚ընծայէ պահելու համար իրենց ազգային դիմագիծը :

Կարելիութիւններ կան սորվելու համար մայրենի լեզուն, Հայոց պատմութիւնն ու գրականութիւնը, ծանօթանալու Հա-յոց մշակութային ու քաղաքակրթական արժէքներուն :

Բարձրագոյն ուսում առած մեր երկսեռ երիտասարդները ամէն միջոց ունին դը-րութիւններ հրատարակելու Ֆրանսական մամուլին մէջ, միջազգային հասարակու-թեան ծանօթացնելու համար Հայը ո՛չ միայն իր անցեալով, այլեւ ներկայ կա-ցութեամբ եւ ապագայի յոյսերով :

Աշխատանքներ են ասոնք, որոնց պէտք է լծուին մեր գիտակից Նոր Սերնդա-կանները, որպէսզի այս հիւրընկալ հո-ղերուն վրայ բարձր պահեն Հայութեան անունը եւ սատարեն ազգապահպանման նուիրական գործին, որ մեր բոլորին ա-ռաջ պարտականութիւնն է :

Ընդ հուր եւ ընդ սուր անցած, դարա-ւոր ու փառաւոր անցեալի տէր ազգի մը

ԵՐԵՒԱՆ – 2750ԱՄԵԱԿ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔ

Աւելի արդէն հինգ – վեց հազար տարի առաջ մեր նախնիքները այսօրուան Երե-ւանի մօտերը գտնուող Մեծամօր գետի ակերուն մօտ, պատրաստած են մաքուր պղինձ, անագապղինձ, պղինձի, անա-գի, մկնդեղի, կապարի, զինկի մինչեւ 14 տեսակ համաձուլուածքներ, արտադրած են ձոյլ ոսկի, ջնարակ եւ ձուլած են ա-պակի : Ժայռերը ծածկած են չվերծան-ուած տասնեակ նշանագիրներով, ժայռե-րու մէջերէն իրենց քննախոյզ հայեացքը հասած է մինչեւ երկինք : Ու յետոյ ...

Եղած չեղածը քանի մը տասնամեակ-ներ առաջ էր, եղան թերթեր որ գրեցին. « Հայերու մասին քանի մը տարի ետք հաւանաբար ըսուի, թէ անհետացած ժո-ղովուրդ մըն է » :

1965 թուականին.— Հունգարիոյ գիտու-թիւններու ակադեմիայի հրաւէրով ա-կադ. Վ. Համբարձումեան կ՚այցելէ Հունգարիա, կը կարդայ երկու զեկու-ցում, կը քննուին գիտական աշխատանքի փորձի փոխանակութեան վերաբերող հարցեր :

Նոյն թուականին՝ Սորպոնի համալսա-րանի հրաւէրը, Սորպոնի համալսարանի պատուոյ դոկտորի վկայագիր եւ մետալ ակադ. Վ. Համբարձումեանի, զեկու-ցում Փարիզի աստղագիտական հիմնար-կութեան մէջ :

Հայաստանի գիտութիւններու ակադե-միան կը հիւրասիրէ 152 գիտնականներ օտար երկիրներէ՝ անուանի ուսողագէտ-ներ, բնագէտներ, աստղագէտներ, քի-միագէտներ, երկրաբաններ, մանրէա-գէտներ, կենսաբաններ ...

Սեպտեմբեր, Երեւան ... քննական օր-կաններու նուիրուած միջազգային համա-գումար : Կը մասնակցին 87 գիտնական-ներ օտար երկիրներէ :

Հայ ուսողագիտական միտքը կը ներ-կայացնեն քսան գիտնականներ (ակադե-մականներ Ա. Շահինեան, Մ. Ջրբաշ-եան, Ս. Մերգելեան, ինչպէս նաեւ Ա. Թալալեան, Ռ. Ալեքսանդրեան, Ն. Ա-ռաքելեան եւ ուրիշներ :

Զեկուցեցին 12 հայ գիտնականներ :

Հոկտեմբեր.— Երեւան կը ժամանէ լեհ կառավարութեան պատուիրակութիւնը՝ ելեկտրոնիք հաշուական բեքենիքի գծով, քանի որ Լեհերը որոշած են գնել «Հրազ-դան – 3»ը :

Նոյեմբեր.— Երեւանի մէջ տեղի կ՚ու-նենայ հանքերու ուժօնթիկէնի ճառագայթ-ներու միջազգային խորհրդակցութիւնը :

Պատահական ձեւով առնենք ուրիշ թը-ւականներ :

Հոկտեմբեր.—Երեւանի մէջ տեղի կ՚ու-նենայ տեսաբանութեան գիտաժողով մը : Կը մասնակցին երեք հարիւր գիտնական-ներ : Հայ գիտնականները կը կատարեն վեց զեկուցում :

Յուլիս.— Երեւանի մէջ ծնունդ կ՚առնէ գիտական միջազգային կազմակերպու-թիւն մը : Տեղի կ՚ունենայ երկրաբան-ներու միջազգային համագումարի երկրա-բանութեան պատմութեան ճիւղի առա-ջին՝ սահմանադիր ժողովը, կը մասնակ-ցին 380 գիտնականներ :

Վ. Վ.

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

782 թուականին (Ք. Ա.)—մօտ 10.000 :
7րդ դարու (Ք. Ա.) սկիզբները — մօտ 20.000 :
6 – 1 դարերուն (Ք. Ա.) մօտ 5000 :
1 – 15 դարերուն — 5էն 25.000 :
16–18րդ դարերուն— 12էն – 15.000 :
1827ին — 11.500 :
1897ին — 29.000
1913ին — 30.000 :
1926ին — 64.000 :
1939ին — 200.000 :
1959ին — 509.000 :
1968ին — 708.000 :
(Հոկտեմբեր 15ի տուեալներով)

Երեւանի բնակչութիւնը կ՚աճի :

Ամէն ժամ՝ երեք հոգի, ամէն օր՝ 72 հոգի, ամէն ամիս՝ 2800 անձ : Մէկ տար-ուան մէջ՝ 25 հազար հոգի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԱՅԼԵՒՍ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՅ

Ֆիկառօ շատ ուրախ է որ Մայիսեան դէպքերէն ետք, տը Կոլի առաջին ճամ-բորդութիւնը արտասահման ցոյց տուաւ թէ «տը Կոլ տապալելը» միշտ անեղծ է : Կարելի է միայն ցաւով հաստատել թէ Ֆրանսա թրքական կարծիքին պէտք ու-նեցած է տը Կոլին ներկայ վարկին մա-սին գաղափար ունենալու համար :

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ համաձայն չեն քաղաքական զանազան հարցերու շուրջ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա որոշած են սերտ գործակցութիւն մը հաստատել : Հրատարակուած զեկոյցով Սունայ եւ տը Կոլ կը հաստատեն թէ Զե-խոսլովաքիոյ հարցը վնասեց խաղաղ հա-մակեցութեան, կը նկատեն — մտահո-գութեամբ — թէ Իսրայէլ – արաբ տագ-նապը բարելաւում չէ արձանագրած : Երկու երկիրները խօսած են նաեւ Կիպ-րոսի մասին (տը Կոլի տեսակէտն այն է թէ կղզիին Թուրքերը Թուրք պէտք է մը-նան եւ Յոյներն ալ՝ Յոյն) :

Ֆրանքեւթրքական գործակցութեան սերտացման համար, Ֆրանսա պիտի ա-ւելցնէ իր տնտեսական եւ նիւթական օ-ժանդակութիւնը : Ստորագրուած է նա-եւ գիտական եւ թեքնիք գործակցութեան համաձայնութիւն մը, ըստ որուն 1969ին ջրելեկտրական տարրալուծարան մը պի-տի հիմնուի Իզմիրի լսարանին (Ֆաքիւլ-թէ) մէջ եւ 1970ին ալ հանքաբանութեան տարրալուծարան մը Անգարայի Հաջէթէ-փէի համալսարանին մէջ :

Նախագահ տը Կոլ Փարիզ հրաւիրած է վարչապետ Տէմիրէլը : Մեկնած առտեն, տը Կոլ Անգարա քաղաքի ոսկիի բանալի-ին արժանացած է եւ այդ առթիւ ըսաւ. «հող մի ընէք, դէշ բանի չեմ գործածեր, մարդու չեմ տար քաղաքը» : Այս յանձ-նումի արարողութեան ընթացքին, քա-ղաքապետը բացատրած է, Թուրքերէն անշուշտ —տը Կոլի, մայրաքաղաքին դժ-ուարութիւնները : Երբ ուզած են թարգ-մանել, տը Կոլ ըսած է «հարկ չկայ, հասկցայ» :

դաւակներն ու թոռներն էք դուք, սիրելի Նոր Սերնդականներ :

Ձեր հայրերն ու պապերը ամէնէն դը-ժընդակ պայմաններու մէջ պահեցին հայ լեզուն ու ազգութիւնը :

Դուք ժառանգորդներն էք անոնց :

Եղէ՛ք արժանի աւանդապահներ :

Այս մաղթանքով կ՚ողջունենք ձեր Պատգամաւորական ժողովը, յաջողու-թիւն մաղթելով ձեր աշխատանքներուն :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Il y a quelque 40 ans la France accueillait 200.000 ARMENIENS qui échappaient AUX MASSACRES DE TURQUIE

N.D.L.R. : C'est avec plaisir que nous reproduisons le placard paru dans le numéro du Progrès - Dimanche (Lyon, 27 Octobre) dans la page même consacrée au voyage du Général de Gaulle en Turquie.

Tous les Français d'origine arménienne seront très sensibles à ce témoignage et nous remercions tout particulièrement notre confrère lyonnais d'avoir préféré la Vérité à Platon.

La presse turque a mis en relief, avec raison, les relations qui ont existé, de tout temps, entre les Français et les Ottomans. Ces relations parfois contrariées par des conflits ont touché à tous les domaines et ont été souvent fructueuses pour les deux parties...

Nombre de citoyens français — éducateurs, hommes d'affaires — ont vécu et vivent encore sur les rives du Bosphore ou à Ankara. Mais la France, pays traditionnellement hospitalier, a ouvert encore plus largement ses portes, dans les années 20, à des dizaines de milliers de citoyens turcs.

Il s'agissait, il est vrai, des citoyens chrétiens, des Arméniens. Deux cent mille hommes, femmes, enfants, davantage de femmes que d'hommes, trouvaient asile en France...

C'étaient les pitoyables rescapés du génocide dont furent victimes les Arméniens de Turquie, en 1915-18 et plus tard, pendant le conflit gréco-turc (tragédie de Smyrne).

Déportation et massacres firent près de quinze cent mille victimes. Une opération méthodiquement montée par le gouvernement des « Jeunes Turcs », qui permit à l'Etat ottoman, mais aussi à une certaine populace, de s'emparer de fabuleuses richesses et aussi hélas ! de détruire, dans le pays, les vestiges d'une architecture arménienne fort ancienne.

Ainsi, se trouvait résolu le problème arménien en Turquie, un problème qui avait été longtemps un atout entre les mains des grandes puissances, dans leurs négociations avec la Sublime Porte.

Actuellement, vit en France une génération de Français d'origine arménienne parfaitement intégrée, mais personne ne songe à lui demander d'oublier le passé. Et elle ne le pourrait pas... Elle ne pourrait, notamment oublier que les ministres turcs, qui se sont succédé depuis cinquante ans, n'ont jamais eu l'idée de réparer le crime commis envers leurs parents, comme l'a fait le gouvernement allemand pour les Juifs.

Le premier génocide du siècle reste encore impuni...

V. M.

ԱՄԵՆԱՅՆՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ կիրակի Նոյեմբեր 3 :

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Հ.Մ.Ը.Մ.ԻՆ

ԻՐ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ճիշդ այսօր, Նոյեմբեր 1ին, կը լրանայ յիսնամեայ տարեդարձը այն պատմական Թուականին, երբ Գրիգոր Յակոբեանի կոչին վրայ, մարմնակրթանքի խումբ մը ջերմ հաւատացեալներ, 1918ի Զինադադարի նախօրեակին, իրարու մօտ կու գային հիմը դնելու մեր իրականութեան մէջ, այն պատկառելի միութեան, որ պիտի նուիրուէր հայ պատանիին ու երիտասարդին բարոյական ու ֆիզիքական կրթութեան եւ որ ծանօթ է Հ. Մ. Ը. Մ. անունով :

Այդ յիշատակի տօնակատարութիւնը ոմանք կանխեցին, ուրիշներ պիտի հետեւին թերեւս յապաղումով, բայց մենք ուզեցինք պատմական այդ Թուականը յարգել ճիշդ օրին, կարդ մը խորհրդածութիւններ ընելու համար նախ ու ապա առանձին գլուխներու տակ ներկայացնելու մարմնակրթական եւ սկաուտական շարժման մեր գլխաւոր յառաջապահները, ռահվիրաները, հիմնադիրները եւ ղեկավարները :

Այդ շարժումը կը հիմնուէր այնպիսի ճակատագրական պահու մը երբ գործունէութեան ընդարձակ դաշտ մը բացուած էր, կոտորակուած հայ ժողովուրդի առջեւ, առաջին համաշխարհային պատերազմէն ետք :

Զօրս ահաւոր ու դժնդակ տարիներէն ժառանգ մնացած ու իր բախտին ձգուած՝ անկազմակերպ նորահաս սերունդ մը՝ ու նաեւ խլեակներու վերածուած տասնեակ հազարաւոր որբերու բանակ մը, մեծ մասով խաթարուած՝ մարմնով ու նկարագրով — արդիւնք՝ տեղահանութեան եւ կարմիր ու ճերմակ ջարդերու ընթացքին իրենց ապրած դժոխային ու անմարդկային պայմաններուն, — որոնք փրկարար ձեռքերու կը սպասէին : Այդ սերունդը, ամէն բանէ առաջ, կարօտ էր ֆիզիքական կազդուրման ու բարոյական դաստիարակութեան :

Այդ ծանր լուծն ու ահաւոր պատասխանատուութիւնը իր ուսերուն վրայ առաւ, նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ ճամբայ ելած էր առանց մեծ յաւակնութեան, առանց նիւթական հիմնադրամի, ոչ ալ ազգային իշխանութիւններու կամ հանրային մարմիններու օժանդակութեան, բացի մամուլին մէկ մասին բարոյական քաջալերանքէն, ապաւինած լոկ իր ամուր հաւատքին՝ հայրենասիրական անյետաձգելի գործ մը կատարած ըլլալու անխախտ համոզումով եւ հրամայական պահանջքի մը ընդառաջ գացած ըլլալու գիտակցութեամբ :

Զինուած հոգական այս ստորոգելիներով, դիւրաւ հարթեց ան իր ճամբուն վրայ ցցուած խոչընդոտները, իր քայլերը ուղղեց դէպի լաւին, բարիին ու լոյսին, բռնեց վաղուան Հայերը կազմող սերունդին ձեռքէն, յոյս ու ինքնավստահութիւն ներշնչեց կեանքին իմաստը նոր հասկնալ փորձող եւ խարխափումին մէջ եղող սերունդին, իր մականին տակ կոփեց ու կռեց զայն իր որդեգրած իտէալին ու առաջադրութիւններուն համաձայն, քիչ ժամանակէն ազգին ընծայ տալու համար, մարմնով առողջ ու հոգիով ազնուացած նոր էակներ : Այսպէս է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր վրայ դրուած յոյսերը լիովին արդարացուց ու պատուաբեր կերպով յաջողեցաւ իր առաքելութեան մէջ :

Երբ մեծ եղեռնի նախճիրը կը կազմակերպէր, սաթայելատիպ Հրէշ դահճապետը կը յոխորտար, որ հայ ժողովուրդը պիտի վերածէր անտէր ու անտիրական հօտի մը, թափառական ու աւուր հացի կարօտ, անկարող մինչեւ յիսուն տարի ոտքի կանգնելու :

Այդ նենգամիտ ցանկութիւնը ժխտելու համար, հալածական Հայը այդ ժամկէտին չսպասեց իր մէջքը շտկելու համար : Երկու տասնամեակներ անգամ չէր բոլորած՝ երբ հայ ժողովուրդը նախանձելի պայմաններ կը ստեղծէր իրեն համար :

Իսկ ի՞նչ է պատկերը այսօր յիսուն եւ աւելի տարիներ ետք : Ի՞նչ է եղած անապատներէն հաւաքուած, Թուրքի հարէմներէն խլուած, յաճախ ցնցոտիներով պատսպարուած եւ կմախացած խլեակներու այդ բանակին վիճակը :

Հոգիով ու մարմնով որբացած ուշակորոյս այդ սերունդը, թափառական ըլլալու սահմանուած Հայը, այսօր դարձած է չափահաս, պատուական ընտանիքի հայր, շատ անգամ թոռներու տէր : Անոնցմէ շատ ու շատեր, այսօր քանի մը տասնամեակներ ետք, կատարած են այնպիսի վերելք ու թռիչք, կեանքի բոլոր ասպարէզներու մէջ ու երկրագունդի բոլոր ցամաքամասերուն վրայ, որոնք հաւասար չափով պատիւ կը բերեն զիրենք ծնող ցեղին ու զիրենք հիւրընկալող երկրորդ հայրենիքին :

Բաղդատել այսօրը անցեալին հետ, կը նշանակէ զուգակշռի դնել խաւարը՝ լուսաշող ներկային հետ :

Իսկ ինքը՝ Ջարդարար Թուրքը, որ ուզեց մեր արմատը չորցնել ու մեզ աշխարհին երեսէն սրբել, մնացած է միշտ նոյն յետին ու մոլեռանդ Թուրքը, կեղեքող ու ընչաքաղց, յաւիտենապէս ափը երկարած՝ օտարին ողորմութեան :

Կայ եւ աւելին : Սփիւռքէն զատ ու անկէ հեռու, իր պապենական որրանին մէկ փոքր մասին վրայ, համախումբ կ'ապրի, կը շնչէ ու կը ստեղծագործէ, շինարար ու աշխատունակ հայ ժողովուրդը, սգաւոր ու զարիպ՝ բայց յաւերժական ու լուսաճաճանչ Արարատի սփոփարար հովանիին տակ, որ իր աչքերը յառած է միշտ իր հարազատ ժողովուրդին, սպասելով իր օրուան, վերադառնալու համար կրկին մայր երկրին ծոցը :

Մեր փոքրիկ հայրենիքը, փոքր ֆիզիքապէս բայց մեծ՝ հոգեկան ու իմացական արժէքներով, դրկուած իր դարաւոր հողերէն, հաստատուած քարեղէն ու անբերրի հողամասի մը վրայ, դարձած է — բոլոր համեմատութիւնները պահելով — հրաշքներու եւ հրաշալիքներու երկիր, ուրկէ հինաւուրց ու դիւցազն Արմէններու, Վարդաններու եւ Ս. Մեսրոպներու ցեղին մտքի ու բազուկի ուժը վառ կը մնայ միշտ :

Այսօր Հայը՝ չէ մնացած այն նկուն ու գլխահակ, շուքէն վախցող, ստորադասութեան զգացումէ վարակուած, կարծեցեալ այն վաչկատուն եւ թափառական ժողովուրդը, որուն յաւիտեան դատապարտուած ըլլալ կը կարծէր դահիճը : Իր ինքնածին տաղանդին, իր պարկեշտ ու յամառ աշխատասիրութեան շնորհիւ, ան ինքզինք պարտադրած է այսօր ամենուրեք :

Հակառակ այն ահաւոր եղեռնապատումին, որուն զոհը պիտի դառնար խաղաղութեան տենչացող ու մարդասէր մեր ցեղը, կոտորակուած, յօշոտուած ու կենդանի կմախքներու վերածուած, եւ սակայն ընդունակ շուտով ոտքի կանգնելու, առաջին պատեհութեամբ, կրկին վերաշինելու համար իր աւերուած բոյները՝ աւելի գեղեցիկ ու աւելի շքեղ : Ընդունակ նոյնպէս կարճ ժամանակի մէջ, ջարդ ու փշուր ու յաւէտ կորուսած իր անփոխարինելի իմացական արժէքներուն պարապը լեցնելու նորափթիթ տաղանդներով ու նաեւ արուեստի ու գիտութեան կալուածներուն մէջ մարդկութեան տալով պատկառելի միտքեր՝ հայրենի աշխարհին մէջ ըլլայ թէ երկրագունդի տարածքին, ապշութեան մատնելով իր չարախինդ դահիճներն անգամ :

Մարդկային արժէքներով հարուստ մեր ներկայի երկնակամարին վրայ փայլող աստղերը, երէկուան կիսաքաղց մանուկներու սերունդէն են յաճախ, որոնցմէ շատեր, իրենց պատանեկութեան շրջանին, անցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերէն : Հոն կատարեցին առաջին անգամ պարկեշտ քաղաքացիներ դառնալու եւ իրենց հայրենիքին ծառայելու ուխտը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը հպարտ է նոյնպէս որ իր շարքերէն դուրս եկան, յաճախ համաշխարհային չափանիշով գնահատուած մեծութիւններ, մինչեւ իսկ հայ եկեղեցւոյ գլուխը գտնուող անբասիր հայրապետներ ու հոգեւորականներ, որոնք բան մը պահեցին միշտ այդ երանելի ու խանդավառ օրերէն, հաւատարիմ մնալով միշտ այն սկզբունքներուն որոնք մարզիկին կը ներշնչէն ասպետական ոգի, հաւաքական խաղերու առնէն «մէկը ամէնքին՝ ամէնքը մէկի համար»ի դաւանանքը, իսկ սկաուտին՝ հայրենասիրութեան, չարքաշութեան եւ այլասիրութեան մաքուր ոգի :

Ինչ բարերար ազդակներ ալ յետագային եկած ըլլան երէկուան պատանիին կազմաւորման նպաստելու, անուրանալի է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերէն անցնողները ժառանգ ստացան ու իւրացուցին մէկէ աւելի անժխտելի արժանիքներ, իբր անհրաժեշտ զէնք՝ իրենց ապագայ կեանքի պայքարին մէջ :

Բայց, Հ. Մ. Ը. Մ.ը չսահմանափակուեցաւ միայն իր անմիջական շրջապատով, Պոլսոյ արուարձաններէն դուրս ելաւ, իր թաթը երկարեց մինչեւ գաւառ, մինչեւ արտասահման, ամէն տեղ ալ պատանիի հոգիին մէջ կաթեցնելով սիրոյ ու եղբայրութեան, անձնուիրութեան ու հայրենասիրութեան սրբազան հուրը, իրեն համար, «Առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ» կարգախօսը, դարձաւ նուիրական նպատակ :

Այսպէս է որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հիմը դրաւ, սերտ կապերով շաղախուած համազգային ու բազմանդամ ընտանիքի մը, ուր համերաշխական ոգին տիրապետող էր :

Եւ մենք սրտանց կը շնորհաւորենք ու կը ծափահարենք ստուար մեծամասնութեան մը անձնուրաց ու խանդավառ գործունէութիւնը որ զմայլելի կերպով օրինակ հանդիսացաւ ու բարերար ազդակ մը եղաւ, հոգիով ու մարմնով կազմուելու վրայ եղող պատանիին համար :

Պիտի չուզէինք այս առթիւ մասնաւորաբար լուռ անցնիլ քանի մը անուններու վրայէն, որոնց նմաններուն քիչ անգամ կարելի է հանդիպիլ ընկերական շրջանակներու մէջ :

Նահատակ Շաւարշ Քրիսեանը, իբր անցեալ շրջանի բացառիկ դէմք, իր պատուանդանին վրայ զետեղելէ ետք, մենք պիտի ցանկայինք որ ներկայ սերունդը, ճանչնար այդ քանի մը հատընտիր անձերը, որոնք այնքան քաղցր յիշատակներ թողած են մեր սրտերուն խորը : Մեր մտածումը կ'երթայ նախ, հայ սկաուտներու ընդհ. պետ՝ Դր. Յակոբեանի որ զինուորականի մը պահանջկոտութեամբ՝ բծախնդիր էր կարգապահութեան, ու յետոյ վեհոգի ու անձնուէր Հայկ Ճիզմէճեանին, հոգիով ու մարմնով տիպար՝ անփոխարինելի Վահան Չերազին, բարի ու արտակարգօրէն ուղղամիտ՝ Բիւզանդ Կէօզիւպէօյիւքեանին, հեզահամբոյր Վարդ Փողարեանին, մտքով ու մարմնով փայլող՝ մարզիկ բանաստեղծ Մաթէոս Զարիֆեանին, պատուական Քաջունի եղբայրներուն՝ Եդիկին ու Եղիշէին, ու վերջապէս, դպրոցական պատանի սերունդին ֆիզիքական կրթութեան նուիրուած, հէք նահատակ եղբօրս՝ Հայկ Ծօլօլեանին, որոնք բոլորը նպաստեցին հայ մարզական իտէալ ոգիի մը կազմութեան, իրենց անջնջելի դրոշմը ձգելով մատաղ սերունդին վրայ :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործը, հայ իրականութենէն ներս, ընդգծելու առնէն, կարելի չէ մասնաւոր կերպով չշեշտել այն դերը, զոր ան յօժարակամ ուղեց բա–

ԾՆՈՒՆԴԻ ԾԱՌԸ

Եւ սա ի՛նչ աղմուկ, — չխրտոց էր հոս : Ի՛նչ լոյսեր եւ ի՛նչ բազմութիւն, ձի, կառք եւ սա ի՛նչ ցուրտ : Ձիերու տաք շունչը սառած գոլորշիի նման անոնց գըլխուն, անոնց դունչին վրայ կը կախուէր : Ձիերուն պայտերը կակուղ ձիւնին մէջէն կը զարնուէին սալայատակի քարերուն : Մարդիկ ի՛նչպէս իրար կը հրմշտկէին : Օ՛, ի՛նչպէս կ'ուզէր պատառ մը ուտելիք ձեռք անցընել : Ի՛նչ ողորմելի վիճակ ունէր ինք : Ոստիկան մը անցաւ իր քովէն եւ գլուխը անդին դարձուց որ զինքը չտեսնէր :

Ուրիշ փողոց մըն ալ կար : Օ՛, սա ի՛նչ լայն փողոց էր : Այստեղ, անտարակոյս, ոտքի տակ պիտի երթար : Ի՛նչպէս ամէն մարդ կը պոռար, կը վազէր, կառքը կը քշէր եւ սա լոյսե՛րը, լոյսե՛րը

Ա՞ս ինչ էր : Հսկայ ապակիով պատուհան մը եւ պատուհանին մէջէն ալ եղեւնի ծառ մը ծառին վրայ ալ լոյսեր, ոսկեղօծ թուղթեր, խնձորներ, պուպրիկներ եւ ձիեր :

Ու նաեւ մաքուր, նոր հագուստներով երախաներ, որոնք սենեակին մէջ կը խնդային, կը խաղային եւ կ'ուտէին ու բան մը կը խմէին :

Յետոյ, պզտիկ աղջիկ մը, որ սկսաւ տղու մը հետ պարել : Ի՛նչ անուշիկ աղջիկ էր :

Տղեկը կրնար պատուհանէն նուագը լսել : Նայեցաւ, զարմացաւ եւ խնդաց թէեւ իր ոտքին մատները պաղէն կը ցաւէին, իսկ ձեռքին մատները կարմրած, ուռած էին ու երբ զանոնք շարժէր շատ կը ցաւէին :

Յանկարծ, տղեկը յիշեց թէ իր ոտքերն ու ձեռքերը շատ կը ցաւէին : Սկսաւ լալ ու վազել : Յետոյ, ուրիշ լայն պատուհանի մը մէջէն տեսաւ ուրիշ Ծնունդի ծառ մը եւ սեղանի մը վրայ ալ շատ մը կարկանդակներ, դեղին խմորեղէններ : Երեք բարձրահասակ երիտասարդ կիներ, որոնք այնտեղ նստած, իրենց քով գացողներուն կուտային այդ խմորեղէնները : Դուռը շարունակ կը բացուէր եւ շատ մը մարդիկ ու կիներ փողոցէն ներս կ'երթային :

Տղեկը վեր ելաւ, յանկարծ դուռը բացաւ եւ ներս գնաց : Օ՛, ինչպէս ճչացին իր վրայ եւ նշան ըրին որ դուրս ելլէ :

Կին մը մօտեցաւ իրեն եւ կոպեկ մը սահեցուց ափը, իր ձեռքով դուռը բանալով անոր համար : Ի՛նչպէս վախցած էր : Կոպեկը ձեռքէն վար սահեցաւ, ինկաւ քարերուն վրայ : Չէր կրցած իր սառած մատները պինդ գոցել՝ դրամը բըռնելու համար :

Փախաւ գնաց, ո՞ւր՝ ինքն ալ չէր գիտեր :

Նորէն պիտի լար, բայց վախցաւ եւ վազեց ու վազեց՝ մատներուն վրայ փըչելով : Շատ անտէր կը զգար եւ շատ միս–մինակ եւ սարսափած :

Յետոյ, Տէր Աստուած, ա՞ս ինչ էր նորէն : Մարդոց բազմութիւն մը կեցած կը դիտէր ապակիէ պատուհանի մը ետին, երեք պզտիկ պուպրիկներ, որոնք կարմիր, կանանչ հագուած էին եւ կարծես իրաւ պուպրիկներ էին : Անոնցմէ մէկը պզտիկ ծեր մարդ մըն էր, որ մեծ ջութակ մը կը նուագէր, միւս երկուքը ոտքի կեցած էին անոր քովը եւ պզտիկ ջութակներ կը նուագէին, գլուխով չափ կը պահէին եւ իրարու կը նայէին : Անոնց շրթունքները կը շարժէին, իրարու հետ կը խօսէին, իրա՛ւ կը խօսէին, թէեւ ինք չէր կրնար պատուհանին դուրսէն լսել անոնց ձայնը :

Նախ, տղեկը կարծեց թէ անոնք իրա՛ւ մարդիկ էին, բայց երբ հասկցաւ թէ միայն պուպրիկներ էին, սկսաւ խնդալ : Աստանկ պուպրիկ ասկէ առաջ տեսած չէր եւ գաղափար անգամ չունէր թէ աստանկ պուպրիկներ կային : Ուզեց լալ, բայց պուպրիկները շատ զուարճալի կը գտնէր :

Յանկարծ, զգաց թէ մէկը, իր ետեւէն, իր վերարկուն կը քաշէր : Խոշոր մանչ մը, որ իր քովը կեցած էր, մէկէն զարկաւ իր գլխուն եւ թռցուց իր գլխարկը եւ վար հրեց զինքը : Տղեկը վար ինկաւ : Լսեց որ մէկը կը պոռար : Եղապատառ ելաւ, բայց վեր ցատկեց եւ փախաւ : Վազեց ու վազեց՝ առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթար :

Մէկու մը բակէն ներս մտաւ ու պահուըտեցաւ փայտերու դէզի մը ետին : «Զիս հոս չեն գտներ, մանաւանդ այս մութին», մտածեց :

Վախէն շնչասպառ, կծկուեցաւ ու յանկարծ, ինքզինքը շատ երջանիկ զգաց : Իր ձեռքերն ու ոտքերը ա՛լ չէին ցաւեր, սկսաւ տաքնալ, այնքան տաքցաւ որ կարծես վառարանի մը վրայ էր :

Յետոյ, իր ամբողջ մարմնով դողաց : Ցնցուեցաւ, կ'երեւայ քնացած էր : Ի՛նչ ալ աղուոր էր այդտեղ քնանալը :

«Քիչ մը հոս կը մնամ ու յետոյ նորէն կ'երթամ պուպրիկները դիտելու», ըսաւ ինքնիրեն եւ ժպտեցաւ :

Եւ յանկարծ լսեց որ մայրը իր վրայ ծռած կ'երգէր :

«Մայրիկ, քնացած եմ, ի՛նչ լաւ է այստեղ քնանալը» :

ՖԷՕՏՈՐ ԴՈՍՏՈԻԵՎՍԿԻ

(2 – Շար.)

...ամնել, նորակազմ հայրենիքի սահմաններէն ներս ալ, որ աւաղ կարճատեւ եղաւ։

Այդ օրերուն, պատերազմի, ջարդի ու ...ածանքի արհաւիրքներէն ճողոպրած ...ժողովուրդ մը ապաստան գտած էր մեր ...սքանչ ու վեհափառ Արարատի փէշե-...րուն, կիսաքաղց ու բոպիկ, սովի ու համաճարակի ենթակայ, ուր նոր կեանքի ...կը կոչուէր։ Այդ ճգնաժամային օրերուն ...մէն կը պակսէր ամէն ինչ որ կենսական է կեանքի մէջ։ Բացի յանուն հայրենի-...ք, կռուելու ու զոհուելու անյողդողդ ...ամքէն։ Վկայ՝ Սարտարապատի, Ղարաքիլիսէի ու Բաշ Ապարանի դիւցազնա-...մարտերը, որոնց յիշատակը յաւերժա-...ցած է այսօր չքեղ եւ արժանավայել կոթող - Յուշարձանով մը, իր պատմական ...վայրին վրայ։

Եւ սակայն, մեր ժողովուրդը, իր մեծ...ացման մէջ, առանձին չէր։ Իր հե-...ռաւոր հարազատներուն սիրտը յուզու-...մով կը տրոփէր երբ խնդիրը այս կամ ...այն ձեւով հայրենիքի փրկութեան կը վե-...րաբերէր։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը չէր կրնար բացառութիւն ...կազմել։ Ան չուշացաւ իր եղբայրական ...ձեռքը երկարելէ, տրամադրելով ինչ որ ...իր համեստ միջոցները կը թոյլատրէին։

Յիսնամեակի այս հանդիսաւոր տա-...րին, մեր մտածումը կ'երթայ ուրեմն ...նախ երախտագիտութեան արժանի միու-...թեան հիմնադիրներուն եւ անոնց ժամա-...նակակից անձնուէր գործակիցներուն, ո-...րոնցմէ շատեր, յաւէտ բաժնուած են ...մեզմէ այսօր բայց միշտ ներկայ են մեր ...սրտերուն խորը իրենց անմեռ յիշատակ-...ներով։

Այսօր, յիսուն տարի ետք, հրճուանքով ...կը հաստատենք թէ պատկերը շատ աւելի ...մխիթարական է մեր հայրենիքի սահման-...ներէն ներս, ուր օր օրի կը յայտնուին ...միջազգային չախանիշներով նոր ուժեր, ...որոնք Հայուն համբաւը կը տարածեն հա-...մաշխարհային մարզադաշտերու եւ կըր-...կէսներու վրայ։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը հպարտ է ու երջանիկ ...որ սկզբնական տարիներուն իր աղահա-...միկը բերաւ հայրենի մարմնակրթական ...զարթումին։

Ահա թէ ինչու համար, մենք կը դա-...սենք որ ներկայ յիսնամեակը չի պատ-...կանիր միայն սփիւռքի Հ. Մ. Ը. Մ.-ա-...կան կազմակերպութիւններուն, այլեւ ...համասարապէս հայրենիքին։

Թող ուրեմն այս թուականը նոր մեկ-...նակէտ մը կազմէ, ու այս կալուածին ...մէջ, հայրենիք ու սփիւռք փոխադարձ ...եղբայրական ոգիով, ձեռք ձեռքի ընթա-...նան ձախրելու համար դէպի նոր հորի-...զոններ, նոր հանգրուաններ, միշտ հզօր ...ու միշտ յաղթապանծ։

Ու այս իրողութիւնը թող կազմէ հայ ...ժողովուրդի ասպետական վրէժխնդրու-...թիւնը մեր դարաւոր թշնամիին վրայ։

ԳՐ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Հայաստանի Անկախութեան հռչակման 50րդ տարեդարձը հարկ էր որ մեծաշուք հանդիսութեամբ տօնուէր ամէնուրեք այս տարի, բայց մայիսեան ծանօթ դէպքերը, արգելք հանդիսացան եւ այսպէս միայն Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, Սէրքըլ Կաթոլիքի ընդարձակ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, պարտ ու պատշաճ հանդիսութեամբ նշուեցաւ 50ամեակի տարեդարձը։

Այս շատ կարեւոր եւ անյետաձգելի տօնակատարութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Փր. Կապոյտ Խաչի, Լիոնի, Տէսինի Նոր Սերունդի եւ Հայ Կամաւորական եւ Մարտիկներու Միութիւնները։

Վիէն քաղաքի եւ շրջապատի հայրենակիցները հոծ բազմութեամբ — մեծով ու պզտիկով — եկած էին նորոգելու իրենց Մայիսեան Ուխտը եւ ապրելու պահ մը 1918, Մայիս 28ի եւ ընդհանուր հայ ժողովուրդի հրաշափառ Յարութեան եւ յաղթանակի օրերը։

Բացումը կատարուեցաւ «Յառաջ Նահատակով» եւ ապա Պ. Կ. Տէրմոյեան — իբրեւ նախագահ հանդէսին — ընդհանուր պատմական ակնարկ մը նետեց Մայիս 28ի եւ 50ամեակի շատ կարեւոր, անուրանալի նշանակութեան վրայ։

Սրահի բազմութիւնը, նախագահի խնդրանքին վրայ, յիշեց եւ խոր հաւատքով յարգեց ազատագրութեան ճանապարհին վրայ ինկած մեր միլիոնաւոր նահատակները, մեր անվեհեր հերոսները եւ քաջարի մարտիկները։

Բեմը իր յարդարանքին մէջ, երկու եռագոյնները՝ հայկականը եւ ֆրանսականը պահակ կեցած, յանձնուեցաւ այս անգամ երիտասարդ խօսնակին, ընկեր Ժ. Մարտիրոսեանին (Տէսինէն)։

Ընկեր Ժ. Մարտիրոսեան, իր պաշտօնական հանգամանքով, խօսքը — ֆրանսերէն — ուղղելով իր հասակակից ընկերներուն, ճարտարօրէն վեր հանեց Մայիս 28ի վեհ եւ պաշտելի նշանակութիւնը. եւ առանց մոռնալու հայկական դատը եւ յարակից արդար իրաւունքներու անկասելի, անմոռանալի հետապնդումը, խոր համոզումով պնդեց թէ Հայոց երիտասարդութիւնը իր լաւագոյն ճիգերը պիտի թափէ կիսատ գործը՝ լրացնելու։

Գեղարուեստական բաժինը իրապէս համեստ էր, շատ համեստ, աղքատիկ։ Նուիրեալներ, իրենց մասնակցութիւնը բերած էին. այսպէս, օրիորդներ Աստղիկ Սանճեան, արտասանութեամբ — Եւա Ռստիկեան, երեք երգերով եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ. ընկեր Յովհաննէս Ուզունեան Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու անունով արտասանեց։

Իսկ Միջ. Ֆրանսայի մեր Նոր Սերունդի խառն պարախումբը իր յաջորդական չորս պարերով, թէ խանդավառութիւն ստեղծեց եւ թէ մեզ փոխադրեց պահիկ մը մեր հայրենի հողերուն վրայ։

Մասնակցողները, բոլորը անխտիր, ջերմօրէն ծափահարուեցան։

Օրուան բանախօսը, ընկեր Նուպար Նիկողոսեան ներբողականը հիւսեց վարպետօրէն՝ Մայիս 28ի եւ անոր կապուած այս տարի փառաւոր 50ամեայ յոբելեանին։

Մեր յարգելի բանախօսին համար, պատմականօրէն Հայոց դարունը պիտի գար ... եւ իրապէս եկաւ. — Եղեռնէն ետք, ահ ու սարսափէն ետք, Մեծն Արամ Մանուկեանի իմաստուն եւ վճռական առաջնորդութեան տակ — Մայիս 23էն մինչեւ 28ը երկարող օրերուն, Հայերը պիտի հանդիսանային յաղթական, թըշնամին պարտուած եւ խուճապահար, փախուստի պիտի մատնուէր։ Ցարուցեալ Հայութիւնը պիտի տիրանար իր հայրենի հողին մէկ մասին միայն եւ այսպէս պիտի կազմուէր հաստատուն կորիզ մը որուն վրայ գալիք մեր նորահաս սերունդը պէտք է աշխատի առանց դադարի — ընդարձակելու համար, անոր նեղլիկ սահմանները։

Մեր հայրենի, հարազատ հողերը պէտք չէ անջատուած մնան, անոնք մեր ամբողջական հայրենիքի մաս կը կազմեն։ Մեր հայրենիքը պէտք է օր մը ապատ ըլլայ՝ ամբողջացած հողերով, ամբողջական Հայութեամբ։

Դառնալով երիտասարդութեան Հայոց, ընկեր Ն. Նիկողոսեան, վճռական շեշտով գոչեց. «Տղա՛ք Նոր Սերունդի, տէր եղէք Հայ Դատին, կարգը ձերն է, տըղաք, ապարէզ իջէք, այս 50ամեակի առիթով, պէտք է որ Հայութիւնը միացած, տարեց թէ երիտասարդ, մէկ նըպատակի ձգտի, ամբողջացնելու մեր հայրենիքը, իր պատմական սահմաններուն մէջ»։

Այս գրաւոր ճառէն ետք, մեր յարգելի ընկերը, ուրիշ գրաւոր փոքրիկ բանախօսութիւն մը ըրաւ — ֆրանսերէն — սրահին մէջ ներկայ երկսեռ հայկականներուն ուղղուած։ Ժամը գրեթէ չորսին սկսած հանդէսը, վերջացաւ ժամը վեցին։

×

— Հայ Ազգ. Միութիւն.— Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ այս Կիրակի 27 Հոկտեմբերին, Համօ Օհանջանեան սրահին մէջ։ Զանազան զեկոյցներու ունկնդրութենէն ետք, ներկայ ժողովականները ընտրեցին ինը անդամներէ բաղկացած նոր վարչութիւնը, որուն կը մասնակցին՝ Մ. Մուրատեան, Պ. Ծիհանշահեան, Հ. Թորոսեան, Ս. Թիլպեան, Հ. Խօքսիւզեան, Վ. Գինոսեան, Ա. Գալայճեան, Գ. Աճէմեան եւ Կ. Տէրմոյեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ծանօթ նկարիչ Զարեհ Մութաֆեան արժանացած է Փարիզ քաղաքի Վերմէյլ մեծ մետալին։ Եւ այս առթիւ Փիէր-Քրիսթիան Թեթէնժէի պատուոյ նախագահութեան տակ, մետալին պաշտօնական յանձնումը կը կատարուի Երեքշաբթի օր ժամը 17էն 20 (Կալըրի տը Սեվր, 2 Րիւ Տիւփէն), ինչպէս նաեւ իր վերջին գործերու ցուցահանդէսին բացումը։

×

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 7ին Արա Պարթեւեանի կողմէ տրուելիք նուագահանդէսին մէջ Օր. Հիկէթ Աժէտէրեան պիտի նուագէ Պախի Րէ մինէօր քօնչէրթօն։

Ցայտագրի երկրորդ մասը կը բաղկանայ հեղինակին ստեղծագործութիւններէն, որոնք պիտի մեկնաբանուին ականաւոր երաժիշտներու կողմէ, ընկերակցութեամբ Քօլօն նուագախումբի լարային բաժնին։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Օր մը՝ Սառա Պեռնար Պրիւսէլի մէջ ներկայացում մը պիտի տար Սաշա Կիթրիի հետ։

Առաջին ներկայացման գիշերը Կիթրի Սառայէն խնդրեց, որ ներկայացումը քիչ մը կրճատէ, որովհետեւ, գիշերուան ժամը 12ին, կայարանին մէջ իրեն պիտի սպասէր իր մէկ բարեկամուհին, որ թատրոնի գլխաւոր դերասանուհի էր եւ այն գիշեր Փարիզ պիտի երթար։

— Հոգ մի ըներ, Սաշա, պիտի ջանամ որ կէս գիշերէն առաջ ալ ազատինք, ըսաւ Սառա։

Ներկայացման առաջին եւ երկրորդ արարները կրճատուեցան։ Սակայն, երրորդ արարին, Կիթրիին խաղ մը խաղալ ուզելով՝ Սառա շատ կը դանդաղէր։

Ի վերջոյ, երբ ներկայացումը աւարտեցաւ, ուշ էր այլեւս։ Բարեկամուհիին հանելու համար, Կիթրի կայարան վազեց բեմի հագուստներով, այսինքն, աբեւելքցիի տարազով, գլուխը փաթթոց մը եւ կողքին խոշոր եաթաղան մը կախուած։

Հազիւ թատրոնէն քանի մը քայլ հեռացած՝ երկու ոստիկաններ զայն կեցուցին, որովհետեւ, աջին-անդին նայելով կը վազէր։ Կարծեցին թէ խենթ է եւ զայն մօտակայ ոստիկանատունը առաջնորդեցին։

Հոն՝ հողին բերանը եկաւ, մինչեւ որ իր ինքնութիւնը հաստատեց։ Եւ երկու ժամ ետք տուն դարձաւ իր գլխուն եկածին վրայ ինք ալ խնդալով։

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ah, ça ira, ça ira, ça ira
Les bouonapartistes à la lanterne

Երգերը կիյոթինի կը նմանին. անոնք անտարբերութեամբ այսօր այս, վաղը միւս գլուխը կը կտրեն։ Երգն ու կիյոթինը միեւնոյն բանն էին փոքր ինչ տարբերութեամբ։

Այդ ժամանակ, այսինքն 1816ին երբ Սիվալտէզի դատը բացուեցաւ, արքայականները Պասթիտի եւ Ժօզինի կողմը կը բռնէին, վասնզի Ֆիվալտէզ «պոնապարթեան էր»։ Ազատականներուն «եղբայր» եւ «բարեկամ» անունը կը տրուէր. թշնամանքին յետին ծայրն էր այս անունը։

Եկեղեցիի տեսակ մը զանգակատուներուն պէս Տը Թ... պարոնուհիին ակումբը երկու աքաղաղ ունէր։ Մին էր Պ. Ժիլնորման եւ միւսն էր Լամոթ — Վալուայի կոմսը, որուն համար իրարու ականջին սա փսփսուքը կ'ըլլար տեսակ մը ակնածանքով. չե՞ս գիտեր, քառամանեակի դատին (1) Լամոթն է ան։ Կուսակցութիւնները այսպիսի տարօրինակ անյիշատակութիւններ ունին։

Հոս հարկ կը համարինք ըսել թէ քաղքենիներու դասին մէջ պատուաւոր դիրք ունեցողները իրենց յարգը կը կորսնցնեն եթէ անխտիր տեսակցին նաեւ ստորին դասու մարդոց հետ. պէտք է զգուշութեամբ ընդունիլ տունդ եկողը. ջերմութիւնը կը նուազի երբ ցուրտ մարմիններու կը մօտենաս։

Նախկին մեծամեծներու ակումբը, ինչպէս ամէն ուրիշ օրէնք, այս օրէնքն ալ ոտքի տակ կ'առնէր։ Մարինեի որ Փոմփատուրի եղբայրն էր, Սուպիզ իշխանին տունը կ'ընդունուէր. գործին «թէեւ»ը մի փնտռեր, այլ «վասնզի»ն։

Տիւ Պարի, որ տիկին Վոպէրնէի կնքահայրն էր, Մարէշալ Րիշըլիոյի տունը սիրով կ'ընդունուէր։ Այս երեւելիներուն ակումբը Ողիմպոս է. Հերմէս եւ Կըմէնի իշխանը անխտիր կը տեսնուին այդ ակումբին մէջ։ Գող մը կ'ընդունուի հոն, բաւական է որ Աստուած ըլլայ։

Լամոթի կոմսը որ 1815ին եօթանասունեւհինգ տարեկան ծերունի մըն էր, իր լուռ եւ ծանրաբարոյ կերպարանքէն, անկիւնաւոր եւ ցուրտ դէմքէն, կատարելապէս մարդավար կերպերէն, մինչեւ փողկապը կոճկուած թիկնոցներէն զատ նշանաւոր բան մը չունէր. ոչ նուազ նըշանաւոր էին նաեւ իր մեծ սրունքները, զորս միշտ իրարու վրայ կը դնէր խաչաձեւ երկար եւ թոյլ տաբատ մը ունէր, որուն գոյնը սիէննեան հողի (2) գոյն էր, Լամոթ կոմսին երեսն ալ տաբատին գոյնը ունէր։

Այս Պ. տը Լամոթը մեծ մարդու մը տեղ կը դրուէր այդ ակումբին մէջ, իր «հռչակաւոր» ըլլալուն, եւ աւելին զարմանալին՝ Վալուա անունին պատճառաւ։

Իսկ Պ. Ժիլնորման բացարձակապէս բարեկշիռ ակնածութեամբ կ'ընդունուէր այդ ակումբին մէջ, ուր մեծ ազդեցութիւն ունէր։

Սոյդ է թէ թեթեւսոլիկ մըն էր ան, բայց այդ պատճառաւ երբեք վնասելու իր զուարթութեան, պատկառելի, արժանապատիւ, մարդավար եւ քաղքենիի յատուկ ամբարտաւան կենցաղավարութիւն մը ունէր, որուն վրայ կ'աւելնար իր տարիքի ծանրութիւնը։

Մարդ չի կրնար դարաւոր հասակ ունենալ, առանց պատիժ կրելու։

Տարիները հուսկ յետոյ հերարձակ պատկառելի գլուխ մը կը կազմեն։

Պ. Ժիլնորման ունէր այնպիսի խօսքեր, որոնք հինաւուրց բարքերու կայծերն են բոլորովին։

Բրիւսիոյ թագաւորը Լուի ԺԸ.-ը վերահաստատելէն ետք երբ կոմս Ռիւբէնի անունը առնելով այցելութեան եկաւ անոր, փոքր ինչ Պրանտըպուրկի մարքիզի պէս եւ ամենանուրբ անամօթութեամբ ընդունուեցաւ Լուի ԺԴ.-ի թոռներէն։

Պ. Ժիլնորման հաւանեցաւ եւ ըսաւ.— Այն ամէն թագաւորները որոնք Ֆրանսայի թագաւոր չեն, գաւառի թագաւորներ են։

Օր մը անոր առջեւ յետագայ հարցումը եղաւ եւ պատասխանը տրուեցաւ։

— «Քուրիէ Ֆրանսէ»ի լրագրին խմբագիրը ինչի՞ դատապարտուեցաւ։

— Լրագիրը հրատարակելէ դադրելու։

— «Ապրելէ» ըսելը աւելի աղէկ է, ըսաւ Պ. Ժիլնորման։ Այս տեսակ խօսքերը երեւելի դիրք մը կուտան մարդու։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

(1) Քառանամեակի դատին ինչ ըլլալը Տիւմայի «Լը Քոլիէ տը լա Րէնի» անուն վէպը կարդացողը կրնայ գիտնալ։

(2) Սին քաղաքին շրջականերէն դեղնագոյն հող մը կ'ելլէ, որով ամէն տեսակ դեղին ներկ կը շինուի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը կատարուի Կիրակի Նոյեմբեր 3ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի հանգիստ 1922ի աղէտի զոհերու հոգւոյն :

Նոյն օրը յաւարտ պատարագի ժամը 13ին Հայրենակցական հաւաքոյթ եւ ճաշ Ժան Կուժոնի սրահը : 8 Րիւ Ժան-Կուժօն, Փարիզ (8) :

Ճաշագին 30 փրանք

' Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, փափաքողները այժմէն կրնան դիմել վարչութեան անդամներու կամ հեռաձայնել Տիկին Նալպանտեանի 770-39-35 :

×

Տիկին Մալվինէ Խապալեան եւ Պ. Հայկ Խապալեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 3) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ տարաբախտ երաժիշտ՝

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

×

ԱՂԲԱՍՏԱՆԱՄ ընկերակցութիւնը, իր Հանգստեան տուներու մէջ մահացած պատսպարեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի, 3 Նոյեմբեր, ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ, հովանաւորութեամբ՝ կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի :

×

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Պաղտասարեան, զաւակը Անդրէ, հարսը, թոռնիկները ու պարագաները կը ծանուցանեն թէ, այս Կիրակի, Նոյեմբեր 3ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, իր մահուան տարելիցին առթիւ :

×

Այս Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիի մէջ, ի յիշատակ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ (Նահատակուած 1915ին), ինչպէս նաեւ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէութեան ողբացեալ բոլոր ընկերուն յիշատակին :

Ահարոն Պէրպէրեան, Յովհ. Պէրպէրեան, Լեւոն Նետիլեան, Բիւզանդ Գամեան, Նազար Բապուճեան, Դաւէս Ջապուհեան, Մկրտիչ Կարապետեան, Պօղոս Պօղոսեան, Օննիկ Գուրեան, Յովհ. Արզարեան, Աւագ Պաղտասարեան եւ որդին Միշէլ, Կարապետ Քէլէշեան, Տաճատ Սուքիասեան, Հմայեակ Ուզունեան, Վաղարշակ Ութրաթեան, Տոքթ. Յովհ. Քիւթիւկեան, Հայկ Թէնէքճեան, Ահարոն Աբրահամեան, Աշոտ Նշանեան, Յովհ. Եղիշէեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մարգար Բարխեան, Հրանդ Յովնանեան, Շաւարշ Տէր-Պարսամեան (Նոր Սերնդական) :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկսած են : Մասնաւոր օթօքառ մը տրամադրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօքառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ավընիւ ԱԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ՚անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9.10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը : Ժամը 9.25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի-Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10.15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կայարաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ գրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօրէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօքառը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93

Հեռաձայն 927-01-72 :

ՆՈՒԷՐ

Լոնտէն ընկեր Մելիք Գէորգեան 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Շաւարշ Նարդունիի եւ Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ գլուխը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր բարենպատակ եւ կրթական ձեռնարկներուն համար : Տէր եւ Տիկին Յ. Տամլամեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ մօր Եսթեր Տամլամեանի մահուան 14րդ տարելիցին առթիւ հարիւր Փրանք : Պ. Քանարեան իր կնոջ յիշատակին հարիւր Փր., Պ. Հ. Գըրըքճեան (Վերտէօն) հարիւր : Տիկին Ա. Պարթեւեան իր քրոջ Անժէլ Գապաքճեանի մահուան 31րդ տարելիցին առթիւ 40, Պ. Այվազեան 20 :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օսմանճեան ընտանիքը յիսուն Փր. կը նուիրէ «Հայաստան»ի, Մարի Զաքարեանի մահուան առթիւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆՋՈՅՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սփըլանտիտի մէջ :

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յունուար 12ին, Վօվընառկ, էքսէն հինգ քիլոմեթր, գեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղերը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմելով Ֆօթօ Ռեքս, 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա, կամ իրիկունը 8ին, 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթ-թէյասեղանը Փետրուար 16-ին, Մեզոն տէ Սանթրօ, ժամը 15էն 20 :

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԹԻՐՈԼ

Աւստրիոյ ամէնէն արեւոտ շրջանը :

Մեկնում Դեկտ. 23ին, վերադարձ Յունուար 5ին :

Հանգստաւէտ սովորական պանդոկներուն մէջ ԹՐԷՆՍ (բարձրութիւն 1214 մեթր), Դահուկի (սքի) դպրոց, փարթենուար եւայլն :

Երիտասարդներու համար մասնաւոր հսկողութիւն որակեալ մոնիթէօրներու կողմէ :

Թիրոլերհոֆ պանդոկը, նոր կառուցուած, շատ լաւ դիրքով, լաւ եւ առատ ճաշ, տաք ու պաղ ջուր

460 ՖՐԱՆՔ

Ցում վիրթը պանդոկը, հանգստաւէտ, երիտասարդական մթնոլորտ, պարասրահ, տաք եւ պաղ ջուր 411 ՖՐԱՆՔ :

Տեղերը սահմանափակ են : Կանխավճար՝ 100 Ֆրանք :

Այս գումարին մէջ են ճամբու ծախքը (վերապահուած տեղերով թրէնին մէջ), Ինսպրուքի կայարանէն Թրէնս փոխադրութիւն, պանդոկ եւ ճաշ ու արկածի ապահովագրութիւն :

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զերծ ըլլալով ջանալով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Ճ Ա Շ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազ. Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի պատիւ Ֆրանս. բանակի 1914-18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան՚ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14) :

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին :

Ճաշագին նշանակուած է 20 Ֆրանք : Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսելով 770-07-25 :

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր անդամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հացկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախկին կամաւոր ռազմիկներուն :

Արձանագրութեան համար վերջին թուական նշանակուած է Նոյ. 13 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10-12 :

Ժանթիյյի.— Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը շարունակուին : 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյյի :

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը :

Պուա-Քոլոմպ-Անիէռ.— 4 Րիւ Մարի Լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ-Քաշան.— 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Տիգրան Հմայեակի որ կորսուած է պատերազմէն ի վեր եւ կը կարծուի որ Քալիֆորնիա է (Ֆրէզնօ) : Զինքը կը փնտռեն իր զաւակները՝ Մարաթ, Ռուտոլֆ, Մակտա եւ կինը :

Հասցէ Հայաստան, Արտաշատի շրջան, Մրգանոյշ գիւղ :

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE
87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62-03-44 64-09-49

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, երեկոյեան ժամը 9ին, պետական թատրոնի սրահը :

Կը խօսի Ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Երգչախումբ, ղեկավարութեամբ ջութակահար՝ Պ. Վահան Պայենտըրեանի :

Նուագ, դաշնակահարուհի՝ Օր. Եւնիկէ Պօյաճեանի կողմէ :

Մեներգ, արտասանութիւն եւայլն :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Նոյեմբեր 3ին, ժամը 8ին, Ֆրանս-Քիւլթիւռէն հայկ. արձակը եւ չափածոն :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ, Չորեքշաբթի (Նոյ. 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, (Մեթրօ Քատէ) :

Կը խօսի ՏՈՔԹ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Լոմպակօ :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. մէկ), ժամը 21ին, Տիկին Վ. Յովնանեանի բնակարանը, 14 Րիւ տէ Փաքըռէթ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20.45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 3 NOVEMBRE 1968

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — Թիւ 11354 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.354

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ռուսիոյ առաջին մարդահամարը կա-տարուած է 1897ին, ըստ որուն Երեւան ունէր 29006 բնակիչ։

Իսկ «Հայկական համայնագիտարանի» համաձայն 1897ին Երեւանի գաւառակին (քաղա) բը-նակչութեան թիւն էր 127.072 հոգի, քա-ղաքինը՝ 29 հազար, որուն 37 առ հարիւ-րը միայն Հայ էր, 0.05 առ հարիւրը Ռուս, մէկ առ հարիւրը Ասորի, իսկ 52 առ հարիւրը Թուրք...։

1905ին Հայ «քոմիթէճի»ները, ինչպէս ամբողջ Հարաւ. Կովկասի մէջ, այնպէս ալ այնտեղ աճուսարքային տարածած ըլ-լալով, մինչեւ 1914 քաղաքի բնակչու-թեան յաւելում չէ եղեր...։ Իսկ 1914-1918, առաջին աշխարհամարտի ընթաց-քին, այդ շրջանին մէջ Թուրքերուն դէմ կատարուած հալածանքները, ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Կովկասի ճակտէն քաշուող ռուս զինուորներուն տեղը գրա-ւելու աշխատող հայկական ուժերու գոր-ծունէութիւնը, Թուրքերը մեծ կորուստ-ներու ենթարկեր են։

Իբրեւ հետեւանք Հայաստանի անկա-խութեան եւ յարակից դէպքերուն, Թուր-քերու թիւը, որ 1897ին Երեւանի 29 հա-զար բնակիչներուն 52 առ հարիւր էր, 1932ին հարիւր հազար հոգինոց հայկ. մայրաքաղաքին մէջ 6,3 առ հարիւրի ի-ջեր է...։ Նորեկ գաղթականները տեղա-ւորելու համար կառուցուած Նոր Արաբ-կիր, Նոր Արէշ (?) (Նորաշէն) եւ այլ թաղամասեր աւելցեր են Երեւանի վրայ (Իսլամ. համայնագիտարան, էջ 315 Ա.)։

Զաւէն Կորկոտեան, Վանեցի, Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի մեր դասըն-կերներէն, 1932ին հրատարակեց վիճա-կագրական մանրակրկիտ ուսումնասի-րութիւն մը, որուն խորագիրն է «Խորհրդային Հայաստանի բնակչութիւնը վերջին հարիւրամեակում (1831-1931)»։

Ո՛չ միայն Երեւանի, այլեւ Հայաստանի ամենայետին գիւղին մասին ճշգրիտ թի-ւեր կան, խղճամիտ աշխատանքի ար-դիւնք այդ հատորին մէջ, որ կը բովան-դակէ 187 մեծադիր էջերէ, վիճակագրա-կան տախտակներով, Հրատարակութիւն Մելքոնեան Ֆոնտի։

Ըստ խորհրդային աղբիւրներու, 1906-ին Երեւանի բնակիչներու թիւն էր 30.670, իսկ 1912ին՝ 36.836։

Բացառիկ երեւոյթ է Երեւանի բնակ-չութեան աճը։ Մօտ կէս դարու ընթաց-քին (1913-1965) Հայաստանի բնակչու-թիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է (աճած է 2,1 անգամ)։ Նոյն ժամանակա-միջոցին Երեւանի բնակչութիւնը 30 հա-զարէն հասած է մօտ 750 հազարի, այ-սինքն աւելցած է 23 անգամ։ «Այլ կերպ ասած, մայրաքաղաքի բնակչու-թիւնը տասը անգամ աւելի է աճել քան հանրապետութեան ամբողջ բնակչութիւ-նը։ Այժմ Հայաստանի իւրաքանչիւր 3-4 բնակչից մէկը ապրում է Երեւանում։1940 թուականից մինչեւ 1959 բնակչութեան աճը կազմել է տարեկան հինգ-տասը հազար մարդ» (Սովետական Հայաստան (Հայրենադարձական ուրուագիծ), Երե-ւան, 1967, էջ 234։

Զաւէն Կորկոտեանի վիճակագրութեան վերլուծումը կ'անցնի օրաթերթի սահ-մանները։

Երեւանի բնակչութեան մասին կարելի եղածին չափ տեղեկութիւնները տուինք, օգտագործե-լով մեր ձեռքը գտնուած աղբիւրները, Երեւանի նպաստ մը բերելու համար Հայաս-տանի մայրաքաղաքի հիմնադրութեան 2750ամեայ յոբելեանին։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

Անցեալ օր, նախագահ Ճոնսըն, Ամերիկացի ժողովուրդին ուղղած պատ-մական ճառով մը, յայտարարեց. «Հրա-հանգեցի կատարել զաղարը Միացեալ Նահանգներու օդային, ծովային եւ ցա-մաքային ուժերու ռմբակոծութիւննե-րուն՝ Հիւսիսային Վիէթնամի հողամա-սին դէմ։ Այս դադարը ի զօրու կը դառ-նայ Ուաշինկթընի ժամով ժամը ութին, 1968 Նոյեմբեր մէկին։ Այս որոշումին յանգեցայ Փարիզի բանակցութիւններու զարգացման հիման վրայ։ Տուի այս ո-րոշումը՝ հաւատալով թէ նման քայլ մը կրնայ առաջնորդել դրական բանի մը՝ լուծում մը բերելու Վիէթնամի պատե-րազմին»։

Ճոնսընի այս յայտարարութեամբը նոր փուլի մը մէջ կը մտնէ Վիէթնամի հար-ցը։ Յայտնի է որ Փարիզի խօսակցու-թիւններուն Հիւսիսային Վիէթնամի ներ-կայացուցիչները ուղղակի բանակցու-թիւններու իբրեւ պայման կը դնէին ռմբակոծութիւններու «վերջնական եւ ա-ռանց պայմանի» դադրեցումը։ Տակա-ւին կարելի չէ ըսել թէ Ճոնսընի յայտա-րարութիւնը կը համապատասխանէ Հա-նոյի պահանջներուն։ Ճոնսըն չըսեր թէ ռմբակոծութիւններուն վերջ տալու իր որոշումը վերջնական է, անբեկանելի եւ մանաւանդ՝ առանց պայմանի, ընդհակա-ռակն, կը հասկցնէ թէ որոշումը կրնայ ետ առնուիլ՝ եթէ երբեք Հիւսիսային Վի-էթնամ «օգտուի ստեղծուած կացութե-նէն»։

Հանոյ, որ պատերազմական յաղթա-նակ մը կը նկատէ իրեն համար Ճոնսընի այս յայտարարութիւնը, տակաւին յըս-տակ կերպով չէ յայտնած իր դիրքը։ Կ'ընդունի սակայն Սայկոնի ներկայու-թիւնը՝ Փարիզի խօսակցութիւններուն։ Իրապէս, ամէնէն դժուարը պիտի ըլլայ խօսակիցներուն կազմը։ Ուաշինկ-թընի առաջարկը այն է, որ Միացեալ Նահանգներու ընտրութիւններէն ետք, ժողովի նստին, Ամերիկայի եւ Հիւսի-սային-Վիէթնամի կողքին, Հարաւային-Վիէթնամ եւ Վիէթքոնկ եւս։

Ինչ կը վերաբերի Հարաւային-Վիէթ-նամի, Սայկոնի ղեկավարները ցարդ դժ-գոհ կը թուին Ճոնսընի տուած «միակող-մանի» որոշումէն։ Նախագահ Թիէօ, յայտարարեց ետք թէ «Հարաւային Վի-էթնամ վայրաշարժի մը կապուելիք կառք մը չէ», կը մերժէ իբրեւ ուղղակի խօսա-կից նկատել Վիէթքոնկը։

Նշենք, թէ Ճոնսընի այս յայտարարու-թիւնը իր անմիջական ազդեցութիւնը ու-նեցաւ Միացեալ Նահանգներու նախա-գահական ընտրութիւններուն վրայ. ա-սով, դեմոկրատներու թեկնածու՝ փոխ. նախագահ Հըմֆրի, կը նպաստաւոր-ուի եւ կրնայ յաղթանակը տանիլ՝ Նիք-սընի դէմ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՍ. ԷՖ. Ի. Օ. (Ֆրանս. ընկերվարա-կան) համագումարի է նստած՝ ճշդելու իր եւ ոչ համայնավար ձախակողմեան-ներու ապագան։ Կի Մոլէի յայտարարու-թեամբ կուսակցութեան հիմնուելէն ի վեր կարեւորագոյն համագումարն է ա-սիկա։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետ Փա-

ՆՇԽԱՐՀ ՄԸ

ԻՐ ԺԱՌԱՆԳԸ

— Բայց, ինչո՞ւ կուլաք... Կը կար-ծէիք թէ անմա՞հ էի...

— Ֆրանսայի Լուդովիկոս ԺԴ. թագա-ւորը — Արեւ Արքան — էր որ կ'արտա-սանէր այս բառերը՝ իր մահուան անկող-նոյն շուրջ բոլորուած պալատականնե-րուն։

×

Ինչո՞ւ կուլան մարդիկ, երբ այս աշ-խարհէն ուրիշ աշխարհ մը կը փոխա-

դրուի իրենց սիրելին։ Չէ՞ն գիտեր թէ ամէն կեանք պիտի ունենայ իր վախճանը, ինչպէս ամէն վարդ պիտի խամրի, երբ ձմեռը վրայ հասնի։

Կուլան, որովհետեւ Մահը, անողոք ու անկարեկից, կը նետէ իր ճանկը մնա-ցողներուն սրտին ու կը խոցոտէ, կը բը-զըքտէ զայն։ Յաճախ, կը փրցնէ այդ սիրտը՝ իր տեղէն ու գիւտյին քրքիջը չըթունքին, իր մատներով կը տեղաւորէ զայն իր զոհին դագաղին մէջ։

Այո՛, զաւակին դագաղին մէջ կը մտնէ մօրը սիրտը։ Ու մայրը ալ սիրտ չունե-նար։ Հայրիկի մը, մայրիկի մը անկեն-դան մխսերուն հետ Անդին կ'երթայ զա-ւակին սիրտը։ Ու զաւակը ա՛լ սիրտ չու-նենար։

Մարդիկ գիտեն որ արցունքը չի դար-մաներ ողբերգութիւնը ու ետ չի բերեր անվերադարձ մեկնողը։ Մահուան հար-ուածը վճռական է, վերջնական ու ամ-բողջական։

Այս ճշմարտութիւնը ծանօթ է ամէնուս ալ։ Եւ սակայն կ'արտասուենք՝ սիրուած ու պաշտուած անձին աճիւնին ի տես։

Երբեմն, սգաւորները՝ մեկնողին անմի-ջական պարագաները չեն միայն։ Ազգն ալ վշտակից է անոնց։ Ասիկա կը պատահի, երբ Մահը խլած է ազգին ու հայրենիքին նուիրեալներէն մէկը։

Քանինե՜ր, քանինե՜ր կորսնցուցինք այդ նուիրեալներու փաղանգէն, սա վերջին քառամեակին։

«Խենթ»եր— օրհնեա՜լ «խենթ»եր— ո-րոնք մոռցան իրենց անձը, մոռցան աշ-խարհիկ վայելքները ու փարեցան սրբազ-նագոյն Իտէալին։

Ու այդ «խենթ»երէն մէկն ալ, եղ-բայրս։

×

Բացառիկ դէմք մըն էր։ Մեծաքաշ-նուրբ թելով մը միայն կապուած էր կեանքին այն երեւոյթներուն հետ, որոնց համար, ուրիշները, յաճախ, հոգի կու-տան — հարստութիւն, փառք ու անցա-ւոր վայելք։ Իրեն համար կային միայն Ազգն ու Հայրենիքը։ Գիրն ու Գրակա-նութիւնը։ Մեր մեծասքանչ լեզուն եւ ուրիշ ամէն բան, որ արժէք կուտայ մեր համբանքին։

Կը յիշեմ իր պատուէրներէն մէկը։

Համալսարանական ուսանող էի՝ Անգ-լիա։ Այդ տարին ինք Երեւան էր։ Ու Ե-րեւանէն կը գրէր ինծի.

— Կ'ուզեմ որ օտար լեզուներ սորվիս... Բայց, ամէնէն առաջ, Էջմիածնական Հայերէն...

Ծանուցուեցաւ իբրեւ խմբագիր, հրա-պարակագիր։ Տիտղոս մըն ալ տուին ի-րեն, իր բարեկամները — «Վեհափառ խմբագիր...»։

Բայց, գրագէտ էր իր խորքին մէջ։ Մե՛րք, հեւ ի հեւ կեանքը թոյլ չտուաւ որ խմբագրատունէն մենարան քաշուէր ու մշակէր գրականութեան մեր ածուն։

Տարի մը առաջ, երբ իր կեանքը չիջե-ցաւ, շա՜տ, շա՜տ բաներ գրեցին իր մա-սին՝ գինքը ճանչցողները։

Իր բազմաթիւ արժանիքներէն ու առա-քինութիւններէն, իր զաւկին, իր այրիին ու ինծի ժառանգ կը մնայ իր Նկարագրին վեհութիւնը։

— Ո՛չ, մայրիկ, թող գլխ կախեն, բայց ես իմ ընկերներս բերան չեմ տար, եթէ նոյնիսկ սպաննուած ըլլամ...

Այս բառերը կ'արտասանէր Գրամը Սիւ-սիի բանտին մէջ, 1916ի Ապրիլին, երբ դահիճները կը յօշոտէին իր միսերը։

Աւելի մեծ, աւելի թանկագին ժառանգ ո՞վ ձգած է։ Ո՞վ կը փնտռէ։

ՆԻՐՈԳԱՅԻ

1958, Յունուար 26

ՆՈՐ ՁԻՆԱՍՏԱՆ մամլոյ գործակալու-թիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապա-րակած է, յայտնելով թէ Կ. Կոմիտէն եր-կարատեւ ժողով մը գումարած է Հոկ-տեմբեր 13էն 31։ 1966էն ի վեր Չինաս-տանի Կ. Կոմիտէն ժողով չէր գումարած։ Ժողովը կարեւոր որոշումներ տուած է։ Միաձայնութեամբ որոշած է չարքերէն արտաքսել նախագահ Լիու Շաօ Ծին։

փանուրքէն մեռաւ անցեալ օր, 80 տարեկա-նին։ Ընդդիմադիր վարչապետին որդին՝ Անտրէաս, եւ ընտանիքը, կը մերժեն ընդունիլ օրուան կառավարութեան կազ-մակերպելիք ազգային յուղարկաւորու-թիւնը։

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը կրկին ժողով կը գումարէ՝ Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի առաջարկին վրայ։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Թուրք ձախակողմեան եւ աջակողմեան ուսանողները բախումներ ունեցած են, որոնք տեւած են աւելի քան երկու ժամ։ Ձախակողմեան ուսանողնե-րը արգելք հանդիսացած են որ Աթաթուր-քի յուշարձանը ծաղիկներով զարդարեն։ Աւելի քան յիսուն վիրաւորներ կան։

ՆԱԽ. ՍԱԼԱԶԱՐԻ առողջական վիճա-կը ծանրացած է։

ՓՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Չեխոսլովաքիոյ յիս-նամեակին առիթով, աւելի քան հազար հոգի ծաղկեփունջեր դրած են, ի յիշա-տակ Հանրապետութեան հիմնադրին՝ Վէնչեսլաս Թագաւորի արձանի պատ-ուանդանին՝ որ Օգոստոսի զինուորական գրաւումէն ետք տեսակ մը դիմադրու-թեան խորհրդանշան դարձած է։ Փրա-կայի մէջ կը խօսուի թէ չեխոսլովաք Կ. Կոմիտէն լիակատար նիստ պիտի գումա-րէ Նոյեմբերի կիսուն։ Նշենք նաեւ թէ «Նովա Միսլ» շաբաթաթերթը յօդուած մը հրատարակած է Չեխոսլովաքիոյ տն-տեսական բարենորոգման ախոյեան Օթա Շիքէն, որ ներկայիս աքսորի մէջ է։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ յեղափոխութեան 14րդ տարեդարձին առիթով խօսած ճառի մը մէջ, նախ. Պումետիէն յայտարարած է, թէ «Ալժերիա պիտի շարունակէ իր քա-ղաքականութիւնը՝ հիմնուած սերտ գոր-ծակցութեան վրայ արաբական աշխարհի իր եղբայր ժողովուրդներուն հետ, Արե-ւելքի թէ Արեւմուտքի մէջ, Ափրիկէի հետ, չէզոք երկիրներուն եւ բոլոր այն պետութիւններուն հետ՝ որոնք կը պաշտ-պանեն արդարութիւնը եւ իբր սկզբունք կ'ընդունին ժողովուրդներու ազատու-թիւնը»։ Իր «անվերապահ աջակցութիւ-նն ու անկեղծ թիկունքը» խոստանալէ ետք Պաղեստինցիներուն՝ իրենց արդար պայքարին համար, Պումետիէն գովքը հիւսած է «Միջին Արեւելքի» ճակատին վրայ ներկայիս կռուող արժէքական զօրքերուն։

ԱՆԳԼԻՈՅ նախարար Ժորժ Թոմսըն, անցեալ օր Սալիզպուրի մեկնեցաւ, Ռոտե-զիոյ հետ բանակցելու համար։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻւ)

Բազմահմուտ մտաւորական էր... լեզուաբան, հայագէտ եւ լրագրող:

Իր բազմակողմանի արժանիքներուն ամենադնահատելին — ու թերեւս յատկանշական գիծը կազմողը իր մէջ — իր լրագրողի հանգամանքն էր: Ասիկա փոքր բան չէ. մանաւանդ երբ նկատի ունենանք թէ մեր մէջ գրողները շատ են... բայց լրագրող քիչ կայ:

Կարողութիւնով, գիտակցութիւնով եւ կոչումով՝ ամբողջապէս հայ լրագրող էր: Բայց ի՞նչ է լրագրողը: Արտայայտիչն ու մեկնաբանողն է առօրեայ անցուդարձին եւ եղելութեան, ներկայացնելով ընթերցողին նշանակալից իրականութիւն եւ կարծիք՝ յստակ, տրամաբանական եւ ընթեռնլի ոճով: Ուղիղ դատումով եւ աներկիւղ համոզումով՝ մամուլի միջոցով կը ծառայէ հասարակութեան: Իսկ հա՛յ լրագրողը ի՞նչ է: Մէկն է որ այս բոլորը կ'ընէ դժնդակ պայմաններու տակ, չնչին վարձատրութիւնով եւ անձնուրաց նուիրումով: Բարձր ասպարէզ:

Տարիներ չարունակ հաճոյքով եւ հետաքրքրութիւնով կարդացած ենք Ժիրայր Միսաքեանի գրութիւնները, ու հիմա որ ստորագրած է իր վերջին տոմսը՝ յետահայեաց ակնարկ մը նետենք իր գործին վրայ, վեր առնելու համար անոր հազուագիւտ առաւելութիւնները:

Նախ՝ լեզուն: Անզիջող նախանձախնդրութիւնով՝ կը գրէր իրաւ հայերէն... յղկուած, մաքուր, ճշգրիտ, հարազատ: Ցարատեւ բծախնդիր ջանքով՝ կերտած էր հայերէն մը որուն կառոյցը արդիական էր այլ ամրացած մեր լեզուին հնամեայ հաստատուն հիմերուն վրայ:

Ոճը: Կուռ, կայտառ, պարզ, պատկերալից եւ կարճ:

Առանց ճոռոմաբանութեան — քանի մը բառով — կը ներկայացնէր միտք մը, դէմք մը կամ դէպք մը իր ճիշդ գոյնով եւ չափով: Արագ կը գրէր... ուժգին եւ յստակ:

Անաչառ պրպտումով, եւ առանց մակերեսային շեղումի, կը վերլուծէր օրուան նիւթը եւ անկեղծութեամբ ու խոր համոզումով — եւ յաճախ՝ սրամտութեամբ — կը դնէր մատը վէրքին վրայ: Եւ յամառ յարատեւութեամբ կը պահէր մատը վէրքին վրայ:

Սրտցաւ ցասումով՝ ազգային բարեկարգութիւն կը քարոզէր: Իր մտքի լայն պաշարով եւ գիտակից հայրենասիրութիւնով, իր ուղիղ նկարագրով եւ կուսակցական պարտաճանաչութեամբ՝ չէր կրնար անտարբեր ականատես մը ըլլալ մեր ազգային անհեթեթ յիմարութիւններուն: Սուր գրչով կ'այպանէր անմիտը, կը հեգնէր մեծամիտը, եւ կը պախարակէր նենգամիտը: Մտածող Հայուն համար՝ մեր ազգային կեանքը կատակերգութիւն մըն է: Զգացող Հայուն համար՝ ողբերգութիւն: Ժիրայր Միսաքեան կը ծիծաղէր... ու կ'արտասուէր: Այսօրուան հայ իրականութեան սակաւաթիւ ժամանակագիրներէն մէկն էր:

Ասոր հետ մէկտեղ՝ համակրանքով, համոզումով եւ հաւատքով կ'երգէր հայ ժողովուրդը, հայ մշակոյթը, հայ լեզուն ու գրականութիւնը, հայ փառքերը:

Լայնօրէն կը գնահատէր հայ մամուլին ազգօգուտ եւ անփոխարինելի դերը: Ու, իր քաշուող եւ ինքնուրոյն բնաւորութիւնով՝ հեռու ամբոխէն, բոլորանուէր անվերապահութեամբ ծառայեց հայ լրագրութեան:

Կարճատեւ է լրագրողին — մանաւանդ հայ լրագրողին — փառքը: Բայց Ժիրայր Միսաքեան փառք փնտռող չէր... իր վարձատրութիւնը եւ իր բաւարարութիւնը կը գտնէր իր գործին մէջ: Այդ գործը արժանի է մեր գնահատանքին եւ յարգանքին:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ

ԻՐ ԱՆՄՈՌԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երնէ՜կ նրան, որ իր գործով
կ'ապրի անվերջ, անդադար:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հանգուցեալ Ժիրայր Միսաքեանը, անկասկած, Սփիւռքի բացառիկ դէմքերէն էր:

Գրեթէ երեք ամիս առաջ Հայութիւնը սգաց յայտնի մտաւորական Շաւարշ Նարդունիի մահը: Կը յիշեմ թէ ինչպէս երբ վերջինս Ա. Մ. Ն.երը կ'այցելէր քանի մը տարի առաջ, Ժիրայր Միսաքեանը՝ իր նամակներէն մէկուն մէջ կ'ըսէր թէ Նարդունի մեր իրական մտաւորականներէն մէկն է: Բնաւ չեմ մոռնար Նարդունիի հրապարակային մէկ ելոյթը Նիւ Եորքի մէջ ուր կոչ կ'ուղղէր հայ ժողովուրդին յորդորելով թէ պէտք է անպայման տոկալ, տոկալ, տոկալ ազգովին որովհետեւ առանց ատոր շատ դիւրին պիտի ըլլար կորսնցնել ազգային գիտակցութիւն, սրբութիւններ — մէկ խօսքով մեր գոյութեան անհրաժեշտ խարիսխները:

Հազիւ ամիս մը եաք նոյն մտահոգութիւններով տանջուող, նոյն խաչեալներուն ծառայող Ժիրայր Միսաքեանն ալ կորսնցուցինք: Իր մահը անձնական կորուստ մը ըլլալէ դատ զիս կը համակէ ուրիշ ճնշիչ հոգով մը՝ թէ արդեօք Միսաքեաններու այս բացառիկ սերունդին փոխարինողները որքա՞ն պիտի կրնան շարունակել անոնց գործը:

Միսաքեանի իմացական կարողութիւններու եւ անոր կատարած ազգային, կուսակցական ծառայութեանց մասին կարելի չէ լման պատկերացում տալ մէկ կամ երկու յօդուածով որովհետեւ լայն էին իր հետաքրքրութիւնները եւ իր գործունէութեան դաշտը: Ան քաջատեղեակ էր միջազգային քաղաքականութեան եւ պատմութեան. իր Է Սըրչլայթ ան տի Արմինիըն Քուէշչըն մենագրութիւնը մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն հանգուցային, ողբերգական շրջանը վերլուծող ամփոփ գործ մըն է: Անվիճելի փաստերու, եւ վկայութիւններու վրայ հիմնուած այս գիրքը անգլիախօս նոր սերունդին եւ Ամերիկացիներու համար շատ օգտակար կրնայ ըլլալ: Յետոյ, բոլորովին այլ բնագաւառէ ներս այսինքն՝ լեզուագիտական, բանասիրական մարզէ ներս ալ ունեցաւ իր փնտռած մասնակցութիւնը երբ պատրաստեց իր Պատարագամատոյցը որ պատարագի անգլերէն թարգմանութիւնն է, հետը կցուած բառարանով: Այս ալ անհրաժեշտ գործ մըն էր նկատի ունենալով եկեղեցի յաճախող անգլիախօս սերունդի դժուարութիւնը հայերէնի հետ ընդհանրապէս եւ գրաբարի հետ մասնաւորապէս: Պատարագամատոյցը արժէքաւոր է նաեւ անոր համար որ օտարը հաղորդակից կրնայ ըլլալ մեր հոգեզմայլ պատարագին:

Ժիրայր Միսաքեանը հայ լրագրութեան մէջ եւս վաւերական աւանդ մը թողուց իր «Տոմսեր»ով որոնք Եւրոպացի ստորագրութեամբ կը հրատարակուէին «Հայրենիք»ի եւ «Յառաջ»ի մէջ միշտ կարդացուելով հետաքրքրութեամբ եւ հաճոյքով: Իր խուզարկու աչքերով կը քննէր ամէնօրեայ կեանքը յաճախ իր հակասական կողմերով եւ յետոյ իր այնքան ազդու ոճով հայ իրականութենէ պատկերներ կուտար որոնք եւ հետաքրքրական էին եւ դաստիարակիչ: Եւրոպացին կը սորվեցնէր յարգել, գնահատել հայ արժէքները, կը դատապարտէր Հայութենէ եւ մարդկութենէ պարպուած բոլոր տեսակի այլասերածները, եւ կը խարազանէր Հայոց լեզուն չարչարողները: Իր Տոմսերէն աւաղ շատ փոքր ծաղկեփունջ մը միայն գրքի ձեւով հրամցուեցաւ ընթերցասէր հասարակութեան «Բուռ մը Տոմս Եւրոպացիէն» խորագրով: Այդ գիրքը կարդալով մարդ կը ճանչնայ շատ լուրջ, ինքնամփոփ Միսաքեանի միւս կողմը, ուր յատկանշական էր իր հիւմորը:

Վերջապէս, ան մասնագէտ էր հայերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն լեզուներու եւ 20 տարիէ ի վեր անխոնջ կ'աշխատէր հայերէն – անգլերէն – ֆրանսերէն բառարանի վրայ, որ անկասկած իր բեղունաւոր կեանքի մեծ հանգրուանը պիտի ըլլար: Տարի մը առաջ Հենրիկ Բուղադեանի հետ հարցազրոյց մը պիտի ունենար յատկապէս իր բառարանին շուրջ: Ափսոս, Հայաստանի ունկնդիրները զրկուեցան այդ հարցազրոյցէն:

Շատ բաղձալի է որ իր անմոռաց յիշատակը յարգուի մայր հայրենիքի կողմէ եւս, իր բառարանի հրատարակութեամբ: Այդ գործը յարգանքի արժանի արտայայտութիւն մը ըլլալէ դատ շատ կենսական պահանջի մը բաւարարութիւնը պէտք է նկատել:

Ժիրայր Միսաքեանը այդ անկաշառ գաղափարապաշտը, հաւատաւոր Դաշնակցականը, Հայ Դատի եւ մշակոյթի վաստակաւոր մտաւորականը իր կեանքով եւ գործով շատ բան տուաւ իր ժողովուրդին. յուսանք որ իր թողած հարուստ ժառանգը բարի օրինակ հանդիսանայ գալիք սերունդներուն:

Թող այս քանի մը տողերը ծաղկեպսակ մը ըլլան իր թարմ շիրիմին վրայ:

ԱՐԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Նիւ Եորք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՍ ԵՒ ԱՍՏՈՒՐԸ...

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ա.

Ես եւ Աստուրը:

Ես եւ Աստուրը ընկերներ էինք, լաւ ընկերներ, կրնամ ըսել հարազատ եղբայրներ: Սիրով, կարեկից, իրարու համար ոչինչ խնայող: Աստուրը շէն, վառվռուն տղայ էր, համակ խինդ ու ծիծաղ: Ես ի վաղուց վերապահ, զգոյշ եւ համակերպող:

Թուրք լաճերուն մէջ երկուքս մինակ էինք: Մեր լաւ ընկերները, հայ ընկերները, ամէնքն ալ գացին, ցրուեցան: Մարտիկը գնաց, Արութը գնաց, Պետրոսը, Յակոբը, Տիգրանը, Խաչօն, Աւետիքը գացին. մենք, բախտէն, մնացինք նոյն տեղը, նոյն դժոխքին մէջ, թուրք լաճերուն ընկերակից:

Աստուրը մեր քաղաքէն էր, ես գիւղացի: Մեր ծանօթութիւնը սակայն կուգար շատ հինէն, մեր մանուկ օրերէն: Գարնան եւ ամառուան ամիսներուն, երբ հայկական քաղաքը գրեթէ ամբողջութեամբ կը լեցուէին մեր ուռենաստանները իրենց Կիրակիները անցընելու, Աստուրը, իր ծնողքին հետ, մեր տունինմնային հիւրերը կ'ըլլային: Մենք մեր գիւղին տանիքներուն վրայ, պարտէզներուն մէջ, ընդարձակ մարգագետիններու երկայնքին «չըռ» կը խաղայինք, փայտէ ձիերու վրայ նստած գիւղիս բազմաթիւ լաճերուն հետ «ձի կը թոցնէինք»:

Հիմա, այդ օրերուն, հին, երանելի օրերը անցած էին: Կարկտաբեր փոթորիկ մը քանդեց ամէն բան, ամէն շէնութիւն եւ գեղեցկութիւն, խնայեց միայն մեր ոսկորներուն ու նետեց մեզ գերութեան գիրկը... Այժմ մենք հօտաղներ էինք՝ մեր նախկին հօտաղներուն տունը:

Մեզի համար միայն բախտաւորութիւնը այն էր այն օրերուն, որ իմ եւ Աստուրին մայրերը դեռ կ'ապրէին ու անոնց մայրական շուքին ապաւինած՝ անձկանօք մեր ողորմելի վիճակը կը քաշէինք: Շաբաթը մէկ – երկու անգամ, հօտը առջեւնիս ձգած կ'երկարէինք մինչեւ մերձակայ գիւղը ուր անշուք խրճիթի մը մէջ քանի մը ուրիշ կիներու հետ կ'ապրէին մեր մայրերը:

Այդ օրերը մեզի համար մխիթարական, երանելի օրեր էին, խինդ ու ծիծաղ կը տեսնուէր մեր դէմքերուն վրայ:

Իմ աղաս չար էր, կծծի, անգութ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԾԱՌԸ

«Իմ Ծնունդի ծառիս եկուր, պզտիկ տղայ» փսփսաց յանկարծ, մեղմիկ ձայն մը՝ իր գլխուն վերեւ:

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ տակաւին իր մայրն էր որ կը խօսէր: Ո՛չ, մայրը չէր: Հապա ո՞վ էր: Չէր կրնար տեսնել, բայց մէկը ծռած կը գրկէր զինքը մութին մէջ: Ձեռքերը անոր երկարեց եւ յանկարծ...

Օ՜, ի՛նչ փայլուն լոյս էր, ի՛նչ Ծնունդի ծառ: Եւ սակայն եղեւինի ծառ մը չէր: Այդ տեսակ ծառ տեսած չէր երբեք:

Ո՞ւր էր հիմա:

Ամէն բան փայլուն էր ու կը շողար եւ իր չորս կողմը պուպրիկներ կային:

Բայց, ո՛չ, պուպրիկներ չէին անոնք: Պզտիկ տղաք ու աղջիկներ էին, միայն թէ այնքա՜ն փայլուն ու այնքա՜ն շողշողուն:

Ամէնքն ալ թռչելով եկան իր շուրջը բոլորուեցան, համբուրեցին զինքը եւ առին միասին տարին: Ինքն ալ կը թռչէր հիմա: Ու տեսաւ որ իր մայրը իրեն կը նայէր եւ ուրախութեամբ կը խնդար:

«Մայրիկ, մայրիկ, ի՛նչ լաւ է այստեղ»:

Ու նորէն համբուրեց երախաները: Կ'ուզէր անոնց պատմել խանութին պատուհանի պուպրիկներուն մասին:

«Դուք ո՞վ էք, տղաք, ո՞վ էք աղջիկներ», հարցուց խնդալով եւ անոնց վրայ հիանալով:

«Ասիկա Քրիստոսի Ծնունդի ծառն է», պատասխանեցին: Քրիստոս միշտ Ծնունդի ծառ մը ունի, այսօր, պզտիկ երախաներուն համար, որոնք իրենց ծառը չունին»:

Եւ հասկցաւ որ այս փոքրիկ տղաքն ու աղջիկները իրեն պէս երախաներ էին: Ոմանք սառած վիճակի մէջ, կողովներու մէջ լքուած էին Փեթերպուրկի հարուստ տուներու դրան առջեւ, ուրիշներ յանձնուած էին Ֆինլանտացի կիներու հոգատարութեան ու խեղդուած էին: Ուրիշներ ալ կային, որոնք սովամահ եղած էին — Սամարայի Սովէն — իրենց մայրերու կուրծքին վրայ: Կային ուրիշներ, որոնք մեռած էին երկաթուղիներու երրորդ կարգի կառքերուն մէջ՝ նեխած օդին պատճառաւ:

Եւ սակայն, ամէնքն ալ այնտեղ էին ու ամէնքն ալ կը նմանէին Քրիստոսի շուրջը հաւաքուած հրեշտակներու:

Ու Քրիստոս անոնց միջեւ կեցած էր՝ ձեռքերը անոնց երկարած ու կ'օրհնէր զանոնք եւ անոնց մեղաւոր մայրերը:

Այս երախաներուն մայրերը, մէկ կողմ կեցած, կ'արտասուէին: Ամէն մարդ կը ճանչնար իր տղեկը կամ աղջնակը: Ու երախաները կը թռչէին անոնց քով, կը համբուրէին զանոնք եւ կը սրբէին անոնց աչքերը իրենց պզտիկ ձեռքերով եւ կը խնդրէին որ չլային, քանի որ իրենք այնքա՜ն երջանիկ էին հիմա:

Առաւօտեան, դռնապանը, վարը, փայտերուն վրայ գտաւ փոքրիկ տղուն սառած մարմինը: Անոր մայրն ալ փնտռեցին ու գտան: Ան ալ մեռած էր իրմէ առաջ: Ու երկուքը միասին հանդիպած էին իրարու երկինքը, Աստուծոյ առջեւ:

×

Ինչո՞ւ համար այս տեսակ պատմութիւն մը հնարեցի: Սովորական օրագիրը գրելու թէ, գրող մը եղած ըլլալուս համար:

Խոստացած էի երկու պատմութիւններ, որոնք իրական դէպքեր պիտի ներկայացնէին:

Ահաւասիկ ճիշդ ատոր համար է, որ միշտ կ'երեւակայեմ թէ այս ամէնը կըրնային իրա՛ւ պատահած ըլլալ:

Ինչ որ պատահեցաւ այդ նկուղին մէջ կամ փայտերու դէզին վրայ:

Գալով Քրիստոսի Ծնունդի ծառին, չեմ կրնար ըսել թէ ան իրա՛ւ գոյութիւն ունեցա՞ծ էր թէ ոչ:

ՖԷՕԴՈՐ ԴՈՍՏՈՅԵՎՍԿԻ

Թարգմ. ՆՈՒԱՐԴ ԽԱՆԼԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

Աստուրինը քիչ մը աւելի մեղմ, սակայն ... պատճառ մը չէր սակայն, որ, գոնէ չա – թը անգամ մը երկուք, մեր մարմնին ... ման մասերուն վրայ կապոյտ երկդ– ... չգծուէին : Ասիկա անգիր օրէնք էր ... ու մենք հաշտուած էինք այդ անգիր օ– ... րէնքին տրամադրութիւններուն հետ :

Ու եղաւ որ օր մը, անակնկալօրէն, ... մայրս իր աչքերը յաւիտենապէս փակէ ... ես մնացի որբ, լման որբ ... Այն սա– ... ւ խինդն ու ծիծաղը, որ կար դէմքիս ... վրայ ի սպառ չքացաւ : Թախիծը, տրտ– ... մութիւնը լացը տեւապէս ընկեր դարձան ... ինծի : Մօր մը կորուստը այդպիսի օրե– ... րուն, այդպիսի պայմաններու տակ չա– ... փանիշ ունի՞ :

Աստուրին մայրը, մօրս սեննակիցնե– ... րը բոլորն ալ կը փորձէին զիս մխիթա– ... րել, յուդադրել. անօգուտ, ոչինչ կրնար ... տեղանի դառնալ իմ մեծ վիշտիս : Օր ... մը, Աստուրին մայրը զիս իր մօտը կան– ... չեց, ձեռքերը դրաւ ուսերուս իր գորո– ... վագութ հայեացքը աչքերուս՝ ուղած. ... «Լաչ տղաս, լաւ մտիկ ըրէ, մարդոց եւ ... Աստուծոյ առջեւ խօսք, Աստոս ինչ՝, դու ... ալ ան ինծի համար : Ջուրը գտանք չոր՝ ... թացը գտանք թաց, հարկաւ աշխարհը ... տանկ չի մնար : Հիմա սեպէ որ ես քու ... մայրդ եմ, մինչեւ որ ուժ, կարողութիւն ... ունիմ երկուքիդ ալ մայրութիւն կ՚ընեմ, ... առաջ Աստուած, առաջ Աստուած» ...

Ու թաց աչքերով ջերմօրէն համբուրեց ... երեսներս :

Այո, անկէ ետք, Աստուրին մայրը հա– ... րազատ մայր մը եղաւ ինծի համար : Բա– ... րի, գթոտ, կարեկից, հասնող : Բայց ես ... միշտ կը մղկտայի կորսուած մօրս հա– ... մար, եւ զայն կը փնտռէի նոյն իսկ երազ– ... ներուս մէջ : Մօր մասին շատ գրուած է, ... մօր սէրը շատ գովաբանուած է, բայց ես ... ինչ որ գրեմ մօրս մասին քիչ է, անբա– ... ւարար է ... այնքան տառապեցաւ ան ... ինծի համար որուն գինը վճարելը անկա– ... րելի է :

Նարաթը երկու անգամ Աստուրին հետ ... գիւղ կ՚երթայինք, ես մօրս կարօտը այ– ... ցեմ կ՚առնէի իր մօրմէն : Բարի, բարի եւ ... կարեկից կին մըն էր, իր մազերէն մին– ... չեւ ոտքի եղունգները բարութիւն կը ... ծաթկթէր : Իր խրճիթին առջեւ կանգնած ... երբ մեզ տեսնէր թեւերը լայն կը բանար, ... կը գրկէր, կը համբուրէր նախ զիս, հա– ... պա իր հարազատ զաւակը : Ինչ որ տար, ... ինչ որ բաժնէր մեզի, մեծ բաժինը ինծի ... կուտար, աւելին իմ գրպանս կը լեցնէր :

Ես իրապէս կը քաշուէի միշտ Աստու– ... րին ընկերանալու : Ի՞նչ իրաւունք ունէի ... ես ... կնոջ վրայ բեռ ըլլալու, ան ալ այդ ... նեղ օրերուն, բայց Աստուրը առանց ին– ... ծի գիւղ չէր երթար : «Մամա, գիտե՞ս, ... Մարոսպը չուզեր գալ, զորով կը բե– ... ւեմ, «ձեր վրայ բեռ չեմ ուզեր ըլլալ» ... – կ՚ըսէ :

– Աս ի՞նչ խօսք : Զամչնա՞ր այդպէս ... խօսելուն : Աստուծոյ առջեւ զիս պարտա– ... կա՞ն կ՚ուզէ ձգել, մեղա՛յ, մեղա՛յ ...

Ամառուան կիզիչ օրերուն, մենք հօ– տաղներս կը սիրէինք իջնել Եփրատի ե– զերքը «Թալապի»ի տափաստանները : Այնտեղ բուսականութիւնը շատ առատ չէր, բայց մեզի, նոյն իսկ կենդանինե– րուն համար հաճելի էր : Հոն՝ Եփրատի եզերքին, գլխահակ ուռենիներու չուքե– րու տակ օդ, զով, հաճելի կ՚ըլլար : Հոն՝ գոմէշները, մատաղները կը թա– պըլտկէին Եփրատի զով ջուրերուն մէջ, կենդանիները ծառերու չուքերուն տակ, մենք ալ ջուրին եզերքը անվնաս տեղեր լողալ կը փորձէինք : Ջուրին մէջ մինչեւ ծունկերնիս յառաջացած կ՚երկարէինք, գետին դրած մեր թեւերով լողորդներու ձեւերը կը փորձէինք : «Ջուրը չմտնէք, ջուրերէն հեռու կեցէք, վտանգաւոր է» — տեւական պատուէրներ Աստուրի մայ– րիկին :

Մեր սարսափը սակայն, Եփրատի ջուրե– րէն աւելի թուրք հասակաւոր լաճերու ներկայութիւնն էր, անոնց անհամ, վը– տանգաւոր կատակներն էին : Երբ անոնք գային, մեզի մօտենային, մեր եւ իրենց միջեւ «Գերի տանուկ»ի խաղը ակամայ կը սկսէր : Երբ անոնց գալը նշմարէինք, հապճեպով դուրս կ՚ելլէինք ջուրէն ու ա– մէն մէկս ծակ մը կը փնտռէինք, իրենց ձեռքէն խուսափելու համար :

Բայց անոնք աւելի բազմամարդ, աւե– լի հասակաւոր եւ ուժեղ, կը փնտռէին, կը գտնէին մեր թաքստոցները ու, ոտքէ– ձեռքէ բռնած կը քաշքշէին գետին եզեր– քը, հոն կը սկսէր իրենց սաղայելական խաղը :

Մեզ բռնի կը քաշքշէինբաւականին բար– ձըր ժայռերու վրայ, հոնկէ ալ կը հրէին խորունկ ջուրերը : Ոչ մեր լացը, ոչ մեր աղաղակները եւ ոչ ալ աղաչանքները կը– նային մեզ փրկել իրենց ձեռքէն :

Վարը, ջուրին մէջ, մասնագէտ լու– ղորդներ առէն մը կը զուարճանային զո– հերուս հետ ջուրին մէջ խոթել – հանե– լով, ու երբ տեսնէին որ բաւականին հե– ղուկ կլլած՝ ուժասպառ, շնչասպառ ենք, ցամաք կը հանէին վայրենի քրքիջներով :

Պատահած էր, վախէ դեղնութիւն առ– նողներ, խեղդամահեր, զանազան ան– դամներու կոտրուքներ, բայց, այդ բո– լորը զանոնք չէին կասեցուցած իրենց չար, վայրենի խաղերէն :

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Երեւանի ճարտարապետներու տան մէջ, Հոկտեմբեր 24ին տեղի ունեցած է Հա– յաստանի ճարտարապետներու միութեան վարչութեան յոբելենական նիստը՝ նը– ւիրուած Երեւանի հիմնադրութեան 2750– ամեակին :

Նիստին բացումը կատարած է Գ. Հաս– բաթեան :

Ճարտարապետ Կ. Յովհաննիսեան իր զեկուցումին մէջ դիտել տուած է, թէ է– րեբունին հանդիսացած է Հին Արեւելքի մշակոյթի, յատկապէս ճարտարապե– տութեան խոշոր հանդոյցներէն մէկը : Երեւանի նախնադարեան ոստանի կառու– ցողական ոճին ազդեցութիւնը կրած են յետագայ Հայաստանի ուրիշ վայրերու մէջ հիմնուած քաղաքները : Այսպէս, Թէյշեբայինի մէջ յայտնաբերուած բնա– կարաններու ուսումնասիրութիւններէն կը պարզուի, որ ասոնք իրենց ձեւով նման են էրեբունիի շէնքերուն :

Փրոֆ. Վ. Յարութիւնեան զեկուցած է միջնադարեան Երեւանի մասին : Երեւա– նը, — ըսած է ան, — հանդիսացած է միջնադարեան հայկական ճարտարապե– տութեան կազմաւորման եւ եկեղեցական նոր տիպերու ստեղծման կարեւոր օճախ– ներէն մէկը : Միջնադարուն, մասնաւո– րապէս սելճուկներու տիրապետութենէն ետք, Երեւան կը դառնայ վաճառաշահ քաղաք մը, այդ շրջանին կը շինուին մեծ շէնքեր : Սակայն 1679ի ահեղ երկրա– շարժը ապաւաղած է քաղաքին ճարտա– րապետական դէմքը, միւս կողմէ ալ կա– ռուցուածքները տուժած են բազում ար– շաւանքներէ :

Հին միջնադարեան Երեւանը կառուցա– պատուած է մէկ երկու, նաեւ երեք յար– կանի շէնքերով :

Քաղաքին բաղկացուցիչ մասը կազմած է բերդը, որ կառուցուած է ԺԶ. դարու վերջերը : Ունեցած է անառիկ բերդի համբաւ :

ԺԹ. դարուն շինարարական զգալի աշ– խատանք կը կատարուի : Մշակուած ա– ռաջին յատակագիծը կը հաստատուի Կով– կասի փոխարքային կողմէ 1856ին :

Մ. Մազմանեան խօսած է արդի Երե– ւանի շինարարական աշխատանքներու մասին : Հայ ճարտարապետութեան մեծ երախտաւոր Ալեքսանդր Թամանեանի կազմած նախագիծով քաղաքը 150 հազար բնակիչով պիտի ունենար 1140 հեկտար մակերես : Ժամանակավրէպ դարձան նաեւ 1938 եւ 1951 թուականներու նա– խագիծերը :

1966ին կազմուեցաւ նոր նախագիծ մը, որ կը նախատեսէ 900 հազար բնակչու– թիւն՝ փռուած 16 հազար հեկտարի վրայ :

Քաղաքը ոչ միայն կը տարածուի, այ– լեւ կը բարձրանայ դէպի վեր : Աւելի գե– ղեցիկ պիտի ըլլայ ապագային : Այդ հե– ռանկարներուն մասին զեկուցած է քաղա– քին գլխաւոր ճարտարապետը Է. Պապ– եան :

Երեւանը պիտի երկարի մինչեւ Սեւան եւ Հոկտեմբերեան, Բիւրական եւ Գառ– նի – Գեղարդ : Կառուցման ընթացքին յա– տուկ ուշադրութիւն պիտի դարձուի հան– գիստի գօտիներու ստեղծումին, փոխա– դրութեան միջոցներու հաստատումին, քաղաք որուն մասնագէտները գտած են, որ ամէնէն նպատակայարմարը մեթրոյի հաստատումն է :

ՈՐՍՈՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ՍԻՐՈՒՄ

ԶԻՆՈՒԱԾ ՄԱՐԴԿԱՆՑ

Ո՞ւր մնացին Ուլուխանլուի դարաւոր ճահիճները ... Հեծելազօրի տասը գիւ– գիս կարող էր թաքնուել Հրազդանի ա– ռափնեայ շամբուտներում : Ջորացել են, չկան նախկին ճահիճները, ուր վարազ– ներն էին վխտում բոլուկներով, ուր ան– թիւ բադ ու կտցար կար : Միայն մի փո– քրր ճահիճ է մնացել Ռեհանլուի մօտ, այն էլ կէսը հերկել են արդէն : Շրջա– պատում հանրային ցանքերն են, նախկր արածելու տեղ չունի, սոխպուած ամ– բողջ օրը պտըտում է այդ փոքրիկ ճահ– ճում, նախկին մեծ շամբուտների այդ չնչին մնացորդի վրայ : Այդ տեղ պիտի իջնեն եւ բադերը եւ հարաւից եկող կըտ– ցարները, լրահաւերը, կարմրատոտիկ– ները, ճահճային լորերը : Նրանց չուի ճամ– բին մեզ մօտ այդ միակ կայանն է մնացել եւ ուրեմն, ճահճային թռչունների միակ ապաստանը ... Ողճուկ, փոքր, որ տա– րէցտարի աւելի է փոքրանում :

.. Տեղ հասանք, բայց սիրտ չկայ ա– տոյից իջնելու. մի փոքրիկ ճահիճ՝ լիքը անասուններով, այստեղ թռչո՞ւն կը մը– նայ : Ճահճի կեդրոնում չոր թփերով ծածկուած մի բլրակ կայ՝ մի կղզի : Այդ կղզու զագաթին տաւարածները կրակ են վառել : Դէ, այստեղ էլ ի՞նչ կտցար, ի՞նչ բադ :

— Իջնենք գոնէ մի քիչ ման գանք, ոտքներս բացուի :

Իջանք անտրամադիր : Ախր ո՞ւր դը– նաս, մի ափ ճահիճ՝ կեդրոնում մարդիկ, անասուններ : Արժէ՞ պատրաստել հրա– ցանը :

Հէնց այնպէս հանեցինք հրացանները պատեաններից եւ առաջ շարժուեցինք : Մի քանի քայլ եւ՝ փռռ, փռռ՝ դա, դա, իրար ետեւից բադերն օդը բարձրացան ա– նասունների արանքներից. տաւարածների մօտից ... Այ քեզ բան, մինչեւ հիմա բա ինչո՞ւ չէին թռչում. հէնց մեր գա– լո՞ւն էին սպասում, հենց միայն մե՞նք ենք սարսափելին ... Մնացինք շուարած, իսկ տաւարածները հեգնանքով մեզ են նայում : Մօտ եկան, բարեւ տուին :

— Ետ կը գա՞ն, թէ՞ իզուր ենք սպա– սում, — դիմեցի ես նրանց :

— Կը գան, սա նրանց արօտի տեղն է, պատասխանեց չարթուան մազը դէմքին մի մարդ : — Կը գան, համա քանի դուք էստեղ էք՝ դժուար թէ ...

— Ինչո՞ւ, մենք ի՞նչ ենք արել նը– րանց, — վրդովուեց ընկերս :

Իսկ մարդը պատասխանելու փոխարէն քմծիծաղով մեր հրացաններին է նայում :

— Բա ձեզանից ինչո՞ւ չեն խրտնում, — հարցրի ես :

— Ինչ ասեմ, երեւի պապղան բաներ չեն սիրում ... ձեր համ հրացանն է պապը– ղան, համ ատոն, համ ցիլինդրը ...

Կարծես իմ սեփական ձայնն եմ լսում տասնամեակների խորքից : Պատանի ժա– մանակս ես էլ էի այդպէս հեգնում քա– ղաքից եկած որսորդներին ...

Գլխիկոր վերադարձանք Ռեհանլուի ճահճից : Քիչ յետոյ երկրի խորքից շա– տրուանուող ջուր երեւաց, որ փրփրում էր ճերմակ – ճերմակ սեւ ցելի սեւ ֆո– նին : Արարատեան դաշտում փռուած բազմաթիւ արտեզեան ջրհորներից մէ– կըն է :

Կանգ առանք մօտը, լուացուեցինք, բաց արինք մեր ուտելիքի պաշարը : Լուռ ուտում ենք, երեւի ընկճուած այն մըտ– քից, որ բադերը չեն վստահում մեզ՝ ունեսլ մարդկանցս, իսկ մազոտ դէմքե– րով եւ հին շորերով այն տաւարածների հետ մտերիմ են : Մտերիմ են նոյնիսկ անլեզու կենդանիներին : Այ քեզ բա՛ն ...

— Ետ են գալիս, — գլխով ճահիճի կող– մը ցոյց տուեց ընկերս :

Այո, մեր պապղան տեսքից զարհուրած բադերն այժմ ետ էին գալիս ու վստահօ– րէն իջնում ճահիճում : Իրենց հողագործ բարեկամների մօտ ...

— Մեքենան հեռւում պսպղում է, հե– ռանանք, որ հանդարտուեն :

Ու նախաճաշը չվերջացած, մենք վեր կացանք :

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (334)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Գուրպոնեան գահին վերահաստատու– թեան տարեդարձին օրը երբ «զՔեզ Աստ– ուած փառաբանեմք» հանդիսաւոր ժա– ... մերգութիւնը կ՚ըլլար, Պ. Ժիլնորման Պ. ... ը Թալեյրանի անցնիլը տեսնելով ըսաւ. — Ահա Նորին Վսեմութիւն Զարու– թիւնը :

Պ. Ժիլնորման սովորաբար հետը կ՚առ– նէր իր աղջիկը, այն երկայնահասակ օ– րիորդը, որ այդ ատեն քառասունը ան– ցած էր եւ յիսնամեայ կ՚երեւէր : Հետը կ՚առնէր նաեւ եօթնամեայ գեղեցիկ պա– տանի մը, որ սպիտակ, վարդագոյն եւ ... տոյդ, ունէր ուրախ եւ համարձակ աչ– քեր : Այս տղան ամէն անգամ որ այդ ա– կումբին սրահը գտնուէր, ամէն կողմէ սա շշուկները կը լսուէին.

— Որքա՛ն գեղեցիկ է, մեղք, խե՛ղճ պատանի :

Ասիկա այն պատանին էր, որուն վրայ քիչ մը առաջ քանի մը խօսք ըրինք :

«Խեղճ պատանին» անուանուելուն պատճառն էր հօր «Լուարի աւազակ» մը ըլլալը :

Լուարի այս աւազակը Պ. Ժիլնորմանի փեսան էր, զոր արդէն յիշեցինք եւ զոր Պ. Ժիլնորման «իր ընտանեաց նախա– տինքը» կ՚անուանէր :

ԳԼՈՒԽ ԿԶ.

ԱՅԴ ԺԱՄԱՆԱԿՈՒԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ՃԻՒԱՂՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Եթէ այդ ժամանակները մարդ մը Վեր– նոն անուն պզտիկ քաղաքէն անցնելու ա– տեն ճեմէր այն հոյաշէն գեղեցիկ կա– մուրջին վրայ, որուն, յուսանք թէ, քիչ ատենէն երկաթաշար տձեւ կամուրջ մը պիտի յաջորդէ, եւ եթէ այդ կամուրջին սարիսպին վրայէն վար նայէր, դրեթէ յիսնամեայ մարդ մը պիտի նշմարէր, որ կաշիէ գլխանոց մը, գորշագոյն հաստ չուխայէ տաբատ մը եւ բաճկոնակ մը եւ սանտալներ հագած էր. բաճկոնին վրայ դեղին բան մը կարուած էր, որ ժամա– նակին կարմիր ժապաւէն մըն էր :

Մարդը արեւահար, դէմքը դրեթէ սեւ եւ մազերն ալ դրեթէ ճերմկած էին. ճա– կատին վրայ լայն սպի մը կար, որ այ– տին վրայ կը շարունակուէր. ծռած, կճկուած, ժամանակէն առաջ ծերացած էր, եւ ձեռքը բահ մը եւ հատոց մը առ– նելով դրեթէ ամէն օր կը հէջէր այդ խորշերէն մէկուն մէջ, որոնք կամուրջին մօտակայ պատերը կը հրջապատեն եւ իբր դարատափներու շարք Սէնի ձախակողմ– եան երկարութեամբ կ՚եզերեն :

Ծաղիկներով լի էին այս հրջափակ սի– րուն խորշերը որոնք կրնային պարտէզ– ներ համարուիլ եթէ շատ աւելի մեծ ըլլային, կամ փունջեր, եթէ ալ աւելի պզտիկ ըլլային : Ամէն մէկ խորշին մէկ ծայրը գետին կը յանգի, միւսը տունի մը : Բաճկոնակ եւ սանտալներ հագած մարդը, որու վրայ կը խօսինք, 1847ին տուները այդ խորշերու ամէնէն նեղին եւ տուներու ամէնէն անշուքին մէջ կը բնակէր : Հոն մինակ եւ առանձնակի լը– ռելեայն եւ աղքատօրէն կ՚ապրէր կնոջ մը հետ որ ոչ նորատի, ոչ պառաւ, ոչ գեղանի, ոչ տգեղ, ոչ գիւղացի եւ ոչ ալ քաղքենի էր, եւ որ ծառայութիւն կ՚ընէր անոր :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Աննիկ Մինասեան Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ իր սիրելի եղբօր Դաւիթ Տէր – Գալուստեանի եւ բոլոր ննջեցեալներուն հոգւոյն ի յիշատակ 20 ֆրանք կը նուիրէ Նարդունիի գործերու հրատարակութեան եւ տասը ֆր․ «Յառաջ»ին ։

×

Մեռելոցի առթիւ, Օր․ Արփինէ Սարգիսեան երեսուն ֆրանք կը նուիրէ Ազգատախնամին իր եղբօր՝ Հրաչ Սարգիսեանի յիշատակին ։ (Ստանալ Յառաջէն) ։

×

ԽՍԻ․— Հ․ Յ․ Դ․ Զաւարեան կոմիտէն հարիւր ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի յիշատակին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ․ 1918ի Զինադադարի եւ Արեւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու առիթով, Եպիսկոպոսական Հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի ֆրանսացի եւ հայ զինուորներու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, որոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի հաշւոյն ։

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍ․ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ։

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մարսէյլի Փրատոյի Ս․ Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ․ Կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս․ Կարապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ․ Երկուշաբթի ։ Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգեհանգիստ 11·10 ։

ՃԱՇ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազ․ Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի պատիւ ֆրանս․ բանակի 1914–18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14) ։

15 Նոյ․ Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին ։

Ճաշագին նշանակուած է 20 ֆրանք ։ Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսելով 770–07–25 ։

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր անդամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հացկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախկին կամաւոր ռազմիկներուն ։

Արձանագրութեան համար վերջին թուական նշանակուած է Նոյ․ 13 ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ, Չորեքշաբթի (Նոյ․ 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, (Մեթրօ Քատէ) ։

Կը խօսի ՏՈՔԹ․ Է․ ԱԴԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Լոմպակօ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆՋՈՅՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նախաձեռնութեամբ Կապ․ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ․ 24ին, Կիրակի ։

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Մուրատի յիսնամեակը կ'ոգեկոչէ Դեկտեմբեր 1ին ։

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սփըլանտիտի մէջ ։

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յունուար 12ին, Վօվընառկ, Էքսէն հինգ քիլոմեթր, գեղեցիկ ճաշարան մը ։ Տեղերը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմելով Ֆօթօ Ռեքս, 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա, կամ իրիկունը 8ին, 26 Րիւ տէ Բոնվալէսան ։

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթ – թէյասեղանը Փետրուար 16–ին, Մեզոն տէ Սանթրօ, ժամը 15էն 20 ։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեծ պատրաստութեամբ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 – 10 –11

Ֆութպոլի մրցումներ, հանդէս, վարիէթէ, Շաբաթ (9 Նոյեմբեր), ժամը 21ին ։ Գեղարուեստական խընամուած բաժին, մասնակցութեամբ արենոյշներու ։

Երգ՝

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

եւ

ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կիրակի (Նոյմեբեր 10) ժամը 21ին պարահանդէս

Vamping

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12 ։

Ժանթիյյի․— Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը շարունակուին ։ 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյյի ։

Շավիլ․— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը ։

Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ․— 4 Րիւ Մարի Լօր, Պուա Քոլոմպ ։

Պանեէօ – Բաշան․ — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968․— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ ։

1969․— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում ։

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց ։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԹԻՐՈԼ

Աւստրիոյ ամէնէն արեւոտ շրջանը ։

Մեկնում Դեկտ․ 23ին, վերադարձ Յունուար 5ին ։

Հանգստաւէտ սովորական պանդոկներուն մէջ ԹՐԷՆՍ (բարձրութիւն 1214 մեթր), Դահուկի (սքի) դպրոց, փաթինուառ եւայլն ։

Երիտասարդներու համար մասնաւոր հսկողութիւն որակեալ մոնիթէօրներու կողմէ ։

Թիրոլերհոֆ պանդոկը, նոր կառուցուած, շատ լաւ դիրքով, լաւ եւ առատ ճաշ, տաք ու պաղ ջուր

460 ՖՐԱՆՔ

Ցում Վիընըր պանդոկը, հանգստաւէտ, երիտասարդական մթնոլորտ, պարասրահ, տաք եւ պաղ ջուր 411 ՖՐԱՆՔ ։

Տեղերը սահմանափակ են ։ Կանխավճար՝ 100 ֆրանք ։

Այս գումարին մէջ են ճամբու ծախքը (վերապահուած տեղերով թրէնին մէջ), Ինսպրուքի կայարանէն Թրէնս փոխադրութիւն, պանդոկ եւ ճաշ ու արկածի ապահովագրութիւն ։

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք դեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամները ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն ։

ԷՏ․ ՃԷՋԻՐԵԱՆ

Ընդհ․ Պատուիրակ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ քաղաքապետարանի սրահը՝

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ․ ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ․ ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ–ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ․ Յ․ Դ․ Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք ։ Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր ։

Ճոխ պիւֆէ Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 ժամը 20,30ին

Կը ներկայացուի՝

ԻՆՉՈ՞Ւ

Հոգեբանական թատերգութիւն

Հեղինակ՝ ՏԻԿ․ ԼԻՒՍԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

THEATRES DES ARTS, 66 Rue de Rochechouart, PARIS (9e)

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸՏԸՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՕԸ, (ֆրանսական բեմի եւ ձայնասփիւռի ու հայ բեմի սիրուած եւ ծանօթ արուեստագիտուհի)

Պ․ ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, (հայ բեմի ծանօթ եւ սիրուած դերասան)

Օր․ ՍՕՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Պուքրէշի Քօնսէրվաթուարէն)

Օրիորդներ՝ ՍԵԴԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՎԵՐՈՆԻՔ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ, ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՉՕՆԹՈՒՐԵԱՆ, ԱՆԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ՏԷՐԷԵԱՆ ։

Պ․ Պ․ ԱԲԳԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՍԷԹԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ՀԱԽՎԷՐԹԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՍԱՄԼԵԱՆ

Prix des places : 15, 10 et 5 Francs

Les billets sont disponibles chez Madame Bakerdjian, 35 Rue de Trévise

Madame Markarian, 32 Rue de Trévise et au guichet du théâtre

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN (1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES

1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22

Մասիս, 21, Rue Saulnier

Գրատուն Հ․ Բալուեան 43, Rue Richer

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Շէլի մէջ (31, Րիւ Փիէռ ։ Քառթիէ Մեյլէյ) ծախու է, հողով, միայարկանի տուն մը (բարձրանալու իրաւունք կայ), մէկ ննջասենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, բաղնիք, մուտք, տաք եւ պաղ ջուր են․ ։ Պտղատու ծառերով պարտէզ մը ։ Ճակատ՝ 15 մեթր, խորութիւն՝ 29 մեթր 50, (ընդհ․ տարածութիւն 413 քառ․ մեթր) ։ Մատչելի պայմաններ ։

Գրել՝

KRIKOR TOROSSIAN

233 Fbg. St-Martin, Paris (10e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Տիգրան Հմայեակի որ կորսուած է պատերազմէն ի վեր եւ կը կարծուի որ Քալիֆորնիա է (Ֆրէզնօ) ։ Զինքը կը փնտռեն իր զաւակները՝ Մարաթ, Ռուտոլֆ, Մակտա եւ կինը ։

Հասցէ Հայաստան, Արտաշատի շրջան, Մրգանոյշ գիւղ ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկըսած են ։ Մասնաւոր օթօքառ մը տրամադրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար ։

Օթօքառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ալըննիւ Պուա ԱԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ'անցնի Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը ։ Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Բիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան ։

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կայաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ գրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօրէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօքառը ։

ECOLE TEBROTZASSERE

1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93

Հեռաձայն 927–01–72 ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 5 NOVEMBRE 1968
Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11355
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.355

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՅԿՈՆ ԴԺԳՈՀ Է

Հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակոծութիւններուն վերջ տալու Ճոնսընի որոշումէն ետք, մինչ վարագոյրը կ'իջնէ փարիզի աւելի քան վեց ամիս տեւող առաջին խօսակցութիւններուն վրայ, բուն դժուարութիւնները կը սկսին հիմա, իրական բանակցութիւններու նախօրեակին: Ուաշինկթընի համար ռմբակոծութիւններու դադրեցումը տեսակ մը «պայմանական» է. Ճոնսըն շեշտեց թէ ատով կը յուսայ «թշնամիին բարեացակամութիւնը» աւելցնելով. «Ցստակ կերպով հասկցուցինք հակառակորդին, թէ խօսակցութիւնները չեն կրնար շարունակուիլ՝ եթէ երբեք զինուորական գետնի վրայ խանայ օգտուիլ անկէ»: Ուաշինկթընի տեսակէտը աւելի շեշտուած կը յայտնուի Տին Ռըսքի յայտարարութեան մէջ, թէ Հիւսիսային-Վիէթնամի տուած որոշումէն կախուած է խաղաղութիւնը կամ պատերազմի շարունակութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Սայկոնի, բացարձակապէս կը մերժէ մասնակցիլ «լայն» բանակցութիւններուն, եթէ երբեք Վիէթքոնկը մաս չի կազմեր, առանց հանդամանքի, Հիւսիսային-Վիէթնամի պատուիրակութեան: Աւելին, Հիւսիսային-Վիէթնամ պէտք է ուղղակի բանակցութիւններու սկսի Հարաւին հետ: Նախագահ Թիէօ «երբեք պիտի չճանչնայ Վիէթքոնկը եւ բանակցութիւնները իմաստ չունին՝ եթէ Հանոյ շօշափելի երաշխաւորութիւններ չի տար»: Իրապէս, կարելի է ըսել թէ Ճոնսըն ամէնէն աւելի Սայկոնի յարուցած դժուարութիւններուն պիտի հանդիպի:

Հիւսիսային-Վիէթնամի դիրքաւորումը կարելի է տեսնել Սայկոնի մէջ եղած հետեւեալ յայտարարութիւններուն մէջ, ուր ակներեւ միակամութիւն մը կը յայտնուի նախ. Թիէօյի շուրջ.— «Նախագահին բռնած ամուր դիրքը լաւագոյն արտայայտութիւնն է երկրորդ հանրապետութեան»: «Վերջ գտան բոլոր այն կասկածները, որոնց համաձայն նախագահն ու իր կառավարութիւնը ստիպուած էին միշտ գործել Միացեալ Նահանգներու փափաքին համաձայն»: «Եթէ երբեք Միացեալ Նահանգներու յառաջիկայ նախագահը շարունակէ Ճոնսընի քաղաքականութիւնը, Վիէթնամի ժողովուրդը պատրաստ է շարունակելու պայքարը մինակ եւ ամէն գնով»: «Ռմբակոծութիւններուն վերջ տալը Ճոնսընի մեծագոյն սըխալն էր»: «Ճոնսընի ըրածը մատնութիւն էր»:

Գալով Հիւսիսային-Վիէթնամին, ռմբակոծութիւններուն «առանց պայմանի» դադարը առաջին քայլն է միայն դէպի «վերջնական յաղթանակ»: Կ'ընդունի Սայկոնի ներկայութիւնը բանակցութիւններուն, աւելցնելով սակայն, թէ «Վիէթքոնկն է որ կը ներկայացնէ Հարաւային-Վիէթնամի ժողովուրդին ձայնը, որ ձայներն է արդարութեան»:

Չորրորդ խօսակցին, Վիէթքոնկի համաձայն, Ճոնսըն «պարտադրուեցաւ» վերջ տալ ռմբակոծութիւններուն՝ «երբ Միացեալ Նահանգներու ուժերուն ու իրենց ծառաները պարտութիւն պարտութեան վրայ կրեցին»: «Վիէթքոնկը միակ հարազատ ներկայացուցիչն է» Հարաւ-Վիէթնամցի ժողովուրդին՝ բանակցելու եւ կարգադրելու Հարաւային-Վիէթնամի վերաբերեալ «բոլոր խնդիրները»:

Ինչպէս կ'երեւի, Չորեքշաբթի օր Փարիզի բանակցութիւնները կը վերսկսին [illegible] պայմաններու մէջ:

ՄԵՔՍԻՔՈՅԻ 19-Դ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲՈՑԱՎԱՌ ՋԱՀԸ ՇԻՋԵՑԱՒ, ՎԵՐՍՏԻՆ ԼՈՒՍԱՎԱՌՈՒԵԼՈՒ 1972ԻՆ՝ ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ. ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ԵՂԱՒ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՅՆ ՕՐԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Բոլոր լաւատեսութիւնները, յուսալից հեռանկարները իրենց ամբողջ համեմատութեամբ եկան յաջողութեան կնիքը դընելու 1968ի Մեքսիկոյի 19րդ խաղերու բարդ հանգոյցին վրայ. Միջազգային Ողիմպիականի վերին մարմինը, Մեքսիկոյի խաղերուն կազմակերպիչ կոմիտէն դատաւորներու հսկայ բանակն ու մեքսիկեան ազնիւ ժողովուրդի ներդաշնակ գործակցութիւնը իրենց արդար եւ գնահատելի բաժինը բերին այս շնորհաւորելի յաջողութեան:

Ամբողջ տասնեւհինգ օր, Մեքսիկօն ապրեցաւ իր պատմութեան ամէնէն հպարտ ու երջանիկ թուականներէն մէկը, իսկ տասնեակ հազարաւոր ամէն ազգի հանդիսականներ, միշտ ոգեւոր եւ խանդավառ, երջանիկ ականատեսները եղան Ողիմպիական խաղերու ամէնէն կատարեալին:

Երկար պիտի ըլլար թուել եւ մանրամասնել խաղերու թեքնիք բոլոր արդիւնքները, խորհրդածել, պատճառները փնտռել ախոյեաններու գերազանցութեան կամ պարտեալներու թերութեան:

Սակայն եթէ պիտի ուզենք չեշտել դիմագիծը բնորոշել 1968ի Ողիմպիականին, ինքնաբերաբար պիտի յանգինք այն եզրակացութեան, թէ լաւագոյն պատրաստուած եւ գնահատելի ստորոգելիներով զինուած ամերիկեան երկսեռ մարզիկներու գեղեցիկ հոյլն էր, որ Ողիմպիականի դափնին խլեց եւ տարաւ առիւծի բաժինը, եւ այդ որքան աթլէթիք նոյնքան եւ լողալու երկու կարեւոր բաժիններուն մէջ ապահովելով առաջին տեղը՝ 46 ոսկի, երեսուն արծաթ եւ 33 պղնձէ մետալներով: Իր անմիջական եւ միակ վտանգաւոր մրցակիցին՝ Խորհ. Միութեան մարզիկները, ունեցան 29 ոսկի, 31 արծաթ եւ 31 պղինձ մետալներ: Եթէ այս արդիւնքները վերածենք կէտերու, երկու հսկաներու առած թիւերը պիտի ըլլան յաջորդաբար 1248 եւ 1074: Աւոնցմէ անմիջապէս ետք եկող երկիրներ, ինչպէս Հունգարիա, Գերմանիա եւ Ճափոն, հազիւ մեծերուն մէկ երրորդ մետալներն ու կէտերը ունին:

Աթլէթիք եւ լուղորդութեան խաղերէն ետք, Ողիմպիականի ամէնէն կեդրոնաձիգ մարզախաղը անկասկած եղաւ Պասկէթպոլը, որուն շուրջ գրուեցաւ, խօսուեցաւ եւ կանխակալ կարծիքներու եւ նախատեսութեանց դուռ բացաւ:

1936ին, առաջին անգամ ներմուծուած պասկէթը եւ անկէ ի վեր յաջորդաբար 76 դոումներու եւ վերջին մրցումներուն անպարտ Ընքըլ Սամի մարզիկները այս անգամ իրենց դէմ ունէին երկու խիստ վըտանգաւոր մրցակիցներ՝ յանձին Ռուսերուն եւ Եուկոսլաւներուն, որոնք Մեքսիկօ եկած էին ամերիկեան խումբին գերակայութեան վերջ տալու հաստատ վճռակամութեամբ: Անոնց լաւատեսութեան գլխաւոր պատճառներէն երկուքը Ամերիկեան խումբի երկու լաւագոյն խաղացողներու՝ Լ. Ալսինտըրի եւ Է. Հէյսի բացակայութիւնն եւ խումբի մարզումի ժամանակի կարճութիւնն էր:

Բայց այս բոլոր յուսադրիչ հեռանկարները օճառի պղպջակներու վերածուեցան, երբ նախավերջին մրցումին Եուկոսլաւները անսպասելի, բայց տպաւորիչ խաղարկութեամբ յաղթեցին Ռուսերուն 63 – 62 արդիւնքով. սակայն վերջին եւ ճակատագրական մրցումին, անոնք խոնարհեցան պասկէթպոլի անվիճելի վարպետ Ամերիկեան խումբին առջեւ 65–50 կէտերով:

Հետաքրքրական, առաւել չափով, պէտք է յիշել նաեւ մարմնամարզը, որուն զանազան պատկերներուն մէջ Չեխոսլովակ Ձեխ դեղուհի՝ Վէրա Ֆասլավսքան չորս ոսկի մետալներ շահեցաւ: Ըմբշամարտը, կռփամարտը, ծանրութիւն վերցնելն ու վոլիպօլը, որոնց մէջ ունեցած լաւագոյն ներկայացուցիչներով Ռուսերը կուգային միշտ առաջին կարգի վրայ եւ նոյն այդ խաղերուն մէջ արձանագրած յաջողութիւններով, կրցան մրցումներու վերջաւորութեան զգալի կերպով բարելաւել իրենց դիրքը ընդհանուր դասաւորման մէջ:

Հաճելի անակնկալ մըն էր նոյնպէս անսպասելի յաջողութիւնը Մեքսիկոյի մարզիկներուն, որոնք երեք ոսկի, երեք արծաթ, երեք պղինձէ պատուաբեր մետալներով, եթէ 15րդ տեղը գրաւեցին ընդհանուր դասաւորման մէջ, կրցան մեծ չափով արդարացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը, ջերմ համակրանքի եւ խանդավառ գնահատանքի արժանանալով իրենց ժողովուրդին կողմէ:

Ողիմպիականի փակման արարողութիւնը

Որքան հետաքրքիր եւ հաճելի եղան մրցումներու, տրուած անսահման վայելքը, նոյնքան աւելի հրապուրիչ երեւոյթ մը առաւ փակման հանդէսը:

Աւելի քան ութսուն հազար հանդիսականներ սեղմուած շարքերով լեցուցած էին ամբողջ մարզադաշտը, Հոկտեմբեր 27ին: Անոնք եկած էին փակման արարողութեան հրաժեշտի վերջին ժամերուն յուզումի եւ ցնծութեան մէջ ապրիլ:

Ժամը ճիշդ 6.30ին կը հասնի հանրապետութեան վսեմ. նախագահը իր տիկնոջ հետ, որուն կ'ընկերանայ Մեքսիկօ քաղաքի քաղաքապետը, Միջազգային Ողիմպիական վերին մարմնի եւ կազմակերպիչ կոմիտէին նախագահները: Նախագահի մուտքը կ'ողջունուի թնդանօթի հարուածներով՝ որուն կը յաջորդէ ազգային քայլերգը:

Տարիներու ընկալեալ սովորութիւնը փոփոխութեան ենթարկուած է, մասնակցող երկիրներէն իւրաքանչիւրը տըրամադրած է միայն վեց մարզիկներ, որոնք նախապէս մուտք գործած իրենց դրօշակներով կը հետեւին ու կ'երթան ճակատելու պատուոյ բեմին առջեւ:

Ելեկտրոնիկ նշանատախտակին վրայ նախ կ'արձանագրուի Մեքսիկօ 1968, որմէ ետք անոր կոնակին վրայ հաստատուած երեք կայմերուն վրայ դանդաղօրէն կը բարձրանան յունական, մեքսիկեան եւ գերմանական դրօշակները՝ վերջինը ի պատիւ այն երկրին՝ ուր տեղի պիտի ունենան 1972ի խաղերը: Մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէ յունական եւ մեքսիկեան քայլերգները եւ Պէթհովէնի 9րդ Սիմֆոնիէն մաս մը, զուգահեռ ասոնց լուսաւոր տառերով կ'արձանագրուի՝ Միւնիխ 1972:

Բեմ կը բարձրանայ Միջազգային Ողիմպիականի նախագահ՝ Պ. Էվէրի Պրիւնտաժ, եւ սպաներէն լեզուով շնորհակալութիւն կը յայտնէ հիւրընկալ երկրի նախագահին, հիւրասէր ժողովուրդին եւ կը հրաւիրէ բոլոր մարզիկները ժամադրուիլ 20րդ Ողիմպիական խաղերուն՝ որոնք 1972ին տեղի պիտի ունենան Արեւմտեան Գերմանիոյ Միւնիխ քաղաքին մէջ:

Զինուորական պատիւներով կայմէն վար կ'առնուի Ողիմպիականի հինգ օղակներու դրօշակը, որմէ ետք յանկարծ ամբողջ մարզադաշտը կը մթագնի, բոլոր լոյսերը մարած են, միայն Ողիմպիականի ջահն է որ աղօտ լոյս մը կը սփռէ մթնցած ամբողջ տարածքին վրայ: Ժողովուրդը լուռ է ու երկիւղածութեամբ եւ յուզումով հայեացքները յառած ջահին, որ դանդաղօրէն կը սկսի պղտիկնալ, մանրանալ ու վերջապէս ամբողջութեամբ շիջիլ: Յանկարծ խաւարը կը ճեղքուի հրավառութեան արձագանգ տուած ահարկու ձայներով, սուլիչներով ու երկինքի վրայ տարածուած գոյնզգոյն լուսաւոր պատկերներով. յայտագիրը արդէն վերջացած է, մարզիկները կը սկսին երկար շարքերով հեռանալ դաշտէն, մինչ ժողովուրդը ամբողջութեամբ ոգեւորութիւն եւ խնդութիւն դարձած՝ անդադար կը ծափահարէ զանոնք:

Ու այսպէս, ցնծութեան մէջ, Ողիմպիականի գեղեցկագոյն օրը վերջ կը գտնէ: Վարագոյրը կ'իջնէ 1968ի Մեքսիկոյի Ողիմպիականին վրայ:

Յ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍ. ԷՖ. Ի. Օ.ի ժողովը վերջ գտաւ կի Մոլէի յաղթանակով՝ հակառակ Կաթոն Տըֆէրի տեսակէտներուն, որ կ'ուզէր կազմակերպչական նոր կառոյցով օժտուած, աւելի երիտասարդ եւ լայն կուսակցութեան մը դիմագիծը տալ ԷՍ. ԷՖ. Ի. Օ.ի:

« ՓԱՐԱՆՏՐԷՈՒ, դուն անմահ ես: Ազատութիւն: Ժողովրդավարութիւն » գոչելով, աւելի քան յիսուն հազար Յոյներ ընկերացան նախկին վարչապետի դագաղին, թաղմանական հանդիսութիւնը վերածելով քաղաքական ցոյցի, հակառակ անոր որ փափանտրէուի ընտանիքը մասնաւոր հաղորդագրութեամբ մը կը խնդրէր որեւէ ցոյց չկատարել:

ՋՕՐ. ԿՈՎՈՆ յայտարարեց, թէ «Նիժերիան դաշնակցային հանրապետութիւնը միշտ պատրաստ է վերսկսելու Պիաֆրացիներուն հետ խաղաղութեան բանակցութիւնները:

ՍՈՒԷԶԻ ջրանցքի երկայնքին ձգտուած կացութիւն մը կը տիրէ: Առջի օր եգիպտական եւ իսրայէլեան ուժերը օդային նոր բախումներ ունեցան:

ԻՏԱԼԻՈՅ Վալլէ Մոսսոյի շրջանին մէջ հեղեղանման անձրեւներուն պատճառով ջուրերը յորդած են եւ մեծ վնասներ պատճառած: Աւելի քան հարիւր մեռեալներ կան:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ արձակուրդին առիթով ինքնաշարժի արկածով զոհերուն թիւը շատ ծանր է Ֆրանսայի մէջ: Երկուշաբթի առաւօտ կարելի էր հաշուել արդէն 150 մեռեալ եւ աւելի քան 900 վիրաւոր:

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆ յայտարարեց թէ «այս առաջին յաղթանակէն» ետք Հանոյ պիտի շարունակէ պայքարը մինչեւ «վերջնական յաղթանակ: Հիմա այլեւս ամբողջ երկրին սրբազան պարտականութիւնն է զօրացնել մեր վճռակամութիւնը և ազատել Հարաւը: Թող մեր հայրենակիցները անվհատ շարունակեն ըմբոստութիւնն ու յարձակումները եւ հաստատաքայլ առաջ քալեն՝ կատարեալ յաղթանակ մը տանելու համար »:

«…ԱՅՍ ՀՄՈՒՏ, ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԼՈՌԵՑԻՆ…»

(ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ)

Թումանեանը միշտ եղել է երիտասարդութեան եւ յատկապէս երիտասարդ գրողների, բանաստեղծների եւ արձակագիրների հետ ։

Գուրգուրացել է նրանց վրայ, հսկել նրանց առաջին քայլերը, գրել է նրանց մասին, քաջալերել, ընդունել է նրանց իր տանը, կարդացել, խորհուրդներ տուել …

Նրանցից շատերն են դարձել գրող ու նրա մահից յետոյ, մինչեւ մեր օրերը, գրել ու գրում են նրա մասին երախտագիտութեամբ ու սիրով չնչող յիշողութիւններ ։

Գրականութեան նահապետ էր նա ու նահապետ՝ իր պայծառ հոգով ու մեծ սրտով ։

Յայտնի է Վահան Տէրեանի սէրը դէպի Թումանեանը, նրա անսահման սերտ կապերը «Թումանեանի պալատի» հետ ։

Ի՞նչպէս է վերաբերուել Տէրեանին Թումանեանը ։ Ալ. Ծատուրեանին գրած մի նամակում կան այսպիսի սրտագին տողեր ․

«… Ի՞նչպէս է եւ ի՞նչ է անում մեր տխրանուշ Վահանը, ի՞նչպէս է նրա տխկինը, որ կարծես իր ամուսնու դեղեցիկ երգերից մինը լինի …»։

Զգիտես, ո՞ւմ նախանձես կամ երանի տաս, Թումանեանի՞ն, որ գիտէր սիրել այդքան խոր ու սրտալի, թէ «տխրանուշ Վահանին», որին այդպէս սիրել է Մեծ Լոռեցին խոր ու սրտալի սիրով ու սրտով ։

×

1916 թուականի արեան ու աւերի փոշու մշուշում Թումանեանի սրատես աչքերը մի ակնկալութիւն ունէին Ռուսաստանից․ «աւտոնոմիա»։

Ուրիշներն այդ էլ չէին տեսնում ։

«… Հայերի համար՝ աւտանոմիան ուտոպիա չի,— գրում է նա,— այլ շատ հասարակ մի հասարակարգ ։ Ուտոպիան էն է, որ չկայ, չի լինելու, իսկ աւտոնոմիա կայ, լինում է ու կը լինի…»։

Աւտոնոմիա ստանալու գաղափարը այն ժամանակ մեծ արձագանգ է գտել ժողովրդական լայն խաւերում ։ Այս մասին անգամ երգ է հիւսուել ու երգուել ։ Այսպէս․

Ըմլա մենք Ինգլիզից պակա՞ս ենք,
Ըմլա մենք Ֆրանցուզից պակա՞ս ենք,
Հորի՞ մեզ չտան աւտոնում …

Այս խօսքերը երգւում էին «Մարսէյէզ»ի եղանակով ։ Պարզ էր, որ ժողովուրդը Աւտոնոմիան շփոթում էր անկախ հանրապետութեան հետ, կամ… ուզում էր Աւտոնոմիայի անուան տակ… հանրապետութիւն ձեռք գցել … աւտոնոմն էլ մէջը, այսինքն՝ աւտոնոմ հանրապետութիւն ։

Թումանեանը գիտէր, թէ ինչ բան է աւտոնոմիան, եւ այդ էր ուզում Ռուսաստանից, այն էլ ոչ սեպարար, այսինքն՝ Ռուսաստանից անջատուած աւտոնոմիա …

Թումանեանը գրում է․ «Եւ չէ՞ որ աւտոնոմիան բնաւ սեպարատիզմ չէ ենթադրում ։ Զեզ աւելին ասեմ․ եթէ Ռուսաստանը մեզ աւտոնոմիա տար ու ասէր՝ «Դէ, մնաք բարով, ես գնում եմ», զոնէ ես շատ կը վախենայի …»։

Թումանեան եւ վախ ։ Սրանք անյարիր հասկացութիւններ են ։ Թումանեանը եղել է անվախ մարդ ։ Ազգամիջեան խռովութիւնների ամենածանր օրերին նա եղել է արիւնոտ դէպքերի չիկացած ու եռացող կաթսայում ։ 1918 թուականի Մայիսի 16ին, Ղարաքիլիսայում նա ըստորագրում է կոչ․ «Լոռեցիներ, իմ քաջ հայրենակիցներ, փոքրաթիւ թշնամին մեր սարերին է հասել … Հաւաքուեցէք մեր մութ անտառների նման, կանգնեցէք անսասան մեր սարերի նման, կրակ թափեցէք ու գարկեցէք մեր սարերի կայծակների նման ։ Թող թշնամին էլ տեսնի, աշխարհքն էլ, որ կարելի է Երզրումի վրից էլ անցնել, Ղարսի վրից էլ, բայց Լոռու սարերից անցնել չի կարելի …» — ահա Թումանեանը ։

Թումանեանը տեսել է ե՛ւ բանտ, ե՛ւ հետապնդում, ե՛ւ մի անգամ չէ, որ հանդիպել է մահուան՝ աչք աչքի, ու չի վախեցել ։

Տեսնես ինչո՞ւ է վախենում այս անգամ անվախ Լոռեցին եւ այն էլ՝ «շատ»։

×

«… Գրականութիւն ունենալու համար ժողովուրդները պէտք է ոչինչ չխնայեն եւ նոյնիսկ պաշտպանելու դէպքում էլ լաւ իմանան, որ իրենց պահածներից ու պաշտպանածներից տասնից մինն է միջակ գրող դուրս գալիս, հարիւրից մինը՝ տաղանդաւոր ու հազարից մինը՝ հանճարեղ»։

Ու դեռ կան մարդիկ, որ պնդում են, թէ մեծ բանաստեղծները թուաբանութիւնից թոյլ են …

×

Թումանեանը սիրել է Պուշկինին, համարել է նրան «մեծ», «խոշոր», «հոյակապ»։ Եւ գիտէ՞ք, թէ նա մեծ բանաստեղծի ծով ստեղծագործութեան մէջ ամէնից շատ որ գործն է սիրել․ «Ձմեռուայ իրիկունը»։ Երեսուներկու տողանոց մի բանաստեղծութիւն ։

Թումանեանը Պուշկինեան վարպետութեամբ եւ սրտով թարգմանել է «էս գոհարը»։

Հողմը մէգով երկինքն առնում ,
Գալարում է բուքը ճեան ,
Մին՝ մանկան պէս լաց է լինում ,
Մին՝ ոռնում է գէրք գազան …

Ո՞վ չի յիշում ։

Թումանեանից յետոյ պիտի գար մի նոր բանաստեղծ եւ խոնարհուելով նրա ծով ստեղծագործութեան առաջ, ամէնից շատ պիտի սիրէր նրա տասներկու տողանոց մի բանաստեղծութիւնը՝ «Պատրանք»ը ։ Բերենք այդ՝ Զարենցի արտայայտութեամբ՝ «Գենիալնի ստիխ»ը, որ թարգմանի՝ հանճարեղ բանաստեղծութիւնը ։

Վեր է կացել էն սարում
Մեր Զալանկը իր թեւից ․
Գնում է մութ անտառում ,
Քաջ ախպէրս ետեւից ։
Զընգում են նրանք խոր
Էն անտառում կուսական ,
Ես կանչում եմ նորից նոր ,
Ինձ թւում է, թէ՝ կը գան …
Զո՛ւր… վաղուց են, ա՛խ, նրանք
Մեր սարերից գնացել ․
Էդ գիլ ձէները են մենակ
Իմ ականջում մնացել …

Արտասանում էր երգուն ձօներով, լռում, յետոյ ձեռները պարզում աջ ու ձախ ու բացականչում ․

— Այ տղայ, էս ո՞նց է գրել…

×

Արեւմտահայ, կամ ինչպէս Թումանեանն է ասում՝ տաճկահայ գրականութիւնը ծանօթ չի եղել ռուսահայերին ։ Երջանիկ բացառութիւն են կազմել Պարոնեանն ու Դուրեանը, որոնց գործերը հրատարակուել են Թիֆլիզում ։

Սառոյցը կոտրում է Թումանեանը ։

1913 թուականին, Նոյեմբերին, Հայոց գրողների ընկերութեան երեկոյթների երկրորդ շրջանի առաջին երեկոն նուիրւում է արեւմտահայ գրականութեանը ։ Լսենք իրեն ․

«Մեր նոր շրջանը բաց ենք անում տաճկահայ գրականութեան նուիրուած երեկոյթով … որին ցաւալի կերպով անծանօթ ենք մնացել ։ Սա մի անբնական ու աննորմալ երեւոյթ է, որ վերացնելու համար առանձին հոգ պէտք է ունենանք … Այժմ մեր առջեւ կը բացուի ազգային հարստութեան մի նոր գանձարան… եւ մենք աւելի հարուստ, աւելի ուժեղ ու աւելի հպարտ կը զգանք մեզ»։

Հասել է ամէն բանի, արել է ամէն ինչ, որ Հայն իրեն աւելի հարուստ, աւելի ուժեղ ու հպարտ զգայ …

×

Ու քանի որ նորից խօսք բացուեց Զարենցի մասին, ասենք ու հաստատենք եւ այն, որ հայ բանաստեղծների մէջ նրա համար ամենամեծը Թումանեանն էր ։

Շատ անգամ նա գրում էր մի բան, սակայն մասնաւոր իր զրոյցներում գըրբտում ու գտնում էր ուրիշ մի ճշմարտութիւն՝ գրածին անյարիր, բայց Թումանեանի վերաբերմամբ նա անթեք էր ու անայլայլ ։

Եւ նրա տողերը՝

Կայ Մեծարենց, կայ Տէրեան
Եւ բազում ուրիշ պոէտներ կան ,
Բայց — Թումանեանն է անհաս
Արարատը մեր նոր քերթութեան՝

Նրա ախախը համոզումն էր ։

Զարենցի բարձր գնահատականը միմիայն բանաստեղծ Թումանեանի վրայ չէր տարածւում, ոչ, նա մեծ հիացմունքով լսում եւ խօսում էր քաղաքացի Թումանեանի եւ մարդ Թումանեանի մասին ։ Նրան յատկապէս տեղահան էր անում «Թումանեանական իմաստութիւնը»։ Մեծ ու փոքր վէճերից, մեծ ու փոքր կրքերից յոգնած, յաճախ, շատ յաճախ նա կրկնում էր ․

— Ե՞րբ պիտի Թումանեանի պէս իմաստուն դառնանք …

Ու եղաւ, որ 1929 թուականին, 32 տարեկան հասակում, մի բանաստեղծութեան մէջ գրեց․

…Եւ ես մի գիշեր իմաստուն դարձայ…

Յաճախ էլ կրկնում էր Թումանեանի մի տողը ․

Խաղաղութեան եմ հասել ես հոգու…

Արտասանում էր ու թերահաւատ նայում իր ներսը, յետոյ՝ խօսակցին ու թերահաւատ էլ ժպտում …

Չէ, չհասաւ Զարենցը Թումանեանական իմաստութեանն ու հոգու խաղաղութեանը, ուրիշ խառնուածքի տէր մարդ էր, ուրիշ հոգով ու սրտով, եւ պիտի ստեղծէր իր, սեփական, գործող, մարտնչող իմաստութիւնը, անյարիր Թումանեանի խաղաղ, անքէն, պայծառ իմաստութեանը ։

Անհաս երազ մնաց Զարենցի համար Թումանեանի քառատողը ․

… Ու ես իմաստուն ու բեռըս բեբեւ ,
Անցայ ծիծաղով ,
Երգով ու տաղով
Իջնում եմ զըւարթ իմ լերան ետեւ ։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՍԷՐ

Ա․

Մանկութիւնից էր այնպէս, եթէ մի գեանախնձոր տային թէ՝ կեր, խընձոր է՝ ուտում էր։

Մօտենում էր մէկին, թէ՝

— Անօթի եմ։

— Սիրտդ ի՞նչ կ՛ուզէ, Մուսէս, հարցընում էին։

— Սիրտս փախլաւա կ՛ուզէ։

— Առ քըզի փախլաւա, եւ տալիս էին նրան սովորական լաւաշը, եւ նա ոչ միայն ուտում էր իբրեւ փախլաւայ, այլեւ իսկական փախլաւայի համ էր ստանում։

Ոչինչ չէր կարողանում զանազանել իրարից։ Միայն մի բանում երբեք չէր սխալւում։ Երբ հարցնում էին՝ Մուսէս, մո՞ւթ է, թէ լոյս է, պատասխանում էր յիմար-յիմար ժպտալով․

— Լոյս է։

Թէ որտեղի՞ց եւ ի՞նչպէս գաւառական փոքրիկ քաղաք էր ընկել նա՝ ոչ ոք չէր իմանում․ երեւի պատահաբար դուրս էր եկել դաշտի գիւղերից մէկից, քայլել էր աննպատակ, ընկել էր քաղաք եւ այլեւս մոռացել էր հին գիւղը։

Արդէն երիտասարդ էր, երբ երեւաց քաղաքում, ցնցոտիներով, կեղտոտ փէշով, բոպիկ, ճաքճքուած ոտներով, փոքըր գլխով, բայց մեծ պեխերով եւ մօրուքով․ երեւում էր, որ ածելի չէր դիպած նրա երեսին․ բարձրահասակ էր, փոքրիկ, ապուշ աչքերով, բայց զարմանալիօրէն համակրելի նայուածքով, որ կարեկցութիւն էր առաջացնում։

Շուտով, շատ շուտով նա յայտնի դարձաւ շուկայի բոլոր խանութպաններին։

Մի քանի անգամ քաղաքի փողոցային մանուկները, ինչպէս եւ փողոցային մարդիկ, փորձեցին խաղցնել նրան, բայց չնեղացաւ, ոչ մի արձագանգ չտուեց․ ատացին եւ հեռացան։

Շուտով նա դարձաւ ամենապէտքական մարդը շուկայի խանութպանների համար, որովհետեւ բոլորի համար անխտիր ջուր էր կրում։

— Մուսէս, գնա՛ սիթիլ մի ջուր բեր։

Մովսէսը, առանց որեւէ առարկութեան, վերցնում էր դոյլը եւ գնում ջրի։

Բերելուց յետոյ էլ ոչ մի բան չէր պահանջում՝ լուռ ու մունջ կանգնում էր պատի տակ եւ ժպտում։ Բարեխիղճները նրան տալիս էին տանից բերած ճաշի աւելցուկը․ ուտում էր, բերանը սրբում թեւով եւ նորից կանգնում մի պատի տակ, նայում տարտամ եւ անորոշ։

Մարդիկ փորձեցին, բացի ջուր կրելուց, ուրիշ աշխատանքի մղել նրան, բայց չյաջողեցան, բացի ջուր կրելուց ուրիշ ոչինչ չէր կարող անել, որովհետեւ մինչեւ կէս ճանապարհը մոռանում էր պատուէրը եւ այլեւս չէր վերադառնում պատուիրողի մօտ․ պատուէրը մոռացած տեղը կանգնում էր եւ սպասում։

Երբ տարիքն առաւ, նրան սկսեցին Մովսէս ախպար կանչել։

Սկզբում վարժ չէր այդ անուան, կարծում էր, որ իրեն չեն կանչում, բայց երբ մարդիկ յամառօրէն շարունակեցին, վարժուեց։

— Մովսէս ախպար…

— Ղուրպան…

Սպասում էր մի բան պատուիրեն։

Երբ որեւէ բան չկար, որով վարձատրէին նրա աշխատանքը — ճաշի աւելցուկ եւայլն, խանութպանները սովորութիւն դարձրին նրան վարձատրել փողով։ Իսկ այդ փողն իսկական չէր, կըտրում էին լրագրից մի կտոր եւ տալիս էին նրան, թէ՝

— Մովսէս ախպար, էսի փարա է, պահէ, հաց կ՛առնես։

Մովսէս ախպարը խնամքով պահում էր լրագրի կտորն իբրեւ փող, պահում էր ծոցի մէջ, հէնց մարմնի եւ շապկի արանքում։ Բացի լրագրի կտորից՝ տալիս էին եւ պապիրոսի թղթի շապիկը։ Սա արդէն աւելի մեծ փող էր համարւում, որովհետեւ պատկերազարդ էր լինում եւ աւելի կանոնաւոր կտրուած։

Եւ ինչպէս, լրագրի այդ կտորները կամ պապիրոսի թղթի շապիկները փող էին Մովսէս ախպոր համար, որովհետեւ իր բոլոր գնումները անում էր այդ լրագրի կտորներով եւ պապիրոսի թղթի շապիկներով։

Մօտենում էր որեւէ խանութի, կօշկարանի, նպարեղէնի խանութի, վարսավիրանոց... ճաշարանի, փողոցների անկիւնները սրճեփ...վիժիկ եփողների, պաղպաղակ ծախողների — եւ տալով իր փողը, վերցնում էր ինչ որ ուզենար, պայմանով, որ թանկ բան չլինէր ուզածը։ Բոլորն էլ տալիս էին, որովհետեւ Մովսէս ախպարը իսկապէս այդ թղթի կտորներն իրար վրայ դիզել էր սեփական եւ արդար աշխատանքով։

Մի անգամ մտաւ մի սափրիչի խանութ եւ ամբողջ դէմքը մաքրել տուեց եւ խուզել տուեց գլուխը։ Սափրուելուց յետոյ ծոցից հանեց պապիրոսի թղթի մի շապիկ եւ տուեց սափրիչին։ Սափրիչն ուզեց բարեխիղճ լինել եւ ետ տուեց պապիրոսի թղթի շապիկը, թէ՝

— Միսը տուր, էս շատ է։

Մովսէս ախպարը ժպտաց եւ ետ վերցնելով պապիրոսի թղթի շապիկը՝ տուեց նրան լրագրի կտորը։

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(1 – Շար․)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՍ ԵՒ ԱՍՏՈՒՐԸ...

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օր մը, Օգոստոսի տաք, կիզիչ օր մը: Կարծես այդ օրը երկինքէն կրակ կը թափուէր: Մենք, հօտաղներս, դարձեալ գետեզերքը, դարձեալ մեր զբաղումնե – րով: Ցանկարծ հսասկաւոր լանճերու խումբը երեւցաւ այս անգամ աւելի բազմաթիւ, աւելի բարձր հռհռոցներով:

— Հայտէ, Աստուր, շարժէ՛, եկան... Ու շարժեցանք: Ես ցատկեցի փոքր ձո – րակը պահուըտեցայ խիտ մացառներուն մէջ: Աստուրը ժամանակ չունեցաւ, մագլցեցաւ ծառի մը, վեր բարձրացաւ, հոն ապաստան գտնելու յոյսով:

Թաղստոցէս սուր աչքերով իրենց շարժումները կը դիտէի ու անձկանօք կը ըսպասէի այս անհամ խաղին վախճանին: Սիրտս կը բաբախէր ուժգին, ամբողջ մարմինս կը դողար: Փնտռեցին, գտան Թաղստոցս, գտան ընկերներս, նշմարեցին Աստուրը ծառին վրայ: «Վար իջիր» պոռացին, յետոյ սպառնացին, բայց Աստուրը իր տեղէն չշարժեցաւ, ծառին ճիւղերուն պլլուած՝ սպասեց:

Երկու երեք հողի ծառ բարձրացան, հրեցին, հրմշտկեցին, վար ձգեցին զայն: «Հա՛, մեր ձեռքէն կը փախի՞ս, ծառէն վար չե՞ս ուզեր իջնել, մեզ կը չարչարե՞ս. հիմա քու դասդ լաւ մը կը սորվեցնենք»: Ու քաշեցին զայն դէպի ժայռերը:

Ես ուղղակի սահմռկած էի, դէչ բան մը կը գուշակէի, բնազդս ինծի կ'ըսէր թէ անախորժ բան մը պիտի պատահի.— Աստուած իմ, դու ազատէ մեզ սա անօրէններու ձեռքէն:

Աստուրին քաշքշեցին, հրեցին, հրմշտեցին, բարձրացուցին մօտակայ ժայռի մը կատարը ու... կախորդանի պէս քանի մը անգամ օրօրելէ ետք՝ վայրենի ճիչերով ուժգին թափով մը զայն նետեցին ջուրերու խորութեան...

Մէկ երկու անգամ Աստուրին գլուխը երեւցաւ ջուրին վրայ, մէկ քանի անգամ թեւերը պաղատագին ձեւով դուրս ցցուեցան, անոր աղեկտուր ձայնը հասաւ մեր ականջներուն բազմաթիւ անգամներ, բայց, նշմարեցի որ լուղորդները շատ չէին աճապարեր անոր մօտենալու, վայրենի խնծութեամբ մը կը ծիծաղէին, կը քրքջային եւ անոր շուրջը կը դառնային: «Թող տուէք, թող դասը լաւ մը առնէ..»

կը ձայնէր մէկը բարձրաձայն:

Կ'երեւի բաւ համարելով իր չարչարանքը, մազերէն բռնած քաշեցին, ցամաք հանեցին, երկարեցին աւազին վրայ: Բայց հէգ Աստուրին վիճակը յուսահատական էր: Շարժում չկար իր մարմնին վրայ, փորը չափէն աւելի ուռած՝ աչքերը խոշորցած՝ դուրս ինկած էին: Երեսին վրայ փռուած առատ մազերու տակէն կ'երեւար չափէն աւելի կապոյտցած դէմքը:

Գլխիվար կախեցին, զանազան միջոցներով փորձեցին արթնցնել, կեանքի կոչել, անօգուտ... Աստուրը չէր շարժեր, Աստուրը չէր շնչեր, ուռած տիկի մը կերպարանքը առած էր... Մենք բոլորս հաւաքուած իր շուրջը սարսափով կը դիտէինք այս սրտաճմլիկ տեսարանը:

Աս ի՛նչ դժբախտ պատահար էր, Աստուած իմ... կը մտածէի —: Ի՞նչպէս տուն պիտի վերադառնամ... ի՞նչպէս պիտի ներկայանամ իր բազմիցս դժբախտ մօրը... քաջութիւն պիտի ունենա՞մ անոր աչքերուն նայելու, «Աստուրը լողացած պահուն խեղդուեցաւ» ըսելու... Պիտի հաւատա՞ր ըսածիս... Պիտի դիմանա՞ր այդ հէգ կինը այս անպատում ցաւին...

Այս անհամ խաղը, կամ «կատակ»ը վերջացաւ դառն ողբերգութեամբ մը: Աստուրին մահով մենք փրկուեցանք խեղդամահ՝ կամ կիսախեղդ ըլլալէ: Օրուան «հերոս»ները մօտեցան մեզի, առաւելապէս ինծի՝ խիստ ու սպառնական... «բերնէդ բան չփախցնես. լողացած ատեն խեղդուեցաւ ըսես, այլապէս մեր ձեռքէն չես ազատիր, դուն ալ անոր քով կ'երթաս...»:

Մեկնեցան կրկնելով այս «պատուէրներ»ը:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն ծանր բեռը իմ ուսերուս կը ծանրանար: Աստուրին ամէնէն մօտիկը ես էի: Աստուրին մայրը ամէնէն աւելի ես կը ճանչնայի, եթէ պատահէր որ այս պատահարին ճշմարտութիւնը յայտնուէր, անկասկած, իմ վիզին պիտի փաթթուէր, ինծմէ պիտի կասկածէին, պիտի ազատէի՞ վայրենի լաճերու ձեռքերէն. տարակուսելի էր:

Ամբողջ օրը լացի, մղկտացի եւ դառնօրէն լացի... կ'ուզէի որ օրը իրիկուն չըլլար, արեւը իր տեղէն չշարժէր:

Իրիկունը տուն դարձայ՝ փշրուած արրամադրութեամբ, կենդանիները գոմը հրեցի ու ես ալ անկիւն մը կծկուեցայ. կը նմանէի յանցապարտի մը՝ որ չուզեր իր դատաւորներուն ներկայանալ: Աղախին մը ներս մտաւ, «Աղան քեզ տեսնել կ'ուզէ», ըսաւ:

Տեղէս ելայ, տարտամ քայլերով հետեւեցայ աղախինին: Ներս մտանք: Աղան նստած էր սէտիրին վրայ, երկար չպուխը ակռաներով սեղմած:

— Լաօ՛: ի՞նչպէս պատահեցաւ, ի՞նչպէս խեղդուեցաւ Աստուրը:

— Կը լողար, փոսի մը մէջ իկաւ, հասանքը քշեց տարաւ.— ըսի կմկմալէն:

— Լաւ: Այդտեղ լուղորդներ չկայի՞ն:

— Կային, շատ, բայց... բայց բան մը չկրցին ընել...

— Հը՛... որ այդպէս է, գիւղ վազէ խեղճ մօրը իմացուր:

Գիւղ վազէ մօրը իմացուր... ո՞վ, ե՞ս, անկարելի է: Դժոխք կ'երթամ այդ բանը չեմ ըներ, չեմ կրնար ընել...

Ոչ,— պատասխանեցի կտրուկ կերպով — թող ուրիշներէն իմանայ, թող ինծմէ չիմանայ, այդ սեւ լուրը ես չեմ կրնար հաղորդել...

Աղան զարմացաւ համարձակութեանս վրայ, գլուխը շարժեց խորհրդաւոր կերպով, ու թոյլ տուաւ որ մեկնիմ: Վերադարձայ գոմ, երկարեցայ չոր խոտերուն վրայ՝ երկու ձեռքերովս դէմքս փակած, մտքերու անձնատուր: Ի՞նչպէս ընէի, ո՞ւր երթայի՝ որ Աստուրին մօրը բնաւ չհանդիպէի:

Քաղաքին չորս անկիւնները լուրը տարածուած էր արդէն, բորենիները իրենց գիտցած ձեւով պատմութիւնը չարահիւսեր, բերնէ բերան տարածեր էին: Հայ «չօպան» տղեկ մը խեղդուեր էր... ո – րո՞ւն հոգը...

Գիշերը լուսցուցի, թաց աչքերով չոր խոտերուն վրայ երկարած: Ոչ հաց, ոչ ջուր, ոչ ախորժակ: Առտուն կանուխ, հօտս առջեւս ձգած՝ դաշտ իջայ մինակըս: Հօտաղ ընկերներուս չսպասեցի, գանոնք ձինտռեցի, կ'ուզէի ըլլալ մինակ, մինակ եւ որքան կարելի էր հեռու իմ սովորական վայրերէս:

Մէկ օր, երկու օր անց, հեռաւոր վայրի մը մէջ Սառա քուրօն (Աստուրին մայրը) գլխ գտաւ: Ո՜հ, Աստուած իմ, ինչպէս նկարագրել իր կերպարանքը, իր տեսքը, իր եղերերգութեան սրտաճմլիկ արձագանգը... իր կոկորդին մէջ, իր շրթներուն ծայրը ողբասացութիւն մը սա՛ւր, կիզի՛չ, աՀաւո՛ր... Անհասկնալի, անըմբռնելի նախադասութիւններու շարք մը՝ որոնք յատուկ են միայն որդեկորոյս մայրերուն:

«Ի՞նչպէս եղաւ, տղա՛ս... ի՞նչպէս պատահեցաւ... ո՞ւր պատահեցաւ, ե՞րբ պատահեցաւ... Տղաս լողալ չէր գիտեր... տղաս ջուրէն շատ կը վախնար... ես քառասուն անգամ պատուիրած էի որ գետը չմտնէ, խորունկ տեղեր չերթայ... ի՞նչպէս պատահեցաւ...»:

Ես լուռ, կքած, սողունի մը պէս գետինը փակած պատասխան չգտայ իրեն տալիք: Ի՞նչ կրնայ ըսել՝ երբ աՀաւոր աղէտը անցած՝ ամէն ինչ վերջացած էր:

Անկէ ետք ա՛լ գետեզերք չիջայ, ա՛լ Սառա քուրոյին բնակած գիւղն ալ չգացի... գետին կողմը նայած պահուս Աստուրին ուրուականը կը ցցուէր աչքերուս դիմաց: Սառա քուրոյին այժմու կերպարանքը ուղղակի սարսափ կ'ազդէր ինծի: Ցետոյ կար խիղճը, իմ խիղճս... Քանի՞ օր, որքա՞ն ատեն դեռ կրնայի պահել այս աՀաւոր գաղտնիքը, որ օր ու գիշեր կը հալածէր զիս, փոթորիկի վերածած էր ներաշխարհս...

Խեղդուեցա՞ւ... ի՞նչպէս խեղդուեցաւ... ի՞նչպէս խեղդուեցաւ...: «Տղաս լողալ չէր գիտեր, ջուրէն շատ կը վախնար, քառասուն անգամ պատուիրած էի որ գետը չմտնէ...»: Հէգ Սառա Քուրոյին այս խօսքերը տաք արճիճ դարձած՝ կը խարանէին իմ ամբողջ էութիւնս:

Ո՛չ, ո՛չ, ամէն գնով այս անիծեալ վայրերէն պէտք էր հեռանալ: Ու... օր մըն ալ գլուխս առած՝ մերկ ու բոպիկ ճամբայ ինկայ: Ո՞ւր: Ես ալ չէի գիտեր: Բախտը ուր որ առաջնորդէր քայլերս:

Կարճ ատենէ մը ետք, իմ նոր բնակավայրիս մէջ, պատահմամբ հանդիպեցայ Սառա Քուրոյին լաւ ծանօթ մամիկի մը: «Օրերը քեզի, ձագս, — եղաւ առաջին խօսքը, — օրերը քեզի: Տղուն ցաւին չդիմացաւ, մղկտաց, մղկտաց ու մոմի պէս հալեցաւ... մօրդ կուշտին, թաղեցինք, էղին լաւ «եօլտաշ»ներ էին, թող հոն ալ միասին ըլլան, ըսինք»:

Ես ալ Աստուրին հետ լաւ «եօլտաշ» էի ...ես զայն թաղեցի իր մանդաչտարիքին, Եփրատի եզերքը, տասնեակ, տասնեակ, տարիներ առաջ: Անկէ ետք, ես քանի՛ Եփրատներ տեսայ, քանի՛ Եփրատներէ անցայ, ու դեռ քանի՛ Եփրատներէ ալ պիտի անցնիմ՝ զայն գտնելու համար:

Ճշմարի՛տ, ճշմարի՛տ, ես ալ Աստուրին շա՜տ կարօտցած եմ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

18ՐԴ ԴԱՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

18րդ դարու ազգային ազատագրական շարժման տարիներուն, օտար ներխուժողներուն դէմ կատաղի կռիւներ մղող յիսուն հազար հոգինոց կանոնաւոր բանակ մը գոյութիւն ունէր Հայաստանի մէջ: Այս իրողութեան նկարագրութիւնը կը գտնենք Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նոր լոյս ընծայած Հայկական բանակը 18րդ դարուն գործին մէջ:

Գիրքին հեղինակը՝ Համօ Խաչատրեան, որ Մատենադարանի ձեռագիրներուն եւ այլ արխիւներու մէջ պրպտումներ կատարած է, 18րդ դարու հայկական բանակին զինուորական կարգութիւնը կը վերլուծէ: Ասկէ զատ՝ Խաչատրեան կը նկարագրէ ազատագրական պայքարին վարիչները, ինչպէս Իսրայէլ Օրին, Մինաս Տիգրանեանը, զինուորական հրամանատար Աւագ Եուզբաշին, Դաւիթ Բէկը, Մխիթար սպարապետը եւ ուրիշ հերոսներ, որոնք ժողովուրդը մարտի առաջնորդեցին յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան:

Գիրքը երեք հարիւր անտիպ փաստաթուղթեր կը պարունակէ հայկական գունդերու մասին, որոնք մասնակցեցան Պետրոս Մեծի կասպիական արշաւանքին՝ ռուսական բանակին հետ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (335)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Այն ատուն զոր իր պարտէզը կ'անուանէր, երեւելի էր քաղաքին մէջ ծաղիկներու ազնուութեան համար որոնք հոն կը մշակուէին: Ծաղիկներն էին անոր զբաղումը:

Աշխատութեան, յարատեւութեան, ուշադրութեան եւ ռռոգումի շնորհիւ Արարչէն ետք ան ալ յաջողած էր ստեղծել եւ հնարած էր տեսակ մը կակաչներ, տանուներ որ կ'երեւի թէ մոռցուած էին բնութենէն:

Հանճարամիտ էր ան:

Ամերիկայի եւ Չինաստանի հազուագիւտ եւ Թանկագին թուփերու մշակումին համար աւելուտի անտառակներ կազմելու արհեստին մէջ Սուլանժ Պոտէնը գերազանցած էր: Ամառը առտուն կանուխ կ'ելլէր եւ ծառուղիներուն մէջ կ'աշխատէր ծակելով, կտրելով, անպիտան խոտեր հանելով, ջրելով եւ ժամերով իր ծաղիկներուն քովերէն կը քալէր, բարեսէր, տրտում, անուշ, երբեմն ալ մտախոհ եւ անշարժ կերպարանքով մը ծառի մը վրայ թռչունի մը գեղգեղումը, տունի մը մէջ մանկան մը ճռուողումը լսելով կամ թէ աչքերը շիւղի մը ծայրը կաթիլ մը ցօղի վրայ յառելով որ արեւուն մէջ կարկեհանի կը նմանէր:

Այս մանկիկի առջեւ կը գիջանէր որ վայրենի մը կարծուի. քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր, ոչ ոք կը տեսնէր բացի պատուհանը զարնող աղքատներէն եւ իր ժողովրդապետէն, որ Միալէօֆ արբան էր եւ որ ծեր ու բարի մարդ մըն էր:

Բայց տեղացիները կամ օտարականները երբ անոր կակաչներն ու վարդերը տեսնելու հետաքրքրութիւնն ունենային, ժպտելով դուռը կը բանար անոնց: Ահա այս մարդն էր Լուարի աւազակը:

Սակայն եթէ մէկը ռազմական տեղեկագիրները, կենսագրութիւնները, Մոնիթէօրը եւ մեծ բանակին օրաթերթերը կարդալու ըլլար, պիտի զարմանար անոնց մէջ բաւական սաէպ յիշուած անուն մը կարդալով որ էր Ժորժ Փոնմէրսիի անունը: Այս Ժորժ Փոնմէրսի երիտասարդութեան ժամանակ Սէնթօնժի գունդին մէջ զինուոր մըն էր: Յեղափոխութիւնը ծագեցաւ. Սէնթօնժի գունդը Րէնի բանակին միացաւ, վասնզի միապետութեան հին զօրագունդերը միապետութեան անկումէն ետք ալ իրենց գաւառական անունները պահեցին, եւ 1794ին զօրաբաժիններ կազմեցին:

Փոնմէրսի կռուեցաւ Սփիրի, Վորմսի, Նէօսթատի, Թիւրքհայմի, Ալզէի, Մայանսի մէջ, ուր Հուշարի թիկնապահ գունդը կազմող երկու հարիւրներուն մէկն էր: Փոնմէրսի որ անոնց 12րդն էր, Անտերնախի հին պարիսպին ետեւէն Հէսի իշխանին դէմ դրաւ, եւ գաղղիական բանակին ամփոփ մասին հետ միանալու համար ան հոն քաշուեցաւ միայն երբ թշնամիին թնդանօթը սկսաւ ոմբակոծել պարիսպին շրջափակէն սկսելով մինչեւ անոր լեփաձեւ զարուվարը:

Քլէպէրի հրամանատարութեան տակ պատերազմած էր Մարշիէնի եւ Մոնփալիսէլի կռիւին մէջ, ուր պիսքայեան գնդակ մը անոր թեւը կոտրեց: Ապա Իտալիոյ սահմանագլուխը գնաց եւ Ժուպէրի հետ Թանտի կիրճը պաշտպանող երեսուն կրենատիէներէն մէկը եղաւ:

Այս առթիւ Ժուպէր զօրապետին օգնական եւ Փորմէրսի երկրորդ փոխ տեղակալ անուանուեցաւ:

Փորմէրսի ամբաստարաֆի ժամանակ Պերթիէի քով կը կռուէր Լոտիի այն պատերազմին մէջ որու ակնարկելով ըսաւ Պոնափարթ.

— Պերթիէ ամբաձիգի, ձիաւորի եւ կրենատիէի պէս կռուեցաւ:

Նովիի մէջ իր վաղեմի զօրապետ Ժուպէրի վիրաւոր տապալիլը տեսաւ, երբ թուրը քաշած կը պոռար.

— Օ՛ն, յառաջ երթանք:

Պատերազմի պէտքերուն համար, իր զօրքերու խումբին հետ Ճենովայէն, չեմ գիտեր ծովեզերքին ո՛ր նաւահանգիստը գացող պատերազմական պզտիկ նաւ մը մտած ըլլալով եօթը կամ ութ թշնամի, այսինքն անգլիական առագաստաւոր նաւերու հանդիպեցաւ:

Նաւին ճենովացի հրամանատարը կ'ուզէր թնդանօթները ծովը նետել, զինուորները նաւին միջնայարկը պահել եւ վաճառական նաւի մը պէս մութին սպրդիլ անցնիլ:

Փորմէրսի դրօշակայմի չուանին վրայ պարզել տուաւ եռագոյն դրօշակը եւ բրիտանական ֆրէկաթներու թնդանօթներուն մէջէն անցաւ անվեհեր:

Քսան մղոն անդին յանդգնութիւնը աւելնալով իր պզտիկ նաւովը յարձակեցաւ եւ տիրեց անգլիական մեծ նաւի մը, որ զօրք կը տանէր Սիկիլիա. այս նաւին մէջ այնքան մարդ եւ ձի կար որ համբարները մինչեւ բերանը բեռով լեցուն էին:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցին ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, որոնց համար կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնները բոլոր նուիրատուներուն: Յովհան. Իպլիքեանի մահուան ու թաղման առիթով.— Տիկին Հ. Ժօրժ Տէրօֆեան՝ եկեղեցիին քսան ֆր.: Տէր եւ Տիկ. Ժան Մելքոնեան 25 եկեղեցիին եւ 25 Կապ. Խաչին: Է. Վ. Մելքոնեան 25 եկեղեցիին եւ 25 Կապ. Խաչին: Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան եկեղեցիին եւ 25 ֆրանք Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին: Տէր եւ Տիկին Ս. Սամուէլեան տասը եկեղեցիին:

Ժօրժ Տէօրֆեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առիթով, իր կինը Հ. Ժ. Տէրօֆեան 50 եկեղեցիին: Վարսենիկ Ալթունեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով, իր թոռը Յ. Ալթունեան եկեղեցիին յիսուն: Պ. Գազանճեան իր թոռնիկի մկրտութեան առիթով, Տիկին Լ. Տողրամաճեան, Տիկին Գրիգորեան եւ Տիկին Լ. Անդրէասեան ուխտի առիթով եկեղեցիին տասնական ֆրանք: Տիկին Սօնա Պաժան եւ Տիկին Քէսմէթէքեան եկեղեցիին քսանական ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ. 1918ի *Զինադադարի եւ Արեւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու առիթով, Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորներու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, որոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի հաշւոյն:*

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. Կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս. Կարապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ. Երկուշաբթի: Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգեհանգիստ 11·10:

ՃԱՇ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազ. Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի պատիւ Ֆրանս. բանակի 1914–18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14):

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին:

Ճաշագին նշանակուած է 20 ֆրանք: Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսելով 770-07-25:

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր անդամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հացկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախկին կամաւոր ռազմիկներուն:

Արձանագրութեան համար վերջին թըւական նշանակուած է Նոյ. 13:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկըսած են: Մասնաւոր օթօքառ մը տրամադրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար:

Օթօքառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ավընիւ ԱԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը: Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը *եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան:*

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կայարաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ գրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօրէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօքառը:

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93

Հեռաձայն 927-01-72:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ, Չորեքշաբթի (Նոյ. 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, (Մեթրօ Քատէ):

Կը խօսի ՏՈՔԹ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Լոմպակօ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն, Սեւոյի աղջիկը՝ Եղիազարեան Բերսին Սեւեքերիմի, կը փնտռէ իր հօրաքրոջ տղան Յարութիւնը, որը ապրած է Մարսէյլ իր պապի մօտ, Եղիազարեան Գրիգորի: Հօր անունն է Սահակ որ նոյնպէս Մարսէյլ ապրած է իսկ մայրը Օղեր, որ մահացեր է Հայաստան: Յարութիւնի մէկ ընտանեկան նկարը եւս կը գտնուի մեր մօտ, նկարուած 1930ին: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր եկեղեցին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12:

Ժանթիյյի.— Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը շարունակուին: 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյյի:

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը:

Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մարի Լօր, Պուա Քոլոմպ:

Պանեէօ – Քաշան. — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ:

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում:

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ (?)

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԹԻՐՈԼ

Աւստրիոյ ամէնէն արեւոտ շրջանը: Մեկնում Դեկտ. 23ին, վերադարձ Յունուար 5ին:

Հանգստաւէտ սովորական պանդոկներուն մէջ ԹՐԷՆՍ (բարձրութիւն 1214 մեթր), Դահուկի (սքի) *դպրոց,* փաթինուար *եւայլն:*

Երիտասարդներու համար մասնաւոր հսկողութիւն որակեալ մոնիթէօրներու կողմէ:

Թիրոլերհօֆ *պանդոկը, նոր կառուցուած, շատ լաւ դիրքով, լաւ եւ առատ ճաշ, տաք ու պաղ ջուր*

460 ՖՐԱՆՔ

Ցում Վիրնըր *պանդոկը, հանգստաւէտ, երիտասարդական մթնոլորտ, պարասրահ, տաք եւ պաղ ջուր* 411 ՖՐԱՆՔ:

Տեղերը սահմանափակ են: Կանխավճար՝ 100 *ֆրանք:*

Այս գումարին մէջ են ճամբու ծախքը (վերապահուած տեղերով թրէնին մէջ), Ինսպրուքի կայարանէն Թրէնս փոխադրութիւն, պանդոկ եւ ճաշ ու արկածի ապահովագրութիւն:

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անդրադառնալի պատեհութենէն:

Է.Տ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ Քաղաքապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնճոյք: Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

ՇԱՌԹՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՌՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն):

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն:

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferre ի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղեկավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

եւ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. Օհանեան, Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան:

Հայկական ռոհմիկ պարեր արենուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի:

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԷՐՈՅԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփինքի *մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ:*

Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 6 NOVEMBRE 1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11356 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.356

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ
ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ԵՒ ԽՌՈՎԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Առջի առաւօտ բուռն բախումներ տեղի ունեցան Ամմանի մէջ՝ Յորդանանեան բանակի ուժերուն եւ զինուած խռովարարներու միջեւ։ Բուռն հրացանաձգութիւններ կը լսուէին քաղաքի կեդրոնէն. կը լսուէին նաեւ թնդանօթի հեռաւոր որոտումներ։ Քանի մը ժամ ետք Հիւսէյին թագաւոր կը խօսէր Յորդանանի ժողովուրդին, ձայնասփիւռէն, նշելով թէ դաւաճաններու խումբ մը մուտք գործած է երկրին մէջ։ Այս մարդիկը, կը շեշտէր Հիւսէյին, կը ջանան երկիրը բաժնել եւ [illegible]ել մեր թշնամիներուն՝ որ նուաճեն [illegible]։ Ամմանի եւ երկրի միւս շրջաններուն հայրենասէրները դիմակազերծ ըրին անոնց գործունէութիւնը։ Կառավարութիւնը համբերող եղաւ։ Դաւաճանները կարծեցին թէ այս համբերութիւնը տկարութիւն էր եւ անկարողութիւն։ Կառավարութիւնը վճռեց վերջ տալ իրենց գործունէութեան։ Առանց կարգ ու կանոնի [illegible] պետութիւն, չկայ կարելի յաղթանակ»։ Թագաւորի խօսքէն ետք ներքին նախարարութիւնը մասնաւոր հաղորդագրութիւն մը կը հրապարակէր, յայտնելով թէ խռովարար տարրերը կազմուած էին «որոշ խմբակցութենէ մը, ղեկավարութեամբ Թահեր Տապպանի, որոնք յաւակնած էին մուտք գործել հայրենիքի ազատութեան համար պայքարողներու շարքին մէջ»։

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ բոլոր [illegible]ները արգիլուած են Յորդանանի մէջ։ [illegible] կը վերաբերի յորդանանեան գրաւեալ հողերուն, կացութիւնը շատ ծանր է, յատկապէս Երուսաղէմի մէջ, ուր արաբական վաճառատուներու գործադուլը կը շարունակուի չորս օրէ ի վեր։

ՍԱՅԳՈՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՎԻԷԹՔՈՆԿԸ ՉՃԱՆՉՆԱԼ

Մինչ Միացեալ Նահանգներ կ'ընտրէին իրենց նախագահը, — անորոշ ընտրութիւն մը, թէեւ վերջին պահուն երկու առաջնորդի [illegible] մը կը նախատեսուէր ի շահ Հըմֆրէի, — Հիւսիսային - Վիէթնամի ռմբակոծութիւններուն վերջ տալու եւ Վիէթքոնկը իբրեւ «օրինաւոր խօսակից» ընդունելու Ճոնսընի որոշումին դէմ Սայկոնի «ըմբոստութիւնը» տակաւ կը շեշտուի։ Նիստէ մը ետք, որու ընթացքին բուռն կերպով դատապարտեցին Միացեալ - Նահանգներն ու Ճոնսընը, Հարաւային - Վիէթնամի երեսփոխանները յատուկ յայտարարութեամբ մը կը հրաւիրեն ժողովուրդը թիկունք հանդիսանալ Նախ. Թիէօյի։ «Ժողովուրդը պէտք է պատրաստուի պայքարելու միաժամանակ համայնավարութեան եւ ամերիկեան աշխարհակալութեան դէմ» կը յայտարարէր երեսփոխան մը։ Աւելի [illegible] է երեսփոխաններուն քուէարկած բանաձեւը, որ կ'ըսէ, թէ «ի սէր խաղաղութեան, Երեսփոխանական Ժողովը ընդդիմանար ռմբակոծութիւններու դադրեցումին, բայց կը պահանջէ Հիւսիսային Վիէթնամէն փոխադարձ զիջումներ»։ Կը հաստատէ թէ Հարաւային - Վիէթնամ պատրաստ է ուղղակի բանակցելու Հիւսիսին հետ, գտնելու համար պատերազմին վերջ տալու միջոցները, բայց «վճռական կերպով կը մերժէ մասնակցիլ որեւէ ժողովի՝ ուր Վիէթքոնկը ներկայ պիտի ըլլայ իբրեւ խօսակից»։ Նախ. Թիէօ կրկին խօսեցաւ պատկերասփիւռէն, շեշտելով, «Յայտարարեցինք թէ Փարիզի մէջ պիտի չխօսինք Վիէթքոնկին հետ, եւ ոչ ոք կրնայ ստիպել մեզ խօսելու»։ Սայկոնի դիւանագէտներուն համաձայն, Հարաւային Վիէթնամ պիտի անտեսէ Փարիզի խօսակցութիւններուն այսօրուան նիստը, բայց ետքը, ակամայ, պիտի ընդունի մասնակցիլ բանակցութիւններուն՝ վերջնական կերպով անտեսուելու վախով։ Միացեալ Նահանգներուն մէջ պաշտօնական միակ յայտարարութիւնը ըրաւ փոխ-նախագահ Հըմֆրէ, նշելով թէ «Հարաւային - Վիէթնամցիներու խաղաղութեան ձգտումը պիտի յաղթէ իրենց քաղաքական հակակրանքին»։

A propos de l'Emission
"SOIRÉE TURQUE"

N.D.L.R. : « Le Provençal » et « Le Méridional » ont publié la lettre suivante que la communauté arménienne a adressée à M. le Directeur de l'O.R.T.F. à la suite de l'émission « Soirée Turque » diffusée le 25 Octobre sur la première chaîne.

Nous reproduisons aussi, la déclaration du bureau politique du parti socialiste S. F. I. O. des Bouches-du-Rhône parue dans « Le Provençal » du 1er Novembre 1968.

Monsieur le Directeur,

La Communauté Arménienne de France, par l'intermédiaire de toutes ses organisations, tient à élever une énergique protestation à la suite de l'émission du vendredi 25 Octobre 1968 : « Soirée turque».

Cette protestation n'a pas de rapport avec la programmation d'une telle émission que l'événement politique a motivée. Toutefois, dès l'instant où une telle émission, qui se voulait « autoportrait de la Turquie », était diffusée sur la première chaîne de télévision de l'O. R. T. F., il était nécessaire qu'un minimum d'objectivité, de bonne foi et d'honnêteté intellectuelle fussent respectées. Il n'en a rien été.

En effet, nous voudrions savoir :

Pourquoi l'Arménie n'a pas été citée une seule fois dans cette émission ? Pourquoi le royaume d'Arménie a-t-il été oublié sur les cartes de l'époque byzantine ? (Il ne faut pas oublier que la cause du désastre militaire de Mansikert en 1071, fut une politique aveugle de Byzance vis-à-vis du royaume d'Arménie (cf. G. Schlumberger : Nicéphore Phocas). Pourquoi dans l'évocation historique, avons-nous vu la rencontre du sultan Abdul Hamid avec le Kaiser, puis immédiatement après la bataille des Dardanelles, puis l'épopée d'Atta-Turk ?

Pourquoi cet « entr'acte » historique sur la période des « Jeunes Turcs », sur cette période de 1909 à 1918, où les Turcs ont commis le PREMIER GENOCIDE du XXe siècle, où les Turcs se sont permis de massacrer 2 millions d'Arméniens, se sont permis de déporter les autres, se sont permis d'annexer les territoires arméniens d'Anatolie reconnus comme République indépendante d'Arménie par le traité de Sèvres ? Pourquoi l'O.R.T.F. s'est-elle rendue complice de l'attitude de la Turquie, qui veut ignorer jusqu'à la présence historique de l'Arménie et des Arméniens sur ces territoires ? Pourquoi l'O.R.T.F. s'est-elle rendue complice d'une politique dont une des conséquences majeures fut le PREMIER GENOCIDE du XXe siècle ? Pourquoi dès lors, Monsieur le Directeur, ne tolèreriez-vous pas une émission pour une soirée à la gloire du nazisme ?

L'horreur, le crime et encore moins le génocide ne peuvent être l'objet de discrimination. Il faut condamner en bloc le GENOCIDE quels qu'en puissent être les auteurs, même si une certaine politique ne plaide pas en faveur de la condamnation, car le GENOCIDE se place au-dessus de toute politique.

Veuillez agréer, Monsieur le Directeur, l'expression de notre profonde indignation.

Une déclaration du Bureau du Parti Socialiste S. F. I. O. des Bouches-du-Rhône

Le bureau du Parti socialiste S.F.I.O. des Bouches-du-Rhône s'associe à la déclaration adressée au directeur de l'O.R. T.F. par la Communauté Arménienne de Marseille, concernant l'émission du vendredi 25 Octobre intitulée « Soirée turque ».

Le Parti socialiste regrette que le chef de l'Etat, lors de son voyage en Turquie, ait totalement méconnu la réalité du valeureux peuple arménien.

Les socialistes, et en particulier les socialistes marseillais, qui connaissent et apprécient les originaires d'Arménie, qui se sont fixés dans notre ville, ne peuvent oublier les crimes commis dans le passé et assurent la colonie arménienne de leur attachement et de leur entier soutien.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ հիւսիսային շրջաններուն կացութիւնը ժամէ ժամ կը ծանրանայ, հեղեղանման անձրեւներուն պատճառով։ Կը խօսուի արդէն երկու հարիւր մեռելներու մասին։ Վենետիկ կը մնայ միշտ ջուրերու մէջ։ Ամէնէն շատ վտանգուած է Փիէմոնթէի շրջանը։ Լոմպարտիայի զանազան շրջաններուն մէջ Փօ գետը յորդած է՝ յատկապէս Փիաչենցա եւ Փաւիա։ Կալլարաթէ կը մնայ մասամբ ջուրերու տակ։ Յորդած են լիճերը եւս եւ կտրած ճամբաները։ Աննպաստ օդը կը տիրէ գրեթէ բոլոր եւրոպական երկիրներուն, ուր ձմեռը շատ կանխահաս եղաւ։

«ՊՐԱՒԴԱ» կը դանդատի Չեխոսլովաքիոյ մէջ տիրող կացութենէն եւ կ'ամբաստանէ հակընկերվարական ուժերը, որոնք «կը ջանան ձախողութեան մատնել կուսակցութիւնը զօրացնելու համար ձեռք առնուած միջոցները եւ ատելութիւն կը սերմանեն խորհրդ. ժողովուրդին հանդէպ»։ Խորհրդ. պաշտօնաթերթին համաձայն Չեխոսլովաք ազատականները վտանգ մը կը կազմեն «կուսակցութեան գոյութեան»։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ 1500 ծայրայեղ ձախակողմ. ուսանողներու եւ ոստիկաններու միջեւ բուռն բախումներ տեղի ունեցան։ Կան աւելի քան հարիւր վիրաւորներ։

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՎԵՀԱՐԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Բարձր հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահ Շարլ Հէլուի, Չորեքշաբթի, 30 Հոկտեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը չորսին, տեղի ունեցաւ Անթիլիասի կաթողիկոսարանի նորակառոյց վեհարանին պաշտօնական բացումը։

Ներկայ էին Խորէն Ա. Կաթ., կաթողիկէ Հայոց պատ. Իգնատիոս-Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան, Մերձ. Արեւելքի հայ աւետարանական եկեղեցիներու նախագահ Վեր. Յ. Ահարոնեան, Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք., Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի Հայոց առաջնորդ Տրդատ Արք., Յունահայոց առաջնորդ Սահակ Արք., կաթողիկէ Հայոց պատրիարքի ընդհ. փոխանորդ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Թէրզեան, Դրան Եպիսկոպոս Գարեգին Եպիսկոպոս, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միաբան վարդապետներ, կաթողիկէ Հայոց վարդապետներ, պետական երեսփոխաններ Սուրէն Խանամիրեան եւ Անդրէ Թապուրեան, Ազգ. Ընդհ. Ժողովի պատգամաւորներ, Ազգ. Կեդր. վարչութեան անդամներ, Ազգ. Մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ երեւելի ազգայիններ։

Ժամը ճիշդ չորսին ժամանեց Նախագահ Շարլ Հէլուի ներկայացուցիչ՝ վարչապետ Ապտալլա Եաֆի։ Ոստիկան զօրաց ջոկատը աչքէ անցընելէ ետք, վեհափառն ու վարչապետը սիրալիր ողջագուրուեցան։ Ապա վարչապետ Ապտալլա Եաֆի կտրեց նորակառոյց վեհարանի մուտքի ժապաւէնը, որուն դրան վրայ արձանագրուած է. Կառուցաւ վեհարանս արդեամբ եւ ծախիւք տէր եւ տիկին Գէորգ եւ Արշակուհի Զաքալպաշեանի ի հայրապետութեան Տ. Տ. Խորենայ Ա. կաթողիկոսի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ։

Ի թուին Հայոց ՌՆԺԷ եւ յամի Տեառն 1968։

Խորէն Կաթողիկոս խօսք առնելով շնորհակալութեան առաջին խօսքը ուղղեց Հանրապետութեան նախագահ Շարլ Հէլուի, որուն բարձր հովանաւորութիւնը կը վայելէ այսօրուան բացման արարողութիւնը։ Շնորհակալութիւն յայտնեց վարչապետ Ապտալլա Եաֆիի, լիբանանեան կառավարութեան։

« Այս առիթով,— ըսաւ Վեհափառը—, մենք քաղցր եւ հաճելի պարտականութիւնը ունինք յայտնելու մեր սրտալից շնորհակալութիւնները եւ երախտագիտական ջերմ զգացումները մեր թանկագին բարեկամին եւ ազգային բարերարին՝ Գէորգ Զաթալպաշեանին, ինչպէս նաեւ իր կնոջ Տիկին Արշակուհիին, որոնք սիրով ընդառաջեցին մեր դիմումին եւ լիառատ նուիրատուութեամբ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը օժտեցին այս գեղեցիկ վեհարանով։

Կեցցէ՛ շինարար եւ ստեղծագործ հայ ժողովուրդը »։

Ապա խօսք առաւ վարչապետ Ապտալլա Եաֆի եւ յանուն Հանրապետութեան նախագահին, շնորհակալութիւն յայտնեց Գէորգ Զաթալպաշեանին, այս գեղակերտ շինութեան համար։

« Նախագահ Շարլ Հէլու,— յայտնեց վարչապետը —, այս պատուական Հայը կը պատուէ Մայրիներու Ազգային Կարգի Ասպետի շքանշանով »։

Խանդավառ ծափերու տակ վարչապետ Ապտալլա Եաֆի շքանշանը զետեղեց Զաթալպաշեանի կուրծքին։

ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հինգշաբթի, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Վեհարանի դահլիճին մէջ, նախագահութեամբ Խորէն Կաթողիկոսի, տեղի ունեցաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Ազգ. Ընդհ. Ժողովին բացումը։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԱՏԱՐՈՂ

ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ՆԱՀԱՏԱԿ

ՇԱՒԱՐՇ ՔՐԻՍԵԱՆ

Կրնանք, առանց վարանումի յայտարարել թէ Քրիսեան եղաւ հայ մարմնակրթական աշխարհին մեծագոյն դէմքը, որ սա՛ղ կարճատեւ կեանք մը միայն ունեցաւ զոհաբերուելով պարտականութեան ճամբուն վրայ, տակաւին հազիւ 29 գարուններ բոլորած։

Շաւարշ, կը նահատակուէր 1915ի Ապրիլեան Եղեռնին, մեր մտաւորականներու եւ հայրենասէրներու շքախումբին հետ։ Բայց ինչ որ սերմանեց, հայ ժողովուրդի ու մանաւանդ հայ երիտասարդութեան ծոցին մէջ, իր բեղուն գործունէութեան այդ քանի մը տարիներու ընթացքին, բաւական է իր գործը յաւերժացնելու եւ իր յիշատակը անմահացնելու։

Ո՞վ էր Շաւարշ Քրիսեան եւ ի՞նչ եղաւ իր գործը։

Ծնած է Պէշիքթաշ (Պոլիս) 1886ին եւ իր նախնական կրթութիւնը առած է թաղին Մաքրուհեան վարժարանը։ Անկէ դրկուած է Պարտիզակի Ամերիկեան Բարձրագոյն վարժարանը զոր չաւարտած վերադարձած է Պոլիս եւ յաճախած նախ Պէրպէրեան վարժարան ու ապա Ռօպըրթ Քոլէճ (Ամերիկեան)։

Անոնք որ աշակերտած են ամերիկեան կրթական հաստատութիւնները, անպայման կրած են մարմնակրթանքի ազդեցութիւնը։ Պատանի Շաւարշը բացառութիւն չէր կրնար կազմել։ Հակառակ իր տկարակազմ մարմնին, ան կը հետեւի մարզական վարժութիւններու, որոնք մեծ չափով կը բարելաւեն իր ընդհանուր առողջական վիճակը։ Հոն կը հանդիպի նոյնպէս Գրիգոր Յակոբեանի պէս սրտցաւ ընկերներու, որոնք զինքը կը քաջալերեն ու մինչեւ անգամ կը թելադրեն մարմնակրթանքը իբր ասպարէզ ընտրել։ Մինչ այդ, իր երէց բարեկամը՝ Յակոբեան, յարաբերութեան մէջ մտած էր արդէն Փարիզի լիսէ Ժանսոնի ֆիզիքական կրթութեան վարիչ՝ նշանաւոր Փրոֆ. Տէպօնէի հետ ու սկսած անոր մարմնակրթանքի դասընթացքներուն հետեւիլ թղթակցութեամբ։ Շաւարշ իր կարգին յարաբերութեան կը մտնէ յիշեալին հետ ու օր մըն ալ, 1906 Յունիս 22ին, կը մեկնի Փարիզ, անձամբ ու գործնական կերպով հետեւելու համար դասաւանդութեանց։ Վեց ամիս կանոնաւորաբար էքոլ Տէպօնէի աշակերտելէ ետք, կ՚անցնի Լոնտոն, հետեւելու համար նոյնքան նշանաւոր ուրիշ մարմնամարզիկի մը՝ Սանտոյի դրութեան։ Երբ այս երկու մէթոտներուն շուրջ բաւականին հմտութիւն ձեռք կը բերէ, կ՚որոշէ իր ծննդավայրը վերադառնալ։ Երեք տարի ետք, 1909 Յուլիսին, կրկին կը դառնայ ուրեմն Պոլիս։

Իր ծրագիրը պատրաստած էր արդէն։ Պիտի նուիրուէր ցեղին ֆիզիքական դաստիարակութեան նուիրական գործին։

Իր աշխատանքը սկսաւ նախ դպրոցներէն ներս։ Հետզհետէ մարզանքի ուսուցչութեան կոչուեցաւ Կեդրոնականի, Էսաեանի, Նոր Դպրոցի, Պէրպէրեանի, Դպրոցասէրի, Պէզազեանի եւ ուրիշ վարժարաններու մէջ։ Միւս կողմէ, երեկոները սկսաւ այցելել զանազան թաղային մարզարաններ, ուր դպրոցներէն դուրս գտնուող երիտասարդութիւնն ալ ողեւորեց մարմնամարզով։

Շատ չանցած, շնորհիւ համակիրներու քաջալերանքին եւ անոնց օժանդակութեամբ՝ խմբագրական թէ նիւթական տեսակէտով, ձեռնարկեց մարզական շարժման նուիրուած պարբերականի մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարակութեան։ 1911 Փետրուարին լոյս կը տեսնէր անոր առաջին թիւը, անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծելով նոր ծիլեր արձակող երիտասարդութեան մէջ։ «Մարմնամարզ»ը խթան մը եւ դրդիչ մը եղաւ, որպէսզի մարմնակրթական շարժումը աւելի լաւ ճանչցուի ու տարածուի։ Հայ հանրային ու կրթական կեանքին մէջ սկսաւ իր ձայնն ալ կշիռ ունենալ։ Պայքարեցաւ սխալ ու ծթռած գաղափարներու դէմ, ցցուեցաւ դպրոցական վարիչներու դէմ՝ որոնք մարմնամարզը ժամավաճառութիւն կը նկատէին։ Տակաւ սկսաւ գետին շահիլ ու ոչ միայն յաջողեցաւ մարզանքը հայ վարժարաններու մէջ պարտաւորիչ դարձնել, այլեւ Պոլսոյ Ուսումնական Խորհուրդի կողքին, Արամ Նիկողոսեանի հետ մարմին մը կազմեց, որ լուրջ քննութենէ ետք, մարզանքի ուսուցչութեան վկայականներ պիտի տար յաջողագոյն թեկնածուներու, դպրոցի համար մարզանքի ուսուցիչներ հասցնելու նպատակով։

Նոյն տարին, արդէն ուրիշ նորութիւն մըն ալ կը դնէր մեր մէջ։ Դարձեալ համակիր ընկերներու հետ խորհրդակցաբար, հրապարակ կը նետէր հայկական Ողիմպիական մրցումներ կազմակերպելու գաղափարը։ Այդ շրջանէն վերապրողները կրնան վկայել թէ այս խաղերու մուտքը մեր մէջ, որքան խանդավառութիւն եւ աշխուժութիւն յառաջ բերաւ, հայ նորահաս սերունդին տալով նոր շունչ ու կորով։ Շնորհիւ հայկական Ողիմպիականներուն, զանազան թաղերու տղաք, մինչ այդ իրարու անծանօթ, իրարու մօտ եկան ասպետական ոգիով մրցապայքարներու վարժուելով։

Այդքանը բաւական էր, որպէսզի ոչ միայն Պոլսահայ երիտասարդութեան մեծագոյն մասը, այլեւ գաւառն անգամ վարակուէր, եւ յաջորդ տարիներուն զար մայրաքաղաքի իր մարզիկ եղբայրներուն հետ հանդիպումներ ունենալու, մարզահանդէսներու ընթացքին։

Շատ չանցած, ուրիշ նորութեան մը արձագանգը տուաւ Շաւարշ իր «Մարմնամարզ»ի միջոցաւ։ «Տղայոց Գումարտակներ» վերնագրով, իր 1912 Յունուար 15ի թիւով, հայ ընթերցողներուն կը ծանօթացնէր արդէն՝ սկաուտներու կեանքը եւ նպատակը։

Յետոյ, այդ ճիւղը թողուց Յ. Թ. Հինդլեանի որ նոյն տարուան Մայիսի թիւէն սկսեալ քանի մը յաջորդական յօդուածներով, ընդլայնեց պօյսկաուտներու օգուտն ու դերը, արդի իրականութեան մէջ։ Յետագային, միասնաբար հրատարակեցին «Պօյ Սկաուտն ու իր կեանքին նպատակը»։

Շաւարշ, ինք եղաւ առաջին սկաուտ խմբապետը, Նոր Դպրոցի սաներէն կազմուած խումբին, իրեն փոխանորդ ունենալով վաղամեռիկ Զարմայր Այճեանը։ 1913ին Նոր Դպրոցի խումբը, միաժամանակ Սկիւտարի մէջ կազմուած սկաուտներու խումբին հետ, իրենց առաջին հանդիսաւոր մուտքը կը գործէին հայկական Գ. Ողիմպիականէն ներս։

Այդ շրջանին, ոչ միայն Թուրքիան ու ամբողջ Արեւելքը այս տեսակէտով խոր քունի մէջ թաղուած էին, այլ նաեւ եւրոպական շատ մը երկիրներ դեռ անգիտակ էին անոր գոյութեան։

Դարձեալ Շաւարշի ջանքերուն ու «Մարմնամարզ» թերթին միջոցաւ էր որ երկու արժէքաւոր հայ մարզիկներ՝ Մկր Մկրեան եւ Վ. Փափազեան, Սթոքհօլմ կը ղրկուէին Միջազգային հինգերորդ Ողիմպիականին մասնակցելու համար, Թուրքիոյ անունով։

Շաւարշ, զանց չառաւ նոյնպէս խաղական սեռի ֆիզիքական դաստիարակութիւնը։ «Մարմնամարզ»ի էջերէն յաճախ քարոզեց կիներու համար ալ մարմնամարզի անհրաժեշտութիւնը, որ պէտք էր հայ երիտասարդին հետ զուգընթաց յառաջանար։

Իսկ ինչ որ իր ամէնէն աւելի փայփայած երազն էր, տեսիլն, գոյութիւն ունեցող բոլոր մարզական ու ֆութպոլի խումբերը իրարու մօտեցնելով տեսակ մը համադաշնակցութիւն կազմել էր՝ Հայ Մարմնամարզական Ընդհ. Միութեան անունին տակ։

Իր «Մարմնամարզ»ի էջերէն ընդարձակ յօդուածաշարքով մը պարզեց իր տեսակէտները անոր կազմութեան, նպատակի, ուղղութեան եւ տալիք օգուտներու մասին, հրաւիրելով որ ուրիշներ ալ իրենց կարծիքն ու տեսակէտը յայտնեն։ Մեր արդի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագիրը մեծ մասով կը պարունակէ իր մէջ Շաւարշի պարզած տեսակէտները։

Այս նպատակին իրագործման համար, քանիցս հրաւէրներ ուղղեց զանազան միութիւններու եւ անհատներու, ընդհանուր ժողովի մը համար, սակայն միշտ ալ անյաջողութիւններու հանդիպեցաւ, որոնց մէջ անշուշտ մեծ դեր կը կատարէր մեր աւանդական անմիաբանութիւնը։

Բայց եւ այնպէս գաղափարը մէջտեղ նետած էր ինք։ Ինչ խօսք որ եղերական մահէն երեք տարի ետք, իր խօլը իրականութիւն պիտի դառնար իր վերապրող ընկերներուն ու գաղափարակիցներուն շնորհիւ։

Եւ եթէ յաջողութիւնը այնքան արագ եւ մեծ եղաւ առջի մէկ օրէն, այդ բանը մասնաւորաբար կը պարտինք այն հանգամանքին, որ նախաձեռնութիւնը ըստանձնող հիմնադիր այս մարմինը, զործի լծուեցաւ ճիշդ յարմար պահուն, երբ տակաւին զինադադարն իսկ չէր կնքուած ու թաղային շրջանակները ի վիճակի չէին դեռ մասնակի խումբեր կազմելու։ Այլապէս, շատ դժուար պիտի ըլլար յետագային զանոնք ի մի ձուլել, ինչպէս որ փորձը ցոյց տուած էր։ Ինչ որ ալ ըլլայ, սխալած չենք ըլլար, կ՚ենթադրեմ, եթէ մեր արդի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարոյական հայրը նկատենք Շաւարշ Քրիսեանը։

Այսպէս ուրեմն, հայ իրականութեան մէջ, մարմնակրթանքի նախակարապետը եղաւ նահատակ Շաւարշը, որ իր կեանքն ալ անոր սիրոյն զոհեց։

Իրմէ առաջ եւ իրեն հետ գտնուեցան անշուշտ մարմնակրթանքի սիրովը բոցավառած երիտասարդներ, որոնք այսօր սիրեցին ու սիրցուցին իրենց շրջապատին, բայց արդար ըլլանք, խոստովանելու, որ ոչ մէկը կրցաւ Շաւարշին պէս եւ անոր չափ, մարմնակրթանքին տալ իբր ազգային նուիրական շարժումի մը բնոյթ, ցեղին ազնուացման, աճումին ու ֆիզիքական զօրացման իբր կենսական ազդակ։ Հոս է ահա Շաւարշի գործին մեծութիւնը։

Շաւարշը մեծ է նաեւ անով, որ ինք մարմնակրթանքը ընտրեց իբր ասպարէզ, այն տեսակ միջավայրի մը մէջ, ուր արտակարգ յանդգնութիւն պէտք էր յաջողելու համար։ Մեր մէջ, կարեւոր նկատուած «ութիւն»ներու ուսուցիչներն անգամ հազիւ թէ օրապահիկ մը կրնան ապահովել, ուր մնաց, այդ օրերուն պերճանք նկատուած մարմնամարզի ուսուցիչ մը։ Բայց չվախցաւ դրկանքներէն, ի հարկին անօթի մնալ աչք առաւ, սակայն երբեք չընկրկեցաւ իր խոլին հետապնդման ճամբուն վրայ։

Շաւարշի յաջողութեան եւ վայելած համբաւին մեծապէս նպաստեցին, բնականաբար, բոլոր այն մարզական վարիչներն ու ղեկավարները, որոնք զանազան

ՍԷՐ

Բ.

Մոսէս ախպարը սիրում էր ծաղիկ, մանկութեանը, գիւղում միակ ուտելիքը ծաղիկն էր եղել, բայց, դժբախտաբար, իր փողով չէր կարող ծաղիկ գնել, ոչ բոլհետեւ շուկայում ծաղիկը ծախում էին գիւղացիները, որոնք ամէն առաւօտ բերում էին, ծախում եւ գնում, նրանց համար ջուր հարկաւոր չէր, որ Մոսէս ախպարը կրէր եւ վարձատրութիւն ստանար եւ ապա փոխանակէր ծաղիկի հետ։ Ուստի, ամէն առաւօտ գնում էր շուկայի մեծ հրապարակը եւ համբերութեամբ կանգնում էր ծաղիկ վաճառողների կողքին, որպէսզի երբ չերեւիփ ծաղիկը թափուէր սալայատակի վրայ՝ մատովը վերցնէր եւ լիզէր։

— Մոսէ՛ս ախպար, ի՞նչ կ՚ենես էստեղ, հարցնում էին նրան։

Մոսէս ախպարը, ուսերը վեր բարձրացնելով եւ ժպտալով՝ պատասխանում էր.

— Հէչ, ծաղիկ կը լիզեմ։

Հրապարակից նա քաշւում էր այն ժամանակ միայն, երբ, բոլոր ծաղիկը ծախած, գիւղացիներն ամանները վերցնում էին եւ հեռանում։

Իմացականութեան բացարձակ բացակայութիւնը երբեք պատճառ չէր, որ սիրտը դադրէր բաբախելուց։

Նա, փողոցների անկիւնները, բաղնիքի պատի տակը, եկեղեցու բակում կամ խանի թրիքների մէջ երկար ժամանակ գիշերելուց յետոյ՝ քաղաքի ծայրում գըտաւ մի խրճիթ, որ բաղկացած էր մի հաշտից եւ մի սենեակից՝ հողէ յատակով։ Այդ խրճիթում բնակւում էր այրի մի կին, արդէն յիսունն անց, սպիտակ մազերով, բայց զարմանալիօրէն կարմրտուն երեսներով։

Որտեղից որտեղ Մոսէս ախպարը լսել էր այրի կնոջ անունը։ Մի երեկոյ, հէնց այն ժամանակ, երբ արեւը թաղւում էր ծառերի ետեւը եւ դաշտից զով ու թեթեւ մի քամի էր բարձրանում, Մոսէս ախպարը մօտեցաւ այրի կնոջը, որ ծնկին դրած տեփուրի վրայ մի ափ ցորեն էր մաքրում քարերից, եւ ասաց.

— Խաչխաթուն քուրո, եկայ։

— Եկար, եկար, ա՞չքս կը պայծէր։

— Բըզի փարա իմ բերեր։

Այրի Խաչխաթունը զարմացաւ։

— Փարա՞։

— Հա, ինչքան կ՚ուզես։

— Տեսնամ, աշխուժացաւ Խաչխաթուն քուրօն, տեփուրը դրեց մէկ կողմ, ձեռքերը խաչաձեւեց, եւ դրեց փոքրիկ եւ ներքնապէս դատարկ փորի վրայ։

Մոսէս ախպարը հանեց իր բոլոր փողերը, եւ դրեց Խաչխաթուն քուրոյի ծնկանը եւ, չնայելով նրա ապշահար դէմքին՝ ասաց.

— Իշտէ բիւդիւնը քըզի։

— Զէհէննէմիր, խենթ չուն, ղազեթայի կտորները բերեր է քի՝ փարա է։

— Խաչխաթուն քուրո, թուղդ կըծեմ, փարա է։

— Գնա՛, սարսաղ, բախտ որ ունենամ, քըզի պէս խենթերը դէմս չեն տնկուիր։

— Աչքս քոռնա, փարա է։

Այրի Խաչխաթուն քուրօն վեր կացաւ տեղից, տեփուրը վերցրեց հետը, գնաց ներս եւ դուռը կողպեց Մոսէս ախպոր երեսին։

Մոսէս ախպարը չյուսահատուեց, գընաց շուկայ։ Գնաց, որպէսզի այդ փողերով բան գնի, բերի Խաչխաթուն քուրոյին, որ հաւատայ, բայց բոլոր խանութները փակ էին։ Գլուխը կախեց, մռայլուեց, էլ չժպտաց եւ կանգնած տեղն էլ նստեց ու քնեց, երբ յոգնածութիւնն աճեց նրա ոսկորների մէջ։

Խաչխաթուն քուրոյի հարեւանուհիները մօտեցան նրան.

— Էդ խենթն ի՞նչ կ՚ըսէր, հարցրին նրանք։

— Աման, խենթ չըլլի, քո՞վս կուգայ։

— Է, ի՞նչ կ՚ըսէր։

— Ղազեթայի փարչան բերեր է քի՝ փարա է, տո։

Հարեւանուհիները կուշտ ծիծաղեցին։

— Բախտ ունենայի, անտէր չէի մնար, ողբաց Խաչխաթուն քուրօն։

Մոսէս ախպարն առաւօտեան աչքերը բաց արաւ բոլորից առաջ։ Մի բան մըրմռում կար, բայց անմիջապէս հիշեց։ Երբ երկու քայլ կար, յիշեց — Խաչխաթուն քուրօն էր։ Կանգ առաւ։ Ժպտաց։ Փողոցներում տնաձայներ լսուեցին։ Տնաձայները չտաացան։ Բացուեցին մաւ խանութները։ Մոսէս ախպարը մատղորդների փողոցը։ Առանց իրեն խնդրելուն՝ նրան տեսնող առաջին մատղորդն ասաց.

— Մոսէս ախպար...

— Ղուրպան...

— Ի՞նչ տեղէն կ՚ուզես, կտրեմ տամ։

Մոսէս ախպարը, անդիտակցօրէն, մատը դրեց միսի մի մասի վրայ։

— Շատ աղէկ, գլխուս վրայ, ասաց մատղորդը եւ կտրեց տուեց։

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(2 – Շար.)

ԴԱՐԵՐՈՒ ԽՈՐՔԷՆ

...փեստայի մէջ դարուն էր, դարուն էր Դանուբի վրայ, դարուն էր մարդոց սիրտերուն մէջ, երբ Հունգարիոյ մէջ հնչեցին հայ երգն ու երաժշտութիւնը։ Իսկ այսօր, Հայոց հինաւուրց աշխարհին մէջ, ...ուէ աչուն է, եւ 2750ամեայ Երեւանը ...գրկաբաց կ'ընդունի հունգար ժողովուրդին արուեստագէտները։

Այսօր ես կը վերյիշեմ այն փաստերը, ...րոնք ցոյց կուտան, որ հայ եւ հունգար ...ազերու բարեկամութիւնը դարերու ...պատմութիւն ունի։ Դարեր առաջ երկու ժողովուրդներն ալ պայքարած են իրենց ...նդհանուր թշնամիին դէմ եւ իրարու ...ուած այդ օրհասական կռիւին ընթացքին։ Կոչուած դրօշին տակ մարտնչած են ...հայ ժողովուրդին զաւակները։

— Ձեր երկիրը իր անկախութիւնը պաշտպանելով՝ իր ուժերը չափած է Աղեքսանդր Մակեդոնացիի եւ Հռոմէացի ...լոկոլոսի հետ, — գրած է հունգար երջագոյն բանաստեղծ Անթալ Գիդաշը, — ...անցեալին կրած է այնքան տառապանք, ...րուն հաւասարը քիչ ժողովուրդներ կրած են։

Յետպատերազմեան տարիներուն լայն համագործակցութիւն մը ծայր տուած է հայ եւ հունգար բանուորներու, ճարտարագէտներու, գիտնականներու, արուեստագէտներու, գրողներու եւ երգահաններու միջեւ։

Հայաստանի աւելի քան քսան գործարաններ իրենց արտադրութիւնը կը ղրկեն Հունգարիա։ Այս երկիրը դարձած է «Հրազդան – 3» հաշուական մեքենաներու առաջին յաճախորդը։

Հայաստանի մէջ մեծ ընդունելութիւն գտած են հունգարական ինքնաշարժի ...մբերու արտադրութեան սարքերը, ելեկտրական արդիւնաբերութեան արտա–

...թողերու եւ արուարձաններու մէջ սեղմուած էին արդէն մարմնակրթական մէջ–...կական բոյներ, ու պատրաստած այդ իմաստով ու այդ գաղափարներով սնած ...սերունդ մը։

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, Շաւարշի ...գիծը, այդ բոլորի մէջէն կը յատկանըշ..., իր գլխին լուսեղէն պսակով մը, որ ...երբեւ հրավառ փարոս, իր լոյսի ճառագայթները տարածեց մեր երիտասարդական մտայղ իրականութեան մէջ։

...Պատիւ ու յարգանք անոր՝ որ ցեղին ...ֆիզիքական վերազարթնումի ճամբան ...բացաւ, ու այդ ճամբուն վրայ ալ հետապնդեր ինկաւ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ական սերունդը, յուզումով ու երախտագիտութեամբ կը խոնարհի իր ռահվիրայ անծանօթ հողակոյտին առջեւ։

ԳՐ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

դրութիւնները։

Ամուր է նաեւ Հունգարիոյ եւ Հայաստանի ակադեմիաներու կապը։ Ընթացիկ տարուան մէջ տեղի ունեցան երկու փոխայցելութիւններ՝ զոյգ ակադեմիաներու միջեւ։ Հայաստան հիւրասիրեց Հունգար գիտնականներու պատուիրակութիւնը՝ ազգային ակադեմիայի նախագահ, ակադ. Իշտվան Ռուսնեակի գլխաւորութեամբ։

Քանի մը ամիս առաջ հայ գիտնականները՝ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահ ակադ. Վ. Համբարձումեանի գլխաւորութեամբ, այցելեցին Հունգարիա եւ ծանօթացան անոր գիտական նուաճումներուն։ Տեղւոյն վրայ տեղի ունեցան բանակցութիւններ, ստորագրուեցաւ երկու ակադեմիաներու գործակցութեան համաձայնագիրը։ Այժմ ակնառու են այդ բանակցութիւններուն արդիւնքները։ Սկսած է հայ եւ հունգար գիտնականներու միացեալ համագործակցութիւնը՝ բնագիտական – ուսողագիտական, կենսաբանական եւ ընկերային գիտութիւններու հարցերու հետազօտութեան ասպարէզին մէջ։

Փոխադարձ են հայ եւ հունգար գրական կապերը։ Դեռ 1961ին հայերէնի թարգմանուած ու հրատարակուած են հունգար մեծ բանաստեղծ Պետեֆիի ընտեղծագործութիւնները։ Հայաստանի մէջ ծանօթ են Շանթոր Պետեֆիի, Աթիլա Եոժեֆի, Ժիգմոնդ Մորիցի, Անթալ Գիդաշի եւ ուրիշ գրողներու երկերը։

Հայ գրականութեան հինէն ի վեր ծանօթ են նաեւ Հունգարները։ 1887 – 1908 թուականներուն, 21 տարի շարունակ հունգարերէն լեզուով հրատարակուած է «Արմենիա» ամսագիրը, որ հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ գրականութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններու գանձարան մըն էր։

Հունգարերէն լոյս տեսած են «Սասունցի Դաւիթ»ը, ինչպէս նաեւ դասական եւ ժամանակակից գրողներու բազմաթիւ գործեր։

Յաճախակի դարձած են հունգար եւ հայ արուեստագէտներու համերգները։ Հունգարիոյ մէջ լայն տարածում գտած են Արամ Խաչատրեանի, Առնօ Բաբաջանեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւնները։ Փեշտայի մէջ մեծ յաջողութիւն գտան Ա. Խաչատրեանի «Գայանէ» եւ «Սպարտակ» բեմադրերը։

Հունգարները լաւ ծանօթ են ոչ միայն հայ գրողներուն, երգահաններուն գործերուն, այլեւ հայ նկարիչներու եւ քանդակագործներու աշխատանքներուն, որոնք ցուցադրուած են Հունգարիոյ մէջ։

Յ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԵՐՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը շաբաթ առաջ, Փերուի մէջ պայթեցաւ զինուորական յեղափոխութիւն մը, որ տապալեց նախագահ Թէրին, զայն աքսորեց Արժանթին եւ տանձնեց երկրին ղեկը։

Փերուի տարածութիւնն է մէկ միլիոն 250 հազար քառակուսի քիլոմեթր։

Սակայն, երկրին մշակուած հողերուն տարածութիւնը շատ քիչ է, հազիւ 21 միլիոն արտավար։

1967ի մարդահամարին համաձայն, բնակչութեան թիւն է 12 միլիոն 385 հազար հոգի, որուն 62 առ հարիւրը կը զբաղի երկրագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ։

Ճարտարարուեստը փոքր է, գլխաւորաբար հիւսուածեղէն։ Ունի նաեւ պողպատի փոքր ճարտարարուեստ մը։

Կրաքարի (ցիմէնթ) արտադրութիւնը 1965ին հասաւ մօտաւորապէս մէկ միլիոն թոնի։

ՀՍԿԱՅ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Մետաղներու եւ վառելանիւթերու հսկայ հարստութիւն ունի Փերու։ Ունի հանքածուխի չշահագործուած հսկայ պահեստներ։ Նմանապէս ունի՝ քարիւղի հորեր։ 1969ին, երեք միլիոն թոն քարիւղ արտադրեց։

Ասոնցմէ զատ ունի՝ երկաթի, պողպատի, կապարի, չինկոյի, անթիմոնիոյի, վոլֆրամի, մանկանէզի, պիզմութի, արծաթի եւ այլն հարուստ հանքեր, որոնցմէ շատեր կը պատկանին օտարներու։

Փերուի ծովը շատ հարուստ է։ Ձկնորսութիւնը, 1965ին, եօթնասուն անգամ մըն էր, յունականին։

Դրախտ մը պիտի ըլլար Փերու, եթէ արդիականացած ըլլար։ Այսօր՝ հրաբուխ մըն է։ Ազգաբանական սուր խնդիրներ ունի։

ԼԵԶՈՒՆ

Փերուի ժողովուրդին երկու հինգերորդը կ'ապրի գրեթէ բոլորովին անբերրի եւ միայն մասամբ ոռոգուող ծովափնեայ նեղ շերտի մը վրայ։ Հոն կը գտնուին մեծ քաղաքները — մայրաքաղաք՝ Լիման՝ հարեւան Քայլաոյի հետ ունի աւելի քան երկու միլիոն բնակիչ։

Միւս մեծ քաղաքներն են՝ Արաքիփա, Թրուխիլլո եւ Չիքլայօ։

Այս տեղերը՝ լեզուն սպաներէնն է։ Ինքնաշարժները եւ երկաթուղիները՝ հոս կը սուրան։ Հոս է որ որոշ չափով քաղաքակրթութիւն մը կայ։

Անմիջապէս ետք կուգայ՝ Սիերրան։ Անտեան լեռները, վեց հազար մեթր բարձրութեամբ տասը գագաթներով։ Բացի մէկ քանի հովիտներէ՝ ամբողջովին անբերրի։

Հոս կ'ապրի 52 առ հարիւրը ժողովուրդին՝ առասպելական Ինքասներու։

Հոս կը խօսուին Հնդիկներու քեչուա եւ այմարա բարբառները։

Հոս՝ ժողովուրդը կը սնանի վայրի խոտերով, քիչ մը եգիպտացորենով եւ շատ քիչ միսով։

Իր թշուառութիւնը մոռնալու համար քոքա կը ծամէ...

ՋՈՒԿԼԱՆ

Անտեան լեռներէն քիչ մը աւելի դէպի Արեւելք կը գտնուի ջունկլան։ Ամազոն գետը՝ իր ճիւղերով։ Կաղնիի եւ մայրիի չօգտագործուող անտառներ։ Նախնականութիւն։ Հոս կը բնակին մէկ միլիոն հարիւր հազար Հնդիկներ։

Փերու պառակտուած երկիր մըն է։

Ապրելակերպի մակարդակը շատ ցած է, — 1965ին, տարեկան՝ անձ գլուխ 212 տոլար էր։

Նախագահ Թէրրի Հնդիկներուն ի նպաստ բարենորոգումներ խոստացաւ, բայց բան մըն ալ չըրաւ։ Ամերիկացիներուն դժգոհութիւն պատճառեց՝ երբ որոշեց երկրի օդանաւորդութեան համար ֆրանսական «Միրաժ» սաւառնակներ ապսպրել։ Զայրացուց ազգայնականները՝ երբ քարիւղի ազգայնացուած օտար ընկերութեան մը ահագին հատուցում ըրաւ։ Դրամանիշը արժեզրկուած էր։ Արտաքին պարտքերը բազմապատկուած էին։ Համայնավարական վերահաս հայդուկային շարժման մասին զրոյցներ կային։ Եւ բանակը վրայ հասաւ։

Քաղեց՝ Ա. Օ.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

ՁՄՌՈՑՈՒԻ...

Ամուսինը անակնկալօրէն կը վերադառնայ ճամբորդութենէն։ Իր կինը, որ մտերիմ պահեր կ'ապրի սիրահարին հետ, հազիւ ժամանակ կ'ունենայ պահարանի մը մէջ պահելու զայն։ Ապա, կը դիմաւորէ ամուսինը եւ խկոյն խոհանոց կ'երթայ սուրճ պատրաստելու համար։ Եւ որովհետեւ շատ ջղային վիճակ մը ունի, օդային կաղը անխոհեմութեամբ կը բռունկնէ ու բոցերը կը պաշարեն խոհանոցը, հետզհետէ տարածուելով։ Այր ու կին կը փութան դէպի ելքի դուռը։

Այդ պահուն ներսէն ձայն մը կը լսուի.

— Պահարանը ազատեցէ՛ք... պահարանը ազատեցէ՛ք...։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (336)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

— * —

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

1805 մայիսի բաժինին մէջն էր, այսինքն այն քաջերուն հետ, որոնք Ֆէրտինան արհիդուքսին յաղթելով կիւնցպուրկի ...տիրեցին։

Ուէթինժէնի մէջ գնդակներու տեղատարափի մը միջոցին իր թեւերուն վրայ ...առաւ Մոփրթի գնդապետը, որ վիշապազօրաց Թ. գունդին առջեւէն կռուելով ...ծանրացաւ վէրք ընդունած էր։

Օսթերլիցի մէջ երեւելի հանդիսացաւ երբ գաղղիական բանակը սաստիճաններու ...բաժնուելով թշնամիին կրակին տակէն ...զարմանալի կերպով յառաջ քալեց։

Երբ Ռուսաց կայսերական պահակներու ձիաւորները հետեւակներու չորրորդ վաշտը ջախջախեցին, Փոնմէրսի փոխարէնը հատուցանողներէն եւ այդ պահակները տապալողներէն մէկը եղաւ։ Կայսրը խաչի նշանը տուաւ անոր։

Փոնմէրսի Վիւրմսէրի՝ Մանթուայի մէջ, Մէլասի՝ Ալեքսանտրիայի (Իտալիա) մէջ եւ Մաքի՝ Ուլմի մէջ գերի բռնուիլը տեսաւ յաջորդաբար։

Փոնմէրսի Մեծ-Բանակին ութերորդ զօրամասին հետն էր, որուն կը հրամայէր Մորթիէ եւ որ Համպուրկի տիրեց։ Յետոյ հետեւակներու 55րդ գունդին հետ միացաւ, որ Ֆլանտրի հին գունդն էր։

Էյլոյի մէջ նաեւ ինքը այն գերեզմանոցի մէջն էր ուր գիրքիս հեղինակին հօրեղբայրը Լուի Հիւկօ արի հարիւրապետը միայն ութսուններեք զօրքով երկու ժամ շարունակ դէմ դրաւ թշնամի բանակի յարձակումներուն։

Այս գերեզմաննոցէն կենդանի ելլող երեք հոգիէն մէկն էր Փոնմէրսի։ Ֆրիէտլանտի պատերազմին մէջ ալ կռուեցաւ։

Յետոյ հետզհետէ տեսաւ Մոսկուան, Պէրէզինան, Լիւցէնը, Պոցէնը, Տրէզտը, Վաշոնը, Լայփցիկը եւ Ժէլընհաուզընի ափերը, Էսնի ափերը եւ Լաոնի ահարկու կայանը։

Անյէյ-Տիւքի մէջ՝ հարիւրապետ ըլլալով՝ տասը խաղախ սուրէ անցուց եւ ազատեց ոչ թէ իր զօրապետը, այլ տասնապետը։ Այս առթիւ Փոնմէրսի յօշոտուեցաւ եւ խորտակուած ոսկորի քանի եօթը շերտ միայն ձախ բազուկէն հանուեցաւ։

Փարիզի անձնատուութենէ ութ օր առաջ ընկերի մը հետ փոխանակութիւն ըրած եւ ձիաւոր զօրաց դասը մտած է։

Փոնմէրսի ունէր ինչ որ հին վարչութեան ժամանակ «կրկին-ձեռք» կ'անուանուէր, այսինքն իբր զինուոր թուր կամ հրացան գործածելու եւ իբր պաշտօնատար հետեւակ կամ ձիաւոր վաշտի մը հրամանակալութիւնը ընելու հաւասարապէս կարող ըլլար. ռազմական կրթութեամբ կատարելագործուած այս կարողութենէ ծնած են ահա կարգ մը գինուորներ, օրինակի համար, վիշապազօրքերը, որոնք ձիաւոր ու միանգամայն հետեւակ զօրք են։

Երբ Նափոլէոն Էլպա կղզին գնաց, Փոնմէրսի ալ հետը գնաց, Վաթերլոյի մէջ Տիւպուայի ձիաւորներու գունդին մէկ մասը կազմող զրահաւորներու վաշտին պարագլուխն էր։

Փոնմէրսին էր Լիւնպուրկի հետեւակներու վաշտին դրօշը առնողը. դրօշակը բերաւ կայսեր ոտքերուն քով նետեց։ Արիւնաթաթախ էր Փոնմէրսի. դրօշը կորզելու միջոցին երեսին վրայ թուրի հարուած մը ստացած էր։

Կայսրը, գոհ ըլլալով պոռաց.

— Գնդապետութեան, պարոնութեան աստիճան, Պատուոյ Լեգէոնի չքանշան կը տրուի քեզ։

Փոնմէրսի պատասխանեց.

— Վեհափառ տէր, շնորհակալ եմ այրի կնոջս համար։

Մէկ ժամ ետք Օհէնի հեղեղատին մէջ ինկած էր։ Արդ, ո՞վ էր այս Ժորժ Փոնմէրսին։ Նոյն ինքն Լուարի այդ աւազակն էր։

Վաթերլոյի պատերազմէն ետք Փոնմէրսի, ինչպէս գիտէ ընթերցողը, Օհէնի խորունկ ճամբէն հանուելով կրցած էր բանակին գտնուած տեղը հասնիլ, եւ հիւանդանոցէ հիւանդանոց փոխադրուելով մինչեւ Լուարի զօրանիստ գիւղերը գացած էր։

Վերահաստատութիւնը կէս թոշակ առնողներու կարգը դասած էր զայն եւ Վէրնոն ղրկած էր հոն բնակելու, այսինքն հսկողութեան տակ ըլլալու համար։

Լուի ԺԸ. թագաւորը Հարիւր Օրերու միջոցին կատարուած ամէն դէպքերը իրեն չվերագրելով, անոր ոչ «Լեժիոն տ'Օնէօր»ի պաշտօնավարութիւնը, ոչ գնդապետի աստիճանը եւ ոչ ալ պարոնութեան տիտղոսը ճանչցած էր։ Բայց Փոնմէրսի երբեք առիթ ունենար գրելու, «Գնդապետ Պարոն Փոնմէրսի» կը ստորագրէր։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տիկին Ռոզ Հանըմեան՝ այրին Արտաւազդ Հանըմեանի, մեռած է իր բնակարանին մէջ՝ 31 Րիւ Ֆրանճէօր, Փարիզ 18: Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, 6 Նոյեմբեր ժամը 15·45ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Նուարդ Կիւլպէնկեանի մահուան առթիւ Տիկին Արշակուհի Դաւիթեան 50 ֆրանք կը նուիրէ Ծ· Նարդունիի գործերու հրատարակութեան ֆոնտին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Ալիքսանեան կը նուիրեն յիսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ· կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին, ողբ· Վրէժ Տօնիկեանի մահուան առթիւ :

Օր· Ազատնի Փիրփիրեան կը նուիրէ 30 ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ· կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին, ողբ· Օննիկ Պօյաճեանի յիշատակին :

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քաղաքին կեդրոնը Գ· յարկի վրայ Ֆ·2 խոշոր ճաշասենեակ մը երկու խոշոր պատուհաններով, ննջարան եւ խոհանոց՝ խոշոր պատուհաններով, պատուհանները կը բացուին հրապարակի վրայ եւ շատ արեւոտ, բաղնիք, պահարաններ եւայլն: Գին 45·000 ֆր· եւ կանխիկ : Դիմել՝

STUDIO REX
2, Rue Bernard du Bois, Marseille
Tél. : 20-23-33

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ· 1918ի Զինադադարի եւ Արեւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու առիթով, Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորներու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, որոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի հաշւոյն :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մարսէյլի Փրատոյի Ս· Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ· Կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս· Կարապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ· Երկուշաբթի : Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգեհանգիստ 11·10:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկըսած են : Մասնաւոր օթօքառ մը տրամադըրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօքառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Այընիւ ԱԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ՚անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը: Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել Հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կայարաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ գրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօրէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօքառը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93
Հեռաձայն 927–01–72 :

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆ· Կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Ուրբաթ 8 Նոյեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, եկեղեցիին սրահը, 295 Րիւ Պուալօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարահանդէսի վեբաբերեալ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս ժողովին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ, Չորեքշաբթի (Նոյ· 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, (Մեթրօ Քատէ) :

Կը խօսի ՏՈՔԹ· Է· ԱԴԱՄԵԱՆ
Նիւթ՝ Լոմպակօ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12:

Ժանթիյյի.— Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը շարունակուին : 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյյի :

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը:

Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մարի Լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ – Քաշան.— 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ· Յ· Դ· Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ· Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ· Ուրբաթ 15 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 15ին:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտնուին Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ Ազգ· վարչութիւնը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 24 Նոյ·ին, ժամը 15ին:

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը վարչութեան միամեայ գործունէութեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ· տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, եկեղեցւոյ գրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի, Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ· Դաւիթ Ծ· Վրդ· Սահակեան: Սուրբ պատարագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգչախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ· Օֆլազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր· Ռ· Ֆէլլահեանի :

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց նահատակութեան յիսնամեակի տարելիցին առթիւ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ· Յ· Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ քաղաքապետարանի սրահը՝

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ· ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ· Մ· Ը· Մ·ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի զնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferreի

Կը բանախօսէ Հ· Մ· Ը· Մ·ի ղեկավարներէն Պ· ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ՚երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ
եւ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ՚արտասանեն Օր· Օհանեան, Պ· Տէրտէրեան եւ Նազարեան : 6

Հայկական տոհմիկ պարեր արենուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ· Գ· ՏԷՐՈՅԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփինկի մէջ, ուր դարձեալ կ՚երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :

Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ՚ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ· Բալուեան 43, Rue Richer

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

JEUDI 7 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11357

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.357

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան «Ազգային Խորհուրդ»ը գումարուեցաւ Նոյեմբեր 2-3, փարիզեան արուարձան Փիւթօի մէջ :

Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր 1969 Յունուարին կազմուելիք ձախերու նոր կուսակցութիւնը, որուն մասին վերջնական որոշումը պիտի տրուի յառաջիկայ Դեկտեմբեր 20ին գումարուելիք տարեկան համագումարին մէջ:

Կասկածէ դուրս է, որ երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր կուսակցութեան ծոցին մէջ զանազան խմորումներ առաջ եկան : Սակայն կարելի եղաւ գոյն կանգուն պահել :

Գաղափարական եւ քաղաքական գետնի վրայ ամէնէն սուր տագնապը ծագեցաւ 1958ին՝ Ալժերիոյ դէպքերուն եւ Մայիս 13»ի առթիւ, երբ Էտուար Տըփրէօ, Վէրոնէ եւ ուրիշ վարիչ դէմքեր հեռացան կազմակերպութենէն եւ հիմը դրին «Ձախ ընկերվարական միութեան» եւ «Ինքնավար ընկերվարական կուսակցութեան», որոնք 1960ին միանալով կազմեցին «Միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւնը» (որուն մէջ մտան յետագային ոչ-ընկերվարական տարրեր, ինչպէս Մէնտէս Ֆրանս եւ Բօլտ Պարտէ):

Անոնք թէեւ փոքրամասնութիւն էին, սակայն ընկերվարական կուսակցութիւնը որոշ ցնցումի ենթարկուեցաւ : Կաստոն Տըֆէր եւ կարգ մը ուրիշ դէմքեր համակիր ըլլալով հանդերձ հեռացողներուն՝ մնացին կուսակցութեան մէջ, նախընտրելով իրենց տեսակէտները պաշտպանել ընկերվարական շրջանակի մէջ քան դուրսը :

Կուսակցութիւնը քանիցս մաս կազմեց կառավարութեան : Ամէնէն փայլուն շըրջանն եղաւ 1 Փետրուար 1956 – 21 Մայիս 1957, Կի Մոլէի վարչապետութեան օրով :

Քաղաքական կուսակցութեանց համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն ընտրութիւնները — խորհրդարանական թէ թաղապետական: Անոնք յաճախ ընտրական համաձայնութիւններ կը կնքեն ձախակողմեան կազմակերպութեանց հետ՝ առաւելագոյն աթոռներ շահելու նպատակաւ :

Ընկերվարականները բացառութիւն չէին կրնար կազմել : Անոնք միշտ համագործեցան ձախակողմեան կազմակերպութեանց հետ, չարհամարհելով նոյնիսկ համայնավարները, որոնց դէմ պայքարած էին գաղափարական եւ գործնական գետնի վրայ եւ որոնց անխնայ յարձակումներուն էին ենթարկուած տարիներով :

1945 Հոկտեմբերին Սահմանադիր ազգային ժողովին ընկերվարականները շահեցան 139 աթոռ՝ 579ի վրայ : 1946 Յունիսին ունեցան 128 աթոռ : Նոյն տարուան Նոյեմբերին՝ 101 միայն :

Դ. Հանրապետութեան խորհրդարանական երեք ընտրութեանց մէջ ընկերվարականներու թիւր չատ փոփոխութիւն կրեց : 1951ին Ազգ. Ժողովին մէջ ունեցան 99 աթոռ, 1953ին՝ 105, 1956ին՝ 94: Սակայն Զօր. տը Կոլի իշխանութեան գալէն ետք մեծ կորուստ արձանագրեցին : 1958ին 44, 1962ին 66 երեսփոխան միայն ունեցան :

Հանրապետութեան նախագահին հմայքը հետզհետէ կ'աւելնար երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ գաղթավայրերու ազատագրութեան եւ Ալժերիոյ պատերազմին : Հանրապետութեան վերջին յաղթական դուրս գալը :

Ձախակողմեան կազմակերպութիւնները թոյլ չտալու համար, որ զօրավարը մենատիրական վարչաձեւ հաստատէ, 1965ին հիմը դրին «Ընկերվարական-Դեմոկրատ Ձախերու Դաշնակցութեան» :

Ընկերվարական կուսակցութիւնը մերժած ըլլալով Մարսէյլիոյ քաղաքապետ Կաստոն Տըֆէրի թեկնածութիւնը Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին համար, նոր կազմակերպութիւնը 1965ին թեկնածու նշանակեց իր նախագահ Ֆըրանսուա Միթըրանը :

Զօրավարը յաղթեց եւ եօթը տարուան նոր շրջանի մը համար նախագահ վերընտրուեցաւ :

Ձախերու Դաշնակցութիւնը նոր պարտութիւն պիտի կրէր այս տարուան Յունիսի ընտրութեանց մէջ:Ընկերվարականները «Դաշնակցութեան» հետ միացեալ ցանկ էին կազմած, մինչ համայնավարները առանձին ցանկով կը ներկայանային, շահելով 33 աթոռ (73ի տեղ) : «Դաշնակցութիւնը» կ'ունենար 57 աթոռ, մէջըն ըլլալով ընկերվարականները (118ի փոխարէն), կորսնցնելով 61 երեսփոխան :

Այս ջախջախիչ պարտութեան մէջ կարեւոր դեր կատարած էին Մայիս – Յունիսի ուսանողական եւ բանուորական շարժումները, որոնք պահ մը անիշխանական վիճակ էին ստեղծեր երկրին մէջ, յեղափոխական ցոյցերով եւ ընդհանուր գործադուլներով :

Ձախերու Դաշնակցութիւնը մահացու հարուած մը ստացաւ Յունիսին : Նախագահը՝ Ֆրանսուա Միթըրան՝ վերջերս հրաժարեցաւ, ազդանշանը տալով կազմալուծման :

Որոնումներու մէջ է այժմ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ կը ձգտի կազմել ձախերու նոր կուսակցութիւն մը՝ կազմալուծման դատապարտըւած «Ձախի Դաշնակցութեան» տեղ :

Ի՞նչ ձեւով պէտք է կազմուի նոր կուսակցութիւնը : Ի՞նչ գաղափարականով եւ ի՞նչ կառուցուածքով :

Այս մասին է, որ խօսուեցաւ Նոյեմբեր 2-3ին գումարուած «Ազգային Խորհուրդին» մէջ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃՈՆՍԸՆԻ ՅԱՋՈՐԴԸ ԴԺՈՒԱՐ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻՒՍ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միայն նախագահը չէ զոր 90 միլիոն Ամերիկացիք ընտրեցին Նոյեմբեր 5ին : Իրականին մէջ յիշենք նաեւ թէ Միացեալ Նահանգներու մէջ, նախագահական ընտրութիւնները ուղղակի չեն կատարուիր այլ ժողովուրդը կ'ընտրէ 538 «մեծ ընտրողներ», որոնք կը պատկանին այս կամ այն կուսակցութեան եւ ատկէ կը պարզուի թէ ո՞վ է ընտրուած, տրուած ըլլալով որ դեմոկրատ կամ Հանրապետական «մեծ ընտրողները» սկզբունքով պէտք է քըւէարկեն իրենց կուսակցական թեկնածուին ի նպաստ : Ընտրուելու համար, որեւէ թեկնածուի կուսակցութիւն պէտք է 270 «մեծ ընտրողներու» մեծամասնութիւն մը ապահովէ :

Երեքշաբթի օր Ամերիկացիք ուրեմն, կ'ընտրէին ոչ միայն — անուղղակի կերպով — Հանրապետութեան նախագահն ու փոխ-նախագահը, այլեւ 34 ծերակուտականներ (ծերակոյտը հարիւր անդամ ունի եւ մէկ երրորդով կը նորոգուի երկու տարին անգամ մը) եւ 435 երեսփոխաններ, այսինքն Ներկայացուցիչներու Ժողովին ամբողջութիւնը : Ամերիկացիք կ'ընտրէին նաեւ 21 կառավարիչներ եւ կէս միլիոն տեղական ներկայացուցիչներ (նահանգային խորհրդարանականներ, քաղաքապետներ, դատաւորներ, չերիֆ եւայլն) :

Ծերակուտականները պարզ մեծամասնութեամբ կ'ընտրուին, մինչ երեսփոխանները (ներկայացուցիչ) համեմատականի դրութեամբ: Կառավարիչ եւ այլ պաշտօնեաներ կ'ընտրուին ըստ իւրաքանչիւր նահանգի օրէնքին :

Ինչպէս վերը յիշեցինք, Ամերիկացիք կ'ընտրեն ոչ թէ նախագահը, այլ ընտրական ժողովի մը անդամները, որոնք պիտի նշանակեն նախագահը, բացարձակ մեծամասնութեան սկզբունքին վրայ : Իւրաքանչիւր նահանգ այնքան «մեծ ընտրողի» իրաւունք ունի, որքան երեսփոխան եւ ծերակուտական ունի Քոնկրէսին մէջ (Խորհրդարան), այսինքն մօտաւոր ձեւով մէկ երեսփոխան երեսուն հազար ընտրողի համար եւ երկու ծերակուտական, ինչ նահանգ ալ ըլլայ :

Օրինակ Նիւ Եորքի նահանգը 43 «մեծ ընտրող» ունի, մինչ Ալասքան՝ միայն երեք :

Նախագահական իւրաքանչիւր թեկնածու (այս անգամ երեք էին՝ Նիքսըն, Հըմֆրի եւ Ուալաս), իւրաքանչիւր նահանգի մէջ իր «մեծ ընտրողներն» ունի բայց, օրինակ, եթէ դեմոկրատները յաղթեն Նիւ Եորքի նահանգին մէջ, նոյնիսկ տասնեակ մը ձայներու տարբերութեամբ, («դեմոկրատ «մեծ ընտրողներ» են որ մաս պիտի կազմեն Ընտրական Ժողովին եւ ոչ մէկ Հանրապ. ընտրող պիտի ըլլայ: Այս կը նշանակէ թէ թեկնածուի մը համար, աւելի կարեւոր է յաղթել Նիւ Եորքի մէջ, նոյնիսկ քանի մը ձայնով, քան հարիւր հազար ձայնի մեծամասնութիւն ձեռք ձգել Ալասքայի մէջ :

Անկարելի չէ նաեւ, որ այս դրութեան իբրեւ հետեւանք, թեկնածու մը որ աւելի ձայն ստացած է, պարտուի, նուազ ձայն ստացողի մը կողմէ, որու կողմնակից «մեծ ընտրողներու» թիւը աւելի մեծ ըլլայ: Ասիկա պատահած է 1876ին երբ դեմոկրատ Թիլտըն պարտուած է չորս միլիոն 284·757 ձայնով, մինչ հակառակորդը միայն չորս միլիոն 033·950 ձայն կը ստանար, բայց 185 Մեծ Ընտրող կ'ունենար, երբ Թիլտըն միայն 184 Մեծ ընտրող ունեցած էր :

×

Այս անգամ մինչեւ վերջին վայրկեանը կարելի չեղաւ հասկնալ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ Ճոնսընի յաջորդը :

Ամերիկեան նշանաւոր կալուածներն իսկ անզօր եղան նախատեսելու համար յաղթականը մինչ ամէն չարաթ հաշուապետ ճշգրտութեամբ մը կարելի կ'ըլլայ նախատեսել թէ որքան մարդ պիտի մեռնի կառքի արկածներէ :

Չորեքշաբթի, Ֆրանսական ժամով առաւօտեան 11ին, 53 միլիոն քուէի վրայ, Նիքսըն հարիւր հազար ձայնի առաւելութեամբ յոյսեր կը ներշնչէր իր կուսակիցներուն: Ինչպէս միշտ Քալիֆորնիոյ նահանգն է որ վճռական դեր կը խաղայ : Եթէ «Երրորդ մարդուն», Ուալասի պատճառով, ոչ մէկ թեկնածու կարենայ 270 «մեծ ընտրողներ» ունենալ, այն ատեն, ըստ Սահմանադրութեան, ներկայացուցիչներու Ժողովն է որ կը նշանակէ նոր նախագահը, եւ եթէ այդ ժողովին մէջ, դեմոկրատ կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն ունենայ, Հըմֆրի կրնայ ընտրուիլ բոլորովին անսպասելի կերպով:

×

1952էն ի վեր, ամերիկեան նախագահական ընտրութիւնները հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն .—

1952.— Տուայթ Այզընհաուըր (հանրապետական) կ'ընտրուի 33 միլիոն 936 հազար 252 ձայնով (442 մեծ ընտրող) ընդդէմ դեմոկրատ Սթիվընսընի՝ 27 միլիոն 314 հազար 992 ձայն (89 ընտրող) :

1956ին Այզընհաուըր կը վերընտրուի (457 մեծ ընտրող), Սթիվընսըն (73) :

1960ին դեմոկրատ Ճոն Քենըտի կը ըստանայ 34 միլիոն 227 հազար 096 (303 մեծ ընտրող) ընդդէմ Նիքսընի, 34 միլիոն 108 հազար 546 ձայն (219 ընտրող):

1964ին դեմոկրատ Ճոնսըն կը ստանար 43 միլիոն 126 հազար 506 (486 մեծ ընտրող), ընդդէմ Հանրապետական Կոլտուաթըրի 27 միլիոն 176 հազար 799 ձայն (52 ընտրող) :

Այս անգամ կայ նաեւ երրորդ թեկնածու մը ծայրայեղ —աջ՝ Ուալաս, բայց երբեք պայքարը այսքան «սեղմ» չէ եղած եւ սխալմունք այսքան սուր մինչեւ ծայրը :

Թերթը մամուլի դրուած պահուն (Չորեքշաբթի ժամը 11·30) Նիքսըն յաղթական կը նկատուէր, բայց վերջին խօսքը դեռ չէր ըսուած եւ ամէն ինչ կրնար փոխուիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՎՈԹՆԻԻ երկու նախկին համախոհներ՝ Պիլաք եւ Վաքուլիք, դիրք կը բռնեն Տիւպչէքի կողքին, հրապարակով դատապարտելով Չեխոսլովաքիա ներխուժած բանակներու երկիրները :

ՎԱԼՏԷՔ ՌՈՇԷԻ գլխաւորած պատուիրակութիւնը լրացուցած ըլլալով Բրեժնեւի եւ Սուսլովի հետ իր բանակցութիւնները, առջի օր Փարիզ վերադարձաւ, առանց ներկայ ըլլալու Նոյեմբերեան Յեղափոխութեան հանդիսութիւններուն : Ոչ մէկ յայտարարութիւն խօսակցութիւններու մասին : Նչենք, թէ «Պրաւդա» «վերաքննական» կը կոչէ այն համայնավարները, որոնք դատապարտեցին Չեխոսլովաքիոյ զինուորական գրաւումը :

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ, առջի օր, Խաղաղութեան Չեխոսլովաք Շարժումը ժողով գումարելով խաղաղութեան մրցանակով պարգեւատրած է նախ. Զվոպոտան ու Տիւպչէքը, ինչպէս նաեւ ձայնասփիւռի եւ պատկերասփիւռի պատասխանատու անդամներ՝ Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առաջին օրերուն իրենց ցուցաբերած կեցուածքին համար :

ՓԱՐԻԶԻ խօսակցութիւնները, որոնք երէկ պիտի վերսկսէին, յետաձգուեցան, Սայկոն հաստատ մնալով «Վիէթքոնկին հետ չխօսելու» իր դիրքին վրայ : Բլէպէր պողոտայի պաշտօնական բանակցութիւններու յետաձգումը պատճառ չէ սակայն, քաղաքական դէտերուն համաձայն որ ամէն յոյս մեռնի :

ԹԱՍ գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Խորհրդ. Միութիւն եւս կատարած է սրտի իր առաջին փոխադրումը : Գործողութիւնը կատարուած է Երկուշաբթի եւ ենթական 25 տարեկան կին մըն է :

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդեն թէ երկիրը խաղաղած է եւ լուսարգելը վերջ գտած : Ձերբակալուած են զանազան Պաղեստինցի պարտիզաններ :

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

(ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻԻ)

Ամբողջ աշխարհ հետաքրքրութեամբ, յուզումով եւ պայծառ տրամադրութեամբ հետեւեցաւ Մեքսիքոյի ողիմպիական խաղերուն: Միջազգային մամուլի առաջին էջերը գրաւուեցան պահ մը մրկանի եւ կամքի ախոյեաններուն տարած յաղթանակին ուրախալից լուրերով: Մարդկութիւնը հանգիստ շունչ մը առաւ կարծես եւ մեր երկրագունդի խոժոռ երեսին քիչ մը ժպիտ շողաց:

Ուրեմն դեռ եւս հաշտ ու խաղաղ կեանքի մը յոյսը բոլորովին չէ սնանկացած մեր աշխարհի վրայ: Ուրեմն մեծ ու փոքր ազգերու դրօշները կրնան տեղ մը միասին ծածանիլ եւ հովանի դառնալ նոյն վսեմ խոյանքներուն: Ուրեմն քաղաքականօրէն հակամարտ պետութիւններու զաւակները ի վիճակի են եղբայրանալու, առանց լեզուի, ցոյնի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Այս հրաշքը անգամ մը եւս իրագործուեցաւ մեր երկրի երեսին եւ Ողիմպոսի սրբազան կրակը, դարերու մէջէն մեզի հասնելով, անգամ մը եւս բոցավառեց եղբայրութեան կարօտով տառապող մարդկութեան սիրտը:

Տարօրինա՛կ աշխարհ եւ տարօրինա՛կ մարդկութիւն...

Նոյն օրերուն, երբ Մեքսիքոյի մարզադաշտին վրայ պատարագի մը պէս վեհաշուք արարողութեամբ հազարաւոր մարզիկներ կը տողանցէին եւ երբ խաղաղութեան եւ ընդհանրական սիրոյ խորհրդանիշ աղաւնիներ թռիչք կ'առնէին արեւով շողացող կապոյտ երկինքին մէջ, անդին, այս պզտիկ երկրագունդի ուրիշ մէկ անկիւնին մէջ, թնդանօթներ կը շարունակէին մահ սփռել եւ ցաւը, սուգը, սարսափը, աւերութիւնը միահեծան կը թագաւորէին:

Քանի մը օր միայն եղբայրութեան յոյս մը շողաց եւ անցաւ. սիրոյ բազմագոյն ծիածան մը կամարուեցաւ կեանքին վերեւ ու մարեցաւ կրկին:

Եւ սակայն այս յոյսն ու այս ծիածանը եկան կրկին հաստատելու թէ եղբայրութիւնը, սէրը եւ խաղաղ մրցակցութիւնը ցնորքներ չեն, այլ ազգերու հոգիին մէջ խարսխուած խորագոյն ապրումներ, անմահ եւ անխափանելի ձգտումներ:

Աւա՛ղ, յոռետես ըլլալու պէտք չկայ մտածելու համար թէ մարզադաշտին վրայ կողք-կողքի վազող այդ տղաքը վաղը կրնան ակամայ իրար յօշոտել ուրիշ դաշտի մը վրայ, ուր արիւն կը հոսի եւ ուր ռազմի խելացնոր շեփորներ կը հնչեն:

Երկու իրականութիւններն ալ գոյ են միշտ եւ մաս կը կազմեն մեր կեանքին:

Որքան աւելի պիտի ըլլար մարդկութեան ճակատագիրը, եթէ միայն պատերազմներու մութն ու ամօթը ծածկէին մեր հորիզոնը: Բարեբախտաբար կան եղբայրութեան այսպիսի առիթներ, կայ Ողիմպոսի կրակը եւ թարմ հոգիներու սիրավառ թռիչքը:

Ջանազան գոյնի վարդապետութիւններ բառերու հրթիռներ կը նետեն օդին մէջ, ապագայ երջանիկ աշխարհի կառուցման ծրագրով: Ապագան, տեսանք, ոչ փիլիսոփայութիւն է, ոչ աշխարհակալութիւն: Գալիք լաւ օրերը պիտի ծագին միայն ու միայն բոլոր ազգերու խաղաղ գործակցութենէն, եղբայրութեան այն ոգիով, որուն հրաշալի մէկ պատկերը պարզուեցաւ միջազգային վերջին ողիմպիականին:

Ցաճախ կրկնուած ճշմարտութիւն է.— երիտասարդութիւնն է վաղուան յոյսը եւ ճարտարապետը: Այդ երիտասարդութիւնը որքան աւելի ներշնչուի համագործակցութեան գաղափարներով, որքան աւելի իրար ճանչնայ շինարար ճիգերու մարզին մէջ, այնքան աւելի երջանիկ ապագայի մը երազը կը մօտենայ մարդկութեան:

Ողիմպիական խաղերը, չորս տարին անգամ մը, հոգիներու մերձեցման եւ ապրումներու հաղորդութեան այս հրաշքը կ'իրագործեն լաւագոյն մթնոլորտի մը մէջ:

Մեքսիքոյի մարզադաշտին վրայ բազմաթիւ մրցանիշներ կոտրուեցան՝ վազքի, ոստումի, լողարշաւի եւ այլ խաղերու մէջ: Այս տեսանելի եւ խորաչափելի յաղթանակները ոչինչ են այն միւս մեծ մրցանիշին հետ բաղդատելով, որ անտեսանելի կը մնայ գուցէ, բայց որ մարդկային հոգիի ազնուացումը աստիճան մը վեր կը բարձրացնէ: Նման մրցանքներով է որ մարդ արարածը խսկապէս կը մարդանայ:

Ծափահարել լաւագոյնին վերելքը, հիանալ ախոյեանի մը թռիչքին վրայ, վերկան ըլլալ միջոցի եւ ժամանակի նորանոր նուաճումներուն — այս չէ՞ միթէ մարդուս իրական արժանիքը եւ գերագոյն վայելքը:

Երանի՜ թէ մարդիկ քայլ առ քայլ հասնէին հոն, ուր այլեւս բիրտ ու բռնի ուժին տեղ խօսէր միայն ազատ մրցակցութեան ոգին՝ ֆիզիքական թէ մտաւորական ասպարէզներուն մէջ: Թող դնահատուին անոնք որ գիտեն առաւելագոյն մրցանակներ ու դափնիներ շահիլ իրենց անհատական կամ ցեղային ընդունակութիւններով: Թող լայն ասպարէզ տրըուի մկաններու եւ հոգիներու թռիչքին: Թող չկաշկանդուի, չար ուժերու կողմէ, երիտասարդներու սլացքը ցամաքի վրայ, օդին ու ջուրին մէջ:

Ի՛նչ գեղեցիկ ու վսեմ է արդար յաղթանակը, որուն առջեւ պատրաստ է ծունկի գալու մարդկան ոգիով դաստիարակուած հակառակորդը:

Յաղթանակը նոյն դէմքը ունի եւ նոյն ժպիտը ամէն տեղ եւ ամէնատեն, երբ արդար է եւ երբ ձեռք կը բերուի ազատ ու խաղաղ պայմաններու տակ: Եւ նման յաղթանակներն են որ մարդկութիւնը վեր կը բարձրացնեն իր նուաստ ու նկուն վիճակէն տանելու համար բարձունքէ բարձո՛ւնք:

Մ. ԻՇԽԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԱՏԱՐՈՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գրիգոր Յակոբեանի անունը նոյնացած է այլեւս հայ մարզական ու սկաուտական շարժման հետ:

Շաւարշ Քրիսեանի նահատակութենէն ետք, Յակոբեանի նման փորձառու ուժեր պէտք էին, շարժումը վարելու եւ կենդանի պահելու համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը երբ այսօր իր յիսնամեակը կը տօնէ, երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ անունը այս պատուական հայորդիին, որ ընդհանուր պատերազմի վաղորդայնին իսկ, երբ տակաւին թնդանօթներուն որոտը չէր դադրած, նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէր, Քրիսեանի օրերէն այնքան փայփայուած երազ մը իրականացնելու: Ու 1918 Նոյեմբեր մէկին, որ յաւէտ պատմական օր մը եղաւ, վերապրող իրեն համախոհ ու գաղափարակից ընկերներու՝ Հայկ Ճիզմէճեանի, Լեւոն Յակոբեանի, Տիգրան Խոյեանի, Յ. Ճ. Սիրունիի ու Գառլօ Շահինեանի հետ, հիմը կը դնէին Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), Յակոբեան եղբայրներու գրասենեակին մէջ: Ի հարկէ այս հիմնադիր անդամները կարճ ժամանակի մէջ զօրացան, ընտրութենէ, աքսորէ կամ արտասահմանէն վերադարձող նոր ուժերով, կազմելով այսպէս Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաջին կեդրոնական վարչութիւնը:

Բայց Գրիգոր Յակոբեանի գործունէութիւնը Զինադադարէն աղդին չէ որ կը սկսի: Ան շատ հինէն, թերեւս առաջիններէն մէկը եղած է մեր մէջ մարմնակրթանքի հետեւող:

Այդ շարժումը սկսած էր Թուրքիոյ եւ մասնաւորաբար Պոլսոյ մէջ տարածուիլ դեռ 900ական թուականներէն առաջ, շնորհիւ ամերիկեան տիպար հաստատութեան մը՝ Ռոպըրթ Քօլէճին, որ հաստատուած Վոսփորի գեղածիծաղ ափերուն վրայ, իր կրթական ծրագրին հիմնական մաս կազմած էր իրեն յանձնուած աշակերտութեան մարմնական ու ֆիզիքական կրթութեան այնքան հոգ տանիլ, որքան անոր մտային զարգացման: Անոնք որ աշակերտած են Ռոպըրթ Քօլէճի, անպայման առաւել կամ նուազ չափով կրած են այդ ազդեցութիւնը ու որոշ յակում ցոյց տուած մարմնակրթանքին: Գրիգոր Յակոբեան, իր կարգին վարակուած էր այդ բարեբեր շարժումէն, ինչպէս եղած էր պարագան, մեր ապագայ մարմնակրթական շարժման վերածնունդը կերտող՝ Շաւարշ Քրիսեանի:

Հետեւելով Յակոբեանի կեանքին, կը տեսնենք որ դեռ 1902 – 1903 թուականէն սկսեալ, մարմնակրթանքին հանդէպ իր ճաշակն ու սէրը այնքան կը զօրանայ, որ ինչպէս տեսանք մեր նախորդ յօդուածով, յարաբերութեան կը մտնէ եւրոպական նոյնօրինակ հաստատութեանց հետ: Պատահմամբ ձեռքը կ'անցնի, Փարիզի հռչակաւոր Փրոֆ. Տէպօնէի էջօլ տը Ֆիւլթիւր Ֆիզիքի ծրագիրն ու հասցէն, ուրկէ կը սկսի թղթակցութեամբ մարմնամարզի դասեր առնել: Կարճ ատենի մէջ իր ֆիզիքական կազմը այնքան կը զարգանայ որ այդ օրերուն իր լուսանկարը կը ղրկէ իր վարպետին՝ Փրոֆ. Տէպօնէյի, երախտագիտական զգացումներով: Այս վերջինը խնամքով պահած՝ աւելի քան երեսուն տարի ետք, դիւրութեամբ գտաւ զայն՝ 1937ին, ընկերացնելու համար իր թերթին՝ «Լա Ֆիւլթիւր Ֆիզիք»ի մէջ, հայ մարմնակրթական շարժման շուրջ գրած մէկ յօդուածին:

Զգօհանալով Քօլէճի մէջ ու անկէ դուրս, թղթակցութեամբ ստացած ֆիզիքական դաստիարակութեան արդիւնքներով, այս անգամ կը փորձէ զգրոցէն դուրս ալ, իր հայ գաւընկերներու հետ միասին, Պօյաճը Գիւղի մէջ հիմը դնել ֆութպոլի խումբի մը «Պալթա Լիման» անունով՝ համանուն դաշտէն փոխ առնելով: Որքան իմացած ենք, ասիկա Պոլսոյ առաջին հայ խումբն էր, որ քիչ ատենէն մեծ համբաւի պիտի տիրանար, մայրաքաղաքին օտար զօրաւոր խումբերուն մէջ, անոնցմէ մեծ մասը պարտութեան մատնելով:

Մեր նախորդ գրութեան մէջ ըսինք արդէն թէ ինչպէս մտերմութիւն հաստատած էր Շաւարշի հետ, մինչեւ անգամ թելադրելով անոր որ մարմնակրթանքը իբր ասպարէզ ընտրէ: Ինք էր նոյնպէս զայն առաջին անգամ Փրոֆ. Տէպօնէի հետ յարաբերութեան մէջ դնողը:

Շաւարշի հայ մարզական շարժման ղեկը ձեռք առնելէ ետք ալ, Յակոբեան չդադրեցաւ տեւական գործակից մը ըլլալէ անոր, Ողիմպիական խաղերու կազմակերպութեան կամ մարզական ուրիշ հարցերու մէջ, ինչպէս եւ յաճախ նեցուկ մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարակութեան նեղ օրերուն:

Երբ սկաուտական շարժումը մեր մէջ կը ծանօթացուէր այդ օրերուն «Մարմնամարզ»ի միջոցաւ, Քրիսեանի եւ Հինդլեանի ջանքերով, ու անմիջապէս յետոյ առաջին խումբը կը կազմուէր Հինդլեան վարժարանի աշակերտներով, միաժամանակ Գ. Յակոբեանն ալ Սկիւտարի մէջ կը նախաձեռնէր սկաուտական խումբի մը կազմակերպութեան, հայ մարմնամարզարանի պատանիներէն, որոնք, իրենց առաջին հանրային երեւումը պիտի կատարէին Նոր Դպրոցի սկաուտներուն հետ, Հայկական Գ. Ողիմպիականին (1913):

Գ. Յակոբեան եղաւ նաեւ վարիչ-ղեկավարը, Սկիւտարի մէջ Մ. Մկրեանի ջանքերով հիմնուած հայ մարմնամարզարանին, իր հիմնադրին Եւրոպա մեկնելէն

ՍԷՐ

Մոսէս ախպարը հանեց լրագրի մի կտոր եւ երկարեց մազգործին: Մազգործը լրջօրէն վերցրեց լրագրի կտորը եւ նետեց դախլը: Մոսէս ախպարը մի կտորը, որ պատահաբար խըզուած էր եւ դեռեւս տաք, փաթաթեց մաշուած ֆրակի փէշի մէջ եւ գնաց փոքրի փողոցը: Մի փոքր հաց վերցրեց, գնաց ներքեւի հրապարակը եւ գնեց մի քանի տեսակ բանջարեղէն, բոլորի համար էլ վճարելով լրագրի կտորներ: Մաշած ֆրակի երկու փէշերը լիքը՝ նա քայլեց դէպի քաղաքի ծայրը, Խաչխաթուն քորոյի խրճիթը: Թակեց դուռը: Խաչխաթուն քորոն բաց արաւ եւ՝

— Եկա՞ր, խենթ անտէր:

Մոսէս ախպարը կարեւորութիւն չտըւեց եւ ուղիղ քշեց ներս, թափեց բերածը խարխուլ մի թախտի վրայ եւ ասաց.

— Կ'ըսէիր՝ փարա չունիս, տես:

Խաչխաթուն քորոն պատրաստուել էր մեծ ձայնով գոռալու, թէ ինչո՞ւ ներս մտար, բայց, տեսնելով միսը, հացը եւ բանջարեղէնը՝ մատը տարաւ բերանը եւ բացականչեց.

— Քա՜...

— Տեսա՞ր, ինծի Մոսէս ախպար կ'ըսեն:

Խաչխաթուն քորոն տնտղեց միսը, հացը եւ բանջարեղէնը եւ շշնջաց.

— Քա, երազ չէ՞, եւ դառնալով Մոսէս ախպորը՝ ասաց.— Ջեռքդ դալար...

— Հըլէ շատ փարա ունիմ, հպարտութեամբ յայտարարեց Մոսէս ախպարը եւ, նորից ծոցից հանելով լրագրի կտորները եւ պապիրոսի թղթի չապիկները՝ ցոյց տուեց Խաչխաթուն քորոյին:

Խաչխաթուն քորոն էլի ապշեց.

— Մեղայ, Տէր Աստուած, ե՞ս եմ խենթը, թէ դուն:

— Դուն ես, դուն, յայտարարեց Մոսէս ախպարը:

Լռութիւնից յետոյ Մոսէս ախպարը հարցրեց.

— Փատ ունի՞ս:

— Քիչ մը կաղըշնա ունիմ:

— Կաղըշնայով բան չեփիր, երթամ փատ բերեմ, ասաց Մոսէս ախպարը եւ քայլեց դուրս:

— Կեցիր, ես ալ հետդ գամ:

— Եկուր, դուրպան, եկուր:

Երբ դուրս էին ելնում, Մովսէս ախպարը ձեռքը հպեց Խաչխաթուն քորոյի ուսին: Խաչխաթուն քորոն ոչ միայն չնեղացաւ, այլեւ ներողամտութեամբ ժըպտաց նրան:

— Վայ, թուշդ կրծեմ, բացականչեց Մոսէս ախպարը:

— Դէ, խենթ շուն, մի լպստուիր, առաջս ընկիր, սաստեց Խաչխաթուն քորոն, բայց խորագոյն հաճոյք զգաց նա Մոսէս ախպոր խօսքից:

Նրանք գնացին շուկայ: Մոսէս ախպարն ուղիղ քշեց կոտրտած փայտ ծախողների շարքը: Խաչխաթուն քորոն էլ ետեւից:

— Մոսէս ախպար, ի՞նչ կ'ուզես:

— Փատ կ'ուզեմ, դուրպան:

Փայտավաճառը կշռեց մի գիրկ փայտ եւ տուեց: Մոսէս ախպարը ծոցից հանեց մի լրագրի կտոր եւ վճարեց փայտի համար: Խաչխաթուն քորոն ապշեց: Փայտերն ինքը՝ քորոն դարսեց թեւի վրայ:

— Էհ, դուն գնա, ես գործ ունիմ, ասաց Մոսէս ախպարը:

— Կէսօրին եկուր, մէկտեղ ուտինք:

— Հա, դուրպան, հա:

Խաչխաթուն քորոն գնաց, իսկ Մոսէս ախպարը կանգնեց մի պատի տակ:

Խաչխաթուն քորոն հարեւաններին կանչեց ներս:

— Տեսէք, տեսէք, իշտէ ղազեթայի փարչայով առաւ:

— Քա, ո՞վ:

— Խենթը, ո՞վ:

Բոլորը մատ խածին: Խաչխաթուն քորոն ցոյց տուեց Մովսէս ախպոր բերած միսը, հացը եւ բանջարեղէնը:

— Քա, ղազեթայի չարփայո՞վ առէք:

— Հա:

— Քա, ձեր մէջ ո՞վ է խենթը, Մոսէ՞սը թէ դուն:

— Ըընի՞ թէ ես եմ խենթը, տարակուսեց Խաչխաթուն քորոն, բայց չուզով զգաստացաւ. չէ, խենթը Մոսէս ախպարն էր, բայց ի՞նչն էր այդ մթին զաղտնիքը — ղազեթայի փարչա...

Իսկ Մոսէս ախպարը շարունակեց իր աշխատանքը շուկայում:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(3 – Շար.)

... եւ։ Ու գիտենք որ այդ միութեան անդամները մարզական կեանքի մէջ որքան արժէքաւոր մարզիկներ հանդիսացան ։ Ընդհանուր պատերազմը սակայն ամէն ինչ տակն ու վրայ ըրաւ ։

Երբ Զինադադարը կնքուեցաւ, Գ. Ցակորեան բախտաւորութիւնը ունեցած էր արդէն Պոլիս գտնուելու, հեռու եւ ապահով պատերազմի արհաւիրքներէն, աքսորէ ու ջարդերէ, այնինչ հայ մարզական կեանքի արժէքաւոր ու ծանօթ դէմքերէն շատեր աքսորուած, ոմանք սպաննուած, ուրիշներ զինուորական ծառայութեան ենթակայ, մաս մը արտասահման ապաստանած կամ իրենց թաքստոցներուն մէջ ծուարած էին ։

Այս վերջիններուն շարքին կը պատկանէր Սիրունին որուն հետ առաջին խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած էր ան իր բնակարանին մէջ, տակաւին Զինադադարը չհայտարարուած ։

Ցակորեանն էր ուրեմն որ ամէնէն առաջ հնարաւորութիւն ունէր, պատերազմի վերջաւորութեան, հայ մարմնակըրթական շարժման վերակազմութեան նախաձեռնարկ ըլլալու եւ առաջին քայլը առնելու ։

Անկէ անդին, ծանօթ է իր դերը Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեանքին մէջ ։

Անցնելով սկաուտական շարժման գըլուխ՝ իրեն անմիջական գործակից ունենալով նոյնքան պատուական ու ազնիւ դէմք մը՝ Հայկ Ճիզմէճեանը, երկուքով հրաշքներ գործեցին հայ սկաուտներու դաստիարակութեան գործին մէջ, որոնք իրենց թիւով, գործունէութեամբ, կարգապահութեամբ ու սկաուտական օրանքի եւ պատուիրաններու ճշգրիտ կիրարկութեամբ, առաջին գծի վրայ կուգային Պոլսոյ եւ շրջակայքի միջազգային համանման կազմակերպութեանց մէջ։ Ի զուր տեղը չէր որ օտար պաշտօնական ու զինուորական բարձրաստիճան մարմիններ, ի մասնաւորի անգլիական, քանիցս հրապարակային գնահատութիւններ կատարեցին հայ սկաուտներու անթերի կազմակերպութեան համար։

Եթէ հարկ ըլլար սկաուտներու դաստիարակութեան գործը երկու մասին վերածել, Հայկին բաժին պիտի հանէինք աղոց հոգեկան ու բարոյական կրթութեան պատասխանատուութիւնը, այնինչ Ցակորեան կը ստանձնէր, հայ սկաուտներու մարզական վարժութիւնները, թէքնիք դասախօսութիւնները եւ կարգապահական օրէնքներու կիրարկումը ։

Իւրաքանչիւրը, իր բաժինը տարաւ մեծ անձնուիրութեամբ ու հեղինակութեամբ, միաժամանակ զիրար լրացնելով կատարեալ ներդաշնակութեամբ ։

Տակաւին Իզմիրի աղէտը չպատահած, Ցակորեան անցաւ Ռումանիա, ուր դտաւ իր առաջին օրհուզործակիցը՝ Սիրունին, ու պահ մը հոն ապաստանելէ ետք, ուրիշ շատերու կարգին եկաւ Փարիզ հաստատուելու ։ Հոն հակառակ հետզհետէ մաշնող առողջութեան պատճառով իր առողջութեան, չդադրեցաւ միշտ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեանքով շահագրգռուելէ, մնալով միշտ իր ազգային սկաուտական պետի հանդամանքով՝ հայ սկաուտական կեանքին մէկ խորհրդանիշը ։

Հ.Մ.Ը.Մ.ի յիսնամեակի այս օրերուն, բոլոր մասնաճիւղերու սկաուտներուն յարգանքն ու երախտագիտութիւնը պիտի երթան այս վաստակաւոր հիմնադիր – վեթերանին, որուն յիշատակը կենդանի պիտի մնայ միշտ, իրենց մտածումներուն մէջ ։

ԳՐ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ » ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

— * —

Մեծ հանդիսութեամբ տեղի ունեցաւ « Մշակոյթի Օրը» Լիոնի մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան եւ կազմակերպութեամբ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Ծայրագոյն Վրդ. Սահակեանի որ ամէն ջանք թափած էր որպէսզի աւելի քան երբեք յաջող անցնի մեր երկու սուրբերուն նուիրուած տօնը ։

Ազգային տան սրահը լեցուած էր ծայրէ ծայր, բոլոր դասակարգի պատկանող հայրենակիցներով, եկած էին իրենց յարգանքը մատուցանելու, մեր սքանչելի գիրերը գտնող Սահակի եւ Մեսրոպի եւ իրենց գործակիցներուն ։

Որոշեալ ժամուն տեղւոյս հոգեւոր հովիւին առաջնորդութեամբ երիտասարդներէ կազմուած երգչախումբը բացումը կատարեց Հայ այբուբէն եդբարէ խմբերգով ։ Բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Յ. Թարգան, որ գեղեցկօրէն պատկերացուց հայ գրերու գիւտը. «Շնորհիւ մեր գիրերուն էր որ, ինչպէս կը վկայէ մեր մեծ պատմահայր Մովսէս Խորենացին, Հայ ժողովուրդը ունեցաւ իր ուրոյն գիրն ու գրականութիւնը, եւ մեզի տուաւ Ալիշաններ, Վարուժաններ, Խրիմեան Հայրիկներ եւ Եղիշէ Զարենցներ ։ Սիրենք մեր լեզուն եւ մեր փառաւոր մշակոյթը, գուրգուրանք անոր վրայ, եւ փոխանցենք մեզմէ ետք եկողներուն » ։

Օր. Անի Մանթրեան գեղեցկօրէն արտասանեց կտոր մը Թէքէեանէն, Պ. Մ. Մկրտիչեան կարդաց հայ մշակոյթին նուիրուած պատշաճ ուղերձ մը՝ «Պահենք մեր լեզուն եւ մեր զուտ Ազգային Մշակոյթը » ։

Ցաջորդաբար երգչախումբը երգեց «Սարերդ ծաղկել», «Երբոր բացուին դռներն յուսոյ» եւ «Ով մեծասքանչ դու լեզու » ։

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր Դաւիթ Ծայրագոյն Վարդապետ Սահակեանը. ընդհանուր գծերով ներկայացուց մեր ոսկեղնիկ լեզուին ծագումն ու զարգացումը «Եթէ չըլլային Սահակ եւ Մեսրոպ եւ իրենց անմիջական գործակիցները, այսօր թերեւս որպէս ազգ գոյութենէ դադրած էինք. շնորհիւ անոնց է որ հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր իր ազգային գոյութիւնը կը պահէ ։ Հայկական ուրոյն տառեր պէտք էին, որպէսզի ինքնավար ըլլայինք։ Սահակ եւ Մեսրոպ հայ մշակոյթին, մտքի եւ հոգիի մեծ տիտաններն են ։

Մեր Սուրբ գիրքը արժանացեր է «Թագուհի Թարգմանութեանց» կոչուելու ։ Պահենք, գուրգուրանք բոլորս անխտիր մեր լեզուին վրայ եւ ամէն հայ ընտանիք աշխատի իր ընտանեկան սեմէն ներս վառ պահել հայերէնը» ։

Արտասանեց Օր. Ա. Կարապետեան, Տէրեանէն, «Լուսաւորչի կանթեղը» ։

Օրուան երրորդ բանախօսը, Պ. Տօնիկեան, ֆրանսերէն շատ հասկնալի լեզուով փառքը հիւսեց մեր փառաւոր եւ դարաւոր մշակոյթին, ու թելադրեց երիտասարդներուն պահել հայ լեզուն ։

Հանդէսին պաշտօնական մասը վերջ գտաւ Տէրունական աղօթքով ։

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ ընտանեկան խնջոյքով, որ շատ յաջող անցաւ։ Խնջոյքի ընթացքին խօսք առին. Պ. Միսաք Միրզէ եւ Պ. Մեսրոպ Պայընտրեան, որոնք ծանրացան հայ լեզուին եւ մշակոյթին պահպանման վրայ ։ Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ՝ բոլորն ալ յաջող ։

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

1969Ի ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Ազգ. Ժողովը քըւէարկեց 1969ի պիւտճէին մուտքերու վերաբերող մասերը, որոնք հետեւեալ փոփոխութիւնները կը կրեն.— Մինչեւ հազար ֆրանքի տուրքերը 15 առ հարիւր վեղչ պիտի կրեն ։ Հազար մէկէն հազար հինգ հարիւր (— 12 առ հարիւր), 1501էն երկու հազար (— տասը առ հարիւր), 2001էն 2500 (— 8 առ հարիւր), 2501էն երեք հազար (— վեց առ հարիւր), 3001էն երեք հազար հինգ հարիւր (— չորս առ հարիւր), 3501էն հինգ հազար (— 2 առ հարիւր), 5001էն 6000 (անփոփոխ)։

ՅԱՒԵԼՈՒՄ

6001էն 7000 (+2 առ հարիւր), 7001էն ութ հազար (+ չորս առ հարիւր), 8001էն 9000 (+ վեց առ հարիւր), 9001էն տասը հազար (+ ութ առ հարիւր), 10.001էն 10.500 (+ տասը առ հարիւր), 10.501էն 12.500 (+ 12 առ հարիւր), 12.501էն 14 հազար (+ 14 առ հարիւր), անոնք որ 14 հազար ֆրանքէն աւելի եկամուտի տուրք կը վճարեն 15 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

« Միտք» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Երեւան» խորագրուած հատոր մը, որուն հեղինակը՝ Փրոֆ. Թ. Ցակոբեան կը ներկայացնէ քաղաքին պատմութիւնը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ 1500 թուականը ։

Երկրորդ հատորով փրոֆէսօրը պիտի ներկայացնէ Երեւանի 1500էն 1801 թուականներու պատմութիւնը ։

×

Լոյս տեսած է «Գրքերի աշխարհ» ամսաթերթին առաջին թիւը ։

« Հայ մեծ գրողները, մեր հանճարեղ պոէտները երգել են մեր բնութեան, մեր ժողովրդի ոգին ։ Այդ հարստութիւնը մնում է մեր սրբութիւնը, մեր ճանապարհի անմար ճրագը, մեզ սնուցանող հողը ։ Իր երեխային գուրգուրող մօր նման մենք պիտի պահենք, հասակ տանք մեր հողու զանձերին»,— կը գրէ Մարտիրոս Սարեան ամսաթերթին յղած իր ողջոյնի մաղթանքին մէջ ։

Նոր լոյս տեսած, արդէն ընթերցողին սեփականութիւնը դարձած գիրքերուն համար ամսաթերթը ունի անհրաժեշտ գրեթէ բոլոր բաժինները՝ «Հայ գրքի պատմութիւնից», «Ձեւաւորման եւ նկարազարդման հարցեր», «Շուտով», »Նոր գրքեր», «Գրախօսութիւններ», «Խմբագրական ռեպլիկներ», «Գրոց – բրոց» եւայլն ։

×

Լոյս տեսած է «Սով. Գրականութիւն» հանդէսի այս տարուան ութերորդ համարը ։

Թիւը կը բացուի Հր. Մաթեւոսեանի « Գոմէշը» պատմուածքով ։ Գրականգեղարուեստական բաժնին մէջ տեղ գըտած են Վ. Կարենցի «Բարի լոյս, աշխարհ» պոէմը, Յ. Մովսիսեանի «Բարափ եւ տափարակ » վիպակը, Յ. Շողենցի, Մ. Կարապետեանի, Ա. Խաչունցի բանաստեղծութիւնները, Դ. Գազազեանի « Ֆիսաքօ» թատերգութիւնը ։

« Երիտասարդ ձայներ բաժնին մէջ իրենց չափածոյ գործերով հանդէս եկած են Պ. Ապաճեանը եւ Խաչատուրեանը ։

Թարգմանական գրականութեան կարգ մը հրատապ հարցերուն նուիրուած է Լ. Մկրտչեանի «Ազգային իւրայատկութիւնը եւ թարգմանութիւնը » յօդուածը ։

Գրախօսականներ կան Գ. Մահարիի «Զարենց – Նամէ» յուշագրութեան, Ստ. Ալաջաջեանի «Եղէգները չխոնարհուեցին » վէպին, Վ. Առաքելեանի «Հայերէնի պարբերոյթը » աշխատութեան, »Հայկական չէյքսփիրականը » տարեգիրքին եւ Սեդայի «Մեղաւորուհին»ի մասին ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (337)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Միայն մէկ եւ հին կապոյտ թիկնոց մը ունէր, եւ «Լեժիոն տ'Օնէօր»ի պաշտօնավարութեան զարդանշանը առանց դնելու դուրս չէր ելլեր երբեք ։

Տէրութեան փաստաբանը լուր ղրկեց որ թէ դատի պիտի հրաւիրուի այդ զարդանշանը ապօրինի կերպով կրելուն համար ։

Փոնմէրսի դատն ժպիտով մը պատասխանեց.

— Չեմ գիտեր թէ ես ֆրանսերէն չեմ գիտեր թէ դուք, որովհետեւ չեմ հասկնար ինչ որ կ'ըսէք ։

Ցետոյ ութ օր շարունակ դուրս ելաւ իր վարդաձեւ շքանշանով։ Ոչ ոք համարձակեցաւ բան մը ըսել անոր ։

Պատերազմի պաշտօնեան եւ գաւառի հրամանատար զօրապետը երկու կամ երեք անգամ գրեցին հետեւեալ հասցէով. «Առ Պ. Հրամանատար Փոմէրսի» ։

Ետ ղրկեց նամակները առանց բանալու ։ Նոյն միջոցներուն Նափոլէոն ալ Ս. Հեղինէի մէջ միեւնոյն կերպը ի գործ կը դնէր Հիւտսըն Լովի նամակներուն նկատմամբ, որոնց հասցէն էր «առ զօրապետ Պոնափարթ» ։

Թող ներուի մեզ ըսել թէ, ինչ լորձունք որ էր կայսեր լորձունքը, նոյն լորձունքը գոյացած էր Փոնմէրսիի բերնին մէջ ։ Հռոմի մէջ ալ կարթագինեան կալանաւոր զինուորներ կային, որոնք կը մերժէին բարեւել Ֆլամինիուսը եւ որոնք Աննիպալի հոգին ունէին քիչ մը ։

Փոմէրսի առտու մը կառավարութեան փաստաբանին հանդիպեցաւ, Վերնոն փողոցին մէջ, մօտեցաւ անոր եւ ըսաւ.

— Պարոն, ներելի՞ է ինձ երեսիս սպին կրել ։

Իբր ձիաւորներու վաշտի հրամանատար, կէս ամսական միայն կ'առնէր, որ չնչին գումար մըն էր. տակէ գատ ուրիշ եկամուտ չունէր ։

Վերնոնի մէջ փոքր տուն մը վարձած էր ։ Հոն կ'ապրէր միայնակ, եւ ինչպէս տեսնելն ալ արդէն բացատրեցինք ։ Կայսրութեան ժամանակ պատերազմէ մը վերադարձած եւ նորէն պատերազմի երթալու միջոցին, ժամանակ գտած էր ամուսնանալու օրիորդ Ժիլնորմանի հետ ։

Ծեր քաղքենին թէեւ ներքուստ սրտմըտած էր, բայց հաւանութիւն տուած այս ամուսնութեան, հառաչելով եւ ըսելով.

— Ամէնէն երեւելի ընտանիքները կը բռնադատուին զիջանիլ այսպիսի ամուսնութեանց ։

Տիկին Փոնմէրսի, որ պէտք է խոստովանիլ թէ զմայլելի բարեկիրթ, հազուադիւտ կին մըն էր եւ արժանի իր կողակցի, 1812ին մեռած է, թողելով զաւակ մը ։

Այս զաւակը գնդապետին առանձնութեան մէջ անոր միակ ուրախութիւնը պիտի ըլլար անշուշտ, բայց մեծ հայրը տիրաբար պահանջած էր իր թոռը, յայտնելով թէ ժառանգութենէ կը զրկէ զինք, եթէ իրեն չյանձնուի ։

Հայրը զիջած էր՝ փոքրիկին շահը նըկատի ունենալով եւ չկարենալով իր զաւակը սիրել՝ սկսած էր սիրել ծաղիկները ։

Մանաւանդ որ ալ ամէն բանի հրաժեշտ տուած էր. ոչ կը խլրտէր եւ ոչ կը դաւադրէր ։ Իր միտքը տուած էր այն անմեղ գործերուն զորս կ'ընէր եւ զորս ըրած էր ։

Շահոքրամ մը յուսալով կամ Օսթերլիցը յիշելով կ'անցընէր ժամանակը ։

Պ. Ժիլնորման ամենեւին յարաբերութիւն չունէր իր փեսային հետ ։ «Աւազակ մը» կը համարէր գնդապետը. ան ալ ապուշ կը համարէր զինքը ։ Պ. Ժիլնորման գնդապետին վրայ բնաւ չէր խօսեր, եւ եթէ երբեմն խօսէր, անոր «պարոնութեան» հեգնալի ակնարկութիւններ ընելու համար էր ։ Ցատկապէս պայման դրուած էր որ Փոնմէրսի երբեք պիտի չտեսնէ իր զաւակը ոչ ալ պիտի խօսի հետը, եթէ այս պայմանին հակառակ վարուէր, զաւակը արտաքսելով եւ ժառանգութենէ զրկելով ետ պիտի յանձնուէր անոր ։

Ժիլնորմանի ընտանիքը ժանտախտահար մը սեպէր Փոնմէրսին ։ Կ'ուզէր իրեն յարմար կերպով կրթել մանուկը ։

Գնդապետը զուցէ սխալեցաւ այս պայմանը ընդունելով, բայց տոկուեցաւ գլուխը ծռել՝ կարծելով թէ լաւ կ'ընէ եւ միայն ինքզինքը կը զոհէ ։

Ժիլնորմանի ժառանգութիւնը պզտիկ բան մըն էր, բայց անդրանիկ օրիորդ Ժիլնորմանի ժառանգութիւնը մեծ էր ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պերճ Զաքրճեան կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, հոգեհան-գստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԵԱՂՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս եւ Զաքրճեան, Գազազեան, Բարունակ-եան, Ակնաւորեան, Թէրզեան ընտանիք-ներու ննջեցեալներու յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թր. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւ-ղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սուքիասեանի, իր զաւակներուն, Քէքեւեան ընտանիքին ու պարագաներուն, իրենց եղբօր կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Լիոնէն, Պ. Յարութիւն Խադնէճեան 10 ֆրանք կը նուիրէ Շաւարշ Նարդունիի գործերու հրատարակութեան ֆոնտին:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ. 1918ի Զինադադարի եւ Արե-ւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու ա-ռիթով, Եպիսկոպոսական Հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի ֆրանսացի եւ հայ զինուորնե-րու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, ո-րոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի հաշւոյն:

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախա-գահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱ-ԿՈԲ ԵՊԻՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մար-սէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. Կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս. Կա-րապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ. Երկուշաբթի: Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգե-հանգիստ 11·10:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկը-սած են: Մասնաւոր օթօքառ մը տրամա-դրըուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար:

Օթօքառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ավընիւ ԱԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը: Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան:

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել Հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կա-յարաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ գրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօ-րէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօքառը:

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93
Հեռաձայն 927-01-72:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Տիգրան Հմայեակի որ կորսուած է պատերազմէն ի վեր եւ կը կարծուի որ Քալիֆորնիա է (Ֆրէզնօ): Զինքը կը փնտռեն իր զաւակները՝ Մա-րաթ, Ռուստըֆ, Մակտա եւ կինը:

Հասցէ Հայաստան, Արտաշատի շրջան, Մրգանոյշ գիւղ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆՋՈՅՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլէն Բիւզանդի, նա-խաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարե-կան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սփը-լանտիտի մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Ուրբաթ 8 Նոյեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, եկե-ղեցիին սրահը, 295 Րիւ Պուալօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարահանդէսի վե-րաբերեալ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12:

Ժանթիյյի.— Հինգշաբթի օրուան դա-սընթացքները կը շարունակուին: 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյյի:

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը:

Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մա-րի Լօր, Պուա Քոլոմպ:

Պանեէօ – Բաշան.— 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական-ները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ:

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ-կայացում:

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մի-նասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուր-բաթ, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմ-բեր, ժամը 21ին:

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ-բեր, ժամը 21ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ-բեր ժամը 21ին:

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմ-բեր ժամը 15ին:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմ-բեր ժամը 18ին:

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նո-յեմբեր, ժամը 21ին:

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ-նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե-րը:

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան-դամները, որ տեղի պիտի ունենայ Կի-րակի, 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին:

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե-նայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցու-մը վարչութեան միամեայ գործունէու-թեան: Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, ե-կեղեցւոյ գրասենեակը:

ԼԻՈՆ, Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչու-թիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ. Դա-ւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան: Սուրբ պատա-րագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգ-չախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆ-լազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ռ. Ֆէլլահեանի:

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ու-նենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշ-տօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց նահա-տակութեան յիսնամեակի տարելիցին առ-թիւ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ քաղաքապետարանի սրահը՝

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք: Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր:

Ձոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն):

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն:

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferreի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղեկավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ
եւ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. Օհանեան, Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան:

Հայկական տոհմիկ պարեր աղենուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի:

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԷՐՈՅԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփինկի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ:

Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN (1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

VENDREDI 8 NOVEMBRE 1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11358 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 44e ANNÉE — No 11.358

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերվարական կուսակցութեան Քլի-շի Ազգ. Խորհուրդը երկու օրուան կարծիքի փոխանակութիւններէ եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ ետք միաձայնութեամբ որոշեց փոխել կազմակերպութեան ներկայ անունը՝ ԷՍ. ԷՖ. Ի. Օ. (Ընկերվարական Միջազգայինի Ֆրանսական Հատուած) եւ կազմել նոր կուսակցութիւն մը, փոխարինելու համար Դեմոկրատ եւ Ընկերվարական Ձախերու Դաշնակցութիւնը (ԷՖ. ԺԷ. ՏԷ. ԷՍ) :

Երկու բանաձեւեր ներկայացուած էին ժողովին՝ ճշդելու համար ծրագրուած նոր կուսակցութեան վարդապետութիւնն ու կառուցուածքը :

Մարսիլիոյ քաղաքապետ Կաստոն Տէֆէրի կողմնակիցներուն բանաձեւը կ'առաջարկէր նոր կուսակցութիւնը ուղղել դէպի կեդրոն (ո՛չ թէ ձախ), անոր մէջ առնելու համար արմատական ընկերվարականները, վերջ տալ ընդհ. քարտուղարի լայն լիազօրութեանց եւ հաւաքական մարմնի մը միջոցաւ վարել կազմակերպութիւնը :

Անհարկութիւնը թափանցիկ էր : Ուղղուած էր Կի Մոլէի դէմ, որ քանիերկու տարիէ ի վեր կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն է, 1946էն ի վեր ամէն տարի վերընտրուած :

Կաստոն Տէֆէր կ'առաջարկէր նաեւ չափ խստապահանջ չըլլալ վարդապետութեան մասին եւ ճկունութիւն ցոյց տալ, վերջնական նպատակը ընկերվարութիւնն ըլլալով հանդերձ չեշտը չդնել անոր վրայ, այլ հանդրուաններ սահմանել :

Երկրորդ բանաձեւը՝ խըրացուած կուսակցութեան վարիչ մարմնին կողմէ եւ որ կը ներկայացնէր Կի Մոլէ, աւելի յեղափոխական էր : Կը պահանջէր ո՛չ մէկ զիջում ընել վարդապետութեան մասին : Նոր կուսակցութիւնը պէտք է պահէ իր ընկերվարական դիմագիծը :

Գալով կառուցուածքին եւ կազմակերպչական հարցերուն, բանաձեւը համաձայն էր փոփոխութիւններ մտցնելու այդ մարզին մէջ, յարմարելու համար արդիական պահանջներուն, մանաւանդ դիւրացնելու համար երիտասարդութիւնը :

Ժողովը 2006 քուէով ընդունեցաւ Կի Մոլէի բանաձեւը : Մարսիլիոյ քաղաքապետինը ստացաւ 777 ձայն միայն : Ազգ. Խորհուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ճշդեց նոր կազմուելիք կուսակցութեան հաւատոյ հանգանակը, — ընկերվարութիւն :

Բացի համայնավարներէն, նոր կուսակցութեան մէջ կրնան մտնել բոլոր անոնք, որ կ'ընդունին ընկերվարական գաղափարախօսութիւնը, ըլլան արմատական – ընկերվարական կամ ձախ դեմոկրատ :

Յառաջիկայ Դեկտեմբեր 20ի համագումարին մէջ վերջնականապէս պիտի ճշդուին կուսակցութեան հիմնական սկզբունքները :

Քլիշիի ժողովին մէջ ընդունուած բանաձեւը կը բաղկանայ երեք մասերէ .— Ա) Ցայտարարութիւն սկզբունքներու, Բ) Կազմակերպչական կառուցուածք, Գ) Զօրում ձախերու Դաշնակցութեան :

Սկզբունքներու գլխուն մէջ շեշտը դըրուած է ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան վրայ :

Երրորդ յօդուածին համաձայն, ընկերվարական կուսակցութիւնը ազգային է ու միանգամայն միջազգային :

« Միջազգային » է նախ անոր համար, որ ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան գաղափարները չեն կրնար սահմանափակուիլ միայն մէկ ազգի շըրջագծին մէջ ... : Երկրորդ՝ տնտեսական յարաբերութիւնները տիեզերական համգամանք են ստացած, ու անհրաժեշտ է, որ աշխատաւորները կազմակերպուին գիրենք չահագործող միջազգային հաստատութեանց դէմ : Երրորդ՝ խաղաղութեան սիրոյն համար : Դրամատիրութիւնը իր մէջ կը պարունակէ պատերազմի սերմերը :Մենատիրութիւնն ալ դէպի պատերազմ կ'առաջնորդէ : Ուստի ընկերվարական կուսակցութիւնը կը ձգտի միջազգային ստորճանաչափի վրայ կազմակերպել խաղաղութիւնը, եւ աշխարհի ներկայ անյարիր ու չփոթ կացութեան մէջ ստեղծել գերազգային համայնքներ :

Երկար պիտի ըլլար ծանրանալ բանաձեւին միւս կէտերուն վրայ :

Պէտք է սպասել կուսակցութեան Դեկտեմբերի համագումարին, ուր վարիչ մարմինը տեղեկագիր պիտի ներկայացնէ ձախերու Դաշնակցութեան հետ կատարած իր բանակցութեանց մասին եւ պիտի ներկայացնէ նորակազմ կուսակցութեան ծրագիր – կանոնագրի նախագիծը, առ ի քննութիւն եւ վաւերացում :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵԱԼԸ՝ ՆԻՔՍԸՆ ՀԱՋԻՒ ՅԱՂԹԵՑ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԾԱՆՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Կ'ԱՌՆԷ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԿԸ ՄՆԱՅ

Ամերիկեան պատմութեան ամէնէն սուր պայքարներէն մէկն էր, որ տեւեց շատ աւելի երկար քան կը նախատեսուէր եւ ի վերջոյ, Քալիֆորնիայէն ետք, Իլլինոյն էր, որ վճռական քուէն կը բերէր Ռիչըրտ Նիքսընի :

Ընտրութեանց վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն. — Ձայներու համեմատութեամբ, Նիքսընի ի նպաստ քուէարկողներու թիւն է 29 միլիոն 726 հազար 409, մինչ Հըմֆրի կը ստանար 29 միլիոն 677 հազար 152 ձայն : Բայց «Մեծ Ընտրողներու» թիւերը եթէ նկատի առնուին, տարբերութիւնը շատ աւելի մեծ է, քանի որ Նիքսըն 302 «մեծ ընտրող» կ'ունենար, իսկ Հըմֆրի՝ 191 եւ 45 ալ՝ Ուալաս :

Խորհրդարանի նոր կազմը հետեւեալ ձեւով կը ներկայանայ :

ԾԵՐԱԿՈՅՏ

Նորը՝ 42 Հանրապետական, 58 դեմոկրատ (հինը՝ 37 հանրապետական, 63 դեմոկրատ, այլ խօսքով Հանրապետականները կ'առնեն հինգ դեմոկրատ աթոռ) :

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Նորը՝ 192 Հանրապետական, 243 Դեմոկրատ :Նախկինը ունէր 187 հանրապետական եւ 245 Դեմոկրատ : Հոս ալ Հանրապետականները աթոռ կը շահին, բայց Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը պահէ մեծամասնութիւնը ինչ որ անշուշտ դըժուարութիւններ կրնայ ստեղծել նոր նախագահին համար : Արդարեւ Հանրապետական նախագահ մը պիտի գործէ Դեմոկրատ Քոնկրէսի մը հետ :

Յունուար 20ին է ,որ Հանրապետական մը պիտի մտնէ Սպիտակ Տուն, որ անծանօթ տուն մը չէ անշուշտ Նիքսընի համար, որ փոխ – նախագահ եղած է Այզընհաուըրի օրով : Ցիշենք որ աղջիկն ալ նշանուած է Այզընհաուըրի թոռան հետ :

Միացեալ Նահանգներու 37րդ նախագահը քանի մը օր հանգստանալէ ետք, աւելի մօտէն պիտի հետեւի ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան, տրուած ըլլալով որ առնելիք ժառանգութիւնը բաւական ծանր է :

Ընդհանրապէս համաշխարհային կարծիքը խոհեմ է եւ նոյնիսկ Պրաւդա ոչ մէկ թշնամական արտայայտութիւն կ'ունենայ Նիքսընի դէմ, մինչ կը քննադատէր անոր հակահամայնավար տրամադրութիւնները երբ միայն թեկնածու էր :

Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս ամէն նախագահ, գլխաւորաբար իր խորհրդատուներու շրջանակն է որ պիտի կառավարէ երկիրը եւ Նիքսընի շրջանակը շատ երկրորդական դէմքերէ կազմուած է :

Նիքսընի ընտրութիւնը անգամ մը եւս եկաւ հաստատել այն անգիր օրէնքը որ կայ Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ ըստ որու պաշտօնի վրայ գտնուող փոխ–նախագահ մը երբեք չէ ընտրուած, ինչպէս եղաւ այս անգամ ալ Հըմֆրիի համար և եղած էր նոյնինքն Նիքսընի համար երբ փոխ – նախագահ, թեկնածու կը դառնար նախագահութեան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԻՉՄԸՆՏԻ (Վիրճինիա) մէջ առջի օր յանկարծամահ եղած է Ֆրանսայի երաժշտական աշխարհի մեծագոյն դէմքերէն մէկը՝ Շառլ Մինչ : Փայլուն ղեկավար Մինչ քանի մը շաբաթէ նուագահանդէսներու շրջապտոյտ մը կ'ընէր Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ հոն է որ դոհ կ'երթար սրտի տագնապի մը, 78 տարեկանին : Ծագումով ալզասցի, Մինչ երկար տարիներ եղած է Ջութակի փրոֆէսէօր Սթրազպուրկի մէջ, ապա Լայփցիկի նըշանաւոր Կէվանտհաուսը : 1967էն ի վեր Փարիզի նուագախումբին ղեկավար նշանակուած էր :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ ամէն ինչ վերջացած չէ եւ այս անգամ Գրողներու Միութիւնն է որ կը յարձակի Մոսկուայի համաձայնութեան յաջորդող քաղաքականութեան վրայ : Այս բողոքը ներկայացուած է երկու բանաձեւերով զորս ստորագրած են երեք հարիւր գրողներ, որոնք կը յայտարարեն թէ համայնավար կուսակցութիւնը շատ պիտի տուժէ եթէ ղեկավարները մօտէն չհետեւին ժողովուրդին զօրծօն մեծամասնութեան կարծիքին : Բանաձեւը կ'ըսէ նաեւ թէ գրաքննութիւն վերահաստատուած է, բարեփոխման լաւագոյն երաշխիքն եղող անձերը պաշտօններէ կը հեռացուին, տընտեսական բարեփոխումը մէկ կողմ դըրուած է եւ հարկ է վարժուիլ օտար զօրքին ներկայութեան : Գրագէտները կը խոստանան նաեւ որ զօրավիգ կը մնան քաղաքականութեան մը «որ փնտռէ ինչ որ մարդկային ընկերվարութիւն կը կոչէինք» :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն թէ նախկին վարչապետ՝ Սամի Սոլհ, մեռած է 78 տարեկանին : Առաջին անգամ վարչապետ եղաւ 1942ին ապա 1945 եւ 1952ին : Կըրկին նախարարապետ էր 1954ին եւ 56ին Սուէզի դէպքերուն առեն : Շամունի հետ համակարծիք (այն ատեն Շամուն Հանրապետութեան նախագահ էր) մերժեց դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզել Ֆրանսայի հետ, մինչ բոլոր արաբական պետութիւնները ըրած էին :

ԱԹԷՆՔԻ մէջ շատ ծանր պատիժներ տրուած են այն քառասուն ցուցարարներուն, որոնք ձերբակալուած էին Փափանտրէուի յուղարկաւորութեան առեն : 26 տարեկան առեւտրական մը չորս տարի ութ ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է, փաստաբան մը՝ չորսուկէս տարի եւ 26 ամբաստանեալներ ալ մէկ եւ կէսէն երեքուկէս տարի բանտարկութեան պատիժներու արժանացած են, միայն կիներն են որ յետաձգումի առաւելութիւնը ունեցած են :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ թագաւորն ու թագուհին չորս շաբաթ տեւող ճամբորդութիւն մը պիտի կատարեն Մատրիտ, Պրիւսէլ եւ Լոնտոն :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ տագնապը վերջ գտած է եւ համաձայնութիւն կնքուած Հիւսէյնի եւ Պաղեստինցի կազմակերպութեանց միջեւ : Նասր ալ շատ մտահոգ էր, բայց թագաւորը ամէն ապահովութիւն տուած է որ կացութիւնը այլեւս բնականոն է :

ՓԱՐԻԶԻ Գեղարուեստից վարժարանը ժամանակաւոր գրաւման ենթարկուեցաւ Չորեքշաբթի օր ուսանողներու կողմէ որոնք կը բողոքէին եւ կը պահանջէին որ ճարտարապետի վկայականները տրուին աշակերտներու տարուան ընթացքին կատարած աշխատանքին վրայ հիմնուելով : Երեկոն արդէն վարժարանը պարպուած էր : Նոյնը պատահած էր նաեւ Կրընոպլի Գիտութեանց լսարանը (Ֆաքիւլթէ) :

ՍԹԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ, Ֆութպոլի «Աշխարհի Բաժակի» մրցումներու շարքին, Նորվեկիա 0ի դէմ մէկով պարտութեան մատնեց Ֆրանսան :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Վալտէք – Ռոշէ Մոսկուայէն վերադարձաւ առջի օր : Խորհրդային ղեկավարներու հետ իրենց խօսակցութեանց առթիւ հրատարակուած հաւաքական զեկոյցը կը փաստէ որ ոչ մէկ համաձայնութիւն կայ երկու կուսակցութեանց պարագլուխներու միջեւ, ինչ կը վերաբերի Չեխոսլովաքիոյ : Ինչպէս միշտ մտքերու լայն փոխանակութիւն եղած է եւ չեխ հարցին առթիւ զեկոյցը կը շեշտէ .— « Երկու պատուիրակութիւնները իրենց մտքերը փոխանակեցին ետք Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն մասին, իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են որ Խորհ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեանց միջեւ եղած համաձայնագրերու հիման վրայ, կացութիւնը բնականոն դառնայ մարքս – լենինիզմի սկզբունքին վրայ եւ որ ամրապնդուի եւ ծաղկի այդ երկրին ընկերվարութիւնը » :

ՌՈՒՍ պատերազմական նաւերը կը շարունակեն Վոսփորը անցնիլ եւ կը թուի թէ Վարշաւայի Ուխտի երկիրները կ'ուզեն դէմ դնել Ատլանտեան ուժերու, ամէն տեղ իրենց ներկայութիւնը ամրապնդելով :

ԲՐԱՏԻՍԼԱՒԱՅԻ մէջ ուսանողները ցոյց ըրած են Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ, Մոսկուայի դէմ եւ պատռած խորհրդային դրօշակները :

ԱՇՈՒՆ

Երբ ծառերու տերեւները գունաւորուիլ սկսին, այսինքն երբ աշուն գայ, աչքս երկինքէն չի կտրիր: Զէ՛, առայժմ հոն երթալու մտադրութիւն չունիմ, բայց նորէն աչքս հոն է: Գիտեմ, թէ գաղթող թռչուններու կարաւաններ անցնելու են անոր վրայէն՝ ու ես զանոնք դիտել շատ կը սիրեմ: Եթէ արեւմուտքին վրայ իրիկուան դէմ երկնքին կարմրած մէկ պահուն անոնց անցնիլը չէք տեսած, բան տեսած չէք ... Ոչ մէկ աշխարհահռչակ նկարչի կտաւ գիս այնքան յուզած, գրաւած է՝ որքան բնութեան այդ տեսարանը, որ միշտ ալ գիս մղած է խորհելու: Նոյնիսկ քսան ու պակաս տարեկան եղած ատենս, երբ խորհիլն ինչ է չէի գիտեր, կ'ենթադրեմ, թէ քանի մը բոպէ խորհած եմ... Խորհած եմ թէ ուրկէ՞ կուգան եւ ո՞ւր կ'երթան անոնք. ժամանակաւորցոյցնին ո՞րն է, ուղեցոյցնին ո՞վ է, գիտե՞ն թէ ինչ կը սպասէ իրենց ճամբուն եւ նոր երթալիք տեղերուն վրայ ... Ինչպէս ցամաքին, նոյնպէս ալ երկնքին վրայ որոգի գնդակ ու գիշատիչներ կան ...

Ինչ որ կը զարմացնէ գիս՝ իրենց անսխալականութիւնն է: Անգամ մը, տարիներ առաջ, երբ Պոլսոյ Կեդրոնականի ուսանող էի, ու երրորդ դասարան, աշխարհագրութեան ուսուցիչը հարցուց դասընկերներէս մէկուն, թէ ո՞րն է հիւսիսը պատէն կախուած աշխարհագրական քարտէսին վրայ:

— Հիւսիս, հարաւ, արեւելք, արեւմուտք, — ըսաւ խեղճ ընկերս ձեռքը ընդհանուր կերպով մը օդին մէջ շարժելով:

— Զէ, տո չեղաւ, — պնդեց անսիրտ ուսուցիչը —, գնա, գնա մօտը՝ ու մատովդ որոշապէս ցոյց տուր, որ սորվինք:

Ընկերս արեւելքը իբրեւ հիւսիս ցոյց տուաւ, արեւմուտքը՝ հարաւ, հիւսիսը՝ արեւելք ու հարաւը՝ արեւմուտք:

Ըսելս այն է որ, բարձրագոյն վարժարանի Գ. դասարանի աշակերտ մը, երբ հիւսիսը կը շփոթէ արեւելքի հետ, ասդին, հազիւ մէկ կամ երկու տարեկան թռչնագի մը, անսխալօրէն գիտէ թէ ո՞ւր կը գտնուի հիւսիսը ու ո՞ր ամսուն ո՞ր օրը պէտք է իր հին բոյնը լքելով ճամբայ ելլէ որ որոշեալ օրը հասնի հոն՝ ուր մտադրած է անցընել տարւոյն մնացեալ օրերը:

«Ինչո՛ւ»եւ «ի՞նչպէս»ի այս հարցումները մինակ զիս չէ որ հետաքրքրած են, ինձմէ առաջ ու ինձմէ վերջն ալ, ինձմէ շատ աւելի խելք ունեցող մարդիկ զբաղած են անոնցմով ու պիտի զբաղին, ջանալով պատասխան մը գտնել անոնց:

Գտնել օրինակի համար, թէ ի՞նչպէս կրնայ բեւեռային ծիտը, բեւեռային կեդրոնէն միայն տասը աստիճան վարը ծնած, վեց շաբաթ ետք կրնայ լքել հայրենի բոյնը (պէտք էր մայրենի ըսէի բոյնին համար) որ 11 հազար մղոն ճամբայ կտրելով, հասնիլ Հարաւային Բեւեռի սառնակոյտերը՝ ու ձմեռը հոն անցընելէ ետք, ամառուան համար վերադառնալ իր ծննդավայրը:

Ենթադրենք, թէ բնութիւնը բացառիկ տոկունութեամբ օժտած է հազիւ սխեռի մը մեծութիւնը ունեցող իր սիրտն ու փոքրիկ թեւերը, բայց ի՞նչպէս իր սըրտէն աւելի փոքր ուղեղը կը լուծէ նաւարկութեան բարդ խնդիրները ու կը յաղթահարէ զանոնք ... Կ'ենթադրուի, թէ կողմնացոյցը 12րդ դարու մէջ է գտնուած ու Գոլոմպոս լման երեք հարիւր տարի ետքն էր որ ձեւով մը յաջողեցաւ ճեղքել Ատլանտեանը: Իր այս արարքին համար մինչեւ հիմա զովքի կ'արժանանայ ան, ու բազմաթիւ արձաններ բարձրացուած են ի պատիւ ու ի անմահութիւն իրեն ...

Ընդունինք թէ ոչ միայն թռչուններուն չափ բան չենք գիտեր ուղեւորութեան մասին, այլեւ, հազարաւոր տարիներէ ի վեր, թռչուններու եւ ձուկերու ալ տիրապետած այդ արուեստը տեսնելով հանդերձ, չենք հասկնար ...

Բաւական տխմար ըլլալու ենք ...

Արիստոտել, յոյն նշանաւոր փիլիսոփան, դարեր առաջ նշմարեց, որ կարմըրալանջերը յանկարծ, ձմրան գալէն առաջ կ'անհետանան՝ մինչ ուրիշ թռչուններ կը մնան Յունաստանի մէջ. ու եզրակացուց, թէ կարմրալանջերը աշնան կը կերպարանափոխուին՝ ու գարնան դէմ նորէն կը ստանան իրենց նախկին վիճակը ...

Համաշխարհային յարգանքի արժանացած փիլիսոփայի մը համար շատ ալ պատուաբեր չեղող այս կարծիքը իր նըմանակը ունեցաւ Հռոմի մէջ ուր կը կարծուէր, թէ ծիծեռնակները աշնան դէմ գորտերու կը փոխակերպուին ...

Այս շփոթանքին գլխաւոր պատճառը այն էր, որ կ'ենթադրուէր թէ թռչունները, որոնք մարը մտնող արեւին հետ իրենց բոյներու հանգիստին կը վերադառնան, չեն թռչիր գիշերը, չեն կրնար թռչիլ. մանր թռչունները մանաւանդ, խումբով հոս են այսօր, ու՝ վաղը չկան, ի՞նչ կ'ըլլան ...

Կերպարանափոխուիլը, այդ օրերուն տրամաբանական բացատրութիւն մը ըլլալ կը թուէր, բայց իրողութիւնը այն է՝ որ թռչունները գիշերն ալ կը թռին՝ որովհետեւ թռչնորս գիշատիչներու վախը աւելի քիչ է գիշերը: Ասկէ տասնահինգ տարի առաջ, մշուշոտ ու ամպոտ գիշեր մը, հազարաւոր ծիծեռնակներ բախելով Նիւ-Եորքի էմփայր Սթէյթ կոչուող մեծ շէնքին, թափեցան վար մեռած կամ կէս հոգի...

Ու միայն 18րդ դարուն էր որ տիրող այս սխալ կարծիքը սրբագրուեցաւ ու սկսան հաւատալ թէ թռչունները, աներեւակայելի մեծ թիւերով կը ճամբորդեն նաեւ գիշերը:

Ու հիմա հարց կը ծագի, թէ անոնք ի՞նչպէս կը ճշդեն իրենց ուղղութիւնը: Ցերեկը կարելի է ենթադրել, թէ անոնք իրենց ուղղութիւնը կը ճշդեն արեգակին շնորհիւ, հապա գիշերը ...

Նոյ, երբ տապանին դուռը բանալով աղաւնին արձակեց վրէժխնդիր Աստուծոյ մը կողմէ աւերուած աշխարհի մը վրայ, գիտէր, որ եթէ երկիրը բնակելու յարմար վիճակի մը մէջ չէր, արձակած իր աղաւնին պիտի դար ետ: Անկէ ի վեր մենք շատ քիչ բան ենք սորված թռչուններու մասին: Գիտենք, թէ արեւը կ'օգնէ անոնց իրենց ճամբան գտնելու, նոյնպէս եւ աստղերը: Աստղերու եւ արեւուն ծածկուած ըլլալու պարագային է որ անոնք յուսահատօրէն կլոր կլոր կը դառնան, մինչեւ որ երկինքը պարզուի: Ատով ալ կը բացատրուի գարնան, երբեմըն, մէկ կամ երկու օրով անոնց ուշ մընալը:

*

Խորագիրս դրի աշնան մասին խօսելու մտադրութեամբ ու տեսէք ուր ինկայ ... Պատմուածք գրելու պահուս ալ երբեմն, (միայն երբեմն) խելքէս մտքէս չանցած տեղեր կը հասնիմ. կը նայիմ գրածիս ու կ'ըսեմ ինքզինքիս թէ «ո՞ւր երթալու համար ճամբայ ելայ, եւ ո՛ւր հասայ»: Գրելու համար սեղանիս առջեւ նստեցայ, ըսելու համար թէ այս առաւօտ երբ պատուհանէս դուրս նայեցայ, մեր պարտէզը ամայի էր. կարմրալանջերը գացեր էին.

— Մամամ, ըսի խօսքս կնոջս ուղղելով, աշունը եկաւ, թռչունները գաղթեր են:

— Ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ, նստիմ լա՞մ ... Բախտաւոր ես որ անոնք աշուն չեկած չփախան մեր քովէն:

— Ինչո՞ւ պիտի փախչէին որ, ամէն ձեւով անոնց կ'օնենք ուտելիք գտնելու համար ու դեռ գողութիւն ալ կ'ընեն:

— Քու ըրած գողութիւնդ մոռցա՞ր:

— Ի՞նչ գողութիւն:

— Խեղճ հայվանին հաւկիթները ո՞վ գողցաւ ...

— Օ՛, տոփկա ...

— Այո՛, տոփկա:

Հաւկիթի գողութիւն ըսածն ալ այսպէս պատահեցաւ: Երբ մեր կարմրալանջը բոյնը նորոգեց ու հաւկիթ ածել սկսաւ, ու երբ անոնց թիւը երեքի հասաւ, փորձելու համար թէ երեքէն պակաս հաւկիթի վրայ մայր թռչունը թուխս պիտի նստի՞, ամէն օր ածուած երրորդ հաւկիթը բոյնէն կը վերցնէի՝ ու ան նոր հաւկիթ մը կ'ածէր. եօթը հաւկիթ վերցուցի՝ մինչեւ որ ես յոգնեցայ ըրածէս, ան չյոգնեցաւ ածելէն: Յետոյ նստեցաւ հաւկիթներուն վրայ ու յաջողեցաւ երեք ձագ հանել. մէկը ինկաւ բոյնէն ու մեռաւ, միւսները մեծցան ու աս աշնան գաղթեցին: Տեսնելու բան էր թէ ինչպէս, ան ամէն օր ոտքի կ'ելլէր բոյնին մէջ ու իր հաւկիթները համբրելով կտուցով զանոնք կը դարձնէր, տեղերնին կը փոխէր, վրանին կը գուրգուրար: Գրութիւնս հոս էր հասած, երբ տիկինս ներս մտաւ ու ըսաւ.

— Գլուխդ թուղթերուդ մէջէն հանէ ու ելիր դուրս երկնքին նայէ:

— Բան մը կա՞յ երկնքին վրայ:

— Պիտի չըսեմ, ել նայէ:

Վազեցի դուրս: Աննման գոյներով բոցավառած էր երկինքը: Եղան արիւնի կարմիր, հալած արծաթ, արոյր, նարինջ. գոյներու հեղեղ. Ջրվէժ: Ու այդ խորքին դէմ բադերու երեք եռանկիւն: Ծփուն, շարժական, կարգապա՜հ:

Յուզումէս շունչս բռնուեցաւ ու աչքերս լեցուեցան արցունքով:

— Կուլա՞ս, հարցուց կինս:

— Այո, կուլամ... Շնորհակալ եմ զիս կանչելուդ համար:

—Բան մը չէ, ըսաւ ու խոհանոց մտաւ երեկոյեան ճաշը պատրաստելու համար:

Ես մնացի դուրսը մինչեւ որ անոնց եռանկիւնը պզտիկցաւ, պզտիկցաւ ու աղօտանալով կորսուեցաւ երեկոյեան կապոյտ մշուշին մէջ:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԺԲ. ԴԱՐՈՒ

ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

ԺԲ. դարու առաջին տասնամեակներուն բացառիկ ծաւալ կը ստանան ազատագրական շարժումները Հայաստանի մէջ: Ասոնք, որոնց նպատակն էր ազատիլ թրքական եւ պարսկական լուծերէն, եղած են բուռն, իսկ այդ պայքարը հայ ժողովուրդին համար եղած է շատ ծանր, արիւնոտ եւ երկարատեւ:

ԺԲ. դարուն Հայաստանի արեւմտեան մասը կը գտնուէր Թուրքիոյ դերիշխանութեան տակ, իսկ արեւելեանը՝ Պարսկաստանի: Պատմագիրներու տեղեկութիւններէն յայտնի կը դառնայ, որ ԺԲ. դարուն սկիզբները հարկերը, որոնք կը գանձուէին առաւելապէս հայ աշխատաւորներէ, ծանրացած էին, այսինքն աւելցած էին երկու-երեք անգամ: Ժամանակակից պատմագիրներէն մէկը՝ Եսայի Հասան Ջալալեանց, որ մանրամասըն նկարագրած է Պարսիկներու հարկերու ձեւն ու բնոյթը, կը մատնանշէ քանի մը տեսակ հարկեր, որոնք կը գանձուէին աննկարագրելի բռնութիւններու եւ տանջանքներու միջոցով:

Պարսկական կեդրոնական իշխանութեան տկարացման պատճառով ալանթալանը սովորական երեւոյթ դարձած

ՍԷՐ

— Մոսէս ախպար:

— Ղուրպան:

— Գնա սիթիլ մը ջուր բեր:

Եւ Մոսէս ախպարը փութկոտութեամբ եւ աշխուժութեամբ վազեց աղբիւր:

Կէսօրին Մոսէս ախպարը գնաց Խաչխաթուն քրոջ խրճիթը եւ մտաւ ներս համարձակօրէն:

— Ինչպէս բան եփեր եմ, մատներդ հետը կ'ուտես, ասաց Խաչխաթուն քրօն:

— Ի՛մ մատներս:

— Քու մատներդ, ես որո՞նը:

— Քու մատներդ ուտեմ, ղուրպան:

— Խենթ, բացականչեց Խաչխաթուն քրօն՝ խորապէս հրճուելով, որ վերջապէս, երկար տարիներից յետոյ, եղաւ մէկը, որ ուզում էր իր մատներն ուտել:

Երկուսն էլ նստեցին դետնին փռուած կարմիր սփռոցի շուրջը: Խաչխաթուն քրօն վերջին անգամ կերակուրը խառնեց, եւ մօտենալով Մոսէս ախպորը՝ ասաց.

— Փարաներդ ծո՞ցդ է:

— Հա, ծոցս է:

— Վաղն էլ միս կը բերե՞ս:

— Ասսուն օրը կը բերեմ, ղուրպան, քըզի համար Ասսուն օրը կը բերեմ:

Խաչխաթուն քրօն երանութեամբ նայեց Մոսէս ախպորը:

— Մոսէս ախպար, ասաց նա, աշխարհքի մէջ ես ըլ մինակ եմ, դուն ըլ:

— Երկուքս էլ որբ ենք, պատասխանեց Մոսէս ախպարը:

Նա զգում էր, ուզում էր մի բան եւս ասել, իր սրտի մէջ եղածը, բայց չկարողացաւ:

— Քա, կերակուրը տակը կպաւ, բացականչեց Խաչխաթունը եւ վազեց դէպի օճախը:

Մոսէս ախպարը նայեց նրա մանրիկ քայլերին եւ թոյլ-թոյլ մսերին, որ քայլելիս երերում էին: Նա երկու քայլ առաւ, ուզում էր հասնել նրա ետեւից, բայց կանդ առաւ, կանդ առաւ առանց մտածելու, բնազդօրէն:

Խաչխաթուն քրօն ետ եկաւ արդէն կերակրով: Կերակրի գոլորշին փոքրիկ սենեակը լցրեցախորժելի հոտով: Մոսէս ախպօր ռնգունքները բարձրանում եւ իջնում էին: Երկու բան նրան զբլխում էր — տաք կերակուրը եւ թերեւս կերակրից աւելի տաք Խաչխաթուն քրօն:

— Ղուրպան, շշնջաց Մոսէս ախպարը:

— Ի՞նչ է, պատասխանեց Խաչխաթունը:

Մոսէս ախպարն էլ չկարողացաւ ասելիքն ասել, սրտում շատ բան կար, բայց լեզուին ծայրը չէր գալիս, եթէ գալիս էր, շուտով փախչում էր վար: Նայեց նրան երկար, եւ լաւաշի մէջ մսի մի կտոր փաթաթելով՝ երկարեց Խաչխաթուն քրոյին:

— Կեր:

— Քա, ես քըզի տի տամ, դուն ընծի կուտաս:

— Կեր, ղուրպան, դուն կեր:

Խաչխաթուն քրոյի աչքերը լցուեցին. յիշեց, որ երեսուն տարի առաջ իր ամուսինն էլ մի օր այդ ձեւով իրեն հիւրասիրեց:

— Ղուրպան, ինչո՞ւ կուլաս:

— Մարդս... սկսեց Խաչխաթուն քրօն, բայց չկարողացաւ շարունակել:

Մոսէս ախպարը չէր իմանում, թէ ի՞նչ էր պատահել նրա ամուսնուն, թերեւս եւ ողջ էր:

— Մարդդ հիմա ո՞ւր է, հարցրեց նա:

— Հիմա բան մնացե՞ր է, փտեր է անտէրը:

Մոսէս ախպարը շունչ քաշեց:

Ճաշից յետոյ Մոսէս ախպարը ոտները տնկեց եւ թախտի վրայ երկարեց առանց բարձի: Հազիւ քնել էր, երբ Խաչխաթուն քրօն նրան զարթեցրեց:

— Ելիր, բարձը գլխուդ տակը դիր, մեղք ես:

Մոսէս ախպարը քիչ մնաց ուշագնաց լինէր — առաջին անգամն էր իր կեանքում, որ մէկը հոգում էր իր չոր գլխի համար:

— Խաչխաթուն քրօ, ղուրպան ըլլիմ քո ոտքերիդ, ոտքերդ լուամ՝ ջուրը խըմեմ, բացականչեց նա:

Խաչխաթուն քրօն ձայն չհանեց, սըրբեց քիթը եւ կողքին նստեց: Նա ուզում էր, որ Մոսէս ախպարը սիրտը վերջապէս բաց անի, բայց դլխի չէր ընկնում, որ Մոսէս ախպարն արդէն սիրտը բաց էր արել, դրանից աւելի չէր կարող բաց անել:

Երեկոյեան Մոսէս ախպարը սպասում էր, որ Խաչխաթուն քրօն իրեն պահի տանը, իսկ Խաչխաթուն քրօն էլ սպասում էր, որ Մոսէս ախպարն արդէն կը մնայ իր մօտ, բայց Մոսէս ախպարը, մութն իջնելուց առաջ, ասաց.

— Երթամ շուկայ...

— Վաղը կուգա՞ս:

— Հա, ղուրպան, կուգամ:

Մոսէս ախպարը գնաց շուկայ եւ մի պատի տակ կանգնեց:

Առաւօտուն կանուխ միս ու հաց առնելով՝ գնաց խրճիթ: Խաչխաթուն քրօն անկողնից դեռ վեր չէր կացել: Մոսէս ախպարը լուսամուտից ներս նայեց եւ մի տեսաւ, որ Խաչխաթուն քրօն վրան մի չոր է քաշում, որ գայ, դուռը բաց անի: Մոսէս ախպարը տեսաւ նրա բաց սրունքները եւ բաց թեւերը, սպիտակ՝ նշխարքի նման:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(4 - Շար.)

կը: Իվան Կարապետ, որ Պետրոս Մեծի պատուիրակն էր, 1724ին Անդրկովկաս այցելելէ եւ տեղւոյն վրայ կացութիւնը քննելէ ետք զեկուցագիր մը կը պատրաստէ ռուս արքունիքին համար : Ան ի մէջ այլոց կը գրէ . «Խատոնց միջումն գլուխ չկայ , մինչմինոյ թարէ չեն (այսինքն՝ ենթակայ չեն), յամեչայ իրանց միջումն կռիւ այ. Նա ասում այ ես լինեմ մեծ, մինն ասում այ՝ ես լինեմ մեծ ... ամէն մարդ տասը քան մարդ բոլորել են, գեղարէնքըն ուտում ան » :

Պարսկաստան կիրարկած է նաեւ Հայերը ձուլելու քաղաքականութիւն . առեւանգումները յաճախակի էին : Գաղափար մը տալու համար ընդհանուր վիճակին մասին, աւելորդ չենք նկատեր քաղուածք մը կատարել հայ կնոջ մը նամակէն, որ 1725 Յունիս 15ին ուղարկուած է Խութա ապրող իր զաւակներուն . «Ա՛յ Աստուծոյ բանտաք, այս ինչ է մեր քաշած չարչարանքն . ոչ մեռած ենք, ոչ կենդանի ... ամա՛ն, Աստուծոյ խաթրին համար եկէք հասէք : Աստծոյ չարաթն մի անգամ թուքի են անում ... Քրիստոսի չարչարանքն մեզ տալիս ըն, այլ իրըլ տարաթ չի մնացել ... այս ինչ կրակ այ գլխներիս վրայ : Այլ գեղ, աւանդլուղ չի մնացել, ամէնն եսիր եաղման են արել, մնացել, այ միայն մեր գեղն, Տէրն պատի, սարը քար ասկար կոխած է ... եղն չի կայ, էհտիբար չի կայ, փող չկայ թէ եղն առնենք, գեղումն տասն եղն չի կայ, ամէնն տարած են, կորցրած : Գեղի խաներն չորս թարաֆն ամէն քուչա բռնած է, ոչ գիշերն ունենք դադար, ոչ ցերեկըն, չիտակ որ ջիպ փուչացել ենք» :

Ազատասէր հայ ժողովուրդը չէր կրնար երկար հանդուրժել իրաց այս կացութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ ան ոտքի ելաւ կենաց եւ մահու պայքարի՝ յանուն իր ազատութեան : Իր յոյսը կապած էր Ռուսիոյ, որ այդ օրերուն կը ձգտէր գրաւել Կովկասը եւ, միեւնոյն ատեն, կը խոստանար օգնել մեզի :

Երեւանի 2750ամեակին առթիւ հետաքրքրական է յիշել քաղաքին բնակչութեան բերած մասնակցութեան մասին՝ այս ազատագրական շարժումներուն :

1701ին, Իսրայէլ Օրիի կողմէ ռուս արքունիքին ներկայացուած յուշագիր - օրագրէն կ'երեւի, որ ան բացառիկ արժէք տուած է Երեւանի ազատագրութեան գործին, եւ առնիկա ծրագրին հիմնական կէտերէն մէկը հանդիսացած է : Համաձայն Ի. Օրիի՝ բերդին գրաւումը դժուար գործ չէր . կը բաւէր որ բանակը բերդին մօտենար դաշտնի ուղիներով, իսկ յարձակման պարագային՝ քաղաքին հայ բնակչութիւնը անպայման կը բանայ դուռները :

1722 Յուլիսին, Պետրոս Մեծ կը ձեռնարկէ այսպէս կոչուած պարսկական արշաւանքին : Ըստ նախատեսուած ծրագրին,, հայ - վրացական զօրքերը, Վախթանգ Թագաւորին եւ Աւան Եուզպաշիին գլխաւորութեամբ, Շամախի մէջ պիտի միանային ռուսական ուժերուն :

Եւրոպական կարգ մը պետութիններ, մտահոգուած ռուսական յառաջխաղացումէն, կը փորձեն արգելք հանդիսանալ այդ ծրագրին : Պոլսոյ, Անգլիոյ, Վենետիկի և Աւստրիոյ դեսպանները նոյնիսկ կը հրահրեն Թուրքերը՝ արշաւելու Անդրկովկաս եւ կտրելու ռուսական արշաւող զօրքերուն ճամբան : Ներկայացած են սուլթանին եւ յայտարարած հետեւեալը. «Ռուսիոյ Թագաւորը հարիւր հազար զօրքով մտած է Պարսկաստան , իսկ երբ գրաւէ Շիրվանի եւ Երեւանի շրջանները եւ Վրաստանի մէկ մասը, այն ժամանակ Թրք. հպատակները՝ Վրացիները եւ Հայերը կը մտնեն ռուսական հովանաւորութեան տակ եւ... Թրքական պետութիւնը կը քայքայուի » :

Քաղաքական այս լարուած վիճակը, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի ներքին դրութիւնը, արշաւող բանակը մատակարարելու դժուարութիւնը եւայլն, պատճառ կը դառնան, որ Պետրոս Մեծ մնայ Դերբենդ եւ հրաժարի իր ծրագրէն, ինչ որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ վրացի եւ հայ քաղաքական գործիչներուն :

Թէ որքան մեծ կարեւորութիւն տուած են ժամանակակիցները Երեւանը պարսկական լուծէն ազատելու գործին, ի յայտ կուգայ Թիֆլիսի հայ հոգեւորականներէն մէկուն՝ Մինաս Եպս. Փիրվաղեանի 1722 Դեկտեմբեր 12ին Պետրոս Մեծին ուղարկած նամակէն, որով փորձած է ցոյց տալ նաեւ Թրքական վտանգը հայ ժողովուրդին համար : «Աստուած մի արասցէ,— կը գրէ ան, — զԵրեւանու երկիրն շապթ կ'անէ, վերջն նեղութիւն շատ կրեմք, եւս խզըլպաշն կու զօրանայ, մեր ազգն կու փչացնէ, հազիւ երեք չորս տեղ գլուխ են արել, միաբանել են, նոցա գլխուն եւ զմիաբանութիւն կու ցրւեն , եա յԵրեւան՝ Իրանու երկրին բանալիքըն է ...» :

Երեւանցիներու ակնկալութիւնները , դժբախտաբար, չիրականացան : Թրքական բանակը մտաւ Արեւելեան Հայաստան եւ յարձակեցաւ Երեւանի վրայ :

Թրքական բանակը Ահմէտ փաշայի հրամանատարութեամբ կը մօտենայ Երեւանին եւ կը շրջապատէ քաղաքը, ուր ապաստանած էր նաեւ շրջակայ հայ գիւղերու ժողովուրդը : Երեւանցիները կ'որոշեն կռուիլ Թուրքերուն դէմ եւ չյանձնել քաղաքը : Ահա այս ձեւով կը սկսի անհաւասար հերոսամարտ մը . փոքրաթիւ կռուողներ կուրծք կուտան 35 հազարնոց բանակի մը :

Հայերը ցոյց տուին բացառիկ խիզախութիւն : Անյաջողութեան մատնուելով, Թրքական հրամանատարութիւնը հարկադրուեցաւ փոխել իր հրամանատարը եւ օգնական զօրք ուղարկել Երեւան՝ Սարի Մուսթաֆա եւ Ռէճէպ փաշաներու գլխաւորութեամբ : Քսան հազար մարդ կորուստ տալէ ետք միայն, երբ սպառեցան պաշտպաններուն զինամթերքը եւ սննդամթերքը , Թուրքերը կարողացան գրաւել քաղաքը :

Թուրքերը, ըստ իրենց սովորութեան , կազմակերպեցին ջարդ : Դէպքերուն ժամանակակից Աբրահամ Երեւանցի պատմագիրը կը գրէ . «Եւ անչափ եղեւ հեղումն արեան, մինչեւ կարմրանալ Զանգու գետոյն եւ երկրին, որ առ գետովն. եւ հոտ արեանց և գլխանց կոտորելոցն զքաղաքն բովանդակ մինչեւ ի հեռաւոր տեղիս լցին ...» :

Քաղաքը , աւելի քան տասը տարի , մնաց Թրքական տիրապետութեան տակ : 1735ին Պարսկաստանի Նատիր Խանը, քանի մը ճակատամարտներով կը ջախջախէ Թրքական բանակը եւ կը գրաւէ Երեւանը, որ կը շարունակէ կառավարուիլ դրածոյ խաներու միջոցով :

Երեւանի հայկական քաղաքական շրջանակները, օգտագործելով ամէն առիթ, կը շարունակեն դիմումներ կատարել ցարական արքունիքին եւ խնդրել օգնել իրենց՝ ազատելու օտար արիւնոտ լուծէն: 1784ին Երեւանի հայ բնակչութիւնը, ռուս արքունիքին հետ բանակցութիւններ վարելու նպատակով , կ'ուղարկէ իր պաշտօնական ներկայացուցիչը Ստեփանոս Դաւիթով : Ուշագրաւ է այն յանձնարարութիւնը, որ տուած է Յովսէփ Արղութեան Երեւանի լիազօր - ներկայացուցիչին՝ անոր Մոսկուա երթալէն առաջ : Արղութեան իր 1784 Հոկտեմբեր 24ի նամակին մէջ կը գրէ . «Իմ հոգեւոր որդի, դու միայն պատգամաւոր , այսինքն՝ դեսպան եւ միջնորդ չես Երեւանի, այլ ՝ողջ Հայութեան եւ ողորմելի Ղարաբաղի Մելիքների, որ մինչեւ այժմ իրենց աղաղակով խլացրել են մեր եւ սրանց (այսինքն՝ ռուսական արքունիքին ականջը) : Մեր բոլոր փաստաթղթերի թարգմանութիւնը՝ ինչպէս Վարդանը գիտէ, դրանց (այսինքն՝ ռուսական արքունիքի պաշտօնեաներուն) մօտ է : Ուրեմն՝ նրանց փրկութեան համար պարտաւոր ես բողոքել : Ահա հասել է այն ժամը, երբ կա՛մ պէտք է փառաւորուի մեր ազգը եւ կամ թէ չէ վայր պէտք է ընկնի եւ խորտակուի : Ուրեմն, ամրապնդիր քո մէջքը քաջ ողով ... եթէ քո ձեռնարկած գործդ նպաստաւոր ձեւով վերջանայ, դու քո անձիդ, ընտանիքիդ եւ ողջ ազգիդ կը թողնես բարի անուն եւ կը յիշուես դարէ դար, իսկ եթէ անկատար մնայ, դու կը մնաս իբրեւ մեր հասարակութեան վշտակիր անձնաւորութիւններից մէկը » :

Դժբախտաբար, Երեւանի «դեսպանին» բանակցութիւնները արդիւնք չտուին , որովհետեւ ակնկալուած արշաւանքը տեղի չունեցաւ : Հարկ եղաւ սպասել աւելի քան քառասուն տարի, մինչեւ որ 1827ին Երեւանը ազատագրուեցաւ պարսկական լուծէն :

ՓՐՈՖ. Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեռած է գրական համեստ վաստակի տէր արձակագիր եւ լրագրող Անդրանիկ Յովսէփեան : Ծնած էր Խնձորուտ, 1914ին : աշխատակցած է թերթերու : Ունի քանի մը գործեր — «Մուտք», «Կեանքի սէրը», «Սիրտ», «Առաւօտը» եւայլն :

×

Հունգար արուեստագէտներու շրջապտոյտը կը շարունակուի : Արուեստագէտները միեւնոյն ատեն բեմերու վրայ կը ներկայացնեն հունգարական արուեստին զանազան երեսները՝ պար, երգ, եւն :

×

Նոր Խարբերդի հիմնադրութեան 40ամեակին առթիւ երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 23ին:

Ճառերէն ետք ներկայացուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են հայրենի անուանի երգիչներ, երգչուհիներ , ինչպէս նաեւ Նոր Խարբերդի դպրոցականները :

×

Լիբանանահայ երգչուհի Սօնա Ղազարեանի երգահանդէսները մեծ յաջողութիւն գտան :

×

Հայաստանի Գրողներու Միութեան տան մէջ, Հոկտեմբեր 23ին, կազմակերպուած է բանաստեղծութեան երեկոյ մը՝ նուիրուած Երեւանի 2750ամեակին: Նախագահած է Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը՝ Պարոյր Սեւակ : Երեւանի նուիրուած իրենց քերթուածները արտասանած են Վ. Նորենց, Սարմէն, Գ. Էմին, Աշ. Գրաշի, Ս. Կապուտիկեան, Յ. Շիրազ, Վ. Կարենց, Արշ. Սարոյեան, Ա. Պօղոսեան եւ Ուքրանացի բանաստեղծ Վ. Կոչեւսկի :

×

Հրապարակ ելած է «Հունգար բանաստեղծներ» խորագրուած գողարիկ հաւաքածոյ մը : Պարոյր Սեւակ թարգմանաբար ներկայացուցած է Հունգար արդի բանաստեղծներու գրչին պատկանող հատընտիրները :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (338)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Այս մօրաքոյրը որ աղջիկ մնացած էր հօրը կողմէն, մեծ հարստութիւն ունէր, եւ քրոջը տղան իր բնական ժառանգն էր: Տղան որ Մարիուս կ'անուանուէր, գիտէր թէ հայր մը ունի, բայց ուրիշ բան չէր գիտեր : Իր հօրը վրայ ոչ ոք բան մը կ'ըսէր անոր : Բայց այն ակումբին մէջ, ուր կ'երթար մեծ հօրը հետ, փսփսուքները ու ակնարկութիւնները կրցեր էին հասնիլ պզտիկի ականջին եւ Մարիուս վերջապէս կրցած էր բան մը հասկնալ, ամօթաբար իր գլուխը միշտ եւ մտքին թափանցող այն կարծիքներէն ու գաղափարներէն, զորս կը ներշնչէր իր ծծած օդին հետ : Սկսաւ ամօթ եւ սաստիկ վիշտ զգալ ամէն անգամ որ հայրը կը մտաբերէր :

Մինչդեռ այսպէս կը մեծնար Մարիուս, գնդապետը երկու կամ երեք ամիսը անգամ մը կը փախչէր Վերնօնէն: Կուգար Փարիզ, աքսորէն փախչող վաղեմի դատապարտի պէս, եւ Սէն Սիւլփիսի եկեղեցին երթալով կը սպասէր մինչեւ այն ժամը, ուր մօրաքոյր Ժիլնորման Մարիուսը պատարագին կը բերէր: Գնդապետը կը պահուէր սիւնի մը ետին՝ առանց շնչել համարձակելու եւ Ժիլնորման մօրաքոյրին ետեւ դառնալու հաւանականութենէն դողալով, իր զաւակը կը դիտէր: Այս վերջինը՝ կը վախնար պառաւ աղջիկէն:

Ահա այս առթիւ է որ յարաբերութիւն հաստատած էր պարոն Մապէօֆ աբբային հետ, որ Վերնոնի ժողովրդապետն էր :

Այս արժանապատիւ եկեղեցականը Սէն Սիւլփիս եկեղեցիի աւագերէցին եղբայրն էր : Եկեղեցականը նշմարած էր գնդապետին զմայլանքով իր զաւակը դիտելը: Այս անձը որ կատարելապէս մարդու մը կերպարանքը ունէր, բայց կնոջ մը պէս կուլար, եկեղեցականին ուշադրութիւնը գրաւած էր : Եկեղեցականը այս պատճառով մոռցած չէր անոր կերպարանքը: Անգամ մը, եղբայրը տեսնելու համար Վերնոն գացած ըլլալով, կամուրջին վրայ Փոնմէրսի գնդապետին հանդիպեցաւ եւ ճանչցաւ Ս. Սիւլփիսի մարդը: Եկեղեցականը եղելութիւնը հասկցուց ժողովրդապետին եւ երկուքը միասին պատրուակ մը գտնելով, այցելութիւն տուին գնդապետին : Այս այցելութիւնը տեղի տուաւ ուրիշ այցելութեանց :

Գնդապետը սկիզբները գաղտնապահութեամբ կը վերաբերուէր, բայց վերջապէս բացուեցաւ անոնց : Ժողովրդապետը եւ եկեղեցականը երբ անոր պատմութիւնը ամբողջութեամբ իմացան եւ հասկցան թէ ի՛նչպէս Փոնմէրսի իր երջանկութիւնը կը զոհէր զաւկին ապագային համար :

Այս պատճառով ժողովրդապետը սկսաւ յարգել եւ պատուել գնդապետը, ան ալ, իր կարգին, սիրով համակուեցաւ ժողովրդապետին հանդէպ :

Մանաւանդ որ ծերունի եկեղեցական մը եւ ծերունի զինուոր մը եթէ պատահաբար անկեղծ և բարեսիրտ ըլլան, խիստ դիւրութեամբ կը հասկնան իրար միտքը եւ կը բարեկամանան :

Մէկը վարի հայրենիքին համար, միւսն ալ վերի հայրենիքին համար իր անձը նուիրած է : Ասկէ զատ, տարբերութիւն չկայ երկուքին մէջ :

Մարիուս տարին երկու անգամ, այսինքն Յունուար մէկին Սէն Ժորժի տօնին օրը շնորհաւորութեան նամակ կը գրէր իր հօրը :

Այդ նամակները, զորս իր մօրաքոյրը կը թելադրէր եւ ինք կը գրէր, կարծես թէ նամակագիրքէ մը օրինակուած էին. Պ. Ժիլնորման միայն այս ձեւի նամակագրութեան թոյլատու եղած էր :

Հայրը թէեւ գորովալի պատասխաններ կը գրէր Մարիուսի, բայց մեծ հայրը կը գրպանէր զանոնք առանց անոր կարդացնել տալու:

ԳԼՈՒԽ ԿԵ.

ԿԸ ՀԱՆԳՉԻՆ

Մարիուս Փոնմէրսի ընկերական աշխարհին մէջ տիկին Թ...ի տունը յաճախող անձերու ակումբէն զատ ոչ ոք եւ ոչինչ կը ճանչնար :

Ան էր միայն իր պատուհանը, ուրկէ կրնար նայիլ աշխարհի:

Տխուր էր այս պատուհանը որմէ Մարիուս աւելի ցուրտ քան թէ ջերմութիւն, աւելի խաւար քան թէ լոյս կը ստանար:

Այս պատանին՝ երբ սկսաւ յաճախել այդ մարդերու ակումբը, ուրախութիւն եւ լոյս էր, քիչ ժամանակի մէջ տրտմութիւն, եւ աւելի ներհակ է այս հասակին՝ ծանրաբարոյութիւն մը առաւ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պերճ Զաքըճեան կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԵԱՂՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս եւ Զաքըճեան, Գազազեան, Բարունակեան, Աղնաւորեան, Թէրզեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արմենուհի Ալոյեան եւ աղջիկը՝ Տիկին Մոնիք Մարզուանլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Նոյեմբեր 10) առաւօտ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՈՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

Այս տխուր առթիւ Տիկին Ալոյեան 20 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միլանոյէն Պ. Հրանդ Բամպակեան 100 հազար լիռ կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

×

Պ. Յովհաննէս Պիլէմէճեանէ (Ռուխայ Վասէ) 35 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

×

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ժիրայր Մխաքեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Բամպակեան 500 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման ֆոնտին :

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ. 1918ի Զինադադարի եւ Արեւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու առիթով, Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորներու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, որոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի համար :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. Կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս. Կարապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ. Երկուշաբթի : Սկիզբ պատարագի 9.30, քարոզ՝ 10.50, հոգեհանգիստ 11.10 :

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քաղաքին կեդրոնը Գ. յարկի վրայ Ֆ.2 խոշոր ճաշասենեակ մը երկու խոշոր պատուհաններով, ննջարան եւ խոհանոց՝ խոշոր պատուհաններով, պատուհանները կը բացուին հրապարակի վրայ եւ շատ արեւոտ, բաղնիք, պահարաններ եւայլն : Գին 45.000 ֆր. եւ կանխիկ : Դիմել՝

STUDIO REX
2, Rue Bernard du Bois, Marseille
Tél. : 20-23-33

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Շէլլի մէջ (31, Րիւ Փիէռ : Քառթիէ Մելլէյ) *ծախու է, հողով, միայարկանի տուն մը (բարձրանալու իրաւունք կայ), մէկ ննջասենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, բաղնիք, մուտք, տաք եւ պաղ ջուր եւն. : Պտղատու ծառերով պարտէզ մը : Ճակատ՝ 15 մեթր, խորութիւն՝ 29 մեթր 50, (ընդհ. տարածութիւն 413 քառ. մեթր) : Մատչելի պայմաններ :*

Գրել՝

KRIKOR TOROSSIAN
233 Fbg. St-Martin, Paris (10e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբին կողմէ

Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ նոյն յիշատակի արարողութեան :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, սովորական հաւաքատեղին :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Րընաժի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, դպրոցին սրահը : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Ուրբաթ 8 Նոյեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, եկեղեցիին սրահը, 295 Րիւ Պուալօ : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Պարահանդէսի վերաբերեալ : Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ նոյն ժողովին :

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը վարչութեան միամեայ գործունէութեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, եկեղեցւոյ դրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ. Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան : Սուրբ պատարագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգչախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ռ. Ֆէլլահեանի :

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց նահատակութեան յիսնամեակի տարելիցին առթիւ :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20.30ին, 6րդ քաղաքապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ձոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն-Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferreի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղեկավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

եւ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. Օհանեան, Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան :

Հայկական տոհմիկ պարեր աշենուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԷՐՈՅԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփինկի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :

Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 ժամը 20,30ին

Կը ներկայացուի՝

ԻՆՉՈ՞Ւ

Հոգեբանական թատերգութիւն

Հեղինակ՝ ՏԻԿ. ԼԻՒՍԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

THEATRES DES ARTS, 66 Rue de Rochechouart, PARIS (9e)

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸ ՏՐՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՕԸ, *(Ֆրանսական բեմի եւ ձայնասփիւռի ու հայ բեմի սիրուած եւ ծանօթ արուեստագիտուհի)*

Պ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, *(Հայ բեմի ծանօթ եւ սիրուած դերասան)*

Օր. ՍՕՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ *(Պուքրէշի Քոնսէրվաթուարէն)*

Օրիորդներ՝ ՍԵԴԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՎԵՐՈՆԻՔ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ, ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՋՕՆԹՈՒՐԵԱՆ, ԱՆԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ՏԷՐԷԵԱՆ :

Պ. Պ. ԱՐԳԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՍԷԹԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ՀԱԽՎԷՐԴԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՍԱՄԼԵԱՆ

Prix des places : 15, 10 et 5 Francs

Les billets sont disponibles chez Madame Bakerdjian, 35 Rue de Trévise
Madame Markarian, 32 Rue de Trévise et au guichet du théâtre

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ 50 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

SAMEDI 9 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽԴ՞ ՏԱՐԻ — Թիւ 11359

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.359

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՕՐ»Ը

Հայ ազգի Հարազատ ծնունդ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լոյս աշխարհ եկաւ դարեր տեւող ցաւագին ու տառապալից երկունքէ մը ետք :

Տարին մէկ Օր յատկացնելով իր Հարազատին, Հայութիւնը ի սփիւռս աշխարհի արժանի պատիւը կ'ընծայէ, արդար երախտագիտութիւնը կը մատուցանէ այս ամրակուռ կազմակերպութեան, որ իսկական արտայայտիչն է իր ազգային ձգտումներուն եւ քաղաքական պահանջներուն :

Եօթանասունեւութ երկար տարիներու բեղուն գործունէութեան լուսապսակով, զարդարուած է, որ անիկա այսօր կը ներկայանայ հայ ժողովուրդին առջեւ, ճակատաբաց : Ու միշտ պատրաստակամ, շարունակելու եւ իր բարուք վախճանին հասցնելու առաքելութիւնը, զոր իր անմահ հիմնադիրները բանաձեւեցին ու կըտակեցին յաջորդ սերունդներուն :

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ճամբայ ելաւ 1890ին՝ իր դրօշին վրայ արձանագրելով հայ ազգի ազատութիւնը, Թրքահայաստանի ազատագրումը : Իտէալ մը, գաղափարական մը տուաւ Հայութեան :

Հաւատարիմ իր հաւատոյ հանգանակին, անիկա իր զաւակներուն լաւագոյնները նետեց ազատութեան ճանապարհին վրայ :

Դարաւոր դահիճը, քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպան Թուրքը, 1915ին իր առաջին հարուածը տուաւ Դաշնակցութեան վարիչներուն եւ մտաւորականութեան, չխնայելով նաեւ միւսներուն, գլխատելու համար Հայութիւնը եւ ընդմիշտ թաղելու՝ Հայկական Հարցը :

Մեծ Եղեռնի չարաշուք տարիներէն ետք, 1918ի գարնան, Դաշնակցութիւնը կազմակերպելով եւ իր շուրջ համախմբելով ազգին բոլոր հոսանքները, Արարատեան դաշտի մայիսեան պատմական կռիւներուն շնորհիւ ծունկի բերաւ թըշնամին եւ անոր պարտադրեց Հայաստանի անկախութիւնը :

Դաշնակցութեան երեք տասնեակ տարիներու զոհողութեանց արդասիքն եղաւ հայ անկախ հայրենիքի ստեղծումը :

Այս միակ փաստը բաւական է արդարացնելու համար իր ստեղծումն ու գոյատեւումը :

Դաշնակցութիւնը 1918 Մայիս 28ին աշխարհի քարտէսէն խլուած պատառ մը հողին վրայ արձանագրեց Հայաստանի Հանրապետութիւն պաշտելի անունը եւ հետզհետէ ընդարձակեց անոր նեղ սահմանները :

Առանց այդ պատմական յաղթանակին, չէինք ունենար այսօրուան կորիզ Հայաստանը, որու հողերուն աչք էին տնկած իր անկուշտ ու նախանձոտ հարեւանները :

Այսօր տարագիր Հայութեան օրակարգի հրատապ խնդիրն է Հայկական Դատը, որ տակաւին իր վերջնական ու արդար լուծումին կը սպասէ :

Դաշնակցութիւնը, հաւատարիմ իր կոչումին ու առաքելութեան, յանուն Հայութեան տէր ու պաշտպան կանգնած Հայկական Հարցին, կը հետապնդէ անոր լուծումը, կարելի բոլոր միջոցներով :

Իր քաղաքական աշխատանքներու կողքին, կանգ չառներ նիւթական ու բարոյական ամէն կարգի զոհողութեանց առջեւ յանուն ազգապահպանման :

Իր մամուլով, ակումբներով, երիտասարդական, կնոջական, մշակութային, մարզական, բարեսիրական եւ այլ կազմակերպութիւններով լծուած է օտար աստղերու տակ ծնած ու հասակ նետած երկսեռ երիտասարդներու փրկութեան նուիրական ու հայրենասիրական գործին :

Տակաւին շատ «անելիք »ունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Քաղաքական ու գաղափարական կրկնակ մարզերու մէջ իր ցանած սերմերը ծիլեր կ'արձակեն սփիւռքէն մինչեւ հայրենիք, ուր հայրենասէր երիտասարդութիւն մը ապագայի փայլուն հեռանկարներով կը խանդավառէ մեզ :

Փա՜ռք Դաշնակցութեան անմահ հիմնադիրներուն եւ անհամար հերոսներուն ու նահատակներուն, որոնց անմոռանալի յիշատակին առջեւ կը խոնարհինք այսօր եւ յաւիտեան :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՑՈՅՑԵՐ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Կացութիւնը կրկին բարդ է Չեխոսլովաքիոյ մէջ եւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձն ալ պատճառ դարձած է զանազան ցոյցերու :

Այս անգամ ալ երիտասարդներն ու ուսանողները առիթը օգտագործած են հակախորհրդային ելոյթներ ունենալու համար եւ չեն վարանած նոյնիսկ խորհրդային դրօշներ կրակի տալու :

Չեխոսլովաքիոյ դէպքերէն ի վեր առաջին անգամն է որ չեխ ոստիկանութիւնը բուռն կերպով միջամտած է արտասուաբեր ռումբերով եւ փայտէ գաւազաններով : Առաջին անգամ ըլլալով նաեւ «հին համայնավարներ» մէջտեղ ելած են, այսինքն անոնք որոնք հին պահակախումբին կը պատկանին եւ կը շարունակեն օրհնել «Կարմիր բանակը» : Անոնք ալ ցոյց կատարած են Տուպչէքի դէմ որ չի կրնար կարգը պահել երկրին մէջ :

Բաւական ձերբակալութիւններ ալ եղած են, բայց ոչ մէկ յորդոր յաջողած է զսպել երիտասարդները, որոնք « Ռուսերը դո՛ւրս», «ամօ՛թ, ամօթ, «ազատութի՛ւն, ազատութիւն» , «Բրեժնե՛ւ կառափնատ» պոռացած են հակառակ ոստիկանական կարեւոր ուժերու :

Այս ցոյցերու կողքին, պաշտօնական հանդիսութիւնը շատ նեղը դրած է Տուպչէքը, որ դժուարաւ պանծացնել եաք (?) չեխ - խորհրդային բարեկամութիւնը, «հին պահակներու» ցոյցերուն ենթարկուած է : Անոնք երեսին պոռացած են. — «Ե՞րբ կարգի պիտի դնէք երկիրը, գիրքերը : Ի՞նչ ըրիք միջազգայնականութիւնը : Իրաւ ընկերվարական մը չէք » :

Քաղաքին միւս կողմը սակայն երիտասարդները վառ կ'առնէին եւ կ'այրէին կամ կը պատռէին խորհրդային դրօշները : Խումբ մը երիտասարդներ սկսած են թքնել ռուս հրասայլի մը վրայ գտնուող խորհրդային զինուորին երեսին, որ պարտաւորուած է օդին մէջ գնդակ պարպել, կարենալ ազատելու համար :

Մոսկուայի մէջ, բանակը տողանցած է Կարմիր հրապարակը, ինչպէս ամէն տարի եւ Պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ մառեշալ Կրեչկօ ճառ մը խօսած է որու մէջ, նոր բաներ չէ ըսած :

Արդարեւ այս ճառերը միշտ ծառայած են ձաղկելու «աշխարհակալներն» ու դատապարտելու «ամերիկեան յարձակումները » տրուած ըլլալով որ յարձակումը երբ խորհրդային է անունը կը փոխուի եւ «բարեկամական այցելութիւն » որակումը կը ստանայ : Մառեշալ Կրեչկօ չեշտած է նաեւ .— ««Սովետներու երկիրը որ իր երկրորդ յիսնամեակի սեմին է, յառաջ կ'երթայ վճռական քայլով շարունակելով Հոկտեմբերի ճամբան, շնորհիւ խորհրդայիններու աշխատանքին եւ զոհողութեան : Աշխարհակալները զանազան դրդութեանց կը դիմեն եւ աշխարհը նոր պատերազմի մը սպառնալիքին տակ կը պահեն » :

Միացեալ Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանները ներկայ չեն եղած Կրեմլինի պաշտօնական ընդունելութեանց : Ատլանտեան Ուխտի միւս բոլոր երկիրները միայն խորհրդատու կամ ներկայացուցիչ ղրկած էին :

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան մէջ ալ ընդունելութիւն մը կար մինչ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը շնորհաւորական հեռագիր մը կը ղրկէր ուր կը շեշտէր .— « ... մեր կուսակցութիւնը կը մասնակցի եւ պիտի մասնակցի գործօն կերպով միջազգային բանուորական եւ համայնավար շարժումին իւրաքանչիւր կուսակցութեան իրաւունքներու հաւասարութեան եւ անկախութեան հիման վրայ » :

× Փեքինէն կը հաղորդեն թէ սթալինական «խմբակ» մը կը գործէ Խորհ. Միութեան մէջ, տապալելու համար «Վերաքննականները » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՍԸ յայտարարած է թէ առանց վերապահութեան զօրավիգ կը կենան պաղեստինեան քոմանտոներուն : Միւս կողմէ Յորդանան որոշած է չմասնակցիլ Եարինկի տարած բանակցութիւններուն, տրուած ըլլալով Իսրայէլի բացասական դիրքը :

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ Պէաթէ Կլարսֆելտ անուն կին մը ապտակած է վարչապետ Քիզինկէրը զոր նախկին նացի կը նկատէ : Այս կնոջ առաջին ելոյթը չէ եւ Փարիզի մէջ ամուսինը յայտարարած է թէ կինը լաւ խորհելէ ետք է որ այդ ապտակը տըւած է : Տիկին Կլարսֆելտ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ անմիջապէս, բայց վերաքննութեան դիմեց :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Ակադեմիայի վէպի մեծ մրցանակը տրուեցաւ Ալպէր Քոհէնի, որ «չարքային» սիոնիստ մըն է : Քոհէն Քորֆու ծնած է 1895ին : Շատ ծանօթ չէ ուրովհետեւ քիչ հրատարակութիւն ունի : Մրցանակի պատճառ եղած հատորն է՝ «Տիրոջ Գեղեցկուհի» :

ՆԻՔՍԸՆ Եւրոպա պիտի չգայ Յունուար 20էն առաջ : Ներկայիս կը հանգըստանայ բայց միաժամանակ կը պատրաստէ իր էքիփը :

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄԻԹԵՐԱՆ ձգեց Ձախի Դաշնակցութեան նախագահութիւնը : Այս առթիւ իր տուած պատճառաբանութիւնն է .— «Նոյ. 7ին ձգելով Ընկերվարական եւ դեմոկրատ Ձախի Դաշնակցութեան նախագահութիւնը, պատասխանատուութենէ մը չէ որ կը հրաժարիմ, պայքար մը չէ զոր կը լքեմ : Ըսուած ժամուն կը յարգեմ մեր տուած ժամադրութիւնը» :

ՀԱՆՈՅ կոչ կ'ընէ Հարաւային Վիէթնամի ժողովուրդին որ ապստամբի եւ այս սպառնալիքով կ'ուզէ ստիպել Սայկոնի կառավարութիւնը որ պատուիրակութիւն մը ղրկէ Փարիզ բանակցութեանց մասնակցելու համար :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ համալսարանական տագնապը հեռու է լուծուած ըլլալէ եւ ամէն օր կը լսուի թէ Փարիզի լսարանի մը մէջ դէպքեր կը պատահին : Է. Ֆոռ որոշած է շատ խիստ ըլլալ :

ՈՂՋՈ՜ՅՆ

Կ'ողջունեմ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Կ'ողջունեմ ոչ միայն իբրեւ Դաշնակցական, այլ եւ մանաւանդ իբրեւ հայ գրագէտ : Ըսել կ'ուզեմ թէ պիտի ողջունէի՝ նոյնիսկ եթէ Դաշնակցական չըլլայի : Ասիկա կ'ըսեմ՝ դաս մը տալու համար մեր գրագէտներուն, վասնզի կը սիրեմ զգացումներու հարստութիւնը քան աղքատութիւնը, յորդառատ սիրտը, քան երաշտ սիրտը, կապոյտ հոգին, քան թարշամած հոգին : Կը սիրեմ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, զոր ինձ տուաւ հայ ժողովուրդը, քան Համայնավարութիւնը, որ մեր պատմութեան կռճղին մէջ մտաւ իբրեւ սեպ :

Կ'ողջունեմ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Կ'ողջունեմ իբրեւ հայ մտաւորական, որ կը սիրէ քննել ու վերլուծել ինչ որ կուտայ մեր ժողովուրդը իր սիրտէն եւ իր հոգիէն, յաւիտենականութեան համար :

Գիտեմ թէ այս կուսակցութիւնն է, որ աճեցաւ մահուան գրացնութեան մէջ ,— ամպածրար լեռներու եւ ամպրոպալից գետերու աչակերտութեան մէջ, աչքը՝ արծիւներու սաւառնաթեւ սկօսին, ականջը ջրվէժներու ահարկու ձայնին : Այս կուսակցութիւնն է, որ քաջերու պաշտամունքը կրօնք չինեց իրեն, ու փառաբանեց ոչ միայն դիւցազները ,— ինչպէս, է՛ր երբեմն, մեր ժողովրդական ասողիկները կը պանծացնեն Տորք Անգեղը, — այլեւ արհամարհանքը մահուան հանդէպ : Այս կուսակցութիւնն է, որ բանաձեւեց զանգուածային զոհաբերութիւնը ազգային երազի մը համար ,— « Մահն ընկերօք հարսանիք է» : Ճիշդ է թէ, աւելի կանուխ, Քոռնէյլն ալ կ'ըսէր .

Mourir pour son pays est un si digne sort,
Qu'on briguerait en foule une si belle mort.

(Horace, 2e acte)

Բայց մեր պատմութիւնը կ'աւանդէ, Քոռնէյլէն շա՜տ ու շատ առաջ, թէ կարմիր Վարդան «մահուամբ զմահ կոխեաց», Կարթագոնեան քաջութեան օրինակը տալով, — մահ կամ ազատութիւն ,— երբ հրեղէն ջրվէժի մը պէս իր ամբո՛ղջ բանակով կը հոսէր դէպի անմահութեան դաշտերը, «իմացեալ մահուան» կիրճերուն մէջէն :

« Մահ ընկերօք հարսանիք է» ,— Նետուիլ կրակին մէջ կամ սուրին դէմ, մոռնալ կին, զաւակ, ծնողք եւ հարստութիւն, զոհել ամէ՛ն բան հայրենիքի ազատագրութեան համար , — Փա՜ռք քեզ, կարմիր երիտասարդութիւն ,— այսպէս կ'ուսուցանէր , Կարմիր Վարդաններէն դարեր ետքը տակաւին, Կարմիր Անդրանիկներու կուսակցութիւնը :

Լաքորտէր կ'ըսէ թէ մահուան արհամարհանքն է որ դիւցազն կը շինէ , մեծ քաղաքացիներ կը ստեղծէ եւ դժբախտութեան տակուն ենթակային կուտայ վեհափառ արտայայտութիւն մը : Բայց Լաքորտէր, եթէ գիտնար մեր պատմութիւնը , պիտի չմոռնար աւելցնել. թէ մահուան արհամարհանքն է, դարձեալ որ Դաշնակցական կը շինէ ամէն Հայ :

Ահա թէ ինչո՛ւ «իմացեալ» մահուամբ ինկած ամէն Դաշնակցականի հողաթումբին վրայ կ'աճի Վահագնածին եղէգը , բայց Դաշնակցութեան մահը տենչացողներուն գերեզմանին վրայ չի բուսնիր ոեւէ հունտ, ոչ իսկ թուփ մը՝ փշոցի աւել չինելու համար :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

1925ին, երբ Ժ. Ընդհ. Ժողովը կ'որոշէր Դաշնակցութեան Օրը տօնել ամէն տարի աշնան, գլխաւոր նպատակն էր ինքնաքննութեան, ամփոփումի փորձ մը կատարել :

Ակնարկ մը դէպի ետ, կորուած ճամբան չափելու, չարն ու բարին զատելու, եւ վաղուան աշխատանքին պատրաստուելու համար :

Ամփոփուիլ, խորհրդածել, քննել և զատել, — այս արժանիքները միշտ ալ ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինքնապաշտպանութեան ամենհի փոթորիկներուն մէջ, երբ կը գործէր հայրենի հողին վրայ :

Տարին անգամ մը եւս հանդիսաւորապէս կատարել այդ պարտականութիւնը՝ կը նշանակէ վերանորոգման եւ վերանորոգման ճիգ մը փորձել :

Այս միջոցին սարքուած տօնակատարութիւնները կը ձգտին ոգեկոչել անցեալը, իբրեւ ներշնչարան, բայց նաեւ իբրեւ ազդարարութիւն :

Այդ առթիւ, կը յիշենք «բաղում գործըս արութեան», որոնք նոր շրջան մը բացին մեր պատմութեան մէջ :

Յիշելով խիղախ փառաւոր եւ աննախընթաց քաջագործութիւնները, չենք մոռնար, նաեւ, ճակատագրական վրիպումները :

Դաշնակցութիւնը կը մնայ միշտ անխոցելի, ցորչափ կը գործէ ինքնաքննութեան բնագիծը :

Մեր կուսակցութեան հիմնական արժանիքներէն մին է ինքնավստահութիւնը, — տոկուն կեցուածք, սուր նայուածք եւ վճռականութիւն՝ խօսքի թէ գործի մէջ :

Մենք ինքնավստահութիւնը չենք շփոթեր ինքնահաւանութեան հետ :

Եթէ այդ մեղքը գործէինք, Դաշնակցութիւնը շատոնց կէս ճամբան մնացած պիտի ըլլար :

Ինքնավստահութեան, ինքնագործունէութեան այդ առնական կորովն էր որ հաւատք ներշնչեց անճար ժողովուրդի մը, աստիճանաբար հարթելով անոր ազատութեան ճամբան :

Նոյն սուր նայուածքը եւ վճռականութիւնը այսօր ալ գլխու պատճառ կը պատճառեն Դաշնակցութեան հակառակորդներուն :

Խեղճերը տակաւին չեն գտած մեր անսպառ ուժին եւ յարատեւութեան գաղտնիքը :

Չեն գիտեր թէ՝ Դաշնակցութիւնը անփոխարինելի է իբրեւ մղիչ ուժ եւ իբրեւ արթուն պահակ : Իբրեւ յառաջապահ ճակատ :

Հանրային գործունէութեան ո՛րեւէ ասպարէզի մէջ, ուր որ Դաշնակցութիւնը կրցած է դեր մը կատարել, միշտ զգալի եղած է վերանորոգման շունչը :

Դարերու ընթացքին, թմրած էր ժողովուրդին ղիմադրութեան, ինքնապաշտպանութեան բնազդը :

Մարդիկ թեւեր ունէին, բայց կը վախնային վերցնել, երբ թշնամին անխնայ կը զարնէր :

Դաշնակցութիւնը սորվեցուց ոչ միայն թեւերը վերցնել, այլեւ զարնել :

Համատարած բռնակալութիւնը խոր թմրութեան դատապարտած էր նաեւ միտքը, ազգային թէ քաղաքական տեսակէտով :

Դաշնակցութիւնը արթնցուց, աշխուժացուց մտածումը :

Մշակոյթի ճակատին վրայ եւս, թարմութեան, ինքնուրոյն ստեղծագործութեան վտակներ բացուեցան, շնորհիւ Դաշնակցութեան սլացքին :

Նոյնիսկ մեր արդի աշխարհաբարը շատ բան կը պարտի Դաշնակցութեան շունչին, իր խոյանքով, խորութեամբ եւ նրբութեամբ :

Քաղաքական ասպարէզին մէջ, չըլլաունեցաւ ուրիշ հոսանք մը որ կարենար գերազանցել Դաշնակցութեան վաստակը, գիրով թէ գործքով :

Քաղաքական գրականութիւն ունեցա՞ծ էինք մենք, Դաշնակցութենէն առաջ :

Դաշնակցութիւնը չանտեսեր իր շարքերէն դուրս եղած ուժերը, երբ կ'ուզեն ծառայել պարկեշտօրէն, այս կամ այն ճակատին վրայ :

Մեր կուսակցութիւնը ոչ աղանդ է, ոչ ալ փարախ :

Ո՛րքան անկուսակցական արժէքներ ծաղկեցան, ներշնչուելով Դաշնակցութեան դաւանանքէն եւ գործէն :

Պատնէշին վրայ, աւելի քան երբեք, ընկերներ եւ ուղեկիցներ :

Բայց, չմոռնանք որ դիրքերը կը մնան ամուլ փառքեր, առանց նոր ուժերու եւ յարատեւ աշխատանքի :

Տ.

6 Նոյեմբեր, 1954

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕՐԸ

Դաշնակցութեան օրը խորհուրդի օր է, մանաւանդ մեզ Դաշնակցականներիս համար եւ թէ նրանց, որոնք ուշի ուշով հետեւեցին հայ ժողովուրդի վերջին տասնամեակների փոթորկալից պատմութեան :

Դաշնակցութեան օրուան տօնը պէտք է լինի վերյիշումների եւ գաղափարական խորհրդի օր : Այս օրուան տօնին պէտք է որ ապրինք ու շունչը շնչենք մեր յայտնի ու անյայտ քաջարի ռազմիկներին ու գաղափարական գործիչներին, որոնք մինչեւ իրենց մահուան վերջին վայրկեանները փարած մնացին Դաշնակցութեան գաղափարին :

Դարեր առաջ յունական մեծ հանճարը Յունաստանի փրկութեան եւ անկախութեան համար մարտնչող գինուորներին կոչ կ'անէր .— «Մեռէ՛ք, մի գղջաք պանծալի հայրենիքի համար մեռնիլը» : Այդպէս մռնչեց եւ Դաշնակցութեան հիմնադիր Քրիստափոր Միքայէլեանը ռումբը ձեռքին, արեան մէջ, աչքերը յառած դէպի Վոսփորի ջրերը եւ դէպի Երկրգ : Այդպէս մրմնջեցին ու կռուեցին մեր բարձրաբերձ լեռներում Դաշնակցական ֆէտայիները ,— «Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն, ուխտել ենք կռուիլ, այդ յոյսով մեռնիլ» ...

Ու այդ յոյսով մեռան ու ինկան շարան շարան Հայաստանի լեռներում ու ձորերում, բանտերում ու կախաղաններ վրայ, աքսորավայրերում եւ անապատներում, հերոսամարտերում եւ ճակատամարտներում : Ափսոս, որ ուրիշ ազգերի նման մենք եւս չենք կարող մեր հայրենիքի ազատութեան ու անկախութեան եւ հայ ժողովուրդի փրկութեան համար ինկած նահատակների յիշատակը մէկիկ մէկիկ անմահացնել մարմարեայ արձաններով ու զարդարել մեր հայրենիքի պարտէզներն ու պողոտաները :

Եւ ափսո՛ս, որ մենք եւս այսօր ուրիշների նման չունենք մեր Անծանօթ Զինուորի դերեզմանը, մեր հայրենիքի մայրաքաղաքի հրապարակում, որ եկող գացող սերունդը տեսնի եւ ուխտի գայ...

Բայց եթէ այդ այսօր անհնար է, մենք ուրիշ բան ունենք, մենք վառ ու կենդանի կը պահենք նրանց դէմքերը եւ կատարած մեծ գործերը մեր հոգւոյ ու մտքի մէջ, փոխանցելու համար սերունդէ սերունդ, մինչեւ որ իրականանայ այն մեծ գաղափարը, որի համար աշխատեցան ու տառապեցան եւ որի համար պայքարեցան ու խաչուեցան :

Տասնամեակներ շարունակ, Դաշնակցութիւնը, հայ ժողովուրդի ծանր խաչը կրծքին սեղմած երկար ճանապարհ կտրեց, մի ճանապարհ որ եղաւ միշտ փոթորկալից ու դաժան, արիւնոտ եւ դժնդակ, լի զոհողութիւններով, ճիշդ նման հայ ժողովուրդի կեանքին :

Ի՞նչ էր պայքարի նպատակը Դաշնակցութեան, — շատ պարզ, Հայը պէտք է ունենայ իր ազատ հայրենիքը, որի մէջն է միայն իր փրկութիւնը :

Եւ յանուն այդ գերագոյն նպատակին էր, որ Դաշնակցութիւնը ապրեցաւ յեղափոխական պայքարների, հերոսական կռիւների եւ պատմական ճակատամարտերի մէջ :

Հալածանքը, բանտն ու աքսորը, կախաղանը եւ կնդակահարութիւնը, երբեք չյուսահատեցուցին Դաշնակցականը իր պայքարից : Պայքարի այդ ճանապարհը մատնացոյց արեց ինքը՝ հայ ժողովուրդը, որովհետեւ դարերի դառն փորձերը նկատի առնելով, ուրիշ ելք եւ ուրիշ միջոց չգտաւ :

Ու այդպիսով Դաշնակցութիւնը միշտ գլխաւոր դերակատարը հանդիսացաւ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի միտքն ու կամքը հերոսական շրջանի մօտաւոր անցեալին մէջ :

Հայկական արդար դատը եւ հայ ժողովուրդի փրկութիւնը կապուեցին առանցքը Դաշնակցութեան, որ ապրեց հայ հայրենիքի համար : Այդպիսով Դաշնակցութեան Օրը այսօր միայն կուսակցութեան տօն չէ եւ ոչ ալ վարչաձեւի տօն. Դաշնակցութեան օրը հայ խաչուած ժողովուրդի, դարաւոր քաղաքական խոէլների եւ նրա երազների ու ձգտումների տօնն է :

Իմ խոր համոզումով, մենք այսօր նոր խօսքի եւ նոր գործի պէտք չունինք, մեր խօսքը եւ գործը մեր աշխատանքն ու կարգախօսը պիտի մնայ այն, որ մենք լսեցինք Քրիստափորից, Ռոստոմից, Զաւարեանից : Մեր պայքարը եւ մեր քաղաքական ծրագրի նպատակը կը մնան նոյնը, ինչ որ էր երէկ : Տասնամեակներ պայքարելուց յետոյ մեր գերագոյն նպատակին հասնելու համար, որ հայ ժողովուրդի գերագոյն նպատակն է, այսօր աւելի քան նոյն եռանդով ու նոյն տոկունութեամբ պիտի շարունակենք մեծ ճանապարհը, որքան ալ ծանր ու դժնդակ լինին : Մենք գիտենք, որ ազգերն ու ժողովուրդները պատմութեան մէջ միշտ իրենք են եղել որ մեծ զոհողութիւններով կերտել են իրենց ճակատագիրը :

Ու մենք այդ փորձով տեսանք, երբ հայ ժողովուրդը արեան գնով ու դիւցազնաբով ստեղծեց իր փոքրիկ ազատ ու անկախ հայրենիքը, Սարդարապատի, Բաշապարանի ու Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներում :

Ժամանակին թերեւս իրաւունք ունէր բացատրելու հայկական հարցի շուրջ, երբեմնի անգլիացի նշանաւոր դիւանագէտը թէ՝ «անգլիական մարտանաւերը չեն կարող բարձրանալ Տաւրոսի լեռները» : Բայց, աւա՛ղ, եթէ այսօր անգլիացի դիւանագէտը բարձրանար իր դերեզմանից, նա պիտի տեսնէր թէ ինչպէս անգլիական նաւերը բարձրացան ուրիշ երկրների լեռները : Կասկած չունենք որ եթէ Վասպուրականի եւ Դարալագեազի լեռներում ու Շիրակի դաշտերում մենք էլ ունենայինք քարիւղի շատրուաններ, օտարի նաւերը մեր լեռները եւս ուրախութեամբ պիտի բարձրանային ...

Բայց մենք ուրիշ բան տեսանք օտարից . մենք տեսանք, թէ ինչպէս 1918 թուին Բրեստ – Լիթովսքի պատմական ժողովում օտարը, Խորհ. Ռուսաստանը, մեր հողերը՝ Կարսն ու Արտահանը, իր հաշիւները մաքրելու համար, նուիրեց Թուրքին : Մենք տեսանք օտարից աւելի աղէտը, երբ 1920ին Մոսկուայից բոլշեւիկեան 11րդ զօրաբանակը անցաւ դէպի մեր հայրենիքի սահմանները, եւ գինակցած եւ միացած Գարաքէքիրի ջարդարար «ասկեար»ների հետ, աջից ու ձախից դաւադրօրէն յարձակելով մեր

(5 – Շար.)

ՍԷՐ

— Քա, դո՞ւն ես :

— Հա, ղուրպան, միս ու հաց բերեր եմ :

Երբ Խաչխաթուն քուրոն տեսաւ միսն ու հացը, չկարողացաւ իրեն պահել եւ կողքովն ընկաւ Մոսէս ախպոր վրայ : Մոսէս ախպարը գրկեց նրան, բարձրացրեց թեւերի վրայ եւ տարաւ ներս, դրեց անկողին : Խաչխաթուն քուրոն այնպիսի ձայներ հանեց ինչպէս տարիներ առաջ : Մոսէս ախպարը չէր իմանում, թէ ինչ անի, մի քանի անգամ բարձրացրեց նրան, պինդ սեղմեց եւ նորից դրեց անկողնին, յետոյ շրթունքները մօտեցրեց նրա բաց թեւերին եւ կծեց : Խաչխաթուն քուրոն ճչաց :

— Խենթ չուն, էդպէս կը խածե՞ն :

— Հըպը ի՞նչ էնեմ, ղուրպան, անկեղծօրէն, միամտօրէն բացականչեց Մոսէս ախպարը, որ առաջին անգամն էր հպում որեւէ կնոջ :

Այդ գիշեր Մոսէս ախպարը մնաց Խաչխաթուն քրոջ խրճիթում, եւ յաջորդող բոլոր գիշերները :

Գ.

Միւս առաւօտ իսկ Խաչխաթուն քուրոն հպարտութեամբ խօսեց իր մարդու՝ Մոսէս ախպոր մասին :

— Ճէպը, ծոցը փարա է, ասաց նա :

Եւ իսկապէս, եթէ փող չունենար, որտեղի՞ց էր այն բարիքը, որ Մոսէս ախպարը տունն էր լցնում ամէն օր : Խաչխաթուն քուրոն այլեւս ազատուեց ուրիշների համար լուացք անելուց, թոնիր վառելուց եւ մուրացկանութիւն անելուց, որ երբեմն պատահում էր, երբ աշխատանք չէր լինում : Նա այնքան աղքատ օրեր էր ապրել, որ սովորած էր եղել ուրիշների մաքրած ցորենի աւելցուկը բերել եւ նորից մաքրել՝ մի ափ ցորեն գոնէ ձեռք բերելու : Իսկ հիմա՞ : Հիմա թող ողջ մընայ իր ասլանը՝ Մոսէս ախպարը, որ ինչ փաճառում էր չուկայում, կարող էր գնել եւ տունը լցնել հէնց լրացրի կարրներով, մի երեւոյթ, որ հրաշք էր թւում նրան : Խաչխաթուն քուրոն բոլոր պատըռուած գուլպաները վերաշինեց, ճերմակեղէններ կարեց, սովորեցրեց Մոսէս ախպորը թաշկինակ գործածել :

— Երոր գետինը կը խնչես՝ քիթդ թեւով մի սրբեր, մենտիլով սրբէ, խրատեց նա :

Իսկ խանութպանները, տեսնելով Մոսէս ախպորը բոլորովին փոխուած՝ վրան գլուխը մաքուր, զուլպայով՝ զարմանում էին եւ ասում .

— Աֆերիմ, Մոսէս ախպար, ֆելէ ղուլախդ չիտկեցիր :

— Կնիկ զատ, ղուրպան, պատասխանում էր Մոսէս ախպարը եւ գոյլերը վերցնում, վազում ջրի :

Եւ քանի ժամանակն անցնում էր, Խաչխաթուն քուրոն այնքան մտահոգում էր իր նախկին ամուսնուն, որ արհեստաւոր էր, վաստակը տեղը, բայց մէկ-մէկ գըժւում էր, կոխ սարքում տանը եւ իրեն էլ մի քանի ապտակ հասցնում . իսկ Մոսէս ախպա՞րը, նրա հետ դեռ մէկ հատիկ տարաձայնութիւն չէր ունեցել, ինչ որ ասէր, ինչ որ պատուիրէր, նոյն միապաղաղ պատասխանն էր ստանում — «Հա, ղուրպան» :

Եւ Խաչխաթուն քուրոն ասում էր հարեւաններին .

— Էնպէս սուս ու փուս է, էնպէս խելօք, քանց որ հորթը կապես տունդ :

Մի օր էլ Մոսէս ախպարը տուն եկաւ, հագիւ խանութներից առած բաները տուն հասցնելով թէ՝

— Ղուրպան, Խաչխաթուն, ընծի բան մի եղաւ, կ'երեւայ քի՝ տի փչիմ :

Եւ իսկապէս, մինչեւ առաւօտ Մոսէս ախպարը փչեց :

Կեանքի վերջին պահին, երբ Խաչխաթուն քուրոն յուսահատ եւ տրտում, ձեռքը դրել էր Մոսէս ախպոր ճակատին, նա աչքերը բաց արաւ, ժպտաց եւ հազիւ շշնջաց .

— Էհ, փառք Աստու, վրաս լացող կայ :

Եւ փակուեցին նրա աչքերը :

Խաչխաթուն քուրոն, խոշոր-խոշոր արցունքները սրբելով, Մոսէս ախպոր ծոցից վերցրեց նրա բոլոր փողերը եւ դրեց իր ծոցին մէջ, քանի հարեւանները չէին լցուել խրճիթը, եւ ապա սկսեց բարձր ճչալ .

— Մոսէս ախպարս չկայ, Մոսէս ախպարս գնաց Աստու քովը...

Հարեւանները եկան, մխիթարեցին նրան եւ բոլոր օրն ու յաջորդող գիշերը մնացին մօտը :

Խաչխաթուն քուրոն պատմում էր գիշերը, հէնց մեռելի կշտին նստած .

— Օր մըլ տեսայ, որ Մոսէս ախպարը եկաւ, կայնեց դրանս առաջ, ըսի՝ քա, էս ի՞նչ ասլան էր դէմս տնկուեց, բայց ես իմ, ըսի, եկուր ներս, էդ ներս գալն էր, որ դուրս չի գնաց, եփած ապուրներս կ'ուտէր ու կ'ըսէր՝ Խաչխաթուն մաաներդ հետը ուտեմ :

Եկեղեցուց մի հասարակաց գաղաղ աղաչին Մոսէս ախպորը համար :

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կան մարդիկ, որ մեզի պիտի վերա–գրեն անկասկած, կուսակցական մոլե–ռանդութիւն եւ եսասիրութիւն, թանձ–րապաշտութիւն եւ աղանդամոլութիւն, երբ ամէն տարի, մասնաւոր գուրգուրան–քով ու խանդավառութեամբ կը տօնենք «Դաշնակցութեան Օր»ը :

Թո՛ղ ըսեն, ինչ որ կ'ուզեն : Ա՛լ մեր ա–կանջները վարժուած են …

Պատմութեան բնական ընթացքն ու օ–րէնքները չարամտութեամբ եւ բթամը–տութեամբ չեն փոխուիր :

Ունինք ազգային կեանքով ապրող ան–կաթար Հայութիւն մը, որ իր արթուն ոգիով ճանչցած է իր մրրկածուփ ու յաղթանակ ղուակը,— Հ. Յ. Դաշնակ–ցութիւնը — ըլլա՛յ բնաշխարհի թէ՛ տա–րաշխարհի մէջ :

Դաշնակցութեան հոկայական ընտանի–քը, որ աւանդական է, իր տօնին միջո–ցով, տարին մէկ անգամ կը ներկայանայ մայր ժողովուրդի դատաստանին, վերա–գնահատելու համար իր հարուստ անցեա–լը, եւ ձեւակերպելու համար ներկայի ա–ռաջադրութիւնները : Իբրեւ ժողովուր–դի զաւակ եւ բնաշխարհի հարազատ պը–տուղ, հպարտութեամբ հաշուի կը նըս–տի իր հայրենազուրկ բազմութեան հետ, պատմութեան չարն ու բարին քննելու համար :

Ինչո՞ւ այս պարտադրութիւնը : Որով–հետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ո՛չ նե–բածական ապրանք է եւ ո՛չ ալ բռնազ–բօսիկ պատուաստ, այլ Հայութեան տեւ–ւոր տառապանքներու եւ ազատագրական ոգորումներու բիւրեղացած գաղափարա–բանութիւն :

Ահա թէ ինչո՛ւ Դաշնակցութիւն եւ Հա–յութիւն՝ ինքնաբերաբար միաձոյլ ամ–բողջութիւն մը կը կազմեն եւ զիրար կը լրացնեն : Մասը՝ ամբողջի, ամբողջը մասի հետ կը չփոթուին յաճախ եւ ար–դար կերպով :

Պատահական չէ այս, եւ ոչ ալ նորա–գոյն պաճուճանք : Տասնամեակներէ ի վեր Դաշնակցութեան գործունէութեան դաշտը եղեր է Հայութիւնն ու Հայաս–տանը : Դաշնակցութեան հաւատաւոր զինուորները զիտցեր են իրենց սեփական օրինակով վարակել մայր զանգուածները եւ կերտել անեղծ հաւատոյ հանգանակ մը :

Երէկ թէ այսօր, երկրի մէջ թէ երկ–րէն դուրս, Դաշնակցութեան առաքելա–կան կոչումն է դարձած, պատ հայրենի–քի անայլայլ պատկերը դրոշմել բոլորի սրտին մէջ եւ դառնալ օթեւան՝ բոլոր հոգմակոծ ու տնահար արժէքներու :

Աքանչելի պատմութիւն մը կը շղթի Դաշնակցութեան անուան հետ, երկրէ երկիր թէ մարդէ մարդ, պատմութիւն մը, որ միանգամայն հայարժէք է եւ հայաբոյր : Առանց Դաշնակցութեան Հա–յութեան ազգային – քաղաքական տեն–չերը պիտի չունենային իրենց լաւագոյն պաշտպանն ու ճարտարապետը : Եւ ա–ռանց Հայութեան՝ Դաշնակցութիւնը պի–տի դառնար ինքնարժէք եւ ինքնանպա–տակ, խորթ խմբակցութիւն մը :

Յիշենք հարեւանցի կերպով, քանի մը փաստեր միայն :

Մեր սպանդի օրերուն, մեր դարաւոր ոսոխը,— Թուրքը — նախ ննդամտաբար հնձեց հայ յեղափոխութեան ղեկավար–ները : Ան խորապէս գիտէր, որ հար–ուածել Դաշնակցութեան, կը նշանակէր հարուածել Հայութեան :

Նոյն պատմութիւնը ամէն ժամանակ :

Պէտք կա՞յ յիշելու, օտարներու, վարձկան գրիչներու եւ լրագրողներու ա–մենօրեայ խաչակրաց արշաւանքները, որոնց դէմ կեցած է դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր ամբողջ ուժով ու

…հանրապետական մանուկ Հայաստանի վը–րայ, խորտակեցին զայն : Ապակայ …պատմագիրը խոր զգուանքով պիտի ար–…ձանագրէ այդ ահաւոր դաւը, որ գոր–…ծուեցաւ հայ ժողովուրդին դէմ :

Մէկը ազգովին կամեցաւ բնաջնջել փի–…զիքապէս, ու չափով մը հասաւ իր նպա–…տակին, միւսը քաղաքականապէս խոր–…տակեց, միացած ու ձեռք ձեռքի տուած …յաղթական Թուրքին հետ, Հայաստանը …բաժնելով փոքրիկ մասնիկը մեծ Ռու–…սաստանին :

Դաշնակցութեան օրուան առթիւ, պէտք …որ կրկին ու կրկին անգամ յիշենք եւ …յիշեցնենք այն փառաւոր իրողութիւնը, …թէ հայ ազատագրական արիւնոտ պայ–…քարի ճանապարհին եւ հայ ժողովուրդի …ծանր ու սեւ օրերին Դաշնակցութիւնը ե–…ղաւ միշտ հայ ժողովուրդի հետ եւ նրա …կողքին, հանդիսանալով յառաջապահը եւ …դրօշակիրը նրա կրած ու տարած հերո–…սամարտերում ու ճակատամարտերում : …Տասնամեակներ ապրելով ու աշխատելով …անհնարին դժնդակ պայմաններու մէջ, Դաշ–նակցութիւնը բանաձեւեց եւ գործնակա–…նացուց հայկական արդար դատը :

Դաշնակցութիւնը այսօր ալ, ինչպէս ե–րէկ, կը ներկայացնէ ու կը մարմնաւորէ …հայ ժողովուրդի միտքն ու կամքը եւ կը …հանդիսանայ նրա երազների ու ձգտում–…ների արտայայտիչը :

Ընդունելով այս պատմական ճշմար–…տութիւնը, Դաշնակցութիւնը այսօր ա–…ւելի քան ուրիշ օր, պիտի շարունակէ իր …սկսած գործը, իր պայքարը, իր ձեռքի …տակ եղած բոլոր միջոցներով, բոլոր ճա–…կատներու վրայ, իր բոլոր ծալքերով :

Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն մեր ժողովուրդին կը հաղորդենք, թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 27ին, Գիւտ Խաչի տօնին, Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեան Փարիզի Ս. Յով–հաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրեց եւ օծեց Ամէն սարկաւագ Զաքարեանը, վերա–կոչելով Նորվան Աբեղայ :

Նորվան Աբեղան ծնած է Պէյրութ՝ 1940ին, ուսեալ եւ գիտակից երիտասարդ մըն է, որ ամբողջապէս կը նուիրուի Հա–յաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի ծառայութեան :

ԴԻՒԱՆ

…կորովով :

Տեղ մը պաշտպան հայկական դատի, տեղ մը պաշտպան հայկական մշակոյթի, մէկ այլ տեղ պաշտպան ազգային արժա–նապատուութեան եւ ազգային քաղաքա–կան իրաւունքներու :

Այսպէս է Դաշնակցութիւնը : Միշտ ժողովուրդին հետ եւ ժողովուրդին հա–մար :

Որքա՛ն ճիշդ է նկատած մեր մեծանուն նահատակներէն մէկը — Գ. Զօհրապ — երբ կ'ըսէ. «Յեղափոխութիւնը եթէ ու–րիշ արժանիք իսկ չունենար, բաւ է որ իր անդամները կը դաստիարակէ այսպէս եւ կը գործէ ժողովուրդին մէջ» :

Հայութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս սրբազան նոյնացումը, ինծի կը յի–շեցնէ հայկական հինաւուրց աւանդու–թիւն մը, յար եւ նման այս հմայիչ խոր–հուրդին :

Ըստ մեր ժողովրդական աւանդու–թեան, վարդն ու մանիշակը քոյր ու եղ–բայրներ կ'ըլլան եւ ծաղիկներու կը փոխուին : Վարդը իր փուշերով միշտ կը ծակոտէ եղեր իր քոյրը՝ մանիշակը, իսկ մանիշակն ալ կը ծծէ անոր արիւնը եւ կը քսէ իր երեսին :

Այդպէս է ե՛ւ Դաշնակցութիւնն ու հայ ժողովուրդը : Մէկի արիւնը քսուած է միւսի երեսին, եւ մէկի գոյնն ու բոյ–րը՝ դարձած է հմայքն ու թովչանքը միւսին :

Ութսունական թուականներու մեր յե–ղափոխական եւ ազատագրական խար–խափումները, պատմութեան մէջ բացած են բոլորովին նոր մէկ էջ, որուն ժա–ռանգորդն ու բազուկը դարձած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Պատմութեան այս փոթորկոտ էջը տա–կաւին չէր փակուած : Հոգմակոծ այս պայքարը կը սպասէ իր տրամաբանական վախճանին : Ահա թէ ինչու Դաշնակցա–կանութեան մէջ տակաւին երկա՛ր պիտի ապրի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Անցեալ Կիրակի Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան Յիշատակի օրն էր :

Հայրենակիցներու հոծ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալ Ս. Յովհ. ե–կեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտա–մունքին : Այդ օրը՝ որքան ոգեկոչումի, նոյնքան ալ հանդիպումի օր մը եղաւ, արդարեւ յաւարտ պատարագի ճաշ մը սարքուած էր «Ժան Կուժօն» ճաշարանի մէջ, հարիւրի մօտ հայրենակիցներ եւ համակիրներ տաք մթնոլորտ մը ստեղ–ծեցին, ուր յիշատակներու կողքին զուարթ ապրումներու յիշատակներ փո–խանակելով :

Վարչութեան նախագահ Պ. Հրանդ Սարեան իր բացման խօսքով հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեանի լռութեան, ի յարգանս 1922 աղէտի զոհերուն յիշատա–կին :

Օրուան նախագահ եւ Միութեան եր–ցագոյն անդամ Պ. Զաւէն Խանդաեան յուզիչ պատասխանի խօսքերէ ետք, մաղ–թեց որ օր մը միութեան ջանքերով հայ–րենիքի մէջ գիւղ մը, կամ աւան մը՝ Նոր Իզմիրնիա անունով մկրտուի, ինչպէս ըրած են ուրիշ հայրենակցական միու–թիւններ, անմահ պահելու համար իրենց ծննդավայրի յիշատակը :

Այս առթիւ հաճոյքը ունեցանք լսելու եւ մօտէն ճանչնալու Պ. Պ. Աստղ Խու–տոյեան եւ Բարգէն Ասեան որ Հայաս–տանէն նոր ժամանած էին, իր կարգին խօսք առաւ նաեւ Պ. Հ. Գույումճեան :

Գեղարուեստական բաժինն ալ իր փայ–լուն տեղը ունեցաւ : Տիկ. Աստղիկ Տէ–ոէեան եւ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան իրենց երգերով բացառիկ վայելք մը պարգեւե–ցին ներկաներուն, իրենց մասնակցութեան բաժինը բերին նաեւ Տիկին Հ. Անմա–մահունի, Պ. Պ. Մ. Երանեան, Տօքթ. Համբարձ, Դ. Ճիզմէճեան եւ Օ. Ղազէր–եան :

Երեկոյեան մօտ, ներկաները բաժնուե–ցան ծննդավայրի յիշատակներով օր մը ապրած ըլլալու գոհունակութեամբ :

ՍԱՀՆԱԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեռած է Հայաստանի Գրողներու Մի–ութեան անդամ Անուշաւան Շիրոյեան : Ծնած էր Վան 1901ին, Մասնակցած է Վանի հերոսամարտին, ապա գաղթած Երեւան : Առանձին գիրքերով լոյս տեսած են անոր «Մուկաց Միրզա» պոէմը, «Ծիլ ու ծաղիկ», «Ակունքներ», «Առակներ ու առածներ» բանաստեղծութիւններու հա–ւաքածոները :

Գրած է մանկական թատերախաղեր :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (339)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Անխռով զարմանքով կը նայէր այն ա–մէն պատկառելի եւ տարօրինակ անձե–րուն, որոնց մէջ կը գտնուէր ինք :

Ամէն ինչ մէկտեղ եկած էր անոր այս շուարումը աւելցնելու համար :

Տիկին Թ…ի սրահին մէջ խիստ պատ–կառելի ազնուական պառաւներ կային, որոնց Մատան, Նոյ, Լէվի կ'անուանէին. այս անունները քիչ մը տարբերու–թեամբ կ'արտաբերուէին, ինչպէս Գամ–պի անունը Գամպիչ կ'արտասանուէր : Այս հինաւուրց դէմքերն ու աստուածա–շնչային անունները պառաւներուն մտքին մէջ հին կտակարանին հետ կը խառնուէին

զոր գոց կը սորվէր :

Պառաւներու բոլորն ալ հաւաքուելով երբ զրեթէ մարած կրակի մը բոլորտիքը կը նստէին, հազիւ հազ լուսաւորուելով կանաչագոյն ծածկոցի տակ վառող ճրա–գէ մը, երբ Մարիւս տեսնէր անոնց պճնատեսիլ կիսադէմքերը, ալեւոր կամ սպիտակ մազերը, ուրիշ ժամանակներու յատուկ անոնց շրջազգեստները, որոնց սոսկալի գոյները միայն կ'որոշուէին, երբ երբեմն եւ շատ քիչ անգամ վեհ ու նոյն ատեն անողոք խօսքեր կ'ընէին այդ պառաւները, Մարիւս ահաբեկ նայուած–քով կը դիտէր զանոնք, կարծելով թէ ոչ թէ կիներ են այլ նահապետուհիներ եւ մոգուհիներ, ոչ թէ իրական անձեր, այլ ուրուականներ կը տեսնէ :

Այդ ուրուականներուն կը խառնուէին բազմաթիւ եկեղեցականներ, որոնք այս հին սրահին յաճախորդներն էին, եւ քա–նի մը ազնուատոհմ մարդիկ, Տը Սաս… մարքիզը, որ Տիկին Տը Պէրիի առաջին քարտուղարն էր, Տը Վալ… դերկոմսը, որ «Շարլ Անթուա» կեղծ ստորագրու–թեամբ միայն տաղեր կը հրատարակէր, Տը Պէօփ… իշխանը որ երիտասարդ հա–սակին մէջ ալեւոր գլուխ մը եւ ազուոր ու խելացի կին մը ունէր, կին մը որուն ծիրանեգոյն թաւիշէ եւ ոսկեհուռ շըր–ջազգեստին եւ ոսկեղէն ապրերէն կը խրտչէր այդ խաւարամած ակումբը. Տը Ս… Տէ… մարքիզը որ «համեմատական

քաղաքավարութիւնը» ամէնէն աւելի գիտցողն էր Ֆրանսայի մէջ, Տ'Ամ… կոմսը, բարեսէր եւ պարզամիտ մը, որ Փոռ տը Կիւյի աւագ եւ Թագաւորին դահլիճը ըսուող Լուվր Թանգարանին մօյթն էր. Պարոն Տը Փոռ տը Կիւյ որ չիկացէմ եւ աւելի հինցած քան թէ ծե–րացած էր, կը պատմէր թէ 1793ին երբ տասնեւվեց տարեկան էր, երբ ապստամբ Թիարան նետուած եւ շղթայուած էր ութսունամեայ ծերունի մը հետ որ Միր–փոյի եպիսկոպոսն էր եւ անոր պէս ա–պըստամբ, բայց իբր եկեղեցական ապըս–տամբ էր, մինչդեռ ինք իբր զինուոր, Թուլոնի Թիարանը դրուած էին :

Իրենց պաշտօնն էր գիշերը երթալ եւ կառափնատին վրայէն ժողվել կտրուած գլուխները եւ մարմինները. շալկելով կը տանէին այս արիւնաթաթախ մարմինները, եւ իրենց թիապարտի կարմիր կըրկ–նոցին ետեւը դրօշակին վրայ արիւնային կեղեւ մը ունէին, որ առաւօտները չոր կ'ըլլար իսկ գիշերը՝ խոնաւ : Այսպիսի բազմաթիւ կսկծալի պատմութիւններ կը պատմուէին տիկին Թ…ի սրահը, ուր այնքան կ'անիծուէր Մարա որ վերջապէս կը ծափահարուէր Թրէսթայեռնի համար :

Միշտ կառավարութեան կողմը բռնող ազգային երեսփոխաններ ուիսթ կը խա–ղային, ինչպիսիք են Պ. Թիպոր տիւ Շա–յար, Պ. Տըմարգան տը Կոմպըր եւ Պ. Քորնէ Տէնուաճ, որ երեւելի էր իբր ազ–գային պատգամաւորնի աջակողմեան ե–րեսփոխանները ծաղրող :

Ֆերէթի դատաւորը՝ իր կարճ տաբա–տովն ու վտիտ սրունքներովը երբեմն այս սրահէն կ'անցնէր Պ. Տը Թալէյրանի տունը երթալու ժամանակ :

Զբօսանքի մասին Պարոն Տարթուա կոմսին ընկերը եղած էր, եւ Արիստոտէ–լի հակառակ որ Քամփասփի վրայ կըծ–կուած էր, Լա Կիմար անուն անուանի պարուհին չորս թաթի վրայ քալել տը–ւած եւ այսպիսի փիլիսոփայ մը վրէժին դատաւորի մը շնորհիւ լուծ–ուիլը դարերու ցուցուցած էր :

Իսկ Տիկին Թ…ի սրահին եկեղեցական յաճախորդներն էին Հալմա աբբան որու կ'ըսէր Պ. Լարոսիր «Լա Ֆուտր» լրագրին խմբագիրը. «Վա՛յ թերեւս յիսուն տարեկան մը ան–մօրուսներ եթէ բացառութիւն սեպենք, միթէ ամէն մարդ յիսնամեայ չէ՞» :

Լըթուրնէօր աբբան որ Թագաւորին քարոզիչն էր, Ֆրէյսինու աբբան որ տա–կաւին ոչ կոմս, ոչ եպիսկոպոս, ոչ պաշ–տօնեայ, ոչ ատենակալ էր եւ առանց կո–ճակի հին պատմուճան մը կը հագնէր,

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Արմինէ Կոճիկեան իր ամուսնոյն ողբացեալ Հրանդ Կոճիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100ական ֆր. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Պուա Քոլոմպէն Պ. Միսակ Երանեան Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ իր սիրելի ծնողաց Գաբրիէլ եւ Փերուզ Երանեանի ի յիշատակ նուիրած է 50 ֆր. տեղւոյն հայկական դպրոցին եւ 50 ֆր. Ազգատախնամի ծերանոցներու, եւ տասը ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Սրապեանի իրենց մօրաքրոջ մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ, Սէնթ Մարկըրիթի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Ողբ. Խաչատուր Վարդապետեանի մահուան քառասունքի առթիւ հետեւեալ նուէրները : Տէր եւ Տիկին Թորոս Վարդապետեան եւ Օր. Մարգրիթ Վարդապետեան 30 ֆր եկեղեցիին, 20 Առաջնորդարանին : Պ. Պ. Ա. եւ Ս. Խուսուրեան 20 եկեղեցիին, Թումէլեան ընտանիք տասը եկեղեցիին, տասը Առաջնորդարանին, Գ. Թումէլեան տասը եկեղեցիին, տասը առաջնորդարանին, Տէր եւ Տիկին Տէրոյեան քսան եկեղեցիին, Ա. Դարբինեան քսան եկեղեցիին, Ոմն տասը եկեղեցիին, Տիկին Ներսէսեան տասը եկեղեցիին :

×

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Թ. Գալիքեանէ Տիկին Գալիքեանի վիրաբուժական գործողութենէ մը ապաքինման առթիւ :

×

Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցին ստացած է Ողբ. Գրիգոր Պաղտասարեանի մահուան տարելիցի առթիւ իր ընտանիքէն «Յառաջ» օրաթերթին 100 ֆր, եկեղեցւոյ 100, Ազգ. Առաջնորդարանին 100, Կապ. Խաչի Օգսփ. կայանին 100, Ժան Իսպիրեանէն Առաջնորդարանին 50, Մարկոսեան ընտանիք Առաջնորդարանի 30, եկեղեցւոյ քսան, Ա. Բօղեան եկեղեցւոյ տասը, Առաջնորդարանի տասը, Վ. Տէր-Վարդանեան Առաջնորդարանին տասը, Ա. Բօղեան Ազգատաց Պօմոնի 10 :

×

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Բարսեղեանէ (Պրօնէն), Ամենայն Սրբոց տօնին, Գալիբաէ Մարգարեանի եւ Գրիգոր Մուրատեանի գերեզմաններուն այցելութեան առթիւ :

×

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Եդուարդ Մուրատեանէ 200 ֆր, ի յիշատակ իր հօր Արտաշէս Մուրատեանի եւ մեծ մօր Վիքթորիա Սաեփանեանի :

ՊԱՏԱՐԱԳ

Սէնթ-Էթիէնի հայ մատրան մէջ Նոյեմբեր 11ին, Երկուշաբթի առաւօտ, ժամերգութիւն, պատարագ եւ հոգեհանգիստ, Սարդարապատի հերոսներու նահատակաց յիշատակին : Կը քարոզէ Վ. Վրդ. Թօփալեան :

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քաղաքին կեդրոնը Գ. յարկի վրայ Ֆ.2 խոշոր ճաշասենեակ մը երկու խոշոր պատուհաններով, ննջարան եւ խոհանոց՝ խոշոր պատուհաններով, պատուհանները կը բացուին հրապարակի վրայ եւ շատ արեւոտ, բաղնիք, պահարաններ եւայլն : Գին 45.000 ֆր. եւ կանխիկ : Դիմել՝

STUDIO REX
2, Rue Bernard du Bois, Marseille
Tél. : 20-23-33

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Յ. Դ.
Արղութեան խումբին կողմէ
Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17
Կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ - ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի արարողութեան :

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Րընաժի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, դպրոցին սրահը : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ - ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը վարչութեան միամեայ գործունէութեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, եկեղեցւոյ դրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ. Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան : Սուրբ պատարագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգչախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ռ. Ֆէլլահեանի :

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, Սարդարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց նահատակութեան յիսնամեակի տարելիցին առթիւ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աճէմեան Սիրակի չորս թոռները կը փնտռուին .— Գեղեցիկ, Գրիգոր, Սերոբ եւ Յակոբ : Ողջ կամ մեռած ըլլալնուն լուր ունեցողներէն տեղեկացնել՝ Յուշիկ Ադամեանի՝ Երեւանի Բ. Ալլիշան Կոմբինատ 14-10 բնակարան :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20.30ին, 6րդ քաղաքապետարանի սրահը՝

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ձոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ - Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթր Վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն-Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferreի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղեկավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ՚երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ եւ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ՚արտասանեն Օր. Օհանեան, Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան : Հայկական տոհմիկ պարեր աբեննուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԷՐՈՅԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփինկի մէջ, ուր դարձեալ կ՚երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ : Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ՚ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20-էն 21.30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի դրադարանին մէջ, 57 Պուլվառ Ժուռտան, Տիկին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հովանաւորութեան տակ :

POUR TOUS
VOYAGES
Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE
S'adresser à :
Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE
87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62-03-44 64-09-49

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER
AGENT IMMOBILIER AGREE
Consultez en toute confiance
Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156
42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 10 NOVEMBRE 1968

Le Numéro 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11360 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.360

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐՁՐԱՑԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ

(Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ)

Օժտուած համաշխարհային քաղաքակրթութեան նորագոյն նուաճումները արագօրէն իւրացնելու ընդունակութեամբ, Հայը նաեւ մարմնակրթանքի մարզին մէջ կանգնած է առաջին շարքերուն վրայ, շատ աւելի կանուխ քան այսօրուան բազմաթիւ անկախ երկիրները :

Առանց դէպի ետ երթալու մինչեւ հեթանոսական շրջանը, երբ Հայաստանի մէջ ի պատուի էին եւ ժողովրդականացած նուասարդեան խաղերը՝ մարզական շարժումը Հայոց մէջ հետաքրքրութիւն էր ստեղծած դարուս սկիզբները :

Պոլսոյ եւ գաւառի հայաշատ զանազան քաղաքներուն մէջ կազմուած էին մարմնակրթական միութիւններ՝ ամերիկեան քոլէճներու ազդեցութեան տակ : Ասոնք աւելի ծաւալ պիտի ստանային Օսմանեան Սահմանադրութենէն ետք :

Ողբացեալ Շաւարշ Քրիսեան իր Մարմնամարզ ամսագրով եւ հայ դպրոցներու մէջ իր դասերով մեծապէս պիտի նպաստէր մարմնակրթանքի տարածման եւ ժողովրդականացման :

« Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ » նշանաբանը նոր ուղի մը կը բանար հայրենասիրութեամբ տոգորուած հայ երիտասարդութեան առջեւ, խարուսիկ « ազատութեան » կարճատեւ տարիներուն, 1908էն 1914 :

Հողը պատրաստ էր արդէն, երբ խումբ մը նուիրեալներ, Մուտրոսի անգլեւ-թուրք Զինադադարի (30 Հոկտեմբեր 1918) վաղորդայնին՝ Նոյեմբեր մէկին՝ Պոլսոյ մէջ ժողով գումարելով հիմը դրին Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), դաշնակիցներու յաղթանակին եւ Հայաստանի անկախութեան ստեղծած խանդավառ մթնոլորտին մէջ :

Ահա՛ այդ պատմական թուականի յիսնամեակն է, որ կը տօնուի այս տարի ամէն կողմ, ուր Միութիւնը մասնաճիւղեր ունի :

Մարսիլիոյ մասնաճիւղը երեք օր յատկացուցած է, Նոյեմբեր 9էն 11, պանծացնելու համար այս աշխարհածաւալ կազմակերպութեան կիսադարեան արդիւնաւէտ գործունէութեան տարեդարձը :

Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր նշանաբանը որդեգրեց Հ. Մ. Ը. Մ., բարոյական բարձր գաղափարականով մը օժտելու եւ նկարագրի ազնուութեամբ դարբնելու համար իր դրօշին տակ մտնող երկսեռ երիտասարդութիւնը :

Կազմակերպութիւնը առաջին օրերէն իսկ Պոլսոյ նեղ սահմանները գլելով տարածուեցաւ սփիւռքէն մինչեւ հայրենիք :

Հայրենիքը անկախ էր : Ու Հ. Մ. Ը. Մ. իր որակեալ պատուիրակները ղրկեց հոն՝ կառավարութեան հրաւէրով՝ Հայաստանի մեր հայրենակիցներն ալ վարժեցնելու համար մարմնակրթանքի զանազան ճիւղերուն :

Քսան հազար որբեր կային Աղեքսանդրապոլի, տասը հազար՝ Կարսի մէջ : Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնագէտները սկաուտական խումբեր կազմեցին անոնցմէ :

Հ. Մ. Ը. Մ. իր մասնաճիւղերն ունեցաւ շուտով Կիլիկիա (Ատանա եւ Այնթապ), Զմիւռնիա, Կարին, Խարբերդ, Թոքաթ, Մալաթիա, Տարտանէլ : Յետոյ նաեւ՝ Պալքանեան երկիրները (Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան), Կիպրոս, Եգիպտոս, Իտալիա, Պելճիքա, Զուիցերիա, Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսա, Սուրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Իրաք : Ու վերջերս՝ Պարսկաստան եւ Հնդկաստան :

Մանաւորաբար Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ է, որ 1929էն սկսեալ լայն ծաւալ ստացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը՝ իր բազմահազար սկաուտներով, մանաւանդ ֆութպոլի խումբերով, որոնք իրենց յաղթանակներով մեծ համբաւի տիրացան ամբողջ Միջին Արեւելքի մէջ : Բազմաթիւ բաժակներ կը զարդարեն իրենց ակումբները :

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը ամրակուռ եւ հաստատուն կազմակերպութիւն մըն է մեր այդ շրջանի հայաշատ գաղութներուն մէջ ու պատիւ կը բերէ հայ անունին : Իր անդամները տոգորուած են ջերմ հայրենասիրութեամբ :

Ֆրանսայի շրջանը, որ պահ մը իր ոլիմպիականներով, սկաուտներով եւ ղնդակախաղի խումբերով փայլուն օրեր կ'ապրէր, թուլութեան նշաններ սկսաւ ցոյց տալ Փարիզի մէջ վերջին աշխարհամարտէն ասդին : Գաւառն է, որ տակաւին տեղ տեղ բարձր կը բռնէ ջահը :

Ողջունելով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի յիսնամեակը, կը մաղթենք որ պատմական այս հանգրուանը առիթ ընծայէ մեր շրջանի մասնաճիւղերուն՝ կազմակերպութիւնը վերստին հասցնելու իր նախկին նախանձելի վիճակին :

Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր նշանախօսքը կը պահանջէ բարձրանալ միշտ աննահանջ, յարատեւ ճիգերով եւ անշահախնդիր զոհողութեամբ, նուաճել բարձունքներ, առանց ընկրկումի, անխախտ կամքով եւ անսասան հաւատքով : Մանաւանդ հիւրընկալ երկիրներուն ճանչցնել Հայութիւնը՝ մարզադաշտերու վրայ շահուած փայլուն յաղթանակներով : Բարձրանա՛լ եւ բարձրացնել Հայութեան պատիւը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԵԽ ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԻ ՎԵՐՋԱՆԱՐ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՇՈՒԷՏ Կ'ԱՊԱՍՏԱՆԻՆ

Շուէտական ոստիկանութիւնը երեւան հանեց թէ խորհրդային հինգ զինուորներ որոնք մասնակցած էին Չեխոսլովաքիոյ գրաւման դասալիք եղած են եւ ապաստան փնտռուած Շուէտ : Ասոնք ուզած են գիտնալ թէ կրնա՞ն ապաստանի իրաւունք ունենալ : Ցարդ այս հինգ զինուորները կը պահուըտին, այն վախով որ կ'արտաքսուին կամ Խորհ. Միութեան կը յանձնուին եւ այս վերջին պարագային մահապատիժի կ'ենթարկուին, դասալքութեան յանցանքով :

Շուէտական էքսփրէսըն թերթին համաձայն հինգ դասալիքները յայտարարած են թէ հեռացած են իրենց զինուորական միաւորներէն երբ անդրադարձած են այն վնասակար դերին զոր պիտի կատարէր Չեխոսլովաքիոյ մէջ : Այդ պատճառով է որ նախընտրուած են արտասահման անցնիլ, հակառակ անոր որ իրենց ընտանիքը Խորհ. Միութիւն կը մնայ : Ըստ նոյն աղբիւրին ասկէ շաբաթ մը առաջ, Չեխոսլովաքիայէն եկած են Աւստրիոյ, Զուիցերիոյ եւ Դանիոյ ճամբով, 10 դասալիքներու խումբով մը : Յայտնի չէ թէ միւս հինգերը ո՞ւր են :

Ներկայիս ոստիկանութիւնը զիրենք կը փնտռէ, ապահովութիւն տալով որ վախնալիք բան չունին :

Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական չէ որ Շուէտ ապաստանի իրաւունքը մերժէ տրուած ըլլալով որ ցարդ շնորհած է այդ իրաւունքը աւելի քան հարիւր ամերիկացի զինուորներու, որոնք չէին ուզեր կռուիլ Վիէթնամի մէջ :

Միւս կողմէ, Չեխոսլովաքիոյ մէջ այն միակ սանկան ովին որ գարմանք ու հիացում կը պատճառէր աշխարհի ամխոներէ ի վեր, խախտելու վրայ է : Կը թուի թէ Մոսկուա, ի վերջոյ, հասաւ իր նպատակին, այսինքն գտնել մարդիկ Փրակայի մէջ, որ իր խաղը խաղան եւ պատակտում ստեղծուի :

Այս պատճառով, Զվոպոտա-Տիւպչէք-Չէրնիք խմբակը օրէ օր աւելի դժուար կը պահէ հաւասարակշռութիւնը :

Չեխ կառավարութեան բանբերը յայտարարած է թէ ցարդ «դաշնակից» ուժերու 86 առ հարիւրը պարպած է Չեխոսլովաքիան համաձայն երկու երկիրներու միջեւ կնքուած դաշինքին :

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՈՎ

50 ՈՒՍԱՆՈՂ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ համալսարանը բացուած է արիւնալի կռիւներով : «Ազգայնական» եւ « Յառաջդիմական » ուսանողներու միջեւ արիւնալի կռիւ մը ծագած է Աթաթիւրքի յուշարձանին առջեւ :

Ազգայնականները՝ Քեաֆիրլէր, Մոսկոֆլար աղաղակելով յարձակած են, իսկ յառաջդիմականները՝ Ամերիկայի ծառաներ, այստեղ ձեզի տեղ չկայ պատասխանելով :

Շուտով համալսարանի պարտէզը պատերազմի դաշտի վերածուած է : Ուսանողները քարերով եւ բիրերով իրարու զարկած են անխնայ եւ գլխար ծեծած : Արտասուաբեր ռումբեր նետուած են, խուճապ ստեղծուած է : Կռիւները տեւած են մէկուկէս ժամ :

Կեդրոնի շէնքին ապակիները ջարդ ու փշուր եղած են, քանդուած են ինքնաշարժներ : Կան յիսունի մօտ վիրաւորներ, որոնցմէ շատերը փոխադրուած են հիւանդանոց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԼԻՄՓԻՔ ԽՌՈՒԷՋԻ Օօյէնկ օդանաւ մը (ընկերութիւնը, ինչպէս ծանօթ է Օնասիսի կը պատկանի) պարտաւորուեցաւ հազիւ օդը բարձրացած կրկին Օրլի իջնել, երկու Իտալացի « փիաւթ »ներու պատճառով որոնք՝ կողմնակից դեմոկրատ Յունաստանի մը, ուզած են դաս մը տալ Օնասիսի, որ իր դրամով զօրավիգ կ'ըլլայ « ֆաշիստ » գնդապետներու Յունաստանին եւ նաեւ այն գործի մարդոց որոնք առեւտրական գործունէութեամբ կ'օգնեն Աթէնքի նոր ղեկավարներուն : Երկու Իտալացիները երկարօրէն հարցաքննուած են :

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ քաղաքական կուսակ չէ ձգած իսկ նիւթական գետնի վրայ ժառանգորդ ըրած է իր մէկ տղան՝ Անդրէաս, այն պատճառաբանութեամբ թէ արդէն անոր ուսումը սուղի նստած է իրեն : Անկէ զատ իր վիլլան ձգած է թոռանը եւ հարստութիւնն ալ միւս զաւկին :

ՆԻՔՍԸՆ հանդիպում մը ունեցած է իր երէկուան մրցակիցին հետ : Կը կարծուի թէ Միացեալ Նահանգներու նոր նախագահը կրնայ օգտագործել Հըմֆրին : Անկարելի չի թուիր նաեւ որ տեսակ մը «շրջուն դեսպան» նշանակէ :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ եւ Արաբ. Մ. Հանրապետութեան Արտաքին նախարարները հեռացան Եաւինկ առաքելութենէն, պատուիրակը առանձին ձգելով Իսրայէլացիներուն հետ : Արաբ նախարարներէն իւրաքանչիւրը իր քաղաքը կը վերադառնայ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ 34 կառավարութեանց դիմած է նոր օժանդակութիւն ուղելու համար որպէսզի կարենայ մինչեւ Մարտ շարունակել Նիժերիոյ եւ Պիաֆրայի օգնութիւնը :

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Վիէթնամի նախագահը՝ Թիէօ նոր առաջարկ մը ըրած է, զոր ոչ ոք կ'ընդունի : Կ'ուզէ որ հաշտութեան բանակցութեանց համար միայն երկու պատուիրակութիւն ըլլայ : Մէկը՝ Հանոյ, որ իր մէջ ունենայ Վիէթքոնկը, միւսը՝ Սայկոն, որ ընդգրկէ Ամերիկացիները :

ՓԱՐԻԶ հասած է եգիպտական պատուիրակութիւն մը որպէսզի մշակութային յարաբերութիւնները զարգանան Ֆրանսայի եւ Եգիպտոսի միջեւ :

ԻՍՐԱՅԷԼ պիտի երաշխաւորէ օտար դրամագլուխներու ներդրումը գրաւուած հողամասերուն մէջ, համապատասխան այն կորուստներուն որոնք կրնան պատահիլ քաղաքական փոփոխութեանց հետեւանքով :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ քանի մը հազար ուսանող ցոյց ըրած են, յայտնելու համար թէ զօրավիգ կը կենան Պաղեստինեան Քոմանտոներուն : Ուսանողները փորձած են Յորդանանի դեսպանատան մօտենալ, բայց ոստիկանութիւնը ցրուած է :

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը միշտ դէմ է համայնավար համաշխարհային համագումարի մը :

Յառա՛ջ, Նահատակ

(ՔԱՅԼԵՐԳ Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի)

Յառա՛ջ, նահատակ ցեղի անմահներ,
վեց դարու անմոռ վրէժի զրահներ,
Կատարն հայրենի լերանց հեռագոյն՝
Երթանք կոթողել դրօշակն եռագոյն :

Հըսկայ նուիրման,
Տորմի՛դ հըրաքեւ,
Կամաւոր բանակ,
Յառա՛ջ անսասան,
Յառա՛ջ անդեդեւ,
Դէպի Յաղթանակ :

Վատին սեւ արիւն մեր հողն ոռոգեց,
Տարագիր Հայն իր կեանքը նորոգեց,
Երէկ շղթայուած, այսօր ինքնավար,
Յարեալ վեհօրէն դամբանէն խաւար :

Հըսկայ նուիրման
Տորմի՛դ հըրաքեւ,
Կամաւոր բանակ
Յառա՛ջ անսասան,
Յառա՛ջ անդեդեւ,
Դէպի Յաղթանակ :

Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Երաժշտութիւն
Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ

ՋԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տարեդարձի տօնին առթիւ, խմբագրատունը գոց է Երկուշաբթի օր եւ ՅԱՌԱՋ լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13 :

ՈՂՋՈ՜ՅՆ Հ. Մ. Ը. Մ. ԻՆ

ԽՄԲ.— Ասկէ քսան տարի առաջ, Հալէպի մէջ, բացառիկ շուքով կ'ոգեկոչուէր Հ· Մ· Ը· Մ·ի երեսնամեակը, ուր ներկայ էր նաեւ մեր յաւէտ ողբացեալ խմբագրապետը:

Յիսնամեակի տօնակատարութեանց առթիւ, ստորեւ կը հրատարակենք այն ճառը, զոր Շ·Միսաքեան արտասանած էր Հալէպի երեսնամեակին, 1948 Փետրուարին·

Ձեմ գիտեր ո՛ր իմաստակէրն ըսած է, պատմական առիթով մը:— Ամէնէն առաջ կորսուելու դատապարտուած են այն ժողովուրդները, որ կը կորսնցնեն իրենց յիշողութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է պարբերաբար յիշել, բաղդատել երէկն ու այսօրը, փառքերն ու վէրքերը:

Քիչ առաջ, երբ Հ· Մ· Ը· Մ·ի արիներու եւ արծուիկներու թափօրը կ'անցնէր մեծ պողոտայէն, կարգապահ եւ ինքնավստահ, կանգ առնելով «Արեւելք»ի խմբագրատան առջեւ, հազիւ կրցայ զսպել արցունքս: Եւ անմիջապէս յիշեցի թէ ժողովուրդ մը անցաւ այս ճամբաներէն, երեսուն այսքան տարի առաջ: Ժողովուրդ մը աքսորական եւ ուժասպառ: Խարազանը գլխուն, վիրաւոր, անօթի եւ ցնցոտիներով ծածկուած ... Դուք ամէնքդ ալ կը յիշէք, այս նոյն փողոցներէն, քաղաքին մէջ եւ քաղաքէն դուրս, դէպի սպանդանոց կ'առաջնորդուէին ամբողջ բազմութիւններ: Թշնամին կ'ըսէր·— « Մեզմէ յիսուն տարի առաջ էք անցած· սպասեցէք որ մենք ալ ձեզի հասնինք»: Սպասելու պարտաւոր չէ ան որ յառաջ անցեր է եւ ու կը քալէ: Իրականին մէջ, իրենց միտքն էր յիսուն տարի ետ մղել մեզ:

Այդ սեւ օրերուն, 1915, ողբացեալ կաթողիկոսը, Սահակ Հայրապետ կը դրէր Ձաւէն պատրիարքին (այս վերջինն ալ մեզի կը հաղորդէր դուժկան լուրերը, արտասահման փոխադրելու համար).— « Ճէմալ փաշան տեսայ եւ գանգատեցայ թէ հայ աղջիկներ կը ծախեն հրապարակին վրայ, իւրաքանչիւրը քսան ղրուշի, ո՞ւր է տեսնուած այսպիսի խայտառակութիւն: Ճէմալ փաշան կը պատասխանէ.— Եթէ գիտնար թէ ինչեր տեղի ու- [illegible] *Այն ճամբաներուն վրայ ուր արիւն կը լակէր, ուր մինչեւ այսօր ալ կարելի է հայկական ջարդուփշուր ոսկորներու հանդիպիլ, ծաղկաւէտ բոյներ են հաստատուած: Ինչ որ կը տեսնեմ երկու չարաթէ ի վեր, մանաւանդ այսօր, կ'ապացուցանէ թէ թշնամին չարաչար սխալած է: Հայաստանեան շունչ մըն է, որ կը սաւառնի այս օտար, այլ հիւրընկալ ափերուն վրայ, հայկական տաղանդն է, որ կը ծաղկի անարգել, մշակոյթով, արհեստով, ճարտարապետութեամբ:*

Ձեմ գիտեր երբ է հաստատուած առաջին բոյնը արիւնադանդ ճամբաներուն վրայ: Բայց կը յիշեմ, շատ լաւ կը յիշեմ, որ 1915ի Սարսափներուն, երբ հայաշատ Ատափազարն ալ կը պարպէին, երկաթագործ մը ամէն բան լքելով, միայն կ'առնէր մուրճ մը եւ քանի մը գամ: « Ով գիտէ, ճամբան պէտք կ'ըլլայ, տախտակ մը կամ կօշիկ մը գամել, բան մը շինել ...»:

Կը յիշեմ ուրիշ պատմութիւն մը, նոյնքան վաւերական.— 1896ի ջարդին, 65–70 տարեկան ծերունի մը սրօրը կը նորոգէր միս–մինակ, Վանի մէջ: Դրացի մը մօտենալով կը հարցնէ.— Այ մարդ, ո՞րու համար կը շինես այս սրօրը: Տղաքդ ջարդեցին, տունդ վառեցին, ընտանիքդ մոխիրի վրայ նստած է: Վաղը նորէն պիտի ջարդեն: Որո՞ւ համար կը յոգնիս:

Եւ ծերունին կը պատասխանէ.— Ես սրօրը կը շինեմ, արտին մէջ կը ձգեմ· եթէ թոռներս ալ չօգտուին, Աստծու արարածներէն մէկը թող առնէ գործածէ, շինարար աշխատանքի վարժուի ...

Այսպէս է մեր աննման ժողովուրդը: Տար լերան մը վրայ ձգէ, ազատ ձգէ, քանի մը տարիէն ծաղկաստանի կը վերածէ:

Երբեք մը մէկ տունը կ'իյնայ միտքս.— « Աստուած իջեր ի Հայաստան, Հայոց արիւն հոտոտել »: Աստուած պէտք չունէր Հայաստան իջնելու: Արեան գոլորշիները հասած էին մինչեւ իր գահը, գըլխու պտոյտ պատճառելով: Եւ սակայն աքսորական ժողովուրդը մնաց անտէր, մինչ ողջ մնացած մամիկներ «Տէր ողորմեա» կ'աղաղակէին, սարսելով լեռ ու ձոր: Ինչ որ կարելի եղաւ փրկել այն ատեն, դարձաւ դրամագլուխ նոր գործունէութեան: Դուք ամէնքդ ալ յիշատակներ ունիք այդ օրերէն:

... Եւ ահաւասիկ նոր կեանք.— Ժողովուրդ մը չէն, երիտասարդութիւն մը վառվռուն: Ինծի համար Հ· Մ· Ը· Մ·ը շատ աւելի խոր իմաստ ունի քան կ'արտայայտեն այդ չորս տառերը: Ան ադդակ մըն է հայ ժողովուրդի երիտասարդացման: Ամենահզօր պետութիւններն անգամ, որ բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ ունին, մասնաւոր դուրգուրանքով կը վարեն երիտասարդական շարժումը: Գրեթէ բոլորն ալ նախարարութիւններ հաստատած են Երիտասարդութեան, Մարզանքի եւ Մշակոյթի համար: Մեր երբեմնի հարեւանն անգամ երիտասարդութեան տօն հռչակած է 1918ի Մայիս 18, երբ Մ· Քեմալ Սամսոն կ'ելլէր, ապստամբ շարժումը կազմակերպելու համար: Այդ օրը կրակոտ նշանախօսքեր կ'արձակուին, խանդավառելու համար երիտասարդութիւնը.— « Ես Թուրք եմ: Ես այս երկրին տէրն եմ: Ես հպարտ եմ որ Թուրք եմ: Իմ արիւնով պիտի պաշտպանեմ հայրենիքս եւայլն »:

Քիչ առաջ տեսաք մեր արիներն ու արենոյշները, Արծուիկներն ու Թաթիկները: Ահա ձեր առջեւ են բոլորը, առոյգ եւ կարգապահ: Դուք զանոնք տեսած էք աւելի մեծ բազմութեամբ եւ աւելի փառաւոր թափօրներով: Ի՞նչպէս չհրճուիլ ի տես այս վերանորոգիչ շարժումին: Մենք նոյնքան խանդավառութեամբ կ'ողջունենք Խ· Հայաստանի Պիոներներն ու Կոմսոմոլները, երբ կը տեսնենք շարժանկարի վրայ, կամ կը կարդանք նկարագրութիւնները: Ինչո՞ւ ուրիշներ ալ նոյն անվերապահութեամբ չեն ողջուներ օտար ափերու վրայ կատարուած աշխատանքը: Ինչո՞ւ կ'ուզեն վարկաբեկել, կազմալուծել այս հրաշալի շարժումը, որ նոյնքան եւ աւելի կոչուած է ծառայելու հայրենիքին: Եթէ կը կարծեն դեռին չահիլ եւ քանդել այս կազմակերպութիւնը, այդ օրը չեն տեսներ:Վկայ Հ·Մ·Ը·Մ·ի երեսնամեայ գործունէութիւնը Պոլսէն մինչեւ արտասահման, մանաւանդ այս ափերուն վրայ:

Հ· Մ· Ը· Մ·ը հաստատուն դեռին մըն է ինքնապաշտպանութեան, օտարութեան մէջ:

Ուրեմն, ով որ կը ձգնի անուանարկել, տկարացնել զայն, կը վնասէ մեր դիմադրական ճակատին: Դիմանալու, տոկալու պայքար է որ կը մղենք հայրենիքէն դուրս, քաղաքական գործունէութիւն, մշակոյթ, մարզական շարժում, — այս բոլորը կոչուած են վառ պահելու ցիրուցան բազմութեանց ազգային ոգին, ամրապնդելու հայրենիքի գաղափարը, տեւելու կամքը:

Բոլորդ ալ գոց գիտէք ուրիշ երգի մը հետեւեալ տունը.— «Երակներիդ ազնիւ քաջի արիւնը, չցամաքի մինչ յաւիտեան, Անդրանիկ »:

Քաջութեան, երիտասարդացման արիւնն է որ կը հոսի այս արիներու եւ արծուիկներու երակներուն մէջ: Ինքնավստահութեան եւ չարքաշութեան կրակն է որ կը վառէ անոնց աչքերը:

Ողջոյն Հ· Մ· Ը· Մ·ի երեսնամեակին: Ողջոյն Միութեան հիմնադիրներուն եւ վարիչներուն, տարեց թէ երիտասարդ, բոլոր անդամներուն, մարզիկ թէ արծուիկ: Եւ այն ժողովուրդին, որ գիտէ քաջալերել այս հայրենասիրական կազմակերպութիւնը, հաւատալով իր ճակատագրին, ազատութեան վերջնական յաղթանակին: Երբ ժողովուրդ մը ուխտած է տեւել ու ստեղծագործել իր ազատ կամքով, Աստուած անգամ չի կրնար խափանել անոր արեւը:

Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Ունէի՞ն հին՝ հեթանոս Հայերը «Նաւասարդեան խաղեր»: Եթէ այո՝ որո՞նք էին այդ խաղերը: Քանի՞ հատ ու տեսակ էին: Ի՞նչ մանրամասն պարագաներով տեղի կ'ունենային անոնք: Միայն Հայոց Նաւասարդի տօնի՞ն կը խաղցուէին՝ թէ ուրիշ առիթներով ալ: Հայերո՞ւն յատուկ էին անոնք՝ թէ ուրիշ ժողովուրդներէ առնուած էին:— Ահա կարգ մը հարցումներ, որոնք իսկոյն մեր առջեւ կը ցցուին, երբ կը ձեռնարկենք հին Հայոց «Նաւասարդեան» ըսուած խաղերու վրայ փոքրիկ քննական ակնարկ մը նետել: Հարցեր, զորոնք որքան հեշտ է հրապարակ դնելը, նոյնքան դժուարին է անոնց գոհացուցիչ պատասխաններ գտնելը:

Հին Հայոց Նաւասարդ 1ը՝ Հայոց Նոր տարին ու միանգամայն հունձքի տօնն էր: Իսկ Նաւասարդ 1ը՝ կը համապատասխանէ ներկայ նոր տոմարի Օգոստոսի 24ին: Հետեւաբար այդ օրը՝ թէ իբրեւ Նոր Տարւոյ եւ թէ նաեւ հունձքի տօն՝ մեծ շքեղութեամբ կը տօնախմբուէր հին Հայերու կողմէ:

Այդ օրը նուիրուած էր — ինչպէս ջանացած ենք ապացուցանել մեր «Հին Հայոց Նոր տարին» աշխատութեան մէջ — երկու ազգային դիցաց դից — Արամազդայ եւ Անահիտի —, որոնց ի պատիւ Բագրեւանդ գաւառի Բագաւան կամ Դիցաւան գիւղաքաղաքին մէջ գնծատօն կը կատարուէր վերոյիշեալ դից մեհեանին (կամ թերեւս մեհեաններուն) շուրջը, ուր խուռներամ կը դիմէին Հայաստանի 15 նահանգներու բնակիչները:

Ագաթանգեղոս ու Խորենացի հետեւեալ խօսքերով յիշատակութիւնը կ'ընեն տօնին.

... «Յառաջագոյն կարծեալ անուանեալ պաշտաման՝ ի ժամանակի դիցն ամանորոյ ամենաբեր նորոց պտղոց տօնից հիւրընկալ դիցն Վանատուրի, զոր յառաջագոյն իսկ ի նմին տեղւոջ պաշտէին յուրախութեան Նաւասարդ աւուր: (Ագաթանգեղոս)

« Յորում պատմէ (Բարդեծան) ի մեհենիցն պաշտամանց, վերջին Տիգրանայ թագաւորի Հայոց պատուել զգերեզման եղբօրն իւրոյ Մայանայ քրմապետի ի [illegible]

Հեթանոս Հայաստանի ամէնէն մեծ տօնն էր Նաւասարդ 1ի տօնը ().* [illegible]

Խորենացի կ'ակնարկէ (Մովսէս Խորենացի, [illegible] *Տ. Վրթ.* [illegible] *1875)* [illegible]

Մեր կարծիքով [illegible]

Արդ, հոն [illegible]

ՍԷՐ

Տէրտէրը եւ տիրացուն թաղման արարողութիւնը լրացրին, ինչպէս քաղցած շունը լրբում է դաղջ ապուրը: Խաչխաթուն քոյրն հազիւ մի քանի կաթիլ արցունք էր թափել՝ թաղումը վերջացաւ: Դեռեւս բոլոր հողը չէին լցրել փոսը՝ երբ տէրտէրն ասաց·

— Օրհնած, մեր վարձքը տուր, երթանք:

Խաչխաթուն քոյրն ծոցից հանեց երեք հատ լաւաշի կտոր, մէկը տուեց տէրտէրին, մէկը տիրացուին եւ երրորդն էլ՝ ժամկոչին: Տէրտէրը թուղթը նետեց իր փարաջայի լայն եւ անյատակ գրպանը, բայց տիրացուն գլխի ընկաւ·

— Էս ի՞նչ տուիր, հարցրեց նա լրագրի կտորի վրայ նայելով ապշանքով եւ քմծիծաղով:

— Փարա տուի:

— Էս փարա՞ է:

— Հա, փարա է, Մոսէս ախպօրը փարան է, ասաց Խաչխաթուն քոյրն:

Տէրտէրը կարծելով, որ իրեն տուածը խսկական փող է, իսկ տիրացուինը լրագրի կտոր՝ կշտամբեց նրան·

— Մեռելի կշտին աւանկ խօսքեր չեն ըսեր, ծօ, hայտէ:

Տիրացուն, ինչպէս եւ ժամկոչը, գըլխահակ դուրս եկան գերեզմանոցից:

Երբ Խաչխաթուն քոյրն տուն եկաւ, մի մեծ չիւան փռցրեց·

— Մոսէս ախպարս, Մոսէս ախպարս... ճչում էր նա եւ զարնում ծնկներին:

Հարեւանները մխիթարելու համար ասացին·

— Աստուած իրեն հանածը կը տանէ...

— Աման, Մոսէս ախպարին ինչի՞ն հանեց, որ տարաւ, վո՛յ, վո՛յ, վո՛յ:

Յաջորդ առաւօտը Խաչխաթուն քոյրն, Մոսէս ախպօր փողերը ծոցը, գնաց շուկայ: Առաջին անգամ կանգնեց փոխ առջեւ, վերցրեց հացը, վճարեց եւ մի քայլ հազիւ էր փոխել, հացագործը եռեւից կանչեց·

— Քորս, էս ի՞նչ է, փարա տուր:

— Հա, փարա չէ՞:

— Ի՞նչ փարա, դուն սարսաղ *ես, կը կարծես մե՞նք ըլ* սարսաղ *ենք:*

Խաչխաթուն քոյրն ուզեց վիճել, բայց հացագործը խլեց տուած հացը եւ վռնտեց նրան:

Խաչխաթուն քոյրն կանգնեց մսագործի առաջ, անուղեց մսերը եւ մի օխա միս վերցրեց: Փողի վերաբերմամբ նոյնը պատահեց եւ մսագործի հետ:

— Չէ՛, քորս, չէ, էդ փարա չէ, փարա բեր:

— Մոսէս ախպարը՞ը...

— Մոսէս ախպարն ուրիշ էր, քորս, ան գնաց...

Օրը բոլոր Խաչխաթուն քոյրն փորձեց մի բան գնել, չյաջողեց, բոլորն ալ վռնտեցին:

Երեկոյեան, քաղցած, յոգնած, յուսահատ եւ մռայլ, խրճիթ վերադարձաւ եւ թերեւս նոր զգաց, թէ ինչ էր կորցրել:

— Վայ Մոսէս ախպարս, արցունք թափելով ողբում էր նա, դուն ուրիշ էիր, դուն հրաշք էիր, անտէր մնացի, ընծի էլ եռեւէդ տար, Մոսէս ախպարս, ոտքերուդ դուրպան *ըլլիմ...*

Կէս գիշերին, քաղաքի ծայրին կուչ եկած խրճիթում՝ Խաչխաթուն քոյրն, կրկին այրիացած, հեկեկում էր եւ ողբում՝ հոտոտելով Մոսէս ախպօր վերջին անգամ հագած շապիկը:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

1934 Նոյ· 26, Երեւան

(6 եւ վերջ)

×

Խորհրդային մողոքի զոհ՝ եղերաբախտ գրագէտին այս պատմուածքը գտնուած է Աւետիք Իսահակեանի թուղթերուն մէջ:

...բառով «Նաւասարդեան խաղեր» յորջորջումը տալ : — Ագաթանգեղոս ու Խորենացի, որոնք չափուած ու կշռուած մեծարկել ճիգերով բառերով հազիւ յիշատակութիւնը կ'ընեն Նաւասարդի կամ հայկական Ամանորայ եւ հունձքի տօնին՝ բնականաբար որեւէ յիշատակութիւն ու ակնարկութիւն չեն ըներ նոյնին տօնախմբութեան մանրամասն պարագաներուն եւ յատկապէս այդ առթիւ տեղի ունեցած խաղերուն եւ զբօսանքներուն մասին :

Թէեւ Ագաթանգեղոսի սա ասութիւնը. «Զոր յառաջագոյն իսկ ի նմին տեղւոջ պաշտէին յուրախութեան Նաւասարդ աւուր», բաւականապէս մատնանիշ կ'ընէ՝ թէ շատ մեծ ուրախութեան ու ցնծութեան տօն մըն էր Նաւասարդի այդ տօնախմբութիւնը հայ ժողովուրդին համար՝ սակայն անհնարին է ուրախութիւն այդ բառին մէջ ընդնշմարել այն մանրամասն պարագաները, որոնք այդ ուրախութիւնը կ'առթէին ու զայն յառաջ կը բերէին : Ո՞րոնք էին այդ ուրախութեան պատճառները : Արդեօք Ամանորեայ եւ հունձքի աստուածոց մատուցուած զոհերն ու այդ առթիւ տեղի ունեցած պէսպէս նուիրական արարողութիւննե՞րն էին անոնք : Թէ հայ քաջերու ըմբշամարտութիւնները, սրախաղերը, ձիարշաւները, նետընկեցութիւններն ու խմբական որսորդութիւնները : Արդեօք ճարտար լարախաղացներուն ու ձեռնածուներուն հրամայիչ խաղե՞րը՝ թէ հայ գուսաններուն ու երաժիշտներուն բեմադրած նուագահանդէսները : Կամ թէ նոյն ինքն հայ ժողովուրդին յատուկ տօնական երգե՞րը, գոյնզգոյն պարե՞րն ու խաղե՞րը : Կամ թերեւս այս ամէնուն համադրութի՞ւնն ու գումա՞րը : — Զենք գիտեր : Ու հայ հնագոյն պատմագիրներն ու մատենագիրները լուռ են այս մասին : Յետագայ անմիջական դարերն ալ, որչափ գիտենք, այդ մասին չունին կարեւոր ակնարկութիւն մը :

Շատ ուշ, ԺԱ. դարուն է, որ կը գտնուի հայ ուսումնասէր մատենագիր մը, որ ուշ կը դարձնէ իր ժամանակի ժողովուրդին բերնին մէջ դեռ եւս երգուած հին հայ Նաւասարդեան տօնական երգերու պատառիկի մը, ու կը փութայ գուրգուրոտ խնամքով մը գրի առնել ու իբրեւ թանկագին ազգային աւանդ՝ զայն յետագայ հայ սերունդներուն փոխանցել : Իսկական պատառիկ մըն է այն, երգի, անդին ու գողարիկ՝ ոսկեղէնիկ բառերով ու արուեստով յօրինուած : Անոր վերջին երկու տողերը միայն կասկածելի կը մնան՝ թէ՛ իրենց բովանդակութեան եւ թէ՛, մանաւանդ լեզուին տեսակէտով :

Գրիգոր Մագիստրոս (— 1058) որուն կը պարտինք Նաւասարդեան տօնի մասին այդ միակ փոքրիկ բանաստեղծական գոհարը՝ իր նամակներուն մէջ կը գրէ՝ թէ ինքն անձամբ լսած է ատոր հայ ժողովուրդին բերնին մէջ տակաւին երգուիլը :

Շատերուն ծանօթ է արդէն այդ երգը, բայց մենք անգամ մը եւս յառաջ պիտի բերենք հոս՝ ցոյց տալու համար՝ անոր մէջ ակնարկուած հին հայ Նաւասարդեան տօնի զբօսանքներէն կամ խաղերէն գոնէ մէկ հատը :

Ահա այդ երգը .

«Ո՛ տայր ինձ զծուխ ծխանի
Եւ զառաւօտն Նաւասարդի ,
Զվազելն եղանց եւ զվազելն եղջերուաց .
(Մեք փող հարուաք եւ թմբկի
հարկանէաք ,
Որպէս օրէն է թագաւորաց) :

Նաւասարդեան տօնախմբութեան նուիրուած բանաստեղծութիւններէն ահա այն միակ երգը, որ մեր ձեռքն հասած է եւ այն՝ ինչպէս ըսինք՝ տասնեւմէկերորդ դարու քրիստոնեայ հայ ժողովուրդի բերնէն գրի առնուած ու աւանդուած : Տասնեւմէկերորդ դարու հայ ժողովուրդը դեռ անմոռաց պահած էր զայն ու՛ երգէր՝ թերեւս ցանկալի վերապրում մը ունենալու համար այն բերկրալի ուրախութենէն, զոր վայելած էին իրեն հին հայրերն ու նախնիքները «Նաւասարդի առաւօտը», կամ «յուրախութեան Նաւասարդ աւուր» :

Ո՞վ է այս սիրուն երգին հեղինակը : Ե՞րբ յօրինուած ու երգուած է ան :— Եթէ հայ ժողովրդական աւանդութեան հարցնենք՝ ան կ'ըսէ թէ մեր Արտաշէս Պարթեւ թագաւորն երգած է զայդ : Զենք գիտեր թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ ժողովրդական այս բերանացի աւանդութիւնը . սակայն կը թուի թէ ատոր իսկական հեղինակը՝ ոչ թէ մեր հեթանոսական շրջանի , այլ մեր քրիստոնէական շրջանի առաջին դարու կամ դարերու մէջ դեռ երկար ատեն անծանօթ պիտի մնայ : Անոր ընթերցումէն մենք այն տպաւորութիւնը կը ստանանք՝ թէ անոր հեղինակը խոր վիշտ ու ցաւ մը ունի նախկին հեթանոս տօնին ու ուրախութեան կորուստին պատճառաւ : Սեւ թախիծով մը հին Նաւասարդին կորուստը կ'ողբայ, զայն կ'երազէ ու անոր կարօտովը կ'այրի : Զափազանցութիւն չըլլար, հետեւաբար, երբ ըսենք թէ անոր երգիչը՝ չորրորդ կամ հինգերորդ դարու դեռ սրտով ու հոգիով հեթանոս մնացած հայ բանաստեղծ մը ըլլալու է :

Ինչ որ ալ ըլլայ խնդիրը՝ այն մեզի համար կարեւոր է սակայն՝ որ այդ երգին մէջ յայտնապէս մատնանիշ կ'ըլլայ թէ Նաւասարդի տօնին առթիւ որսորդութիւն տեղի կ'ունենար : «Զվազելն եղանց եւ զվազելն եղջերուաց» : Եւ այն՝ մասնաւորապէս խմբական որսորդութիւն է հոդ յիշատակուածը : Վասնզի որքան ալ երգին վերջին մասը կասկածելի ըլլայ սակայն ամբողջովին , այսինքն՝ «զվազելն»էն սկսած մինչեւ «թագաւորաց»ին պարզ իմաստը — նոյնիսկ վերջին մասը նկատի չառնելով ալ — յայտնապէս խմբական ու բազմութեամբ կատարուած որսորդութիւն կը մատնանշէ (***) : Հետեւաբար այսչափը գոնէ ստուգապէս կրնանք ըսել՝ թէ մեր Նաւասարդի կամ հին Ամանորայ տօնին առթիւ իբրեւ զբօսանք կամ խաղ՝ որսորդութիւն եւ յատկապէս խմբական որսորդութիւն տեղի կ'ունենար :

Ի հարկէ, տարակոյս չունինք թէ բացի որսորդութենէն՝ ուրիշ զանազան խաղեր ու զուարճութիւններ ալ տեղի կ'ունենային տօնական այդ մէկէ աւելի օրերու ուրախութեանց ատեն , սակայն դժբախտութիւնն այն է՝ որ այդ մասին չունինք յիշատակութիւն հնութենէն : Հաւանականութենէ զուրկ չէ , օրինակ , ենթադրել թէ Հայկական Նաւասարդեան տօնին առթիւ Ելլադայի հին ոլիմպիական խաղերն եւս կը խաղացուէին մերիններուն կողմէ, ուր քաջերն ու յաղթականները դափնիներու բրաբիոններ կը խլէին : Այս մասին սակայն մակաբերութիւններ լոկ կարող ենք ըսել, չունենալով ի ձեռին որ եւ է փաստացի վկայութիւն :

Աւելի հաւանականօրէն կրնանք ընդունիլ թէ նորագոյն հայ ժողովուրդի ամառնային տօներու (օրինակ՝ Վարդավառի) առթիւ ասկէ դեռ տասնամեակներ առաջ Հայաստանի զանազան գաւառներուն մէջ տեղի ունեցած խաղերէն գօտեմարտը կամ ըմբշամարտը, մականախաղը, ձիարշաւը, ցլամարտը (մանաւանդ գոմշամարտն) ու դեռ կարգ մը նմաններ՝ մնացորդներ են հին Նաւասարդեան խաղերուն :

Այս հարցը կարօտ է տակաւին խորագոյն ու մանրամասն ուսումնասիրութեան մը :

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(*) Թէ ի՛նչքան մեծ նշանակութիւն ունէր այդ տօնը հայ հեթանոսութեան շրջանին՝ անկէ ալ յայտնի կ'ըլլայ որ, երբ յետոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ զայն ջնջելով անոր տեղը փոխանակեց Ս. Յովհաննէս Մկրտչի Ս, Աթանագինէսի յիշատակը՝ կը գրէ պատմագիրը թէ. «Եւ զյիշատակս վկայիցն բերելոց ժամադրեաց տօն մեծ հռչակել» (Ագաթանգեղոս) : մոռցնել տալու համար նախկինը :

(**) Կամ՝ օթեվան. Արամազդայ «Վանատուր» յորջորջումին իմաստն անկէ առնուած է. «Վանատուր»՝ կը նշանակէ վան կամ բնակարան տուող : Տես՝ Եւ Մանդակունի, Ճառ Ի :

(***) Որսորդութիւնը հին Հայերու շատ սիրելի մէկ զբօսանքն էր. մանաւորապէս թագաւորներն ու իշխանները յաճախ կը կատարէին զայն մեծ բազմութեամբ ու հանդէսով : Ունէին նաեւ յատուկ որսորդութեան վայրեր : Ոչ միայն իբր զբօսանք, այլեւ իբր զինուորական կրթութիւն, նետաձգութեան ու զինաշարժութեան վարժութիւն կ'ընէին զայն :

ԵՐԳ ՇԱՔԵՐԻՔԻ

(Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ)

Անցե՛ք հպարտ, անցե՛ք խրոխտ ու
ժպտուն ,
Դուք ժառանգներ մեր փառապանծ
անցեալին ,
Ձեզմով հիմա, ձեր շարքերուն հետ եռուն
Կը տողանցէ երազն անմահ հայ ցեղին :

Պայքարներու եւ խոյանքի ալոյեան՝
Ձեզ կ'ողջունեն սրտերը մեր բոցավառ,
Յաղթանակի լոյս դափնիներ բազմազան
Կը պսակեն ձեր ճակատները պայծառ :

Դո՛ւք էք ներկան, ձեր հաւատքով
տիրական ,
Գալիքն անոյին ձեր ծաղկումով յորդառատ.
Դո՛ւք էք նաեւ մեր երջանիկ ապագան՝
Փառքէ ի փառք ձեր վերելքով անվհատ:

Դարձէ՛ք բանակ, դարձէ՛ք հեղեղ ու անցէ՛ք
Օտարութեան ճամբաներէն այս բոլոր ,
Զմոլորի եւ չկասի՛ թող երբե՛ք
Յառաջընթաց երթը կեանքին ձեր հզօր :

ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ

ԲԱՐՁՐԱՑԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ

— «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր » երկու բառեր սոսկ՝ կ'առաջացնեն ընդարձակ ծրագիր մը, որուն զործադրութեան հետամուտ եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յիսուն տարի :

Սքանչելի է Հ. Մ. Ը. Մ.ի նշանաբանը,— Բարձրացի՛ր, Բարձրացո՛ւր սակայն , տպաւորիչ է նաեւ երդումը,զոր իւրաքանչիւր պատանի պարտի կատարել երէցներու առջեւ. — « Պատւոյս վրայ կ'երդնում՝ ըլլալ հաւատարիմ Աստուծոյ եւ ծառայել Հայրենիքիս» :

Աստուած եւ հայրենիք, ահա առանցքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութեան, որ զինքը ամրացուց, դարձուց ճոխանձելի նոյնիսկ յաչս օտարներուն :

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (340)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քէրավընան աբբան որ Սէն Ժերմէն տէ Փրէ եկեղեցիին աւագերէցն էր եւ Պապին նուիրակը, որ, այն ատեն գերապայծառ Մաքքի Նիսիպի եպիսկոպոս էր եւ ետքը կարտինալ եղաւ, եւ որ նշանաւոր էր իր երկար եւ խոհուն քիթով :

Ուրիշ գերապայծառ մըն ալ կար որ էր Փալմիէրի աբբան . անիկա ընտանի ատենադպիր, սուրբ աթոռին մասնակցող եօթը դպրապետներէն մէկը, Լիպերեան հոյակապ մայր եկեղեցիին կանոնիկոսը եւ սուրբերու փաստաբանն էր . այս պաշտօնը եկեղեցիներու սրբաւորութեան խնդիրներուն կը վերաբերի եւ գրեթէ կը նշանակէ «Դրախտի Դրախտի պաշտօնատուն». վերջապէս կային նաեւ երկու կարտինալներ, որոնցմէ մէկն էր Պ. Տը Լա... Լիւզէրն եւ միւսը Պ. Տը Գլ... Թ... :

Պ. Տը Լա Լիւզէնի կարտինալը գրագէտ մըն էր, եւ քանի մը տարի ետք «Քոնսէրվաթէօր» լրագրին մէջ յօդուածներ ստորագրեց Շաթօպրիանի հետ քով քովի : Պ. Տը Գլ... Թ... Թուլ...ի արքեպիսկոպոս էր եւ սովոր Փարիզ կուգար օդափոխութեան համար եւ իր եղբօրորդին Տը Թ... մարկիզին տունը կ'իջնէր, Տը Թ... մարկիզ ծովային գործոց եւ պատերազմի պաշտօնեայ եղած է :

Տը Գլ... Թ... կարտինալը զուարթ ծերուկ մըն էր որու կարճ պարմուճանին տակէն կարմիր գուլպաները կ'երեւային . իր յատկութիւնն էր Հանրագիտարանը ատել եւ մոլեգնօրէն գնդախաղ խաղալ եւ այն միջոցներուն անոնք որ ամառուան երեկոները Մ... փողոցէն կ'անցնէին, ուր կը գտնուէր Տը Գլ... Թ...ի ապարանքը, կանգ կ'առնէին գնդերուն ընդհարումը եւ կարտինալին սուր ձայնը լսելու համար, որ «քարամպոլ ըրի, նշանակէ՛, աբբայ» կը պոռար գերապայծառ Քոթրէին : Քոթրէ անոր ետեւէն Քոնքլավ կ'երթար եւ Քարիսթի եպիսկոպոս էր տիտղոսով, Տը Գլ... Թ...ի կարտինալը Տիկին Թ...ի ակումբային սրահը մտած էր իր մտերիմ բարեկամ Ռոքըլորի շնորհիւ որ Սանլիի վաղեմի եպիսկոպոս Ակադեմիի քառասուն անմահներէն մէկն էր : Տը Ռոքըլոր իր բարձր հասակով եւ Ակադեմիէն բնաւ չբացակայելովը երեւելի էր : Այդ ժամանակները Ակադեմիի անդամները Թանգարանին մէջ նիստ կ'ընէին, եւ հետաքրքիրները այս թանգարանին մօտակայ սրահին ապակիւոր դուռնէն կրնային ամէն Հինգշաբթի օրեր Սանլիի վաղեմի եպիսկոպոսը դիտել ակնապիշ, որ սովորաբար ոտքի վրայ կանգուն կը կենար, որուն մազերուն փոշի ցանուած էր, որուն գուլպաները մանիշակագոյն էին, եւ որ կռնակը դուռին կը դարձնէր թերեւս իր փողկապը աւելի աղէկ ցուցնելու համար :

Այս ամբողջ կրօնաւորները, որոնց մեծագոյն մասը պալատական ու միանգամայն եկեղեցական էին, տիկին Թ...ի սրահին շուքը կ'աւելցնէին . սրահ մը, որու իշխանական տեսքին շեշտերը կը համարուէին Ֆրանսայի հինգ ատենակալներ, այսինքն Տը Վիպ... մարքիզը, Տը Թալ... մարքիզը, Տ'Էրպ... մարքիզը, Տամպ... դերկոմսը եւ Տը Վալ դուքսը :

Տը Վալ դուքսը — թէեւ Մոն...ի իշխան, այսինքն օտար վեհապետ մը — այնքան մեծ համարում ունէր Ֆրանսայի եւ անոր ատենակալներուն վրայ, որ ամէն բան անոնց մէջէն կը տեսնէր : «Կարտինալները Հռոմին Ֆրանսայի ատենակալներն են , լորտերը Անգլիոյ Ֆրանսացի ատենակալներն են» կ'ըսէր :

Բայց ինչպէս ըսինք արդէն, աւատական այս ակումբին կը տիրէր քաղքենի մը, վասնզի ներկայ դարու մէջ պէտք է որ յեղափոխութիւնը ըլլայ ամենուրեք :

Տիրողն էր Պ. Ժիլնորման :

Տիկին Թ...ի այս սրահին մէջ կը գումարուէր փարիզեան անարատ ընկերութեան էական եւ ազնուագոյն մասը :

Հռչակաւոր անձերու արքայական հռչակաւորներուն անգամ զոց էր սրահին դուռը : Հռչակը միշտ անիշխանութիւն կը բովանդակէ . Շաթօպրիան եթէ հոն մտնելու ըլլար, Փէր Տիւշէնի ազդեցութիւնը պիտի ունենար :

Սակայն կային քանի մը անձեր, որոնք անոնց հետ միացած ըլլալով, թոյլտուութեամբ կը մտնէին այս ուղղափառ ընկերութեան մէջ : Պէօկ... կոմսը այս ակումբին մէջ կ'ընդունուէր՝ ուղղատուութեան դաս առնելու համար :

Մեր ժամանակի «ազնիւներու» ակումբները այս ակումբներուն չեն նմանիր այլեւս : Արդի Սէն Ժերմէն թաղը հերոսութիւն կը հոտի : Հիմակուան արքայականները, ի ջատագովութիւն անոնց, կ'ըսենք թէ ռամկավարներ են :

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լիոնէն ընկեր Մելիք Գէորգեան յիսուն ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, Վրէժ-Սարգիս Տօնիկեանի ցաւագին մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— Կապ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Մերտին Աստուրեանէ իր ապաքինման առթիւ քսան ֆրանք :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Սէն Ժերոմի Թաղ. Խորհուրդին.— Աղբ. Շուշանիկ Տօնիկեանի մահուան առթիւ Ստեփան Տօնիկեան (ընտանիք) 50 ֆր. Գարակէօզեան (Գամփանեը Ֆրէզ), Ռ. Աստրըքեան եւ Տիկին Հաթէմեան 30-ական ֆրանք, մի ոմն քսան եւ Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան եւ Մ. Զինչէքեան տասնական ֆր. կը նուիրեն եկեղեցւոյ, Ս. Տօնիկեան յիսուն, Պ. Կարապետեան տասը Թաղիս դպրոցին :

Տիկին Ճուհար Նիկողոսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Քիքօեան տասը եւ Մ. Իբրանոսեան հինգ ֆրանք եկեղեցւոյ, Համասեան տասը ֆր. դպրոցին :

Սէն Ժերոմի Թաղականութիւնս ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ննջեցեալներու պարագաներուն եւ շնորհակալութիւններ նուիրատուներուն :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15-ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը վարչութեան միամեայ գործունէութեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, եկեղեցւոյ գրասենեակը :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
ԿՈՉ

Տարիներէ ի վեր հաստատած էինք արձակուրդի կայան մը, ուր տասնեակներով հայ երկսեռ մանուկներ երկու ամիս կ'անցընէին տոհմիկ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, լաւագոյն պայմաններու տակ եւ կազդուրուած կը վերադառնային իրենց ընտանեկան յարկը :

Արձակուրդի այդ կայանը մօտ էր Փարիզի եւ ծովէ ալ հեռու, այլ մանաւանդ փոքր էր եւ բոլոր դիմումներուն հնարաւորութիւն չունէինք գոհացում տալու :

Ահա թէ ինչո՛ւ համար գնած ենք շէնք մը բաւական ընդարձակ տարածութեամբ հողով մը միասին, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած եւ ծովեզերքէն հազիւ 600 մեթր հեռու :

Այս պատճառով, պէտք կայ կարեւոր գումարի մը, որուն մէկ մասը պիտի կրնանք հայթայթել մեր միջոցներով, մընացածին համար կը դիմենք հանրութեան, խնդրելով որ իր աջակցութիւնով կարելի դարձնէ այս ազգօգուտ ձեռնարկին յաջողութիւնը :

Արդէն կարգ մը հայրենակիցներ մեզի ղրկած են իրենց ինքնաբուխ նուէրները, որոնց ցանկը պիտի հրատարակենք մամուլի միջոցով :

Վստահ ենք թէ՝ ուրիշներ պիտի հետեւին այս բարեսիրական գեղեցիկ օրինակին, որուն համար կը յայտնենք մեր կանխայայտ շնորհակալութիւնները :

Նուէրները ղրկել՝

Croix Rouge Arménienne
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)
C. C. P. Paris 1717-56

կամ դրամատան միջոցով :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբին կողմէ
Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ - ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի արարողութեան :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ - ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20-էն 21.30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի գրադարանին մէջ, 57 Պուլվառ Ժուրտան, Տիկին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հողածութեան տակ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պոմոնի Թաղականութեան տարեկան աւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13-ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ նոյն բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2.— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3.— Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4.— Օտար Գրականութիւն, փ.— Գրականութեան լուսանցքին վրայ, 6.— Նշխարներ, 7.— Հայ Կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8.— Հայաստան, 9.— Արուեստի Աշխարհ, 10.— Սարէն - Ձորէն, 11.— Երգիծանք - Ծիծաղ, 12.— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13.— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14.— Մահագրութիւն :

Գին՝ *թղթակազմ* 18 ֆրանք, լաթակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ :

Ստանալու համար անձամբ դիմել խմբագրութեան :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ - Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20.45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՃԱՇ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազ. Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի պատիւ Ֆրանս. բանակի 1914-18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14) :

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին :

Ճաշագին նշանակուած է 20 ֆրանք : Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսելով 770-07-25 :

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր անդամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հացկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախկին կամաւոր ռազմիկներուն :

Արձանագրութեան համար վերջին թըւական նշանակուած է Նոյ. 13 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը կը փնտռուի ընկերութիւն ընելու համար : Բնակութիւն եւ ճաշ : Անձամբ դիմել «Յառաջ»ի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆՁՈՅՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սփըլանտիտի մէջ :

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յունուար 12ին, Վօվընարկ, Էքսէն հինգ քիլոմեթր, գեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղերը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմելով Ֆօթօ Ռեքս, 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա, կամ իրիկունը 8ին, 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթ - թէյասեղանը Փետրուար 16-ին, Մեզոն տէ Սանթրօ, ժամը 15էն 20 :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ - ՏՈՄՍԱԿ - ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ - ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
13
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
13 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11361
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.361

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

(11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1918 - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1968)

Գլխաւոր Զինադադարը հարկ չկայ նըշելու թուականով : Ինքնին կը հասկցուի, որ կ'ակնարկուի 1918 Նոյեմբեր 11ի պատմական թուականին, երբ վերջ գտաւ առաջին աշխարհամարտը : (Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը 1914 Նոյեմբեր 11ին է, որ Թուրքիա պատերազմ էր յայտարարած Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ) :

Անհամբերութեամբ էր սպասուածը :

Աշխարհի (Պոսնա) մէջ սերբ հայրենասէր Փրինցիփի արձակած ռումբը Աւստրօ-Հունգարիոյ գահաժառանգ Ֆրանց Ֆերտինանի վրայ՝ պիտի բռնկեցնէր ամբողջ Եւրոպան, մէկ ծայրէն միւսը :

Պատերազմի մէջ պիտի նետուէին նաեւ Հեռաւոր Արեւելքի հզօր պետութիւնը՝ Ճափոն, յետոյ Ամերիկա, որուն աստղազարդ դրօշակը կը ծածանէր Ատլանտեանի ափերէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս : Ափրիկէի, Ասիոյ եւ Ովկէանիոյ բրիտանական եւ ֆրանսական գաղթավայրերու գոյնզգոյն ցեղերը, զինուորագրուած դաշնակից բանակներու մէջ, միլիոններով պիտի զիմէին դէպի ռազմադաշտ, պաշտպանելու համար «խաչուած արդարութիւն»ը :

Զինուորապաշտ Գերմանիան, յղփացած ու շփացած 1870 – 71ի յաղթանակէն, «զինեալ խաղաղութեան» 43 տարիները պատրաստած էր սպառազինուելու համար :

Վիլհէլմ Բ. կայսրը մեծամոլութենէ մղուած՝ կ'ուզէր իր տիրապետութեան ենթարկել Եւրոպան ու Միջին Արեւելքը : Գրաւել Մեծն Բրիտանիոյ տեղը ամբողջ աշխարհի մէջ :

Անսպասելի դէպքեր յեղաշրջեցին պատերազմի ընթացքը : Իտալիա լքեց Եռեակ Զինակցութեան իր ընկերները (Գերմանիա եւ Աւստրօ-Հունգարիա) ու անցաւ Եռեակ Համաձայնութեան (Մեծն Բրիտանիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա) կողմը :

Ռուսիա 1917ին կրկնակ յեղափոխութիւններով քշուեցաւ պատերազմէն եւ Գերմանիոյ հետ առօթալի դաշնագիր մը կնքեց Պրեստ – Լիտովսքի մէջ, 1918 Մարտ 3ին :

Շնորհիւ Ամերիկայի աջակցութեան, դաշնակիցները ջախջախիչ պարտութեան ենթարկեցին կեդրոնի պետութիւնները եւ անոնց զինակիցները, — Պուլկարիան եւ Թուրքիան :

Չորս կայսրութիւններ կործանեցան իրենց հետեւանք համաշխարհային պատերազմին, որ տեւեց աւելի քան 51 ամիս, 1914 Օգոստոսէն 1918 Նոյեմբեր 11 :

Առաջին հարուածը ստացաւ ռուսական կայսրութիւնը, որուն աւերակներուն վրայէն անկախ կեանքի կոչուեցան Ֆինլանտիա, Պալթեան եւ Կովկասեան երկիրները, որոնց կարգին Հայաստան, Ուկրանիա, Լեհաստան (աւստրօ-հունգարական եւ փրուսիական մասերու միացումով), եւայլն :

1919 Յունիս 28ի Վերսայլի դաշնագրով Գերմանիա կորսնցուց Ալզաս – Լօրէնը, որ գրաւած էր 1870 – 71ին, ինչպէս նաեւ գաղթավայրերն ու որոշ հողամասեր :

Աւստրօ-Հունգարիա ունէր 676.250 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 51 միլիոն բնակիչ, (12 միլիոն գերմանացի, 10 միլիոն մաճառ, 9 միլիոն չեխոսլովաք, 7 միլիոն սերբ, խրուաթ եւ սլովէն, վեց միլիոն լեհ, երեք միլիոն ուկրէն, երեք միլիոն ռումանացի եւ մէկ միլիոն իտալացի) :

Այս խճանկար երկիրը կտրատուեցաւ Սէն Ժէրմէն Ան – Լէյի 10 Սեպ. 1919ի դաշնագրով : Աւստրիա եւ Հունգարիա դարձան առանձին անկախ կրճատուած պետութիւններ, Չեխերը ազատագրուեցան եւ Սլովաքներու հետ կազմեցին անկախ պետութիւն, Խրուաթները, Սլովէնները ու Գարատաղցիները Սերպիոյ հետ միանալով կազմեցին այսօրուան Եուկոսլաւիան :

Պուլկարիա եւս կրեց իր պատիժը, հողամասեր զիջելով Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ :

Ամէնէն ծանր հարուածը ստացաւ Օսմանեան կայսրութիւնը, որ արդէն անդամահատուած էր՝ 1911ին Տրիպոլիի եւ Ռոտոսեան կղզիներու եւ 1912–13ին Եւրոպական Թուրքիոյ կորուստով՝ Ադրիականի ափերէն մինչեւ արեւելեան Թրակիա :

Այս անգամ կորսնցուց արաբախօս բոլոր հողամասերը, — Իրաք, Սուրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Եմէն, Արաբիա, Ասիա, մինչեւ Պարսից ծոց : Անսահման հողամասեր, որոնց մէկ մասի ընդերքէն պիտի բխէր սեւ ոսկին՝ հարստացնելով նորազատ երկիրները :

Նոյեմբեր 11ի Զինադադարով փայլուն հեռանկարներ կը բացուէին նաեւ մեր բազմաչարչար ազգին առջեւ :

Չէ՞ որ մեր «փոքր ածու»ն ալ «արութեան» մեծ գործեր էր կատարած եւ «փոքրիկ դաշնակից»ի պատուանունին արժանացած :

Մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու մարտիրոսութիւնը ցնցած էր քաղաքակիրթ աշխարհի խիղճը եւ արդարութիւն ու հատուցում կը խոստանային մեզի շըռայլօրէն :

Գետնէն կարեր էին մեր ոտքերը : Բաբեմտօրէն կը յուսայինք, սպասելով այն երջանիկ օրուան, երբ պիտի հասնէինք մեր երազներու իրականացման :

Իբրեւ սրտի մխիթարանք մեզի տուին Սեւրը, հանդիսաւորապէս նուիրագործեցին անկախ եւ միացեալ Հայաստանը, չատ չանցած ուրանալու համար ամէն բան եւ մոռացութեան գուբը նետեցին Հայկական Դատը :

Զինադադարի յիսնամեակին առթիւ ակամայ յիշեցինք այս դառն իրականութիւնները :

Յուսահատութիւն բառը ջնջուած է չատոնց հայերէն բառարանէն :

Հակառակ բոլոր ուրացումներու եւ մոռացումներու, մենք կը շարունակենք հետապնդել մեր Դատը, որ արդարներու մէջ արդարագոյնն է, աշխարհի ճակատագիրը տնօրինող Մեծերուն անդադար կը յիշեցնենք մեր ազգային բաղձանքներն ու քաղաքական պահանջները, կը պահանջենք մեր պապենական հողերը :

Ու կանգուն պիտի մնանք պատնէշի վըրայ, մինչեւ վերջնական յաղթանակ, որ, հաւատացած ենք, անպայման պիտի գայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՌԸ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՅ. 11Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զինադադարի յիսնամեակը մասնաւոր շուքով յիշատակուեցաւ այս տարի Կիրակի եւ Երկուշաբթի : Ֆրանսայի մէջ, յաջորդաբար խօսք առին Բանակներու նախարար՝ Մեսմէր եւ Հանրապետութեան նախագահ՝ տը Կոլ գովաբանելով ի մասնաւոր Ա. աշխարհամարտի ութ մառեչալներու գործունէութիւնը : Նոյն առաւօտը, Կիրակի, յանուն Հանրապետութեան նախագահին ծաղկեպսակ մը կը դրուէր Իլ տ'Իէօ մառեչալ Փէթէնի շիրիմին վըրայ : Ճառին մէջ, տը Կոլ, ի շարս ութ մառեչալներու, ծանրանալով Փէթէնի վրայ, կը չեշտէր — « ... Փէթէն, որ Վերտէօնի մէջ ջախջախելով Գերմանացիներու կատաղի յարձակումը, վերարծարծեց ֆրանսական բանակը զարմանելով անոր վիրաւոր բարոյականը, զայն կազմակերպելով գործառնութիւններէն ելլող արդիական զէնքերուն շուրջ » :

Երկուշաբթի օր տողանցք մը կը կատարուէր Վէնսէնէն Նասիոն, ապա նախագահ տը Կոլ ծաղկեպսակ մը կը դնէր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին : Նոյն առտուն ներկայ եղած էր հոգեհանգստեան պաշտօնի մը, որու կը յաջորդէր յաղթանակի Թէ Տէումը Նոթր – Տամի Մայր տաճարին մէջ :

× Իլ տ'Իէօ երեք արարողութիւններ տեղի կ'ունենային, ի յիշատակ Փէթէնի եւ 1914 – 18ի մեռեալներուն : Ներկայ էին Տիկին Փէթէնի զաւակը, Մէթր Իզորնի եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ : Իզորնի կը գտնէր թէ նախագահ տը Կոլի ծաղկեպսակը սկիզբ մըն է զարմանելու մառեչալին դէմ եղած անիրաւութիւններ, մինչ Թիքսիէ – Վինեաքուռ, Փարիզի մէջ, կը յայտարարէր թէ նախատինք մըն է, ցորչափ չիրագործուիր Փէթէնի վերջին կամքը՝ հանգչիլ իր զինուորներու կողքին, Տուօմոն :

× Ֆրանսայի մէջ զանազան յուշարձաններ պղծուած են :

×

Զինադադարի յիսնամեակին նուիրուած յայտագրի մը ընթացքին (Երկուշաբթի իրիկուն Ա. կայան) Պաքուի դէպքերու առթին, յիշուեցան նաեւ Հայ կամաւորները «որոնք պէտք է հոգեվարքի մէջ ըլլային կուռելու ի փինձալի չնկատուելու համար, տողորուած այն դարաւոր ատելութեամբ զոր Հայերը կը տածէին Թուրքերու դէմ, չարունակական ջարդերու պատճառաւ, որոնք իրենց գագաթնակէտին կը հասնէին 1915ին և 1918ին» :

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն կը հեռաձայնեն թէ յիսնամեակի հանդիսութիւնները բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած են երեք օրերու ընթացքին (Նոյեմբեր 9, 10, 11) : Ներկայ եղած են օտար բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ Հայերու հոծ բազմութիւն մը :

Փարիզէն ողջոյնի խօսքը բերած էր Պ. Գրիգոր Ճօզօլեան : Գեղարուեստական բաժնի գլխաւոր վայելքը եղած է՝ Լիզ Սարեան : Իսկ ֆութպոլի մրցումները հետեւեալ արդիւնքները տուած են. — Յաղթած է Լիոն – Տէսին խումբը Երկրորդ դասուած է՝ Ալֆորվիլ, Գ.՝ Նիս, Դ.՝ Մարսէյլ : Յաջորդով՝ մանրամասնութիւնները :

Pourquoi, Caïn ?

Այս խօսուն խորագիրը կը կրէ, Պրիւսէլի փաստաբանական կաճառի երիտասարդ անդամներէն մէկուն՝ Էտուար Ժախեանի դասախօսութիւնը, արտասանուած Նոյեմբեր ութին, վերամուտի հանդիսաւոր նիստին ընթացքին : Իր բնագրի լեզուով պիտի հրատարակենք այս խիստ չահեկան դասախօսութիւնը, հրատարակուած Պրիւսէլի Նոյեմբեր 9ի Ժուռնալ տէ Թրիպիւնոյի մէջ :

«Ինչո՞ւ, Կայէն», չնորհաւորելի աշխատանքն է մեր երիտասարդ բարեկամին, որ այս ձեւով օտար շրջանակներու սեփականութիւնը դարձուցած է Հայոց Պատմութիւնը, ինչ որ, անկասկած, ամէնէն օգտակար աշխատանքն է որ պէտք է տարուի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ձերբակալուած են եմէնիթ երեք գաղթականներ որոնք կ'ամբաստանուին թէ զաւ մը պատրաստած էին սպաննելու համար նորընտիր նախագահ՝ Ռիչըրտ Նիքսըն :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ երկարօրէն ընդունած է Նիքսընը եւ պարզած Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութեան թըղթածրարը :

ԻՍՐԱՅԵԼԻ խորհրդարանին առջեւ, Լեւի էշքոլ հանդիսաւոր կոչ մը ըրած է Նասրի, չեշտելով. — «Իսրայէլ խաղաղութենէն նուազ ոչ մէկ բան կ'ընդունի» : Աւելցուցած է թէ Թիրանի նեղուցէն եւ Սուէզի ջրանցքէն ազատ անցքը խաղաղութեան պայմաններէն մէկը կը մնայ : Իսրայէլի վարչապետը կը յիշէ նաեւ թէ ներկայիս Եգիպտոս չատ լաւ զինուած է չնորհիւ խորհրդային նոր զէնքերու :

ԱՄՄԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն խորայէլեան երկու օդանաւեր նափալմով ռմբակոծած են յորդանանեան հողամաս մը :

ՍՐՏԻ փոխարկում մը կատարուած է Լիոնի մէջ, քառասուն տարեկան այր մարդու մը վրայ : Ֆրանսայի մէջ չորրորդ փորձն է որ կը կատարուի : Յարդմէկը յաջողած կը նկատուի՝ Հայր Պուլոնիը :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ Կոմուլքա հինգ ժամ տեւող տեղեկագիր մը կարդացած է (200 էջ), կուսակցութեան Ե. համագումարին առջեւ : Կոմուլքա ծանր յարձակում ըրած է արեւմտեան համայնավար կուսակցութեանց վրայ : Քանի մը թշնամական խօսք ալ ըրած է Եուկոսլաւիոյ դէմ : Իրմէ ետք, Երեքշաբթի օր, կը խօսէր՝ Բրեժնեւ :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ – ՎԻԷԹՆԱՄ կը հերքէ թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունեցած ըլլայ իր եւ Ամերիկայի միջեւ ըստ որուն Ամերիկացիք կրնան կարգ մը «ճանաչման» թռիչքներ կատարել հիւսիսային Վիէթնամի վրայ :

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ խորհրդայնամէտներուն յանձնուեցաւ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի հակակշիռը : Չեխերը ալ դատապարտեց հակախորհրդային ցոյցերը :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ ծանրակշիռ կացութիւն մը կայ :

ԱԹԷՆՔԻ դատավարութեան եօթներորդ նիստին, միջադէպ մը պատահեցաւ : Գլխաւոր ամբաստանեալը, որ արդէն յայտնած էր թէ զինքը չարչարած են, ըսած է թէ հարցաքննիչ դատաւորը փորձած է իրեն թելադրել թէ ի՞նչ պիտի ըսէր : Նախագահը առարկած է թէ բանտարկեալներու հանդէպ վարուելակերպը իրեն չի վերաբերիր : Այս դատավարութիւնը կը վերաբերի այն 15 հոգիներուն, որոնք կ'ամբաստանուին իբրեւ հեղինակները վարչապետին դէմ եղած դաւին :

ԵՐԵՔ ՆԱԽԿԻՆ ռազմիկներ, որոնք ի պաշտօնէ կը մասնակցէին Նոյեմբեր 11ի տարեդարձի հանդիսութեանց, յանկարծամահ եղան :

ԿՐԻՓԻ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ

Կրիփի համաճարակ մը ճամբայ ելեր է. այս անգամ Հոնկ – Քոնկէն, որ սպառումէն աւելի արագ կ'ընթանայ եւ կը տարածուի : Թերթերու տուած տեղե – կութիւններուն համաձայն, Իտալիոյ մէջ արդէն 200·000 հողի անկողին ինկեր են : Ֆրանսայի մէջ ընդհանրապէս Փետրուարին կը սկսին կրիփին մեծ վարակումնե – րը : Այս անգամ կը թուի թէ աւելի շուտ պիտի ընդունինք անոր այցելու – թիւնը :

1918ի մահասփիւռ համաճարակէն ի վեր, որուն զոհերուն թիւ քան միլիոնի հասաւ, կրիփը կը տեւէ քիչ – շատ ծանր հարբուխի – ղումի – եւ կամ ցնցղատապի ձեւին տակ, յաճախ թեթեւ, երբեմն աւելի կամ նուազ ծանր բարդութիւննե – րով :

Կրիփը հիներուն գիտցած եւ 90ական թուականներուն համաճարակող էնֆլիւ – էնցան է , որուն 1918ին, չեմ գիտեր ինչու, սպանական տարազ հագցուցին եւ կոչեցին կրիփ էսփանեօլ :

Կրիփը վարակիչ եւ մեծ արագութեամբ համաճարակող հիւանդութիւն մըն է, որ 40–50 տարին անգամ մը բուռն յարձա – կում մը կը գործէ մարդկութեան վրայ եւ, քանի մը ամսուան մէջ աշխարհի շըր– ջանը ընելով, մահ ու սարսափ կը սփռէ ամէն կողմ : Ցետոյ տարիներ չարունակ երեւութապէս կ'անհետանայ, իր եռին ձգելով յետնորդ ուժեր, որոնք կրակը վառ կը պահեն եւ ամէն ձմեռ փոքր ու թեթեւ համաճարակներու պատճառ կ'ըլ– լան : Երբեմն ալ, չուրջ տասը տարին ան– գամ մը, ինչպէս 1947ին, 1957ին եւ ներ– կայ տարուան սկիզբը, քիչ մը աւելի զօ– րաւոր յարձակումներ կ'ընեն :

Կրիփին սկզբնական ախտանիշերը շա – տերուն ծանօթ են : Ենթական, ընդհան – րապէս առողջ վիճակի մէջ, յանկարծ ընդհանուր խոնջութիւն մը, անբացատրե– լի յոգնութիւն եւ կոտրտուք մը կը զգայ, որոնց կ'ընկերանան մկանային եւ գլխու– ցաւեր, թեթեւ դող, կոկորդի գրգռու – թիւն եւ յետոյ ջերմութիւն : Հիւանդը քուրջի մը վերածուած ըլլալու զգայու – թիւնը կ'ունենայ : Քանի մը ժամ կամ օր մը վերջ կը սկսի քիչ – շատ զօրաւոր հարբուխը, կոկորդը կը չորնայ, շնչա – փողը կը բորբոքի , ինչ որ նեղացուցիչ եւ յոգնեցուցիչ չոր հազի մը պատճառ կ'ըլլայ : Բորբոքումը հետզհետէ ցնցուղ– ներուն կը տարածուի եւ ենթական քանի մը օր տեւող չոր հազէ մը յետոյ (բրա– ֆէիթ), ցնցղատապ (պրոնշիթ) կ'ունե – նայ, որուն կրնան յաջորդել թոքային ուրիշ բարդութիւններ :

Այս է, աւելի կամ նուազ չեշտուած , կրիփին ընդհանուր պատկերը : Եթէ ա – րագ եւ լաւ դարմանուի, հիւանդութիւնը մօտ շաբաթ մը կը տեւէ, բայց ընդհան – րապէս չափազանց կը տկարացնէ ենթա – կան :

Քանի մը տարիէ ի վեր գիտենք որ կը– րիփին պատճառը՝ ժահր մըն է (վիրիւս), որ բոլոր ժահրերուն նման, սովորական մանրէներէն , արդէն անտեսանելի , հա– զար անգամ աւելի փոքր է : Սաստիկ վա– րակիչ է, մասնաւորաբար աշնան վերջե– րը, ձմրան ընթացքին եւ գարնան մօտե – րը, երբ օդը մշուշոտ ու անկայուն է եւ յանկարծական փոփոխութիւններ կը կրէ : Խճողուած փոխադրական միջոցները , հաւաքական զբօսավայրերը, մարմնի ու– ժերուն նուազումը, վարակումը նպաս – տաւորող պայմաններ են :

Բոլոր համաճարակները նոյն սաստկու– թիւնը չունին, որովհետեւ կրիփին ժահ– րը փոփոխութիւններ կը կրէ, որոնք կը նուազեցնեն կամ կ'աւելցնեն անոր ժահ – րածին ուժը (վիրիւլանս) եւ ծնունդ կու– տան նոր սերունդներու կամ արմատնե – րու (սուշ) :

Մինչեւ հիմա ժահրածին չորս գըլ – խաւոր արմատներ զանազանուած են, Ա–, Ա2, Ա3, եւ Ա4 գիտական որակումներով : 1957ի ասիական կամ չինական կոչուած կրիփի բաւական ծանր համաճարակին արմատը Ա2ին կը պատկանէր : Վերջինը, այն որ մեր կողմերը կուգայ, կը թուի նոյն արմատին պատկանիլ, բայց աւելի ժահրածին է :

Այս մանրամասնութիւնները անոր հա – մար որ կրիփին դէմ կանխազգուշական լաւագոյն միջոցը, վերոյիշեալ ժահրա – յին արմատներով պատրաստուած պատ – ուաստն է : Ֆրանսայի մէջ, Փարիզի Փասթէօրեան հաստատութիւնն է որ կը պատրաստէ այդ պատուաստը , օգտա – գործելով չորս տեսակ ժահրային ար – մատները (վաքսէն թեթրավալան տը լ'էնսթիթիւ Փասթէօր) : Առաջին տարին երկու ներարկում կը կատարուի, 15 օր ժամանակամիջոցով : Անկէ յետոյ տարին միայն մէկ ներարկում՝ վերահաստատե – լու համար կրիփին դէմ մարմնին պաշտ– պանողական միջոցները (ռափէլ) : Անոնք որ այդ պատուաստումին ենթարկուած են, մեծամասնութեամբ զերծ մնացած են վարակումէ : Աւելցնեմ որ պարզ հարբու– խին դէմ որեւէ օգուտ չունի : Նաեւ այն որ այժմու պատուաստը «Հոնկ – Քոնկի» արմատը չի պարունակեր, որ պատրաստ պիտի ըլլայ միայն յառաջիկայ Ցուն – ուարին :

Կրիփին դէմ կանխազգուշական պատ – ուաստէն զատ, որ էականն է, ուրիշ մի– ջոցներ կրնան որոշ օգտակարութիւն ու– նենալ : Պէտք է լաւ պաշտպանուիլ ցուր – տի եւ օդի փոփոխութիւններուն դէմ եւ ըստ այնմ հագուիլ : Մարզանքը միշտ օգտակար է : Անհրաժեշտ է սենեակները օդաւորել, մասնաւորաբար ննջասենեա – կը : Բերանը և քիթը հականեխել թեթեւ– օրէն , առանց գրգռելու : Որքան կարելի է զգուշանալ խճողեալ փոխադրական մի – ջոցներէ եւ հաւաքատեղիներէ : Մարմնին ուժերը ի զուր չսպառել : Մարմնին պաշտպանողական միջոցները աւելցնելու համար կարելի է, համաճարակի ատեն , ամէն առաւօտ մէկ կրամ վիթամին սէ առնել :

Հիւանդութիւնը սկսելէն ետք, կը բաւէ քիչ մը զգոյշ ըլլալ, անոր բարդութիւն – ները կանխելու եւ կարճ ժամանակի մէջ բուժուելու համար : Այդ նպատակով , ամէնէն լաւ դարմանը անկողինն է : Շա – տեր կը փորձեն հերոսաբար դիմադրել հիւանդութեան եւ ոտքի վրայ անցընել զայն, մեծաքանակ ասփիրին կամ նման դեղեր առնելով : Ոմանք, այդ ձեւով կը յաջողին պրծիլ հիւանդութեան ճանկե – րէն : Բայց շատերու մօտ երեւութապէս անհետացած կրիփը կը վերսկսի, աւելի սաստիկ եւ այլեւայլ բարդութիւններ կը ստեղծէ :

Ուրեմն, անմիջապէս որ կրիփի սկըզ – բնական ախտանիշերը զգաք, անկողին մտէք : Սենեակին մէջ մնալը չի բաւեր : Անկողնոյ մէջ կատարեալ հանգիստը եւ մանաւանդ միօրինակ ջերմութիւնը կը նպաստեն հիւանդութեան արագ բուժու – մին : Այս գիտարկութիւնը ցարդ փոր – ձառութեան արդիւնք էր : Այժմ կարելի է գիտական բացատրութիւն մը տալ :

Արդարեւ, Ֆրանսացի Տոքթ. Լըվօֆ , որ երկու տարի առաջ Նոպէլեան բժշկա– կան մրցանակին արժանացաւ, վերջերս հրատարակուած գիտական յօդուածի մը մէջ կը յայտնէ իր փորձարկութիւններուն արդիւնքը, որու համաձայն ջերմութիւնը աննպաստ է ընդհանրապէս բոլոր ժահրե– րուն եւ մասնաւորաբար կրիփի ժահրին աճումին եւ բազմացումին համար : Կը – րիփին ժահրը լաւ կ'աճի 35 աստիճան ջերմութեամբ , դէպ՝ 37 աստիճանին եւ բնաւ չաճիր եւ չի բազմանար երբ ջեր – մութիւնը 40 աստիճանի կը հասնի :

Կը հետեւի թէ մարմնին ջերմութիւնը պաշտպանողական միջոց մըն է, զոր պէտք չէ հարուածել , բրտօրէն տաքու – թիւնը իջեցնելով, մեծաքանակ ասփիրինի եւ նման դեղերու գործածութեամբ :

Տարակոյս չկայ թէ ասփիրինը կրիփին ախտանշանները բարելաւող լաւագոյն դեղն է : Ջերմութիւնը , խոնջութիւնը , գլխու եւ մկանային ցաւերը անմիջապէս կ'անհետանան : Հիւանդը քանի մը ժամ բուժուած ըլլալու խաբուսիկ տպաւորու– թիւնը կ'ունենայ եւ իր գործով կը զբա – ղի : Ինչ որ վտանգաւոր կրնայ ըլլալ : Ո– րովհետեւ հիւանդութիւնը յաճախ կը վերսկսի քանի մը ժամ կամ մէկ երկու օր վերջ, աւելի սաստկօրէն եւ զուտ կը բանայ ուրիշ մանրէներով բարդութիւն – ներու : Այս պայմաններուն մէջ հիւան – դութիւնը աւելի երկար կը տեւէ, ենթա – կան բոլորովին ուժասպառ կ'ըլլայ , ինչ որ կ'երկարաձգէ ապաքինումի շրջանը :

Ի՞նչ ընել ուրեմն : Քանի մը օր անկո– ղին մնալ, մէկ – երկու օր քիչ քանակու– թեամբ (օրական մէկ – երկու հատ) աս– փիրին առնել, կրիփին ջերմութիւնը, ցաւերը եւ խոնջութիւնը տանելի դարձը– նելու համար : Քիչ մը քինին, Սէ վիթա– մին, տաք ըմպելիներ, տաքա պաղա – ջուր, հազը մեղմացնելու համար պարզ օշարակ մը, ախորժակ ունենալու պարա – գային լաւ սննդառութիւն մը, լաւագոյն միջոցներն են գիւրաւ յաղթելու համար կրիփին եւ կանխելու անոր լուրջ հետե – ւանքները :

Եթէ ջերմութիւնը շուտով չիջնայ կամ հազը սաստկանայ ու բարդութիւններ սպառնան, արդիւնք ուրիշ մանրէներու միջամտութեան , այդ պարագային ան – հրաժեշտ է օգնութեան կանչել ձեր ըն – տանիքի բժիշկը, եթէ արդէն ըրած չէք :

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Հ · Մ · Ը · Մ ·Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՍՏՈՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ՀԱՅԿ ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ

Հայ մարմնակրթական կեանքին մէջ , իբր գործօն աղդակ, Հայկ Ճիզմէճեանը եկաւ շատ ուշ , բայց նաեւ շատ անուշ : Հ · Մ · Ը · Մ ·ի մէջ, ամէնէն բախտորոշ դերը կատարեց ան եւ եթէ այդ միու – թիւնը զուտ մարզական գործունէութեան մը շրջանակէն դուրս ելաւ ու եղաւ առա– ւելապէս բարոյական ուժեղ կազմակեր – պութիւն մը, տակաւ դարձաւ մեծ չա– փով շնորհիւ իրեն :

Եթէ 1914ի նախապատերազմեան շրջա– նը հայ մարմնակրթական կեանքին մէջ , իբր կեդրոնական դէմք ունեցաւ Շաւարշ Քրիսեանը ,անուրանալի է որ Զինադա – դարէն ասդին ալ Հ · Մ · Ը · Մ ·ի իրակա– նութեան մէջ, Հայկ Ճիզմէճեանն էր որ յանկարծ պիտի յայտնուէր, իբրեւ թաղ– նուած արժէք, ի յայտ բերելով ընդհա – նուր ղեկավարի մը բոլոր արժանիքները ու այսպէսով անգնահատելի ծառայու – թիւններ մատուցանելով առ հասարակ հայ մարզական կեանքին եւ մասնաւորա– բար Հ · Մ · Ը · Մ ·ի մէջ :

Ինք առաջին համաշխարհային պատե – րազմէն առաջ, դրեթէ անծանօթ մըն էր հայ մարզական աշխարհին մէջ : Այդ օ– րերուն, բաւականացած էր միայն Սկիւ– տարի Րաֆֆի Ցառաջդիմականի գոր –

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՄԱՐԴԸ

— Պարոն Պաղտասար, ձեզի բացատ – րելն աւելորդ է : Դուք լուսամիտ մարդ էք, շատ լաւ կը հասկնաք թէ ի՛նչ ըսել է աղքատ ուսանողի վիճակը : Պարոն Պաղտասար, գոհութիւն Աստուծու, դուք միլլիոնատէր էք : Տուէ՛ք աշխատասէր, խելօք, ազնիւ երիտասարդի մը ուսման թոշակը : Լաւ ապագայ կը խոստանայ ա– նիկա, կ'ըլլայ ազգին օգտակար անդամ : Կ'երդուըննամ կարգիս վրայ :

Պ. Պաղտասարը նստած էր իր շքեղ գրասենեակին մէջ՝ որուն առաստաղը ծածկուած էր ոսկեզօծ նկարներով, որուն ար– դիական կահ–կարասին Պերլինէն բերել տուած էր եւ որուն պատերուն վրայ կա– յին մէկ քանի նշանաւոր Հայերու պատ– կերներ :

Պ. Պաղտասարը նեղն եկաւ : Իրմէ կը խնդրէին ընել այն՝ ինչ որ երկնային պատիժ էր իրեն համար, — բանալ քսա– կին բերանը : Ողորմա՛ծ Աստուած, աս ի՛նչ աներես ազդ է Հայ ազգը : Դեռ ամիս մը չկայ, որ ոսկի մը զրկեց Հայուհեաց Ընկերութեան, որպէսզի իր անունը տըպ– ուի լրագիրներուն մէջ, եւ դեռ չէ տըպ– ուեր, ու դարձեա՛լ կը պահանջեն ահա : Ոչ, երբե՛ք, չի կրնար տալ :

Բայց ի՛նչպէս մերժել, քանի որ խըն – դրողը քահանայ է : Զէ՞ որ պատարագ ըրած ատեն կրնայ անիծել զինքը :

Պ. Պաղտասար մտածեց, մտածեց եւ գտաւ ելքը :

— Տէ՛ր Հայր, այդ ուսանողը ձեր ազ– գակա՞նն է :

— Քրոջս որդին է :

— Տէ՛ր Հայր, կը ցաւիմ որ ձեր քրոջ որդին է :

— Ինչու՞

— Որովհետեւ, ես սկզբունքով ուսա – նողներուն չեմ օգներ :

— Այդ ի՞նչ սկզբունք է :

— Երախտամոռները պատժելու սկըզ– բունք : Գիտէ՞ք, Տէր Հայր, ես երախ – տամոռութիւնը կը համարիմ մեծ ազ – նուութիւն : Իսկ, հայ ուսանողները ե– րախտամոռ են : Անոնք անմիջապէս որ աւարտեն իրենց ուսումը, խկոյն կը մոռնան իրենց բարերարները :

— Բայց, Պ. Պաղտասար...

— Ո՛չ, ո՛չ, մի՛ վիճիք, Տէր Հայր, ես իմ սկզբունքս չեմ կրնար խախտել : Ը– սածս ըսած է : Խնդրեցէք որո՞ւ համար եւ ի՞նչ բանի համար կ'ուզէք, բայց ո՛չ ուսանողներու :

— Ներողութիւն, Պ. Պաղտասար, ես ձեր սկզբունքը չէի գիտեր : Մնացէք բա– րով :

Հոգեւոր Հայրը երթալէ ետք, Պ. Պաղ– տասարը ուրախացաւ, որ քսակին բերա– նը չբացաւ : Բայց յետոյ, մտածեց որ չափազանցութիւն ըրաւ բոլոր ուսանող – ները երախտամոռ համարելով : Եւ խ– կոյն յիշեց իր երախտագիտութեան պարտքը՝ իր բարերարին նկատմամբ : Այդ բարերարը իր հօրեղբայրն էր, որուն պատանքը վաղուց փտեր էր : Հանգուց – եալը խնամեր էր զինք, մեծցուցեր, յե– տոյ ընկերացուցեր իր գործին :

— Իսկ ես, ի՞նչ ըրի անոր զաւակնե – րուն : Զրկեցի զանոնք իրենց բաժինէն :

Եւ Պ. Պաղտասար իր անցեալին վրայ նորէն վարագոյր ձգեց :

Շաբաթ մը անցած, եկաւ ուրիշ այցե– լու մը : Այս անգամ աշխարհական :

— Պ. Պաղտասար, դուք շատ լաւ գի– տէք թէ ինչ ըսել է մամուլ : Դուք մեր վաղեմի բաժանորդն էք եւ մեր գաղափա– րակիցը : Մեր քսանեւհինգամեայ լրա – գիրը, որ այնքան ծառայութիւններ է մատուցեր ազգին, այսօր տպարանին վը– ճարել չի կրնար : Տուէք գոնէ 100 ոսկի եւ փրկեցէք ձեր սիրած լրագիրը փակ – ուելու վտանգէն :

Պ. Պաղտասարը նստած էր իր փառա – հեղ սալոնին մէջ, որուն ոսկեզօծ կահ– կարասին յատկապէս ինքն էր ապսպրեր Փարիզէն : Դարձեալ նեղը ձգեցին զինք : Դարձեալ եկեր կը պահանջեն որ քսակը բանայ : Ի՞նչպէս մերժել :

Մտածեց, մտածեց եւ գտաւ ելքը :

— Ներեցէք, ես վճռեր եմ սկզբունքով հայ լրագիրներուն չօգնել :

— Ինչո՞ւ :

— Որովհետեւ, անոնք իրարու միս կ'ուտեն : Երբեք հաշտ չեն իրարու հետ : Ազգը կը վնասուի ասկէ :

— Բայց, այդ վէճը ուղղութեան տար– բերութիւն է :

— Ո՛չ, ես ուղղութեան հետ գործ չու– նիմ : Ազգին շահերը երկուքին համար նոյնն են : Առաջ հաշտուեցէք, յետոյ կը մտածենք օգնելու մասին :

— Բայց մենք հաշտուիլ չենք կրնար, անկարելի բան է ատ :

— Է՛հ, որ անկարելի է, ինծի համար անկարելի է իմ սկզբունքիս հակառակ բարերարութիւն ընել : Մի՛ նեղանաք, ես ձեզ կը յարգեմ, խնդրեցէք ի՛նչ բանի եւ որո՛ւ համար որ կ'ուզէք՝ կուտամ, բայց ո՛չ լրագրի :

— Ինծի համար առ այժմ իմ լրագիրս կը բռնէ առաջին տեղը :

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

(1 – Շար·)

ծանծութեանց եւ բացօթեայ արշաւանքներուն մասնակցելով միայն ։ Նոյն իսկ մարմնակրթանքը չէ կիրարկած բառին իսկական առումով ։ Բայց այդ բոլորը պատճառներ չէին որ ինք խոր համոզումով ու ամուր հաւատքով յանկարծ հրապարակ չնետուէր, եռանդուն կերպով կապուելով այս շարժման, իբրեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին հիմնադիրներէն մին եւ տրամադրելով իր ամբողջ անձն ու ժամանակը անոր վերելքին ։

Անիկա, այս շարժման մէջ մասնաւորաբար փնտռեց, արտաքին ձեւերէն աւելի, ներքին աշխարհներու մշակումը, բարոյականի ու նկարագրի առողջ ու զօրաւոր կազմութիւնը, ու ապագայ տիպար հայ քաղաքացիներու պատրաստութիւնը ։ Հայ մարզական կեանքը շատ ունեցաւ մարմինն ու դնդերները մարզող, մարզախաղեր աւանդող ղեկավարներ, քիչեր եղան սակայն որոնք մարմնի զարգացման զուգընթաց տուին ամբողջ հոգեկան ու բարոյական աշխարհով ալ մտահոգուեցան ։ Այդ քիչերուն մէջ Ճիմճեան առաջին գծի վրայ կուգար ։

Հայկը, օժտուած ճշմարիտ ու անխարդախ բարեմասնութիւններով, ունեցաւ մէկէ աւելի անժխտելի արժանիքներ, որոնցմով կրցաւ իր շուրջը հմայք մը ստեղծել ։ Ոչ միայն մտաւոր ու հոգեկան թանկագին բարեմասնութիւններ երեւան բերաւ, հապա նաեւ իր չափազանց հեզահամբոյր, ժպտաշուրթն, բարեացակամ եւ միշտ ուրիշին ծառայելու պատրաստակամ բնաւորութեամբ իր անձին ու անունին շուրջ այնպիսի ջերմ հմայք մը ստեղծեց, որով ամէնէն սիրելի ու համակրելի դէմքը դարձաւ ամբողջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպութեան մէջ ։ Անկարելի է Հ. Մ. Ը. Մ.ի այդ սկզբնական չորս տարիներու կեանքին վրայ ակնարկ մը նետել, առանց ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ հանդիպելու Ճիմճեանի կատարած հսկայ ու անփոխարինելի գործին ։ Ո՞վ չյիշեր Պահչէ Գափուի իր փոքրիկ վաճառատունը, որ ամենօրեայ ժամադրավայրն էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ կապ ունեցող ամէն անհատի ։ Ու ամէնքը, որը սկաուտէն մինչեւ հանրային աշխատաւորը, հաճոյքով եւ վստահութեամբ կը դիմէին իրեն, ամէն անգամ որ օգտակար թելադրութեան մը պէտքը ունենային, կատարելապէս համոզուած այն սիրալիր ու անկեղծ վերաբերումին, զոր սովոր էր ան ցոյց տալու ոեւէ մէկուն ։ Շատ անգամներ, այդ փոքրիկ վաճառատան մէջ, այցելուները այնքան կը շատնային, որ շատեր ստիպուած կ'ըլլային դրան մէջ կամ դուրսը՝ մայթին վրայ, կարգի սպասելու, եւ սակայն Ճիմճեանի ակնարկէն, ոչ մէկը կը խուսափէր ու ան միաժամանակ կը խօսէր ու կը պատասխանէր բոլորին ալ ։ Կեդրոնի դրասենեակի կողքին իր կըրպակին մէջ, Հայկը դարձած էր տեսակ մը լոյս, որ իր ճառագայթները կը սփռէր ամէն ուղղութեամբ ։ Եթէ իր խանութը չէր, անպայման կը գտնուէր Կեդրոնի դրասենեակին մէջ, մեղուաջան Կարոյին մօտ՝ միշտ օգտակար աշխատանքով մը զբաղած, մոռնալով իր անձնական գործը՝ տունը տեղը, ընտանիքն ու հանգիստը, նուիրուելու համար միմիայն իր պաշտած սիրական գործին ։ Ամբողջ օրը աքնաջան աշխատանքէ ետք, շաբթուան բոլոր գիշերներն ալ նախապէս գրաւուած էին եւ փոխն ի փոխ պէտք է այցելէր ան, Գատըգիւղ, Բերա, Սկիւտար, Գում Գափու կամ այլուր, կազմակերպելու, բանախօսելու, ժողովի մը ներկայ ըլլալու կամ հաշտարարի դեր կատարելու պատահական անհասկացողութիւններու առթիւ ։

Բայց մանաւանդ կ'արժէր մտիկ ընել Հայկը, իր բանախօսութեան ընթացքին ։ Ան ունէր խօսելու եւ արտայայտուելու այնպիսի զմայլելի դիւրութիւն, այնպիսի պաշար վսեմ գաղափարներու եւ ազնիւ զգացումներու, որոնք զինքը անյագ սքանչացումով, ժամերով մտիկ ընել կու տային ։

Ինչ որ իր մեծագոյն արժանիքը կը կազմէ սակայն, ատիկա իր չափազանցուած համեստութիւնն էր ։ Հակառակ այն խոշոր ու նշանակելի դերին զոր խաղաց ան Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեանքին մէջ, ոչ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ ատեն հանդիպեցանք անոր փառասիրական պզտիկ մէկ արտայայտութեան, բան մը որ մեծ թէ փոքր, մենէ շատերուն յատկանիշն է, մանաւանդ այս օրերուն ։ Մէկ խօսքով ան եղաւ մատնանշելի տիպար անհատ մը, որուն կեանքը կրնայ օրինակ հանդիսանալ ուրիշներուն ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը հպարտ է իր մէջ Հայկ Ճիմճեան մը ունեցած ըլլալուն համար ։ Պատիւ ու յարգանք իրեն, յիշատակին այս հանդիսաւոր օրերուն ։ Իր անունն ալ ոսկի տառերով պիտի արձանագրուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատմութեան մէջ ։

ԳՐ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ՀԵՐԱՑԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 850ԱՄԵԱԿԸ

Փրոֆ. Ռ. Փարսադեան, որ քարտուղարն է Հայաստանի բժշկութեան պատմաբաններու ընկերութեան, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ այն աշխատանքներու մասին, որոնք կը կատարուին այժմ՝ արժանավայել շուքով տօնելու համար Մխիթար Հերացիի ծննդեան 850ամեակը ։

Մխիթար Հերացին փայլուն դէմք մըն է միջազգային բժշկական մտքին երկնակամարին մէջ ։ Դժուար է հանդիպիլ անցած ութեւկէս դարերու ընթացքին քիչ թէ շատ ականաւոր հայ բժիշկի մը գործին, ուր ուղղակի կամ ուրիշ ձեւով մը չզգացուի միջնադարեան բժշկութեան այս մեծ տիտանին գիտական ազդեցութիւնը ։

Սակայն Հերացիի անունը միջազգային համբաւի հասաւ 1832էն ետք միայն, երբ Վենետիկի մէջ մայրենի լեզուով առաջին անգամ տպագրուեցաւ անոր հռչակաւոր գիտական գործը՝ «Ջերմանց մխիթարութիւնը» ։

Այս աշխատութիւնը իսկական նորութիւն մը եղաւ միջազգային գիտական շրջանակներուն համար ։ Համաշխարհային արժէքով բժիշկի մը յայտնութիւն նկատեցին Փարիզի եւ Պերլինի ակադեմիաներու անդամ Նոյման, Շուլան, Հեզէր, Մորվից եւ շատ ուրիշներ ։

Մխիթար Հերացիի փառքը նոր աստիճանի մը հասաւ, երբ անոր գործը թարգմանուեցաւ գերմաներէնի ։ Ասիկա պատահեցաւ 1908ին, երբ Լայպցիկի մէջ հրատարակուեցաւ «Ջերմանց Մխիթարութիւնը»՝ ականաւոր գիտնական Զայդելի թարգմանութեամբ ։

Հերացիի վերոյիշեալ աշխատութիւնը ամբողջութեամբ լոյս տեսաւ նաեւ ռուսերէն, Ակադ. Լեւոն Յովհաննիսեանի խմբագրութեամբ (1955) ։ Առանձին հատուածներ լոյս տեսած են նաեւ ուրիշ լեզուներով ։

Հերացիի ծննդեան 850ամեակի տօնակատարութիւնը առիթ պիտի տայ աւելի եւս ծանօթացնելու անոր անունն ու գործը՝ հայ եւ օտար գիտական շրջանակներու մէջ ։

Բազմաթիւ լաւ գործեր նախատեսուած են յոբելեանի տօնակատարութեան ծրագրին մէջ ։ Արդէն իսկ ռուսերէն վերահրատարակուած է «Ջերմանց Մխիթարութիւն» ծանօթ աշխատութիւնը՝ բնագրային ստուգումներով ։ Հրատարակութեան համար պատրաստուած է նաեւ աշխատութեան հայերէն քննական բնագիրը ։

Հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով հրատարակուած են Հերացիին կեանքը եւ գիտական ժառանգութիւնը վերլուծող հանրամատչելի գրքոյկներ ։ Նման գրքոյկ մը պիտի լոյս տեսնէ նաեւ անգլերէն թարգմանութեամբ ։ Տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի Երեւանի պետական համալսարանի, բժշկական հիմնարկութեան եւ առողջապահութեան նախարարութեան գիտական խորհուրդի միացեալ գիտական նստաշրջանը, ուր զեկուցումներ պիտի տրուին մեծ բժշկապետին գիտական ժառանգութեան եւ հայ բժշկութեան պատմութեան շարք մը հարցերու վերաբերեալ ։

Մ. Հերացիի նուիրուած յուշատօներ տեղի պիտի ունենան Մոսկուայի, Լենինականի, Կիրովականի, իսկ ամէնէն ետք՝ Երեւանի մէջ ։

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

48ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հաճնոյ հերոսամարտի 48րդ տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 27ին, տեղի ունեցաւ յուշահանդէս մը՝ նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հաճնոյ հայրենակցական միութեան ։

Ութ հազար նահատակ դիւցազուններու յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարուեցաւ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իսկ յուշահանդէսը՝ Մշակոյթի Տան մէջ, որ լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ ։ Յուշատօնին ներկայ էին քանի մը Հաճընցիներ՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներէն, որոնք ուխտագնացութիւն մը կատարած էին դէպի Հայաստան՝ իրենց ծննդավայրի անունով նոր աւանին՝ Նոր Հաճընի մէջ արձանագրուած յաջողութիւնները հաստատելու համար ։

Մատաղի օրհնութենէն ետք սեղանապետութիւնը ստանձնեց Յ. Պահատերեան, որ բարեկալուստ մաղթեց օրուան հիւրերուն ։

Մ. Գրաճեան հիմնական գիծերու մէջ ներկայացուց Հաճընի 9 ամսուան հերոսական դիմադրութիւնը, որ վերջ կը գտնէր 15 Հոկտեմբեր 1920ին ։

Բժ. Բ. Խրիմեան թելադրեց ծնողքներուն իրենց զաւակները դաստիարակել հայաշունչ մթնոլորտի մէջ, զանոնք թրծել հայկականութեան ոգիով ։

Հայրենի տպաւորութիւններու փունջ մը ներկայացուցին օրուան հիւրերէն ոմանք ։ Ապա խօսք առաւ Հաճնոյ հայրենակցական Միութեան Հար. Ամերիկայի Կեդր. վարչութեան քարտուղարը՝ Ա. Գրաճեան, որ նկարագրելէ ետք Երեւանի 2750ամեակի հանդիսութիւնները, խօսեցաւ նաեւ Նոր Հաճընի մասին ։

Մէջ ընդ մէջ եղան երգ, արտասանութիւն եւ նուագ ։ Տիկին Մահտէսեան՝ ջութակի ընկերակցութեամբ Խրիմեանի, երգեց Հաճընի քայլերգը, Փշտիկեան եւ Մ. Գրաճեան արտասանեցին երկու բանաստեղծութիւններ Թումանեանէ եւ Շիրազէ ։

Երեկոյթը փակուեցաւ «Կիլիկիա» երգով ։

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փարիզի Հայկ. Թանգարանը (Ավընիւ Ֆոշ) գնած է Վալա Սարգիսի (Խաչատուրեան) կարեւոր գործերէն մէկը՝ Վալս մասքարատ ներշնչուած Արամ Խաչատրեանէ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆ՝ (341)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Տիկին Թ...ի տունը յաճախողները եւ ընտրելագոյն քաղաքավարութեան մը հետ ընտիր եւ նուրբ ճաշակ ունէին ։

Ակումբի սովորութեանց ներելի էին ամէն տեսակ նրբութիւններ, որոնք բուն իսկ հին ընկերութեան բարքը կը կազմէին. բարք որ թէեւ թաղուած, սակայն կենդանի է դեռ ։ Այս սովորութեանց մէկ քանին այլանդակ կ'երեւային, մանաւանդ խօսքի ընթացքին ։

Հարեւանցի հմուտներ զուգէ զաւառական սովորութիւն կարծէին ինչ որ հնութիւն էր միայն ։ Զօրապետի կինը «տիկին զօրապետուհի» կ'անուանուէր ։

«Տիկին գնդապետուհի» բոլորովին անգործածելի չէր ։

Շնորհալի տիկին Տըլէօն անշուշտ ի յիշատակ Լոնկուիլ եւ Շըվրէօզ դքսուհիներուն՝ իր իշխանուհիի տիտղոսէն աւելի բարձր կը համարէր «տիկին գնդապետուհի» տիտղոսը ։

Տը Քրէգի մարքիզուհին նոյնպէս «տիկին գնդապետուհի» կ'անուանուէր ։

Այս պզտիկ երեւելիները Թիւիլըրիի պալատին մէջ թագաւորին հետ մտերմաբար խօսելու ատեն փոխանակ «ձեր վեհափառութիւնը» ըսելու, երրորդ դէմքով միշտ «թագաւորը» ըսելու քաղաքավարական նրբութիւնը հնարեցին, վասնզի «յափշտակիչը» (Նափոլէոն) աղտոտած էր «Ձեր վեհափառութիւն» խօսքը ։

Ակումբին մարդերը կը դատէին նաեւ մարդիկն ու իրերը ։

Կը ծաղրէին դարը, հետեւաբար հարկ չէին զգար հասկնալու անոր ոգին. ամէնքն ալ իրարու զարմանք կը պատճառէին. մէկը միւսին կը հաղորդէր որքան լոյս որ ունէր. Եփիմէնիտ Մաթիւսաղէմէն ուսում կ'առնէր, կոյրը խուլէն տեղեկութիւն կը ստանար ։

Անվաւեր կը սեպուէր այն ժամանակը, որ ալնուականներուն Կօպլէնց դաղթելէն ի վեր անցած էր ։ Ինչպէս Լուի ԺԸ. աստուծոյ շնորհիւ իր թագաւորութեան քսանեւհինգերորդ տարին հասած էր, նոյնպէս եւ վտարանդիները ըստ իրաւանց՝ իրենց չափահասութեան քսանեւհինգերորդ տարին նոր մտած ըլլալ կը կարծէին ։

Ամէն բան ներդաշնակութիւն ունէր, չկար բան մը որ շատ ապրէր. խօսքը հազիւ թէ շունչ մըն էր. լրագիրը, որ սրահի ակումբներու հետ համամիտ էր, կարծես թէ պապիրոս մըն էր ։

Երիտասարդներ կային, բայց սակաւ ինչ մեռած էին ։ Նախասենեակը կեցող սպասաւորներու համազգեստները ծերի համազգեստներ էին ։ Բոլորովին անցեալոյն վերաբերող այս անձերու ծառայութիւն ընողներն ալ իրենց տիրոջը պէս անցեալոյն զաւակներ էին գլխովին ։

Ասոնց ամէնքն ալ երկար ժամանակէ ի վեր ապրողի, եւ գերեզմանին հակառակ յամառողի կերպարանք ունէին ։

Պահպանել, Պահպանում, Պահպանողական, գրեթէ այս էր անոնց ամբողջ բառարանը. խնդիրը լաւ հոտ ունենալուն վրայ էր ։

Իրօք պատկառելի այս ակումբներուն կարծիքները հոտաւէտ խունկեր ունէին, եւ իրենց տեսիլները «վէթիվէր» ըսուած տունկին հոտը կը բուրէին ։ Մումիայի կը նմանէին անոնք ։ Տէրերը զմռսեալ, սպասաւորներն ալ յարդապատ էին ։

Արժանապատիւ պառաւ մարքիզուհի մը որ վտարանդի էր եւ տնանկ՝ թէեւ միայն աղախին մը ունէր այլեւս, սակայն դեռ «ծառաներս» կ'ըսէր ։

Ի՞նչ կ'ընէին տիկին Թ...ի ակումբը յաճախողները ։ Անդրայլին էին անոնք ։ Այս բառը թէեւ այսօր նշանակութիւն չունի, բայց անոր իմաստը չէ կորսուած տակաւին ։ Բացատրենք անոր իմաստը ։

Անդրայլին ըլլալ կը նշանակէ անդին երթալ ։ Անդրայլին ըլլալ յանուն գահին, իշխանութեան գաւազանին, յանուն խորանին՝ քահանայապետական խոյրին վրայ յարձակիլ, բեռնատար ձիերուն վրայ խուժել, ըստ հերետիկոսներու սատկածնին,, կիզման հրակոյտը խծբծել, կուռքը յանդիմանել՝ նուազ կռապաշտութեան համար, յարգելով հանդերձ նախատել, Պապին մօտ նուազ բարութիւն, արքային քով պակաս արքայութիւն եւ խաւարին մէջ ալ շատ լոյս նշմարել. յանուն սպիտակութեան, ճերմակ կիճէն, ձիւնէն, կարապէն եւ շուշանէն դժգոհ ըլլալ, իրերուն պաշտպան կանգնիլ՝ պաշտպանութիւնը տանելով մինչեւ թշնամութեան, կողմնակից ըլլալ՝ կողմնակցութիւնը տանելով մինչեւ հակառակութիւն ։

Անդրայլին ոգին մասնաւորաբար վերահաստատութեան առաջին կերպարանքը կը յատկանշէ ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պարսիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վեհանոյշ Գա–զանճեան եւ զաւակները, Մանուկեան ըն–տանիքը խոր կսկիծով կը ծանուցանեն ի–րենց ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր մէկին :

Թաղումը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Նո–յեմբեր 7ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Շուազի – լը – Ռուայի գերեզմանատան մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի շրջանի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17ին, հոգեհանգստ–եան պաշտօն կը կատարուի Ս. Յակոբ ե–կեղեցւոյ մէջ, շրջանիս ննջեցեալ բոլոր ընկերուհիներու հոգիներուն համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՌԹՌԵԱՆ :

Անոնք որ գործեցին եւ անցան.— Քիրք–ճեան, Արզումանեան Քնարիկ, Յարու–թեան Եղսաբեթ, Ստեփանեան Ովսաննա, Ասլանեան Վարդուհի, Հայրապետեան Եղսաբէթ, Սահակեան Թամամ, Մու–րատեան Զապէլ, Մելիքեան Լուսաբեր, Ղարիպեան Ծաղիկ, Թօպուլեան Տուտու, Հայրապետեան Աննա, Սնորեան Սառա, Աւագեան Կիւլի, Պետրոսեան Մարիամ, Միքայէլեան Մարիամ, Գալայճեան Գո–հարիկ : Սանուհիներ՝ Մանուէլեան Լու–սընթագ, Հայրապետեան Երանուհի, Հայրապետեան Ազնիւ : Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներ–կայ գտնուիլ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ճանկէօզեան 50 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգա–ւաճման Շաւարշ Նարդունիի եւ Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9·30ին Հայկ. յայտա–գիր՝ ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի հայկ. համայնքները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհա–կալութեամբ ստացած է ողբ. Սիրուն Միւղիքեանի մահուան քառասունքին առ–թիւ Այրի Տիկին Նէվրիկ Միւղիքեանէ եւ զաւակներէն հարիւր ֆրանք, Տէր եւ Տի–կին Հայկ Միւղիքեանէ յիսուն, Տէր եւ Տիկին Փիլիճեանէ յիսուն ֆրանք :

×

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդա–րանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Եղ. Գասեանէ 10 ֆր., Արարայի Հերոսներու Յիսնամեա–կի հոգեհանգստեան առիթով Ֆ. Բ. Կա–մաւորներու Միութենէն 40, Տիկին Պօ–ղոսեանէ քսան, Տիկին Պալեանէ տասը, Շապուհ Մելիքեանի թաղման առիթով՝ Մ. Ծառուկեանէ քսան, Կ. Մարտիրոս–եանէ հինգ, Սարգիս Պօղոսեանի ամուս–նութեան առիթով՝ հօրմէն Մելքոնէ 100, Արամ Թէրզիպաշեանի հոգւոյն խաղա–ղութեան համար Տէր Ողորմեայի առի–թով Այրիէն Հ. Թէրզիպաշեանէ 50, Օր. Հ. Միսքճեանէ յիսուն, Խաչատուր Վար–դապետեանի քառասունքի հոգեհանգստ–եան առիթով զաւկէն քսան, Թիւթէլեան ընտանիքէն տասը, Գ. Թիւթէլեանէն 10 : Գրիգոր Պաղտասարեանի մահուան տա–րելիցի հոգեհանգստեան առիթով՝ Այ–րիէն ու զաւկէն Անորէէն հարիւր, Ժ. Խալիբեանէն յիսուն, Մարկոսեան ընտա–նիքէն երեսուն, Վ. Տէր–Վարդանեանէն տասը, Ա. Պօղեանէն տասը : Վ. Արուստ–եանի թաղման առիթով Պ. Գալուստեա–նէն տասը, Տէր եւ Տիկին Համասեանէ տասը, Տիկին Մինասեանէ հինգ, Սիրուն Միւղիքեանի քառասունքին առիթով փո–խան հոգեհանգիստի Այրիէն Նեւրիկէն ու զաւակներէն հարիւր, Տէր եւ Տիկին Հ. Միւղիքեանէն յիսուն, Այրի Տիկին Միւ–ղիքեան եւ զաւակները նոյն առիթով Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին կը նուիրեն հա–րիւր ֆրանք: Վ. Պապայեանի թաղման առիթով, Պ. Գալուստեանէ$ տասը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբին կողմէ

Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատա–րագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա–տարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ–ՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամնե–րէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ա–րարողութեան :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմ–բեր, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ–բեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ–բեր ժամը 21ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմ–բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմ–բեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նո–յեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտ–նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե–րը :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միու–թիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վեր–սկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20–էն 21·30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի գրա–դարանին մէջ, 57 Պուլվառ Ժուռտան, Տի–կին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հոգա–ծութեան տակ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պոմոնի Թաղականութեան տարեկան ա–ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13–ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրա–հին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջոր–դով :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967–1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ նոյն բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1·— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2·— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3·— Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4·— Օտար Գրականութիւն, փ·—Գրակա–նութեան լուսանցքին վրայ, 6·— Նշխարներ, 7·— Հայ կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8·— Հայաստան, 9·—Ար–ուեստի Աշխարհ, 10·— Սարէն – Զորէն, 11·— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12·— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13·— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14·— Մահագրութիւն :

Գին՝ Թղթակազմ 18 ֆրանք, լա–թակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ : Ստանալու համար անձամբ դիմել խմբագրութեան :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Զուարթ Կոստանեան Դպրոցա–սէրին կը նուիրէ տասը տոլար :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆՋՈՅՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նա–խաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական–ները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ–կայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը կը փնտ–տըռուի ընկերութիւն ընելու համար : Բնակութիւն եւ ճաշ : Անձամբ դիմել «Յառաջ»ի :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

CONFECTION POUR HOMMES mécanicien, veston peigné et petit presseur à mi-temps.

S'adresser : JIBERT
20, Rue de la Verrerie, Paris (4e).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան–դամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15–ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե–նայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցու–մը վարչութեան միամեայ գործունէու–թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, ե–յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, ե–կեղեցւոյ գրասենեակը :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

JEUDI 14 NOVEMBRE 1968

Le Numéro 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — Թիւ 11362 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.362

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Զինադադարի յիսնամեակը արտակարգ շուքով ոգեկոչուեցաւ Ֆրանսայի մէկ ծայրէն միւսը :

Մասնաւորաբար բացառիկ հանդամանք ունեցան մայրաքաղաքի հանդիսութիւնները, Ելիզէյեան Դաշտերէն, Նոթր Տամի գոհաբանական աղօթքէն, Վէնսէնի զինուորական տողանցքէն, Անծանօթ Զինուորի մշտավառ բոցի արծարծումէն մինչեւ գիշերային նուագն ու լուսավառութիւնները :

Ֆրանսական ձայնասփիւռը Նոյեմբեր 11ի երեկոյեան ցոյց տուաւ 1914 – 18ի պատերազմին գլխաւոր դրուագները, քաղուած զանազան պետական – զինուորական ժամանակակից վաւերական աղբիւրներէ :

Երէցները վերյիշեցին իրենց երիտասարդութեան օրերու զարհուրելի դէպքերը, որոնցմէ հրաշքով էին ազատած : Երիտասարդները ծանօթացան աշխարհակործան առաջին պատերազմի անլուր արհաւիրքներուն, որոնց երկրորդ տպագրութիւնը, աւա՜ղ, պիտի չխնայուէր իրենց :

Եւրոպայի մէջ ամէնէն աւելի տուժողն էր եղած Ֆրանսա, որուն դէմ ուղղած էր զինուորապաշտ Գերմանիա իր բանակներուն եւ հրամանատարներուն ընտիրները :

Պելճիքա առաջին յարձակումին ենթարկուած՝ հերոսաբար դիմադրած էր, սակայն չէր կրցած արգիլել գրաւումը ֆրանսական հողին, որուն վրայ տեղի պիտի ունենային գլխաւոր կռիւները, ամբողջ չորս տարի :

Մառնի զոյգ ճակատամարտները եւ Վէրտէօնի անմոռանալի հերոսամարտը դափնեպսակով պիտի զարդարէին ճակատը Ֆրանսայի, որուն հանճարեղ մէկ զաւակը՝ մարէշալ Ֆոշ՝ իբրեւ ընդհանուր հրամանատար դաշնակից ուժերուն՝ 1918ի աշնան ջախջախիչ պարտութեան պիտի մատնէր Հինտէնպուրկի եւ Լիւտէնտորֆի «անպարտելի» նկատուած բանակները եւ ծունկի պիտի բերէր մեծամոլութեան ախտէն վարակուած Վիլհելմ Բ.ը :

Մէկուկէս միլիոն զոհ էր տուած Ֆրանսա ռազմադաշտերուն վրայ, իր երիտասարդութեան ծաղիկը : Բազմաթիւ[illegible] ու բարդուած քաղաքներ, տասնեակ հազարաւոր գիւղեր ու աւաններ քարուքանդ էին եղած : Անթիւ, անհամար ընտանիքներ սուգի էին մատնուած : Այրիներն ու որբերը բանակ կը կազմէին :

Զինադադարը փայլուն հեռանկարներ կը բանար յաղթական Ֆրանսայի առջեւ, վերջ տալով թնդանօթի որոտներուն : Հրասայլի, օդանաւի, գնդացիրի, հրացանի ու սուինի փոխարէն վերապրող Ֆրանսացի երիտասարդը ձեռք կ'առնէր բահն ու բրիչը, վերաշինելու համար իր աւերուած տունը : Նոր բոյն, նոր տնտեսութիւն կազմելու, շինարարական աշխատանքի նուիրուելու հաստատ տրամադրութեամբ :

Որքան մեծ էին եղած պատերազմին պատճառած մարդկային զոհերն ու նիւթական աւերները, այնքան մեծ եղաւ 1918ի Նոյեմբերեան յաղթանակին առթած ուրախութիւնն ու սրտի գոհունակութիւնը : Մանաւանդ՝ հպարտութիւնը :

Ռուսական բանակներու պարտութիւնը Մազուրեան ճախճախուտներուն մէջ եւ Կարպատեաններու վրայ, յետոյ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնն ու արեւելեան ճակատին փակումը գերման բանակներու ամբողջ ուժը կ'ուղղէր Ֆրանսայի վրայ, ուր Անգլիացիք ու Ամերիկացիք նախախնամական աջակցութիւն կ'ընծայէին իրենց դաշնակցին :

Միայն գերմանական ճակատին վրայ չէր սահմանափակուած սակայն զոհողութիւնը Ֆրանսացի զինուորին, որ պատրաստակամ կը վազէր հոն, ուր դաշնակից պետութեանց շահը կը պահանջէր :

1915ին ֆրանսական նաւատորմն ու զինուորները մասնակցեցան Տարտանէլի արիւնալի կռիւներուն :

1918ին հայկական (Արեւելեան) Լեգէոնը Ֆրանսացի սպաներու հրամանին տակ կռուեցաւ Պաղեստինի ճակատին վրայ (Արարա) :

Նոյն տարին զօրավար Ֆրանշէ տ'Էսփէրէի արեւելեան բանակը Մակեդոնիայէն ընդհ. յարձակողականի անցաւ աւստրօհունգարական եւ պուլկարական բանակներուն դէմ, պարտութեան մատնելով Գերմանիոյ երկու զինակիցները, որոնք անջատ զինադադար կնքեցին Պերլինի զինուորապաշտներու անձնատուութենէն առաջ :

Ֆրանսացի զինուորը պիտի շարունակէր արիւն թափել Զինադադարէն վերջ ալ, գրաւեալ երկիրներու, մասնաւորաբար Կիլիկիոյ մէջ, զոհ՝ Թուրքերու դաւադրական եւ դաւաճանական գործողութեանց :

Ֆրանսական հեռատեսիլը Նոյեմբեր 11ի գիշեր չմոռցաւ անցողակի յիշել նաեւ մեր «փոքր ածու»ն : Ցոյց տուաւ ցնցոտիներ հագած Հայեր, որոնք 1918 Օգոստոսին Պաքուի մէջ կամաւոր կը գրուէին անգլիացի զօրավար Տընսթըրվիլի կողմէ, կռուելու համար Թուրքերուն դէմ :

«Հայերը մահամերձ հիւանդ միայն պէտք է ըլլային՝ մերժելու համար կամաւոր արձանագրուիլը, որովհետեւ Թուրքերը 1915ին եւ 1916ին ջարդած էին իրենց ազգը», բացատրեց խօսնակը :

Աւելին արժանի էինք անշուշտ, իբրեւ « փոքր դաշնակից» : Բայց գոհ ըլլանք այսքանով ալ :

Զինադադարի յիսնամեակին առթիւ հայկական շարքերուն հրապարակաւ ոգեկոչումը ցոյց կուտայ թէ աշխարհ չէ մոռցած դեռ ցեղասպան Թուրքին Մեծ Ոճիրը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Անակնկալօրէն, ելմտական նախարարը՝ Օրթոլի մամուլի ասուլիս մը տուաւ Երեքշաբթի իրիկուն եւ հաղորդեց թէ կառավարութիւնը կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է դրամական գետնի վրայ : Այսպէս դրամը կը սղէ, այսինքն դրամատուները շատ աւելի դժուար փոխատուութիւններ պիտի ընեն, էսքոնթի սակը հինգէն վեց առ հարիւրի կ'անցնի եւ դրամատուներու ունեցած հնչուն դրամներու մէկ մասը «կը սառի», այսինքն պէտք չէ գործածուի :

Կը կարծուի թէ այս միջոցները ձեռք կ'առնուին գլխաւորաբար առաջքն առնելու համար ֆրանսական դրամագլուխներու եւ նոյնիսկ դրամի «արտագաղթին», որ Յունիսէն ի վեր երթալով աւելի ծաւալ ստացած է : Այս ձեւով կառավարութիւնը կ'ուզէ նաեւ առաջքն առնել Ֆրանքին արժեզրկումին զոր սակայն ոմանք կը շարունակեն անխուսափելի գտնել :

Ամերիկացիք շատ գոհ են ձեռք առնուած այս միջոցներէն, տրուած ըլլալով որ Ֆրանքի պաշտպանութիւնը կը ծառայէ նաեւ տոլարի պաշտպանութեան իսկ ֆրանսական կարգ մը շրջանակներու համաձայն, շատ ուշ տրուեցան այս որոշումները, որոնք անհրաժեշտ էին, արդէն Յունիսին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

Փիլիսոփաներ, բանաստեղծներ ի՛նչ կ'ուզեն ըսեն քերթողական արուեստի մասին. մեր կարծիքը հետեւեալն է :

Առաջին պայման՝ ներշնչման տուն տուող առիթ մը պէտք է գտնես, եւ, ի բարեբախտութիւն հայ բանաստեղծութեան, առիթները չեն պակսիր, մանաւանդ...

Մանաւանդ եթէ բանաստեղծ չես՝ առիթները չեն պակսիր քեզ բանաստեղծ ընելու եւ հռչակելու. կը բաւէ որ այս օրերուն գտած ըլլաս Հայաստան հրաւիրուելու ճամբան, այսինքն՝ լեզուն, որ պէտք է բարբառած ըլլայ ... ոտանաւորով :

Ենթադրենք, օրինակ, թէ Երեւանի 2750ամեակն է, եւ «ոտքով» բարբառելով հասար Երեւան, անշուշտ իբրեւ հրաւիրեալ բանաստեղծ :

Ահա՛ առիթը ստեղծագործական նոր երկունքի մը : Երբ առիթը կայ՝ կարելի չէ բանաստեղծ ըլլալ եւ ամուլ մնալ :

Բայց ի՞նչպէս սկսիլ բանաստեղծութիւնը : Շատ պարզ է : Հաշուենք թէ երեք օր է որ Երեւան կը գտնուիս : Այն ատեն... ձեռքէդ բռնող կա՞յ. ա՛ռ գրիչը եւ երգէ՝

Երեք օր է ժամանած եմ Երեւան :

Երեւանի մէջ անշարժ, անկողնիդ գամուած չես մնացած անշուշտ, եւ կ'աւելցնես՝

Երազի՞ մէջ, քո՞ւն, թէ արթուն կուգամ
ման
Պուրակներէն, ճամբաներէն լուսաւոր :

Բայց շատ դիտելիք կայ, խելացնոր երանութեամբ կը շուարիս (հօ լա լա՜...) եւ հարց կուտաս սանկ, յուզուած շեշտով մը.

Ա՜խ, ո՞ւր վազեմ, ո՞ւր կանգ առնեմ,
Երեւան,
Ո՞ր ժայռերում դիտեմ Մասիսն ու Սեւան,

եւ կամ՝ ցաւագին, սիրահարածի հոլով մը՝

Ո՞ր սեւաչուի տղուդ համար ներշնչուիմ,
Ո՞ր նազելի պարմանուհիդ համբուրեմ :

Ըսինք թէ Երեւանի մէջ ես. փառք Աստուծոյ անդամալոյծ չես, ոտքերովդ կը քալես, աչքերովդ կը դիտես, սիրտ ունիս՝ կը ներշնչուիս (խեղք ունենայիր՝ չներշնչուէիր), ականջներովդ ալ կը լսես անշուշտ : Շատ իրար անցնելու, գլուխ յոգնեցնելու պէտք չկայ. պատգամի նման արձակէ՝ ինչ որ կը լսես ձայնասփիւռէն.

Ձայնասփիւռէն՝ կ'երգէ ձայն մը
սիրազեղ...
Օ՜, մեղեդին յուզումնածոր, պաշտելի...
Կոմիտասն ու Սայաթ-Նովան ամէն տեղ
Ինձ հետ կ'ապրին, շունչի նման կենսալի :

Այսքանով կրնայիր վերջացնել, բայց հոդ չէ՛, շարունակէ : Ոտանաւորդ որքան շատ «ոտք» ունենայ՝ այնքան յարգը կ'աւելնայ : Եւ քանի որ Երեւանով սկսար, եկուր Երեւանով ալ վերջացուր : Բանաստեղծին սիրտը մեծ կ'ըլլայ, տիեզերքը իր մէջ ընդունելու՛ չափ մեծ.. դո՛ւն, հոդ չէ՛, հայրենասէր եղիր եւ ընդունէ մե՛ր երկիրը միայն. ու եզրակացուր.

Ե՞ս եմ եկեր, իջեւաներ հողիդ վրայ,
Թէ դուն յանկարծ քո լճերո՛վ,
լեռներով
Սրտիս մէջ ես լեցուեր, երկի՛րս
հնամեայ,
Ինձ հետ լուծուեր՝ լոյսի նման հոգեբով :

Հիմա, վերջացնելէ առաջ, կրնայ պատահիլ որ մէկը ելլէ ըսէ քեզի, թէ, եկուր մի՛ ըներ. աս եղաւ. աւելի լաւ չէ՞ր՝ որ հանդիստ ձգէիր Երեւանը, ձգէիր այնպէս անոյշ ու բանաստեղծական՝ ինչպէս որ է, թէ տեսածներդ երթայիր ուզած մարդուդ պատմէիր, թէ բանաստեղծութիւն գրել ամէն մարդու եւ ... կնոջ ուտելիք ապուր չէ, եւայլն, եւայլն : Բայց թո՛ղ տուր. ականջ մի՛ կախեր. դուն մեզի մտիկ ըրէ, քերթողական արուեստի մասին տարբեր է մեր կարծիքը :

Գրածդ փառաւոր է, փառաւո՛ր... եւ կը մնայ ստորագրել : Պիտի ըսէի թէ չստորագրես ալ բան չի փոխուիր, եթէ արդէն ստորագրուած չըլլար Երեւանի 2750ամեակին նուիրուած «Երեկոյեան Երեւան»ի բացառիկ թիւին մէջ, այդ առիթով արտասահմանէն յատկապէս հրաւիրուած մէկու մը կողմէ՝

Որ քեզմէ առաջ
Հոն էր փութացած :
Կը տեսնե՞ս. ես ալ բանաստեղծ դարձայ :

ԱՐՏԱՇ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻԼԱՆՈ (հեռաձայնով). — Միլանոյի մէջ հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսը կը հասնի իր վախճանին : Փակումը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 16ին : Այս առթիւ ծրագրուած էին քանի մը հանդիսութիւններ : Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 7ին, Սոչիէթա Ճարտինիի ոսկեզօծ սրահին մէջ, հրապարակային դասախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ հոծ եւ ընտիր բազմութեան մը ներկայութեան, որու ընթացքին նախ խօսեցաւ ճարտարապետ Ալփաքօ Նովելլօ՝ Խորհ. Հայաստանի յուշարձաններու մասին, իսկ Հռոմի առաքելութեան մաս կազմող Փրոֆ. Բունէօ խօսեցաւ Թրքահայաստան գտնուող յուշարձաններու մասին :

Ուրբաթ առաւօտ, Նոյեմբեր 15ին, Միլանօ կը ժամանէ Հռոմի խորհրդային դեսպանը ընկերակցութեամբ դեսպանատան քարտուղար՝ Պ. Գ. Աղայեանի, այցելելու համար ցուցահանդէսը : Իսկ նոյն իրիկունը, Ֆամիլիա Մենեկինա սրահին մէջ, ֆրանսերէն պիտի դասախօսէ Փարիզէն մասնաւորաբար հաւիրուած ճարտարապետ՝ Փրոֆ. Խաչիկ Իւթիւճեան, նիւթ ունենալով «Հայկ. ճարտարապետութիւնը Ուրարտուէն մեր օրերը» : Շաբաթ իրիկուն ցուցահանդէսի փակման առթիւ պաշտօնական ճաշ մը տեղի կ'ունենայ ի պատիւ Միլանոյի երեք ճարտարապետներուն եւ պաշտօնական հիւրերուն, մասնակցութեամբ զանազան հայկ. կազմակերպութեանց եւ գաղութին անդամներուն :

Երեքշաբթի իրիկուն իտալական հեռատեսիլը իր իտալական քրոնիքներ գեղարուեստական յայտագրին մէջ եօթը վայրկեան նուիրեց հայկական ճարտարապետութեան ցուցահանդէսին որուն զանազան նկարները ցոյց տալով, խօսնակը հակիրճ պատմականն ըրաւ հայ ժողովուրդի, շեշտելով անոր կրօնական զգացումները : Խօսեցաւ հայ ճարտարապետութեան մասին ակնարկելով այն աւանդութեան, որու համաձայն Լ. Տա Վինչի պատմական Կովկաս ըրած ճամբորդութեան ընթացքին ներշնչուած է հայկական կամարէն : Վերջաւորութեան ցոյց տրուեցան խաչքարերու գեղեցիկ նմոյշներ եւ խօսնակը եզրակացուց, ըսելով. «խաչի խորհրդանշանը յաճախ կ'երեւի հայ ճարտարապետութեան մէջ եւ Հայ Եկեղեցին իր հաւատացեալներուն կ'ըսէ՝ ուր որ խաչ մը կայ, հոն մտիր եւ աղօթէ՛» :

Հ. Բ.

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐԱՐԱՏԸ

ԽՄԲ.— «Գարուն» ամսագիրը, (Երեւան), թարգմանաբար հրատարակած է Թահսին Էօզկիւչի այս յօդուածը՝ Ուրարտուի ամրոցներէն մէկուն մէջ կատարուած հնագիտական աշխատանքներուն եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւններուն մասին :

Ամսաթերթին խմբագրութիւնը յիշեալ յօդուածին կապակցութեամբ տեսակցած է պատմական գիտութիւններու տոքթոր Յարութիւն Մարտիրոսեանի հետ, եւ ունեցած անոր մեկնաբանութիւնը :

Գաղափար մը տուած ըլլալու համար Ուրարտուի անցեալի մեծութեան մասին, կը հրատարակենք վերոյիշեալ յօդուածը, իսկ յաջորդիւ՝ հայ հնագէտին մեկնաբանութիւնը :

×

Արարատ եբրայերէն բառը ծանօթ է իբրեւ լերան անուն, որու կատարին հանգչած է Նոյի Տապանը, Աստուածաշունչին մէջ յիշատակուած ջրհեղեղին ժամանակ: Նուազ ծանօթ է այն իրողութիւնը, որ Թուրքիոյ արեւելեան սահմանին վրայ գտնուող եւ 5156 մեթր բարձրութիւն ունեցող Արարատ լեռը աշխարհագրական կեդրոնը եղած է լեռնաշխարհի թագաւորութեան, որ հին աշխարհի գլխաւոր պետութիւններէն մէկն էր: Այս թագաւորութիւնը անհետացաւ Ք. Ա. վեց հարիւրին, ժառանգ ձգելով ճարտարապետական եւ արուեստի բազմազան կոթողներ: Այս թագաւորութիւնը գըլխաւորապէս յայտնի դարձաւ ասորեստանցիներու գրութիւններուն միջոցով: Ասոնք սկիզբը Ուրարտուի գլխաւոր հակառակորդներն էին, սակայն յետագային դարձան անոր դաշնակիցները : Անոնց լեզուին մէջ թագաւորութիւնն ու անոր կեդրոնական լեռը ունէին անուն մը, որ սերտօրէն կապուած էր եբրայերէն Ուրուատրի բառին հետ: Այսօր այդ թագաւորութիւնը ընդհանրապէս կը կոչուի Ուրարտու, որ Ուրուատրի բառին աղաւաղուած ձեւն է :

Հիւսիսէն եկող նուաճողները կործանեցին Ասորեստանն ու Ուրարտուն (Ք. Ա. 7րդ դարու վերջերը), հրկիզեցին այդ լեռնաշխարհի թագաւորութեան քաղաքները : Վերջին պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուեցաւ ամրոց մը Արեւմտեան Ուրարտուի մէջ, որ շատ լաւ վիճակի մէջ մնացած է: Կատարուած պեղումներու շնորհիւ, ներկայիս հնարաւոր է բաւական մանրամասն կերպով բնութագրել այդ թագաւորութեան մշակոյթը :

Պեղումներու վայրը կը կոչուի Ալթին-Թեփէ՝ «Ոսկէ բլուր»: Արարատէն մօտ 4 հարիւր քմ. դէպի արեւմուտք, ներկայ Թուրքիոյ Երզնկա քաղաքին մէջ գտնուող բլուր մըն է, որ ունի 65 մեթր բարձրութիւն եւ 195 մեթր երկարութիւն : Երեսուն տարի առաջ այստեղ պատահաբար գտնուած դամբարանի մը մէջ գտնուեցան ուրարտական գանձեր, որոնցմէ ամէնէն լաւերը փոխադրուեցան Անգարայի ազգային թանգարանը : Անկէ ետք պեղումներ չկատարուեցան մինչեւ 1956, երբ նորէն պատահաբար գտնուեցաւ երկրորդ հարուստ դամբարան մը : Այս երկրորդ դամբարանը գրաւեց ուշադրութիւնը թրքական պատմական հասարակութեան եւ թուրք կառավարութեան հնութիւններու եւ թանգարաններու վարչութեան : 1959էն սկսեալ, ամէն տարի վերոյիշեալ երկու հիմնարկութիւնները հովանաւորած են Ալթին-Թեփէի պեղումները, ղեկավար ունենալով այս յօդուածին հեղինակը :

Ութ տարիներու աշխատանքի ընթացքին բացուեցաւ հաստափոր պարիսպը (որու շնորհիւ բլուրը վերածուած էր ըսքանչելի ամրոցի մը՝ Ուրարտուի արեւմուտքը), իսկ պարիսպէն դուրս՝ գերեզմանատուն մը: Հողաշերտէն մաքրուած ամրոցին մէջ գտնուեցան մնացորդները մատաններու, պալատ-տաճարի եւ մեծ ընդունարանի մը :Մնացած են վառ գոյներով զարդարուն որմնանկարի մը բազմաթիւ բեկորները, որոնք ատեն մը զարդարած են հիւրասրահին պատերը :

Ամրոցին եւ գերեզմանատան մէջ գտնուեցան անագապղինձէ, երկաթէ, ադնիւ մետաղներէ, փղոսկրէ, քարէ, փայտէ պատրաստուած ուրարտական իրեր, որոնք ուրարտացի արուեստագէտներու գեղագիտական յղացումներուն արգասիքն են :

Գերեզմանատան դամբարաններուն մէջ գտնուած հարուստ առարկաներու քանակը ցոյց կու տայ, որ հոն թաղուածները ազնուականներ եւ կամ ,գոնէ մեծ հարստութեան եւ կարողութեան տէր բարձրաստիճան զինուորականներ էին : Իւրաքանչիւր դամբարան կը ներկայացնէ փոքր չափերու վերածուած իրական տան մը կրկնօրինակը: Պատերը ունին խորշեր, ուր զետեղուած են յուղարկաւորութեան վերաբերեալ իրեր, սենեակներու միջեւ (սովորաբար երեք) գտնուող մուտքերը խնամքով փակուած են մեծ սալաքարով : Իւրաքանչիւր դամբարանի մուտքը ծածկուած է քանի մը թոն խճաքարով: Կըտուրը, որ կառուցուած է քարէ մեծ գանդուածներով, ծածկուած էր խճաքարի շերտով եւ անկէ ետք՝ հում աղիւսի շերտով : Բացայայտ է, որ տեղացիները ամէն բան ըրած են, որպէսզի դամբարանները չերացուին եւ չկողոպտուին :

Դամբարաններուն մէջ, մեծ մասամբ, գտնուած են մէկական դիակ, զետեղուած քարէ կամ փայտէ չքեղ դագաղի մէջ (միայն քանի մը հատին մէջ գտնուած են կնոջ եւ տղամարդու կմախքները միասին): Ննջեցեալը հագցուած է վայելուչ կերպով : Կնոջ դամբարանին մէջ գտնըւած են ոչ միայն կնոջական զգեստ, յաճախ զարդարուած ոսկէ մեծ կոճակներով, այլ նաեւ ոսկիէ, արծաթէ եւ թանկարժէք քարերէ պատրաստուած զարդեղէն: Մարդոց հետ սովորաբար թաղուած են անագապղինձէ եւ երկաթէ պատրաստուած զէնքեր : Դամբարանները կահաւորուած են ոսկեպատ եւ արծաթապատ աթոռներով , գահաւորակներով եւ սեղաններով, որոնց ոտքերը անագապղինձէ են եւ կը պատկերացնեն ցուլի կճղակներ կամ առիւծի թաթեր: Ոտքերը յաճախ ամրացուած են խաչաձեւ փայտէ ձողերով՝ զարդարուած անագապղինձէ պարոյրներով : Սենեակներուն մէջ կան նաեւ պղինձէ կաթսաներ, դրուած եռոտանիի վրայ եւ զարդարուած ցուլի գըլուխներով: Գտնուած են նաեւ ոսկիէ, արծաթէ, երկաթէ , քարէ, կաւէ եւ փըղոսկրէ պատրաստուած զանազան ուրիշ իրեր :

Դամբարաններէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ մարտակառք մը՝ լրիւ ձիասարքով, աչքակալներով, անագապղինձէ սանձերով, դնչակալներով, ծայրերը զարդարուած ցուլերու, ձիերու եւ արծիւներու գլուխներով : Ասոնցմէ զատ գտնուած են մեծ թիւով սկաւառակներ եւ անագապղինձէ զօտիներ՝ զարդարուած երկրաչափական նախշերով կամ կենդանիներու, մարդոց եւ չաստուածներու պատկերներով : Ուրարտական կրօնական արուեստի եզակի օրինակ եւ մօտաւորապէս 8·75 սմ. տրամագիծով անագապղինձէ սկաւառակ մը, որ կարեւոր բանալի մը կը հանդիսանայ յունական դրուագներէն մէկուն ծագումը պարզելու համար : Հոն պատկերացուած է սրընթաց թեւաւոր ձիու մը վրայ նստած, երկար պատմուճան հագած չաստուած մը : Ասիկա շատ հաւանաբար Բեղասի նախատիպարն է :

Ամրոցին պահեստներուն չափերը եւ պարունակութիւնը ցոյց կու տան ուրարտական թագաւորութեան տնտեսական կարողութիւնը եւ ռազմական ուժը : Այս բլուրը եղած է Ուրարտուի կարեւոր պահակատեղերէն մէկը, քանի որ անոր դիրքը թոյլ կու տար հսկելու արեւելքէն դէպի Փոքր Ասիայի կեդրոնը տանող երկու լեռնանցքները եւ հսկելու արեւելք-արեւմուտք հաղորդակցութեան ուղիները : Հետեւաբար պէտք է պատրաստ ըլլար, որպէսզի պաշարումի պարագային կարենար դիմանալ: Այս իրողութիւնը կը հաստատեն երկու ընդարձակ պահեստներու մէջ բացուած գետնին մէջ կիսով չափ թաղուած հսկայ կարասներու շարքերը : Կարասներուն վրայ կան նշանագրեր, որոնք ցոյց կու տան իւրաքանչիւրին պարունակութիւնը եւ չափը: Այս արձանագրութիւնները դեռ վերծանուած չեն : Պահեստարաններէն մէկը կը պարունակէ 90 կարաս, որոնց մէջ կարելի էր պահել 159 հազար լիթր գինի: Վանի լիճին շըրջանին մէջ գտնուած արձանագրութիւն մը կը յիշատակէ, թէ ուրարտական հոյակապ մառանները 249·700 լիթր գինի պահելու կարողութիւն ունէին :

Ալթին-Թէփէի 11 մեթր հաստութեամբ արտաքին պարիսպները բաւարար ապացոյց են որմնադրութեան մէջ ուրարտացիներու ունեցած ճարտարութեան մասին: Պարիսպին յղկուած քարերէն քանի մը հատը կը կշռեն քառասուն թոն, առկէ զատ, անոնք յաջողած էին քարերը հարթավայրի մակերեսէն 61 մ. բարձրացնել եւ զանոնք հաստատել ճիշդ իրենց տեղերը : Ամրոցին ներսը գտնուող երկու գըլխաւոր շինութիւններու մնացորդները ցոյց կու տան ուրարտական ճարտարապետութեան բարձր աստիճանը : Շինութիւններէն մէկը՝ պալատ-տաճարը, բաղկացած է երկու մասէ : Մէկ մասին մէջ կը գտնուին վարչական եւ բնակելի շէնքերը եւ մեծ դահլիճը : Միւս մասը կը կազմէ մօտ 36,5 քառ. մեթր տարածութեամբ բակը, որ եղած է ներքին տաճարը : Հոս դրուած էին դահաւորակը եւ Խալդիի՝ արական սեռի չաստուծոյն արձանը, որ կը գլխաւորէ ուրարտական պանթէոնը : Տաճարին բաց բակը շըջապատուած էր սիւնասրահով :

Տաճարը մօտ 14 քառ. մեթր է եւ 4,5 մ. հաստութեամբ պատեր ունի: Տաճարին մէջ գտնուած են բազմաթիւ իրեր : Ուրարտական արուեստի գլուխգործոց է նստած առիւծի փղոսկրէ արձանիկը : Գազանին յօնքերուն , աչքերուն եւ նոյնիսկ քիթին շուրջը ծալքերու իւրաքանչիւր մանրամասնութիւն կատարելապէս կ'արտայայտէ անոր մոլեգնած տրամադրութիւնը : Ուրիշ գլուխգործոց մըն է տաճարին սիւնասրահին մէջ գտնուած փղոսկրէ եղջերուին բարձրաքանդակը, որ գլուխը ետ դարձուցած՝ կը նայի ծառին: Նրբագեղ եւ իրապաշտ ոճով քանդակուած այս արձանիկը ուրարտական արուեստի անծանօթ նմոյշ մըն է: Կենդանիին փղոսկրէ մարմինին վրայ կան փոսիկներ, որոնց մէջ նախապէս զետեղուած էին ոսկիէ կամ թանկարժէք քարերու հատիկներ :

Տաճարին ներսը եւ անոր կից պալատական շինութիւններէն մէկուն պատերը զարդարուած էին որմնանկարներով, իսկ դուրսի բակը ծածկուած էր խճանկարով: Պատկերներու դրուագներուն մեծ մասը՝ վարդաձեւ զարդերը, թեւաւոր, գերմարդկային կերպարանքները եւայլն, ուրարտացի նկարիչները փոխ առած են Ասորեստանցիներէն : Ասոնցմէ երկուքը սակայն ուրարտական են: Ասոնցմէ մէկուն մէջ առիւծը ծածուկ կը նայի եղջերուին : Միւսին մէջ՝ առիւծը իր երախին մէջ կը պահէ եղջերուի մը անդոր մարմինը : Երկու տեսարաններն ալ ներկայացուած են կենդանի ոճով :

Հիւրասրահի ճարտարապետութիւնը աւելի նշանակելի է, քան որմնանկարչական արուեստը : Ընդունելութեան սրահը Հնադարեան Պարսկաստանի արքայական պալատներու հիմնական մասը կազմող

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՄԱՐԴԸ

— Ընդունեցէք որ չեմ կրնար: Դուք էք ամէն օր քարոզողը, որ օրինաւոր մարդը պէտք չէ շեղի իր սկզբունքներէն:

— Ճիշդ է, կը քարոզեմ :

— Է՛, ես ալ ձեր քարոզին կը հետեւիմ :

— Մնացէ՛ք բարով :

— Դադրեցէք իրարու միս ուտելէ, հաշտուեցէք: Դուք չիտէ չիտակ կը հայհոյէք մէկ մէկու: Ես ծնունդէս թշնամի եմ հայհոյանքներու եւ նախատինքներու:

— Մնացէ՛ք բարով:

Հիւրը գնաց եւ Պ. Պաղտասարն այս անգամ երկու ուրախութիւն զգաց: Նախ՝ որ նորէն իր քսակն ազատեց, երկրորդ՝ որ խմբագրին լաւ դաս մը տուաւ, պարսաւելով փոխադարձ հայհոյանքները, բայց իսկոյն յիշեց թէ ինք օր չանցնիր որ ասոր անոր չհայհոյէ, մանաւանդ կնոջը: Եւ այնպիսի՜ հայհոյանքներով, որոնց նմանը երբեք չէր կարդացեր լրագիրներուն մէջ:

Դարձեալ շաբաթ մը անցած, եկաւ երրորդ հիւր մը: Այս անգամ Պ. Պաղտասարի վաղեմի բարեկամներէն մէկը:

— Գիտե՛ս, բարեկամ, քեզի երկար ու բարակ բացատրելու պէտք չունիմ թատրոնին նշանակութիւնը: Փա՛ռք Աստուծու, դուն երկար տարիներ ապրած ես Մոսկուա, Պետերբուրգ եւ Փարիզ: Տեսեր ես Եւրոպայի բոլոր թատրոնները, տեսեր ես լուսաւորուած ազգերը ո՛րքան կը սիրեն իրենց ազգային թատրոնները: Ուրեմն, ներէ որ ուղղակի դիմեմ գործին: Խումբ մը մարդիկ որոշեր ենք մեր մայրենի բեմը, որ այժմ ողորմելի դրութեան մէջ է, ապահովել նիւթապէս՝ գոնէ մէկ տարուան համար: Եկուր դո՛ւն ալ գումար մը զոհէ :

Պ. Պաղտասար Փարիզէն գնած չինական իր ընտիր գաւաթէն սուրճ կը խմէր սեղանատունը եւ հրճուանքով կը նայէր հնդկական սեւ փայտէ շինուած իր պիւֆէին՝ որ Լոնտոնէն գնած էր 800 ոսկիի :

Պ. Պաղտասարը, գաւաթը բերնէն չհեռացուցած, փռթկաց եւ սուրճը թափեց: Երկար զալեր էր իր ծիծաղը: Ապա դարձաւ իր ազնուաշուք տիկնոջ եւ ըսաւ.

— Լսեցի՞ր, Մարօ, մեր բարեկամը փարա կ'ուզէ հայ թատրոնին համար : Դէ՛հ, դուն պատասխանէ իմ կողմէս :

Կարմիր ու կուշտ դէմքով Մարօն, որ լաւ պահուած հնդկահաւի կը նմանէր, չէր գիտեր թէ ի՛նչ պատասխանէ: Ըսել թէ թատրոնին օգնել պէտք չէ, կը նշանակէր հիւրին աչքին երեւնալ տգէտ, անկիրթ: Ըսել որ պէտք է օգնել, կը նշանակէր զայրացնել էրիկը: Ուստի, աւելի լաւ սեպեց երեսին մէկ կողմովը ժպտիլ հիւրին, միւսովը նշան ընել ամուսնին թէ ամբողջովին համամիտ է իրեն՝ ինչ որ ալ ըսէ:

Պ. Պաղտասար ըսաւ.

— Գիտե՛ս, բարեկամս, ես ծիծաղեցայ, որովհետեւ առաջարկութիւնդ ծիծաղելի է ինծի համար: Ես Հայոց թատրոնին սեւ մէթալիկ մը անգամ չեմ տար:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ ես զիս ճաշակէ դուրս մարդ չեմ համարիր: Իմ սկզբունքս է երբեք չօգնել այն գործին, որ լաւ առաջ չի տարուիր: Ձեր թատրոնը թատրոն չէ, այլ զարակէօզ:

— Բայց...

— Այո՛, զարակէօզ է: Դերասանները անկիրթ, կոպիտ, կը հագուին ծառայի պէս, իսկ դերասանուհիները՝ աղախիններու պէս: Այնպէս չէ՞, Մարօ:

— Ճշմարիտ է:

— Ո՛չ, բարեկամս, խնդրէ որո՛ւ համար եւ ի՛նչ բանի համար որ կ'ուզես, բայց մի՛ ստիպեր զիս սկզբունքի դէմ բան ընել: Ես բարերարութիւն կ'ընեմ գիտակցաբար...

Հիւրը երթալէ յետոյ, Պ. Պաղտասարը յիշեց որ իր այժմեան այնքան չքեղ ու ճաշակով հագուած կինը նոյնպէս աղախինի նման կը հագուէր՝ ա՛յն ժամանակ, երբ ինքը դրամ չունէր:

Եկան խնդրեցին Էջմիածնի վերանորոգութեան համար, Պ. Պաղտասարն ըսաւ թէ սկզբունքով դէմ է հնութիւնները պահպանելուն: Ըսաւ թէ ազգին անցեալը զինքը չի հետաքրքրեր. թող խնդրեն նոր, ժամանակակից բաներու համար, եւ թէ պատրաստ է օգնելու:

Եկան խնդրեցին գիւղական դպրոցներու համար, Պ. Պաղտասարն ըսաւ թէ առաջ պէտք է կրթել աղքատ քաղաքացի մանուկները, յետոյ գիւղ երթալ:

Եկան խնդրեցին գրականութեան համար, Պ. Պաղտասարն ըսաւ թէ բոլոր ազգերու գրականութիւնները կը պահուին առանց կողմնակի եկամուտներու, հայ գրականութիւնն ալ ինք իր աշխատանքովն ապրի:

Եկան խնդրեցին ուրիշ շատ ու շատ բաներու, հիւանդանոցի, որբանոցի, թագային գանձանակներու, եւայլնի համար, եւ բոլորին դէմ ցցուեցաւ Պ. Պաղտասարին սկզբունքը: Մինչեւ հիմա ալ մէկը չկայ դեռ որ ճանչնայ Պ. Պաղտասարի սկզբունքը, եւ այնպէս խնդրէ անոր օգնութիւնը:

Այն ինչ՝ անիկա միշտ պատրաստ է իր ազգին օգնելու:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

(2 եւ վերջ)

...պատմական կամ մեծ ղահլիճի նախա–
...թիւն է։ Պատմութեան յայտնի ամէնէն
...ական արձանագրութիւնները Պարսկաստանի Ա–
...ճէլ ... Թագաւորներու կողմէ Ք. Ա.
559 – 330ին Պերսեպոլիսի եւ Պազարգա–
...ի մէջ կառուցուածներն են ։ Պարզ է, որ
Պարսիկները Ուրարտացիներէն սորվեցան
...ընդունելութեան սրահներու շինութիւնը։
Ալթին – Թէփէի վախճանը սերտ կեր–
պով կապուած է Ուրարտուի Թագաւորու–
թեան վերջին տարիներուն հետ ։ Բար –
...ացնելով Սարդուր Ա.ի (Ք. Ա. 840)
...ջանէն մինչեւ Ռուսա Ա.ի ժամանակա–
...ջանը (այս վերջինը անձնասպան եղաւ
Ք. Ա. 714ին, Ասորեստանէն կրած պար–
...ութենէն ետք), Ուրարտուն իր մեծու –
թեան գագաթնակէտին հասաւ Սարտուր
Բ.ի օրով (Ք. Ա. 764–735)։ Այդ ժամա–
...կ Ուրարտուի Թագաւորութեան մէջ –
...աշխարհը կը գրաւէր մօտ 250 մղոն տա–
...ածութիւն, որուն սահմանները եղած են
Ջորգըր, Վանայ, Ուրմիոյ (Իրան) եւ
...եւանայ լիճերը (Խ. Միութիւն)։ Սար–
...ուր Բ.ի Թագաւորութեան օրով, անոր
...զդեցութիւնը կը տարածուէր Սեւ Ծո –
վէն մինչեւ Միջերկրականի արեւելեան
...փերը եւ Կովկասէն մինչեւ Միջագետք ։
Ուրարտացիները սերտ շփում հաստա –
...ած են իրենց արեւմուտքի ժողովուրդ –
ներուն հետ ։ Օրինակ, Կիպրոսի մէջ
յայտնաբերուած եռոտանի զոհասեղան –
ները զարդարուած են ցուլի գլուխնե –
րով, իսկ նոյնաձեւ ցուլի գլուխներ կը
...տնենք նաեւ ուրարտական կաթսաներու
վրայ։ Նոյնատիպ զարդարանքներ գտնը–
...ած են նոյնպէս Փռիւգիայի, Յունաս –
...անի եւ էթրուսկներու մօտ։ Այս վեր –
ջիններն, որ սքանչելի մետաղագործներ
էին, որոշ բաներ սորված են Ուրարտա –
ցիներէն ։
Նոյնիսկ Ասորեստանցիներու արշա –
...անքներէն ետք, Լեռնաստանի Թագաւո –
րութիւնը դեռ մէկ դար ապրեցաւ եւ
բարգաւաճեցաւ ։ Ռուսա Բ. (Ք. Ա. 685–
645) միացաւ Սկիւթացիներուն եւ անոնց
հետ միասին ասպատակեց Ասորեստանի
սահմանները՝ ստրուկներ ձեռք ձգելու
նպատակով (ստրկատիրութիւնը ուրար –
տական տնտեսութեան հիմքը կը կազ –
մէր)։ Թագաւորութիւնը շարունակեց
բարգաւաճիլ Սարդուր Գ.ի տիրապետու–
թեան օրով (Ք. Ա. 645–635), ինչպէս
նաեւ Ռուսա Գ.ի ժամանակաշրջանին (Ք.
Ա. 625–609), որ կարողացաւ դաշնակ –
ցիլ Ասորեստանցիներուն հետ Մարերու
եւ Բաբելոնացիներու յարձակումներուն
դիմադրելու համար։ Մարերը, այսու –
հանդերձ, Ք. Ա. 609ին ջախջախեցին Ա–
սորեստանցիները եւ նոյն թուականին
Սկիւթացիները կողոպտեցին Վանի ու –
րարտական գլխաւոր քաղաքը։ Ք. Ա.
585ին Մարերը Փոքր Ասիոյ այս մասին
մէջ վերահաստատեցին կարգն ու կանո –
նը, բայց ուրարտական Թագաւորութիւնը
այլեւս գոյութիւն չունէր ։

ԹԱՀՍԻՆ ԷՍԳԻՒԶ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Նորագոյն տուեալներու համաձայն, երկրագունդին տարիքը կը հասնի 4,5-4,7 միլիառ տարուան։ Աստղաբնագիտու–թեան, քիմիագիտութեան, շողարձակ նիւթերու գործածութիւնը, հնէաբանու–թեան յառաջդիմութիւնը թոյլ տուին ճշ–դելու ժայռերու տարիքը ։ Արդիւնքը զարմանալի է. որոշ ժայռեր ունին 3,5 միլիառ տարուան հնութիւն ։

Այս նախնական շրջանի մասին կարելի է միայն ենթադրութիւններ ընել ։ Ընդ–հանուր կարծիքը այն է, որ այդ շրջա–նին երկրագունդը մթնոլորտ չէ ունեցած կամ անոր բաղադրութիւնը բոլորովին տարբեր եղած է այժմու մթնոլորտէն ։ Կեանքի գոյութեան համար անհրաժեշտ է, սակայն, ունենալ թթուածինով մթնո–լորտ մը ։ Կ'ենթադրուի, թէ 3,5 մի–լիառ տարի առաջ տեղի ունեցած է բա–ցառիկ խրադարձութիւն մը, երբ կազ–մուեցան մթնոլորտն ու ծովերը եւ զոր ոմանք «ջերմային խրադարձութիւն» կ'անուանեն ։ Մինչ այդ, ցած ջերմու–թեան պատճառով, ո՛չ մթնոլորտը, ո՛չ ալ ջուրը կրնային գոյութիւն ունենալ ։ Ըստ Փրոֆ. Քլաուտի այդ խրադարձութիւնը տեղի ունեցած է երկրի ներքին փոփո–խութիւններուն — շողարձակման երե–ւոյթներուն եւ ձգողական ուժի տաքու–թեան փոխուելուն պատճառով։ Յիշեալ փրոֆէսէօրին տեսութեան համաձայն, երկրագունդի խորքէն դուրս եկած են ջը–րաշոգի, ածխային կազ, ածխաթթու, բորակածին, ծծմբուտ եւ քլորա – ջրա–ծնային թթու ։ Քիմիագէտ Հերըլտ Եու–րի կ'ըսէ, թէ նախնական մթնոլորտը կազմուած էր ամոնիաքէ եւ մեթան կա–զէ։ Շատ գիտնականներ կը կարծեն, թէ ինչ որ ալ ըլլար նախնական մթնոլորտին բաղադրութիւնը, ան մեր ներկայ մթնո–լորտին հազիւ տասը առ հարիւրը կը ներկայացնէր ։ Այդ մթնոլորտը նպաս–տեց բազմաթիւ օրկանական բաղադրու–թիւններու ստեղծման ։ Տրուած ըլլալով, որ այդ ժամանակները մթնոլորտէն կը բացակայէր օզոնի պատնէշը, անդրամա–նիշակագոյն ճառագայթները ուղղակի կը հասնէին երկրի մակերեսին, հայթայ–թելով անհրաժեշտ ուժը ։

Առաջին անգամ ըլլալով, կենսաքիմիա–գէտ Ա. Օփարի, 1924ին այն կարծիքը յայտնեց, որ կենդանի նիւթը ծնունդ ա–ռած է անկենդան նիւթի բարեփոխումով։ Հնագարեան ովկիանոսներուն մէջ, լոյսի եւ կայծակներու ազդեցութեամբ հետզհե–տէ կազմուեցան ալ աւելի մեծ մասնիկ–ներ, որոնք ի վերջոյ ծնունդ տուին նախ–նական բջիջներու ։ Յետոյ սկսաւ փոթո–սենթէզը, որու ազդեցութեամբ զարգա–ցաւ բուսականութիւնը ։ Այսպէս, սկսաւ թթուածինի ղանդուածային կազմութիւ–նը եւ կուտակումը ։ Թթուածինէն ծնունդ առաւ օզոնը, որ պաշտպանեց նորածին մարմինները եւ բուսականութիւնը արեւի անդրմանիշակագոյն սպանիչ ճառագայթ–ներուն դէմ ։ Նոր դարաշրջան մը սկսաւ կեանքի համար մեր երկրագունդի պատ–մութեան մէջ։ Երբ մթնոլորտի մէջ թթ–ուածինի քանակութիւնը հասաւ տասը առ հարիւրի, կեանքը դուրս եկաւ ովկիա–նոսներէն եւ տարածուեցաւ հողին վրայ ։ Հարաւային Ափրիկէի ժայռերուն մէջ, որոնք ծանօթ են Ֆիկ Թրի Սիրիզ ան–ուան տակ ու առնուազն 3·1 միլիառ տարուան հնութիւն ունին, գտնուած են երկու մարմիններ, որոնցմէ մէկը կը նը–մանի միջատի մը, իսկ երկրորդը լոռի մը։ Ասիկա կը նշանակէ, թէ «ջերմային խրադարձութենէն» համեմատաբար քիչ ետք արդէն ծնունդ առած է կեանքը երկ–րի վրայ ։

Փորձառական տեսակէտով ապացուցա–նելու համար վերոյիշեալ տեսութիւննե–րուն ճշդութիւնը, բազմաթիւ երկիրնե–րու մէջ գիտնականները յաջողեցան տար–րալուծարաններու մէջ ստեղծել օրկա–նական բաղադրութիւններուն մեծ մասը ։ Վերարտադրուեցան երկրագունդի վրայ այդ հին շրջաններուն գոյութիւն ունեցող պայմանները, կարելի եղաւ պատրաստել կենդանի նիւթի համար անհրաժեշտ բազ–մաթիւ այլ բաղադրիչ մասնիկներ ։

Կեանքի ծագման գաղտնիքը երթալով աւելի կը պարզուի շնորհիւ գիտութեան արձանագրած յաջողութիւններուն՝ բոլոր մարզերու մէջ ։

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համպուրկի Հայ Մշակութային Միու–թիւնը տօնեց Հոկտեմբեր 18ին գիշերը մինչեւ լոյս, Քաղաքամայր Երեւանի 2750ամեակի տարեդարձը, նոյն օրը Պեր–լինից, Հանովրից եկած էին շատ Հայեր, մասնակից լինելու այս ուրախալի տօնա–կատարութեան, եւ շատ ուրախ անցաւ ։ Նաեւ ունէինք շատ գերմանացի հիւրեր եւ թերթերի խմբագրութեան անդամներ, անշուշտ գերմանական թերթերում գրած էին ուրախալի յօդուածներ, այս տօնա–կատարութեան եւ մեր Հայերի մասին ։

Պ. Ալֆրէտ Մուրատեան Պերլինից ե–կած էր եւ երկար բանախօսեց Երեւանի անցեալի եւ ներկայի մեծ յառաջդիմու–թեան մասին ։ Նաեւ ներկայ էին Տիկին Լուիզա Պօղապալեան որ ծաղկեցրեց իր հայկական երգերով եւ պարերով ։

Համպուրկի Հայ Մշակութային Միու–թեան եւ բոլոր ներկաների անունից ցան–կանում ենք մեր քաղաքամայր Երեւանին կրկին ու կրկին մեծ յաջողութիւններ ։

ՀՄԱՅԵԱԿ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
(Վարչութեան Նախագահ)

Ժամանակաւոր հասցէն է Armenischer Verein zu Hamburg, Ozerfelder – Strasse 22 Hmayak Baghdasarian ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ամսոյս 19ին տեղի պիտի ունենայ, Մալխասեան դէպքերի առթիւ յետաձըգ–ուած, բազմիցս անգամ յայտարարուած ներկայացումը, կազմակերպուած Հայ Ուսանողների Օգնութեան Միութեան կողմից ։

Ողբերգութիւնը՝ «Ինչու» մարմնացումն է բոլոր դարերի, մեր դարի, դառն ի–րականութեանը։ Թատերախաղի մէջ չի մասնանշւում ոչ մի դարաշրջան, ոչ մի ազգութիւն, ոչ մի անձնաւորութիւն, ոչ մի դաւանանք ։ Նա խորը, տպաւորիչ կերպով մեզ տալիս է կեանքի պայքարն ու ողբերգութիւնը ։ Նիւթը կեդրոնացած է հինգ, անտուն–անտէր, երիտասարդնե–րի շուրջ, որոնք իրենց թափառական, արկածներով լի օրերից մէկում յարձակ–ւում են մի անուանի ջութակահարի վրայ նրա գործիքը ձեռքից խլելու, բռնւում են ու դատւում ։

Միութիւնը յոյս ունի, հաւատացած է, որ այս անգամ եւս, մեր թատերասէր տարրը խուռներամ պիտի գայ շուք տա–լու այս երեկոյթին, աջակից լինելու իր ձեռնարկին ։ Պիտի նշել, որ այս ներ–կայացումը, դիպուածով, երիտասարդ–շնչով է ողողուած, երիտասարդ է Մի–ութիւնը (մի տարեկան), Թատերախաղը Տիկին Մալխասեանի անդրանիկ կտորն է, բեմադրւում է առաջին անգամ, դերակա–տարները՝ սիրող ուսանող – ուսանողու–հիներ, բացի Տիկին Հ. Խաչեան – Լա–չասանեը, Պ. Ն. Պչտիկեանը, Օր. Ս. Վարդանեանը, վերջապէս ներկայացումը երիտասարդների օգտին է ։ Ամէն ինչ ե–րիտասարդ ։ Իսկ, ի՞նչ կայ աւելի ու–շադրութեան արժանի, խորհրդաւոր, ա–ռաքինի, գեղեցիկ, հմայիչ, բոլորին սի–րելի քան երիտասարդութիւնը ։

Երիտասարդութիւն, դու դարերի ներ–կայացուցիչը սերունդների, գոյութեան իմաստը, խէժը, ապագան, ուժը, յոյ–սը, գանձը, փառքը բոլոր ժողովուրդնե–րի, համայն տիեզերքի, դու արժանի ուշադրութեան, գուրգուրանքի ։

Ուրեմն, օն անդ, սիրելի հայրենակից–ներ, Նոյեմբեր 19ին, քաջալերելու կազ–մակերպիչ մարմինը, ծափահարելու մեր սիրուած, գնահատուած, տաղանդաւոր դերասանները, նաեւ մեր երիտասարդ դերակատարները, գնահատելու մեր յար–գելի գրագիտուհին, Տիկին Լ. Մալխաս–եանը, օժանդակելու Հայ Ուսանողների Օգնութեան Միութիւնը ։

Մ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (342)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Պատմութեան մէջ չկայ բան մը որ 1814ին սկսող եւ 1820ին վերջացող վեց–ամեայ շրջանին նմանի, շրջան մը, որու վերջը Պ. Տը Վիլէլ, որ առաջակողմին փորձառու մարդն էր, պաշտօնէութեան կը հասնի։ Այս վեց տարիները տարօրի–նակ շրջան մը կազմեցին, աղմկալի եւ նոյն ատեն սգալի, զուարթ ու մխանդա–մայր տխուր. կարծես արշալուսային ճառագայթներէ լուսաւոր ու մխանդա–մայն մեծ աղէտներու խաւարով սքող–ուած աղջամներ, որոնցմով տակաւին լի էր հորիզոնը եւ որոնք յամրաբար ան–ցեալ անդունդը կը սուզուէին։

Այդ շրջանին, այդ լոյսին ու մութին մէջ պզտիկ մարդերու ամբողջ ընկերու–թիւն մը ապրեցաւ. նոր ու հին, ծաղրա–ծու եւ տրտում, նորատի եւ ծեր մարդե–րու ընկերութիւն, որ արթնցողի պէս աչքերը կը շփէր։ Չկայ բան մը որ այն–քան նմանի զարթնումի, որքան վերա–դարձը. մարդիկ, որ Ֆրանսայի կը նա–յէին զուարթօրէն եւ որոնց հեգնօրէն կը նայէր Ֆրանսան։ Մելամաղձոտ եւ բարե–միտ վերադարձող եւ ճիւաղ մարքիզներ, «ժամանակին» ամէն բանէ շուարող արի եւ ազնիւ ազնուականներ, որոնք կը ժըպ–տէին եւ կուլային միանգամայն, ըստ որում Ֆրանսայի մէջ էին, կը հրճուէին իրենց հայրենիքը վերստին տեսնելով եւ կը յուսահատէին այլեւս միապետութիւնը չգտնելով հոն։ Խաչակրութեան ազնուա–կաններ, որոնք կայսրութեան, այսինքն ռազմային ազնուականները կ'անարգէին, պատմական տոհմեր, որոնք ա՛լ պատմու–թիւնը ըմբռնելու կարողութիւն չունէին. Շարլըմանեի մարտիկներու թոռներ, ո–րոնք Նափոլէոնի զինուորները կ'արհա–մարհէին։

Ինչպէս ըսինք քիչ առաջ, սուրերն ի–րարու վրայ նախատինք կը թափէին։ Ֆոնթընոյի պատերազմին սուրը ծաղրելի եւ ժանգահար էր, Մարէնկոյի սուրն ալ ատելի մեծ դանակ մըն էր միայն։

Հին ժամանակը կ'անգիտանար նորը ։

Ալ մարդիկ չէին զգար ինչ որ վսեմ, եւ ոչ ալ ինչ որ ծաղրելի էր։

Գտնուեցաւ մարդ մը որ Սքափէն ան–ուանեց Պոնափարթը։

Մարդկային այս ընկերութիւնը մեռած է այլեւս։ Անկէ մնացած բան մը չկայ հիմա։

Երբ պատահաբար այդ աշխարհի մար–դոցմէն ոմանց դիմագիծը կը յիշենք եւ կը ջանանք միտքով կենդանացնել զանոնք, անդրջրհեղեղեան մարդոց պէս տարօրի–նակ կ'երեւան մեզի։

Իրօք այդ մարդիկ երկու յեղաշրջում–ներու տակ սուզելով աներեւոյթ եղան։

Ո՛հ, ի՛նչ կոհակներ են գաղափարնե–րը. ի՛նչպէս շուտով կը ծածկեն ինչ որ ջնջելու եւ թաղելու պաշտօն ունին։ Ի՛նչ–պիսի արագութեամբ ահարկու անդունդ–ներ կը բանան։

Այս էր ահա այն հեռաւոր եւ անարատ ժամանակներու ակումբներուն նկարա–գիրը, ուր Պ. Մարթէնվիլ Վոլթէրէն ա–ւելի խելք ունէր։

Այդ ակումբները իրենց յատուկ գրա–կանութիւնն ու քաղաքականութիւնը ու–նէին։ Ֆիէվէին կը հաւատային։

Պ. Օժիէ օրէնք մըն էր, որու կը հնա–զանդէին։ Պ. Քոլնէ հրատարակիչ էր եւ Մալաքէ քարափին վրայ կրպակ մը ու–նէր, ուր հինուփուտ գիրքեր կը վաճա–ռէր։ Բոլորովին մարդակեր ճիւաղ մը կը սեպէին Նափոլէոնը։ Ետքէն արքայական բանակներուն ընդհանուր տեղակալ Պ. Տը Պոնափարթէ մարքիզին պատմութեան մէջ յիշուիլը դարուս ոգիին զիջում մը սեպուեցաւ։

Այս ակումբներուն անարատութիւնը շատ չտեւեց։ 1818ին քանի մը վարդա–պետականներ սկսան երեւիլ անոնց մէջ. տագնապալի դանադանութիւն։ Ասոնց ընթացքն էր թագաւորութեան կողմնա–կից ըլլալ եւ ինքզինքնին արդարացնել։

Անդրայինները ուր որ շատ հպարտ էին, վարդապետականները փոքր ինչ ամօթահար կ'երեւային։ Ասոնք ուշիմ էին, գիտէին լռել. իրենց քաղաքական վարդապետութիւնը մեծ մեծ խօսքերով օծուած էր վայելչապէս։ Վարդապետա–կանները իրենց նպատակին պիտի հաս–նէին։

Սպիտակ փողկապներ եւ կոճկուած թիկնոցներ կը գործածէին ծայրայեղօ–րէն, եւ այս հաւատի ծայրայեղութիւնը ապարդիւն չէր անցներ։

Վարդապետականներու կուսակցու–թեան յանցանքը կամ դժբախտութիւնը եղաւ ծեր երիտասարդները կազմելը։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի շրջանի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, շրջանիս ննջեցեալ բոլոր ընկերուհիներու հոգիներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՌԹՌԵԱՆ:

Անոնք որ գործեցին եւ անցան.— Քիրբճեան, Արզումանեան Քնարիկ, Յարութեան Եղսաբեթ, Ստեփանեան Ովսաննա, Ասլանեան Վարդուհի, Հայրապետեան Եղսաբէթ, Սահակեան Թամամ, Մուրատեան Զապէլ, Մելիքեան Լուսաբեր, Ղարիպեան Ծաղիկ, Թօպուլեան Տուտու, Հայրապետեան Աննա, Սնտրեան Սառա, Աւագեան Կիւլի, Պետրոսեան Մարիամ, Միքայէլեան Մարիամ, Գալայճեան Գոհարիկ: Սանուհիներ՝ Մանուէլեան Լուսնթագ, Հայրապետեան Երանուհի, Հայրապետեան Ազնիւ: Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փոյէն Կ. Քուստիկեան – Պետիկեան ընտանիքը 200 Ֆրանք կը նուիրէ Յառաջի Յակոբ Խաչմանեանի յիշատակին:

×

Մէօտէնէն Պ. Մանուկեան տասը Ֆրանք կը նուիրէ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարսէյլէն Պաղտասարեան ընտանիքը 60 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ հեռատեսիլէն Ա. կայանէն, ժամը 9·30ին Հայկ. յայտագիր՝ ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի Հայկ. Համայնքները:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ

Ամէն Չորեքշաբթի, Շաբաթ, Կիրակի օրերը, 15 վայրկեան տեւող հայկական ձայնասփիւռ կը կատարուի Վատիկանի Ռատիոկայանէն, երեկոյեան ժամը 16·50ին իտալական ժամով որ կը համապատասխանէ միջին Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու ժամը 17·50ին, իսկ Հայաստանի ժամը 19·50ին:

Վերոյիշեալ ձայնասփիւռը կը կատարուի հետեւեալ ալիքներու վրայ.— Կարճ ալիք՝ 25·55 եւ 19·84 մեթր, միջին ալիք՝ 196 մեթր:

Սիրով կ՚ընդունուին ոչ – քաղաքական բնոյթ ունեցող բոլոր լուրերը:

Հասցէ.—
Seziona Armena
Radio Vaticana — Roma.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20-էն 21·30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի դրադարանին մէջ, 57 Պուլվառ Ժուռտան, Տիկին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հոգածութեան տակ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին:

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը վարչութեան միամեայ գործունէութեան: Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, եկեղեցւոյ դրասենեակը:

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան գրքոյին դասարանին մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շավիլի Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբին կողմէ
Շավիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17
Կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շավիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին:

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի արարողութեան:

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն:

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի ընկերահամակրական խնջոյքով, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17, Քաֆէ Սփոռ, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Երգ՝ Պետրոս Պետիկեան, ընկերակցութեամբ սազի՝ Մկրտիչ Ֆերմանեան, արտասանութիւն, հայկական նուագախումբ, հաճելի մթնոլորտ:

Ջերմութիւնը ապահովուած է:

Ճաշագին՝ 12 Ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 15ին:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 18ին:

ՆԻԿՈՂ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ նոյն բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1·— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2·— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3·— Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4·— Օտար Գրականութիւն, փ·—Գրականութեան լուսանցքին վրայ, 6·— Նշխարներ, 7·— Հայ կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8·— Հայաստան, 9·—Արուեստի Աշխարհ, 10·— Սարէն – Զորէն, 11·— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12·— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13·— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14·— Մահագրութիւն:

Գին՝ թղթակազմ 18 Ֆրանք, լաթակազմ՝ 22 Ֆրանք, կանխիկ:

Ստանալու համար անձամբ դիմել խմբագրութեան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն):

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն:

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS

Métro : Miromesnil

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) Կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (ջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ):

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 15 NOVEMBRE 1968
LE NUMÉRO 0,50 F.

…ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11363
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.363

ՊԷՅՊՈՒՏ ԽԱՆ ՃԻՎԱՆՇԻՐԻ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄԸ

Օր մը լսեցինք, թէ Ատրպէյճանի յայտնի Աղայեւը Պոլիս եկած է։ Այս մարդը հետապնդելու վրայ էինք, երբ Պոլիս եկաւ նաեւ Պէյպուտ խան Ճիվանշիրը, Ատրպէյճանի ներքին նախարարը, Հայերու յայտնի կազմակերպիչ ու հայակեր, Ատրպէյճանի Թալէաթը։ Եկած էր իբրեւ պոլշեւիկեան առեւտրական ներկայացուցիչ, թերեւս այս պատրուակի տակ դուրս էր ելած Պաքուէն եւ իր հարստութիւնը դուրս հանած։ Անոր գալով Աղայեւը մոռցանք։

Զինքը առաջին անգամ տեսնողը եղաւ Աբրահամ Գիւլխանդանեանը, որ Պաքուէն անձամբ կը ճանչնար։ Աբրահամը լուրը բերելուն պէս՝ հետապնդումը սկսաւ։ Այս գործը յանձնուեցաւ Երուանդ Ֆունտուքեանին, Յարութիւն Յարութիւնեանին եւ ինծի։ Առաջին երկուքը պիտի մասնակցէին միայն հետապնդումին. ահաբեկումի գործը պիտի կատարէի ես։ Հետապնդումի մեր աշխատանքներուն սկզբնական շրջանին, մեզի օգնեց նաեւ Հրաչ Փափազեան։

Առաջին քանի մը օրերը յաջողեցանք իր բնակած տեղը սորվիլ։ Կ՚ապրէր Բերա Բալասի մեծ հիւրանոցը։ Իր տրամադրութեան տակ ունէր երկու ինքնաշարժ, շտապելով դուրս կուգար հիւրանոցէն, կը նստէր ինքնաշարժ ու կ՚անհետանար։ Որոշ ժամեր չունէր հիւրանոցէն ելլելու կամ հիւրանոց մտնելու։ Այս պատճառով ալ դժուար էր զինքը յարմար առիթի մը բերել եւ զարնել։

Հետապնդողներս Բերա Բալասի մուտքին նայող, հրապարակի սրճարաններու պատուհաններուն մօտ կը նստէինք առաւօտ կանուխ։ Նարտ եւայլն կը խաղայինք եւ մինչեւ երեկոյ կը դիտէինք, յաճախ փոխնիփոխ, որ տեսնէինք իր ելքը կամ գալը։ Այսպէս անցաւ շաբաթ մը։ Որեւէ դրական արդիւնքի չկրցանք հասնիլ։

1921 Յուլիս 18ին, երեկոյեան երկու ինքնաշարժներ եկան եւ կանգ առին հիւրանոցի դրան առջեւ։ Բարձրահասակ, փափախը գլխուն՝ Ճիվանշիրը դուրս եկաւ 4–5 հոգիի հետ միասին ու բարձրացան հիւրանոց։ Ուշադիր կը նայէինք։ Քիչ ետք դուրս եկան հիւրանոցէն բոլորը միասին եւ մտան մօտիկ Փըթի Շանի պարտէզը, յառաջացան դէպի ամենածայրը, ուր բացօթեայ թատրոն կար, նստեցան պիւֆէին մօտ։

Որոշեցինք, որ յարմար վայրկեանը եկած է։ Յարութիւնեան, որուն գործը աւարտած էր, մեկնեցաւ, Երուանդ Ֆունտուքեանի հետ մտանք պարտէզ, բազմութիւնը խռնուած էր, դժուար էր շարժիլ, կարելի չեղաւ յառաջանալ ու իր նստած տեղը զարնել։ Ստիպուած նըստանք մուտքի դրան մօտ զետեղուած նստարանի մը վրայ եւ որոշեցինք որ գործի անցնիմ դուրս գալէն ետք, հիւրանոցի մուտքին։

Երկար սպասելէ ետք, ժողովուրդը խումբերով սկսաւ դուրս գալ։ Ճիվանշիր արդէն անցեր էր մեր առջեւէն։ Ամբոխի խռնուածութեան պատճառով չկրցայ հասնիլ մօտը, շատ որոշ կը տեսնէի զինք։ Դէպի հիւրանոցի մուտքը կը մօտենար, որուն 50 – 60 մեթր արդէն մօտեցեր էր։ Դժուար էր ժողովուրդը եւ ճամբուն երկու եզերքներուն շարուած բազմաթիւ ինքնաշարժները ճեղքել ու անցնիլ։ Մըտածեցի որ այս արգելքներով պիտի չըկրնամ հասնիլ իրեն։ Ուստի, ինքնաշարժներու մէջտեղերէն արագ արագ մօտեցայ։

Այժմ արդէն հազիւ երեսուն քայլ հեռու էի իրմէ, նկատեցի որ գլուխը ետ դարձուց ու սկսաւ շուրջը նայիլ, ապա նորէն շարունակեց ճամբան։ Կասկած արթնցաւ մէջս թէ թերեւս կասկածած է ու պիտի խուսափի։ Ուստի, ամէն կերպով պատրաստ զգացի ինքզինքս, հոգեպէս ու մարմնապէս պինդ ու անխռով։ Եւ հազիւ գլուխը դարձուցած պիտի քալէր, յաջողեցայ հասնիլ քովը։ Քաշեցի ատրճանակս։ Շատ երկարահասակ մարդ էր, մընացի ցած, պարտաւորուած զարկի կողքէն, փոխանակ գլխէն, ատրճանակիս փողը գրեթէ հագուստին կպած։ Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլար, ինքն ալ դիմացս։ Ազատ շարժելու հնարաւորութիւն չունէի։

Առաջին գնդակին չինկաւ, միայն ժողովուրդը քիչ մը բացուեցաւ։ Ընդհակառակն, շոկուեցաւ եւ երկու ձեռքերս կըրցաւ ամուր բռնել, քանի որ ետ քաշուելու կարելիութիւն չունէի։ Ձեռքերս բռնելը շատ լաւ եղաւ, որովհետեւ, դարձաւ դէպի ինծի ու կուրծքը առաջս եկաւ։ Այս անգամ երկու գնդակ եւս տեղաւորեցի ուղղակի կուրծքին։ Ինկաւ։

... Երբ ուզեցի փողոցի անկիւնը դառնալ, ականջիս հասաւ Ճիվանշիրի ձայնը, որ իմտատ (օգնութիւն) կը պոռար։ Կէս գիշերուան ժամը մէկի ատեններն էր։ Կասկած արթնցաւ մէջս, թէ մեռած չէ։ Յանկարծ միտքս ինկաւ երազս, որ տեսեր էի քանի մը օր առաջ եւ ընկերներուս պատմած։

Երազս հետեւեալն էր։ Ճիվանշիրին յանկարծ կը հանդիպիմ գիշերը փողոցին մէջ։ Կը քաշեմ ատրճանակս կրակելու, բայց կրակ չառներ։ Ճիվանշիր նստած է ճերմակ ձիու մը վրայ եւ զիս կը հալածէ։ Ձին առջեւի ոտքերով կը յարձակի վրաս, ես կը քաշուիմ։ 80-100 քայլ ետ քաշուելէ ետք տեսայ որ չեմ կրնար ազատիլ, սկսայ բարձրանալ տունի մը սանդուխներէն վեր ու մտայ ներս, Ճիվանշիրն ալ ձիով բարձրացաւ ու մտաւ ետեւէս։ Այս անգամ սկսայ ատրճանակիս փողով ձիուն զարնել ու ետ ընկրկիլ։ Այսպէս հասայ մինչեւ պատը եւ այլեւս ետ երթալիք տեղ չմնաց։ Ճիվանշիր մօտեցաւ, ձին երկու ոտքերը վերցուց որ իջեցնէ գլխուս, ես ալ ատրճանակի փողը վերցուցի որ զարնեմ, փողը վերածուեցաւ խարազանի եւ տակաւին հարուածը չիջեցուցած՝ քրտինք ջուրի մէջ արթնցայ։

Այս երազը տղոց կողմէ մեկնուեցաւ իբրեւ գործիս անյաջողութիւն։

Ահա այս երազի վերյիշումով, անկիւնը չդարձած, երբ ձայնը ականջիս հասաւ, մտքովս ըսի. «մեռած չէ, վերադառնամ ու վերջացնեմ»։

Ետ դարձայ դէպի դիակը։ Երբ մօտեցայ, գլուխը հաւաքուած էին 20 – 30 հոգի։ Բոլորն ալ քաշուեցան ատրճանակը ձեռքս տեսնելով։ Մօտեցայ եւ գետինը փռուած Ճիվանշիրի գլխուն վրայ կեցայ։ Կուրծքին գնդակ մըն ալ պարպեցի։ Ապա շուրջս նայեցայ եւ տեսայ որ 4 – 5 ոստիկաններ, ատրճանակներ ձեռքերնին, բռնած էին այն անկիւնը, ուրկէ կրնայի փախուստ տալ։

Մտածեցի, թէ ասոնց մէջէն այդ ճամբով ողջ ազատիլ անկարելի էր։ Որոշեցի կտրել փողոցը, դիմացը անցնիլ ու բարձրանալ Բերա։ Բայց ինքնաշարժները շատ էին, խիտ առ խիտ շարուած՝ Բերա Բալասի վարի անկիւնէն մինչեւ Փըթի Շան։ Ասոնց մէջտեղերէն ալ անցնիլ կարելի չէր։ Նկատեցի վրան բաց ինքնաշարժ մը։ Ժողովուրդէն շատեր ծռկուեր կամ պառկեր էին ինքնաշարժներու կողքին։

Երբ անցայ միւս կողմ, պառկած մարդոց վրայ ինկայ եւ տակաւին ոտքերս գետին չհասած, չորս հոգի բռնեցին զիս։

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

Երեքշաբթի օր, Քալիֆորնիոյ Հ. Յ. Դ. Կեդր. կոմիտէէն կը ստանայինք հետեւեալ հեռագիրը.—

«Խոր ցաւով կը հաղորդենք Միսաք Թորլաքեանի մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին»։

×

Սեւ լուր մը եւս։ Ոչ եւս է հայ ժողովուրդի քաջերէն՝ Ճիվանշիրի ահաբեկիչը Միսաք Թորլաքեան։

Մեր ողբացեալ ընկերը, մօտ 80 տարեկան, ծնած էր Տրապիզոնի Շանա կոչուած շրջանին Կիւշանա գիւղը։

Խառնուածքով յանդուգն եւ վճռական, Միսաք Թորլաքեան բնաւորութեամբ հեզ, անաչառ եւ համեստ անձ մըն էր։ Չէր սիրեր խօսիլ իր անձին կամ հերոսական գործունէութեան մասին։

Հայ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ կը յիշէ իր անունը իբրեւ ահաբեկիչը Բագուի 30 հազար Հայերու ջարդարար՝ Ճիվանշիրին։ Եւ ի յարգանս իր անմահ յիշատակին քիչ անդին կը հրատարակենք «Օրերուս հետ» իր յուշերու հատորէն էջ մը, ուր կը պատմէ ահաբեկումը։

ՍՈԿՐԱՏ ԹԷՐԶԵԱՆ

Ցաւով կ՚իմանանք թէ Պուէնոս – Այրէսի մէջ Հոկտեմբեր 29ին, իր մահկանացուն կնքած է ընկեր Սոկրատ Թէրզեան։

Բնիկ Հաճընցի, շուրջ 70 տարեկան, ընկեր Սոկրատ Թէրզեան երկար տարիներ պատասխանատու տնօրէն էր Արմենիա օրաթերթին եւ անդամ Հարաւային Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի։

Ողբացեալ ընկերը մասնակցած էր Հաճընի կռիւներուն եւ հեղինակն էր նաեւ «Հաճընի ութամսեայ դիւցազնամարտը» հատորին։ Գրած է նաեւ այլ գիրքեր ինչպէս՝ «Դէմքեր եւ սլաքներ» եւն.։

Իր մահով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ իր նուիրեալներէն մէկը եւ հայ ժողովուրդը իր մէկ արժանաւոր զաւակը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻՒՊՉԷՔ ՄԻՆԱԿ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԻՇՏ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Չեխոսլովաքիոյ մէջ մթնոլորտը շատ ծանր է Կեդր. Կոմիտէի լիակատարի նախօրեակին։ Կը թուի նոյնիսկ թէ այլեւս Տիւպչէք առանձին մնացած է, իր շուրջը ամէն ոք կը փորձէ այլեւս հետեւիլ շարժումին եւ «կարծրացումը» երթալով կը շեշտուի։

Շատ բան կը սպասուի այդ լիակատարէն։ Բաւական զրոյցներ ալ կը շրջին։ Կ՚ըսուի նոյնիսկ թէ Հանրապետութեան նախագահ՝ Զօր. Զվոպոտա պիտի քաշուի եւ տեղը տայ Ֆիըլինկէրի, ընկերվարական կուսակցութեան նախկին նախագահ, որուն «գործակցութիւնը» վճռական դեր խաղացած է «Փրակայի առաջին հարուածին» (1948)։

Կամաց – կամաց ամէն կողմ հաւատարիմ գործակիցներ կը տեղաւորուին եւ Սլովաքիոյ կուսակցական Ա. քարտուղարն ալ յայտարարած է թէ «հակընկերվարական» ուժերը պէտք է չէզոքացնել։

Խորհ. Միութեան մէջ ալ միշտ նոյն փորձը կայ արդարացնելու Չեխոսլովաքիոյ զինուորական միջամտութիւնը։ Եուրի Եուկով կը գրէ «Պրաւդայի» մէջ թէ աշխարհակալները փորձ մը ըրին Չեխոսլովաքիոյ մէջ, տեսնելու համար թէ ի՞նչպէս պիտի հակազդեն միւս ընկերվարական երկիրները եւ մանաւանդ՝ Մոսկուա։

× Չեխ մամուլի կառավարական գրասենեակի տնօրէնը հրաժարած է։ Այդ պաշտօնին նշանակուած էր Օգոստ. 30ին եւ շատ ճկուն գրաքննութիւն մը կը կատարէր։ Կը կարծուի թէ հրաժարած է, որովհետեւ վերջերս արգիլուած էր Ռիփորթըր թերթը եւ Փոլիտիկա շաբաթաթերթը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Կոսիգին աւելի քան մէկուկէս ժամ տեսնուած է Մք. Նամարայի հետ, որ Միացեալ Նահանգներու պաշտպանութեան նախկին նախարարն է։ Ամերիկացին եւ Ռուսը ընդհանուր ակնարկ մը նետած են միջազգային կացութեան վրայ եւ խօսած մանաւանդ հրթիռներու եւ հակահրթիռներու մասին։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԷՆ հակասական լուրեր իրարու կը յաջորդեն։ Չորեքշաբթի օր Թեհրանի ճամբով հասած լուրերը կ՚ըսէին թէ Այուպ Խան ձերբակալուած է, բայց յետագային կը հաստատուէր թէ կացութիւնը այնքան ալ ծանր չէ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հաղորդեն թէ Դեկտ. 21ին Նասան որոշած է «Ափոլլօ 8» խցիկ մը ղրկել լուսին երեք այերանաւորդներով, որոնք Ծնունդը լուսնին շուրջ պիտի անցընեն։ Ճամբորդութիւնը երթուդարձ վեց օր պիտի տեւէ։

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ հազար Պիաֆրացիներ սովէ մեռած են Հոկտեմբերին։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ բացուած է Ատլանտեան կազմակերպութեան նախարարաց խորհուրդի ժողովը։ Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է Արեւելք – Արեւմուտք ուժերու համեմատութիւնը «Փրակայի հարուածէն» ետք։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մեռած է խորհրդային գրագէտ՝ Ալեքսէյ Կոստերին, որ մըտաւորական փոքր խումբի մը մաս կը կազմէր եւ արտաքսուած էր կուսակցութենէն Չեխոսլովաքիոյ նկատմամբ բռնած դիրքին պատճառով։ Չէր ընդունած այդ ձեւը եւ կուսակցական անդամատետրը ետ ղրկած էր «ազատելու համար, գրած էր, կուսակցութեան այն կարգապահութենէն որ կ՚արգիլէ ինծի մտածելու իրաւունք իսկ ունենալ»։

ՊՈՆԻ մէջ խորհրդարանական յանձնախումբ մը ստեղծուած է քննելու համար արեւմտեան Գերմանիոյ լրտեսական հարցերը։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ընդհանուր գործադուլ կար Հինգշաբթի օր, 24 ժամուան համար։ Միայն մամուլի բանուորներն են որ չեն մասնակցիր շարժումին։

ՓԱՐԻԶԻ սակարանին մէջ ոսկին բարձրանալ սկսաւ եւ Ֆրանսական արժէթուղթերն ալ կ՚իյնան իբրեւ հետեւանք կառավարութեան ձեռք առած նիւթական սեղմումներուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լիսէներու աշակերտներու գործադուլը միայն փոքրամասնութեան մը ձեռքը մնաց եւ կարեւոր միջադէպեր չպատահեցան։

ՀԱՅ ՈՒՐԱՐՏԱԳԷՏԻՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին տասը տարիների ընթացքում Անգարայի բրիտանական հիմնարկութեան եւ տեղի հնագիտական հաստատութիւնների եռանդուն գործունէութեան շնորհիւ ժամանակակից Թուրքիայի ընդարձակ տարածութեան վրայ զգալիօրէն աշխուժացան հնագիտական աշխատանքները : Հետախուզութիւններն ընդգրկեցին երկրի կենտրոնական եւ արեւելեան բազմազան յուշարձաններ :

Յուշարձանների զգալի մասը տեղադրուած է հայկական լեռնաշխարհի արեւմտեան գաւառներում, որոնք հնուց անտի արեւելահայաստանի հետ մէկտեղ ներկայացնում էին պատմա-մշակութային եւ ցեղագրական-տնտեսական միասնական օջախ :

Այսպիսով, Թուրքիայում կատարուող հնագիտական նոր աշխատանքները որոշակիօրէն կը հարստացնեն մեր գիտելիքները հայկ. լեռնաշխարհի պատմ. զարգացման վաղ փուլերի վերաբերեալ, եթէ մենք ուշի-ուշով հետեւենք ժամանակակից գիտութեանը եւ ճիշդ ընդհանրացումներ կատարենք : Բաւական է նշել, որ պատմական Հայաստանի Խարբերդ-Մալաթիայի, Մարաշի, Երզնկայի, Տարօնի, Կարնոյ, Կարսի եւ բազմաթիւ այլ շրջաններում հետախուզուել են Մ. Թ. Ա. 4-3րդ հազարամեակների տասնեակ բնակավայրեր, իսկ կենտրոնական Անատոլիայում՝ Զաթալ-Հույուքի եւ Հաճիլարի (Մ. Թ. Ա. 7–5 հազարամեակների) նոր քարէդարեան բնակատեղին, որոնք օրգանական կապի մէջ են Խորհ. Հայաստանում պեղուած բնակավայրերի հետ :

Նոյնը կարելի է ասել Վանի, Տարօնի եւ այլ գաւառներում բացուած ուրարտական քաղաք-ամրոցների մասին, որոնք մեծաւ-մասամբ տեղադրուած են Վանի երբեմնի հզօր թագաւորութեան կենտրոնական մասում, սակայն էապէս չեն տարբերւում Այրարատեան ծայրագաւառի Էրեբունի, Արգիշտիխինիլի, Թէյշեբայինի եւ այլ քաղաքներից :

Այսպէս կոչուած «արեւելա-անատոլիական» Թուարկուած յուշարձանների շարքին է պատկանում նաեւ Երզնկայի Ալթին-Թէփէ բլուրի վրայ տեղադրուած Ուրարտական ծայր հիւսիս-արեւմտեան ամրապարիսպ քաղաք-ամրոցը :

Ալթին-Թէփէի պեղումների ղեկավար, Թուրք հնագէտ Թահսին Էոզկիւչը վերջերս հանդէս է եկել ամերիկեան «Գիտութիւն եւ Թեքնիք» ամսագրում գիտահանրամատչելի մի յօդուածով(*), որի նպատակն է ժողովրդականացնել նշանաւոր Ալթին-Թէփէի ուսումնասիրութեան արդիւնքները :

Նշուած յօդուածը, դժբախտաբար զերծ չէ միտումներից, քաղաքական նկատառումներից ու սխալներից : Բաց գիտակցելով, որ ուրարտական թագաւորութեան քաղաքական սահմանները լիովին համապատասխանել են Հայկական լեռնաշխարհին, յօդուածագիրը նշում է, թէ այդ պետութեան աշխարհագրական կենտրոնը «... Թուրքիայի արեւելեան սահմանի վրայ գտնուող ... Արարատ... լեռն էր» : Նոյն տրամաբանութեամբ դուրս են առնուած Վանի, Արեւմտեան կամ Խորհ. Հայաստանի ուրարտական քաղաքների ու աշխարհագրական միաւորների անունները, որ դարձեալ կարող էին յիշեցնել «հայկական լեռնաշխարհ» հասկացողութիւնը : Վերոյիշեալ հանգամանքները զրկել են հեղինակին զանց առնել նաեւ խորհրդային մասնագէտների (Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել հայ մասնագէտներուն) կատարած պեղումներն ու համապատասխան աշխատութիւնները, որոնցից նա այնքան բան է սովորել կամ առաջադրուած պատրաստի տեսակէտները անվերապահօրէն կրկնել : Այս ֆոնի վրայ Ալթին-Թեփէ յուշարձանի պեղումները ներկայացուած են իբրեւ Վանի թագաւորութեան շքեղ, անկրկնելի մշակոյթի ուսումնասիրութեան միակ աղբիւր : Եւ այդ այն դէպքում, երբ Ուրարտուի պատմութեան, տնտեսութեան, արուեստի, լեզուի եւ մի շարք այլ հարցերի լուծման ասպարէզում խորհրդային պատմագիտութեան ծառայութիւնները քաջ յայտնի են աշխարհին :

Այս փոքրիկ շարադրութեան մէջ տեղ են գտել փաստական անճշդութիւններ, թերի կամ անաւարտ ձեւակերպումներ : Դրանք վերաբերում են Ուրարտական թագաւորութեան զարգացման ընդհանուր պատկերին Արգիշտի Ա.-ին եւ Սարդուրի Բ. թագաւորների ժամանակաշրջանի քաղաքական զարգացման գնահատման հարցերին, Ուրարտուի կործանման ժամանակին ու հանգամանքներին :

Նշուած թերութիւններով հանդերձ, Թահսին Էոզկիւչի յօդուածը զգալի հետաքրքրութիւն է ներկայացնում հայ ընթերցողի համար, Ալթին-Թեփէն իր հզօր ամրոցով, նոր տիպի չափազանց հարուստ դամբարանային ու աշխարհիկ շինութիւններով, հնագիտական հարուստ նիւթով շատ նորոյթներ է բերում մեր անմիջական նախնիքների մշակոյթի եւ պատմութեան բնագաւառից :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

(*) Յօդուածը ներկայացուցինք մեր երէկուան թիւով :

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Քոնսէր-Քոլոնի լարային նուագախումբը եւ կարող սոլիսթներ բեմին վրայ, մեր համայնքէն մեծ թիւ մը սրահին մէջ՝ առաջին գոհացուցիչ տպաւորութիւնը կ'ընէին արդէն 7 Նոյեմբերի գիշերը Կավոյի սրահը : Պէտք է շնորհաւորել նախ հայ գաղութը որ գիտէ գնահատել մեծ ճիգը որ անհրաժեշտ է նման յաջող նուագահանդէս մը կազմակերպելու համար :

Առաջին երկու կտորներու ընտրութիւնը, Մոցարթ եւ Պախ, ուրիշ հասկնալի պատճառներու կարգին ցոյց կուտար նաեւ թէ ի՞նչ ուղղութեան կը հակի Պարթեւեանի նախընտրութիւնը, ինչ որ պիտի հաստատէին նաեւ իր գործերը, որոնք կը կազմէին յայտագրին երկրորդ մասը :

Զանազան առիթներով ան յայտնած է արդէն թէ չի սիրեր արդիական երաժշտութիւնը, նոյնիսկ այն նորը՝ որ հին է արդէն նորագոյնին բաղդատմամբ : Համակրելի բան մը կայ այս անկեղծութեան եւ քաջութեանը մէջ : Քանիներ կ'ընտրեն տարօրինակ նորութիւններ, առանց զգալու անոնց անհրաժեշտութիւնը եւ արժէքը :

—Ընդհանրապէս հեղինակ-երաժիշտ մը կը փնտռէ իր ներաշխարհը ճշգրտօրէն արտայայտելու կարող թէքնիքը, եւ այլամերժօրէն հաւատարիմ կը մնայ անոր : Ռոլան Մանիւէլ կը պատմէր թէ Ռաւէլ եւ ինք առաջնորդեր էին Ռ. Շթրաուսը «Բէլլէաս»ի մէկ ներկայացման, վստահ եւ ուրախ՝ այն վայելքին համար զոր պիտի պատճառէին իրենց հիւրին : Նախերգանքին երկու աքոռները կը բանան արդէն Տըպիւսիի խորհրդաւոր աշխարհը : Առաջին տեսարանը կը յառաջանայ իր զմայլելի համանուագովը երբ Շթրաուս՝ յուսախաբ եւ դժգոհ՝ կը հարցնէ իր բարեկամներուն. «Այսպէ՞ս կը շարունակուի մինչեւ վերջ»... Գերմանացի մեծ երաժիշտը որ Վակնէրի եւ Պէթհովէնի գեղագիտականը խորացուցեր էր իր ձայնեղէն աշխարհը կերտելով, անհաղորդ կը մնար նոր գեղեցկութեան մը յուզումին :

Անշուշտ սէրիէլ կամ ուրիշ դրութիւններ միակ կարելիութիւնները չեն արդի երաժիշտին համար : Թոնալիթէն սպառող Շէօնպէրկ ըսած էր արդէն թէ, հակառակ իր մեթոտին՝ «տօ մաժէօրի վրայ գեղեցիկ մեղեդիներ դեռ պիտի կարենան գրուիլ» : Եւ անկից ի վեր սահող ժամանակը կը հաստատէ այդ դաւանութեան ճշդութիւնը :

Նկատի առնենք թէ ինչ որ լսեցինք Պարթեւեանէ, կը պատկանի 1932 – 1935 ժամանակաշրջանին, երբ իր շուրջը Ռաւէլ, Տըպիւսի, Սթրավինսկի, Պրոքոֆիեւ եւ ուրիշներ արդէն գրաւած են համակիրներու լայն շրջանակ մը : Բայց մեր հեղինակին խառնուածքը անջնջելիօրէն կրած է իր ծննդավայրին Պոլսոյ բանաստեղծական, վիպական մթնոլորտին ազդեցութիւնը, որուն վրայ կ'աւելնայ հայրենաբաղձ կարօտի զգացումը սփիւռքի հայութեան : Եւ ան իր արտայայտիչ տարրերը կ'ընտրէ — գիտակցաբար կամ անգիտակից համակրանքով մը — Ֆոռէի մը, Տիւփարքի մը, մանաւանդ Շոսոնի մը գործերէն, տարրեր՝ որոնք կ'ամբողջացնեն իր դասական պատրաստութիւնը :

Պարթեւեանի աշխարհը, այսպէս, շատ որոշ ինքնատպութիւն մը չունի : Իր ընդգրկած ձեւերը եւ դաշնաւորումը, ախորժալուր եւ արտայայտիչ, յաճախ կը յիշեցնեն երաժիշտներու այս խմբակը կամ աւելի հին դասական մը :

Բայց ինչ որ մասնաւորապէս ուշադրաւ է հոն՝ իր մեղեդիական գիծն է մանաւանդ : Ոեւէ երաժիշտ կրնայ իր ձեւի, կառուցման, դաշնաւորման գիտութիւնը որոշ սահմաններով զարգացնել : Սակայն իմաստալից, միաձոյլ մեղեդիական գիծի մը գիւտը բնատուր ձիրք մըն է : Ինչ որ ալ ըսեն իրապաշտները ներշնչումի գաղափարին դէմ՝ խորհրդաւոր եւ անբացատրելի երեւոյթ մը կայ հոն, անլուծելի գաղտնիք մը :

Այս տեսակէտէն հեղինակին ամէնէն յաջող գործերն են Շան նոսթալժիքը, Սուար թոնյան եւ Պոէմը, մտերիմ զեղումները իր հոգիին :

«Լուսնակն Անուշ» եւ «Շողեր Ջան» երգերուն վրայ շինուած վարիասիոնները, պարզ եւ գիւղին, կը մնան թերեւս թէմերուն շատ մօտ, մինչդեռ մեծ երաժիշտներու երկերուն մէջ փոփոխակները անակնկալ ոստումներով կը հեռանան իրենց թէմերէն, անսպասելի գոյներով երանգելով զանոնք, առանց սակայն խզելու նուրբ կապերը՝ սկզբնական տուեալներուն հետ :

«Հովը» անձրեւին հետ հեշտօրէն կը խօսակցի, արագ եւ կայտառ : Անոր միակ չարութիւնը ջութակահարին դէմ է, որուն թեքնիքը ան կը դնէ դժուարին խոչընդոտներու առջեւ :

Գողտրիկ, հաճելի թեթեւութեամբ մը շարադրուած կտորներ են փափիյօնները եւ ֆիլլէօզը, այս վերջինը հայ ժողովրդական երգի մը վրայ, ուր երեք ժամանակաչափին վրայ ընդմիջող հինգ չափը, սրամիտ անակնկալ մը կը բերէ :

Հարկ չկայ անշուշտ ծանրանալ նուագախումբին եւ սոլիստներու բարձր արուեստին վրայ : Անոնց կարգին Օր. Աժտէրեան բնականաբար պիտի ըլլար մեր սրտերուն ամէնէն մօտիկը : Շնորհալի դաշնակահարուհին ուժեղ անհատականութիւն մը ունի, արդէն բաւական հասուն թէքնիքով, եռանդուն եւ զգայուն, օժտուած զօրաւոր սոնորիթէով մը : Աւելցնենք միայն որ Պախի քոնչէրթօն աւելի

Pourquoi, Caïn ?

N.D.L.R. : Nous publions ci-dessous — ainsi que nous l'avions annoncé en page une de notre Numéro du 13 Novembre — la Conférence qu'a faite Maître E. Jakhian, à la séance solenelle de rentrée, du Jeune Barreau de Bruxelles. Nous reproduirons également à la fin de celle-ci quelques extraits de la réponse du bâtonnier. Ces deux textes ont été publiés au « Journal des Tribunaux » de Bruxelles à la date du 9 Novembre 1968.

En louant l'Arménie et révélant l'injustice dont elle a été la victime, je pourrai enfin mettre un terme au sursis douloureux et impatient qui est le mien de vous entretenir d'un sujet qu'il est essentiel d'écouter, mais qu'il n'est pas bon d'entendre.

Un peuple aura atteint les limites de plusieurs aventures : la puissance et la ruine, l'universalité et l'oubli, la gloire et la dérision, et il ne lui reste, aujourd'hui que le témoignage fragile et éphémère que j'apporte de sa grandeur méconnue et de sa funeste destinée.

En 1915, le peuple arménien fut trompé, humilié, broyé, pis, oublié, car l'on déchargeait déjà sa conscience en signant de généreuses déclarations de principes. L'Arménie, brûlée par les flammes de l'histoire, est morte. Elle a souffert sans pouvoir parler, ni même frapper un coup, elle n'a connu de la solidarité universelle que les mots plus grands que le cœur, elle a subi la leçon amère de sa croyance illusoire au droit, elle a vainement mis sa foi en Dieu et en son Fils. Cet exemple redoutable étale aux yeux du monde son aveuglement et son impuissance.

Il ne s'agit pas d'apporter à ce pays veuf et vide l'hommage d'Antigone venue gratter en vain la tombe de Polynice. Je n'entends pas davantage faire œuvre d'historien, ni même de politique, et ce discours ne ressuscitera pas l'Arménie. Mais je dénoncerai une forfaiture car, quand le devoir ordonne de parler, le mutisme est une lâcheté, et le mensonge une trahison.

Me voici donc devant le silence de votre assemblée, hésitant encore au seuil de mes obsessions.

×

Admettons-le d'emblée, l'Arménie est inconnue. Ce qu'on sait d'elle représente fort peu par rapport à ce qu'elle fut vraiment : l'arrière-garde obstinée de l'Europe, en Asie, dans une fulgurante synthèse marquée de son propre génie. Sa situation géographique en a fait le lieu du duel qui oppose l'Europe à l'Asie. Je ne déclamerai pas des dates et des faits. Mais puisque ces trois mille ans d'une lente parturition d'Apocalypse sont mal ou peu connus, il me faut rapporter, par trois traits, le subtil, le constant, l'immémorial effort qui a produit et embrasé l'histoire de l'Arménie, car il justifiera le sujet entrepris : l'Europe a trahi l'Arménie, immolée sur l'autel de Dieu pour la plus grande gloire de l'Occident. Qu'on ne s'y trompe pas : ce qui pourrait paraître un excès de fleurs n'est que la couronne mortuaire de l'Arménie.

La moindre des singularités de ce peuple à la vocation ignorée n'est pas d'avoir souffert dans ces lieux mêmes que le monde naissant gorgeait de ses plus belles espérances. L'Arménie, c'est l'Ararat et donc le paradis terrestre. Son premier héros s'appelle Noé car Haïk, son ancêtre, est fils de Togarma, lui-même fils de Gomer, lui-même fils de Japhet (1).

En voyant les choses d'un peu plus près, les Arméniens sont indo-européens et font partie de la famille aryenne. Leurs origines ethniques — thraco-phrygiennes avec, ultérieurement, des composantes ourartous et assyro-chaldéennes — remontent au treizième siècle avant notre ère (2).

Dès sa naissance, l'Arménie connaît l'interminable théorie des invasions : Cyaxare, qui prend Ninive et détruit l'Empire d'Assyrie ; Cyrus, puis Darius qui fait de l'Arménie deux satrapies ; Alexandre le Grand, son conquérant ; Rome qui, ayant vaincu Carthage, s'inquiète de voir surgir à l'Orient un nouvel empire qui pourrait bien être celui des Arméniens (3).

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(1 - *à suivre*)

(1) *La Genèse*, 10, 3.

(2) *Voir notamment Jacques de Morgan*, Histoire du peuple arménien, *Berger-Levrault, Paris 1919, pp. 34 et suivantes —Jean-Pierre Alem*, « L'Arménie », *Presses Universitaires de France, Que sais-je ?* 1959, *pp. 10 et sqq.*

(3) *Pour la période antérieure au XIe siècle, on consultera utilement René Grousset*, Histoire de l'Arménie, *des origines à 1071, Payot, Paris* 1947.

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը արժանավայել շուքով տօնուեցաւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, երեկոյեան ժամը 21ին, Փարիզի վեցերորդ քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Խուռներամ բազմութիւն մը, որ առատօրէն բաղկացած էր երիտասարդներէ, փութացած էր հանդիսավայր՝ լսելու Դաշնակցութեան խօսքը եւ, մանաւանդ, իր ներկայութեամբ հաստատելու, թէ հայ իրականութեան այս եզակի կազմակերպութիւնը իր գաղափարաբանութեամբ կը շարունակէ մնալ միշտ ապաւէնը եւ հայրենակարօտ Հայութեան ազգային ձգտումներուն դրօշակիրը: Առաջնորդող ուժը:

«Մշակ Բանուոր»ի յանկայս ունկերգութենէն ետք կը բացուի բեմը, ուր հայկական տառազգեստ եռագոյնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը կողք կողքի կը սանեղծէին խորհրդաւոր պատկեր մը:

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Աշոտ Իսահակեան իր բացման խօսքին մէջ շատ իրաւամբ դիտել տուաւ, թէ Դաշնակցութիւնը հանդիսացաւ այն ուժը, որ յաջողեցաւ իր բանաւոր քարոզչութեամբ եւ մարտական գործունէութեամբ թրծել հայ ժողովուրդին նկարագիրը՝ հայկականութեամբ, արիական ոգիով եւ ազատատենչութեամբ: Դարերու սարկական կեանքը այլափոխած էր Հայուն դիմագիծը, Դաշնակցութիւնը վերարծարծեց մեր ցեղային արժանիքներն ու առաքինութիւնները եւ կերտեց նոր Հայը – մարտնչող, արի եւ ազատասէր Հայը:

Նախագահը ապա ցոյց տուաւ, փաստերու յիշատակութեամբ, թէ այժմ հայ – ընկեր մէջ համայնավար պատմաբանները ոչ միայն կ'ուրացնեն Դաշնակցութեան կերտած զէնքի սխրագործութիւնները, այլեւ նոյնիսկ՝ համայնավարի պիտակ կը զետեղեն Դաշնակցական մատուռականներու եւ անուանի մարտիկներու ճակտին:

Ընկեր Ա. Իսահակեան վերջացուց իր բացման խօսքը յայտարարելով, թէ Դաշնակցութեան գաղափարաբանութիւնը համազգային առաջադրութիւն մը եւ, միաժամանակ, հանգանակ մըն է: Մեր ժողովուրդը անպայման իրականացած պիտի տեսնէ իր դարաւոր երազը:

Ռուբէն Զարդարեանի «Բազինի փառաբանութենէն» հատուած մը կարդաց ընկ. Սերոբ Մանուկեան:

Ընկեր Պետրոս Պետիկեան, նուագի ընկերակցութեամբ Մկրտիչ Ֆէրմանեանի, երգեց հայ ժողովրդական երեք երգ:

Ապա՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան անունով հայերէն եւ ֆրանսերէն ուղերձներ կարդաց ընկեր Կարապետ Փափազեան: Երիտասարդ ընկերը նախ շեշտեց, թէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը իր 23 տարուան գոյութիւնը բացառաբար կը պարտի այն հոյակապ կազմակերպութեան, որ Դաշնակցութեան անունին տակ մեր ժողովուրդին եւ անոր երիտասարդութեան հոգեկան եւ գաղափարական սնունդը ջամբող առաջնորդը դարձած է տասնամեակներէ ի վեր:

Իր սերունդին անունով վստահեցուց ընկերը, թէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը պիտի շարունակէ միշտ աշխատիլ ի փառս Ֆրանսայի, Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին:

Ընկեր Յարութիւն Սարգիսեան արտասանեց Ժաւ Ցակոբեանի «Մենք» քերթուածը:

Հուսկ ուրեմն բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Խաժակ Տէր-Գրիգորեան, որ պատմութեան վրայ ակնարկ մը նետելով, յայտնեց այն միտքը, թէ Հայաստանի ազատագրութեան գաղափարը եղած է հայ ժողովուրդի դառն ճակատագրին հաւատարիմ ուղեկիցը: Պայմաններու բերումով շատ անգամ այդ ձգտումը յարմարցուած է օրուան քաղաքական կացութեան հետ, սակայն ան միշտ իրրեւ գաղափար եւ հիմնական առաջադրութիւն մնացած է անփոփոխ: Այսպէս է, որ թէեւ ազատութեան գաղափարը Հայոց պատմութեան մէջ ինքզինք արտայայտած է տարբեր եղանակներով եւ տարբեր գոյներով՝ ըստ ժամանակի քաղաքական ըմբռնումներուն եւ քաղաքական հասունութեան, եւ այդպիսով տարբեր դարերու պատկանող զանազան հեղինակներու կողմէ տարբեր մօտեցում ի յայտ եկած է Հայաստանի ազատագրութեան միջոցներու վերաբերեալ, սակայն հիմնականին մէջ անխախտ մնացած է ազատութեան գաղափարը:

Երիտասարդ բանախօսը պատմական փաստերու յիշատակութեամբ եւ վերլուծութեամբ ցոյց տուաւ, թէ Սահակ Պարթեւէն մինչեւ Ներսէս Պարթեւ, ԺԱ. դարու Ագաթոնէն մինչեւ ԺԵ. դարու հեղինակ Առաքել Բաղիշեցի եւ, վերջապէս, մինչեւ Իսրայէլ Օրի եւ ուրիշներ, տիրական մնացած է ազատութեան ձգտումը հայ ժողովուրդին մէջ, թէեւ այդ ազատագրութեան կերպերու եւ ուղղութիւններու մասին եղած են զանազան քաղաքական ուղեգիծեր, առաւելաբար հիմնուած արեւմուտքի, հիւսիսի վրայ դրուած յոյսերու: Սակայն շուտով Հայը ըմբռնեց իրականութիւնը եւ զգաց, որ օտարին վրայ դրած իր յոյսերը պատրանքներ են, զգաց, որ ազատութիւնները նուէր չեն տրուիր, այլ՝ կը նուաճուին, զգաց, որ «երկաթէ շերեփ»ով միայն կարելի է բաժինստանալ ընհանրական «հարիսայէն», եւ իբրեւ արտայայտութիւն այս երեւոյթներու Հայը երկնեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ նոր օրերու Սասունցի Դաւիթը:

Այլ խօսքով՝ հայ ժողովուրդի ազատագրական միտքը հանդրուան առ հանդրուան զարգանալով կը յանգի իր լրումին, եւ գեղեցիկ օր մը հայ ժողովուրդը ծնունդ կուտայ հայ յեղափոխականներու Դաշնակցութեան, որ լաւապէս ըմբռնելով օտարէն ակնկալուած օգնութեան արժէքը, ապարէզ կ'իջնէ զէնքը ձեռին, իր սեփական ուժովը նուաճելու հայ ժողովուրդին ազատութիւնը:

Շարունակելով իր խօսքը, բանախօսը թուարկեց Դաշնակցութեան գործերը, որոնք պիտի զան զարդարելու Հայոց պատմութեան ամէնէն մութ շրջանի ամբողջ դրուագները: Անդրադառնալէ ետք 1918ի Մայիսեան իրադարձութիւններուն երբ ամբողջ ազգը մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ կռուելու բարբարոս թշնամիին դէմ եւ Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ նուաճեց իր իրաւունքները զէնքով, կերտելով վերջին շրջանի մեր պատմութեան ամէնէն գեղեցիկ դրուագը, բանախօսը խօսեցաւ 1918 Մայիս 28ի աքթին մասին: «Այդ Թուականէն առաջ Անկախութիւնը ձգտում էր, այդ Թուականէն ետք փրականութեան վերածուելով, դարձաւ հիմնական պահանջ»:

Այսօր այդ գաղափարը անհրաժեշտ նախադրեալ մը դարձած է:

Բանախօսութենէն ետք, «Սօսի» պարախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Քիւթնէրեանի, ներկայացուց հայկական եւ կովկասեան պարերու փունջ մը:

Օրուան նախագահին փակման խօսքէն ետք, ներկաները սեղաններու շուրջ բոլորուած, յեղափոխական երգերով եւ հայկական պարերով ստեղծեցին խանդավառ մթնոլորտ մը:

Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի կողմէ:

Օրուան խօսնակն էր ընկեր Արտ. Փուշուճեան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

հաստատամօրէն տրուած պիտի ըլլար եթէ այս յատկութիւնները կիրարկուած ըլլային աւելի հակակշռուած զգացումով մը: Երբ Պոլսն է հօն՝ պէտք է մոռցուին Նոփէնի զգացական աշխարհը եւ Պէթհովէնի յաղթական խոյանքները:

Բայց ասպարէզի մը սկիզբը թերեւս նախընտրելի է ունենալ աւելին քան պակասը: Օր. Աժտէրեան ունի արդէն անհրաժեշտ տարրերը հասնելու համար նոր հանգրուաններու, ինչ որ սրտագին կը մաղթենք իրեն:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՉԿՆԿԻԹԻ ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԿԱՅԱԿԱՆ

ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

Ֆրանս – Սուար կը գրէ թէ Խորհ. Միութիւնը ոսկի մետալ շնորհած է Պետրոսեան եղբայրներուն, շնորհաւորական նամակով մը, ուր կը շեշտուի թէ «արտաքին առեւտուրի խորհրդային կազմակերպութիւնը իր մեծարանքը կը յայտնէ քառասուն տարուան առեւտրական լաւ յարաբերութիւններուն համար»:

Թերթը կը գրէ նաեւ թէ Պետրոսեան եղբայրները չէին սպասեր այս փառքին երբ, Մոսկուայի համալսարանի իրաւաբանութեան եւ բժշկութեան ուսանող, կը փախէին յեղափոխութեան առեն:

Փարիզ ապաստանած պէտք է գործ մը գտնէին, ի՞նչ գործ.– «Անծանօթ Ֆրանսայի եւ ֆրանսերէնի, մտածեցինք թէ ի՞նչ բանի լաւ ծանօթ ենք: Միայն ձկնկիթն (fауbша) էր, որ պերճանք մը չէր, այլ՝ կենսանիւթ: Անոր առեւտուրը ծանօթ են Ռուսիոյ մէջ ԺԶ. դարէն ի վեր: Անցեալին, Ֆրանսայի մէջ միայն քանի մը առանձնաշնորհեալներ Քավեառ կ'ուտէին, բայց Ֆրանսացիք որ իրենց բերնին համը գիտեն, շուտ վարժուեցան: Եւ ներկայիս, հակառակ օրէ օր բարձրացող գինին, աւելի կը շատնան զայն փնտռողները: (Պետրոսեանները տարին 25 թոն ձկնկիթ կը նեբածեն):

— Ձեր յաճախորդները պէտք է շատ հարուստ ըլլան, քանի որ ձկնկիթի քիլօն 600 Ֆրանք է, կը հարցնէ «Ֆրանս – Սուար»ի աշխատակիցը:

= Պէտք է վերջ տալ այդ առասպելին: Խոշոր հատիկները սուղ են, բայց փոքրերը եւ ճզմուած ձկնկիթները (400 եւ 200 Ֆրանք քիլօն) համով են:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Եթէ փառապանծ ու մեծ մարդիկ կ'ուզէք, նախ կիներուն սորվեցուցէք թէ ի՞նչ է մեծութիւնը:

ԺԱՆ ԺԱԳ ՌՈՒՍՕ

×

Երբեք մի ատեր ու մի վախնար: Երբ կը զարնես զարկ, բայց առանց կատաղութեան:

ԿԷՅՎԱ

×

Բոլոր հռետորները կը լռեն՝ երբ գեղեցկութիւնը կը խօսի:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

×

Գեղեցիկ կիները կը նմանին բարձր պաշտօններու վրայ գտնուող մարդոց: Ամէնքը կը խոնարհին անոնց առջեւ, ոչ սակայն անշահախնդրաբար:

ՖԵՐՐԻԷ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (343)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Վարդապետականները խոհեմ դիրք կը բռնէին: Բացարձակ եւ ծայրայեղ սկզբունքներու վրայ չափաւոր իշխանութիւն մը պատուաստել կ'երազէին: Քանդողական ազատասիրութեան դէմ պահպանողական ազատասիրութիւնը կը պաշտպանէին, եւ երբեմն մեծ հանճարամտութեամբ կը պաշտպանէին:

Անոնք կ'ըսէին. «Ներենք արքայականութեան. ան շատ ծառայութիւններ ըրաւ. վերահաստատեց աւանդութիւնը, կրօնքը, հաւատքը, պատկառանքը: Հաւատարիմ, արի, ասպետական, սիրող եւ անձնուէր է ան:

Թէեւ ակամայ, բայց միապետութեան դարաւոր վսեմութիւնները խառնեց ազգային նորանոր վսեմութեանց հետ:

Արքայականի յեղաշրջումը, կայսրութիւնը, փառքը, ազատութիւնը, նորածիլ գաղափարները, նորաբոյս սերունդները եւ դարու ոգին չհասկնալու յանցանքը ունին. բայց անոնց մեզի դէմ ըրած այս անիրաւութեան փոխարէն մենք ալ միթէ անոնց դէմ անիրաւութիւն չե՞նք ըներ երբեմն:

Յեղափոխութիւնը, որուն ժառանգորդներն ենք մենք, կը պարտաւորուի հասկնալ ամէն բան: Արքայականութեան դէմ կռուիլը ազատասիրութեան դէմ վարուիլ կը նշանակէ:

Ի՞նչ անիրաւութիւն եւ ի՞նչ կուրութիւն: Յեղափոխական Ֆրանսան չի յարգեր պատմական Ֆրանսան, այսինքն իր մայրը, ինքզինքը:

Սեպտեմբեր հինգէն ետք միապետութեան ազնուականներուն նկատմամբ ինչ ընթացք որ բռնուեցաւ, նոյն ընթացքը բռնուեցաւ կայսրութեան ազնուականներուն նկատմամբ՝ Յուլիս ութէն ետք: Արքայականները անիրաւութիւն ըրին արծիւին, մենք ալ նոյն անիրաւութիւնը փոխադարձեցինք շուշանազրոշմին:

Արդեօք միշտ տարագրելու բա՞ն մը պէտք է ունենալ:

Լուի ԺԴ.ի թագին ոսկեջուրը սրբել, Հանրի Դ.ին զինանշանը քերթելը միթէ օգո՞ւտ մը ունի:

Մենք կը ծաղրենք Պ. Տը Վօպլանը որ Իէնայի կամուրջին վրայի Ն. տառերը կը ջնջէր: Ի՞նչ կ'ընէր ան, — ինչ որ մենք կ'ընենք: Ինչպէս Պուվին, նոյնպէս եւ Մարէնկօ մերն է: Շուշանազրոշմը, ինչպէս Ն.ն մեր սեփականութիւնն է: Մեր ժառանգութիւնն է:

Ի՞նչ հարկ կայ նուազեցնել այս ժառանգութիւնը: Պէտք չէ ուրանալ հայրենիքը՝ ոչ անցեալին եւ ոչ ներկային մէջ:

Ինչո՞ւ չսիրենք ամբողջ պատմութիւնը: Ինչո՞ւ չսիրենք ամբողջ Ֆրանսան:

Վարդապետականները ահա այսպէս կը քննադատէին եւ կը պաշտպանէին արքայականները, որ կը դժգոհէին որ կը քննադատուէին եւ կը կատղէին, որ կը պաշտպանուէին:

Անդրայինները արքայականութեան առաջին շրջանը նշանակեցին, վարդապետականները երկրորդ շրջանը յատկանշեցին: Կրակոտութեան յաջորդեց վարպետութիւնը: Հոս վերջ կուտանք մեր ծրագրին:

Գիրքիս հեղինակը պատմութեանս շարունակութեան մէջ ժամանակակից պատմութեան այս հետաքրքրական ժամանակը գտաւ իր ճամբուն վրայ, եւ անկէ անցնելու միջոցին պարտաւորուեցաւ անգամ մը դիտել եւ ծրագրել այդ ընկերութեան տարօրինակ ծրագիրներէն մէկ քանին, ընկերութեան մը որ այսօր անծանօթ է:

Բայց արագօրէն եւ առանց դառն կամ ծիծաղելի գաղափար մը ունենալու կը կատարէ այս պարտաւորութիւնը:

Հեղինակը այդ անցեալին կը յարի յիշատակներով. յիշատակներ որոնք գորովալի եւ յարգի են, վասնզի անոնք կը մօտենան իր մօրը:

Մանաւանդ կը խոստովանինք թէ այդ պզտիկ ընկերութիւնն ալ իր մեծութիւնը ունէր: Կրնանք ժպտիլ ասոր վրայ, բայց ոչ արհամարհել կամ ատել:

Ուրիշ շրջանի Ֆրանսան էր այդ:

Մարիուս Փոնմէրսի այս կամ այն կերպով ուսում առաւ ուրիշ պատանիներու պէս:

Երբ մօրաքրոջին ձեռքէն ազատեցաւ, Պ. Ժիլնորման զաւակն ամենապայծառ անմեղութեան վարժապետ արժանապատիւ մարդու մը յանձնեց, որպէսզի կրթուի:

Այս նորածիլ սիրտը, որ կը փթթէր, կեղծ համեստուհիի մը ձեռքէն անցաւ ամբողջ իմաստակի մը ձեռքը:

Մարիուս վարժարանի դասընթացքները աւարտելէ ետք մտաւ իրաւագիտութեան դպրոցը: Ան արքայական մըն էր, մոլեռանդ եւ խստաբարոյ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Անդրէասեան եւ զաւակ – ները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Անդրէասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօ – նապետեան եւ զաւակները (Ռոման), Այրի Տիկին Քէօսէեան եւ զաւակը (Ռո – ման), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Անդրէասեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Ճինպաշեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Գամպուրեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), ինչպէս նաեւ Անդրէասեան, Առաքելեան, Կարապետեան, Քաշիքճեանեան ընտա – նիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն ի – րենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին

ԱՐԱ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 12ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 50 տարեկանին, իր բնակարանը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ կէսօրէ ետք: Հաւաքուիլ ժամը 15·30ին բնակարանը, 48 Բիւ տը լա Քոնվանսիոն, Կրեմլէն – Պիսէթրը, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կրեմլէն – Պիսէթրի գերեզմանատունը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեց – ւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ այս Կիրակի իր հանգուցեալ անդամներէն ԱՐՓԻԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍ – ԵԱՆԻ եւ ՍՈՂՈՄՈՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցներուն առթիւ:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ :

×

Այրի Տիկին Հայկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (17 Նոյ.) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՍՈՂՈՄՈՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցին առթիւ :

Ինչպէս նաեւ ծնողաց, եղբօր ՕՆՆԻԿ ԻՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆԻ եւ քրոջ՝ ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԷԱՌԱՊԵԱՆԻ յիշատակին :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի շրջանի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17ին, հոգեհանգստ – եան պաշտօն կը կատարուի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, շրջանիս ննջեցեալ բոլոր ընկերուհիներու հոգիներուն համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՌԹՌԵԱՆ:

Անոնք որ գործեցին եւ անցան.— Քիրբճեան, Արզումանեան Քնարիկ, Յարութեան Եղսաբեթ, Ստեփանեան Ովսաննա, Ասլանեան Վարդուհի, Հայրապետեան Եղսաբէթ, Սահակեան Թամամ, Մուրատեան Զապէլ, Մելիքեան Լուսաբեր, Ղարիպեան Ծաղիկ, Թօպուլեան Տուտու, Հայրապետեան Աննա, Սնտրեան Սառա, Աւագեան Կիւլի, Պետրոսեան Մարիամ, Միքայէլեան Մարիամ, Գալայճեան Գոհարիկ : Սանուհիներ՝ Մանուէլեան Լուսընթագ, Հայրապետեան Երանուհի, Հայրապետեան Ագնիւ : Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ

Ամէն Չորեքշաբթի, Շաբաթ, Կիրակի օրերը, 15 վայրկեան տեւող հայկական ձայնասփռում կը կատարուի Վատիկանի Ռատիոկայանէն, երեկոյեան ժամը 16·50-ին իտալական ժամով որ կը համապատասխանէ միջին Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու ժամը 17·50ին, իսկ Հայաստանի ժամը 19·50ին :

Վերոյիշեալ ձայնասփռումը կը կատարուի հետեւեալ ալիքներու վրայ .— Կարճ ալիք՝ 25·55 եւ 19·84 մեթր, միջին ալիք՝ 196 մեթր:

Սիրով կ'ընդունուին ոչ – քաղաքական բնոյթ ունեցող բոլոր լուրերը :

Հասցէ .—
Seziona Armena
Radio Vaticana — Roma.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9·30ին Հայկ. յայտագիր՝ ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի հայկ. համայնքները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 փրանք Տիկին Իփքրանեանէ Մարիամ Շահինեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբին կողմէ

Մասնակցութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչին եւ Նոր Սերունդի :

Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Օրուան պատշաճ խօսք, երգ եւ արտասանութիւն : Կը մասնակցին ընկերուհի ԱՍՏՂԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ եւ ընկ. ԽՈՐԷՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ :

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին:

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի արարողութեան :

Եկեղեցիին հասցէն է.
4, Rue Trois Chantiers
CHAVILLE - 92

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն :

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի ընկերահամակրական խնջոյքով, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17, Քաֆէ Սփոռ, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս :

Կը խօսի ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Երգ՝ Պետրոս Պետիկեան, ընկերակցութեամբ սազի՝ Մկրտիչ Ֆերմանեան, արտասանութիւն, հայկական նուագախումբ, հաճելի մթնոլորտ :

Ջերմութիւնը ապահովուած է :

Ճաշագին՝ 12 փրանք

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 15ին:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմբեր ժամը 18ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, այս Կիրակի (17 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 3ին, ընկերուհի Փերուզ Կօշկակարեանի բնակարանը: Անդամուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ
ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն
կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)
ՑԻԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Շեհերազատի հազարումէկ գիշերները:
Կը մասնակցի Կովկասեան պարերով՝
ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ
Մուտք 10 փրանք
Սեղանները ապահովել 924-38-54

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր այն նուիրատուներուն, որոնց նիւթական օժանդակութեամբ կըրցաւ գլուխ հանել եկեղեցւոյս եւ յարակից շէնքի կեդրոնական ջեռուցումը :

Այս նպատակաւ եղած են նաեւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները .— Նախկին գումար 11·630 Փրանք, Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեան եղբայրներ 2000, Համբարձում Կէօնճեան 500, Տիկ. Սաատէթեան (Անկէն) հարիւր, Կարապետեան հարիւր, Տիկին Քէշիշեան յիսուն, Վահրամ Նալպանտեան երեսուն, Տիկին Բագումեան եւ Տիկին Թագուրօֆ 10ական :

Ընդհ. գումար 14·430 փրանք :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅՈՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 21ին, ժամը 20·30ին
SALLE PLEYEL

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
SALLE MOLIERE
Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը 21ին — Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Ֆրանսերէն կը խօսի — Ընկ. Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (ՉՈՄ) կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ՉՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 16 NOVEMBRE 1968
Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11364
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.364

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

«Բազումք են կոչեցեալք, եւ սակաւք են ընտրեալք» (Մատթէոս Ի. 16):

Սակաւ ընտրեալներէն մէկն էր Միսաք Թորլաքեան, որուն անունը արձանագրուեցաւ Հայ ազգին ազատագրական շարժումներու պատմագրքին մէջ, 47 տարի առաջ, 17 Յուլիս 1921ին, երբ Պոլիս՝ Բերա Փալասի առջեւ, օր ցերեկով, իր ատրճանակով զգետնեց Բեհբուտ խան Ջիւանշիրը, Շամախիի եւ Բաքուի Հայոց ջարդարարը:

Ամիսներէ ի վեր անկողին դամուած՝ ծերունի հերոսը աչքերը կը փակէ օտար երկինքներու տակ, հեռու հայրենիքէն, որուն նուիրած էր իր կեանքը, երիտասարդ տարիքէն:

Տրապիզոնի Շանա գիւղի զաւակ, Թորլաքեան չափահասութեան տարիքը թեւակոխած, իբրեւ համեստ զինուոր կանգնած էր Դաշնակցութեան դրօշին տակ, ոգեւորուած անոր բարձր գաղափարականով եւ տոգորուած հայրենասիրական ազնիւ զգացումներով:

Օսմանեան Սահմանադրութիւնը դարձակէտ մը, նոր շրջան մը կը բանար Թրքահայութեան համար: Պոլսէն մինչեւ գաւառ կը ծաղկէր երիտասարդութիւն մը՝ ուսումնատենչ ու հայրենանուէր: Թարմ, նոր շունչ մը խանդավառութեան ալիքներ կը բարձրացնէր դարաւոր ստրկութեան շղթաները խորտակած եւ ազգային դիմակցութեան հասած հայորդիներու հոգիին մէջ:

Եւ սակայն արիւնն ու հրդեհը բաժինը պիտի ըլլային այս սերունդի տղոց՝ տարիներուն իրենց երազներու իրականացումը տեսած: Ընդ հուր եւ ընդ սուր պիտի անցնէին անոնք: Կրակի մէջ պիտի նետուէին: Ականատես պիտի ըլլային ցեղի ողբերգութեան: Իրենք ալ պիտի կրէին խաչը: Շատեր նահատակի լուսապսակով պիտի զոհուէին ազատութեան ճանապարհին վրայ, յանուն Հայութեան, յանուն հայրենիքին:

Ողբացեալ հերոսը գոհունակութիւնն ունեցած կռուելու թշնամիին դէմ, հայրենի հողին վրայ. տեսած ու վայելած էր Հայաստանի անկախութիւնը:

Ու երբ կորսնցուցած էինք անկախութիւնը, ակամայ հեռացած էր հայրենիքէն եւ գացած կարմիր սուլթանի մայրաքաղաքը, ուր հայրենասիրական նոր առաքելութիւն մը պիտի անմահացնէր իր անունը:

Հայկական նեմեսիսը խորհրդանշող հերոս մը պիտի դառնար, ինչպէս իր միւս սակաւաթիւ ընտրեալ հերոսները, որոնց անունները հպարտութեամբ ու պարծանքով կը յիշուին այսօր անխտիր բոլոր Հայերու կողմէ, հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն իսկ, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, այցելութեան ատեն, ազգային հերոսին հիւանդանոցը, կ'աղօթէր անոր ապաքինման համար ու Հայաստան կը հրաւիրէր զայն:

Հիւսիսային Ամերիկայի պետական պատասխանատու դէմքերը վերջերս պատիւներով կ'ողջունէին մեր ողբացեալ ընկերը, որ համեստ էր բնաւորութեամբ ու լռակեաց: Կը խուսափէր ցոյցերէ: Կը կարմրէր՝ երբ իր մասին կը խօսուէր:

Իր հոգին այժմ անդենականին մէջ կ'երթայ միանալու անմահն Սողոմոն Թեհլիրեանի եւ միւս ընկերներու հոգիին հետ:

Յաւէտ անթառամ պիտի մնայ իր յիշատակը:

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻՒՊՉԷՔ ՆԵՂԸ ՄՆԱՑԱԾ Է

Կեդրոնական կոմիտէի ընակատար նիստին առջեւ Տիւպչէք ճառ մը արտասանեց ուր շեշտը դրաւ գլխաւորաբար այն անհրաժեշտութեան վրայ որ կայ շհեռանալու Խորհ. Միութենէն: «Անհրաժեշտ է յստակ եւ վճռական քաղաքականութիւն մը սահմանել որ հիմնուած ըլլայ կուսակցութեան առած յանձնառութեանց վրայ միջազգային համայնավար շարժումին նկատմամբ: Մեր գլխաւոր նպատակակէտը պիտի ըլլայ ապագային, գործադրել Յունուարէն ասդին եղած դրական սկզբունքները, Բրատիսլաւայի եւ Մոսկուայի յայտարարութիւնները յարգելով»:

Ամէն ձեւով Տիւպչէք կ'ուզէ միջին ճամբայ մը գտնել «այո, բայց...» ի քաղաքականութիւն մը, հաւասարակշռութիւն պահելով, չհրաժարելով — որքան որ կրնայ — ազատական քաղաքականութենէն զոր մէջտեղ բերաւ, հաւատարիմ մնալով Մոսկուայի հիմնական գծերուն մէջ: Բարդ լարախաղացութիւն մը, ուր բաւական նեղը կը գնէ Տիւպչէքը: Միւս կողմէ սլովաք կուսակցութեան քարտուղար Հուզաքի ճառը բաւական վախ պատճառած է ժողովուրդին: Արդարեւ հեռատեսիլ- ճառով մը, Հուզաք չէ վարանած ըսելու թէ եթէ հարկ ըլլայ «բռնութիւն պիտի գործածուի հակընկերվարական շարժումին դէմ, պատասխանատու հակախորհրդային խոովութիւններուն»:

Ինչպէս կը տեսնուի Չեխոսլովաքիոյ կացութիւնը ծանր է եւ «երկու հազար բառերու մանիֆեստին» հեղինակը՝ Վաչիւլիք չէ վարանած ըսելու, երբ հարցում եղած է իրեն թէ ինչ է իր կարծիքը.— «Անգամ մը խրատներ տուի եւ Ռուսերը եկան: Այսօր, կը նախընտրեմ ձեռնպահ մնալ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ Ներքին նախարար՝ Մարսըլէն ճառ մը խօսած է եւ յայտնած թէ պիտի չվարանի խիստ միջոցներ ձեռք առնելէ վերջ տալու համար բոլոր անկարգութեանց, ինչպէս համալսարանային շէնքերու գրաւումը ուսանողներու կողմէ կամ նման բաներ:

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ մէջ ցեղային միջադէպեր պատահած են եւ ութ հոգի ձերբակալուած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ տեղի ունեցաւ ընդհանուր գործադուլ մը, որուն մասնակցեցան 12 միլիոն աշխատաւորներ՝ ճարտարարուեստի, գիւղատնտեսութեան եւ առեւտուրի մարզերէն: Կը պահանջէին ծերութեան թոշակի յաւելում, ինչպէս նաեւ՝ բարեփոխութիւն հանգստեան կոչուելու տարիքին:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ կայացած Ատլանտեան համագումարին ընթացքին, Մ. Նահանգներու արտաքին եւ պատերազմական նախարարները վերահաստատեցին իրենց երկրին տրամադրութիւնը՝ զօրավիգ կենալու Օթանի: Այսուհանդերձ, անհրաժեշտ գտան, որ եւրոպական երկիրները, իրենց կարգին, աւելի լայն մասնակցութիւն ունենան իրենց սահմաններու պաշտպանութեան գործին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ազդարարութենէն ետք Հանոյի, Վիէթքոնկի մէկ բանբերը կը գրէ Հիւսիսային – Վիէթնամի մամուլին մէջ թէ Ամերիկա կը փորձէ կղզիացնել հարաւը՝ Հիւսիսային – Վիէթնամէն:

ՋԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՄԲ.— Տօֆինէ Լիպէրէ Նոյեմբեր 13-ին սկսած է հատարակել շահեկան յօդուածաշարք մը Հայաստանի մասին, զոր կը ստորագրէ Փօլ Տրէյֆիւս, որ վերջերս իբրեւ թերթին յատուկ թղթակիցը Հայաստան գացած է: Կուտանք գլխաւոր մասերը .—

— Երբե՞ք չէք եկած Հայաստան:

— Ո՛չ, երբեք:

— Շատ լաւ. դիտեցէք. աչաւասիկ...

Ձեռքի շարժումով մը Լեւոն, թարգմանիչս, ցոյց կուտայ մեր ոտքերուն առջեւ փռուող վարդագոյն քաղաքը, տակաւին դալար մրգաստանները, մխացող գործատուները, հերթափ լեռներու ալեձեւ շղթան, հեռո՜ւն, այնքա՛ն բարձր՝ որ իբրեւ թէ մաքուր երկինքին մէջ ծածանէր՝ Արարատ լերան ձիւնապատ գագաթը՝ զոր մարը մտնող արեւը կ'ոսկեզօծէ արդէն:

Աչնանային այս երեկոյեան, կեցած ենք մենք, Էրեբունի բլրան գագաթին, ճակատնիս քրտնաթոր, փոշեպատ կօշիկներով:

Այս փոքրին կուգայ դարերէն:

Պեղելով այս բլրան ընդերքը, հնախօսները, քանի մը տարի առաջ, գերեզմանէն դուրս բերին քաղաք մը: Քաղաքի գլխաւոր մուտքին գտան բեւեռագիր արձանագրութիւն մը: Կարդացին զայն: Արձանագրութիւնը կ'ըսէր թէ քաղաքը կառուցուած էր Արգիշտի Ա. Թագաւորին կողմէ. իր իշխանութեան հինգերորդ տարեշրջանին: Հաշիւներ ըրին եւ հաստատեցին, թէ այդ թուականը կը համապատասխանէր 782ին (Ք. Ա.):

Այսպէս, ուրեմն, Երեւան ծնունդ առած էր այս բլրան վրայ 29 տարի առաջ քան Հռոմը, զոր գայլով դիեցուած երկուորեակները՝ ինչպէս սորված ենք մեր մանկութեան՝ հիմնեցին 753ին:

Հայաստանի կառավարութիւնն ու մայրաքաղաք Երեւանի քաղաքապետութիւնը որոշեցին ոգեկոչել այդ դէպքը: Բայց ե՞րբ: Պէ՞տք էր արդեօք սպասել 2800րդ կամ 3000րդ տարեդարձներուն: Բայց ոչ, որքան կանուխ՝ այնքան լաւ: 1968 առաւել 782 հաւասար է 2750: Թուանշան մը, որ թէեւ ամբողջովին կլոր չէ, բայց կարեւորութիւն չունի: Անհրաժեշտ էր մեծ հանդիսութիւններով տօնել 2750րդ տարեդարձը:

Շուտով հրաւիրագիրներ ղրկուեցան աշխարհիս չորս կողմը: Անոնցմէ մին, երկար ճամբորդութենէ մը ետք, ինկաւ թերթիս նամակատուփին մէջ:

Ճամբա՛յ, թղթակից, պատրաստ է պայուսակդ այս երկար ճամբորդութեան համար:

Երկա՞ր: Եւ որքա՛ն: Երկինքին մէջ վեց հազար քիլոմեթր, Մոսկուայի ճամբով, դէպի Հայաստան՝ անցնելէն աղբիւր քաղաքակրթութեան:

Արարատ լեռն ինքնին, որ Երեւանի կը տիրէ իր 5156 մեթր բարձրութեամբ, չէ՞, արդէն իսկ այն լեռը ուր, աւանդութեան համաձայն, հանգչեցաւ Նոյի Տապանը՝ երբ Ջրհեղեղի ջուրերը քաշուեցան:

Կը դիտեմ սահմանները.— Հիւսիսէն՝ Վրաստան եւ Կովկասեան լեռներու ձիւնապատ լեռնաշղթան, արեւելքէն՝ քարիւղով ողողուած Ատրպէյճանն ու հրաբխային Կասպից ծովը, հարաւ-արեւելքէն՝ խորհրդաւոր Պարսկաստանը եւ հարաւէն՝ Թուրքիան՝ վայրագ եւ կատաղի:

— Արարատ լեռը Թուրքիա է, չէ, Լեւոն:

— Ո՛չ, պատասխանեց ան. Թուրքիոյ սահմանին մէջն է:

— Բռնախա՞ղ կ'ընես:

— Երբե՛ք: Այս լեռը կը գտնուի Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ, բայց, պատմականօրէն, զայն կը նկատենք հայկական: Ահա թէ ինչո՛ւ կը կրենք զայն մեր երկրի զինանշանին վրայ: Երբ առաջին անգամ Թուրքերը տեսան զայն, զայթակղեցան:

Այն ատեն կը յիշեմ թէ Հայաստան, մեր դարաշրջանէն շատ առաջ, մեծ երկիր մըն էր եւ կը կոչուէր Ուրարտու, որ հարուստ էր եւ զօրաւոր, ուր կը ծաղկէին արուեստներ, գրականութիւնն ու կրօնքը:

Այդ ամէնէն ի՞նչ կը մնայ այսօր, բացի մարդոց սրտերուն մէջ դրոշմուած յիշատակներէն եւ թանգարաններու ցուցափեղկերուն մէջ ցուցադրուած մասունքներէն:

Հայաստանի ամբողջ պատմութիւնը, այդ օրերէն մինչեւ այսօր, փորձանքներու եւ աղէտներու երկար շարք մըն է.— Շարունակական պատերազմներ, ասպատակութիւններ, ջարդեր, հրդեհներ: Արեան եւ կրակի Յայտնութեան այս մեծ գիրքը դրոշմուած կը մնայ տակաւին բոլոր Երեւանցիներու մտքերուն մէջ. Թուրքերուն պատրաստած ցեղասպանութիւնն է ասիկա՝ սկսեալ 1915 Ապրիլ 24էն:

— Ամբողջ ժողովուրդ մը կը սպաննեն. ձայնեցին Ֆրանսայի լրագրողներն ու քաղաքական անձնաւորութիւնները, որոնք մինակ, կամ գրեթէ մինակ էին՝ կարենալ իրենց ձայնը լսելի դարձնելու համար Մեծ Պատերազմի թնդանօթներուն աղմուկին մէջ:

.. Ցցահար մանուկները, պղծուած կիները, սրածուած այրերը, հրոյ ճարակ գիւղերը, կողոպտուած եկեղեցիները եւ արեան այս գետն ու կրակէ փոթորիկը ինչպէս, մինչեւ այսօր իսկ, կարենանք մենք մոռնալ:

Ի յիշատակ այս ողբերգութեան, Երեւանի իշխող բլրան մը վրայ, երիտասարդ ճարտարապետ մը կառուցած է «Եղեռնի Յուշարձանը»: Աշխարհիս վրայ քիչ տեղեր կան այսքան ցնցող: Կը հասնիմ հոն օր մը, իրիկնամուտին: Ծերունի մը, աչքերը արտասուաթոր, ոտքի է միշտ անմար բոցին առջեւ:

— Ուրկէ՞ էք, մեծ հայրիկ:

— Վանէն, հոն, սահմանին միւս կողմէն:

— Ե՞րբ եկած էք այստեղ:

— 1915ին, ջարդին սկիզբը:

Քիչ մը հեռուն, տարիքոտ կին մը կը մրմնջէ չեմ գիտեր ինչու սաղմոսներ կամ իր կորսնցուցած զաւակներուն անունները:

— Ես Կարսէն եմ, կը պատասխանէ հարցումիս:

— Քանի՞ տարեկան էիք Թրքական բարբարոսութեան ատեն:

— Տասնեւերկու տարեկան էի, բայց ամէն ինչ կը յիշեմ:

— Մենք ալ, ըսի իրեն, մենք ալ չենք մոռցած, Ֆրանսայի մէջ, թէ որքան տառապեցաւ Թշուառ Հայաստանը:

Ոչ մէկ ժողովուրդ, եթէ ոչ Հրեան, այսքան եղերական ճակատագիր ունեցած է:

Ինչպէս հրեայ ժողովուրդը, հայ ժողովուրդը վերապրած է, վասնզի կրցած է պահպանել իր կրօնքը, իր լեզուն, իր աւանդութիւնները, իր մշակոյթը:

Մշակոյթ.— Բառ մը որ յարգանք կը պարտադրէ քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ, Հայաստանի մէջ՝ նուիրագործուած բառ: Երեւանի երկար պողոտային ծայրը, հսկայ սանդուխի մը գլուխը, կանգնած է երկաթաքար արդիական տաճար մը՝ Մատենադարանը:

(Շար.) ՓՕԼ ՏՐԷՅՖԻՒՍ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանին առաջին անգամ տեսել եմ 1906 թուին էջմիածնում, ուրտեղ Գէորգեան ճեմարանի մանկահասակ աշակերտ էի: Մեր տեսուչն էր Մեսրովբ վրդ. Մաղխասեան Տէր-Մովսիսեանը: Յայտնի է, որ այս գիտնական վարդապետը առանձնապէս զբաղւում էր Զուարթնոցի հարցով, հեղինակած էր Զուարթնոցի մասին գերմաներէն մի աշխատութիւն եւ աւերուած յուշարձանի պեղումներին զարկ տուողն էր:

Այն ժամանակ Զուարթնոցի ամայի շրջանը կոչում էին «Բլուրներ», իսկ կործանուած յուշարձանը՝ «խանգարուած եկեղեցի»:

Ճեմարանականներս յաճախ գնում էինք այցելելու «խանգարուած եկեղեցին» թէ՛ զբօսնելու եւ թէ՛ որպէս հետաքրքիր վայր:

Եռուն աշխատանքներ էր կատարում Խաչիկ Վրդ. Դադեանցը, որ ձեռնարկել էր պեղումները: Ղարաբաղցի թիկնեղ, բարձրահասակ ու բարետես այս վարդապետն աշխատում էր բանուորների հետ համահաւասար: Նա սիրով ընդունում էր այցելուներին եւ մանրամասն բացատրութիւններ տալիս: Ի միջի այլոց նա մեզ ցոյց էր տալիս քարէ այն մեծ աւազանը, որի մէջ այդ եկեղեցում Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը մկրտել էր կռապաշտ Տրդատ թագաւորին: Յետոյ, հասակ առած, հասկացանք, որ հակասութիւն կար Խաչիկ վարդապետի ասածների մէջ, եկեղեցին կառուցուած էր Է. դարում, իսկ Տրդատն ապրել էր Գ. դարու վերջերը: Ցոյց էր տալիս կաթողիկոսի պալատի մէջ գտնուած օջախ-կրակարանները եւ մեզ ասում, որ դրանք մեր կրակապաշտ նախնիքի ծիսարաններն էին ողջակէզի համար: Այդ եւս Խաչիկ վարդապետի երեւակայութեան արդասիքն էր, ինչպէս յետագային Թորոս Թորամանեանն անդրադարձաւ:

Մեր այցերին տեսնում էինք յաճախ աւերակների մէջ միջահասակ, թաւ յօնքերով, հաստ բեխերով մի թխադէմ գիւղացի մարդու, փոշոտ հագուստներով, ծխախոտի գլանիկը շրթներին, նա թափթփուած քարերն էր չափում եւ գրանցում տետրակի մէջ: Այդ մարդը Թորոս Թորամանեանն էր: Մեզ ասացին, որ հեռուներից եկած ճարտարապետ է, որ «խանգարուած եկեղեցու» հիմքերը ի յայտ բերելով, յատակագիծը նկարելով եւ թափուած քարերը զատորոշելով եւ չափագրելով վերակազմել է «Զուարթնոց» անունով եկեղեցին:

Իրօք, թանգարանի մէջ տեսնում էինք այդ եկեղեցու յատակագիծը, կարուածքները եւ արտաքին հոյակապ տեսքը, որին նման ոչ մի ուրիշ յուշարձան չէինք տեսել:

Հետեւեալ տարիներին, արդէն չափահաս, թերթերում կարդում էի Թ. Թորամանեանի յօդուածները («Ախուրեան», «Մշակ», «Անահիտ», եւ մանաւանդ «Ազգագրական հանդէս» եւայլն) եւ մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում ճարտարապետի աշխատանքներին:

Արդէն ճեմարանի բարձր դասարաններում էի, երբ սկսեցին էջմիածնայ վանքի արտաքինը նորոգել յատկապէս Թ. Թորամանեանի խորհուրդներով: Իմ հայրենակից Գիւմրեցի որմնադիրները մեծ խնամքով տաշում էին պատերը, պայծառ գոյներով (կարմիր եւ սպիտակ) ներկուած ծեփերը պոկում, եւ վանքն ընդունում էր իր նախնական կերպարանքը: Որմնադիրների ղեկավարն էր Արտաշ Միրզայեանը, նոյնպէս իմ հայրենակիցը, սիրելի բարեկամս, այնպէս որ հնարաւորութիւն ունէինք աշխատանքներին հետեւել ամէն օր եւ առանձին յափշտակութեամբ: Բարձրանում էի գմբէթի շուրջը, դիտում ծեփերի տակից յայտնաբերուած խաչքարերը, արձանագրութիւնները եւ զարդաքանդակների բեկորները, որ դարերի ընթացքում նորոգութիւնների ժամանակ հիւսուած էին որմերի երեսպատումներին: Տեսնում էի յաճախ Թ. Թորամանեանին, որն ամփոփուած իր մտքերի մէջ, գրում, չափում, լուսանկարում էր անդադար, լուռ եւ անհաղորդ իրեն շրջապատողներին:

Թորամանեանի անձը ինձ հետաքրքրում էր, եւ մեր Արտաշից իմացայ, որ ճարտարապետը հմուտ եւ փորձառու է որմնադրական արուեստին, որ նա չքաւոր մարդ է, եւ տուն չունենալով, ապրում է վանքի պարիսպների հում ցեխից շինած աշտարակներից մէկի մէջ, գաղթական գոնապահի բնակարանում, որ մի մութ եւ խոնաւ որջ էր: Արտաշն աւելացրեց, որ վանականները ոչ մի ուշադրութիւն չեն դարձնում նրա վրայ, ոչինչով չեն օգնում եւ չեն յատկացնում նրան վանքի «Ղազարապատ» հիւրանոցում գոնէ մի անշուք սենեակ: Արտաշը չգիտեր, թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ նիւթական միջոցներով էր ապրում այդ տարօրինակ չարքաշ մարդը, ամէնքից լքուած եւ բացարձակապէս մեկուսացուած: Ի հարկէ, այս բանն ինձ տխրեցրեց:

Ճեմարանը եւ Թիֆլիսի գիմնազիական դպրոցն աւարտելուց յետոյ, 1914 թուի պատերազմին ես գործող բանակի ռուսական գնդերից մէկի մէջ սպայ էի: Գիւմրի էի գալիս կամ արձակուրդով, կամ վէրքերս հիւանդանոցում բուժելու: Իմ սիրելի ընկերներիցս մէկը, Համօ Տէր-Յովհաննիսեանը (*) Առեւտրական դպրոցի բարձր դասարանների աշակերտ, մի օր ինձ յայտնեց, որ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը իր հարեւանն է եւ, եթէ ցանկամ, կարող է ինձ ճարտարապետին ներկայացնել: Շատ ուրախացայ:

Համօն արդէն նրան խօսած էր իմ մասին եւ ճարտարապետի համաձայնութիւնը նախօրօք առացել էր: Իսկոյն գնացինք:

Ճարտարապետը շատ լաւ ընդունեց մեզ: Հաճոյքով ցոյց տուեց իր աշխատանքները, որ երկար պրպտումների եւ չափագրութիւնների արդիւնք էին, խօսեց իր ապագայ ծրագրերի, հայկական ճարտարապետութեան մեծ ու ճոխ հարստութեան ու նրա անհատականութեան մասին: Ցաւում էր, որ մեր իրականութեան մէջ շատ քչերն էին հետաքրքրւում այս հարցերով, որ ոչ մի մարմին չկայ, որ օժանդակէր եւ գլխաւորէր մեր արուեստների ուսումնասիրութիւնը: Կան միայն մի երկու օտար գիտականներ, մասնաւորապէս ակադ. Նիկողայոս Մառը:

Նկատելի էր առաջին հայեացքից, որ «հարստութիւն» եւ «ճոխութիւն» ունենալուց հեռու էր ճարտարապետի բնակարանը՝ միայն մի անշուք սենեակ: Թախտի վրայ մի հնամաշ անկողին, գրապահարան, մի գրասեղան, շատ սնտուկներ, դէզերով թղթեր, պլաններ, լուսանկարների հաւաքածոներ, սեւ ապակիներ եւն: Յատակի վրայ դրուած «պրիմուսի» վրայ եփւում էր նրա ճաշը: Սենեակը տան բակի մէջն էր, մի կիսանկուղ, թէեւ շատ մաքուր եւ լուսաւոր, սպիտակ կրաջրով ներկուած, ինչպէս մեր քաղաքի համեստ արհեստաւորների բոլոր տները:

Ճարտարապետին յայտնեցի, որ շատ եմ հետաքրքրւում իր աշխատանքներով, ծանօթ եմ եւ հետեւած իր գրականութեանը թէ՛ մամուլի մէջ եւ թէ՛ իր գրքերը կարդալով, այցելել եմ բազմիցս Անի եւ հին յուշարձանները, ուրիշ շատ վայրեր եւ հնարաւորութիւն ունեմ իրեն օգնել համեստ կերպով, ուղարկել նրան տեղեկութիւններ, լուսանկարներ, ուրուանկարներ հայկական լեռնաշխարհի պատերազմական դաշտերի շրջակայքում ցրուած բազմահարիւր հայկական եւ օտար կանգուն ու աւերակ յուշարձանների: Շատ ուրախացաւ եւ հասկացրեց ինձ, որ ցաւօք իմ «աշխատանքս» եւ «ծախսերս» վճարելու ոչ մի հնարաւորութիւն ունի: Հաւաստիացրի, որ այդ մասին խօսք լինել չի կարող, որովհետեւ անփորձ ու տղէտ, իմ «աշխատանքս» օգտակար լինելուց շատ հեռու պիտի լինէր եւ վստահաբար մեծ մասամբ ոչ պիտանի ճարտարապետին: Սակայն նա այս կարծիքին չէր, ասաց, որ ընդհակառակը, իր համար ամենահաւաստի տեղեկութիւնը օգտակար պիտի լինէր:

Այնուհետեւ մի քանի օր իրեն յաճախեցի՝ ստանալու համար հրահանգներ, որպէսզի ի վիճակի լինեմ նրան որոշ եւ համեստ չափերով օգտակար լինել:

Երբ մի օր դուրս եկանք իր տնից, Համօյին հարց տուի.

— Համօ, էս մարդն ի՞նչ միջոցներով է ապրում:

— Ի՞նչ միջոցներով, լղարիկ կերակուր, թէյ եւ ծխախոտ, տան վարձն էլ՝ բարդուած պարապ ամիսներից ի վեր, ոչ մի օժանդակութիւն դրսից, ոչ մի հասութաբեր գործ, սակայն մեծ յոյսեր...

Համօն ինձ յայտնեց, որ հիւանդագին կերպով պատուազգաց է ճարտարապետը, հպարտ եւ իր չքաւորութիւնը քողարկող, թէեւ դա ակներեւ է:

Մտածեցինք՝ ինչպէս օգնել նրան, առանց արժանապատուութիւնը վիրաւորելու: Երկար-բարակ չմտածելով, ընկերոջս մի գումար յանձնեցի՝ ճարտարապետին տալու, անանուն կամ ինչպէս Համօն հարկ է համարում, եւ մեկնեցի ճակատ:

(Շար. 1) ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱԹԱՆՋԵԱՆ

(*) Յետագայում Երեւանի պետական համալսարանի քաղաքատնտեսութեան դասախօս:

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

Աւելի 2400 տարի առաջ, Արիստոտէլ կը գրէր. «Քաղաքները պէտք է այնպէս մը շինուին, որ պաշտպանեն իրենց բնակիչները եւ ապահովեն անոնց երջանկութիւնը»:

Նոյն բանը պէտք է ըսել այսօր ալ, միայն այն տարբերութեամբ՝ որ քաղաքներու թշնամիները փոխուած են այսօր: Որովհետեւ, հին դարերուն, եթէ քաղաքներու թշնամիները արշաւող բարբարոսներն էին, արդի քաղաքակրթութեան մէջ, թշնամիները շինարարական անիշխանութիւնը, աղմուկները եւ բնակիչներու մեկուսացումն են: Այս թշնամիներուն դէմ արդիւնաւէտ պաշտպանութենէն կախեալ է մեր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը եւ մեր երջանկութիւնը: Եւ պէտք է ըսել՝ թէ 20րդ դարու քաղաքները այս պաշտպանութիւնը չեն տար մեզի:

Ճարտարարուեստականացումը եթէ կ'ապահովէ տնտեսական յառաջդիմութիւնը, միեւնոյն ատեն սակայն հրէշ մըն է, որ կը խեղդէ մեծ քաղաքները: Անոնց շուրջ շինուած ու շինուող գործարանները՝ հեղձուցիչ գօտիներ են: Անոնց հազարաւոր գործաւորներու պէտք ունենալուն պատճառով՝ քաղաքներու բնակիչները կ'աւելնան եւ անոնց շուրջբոլորը կը բուսնին բազմաթիւ թաղամասեր: Թաղեր՝ որոնք յաճախ զուրկ են հիմնական հաստատութիւններէ — վարժարաններ, վարչական շէնքեր, մեծ վաճառատուններ, փոխադրական միջոցներ, եւայլն:

Այդ թաղամասերու բնակիչները յաճախ կը ստիպուին երկար ճամբայ կտրել՝ իրենց գործատեղիները երթալու համար: Եւ այդ բնակիչները կապ չունին իրարու հետ: Կ'ապրին ընկերային մեկուսացած կեանք մը, որ կը խոցէ իրենց հոգեկան հաւասարակշռութիւնը:

Անոնցմէ զատ, ճարտարարուեստական քաղաքներու մէջ, մարդկային օրկանիզ-

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Mais, au premier siècle avant notre ère, Tigrane, le gendre de Mithridate, apparaît. Tigrane, c'est l'inspirateur de l'Arménie, c'est son Simon Bolivar, son Garibaldi, c'est lui qui réunit les deux satrapies créées par Darius en un royaume, et c'est à l'abri de celui-ci que s'ouvrira la chrisalide d'où sortira la nation arménienne moderne. C'est l'époque où Lucullus, envoyé par Rome pour anéantir Tigrane, s'en retourne ne sachant s'il a remporté une victoire ou subi une défaite, où Pompée impose le protectorat romain sans pouvoir asservir, où Antoine, en mal permanent de cadeaux, offre à Cléopâtre l'un des successeurs de Tigrane. Mais l'Arménie est née. Et lorsque, après Rome, les Perses la convoitent, elle est prête à organiser sa défense et à résister. Elle lutte, elle manœuvre, elle ne geint pas, elle vit. Elle pourra assumer tous les destins, toutes les épreuves. Née dans les difficultés, elle connaît la difficulté d'être. Elle connaît aussi le prix de la liberté et de la dignité. Et son credo est de ne jamais entrer en désespoir. Son premier trait : la volonté, la résistance à l'état naturel, la vie, c'est-à-dire la spiritualité. Toujours, l'arbre de vie reverdira. Mais il reverdira dans un jardin d'où sont absents les rameaux d'olivier, jusqu'au moment où il sera déraciné.

Le deuxième trait : la foi, une foi pure et incorruptible comme le marbre. Au troisième siècle, le roi Tiridate, à la faveur d'une campagne victorieuse de l'empereur Aurélien contre les Perses, chasse l'envahisseur perse. Un sage, Grégoire, instruit dans la foi chrétienne, refuse de participer aux sacrifices païens qui marquent la victoire.

Des annalistes anciens rapportent que Tiridate, parce qu'il tenait Grégoire en estime, est excédé. Il fait pendre Grégoire au faite d'un arbre, les pieds et les mains liés, un mors de cheval dans la bouche, le dos lacéré et frotté de gros sel. Au septième jour du supplice, Grégoire vivait. On l'étend sur le sable, face au soleil, on l'ouvre, on gorge la plaie de sel, de nitre et de vinaigre, on enveloppe sa tête dans un sac plein de cendres ardentes, on lui arrache les entrailles avec des crocs de fer, on l'arrose de plomb fondu et, au vingt-troisième jour du supplice, Grégoire vivait (1). Il est alors jeté dans une prison, où il vivra treize ans. Pris de remords, le roi le libère car, frappé par un songe de sa sœur, convertie au christianisme, il a chassé les prêtres et détruit les idoles. Tiridate fait élire Grégoire chef suprême de l'Eglise-Catholicos. L'évêque de Césarée le sacre prélat d'Arménie. Le christianisme est proclamé, par Tiridate, religion d'Etat. Nous sommes en 301. L'Arménie est le premier Etat au monde qui fit du christianisme sa religion. Relevant, à l'origine, de l'archevêque de Césarée, l'Eglise d'Arménie proclame son autocéphalie, en 366. Aujourd'hui encore, elle a son Catholicos et se sépare de Rome par son interprétation du mystère de l'incarnation (2).

Cette accession à la chrétienté donne la clé de l'histoire d'Arménie, tandis que la légende de Grégoire préfigure le martyre et la résistance de son peuple. « Comme la France et ses quatorze siècles d'histoire sont sortis du baptistère de Reims, l'Arménie est née dans le sanctuaire où, en 305, Grégoire, devenu saint Grégoire l'Illuminateur, baptisa le roi Tiridate » (3). L'Arménie ne renoncera jamais à sa foi et c'est dans celle-ci, comme dans l'excès de ses malheurs, qu'elle puisera la raison, la force et le génie de son combat.

Lorsque sa capitale, Ani, la ville aux quarante portes, aux cent palais, aux deux mille églises tomba, en 1064, aux mains des Turcs, « ce fut un massacre et une dévastation sans nom ; le sang, comme un torrent, coula dans les rues et sur les places : des milliers et des milliers de gens périrent par le glaive, et ceux qui s'étaient réfugiés dans les églises succombèrent dans les ruines des édifices incendiés » (4).

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(2 - à suivre)

(1) *D'après Luc-André Marcel*, Grégoire de Narek et l'ancienne poésie arménienne, *Editions des Cahiers du Sud, Paris*, 1953, *page* 11.

(2) *Certes, avant cette date, il y avait des chrétiens en Arménie. Le christianisme y fut introduit par deux disciples, les apôtres Barthélemy et Thadée. A sa mort, Grégoire fut sanctifié. Le nom de saint Grégoire l'Illuminateur est devenu celui de l'Eglise d'Arménie que l'on appelle communément l'Eglise grégorienne. Il s'agit, en fait, de l'Eglise arménienne apostolique. Par ailleurs, il y a parmi les Arméniens deux minorités religieuses : l'une catholique, l'autre protestante.*

(3) *René Grousset*, Bilan de l'Histoire, *Plon, Paris*, 1946, *p.* 182.

(4) *J. de Morgan, op. cit., p.* 156.

մին թշնամիներն են՝ զարշահոտութիւնները, աղմուկները, ապականութիւնները եւ կանաչութեան չգոյութիւնը :

Անգլիացի ընկերաբան մը, 19րդ դարու վերջերը առաջարկեց բնակչութիւնը բաժնել բազմաթիւ կորիզներու, այսինքն, կանաչութեան մեծ գօտիներու մէջ շինուած թաղամասերու՝ օժտուած բոլոր պատարկութիւններով : Այս ծրագիրը մասամբ իրագործուեցաւ Լոնտոնի մէջ : Այսպէսով ստեղծուեցան կարգ մը ինքնավար կեդրոններ, որոնք հետզհետէ միացան մայր քաղաքին, առանց սակայն զադրելու կանաչ վայրերով անկէ բաժնուած ըլլալու :

Բնակչութեան կայունացման համար անհրաժեշտ ճարտարարուեստական գօտին չինուած է հսկայ պարտէզի մը մէջ – տեղը : Եւ այսպէսով կանխուած են ամէնօրեայ տեղափոխութիւնները (երթեւեկները) եւ անոնց ստեղծած փոխադրական խնդիրները :

«Կանանչ գործատուն»ը ունի երեք առաւելութիւններ — «մաքուր» վառելանիւթերը (անատական ուժ եւ ելեկտրականութիւն), ճարտարարուեստական գեղեցիկ ճաշակ եւ կանաչութիւն :

Ժամանակակից ճարտարապետներու նպատակն է, ճարտարարուեստական գօտիները անջատել բնակչութեան գօտիներէն :

Գալով քաղաքաշէններուն, անոնք կը ջանան լուծել մեծ քաղաքներու երթեւեկութեան հարցը, որ դժուարին հարց մըն է :

Ժամանակակից քաղաքներու մէջ, անհատական ինքնաշարժներու թիւը չափազանց կ՚աւելնայ ու փողոցներու խճողումը անհնելի կը դառնայ :

Սակայն, այս հարցին լուծումը անկարելի է այնքան, որքան որ անկարելի է քառակուսին վերածել կլոր շրջանակը : Եւ պատճառը այն է, որ մեր քաղաքներու յատակագծերը այսքան մեծ երթեւեկի համար չէին պատրաստուած : Որպէսզի այս խնդիրը լուծուի, պէտք է քաղաքաշինական յատակագծերը փոխուին եւ կամ՝ ինքնաշարժները վերցուին :

Այս վերջինը՝ 1966ին փորձուեցաւ Հռոմի կեդրոնը, բայց արդիւնքը այն եղաւ, որ խճողումը փոխադրուեցաւ շրջակայքի գօտին մէջ եւ արգելք հանդիսացաւ քաղոններու երթեւեկին :

Ժամանակակից քաղաքաշինութիւնը այսօր կ՚առաջարկէ կարելի եղածին չափ լայնցնել ճամբաները եւ բազմաթիւ հարթակներով՝ շինել խաչաձեւումներու ցանց մը, որպէսզի ինքնաշարժները կարենան առանց վտանգի, աւելի արագ ընթանալ:

Այս միջոցը գործադրուեցաւ շատ մը քաղաքներու մէջ, ուր կարելի էր :

Գալով ինքնաշարժներու կենալու տեղերուն, կը նախատեսուին վայրեր, ուր կարճ ատենուան համար կարելի ըլլայ ձգել ինքնաշարժները : Նմանապէս կը նախատեսուի շինութիւնը ընդերկրեայ կառատուններու :

Բայց այս դեղերը փորձի համար են եւ արմատապէս չեն լուծեր հարցը :

Իտէալ լուծումը թերեւս կը գտնուի քաղաքներու վերակազմակերպման մէջ :

Շրջագայութեան հարց գոյութիւն չունի Սանթիկորի նման քաղքենի կեդրոնի մը մէջ, որ Փաքիստանի մէջ յղացուեցաւ մեծանուն ճարտարապետ Լըքորպիւզիէի կողմէ :

Ինքնաշարժները արագօրէն կը սուրան հոն ապահով ճամբաներու վրայ, որ միայն անոնց համար շինուեցան, մինչ՝ մէկ թաղամասէն միւսը փոքր տարածութիւնները, հաճելի պտոյտ մը կը դարձնեն երթեւեկը :

Կայ նաեւ սննդառութեան հարցը : Ամէն տարի միլիոնաւոր թոն ուտեստեղէն կը սպառի մեծ քաղաքներու մէջ, որ այսպէսով հարեւան արուարձաններու համար կ՚ըլլան բաժանումի կեդրոններ : Հետեւաբար, հարց կը ծագի ստեղծելու համար մեծ շուկաներ ալ, ուր կեդրոնանան բոլոր տեսակի ուտեստեղէնները :

Բայց, այս շուկաները չեն կրնար կառուցուիլ կեդրոնը, որովհետեւ, մեծ խըճողման պատճառ պիտի ըլլան, իրենց շուրջ աճալին յաճախորդներ համախմբելով :

Կեդրոնէն շատ հեռու ալ չեն կրնար շինուիլ, որովհետեւ, դանազան արտադրութեանց փոխադրութեան հարց պիտի ծագի :

Լուծումը այն է, որ այս շուկաները շինուին երկաթուղային կայարաններու գլխաւոր հանգոյցներու մօտերը :

Բայց, ժամանակակից քաղաքներուն ամէնէն փափուկ հարցը բնակիչներուն միջեւ յարաբերութեանց հարցն է : Հին դարերուն, Տուկան (Ագորա) բնական վայրն էր հանդիպումներու : Այսօր նման կեդրոններ չկան ու քաղաքներու բնակիչները կը խեղդուին : Քաղաքները աշխատանքի եւ քնանալու վայրեր են հիմա : Տուները փրարմէ մեկուսացած են եւ անոնց բնակիչները, յաճախ դիրար չեն ճանչնար : Բազմաբնակարաններու շինութեամբ՝ այլեւս չկան հին եւ աղուոր թաղերը :

Ի՞նչպէս կարելի է դարմանել այս անմարդկային կացութիւնը :

Կարգ մը ճարտարապետներ եւ քաղաքաշէններ շինեցին «բնակարաններու խմբակներ» :

Մեծ շէնքեր են ասոնք, որ կը պարունակեն ոչ միայն յարկաբաժիններ, այլ նաեւ՝ հաւաքոյթներու սրահներ, լողալու աւազաններ եւ մարզարաններ :

Այս ոգիով գծուեցան յատակագծերը Լըքորպիւզիէի «Ճառագայթարձակ քաղաքներուն» :

Անոնք բնակիչներուն թոյլ կուտան հանդստանալ բայց նաեւ հաղորդակցիլ իրարու հետ եւ ունենալ հոգեկան կապ մը, որ այնքան անհրաժեշտ է մարդոց հոգեկան հաւասարակշռութեան համար :

Թարգմ. ՎԷՆ

ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԸ

Անցեալ Մարտին ցուցադրած հայրենի նկարներուն ի գնահատութիւն, Մութաֆեանին շնորհուեցաւ «Ար. Սիւանս, Լերջը»ի արծաթ մետալը :

Մէկ ամիս առաջ, Փարիզի քաղաքապետը անձամբ կը հաղորդէր Մութաֆեանի, քաղաքապետութեան որոշումը հետեւեալ նամակով :

«Ուրախ եմ հաղորդելու ձեզի, թէ քաղաքապետութեան» խորհուրդը որոշեց շնորհել ձեզի, Փարիզ քաղաքին ամէնէն բարձր պատուանշանը՝ Լա կրանտ մետայլ տը վերմէյլը :

Կը շնորհաւորեմ ձեզ պատուանշանին համար, որ կը մեծարէ մայրաքաղաքիս նկարիչներէն մէկը, որուն համբաւը ծանօթ է բոլոր արուեստասէրներուն » :

Առաջին Հայն է Մութաֆեան, որ կ՚արժանանայ այս բացառիկ պատիւին, որուն ընդունելութիւնը տեղի պիտի ունենար քաղաքապետարանի դահլիճին մէջ ի ներկայութիւն պաշտօնական անձերու եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, բայց Մութաֆեանի խնդրանքին վրայ թոյլ տրուեցաւ որ տեղի ունենայ Կալըրիին մէջ, որպէսզի ցուցադրուի հայրենի նկարներուն նոր շարքը, որ նուիրուած է մեր վանքերուն :

Մուտքը հրաւիրատոմսով ըլլալուն, բազմութիւնը կը բաղկանար պաշտօնական անձերէ. քննադատներէ, արուեստասէրներէ. հայ եւ օտար բարեկամներէ :

Ժամը 18ին, Փարիզի նախկին քաղաքապետը, ծերակուտական Թեթենժէ, աւուր պատշաճի խօսքերով մետայլը յանձնեց Մութաֆեանի, «յանուն Փարիզ քաղաքին». ի գնահատութիւն անոր հայրենի նկարներուն : Մութաֆեանի շնորհակալութեան խօսքերէն ետք, հիւրասիրութիւնը սկսաւ :

Մեր աչքերուն դիմաց կարգով շարուած են, ընդ մէջ Արարատներու եւ Սեւաններու, մեր անմոռանալի վանքերը Հաղբաթ, Սանահին, Տաթեւ, Հղարծին եւայլն, մէկը միւսէն գեղեցիկ նոր նկարներ թարմ, հնչեղ, թրթռուն : Քանի ամիսներու ընթացքին արտադրել այսքան նկար եւ այս որակով, իրապէս ապշեցուցիչ է :

Բայց խօսքը տանք օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն նախ, յետոյ քննադատներուն :

Քաղաքապետին քարտուղարը՝ Մերսիէ, հետեւեալը ստորագրած է տպաւորութիւններու մատեանին մէջ :

«Այս դմայլելի նկարները կ՚ըսեն մեզի, թէ Մութաֆեան արժանի էր Փարիզի մեծարանքին : Մէկ տարիէ ի վեր նուիրուած է ան Հայաստանը մեզի ծանօթացնելու ազնիւ գործին : Համոզուած եմ հիմա, թէ նկարչութեան լեզուն աւելի ազդեցիկ է քան գրութեան լեզուն : Մեր հմայուած աչքերուն մէջ պիտի մնայ Հայաստանի լուսաշող բնութիւնը, Արարատին վեհաշուք տեսքը, Սեւանի մայրամուտներն ու լուսնակ գիշերները եւ մեկուսացած վանքերուն խորհրդաւոր գեղեցկութիւնը » :

Զուիցերիոյ դեսպանատան կցորդը՝ Տիւպուա, կը գրէ : «Կը խոստովանիմ, թէ տարբեր գաղափար ունէի Հայաստանի մասին, երախտապարտ եմ Մութաֆեանի հզօր տաղանդին, որ փոխեց համոզումս : Ինչպէս կարելի է չսիրել Հայաստանը ի տես այս գեղեցիկ նկարներուն, որոնց մէջ արեւը, լոյսը եւ գոյնը տօնախմբութիւն մը սարքած են» :

Հատ մը եւս՝ «Երանգային հարստութիւններու եւ քնարական գեղեցկութիւններու անբաղդատելի նկարիչն է Մութաֆեան, որուն «Հայաստանը» տեսնողը, չի կրնար դիմադրել, այդ երկիրը այցելելու փափաքին » :

«Լ'Ամաթէօր տ'Ար» կը գրէ (7–11 թիւին մէջ) :

«Փարիզ քաղաքը իր վերմէյլ մեծ մետայլը շնորհեց տաղանդաւոր արուեստագէտին՝ որ Մութաֆեանն է. նախկին քաղաքապետ եւ արդի ծերակուտական Թեթենժէի ձեռամբ : Այդ առթիւ Կալըրի տը Սեւռը կը ներկայացնէր հրաւիրեալներուն երկու տասնեակ ընտրուած նկարներ իր վերջին գործերէն : Այս ձեւով է որ կըրցանք հիանալ, վերանորոգուած հրճուանքով, հոյակապ նկարներուն վրայ, որ նկարիչը անցեալ տարի բերած էր Հայաստանէն : Վեհաշուք Արարատ իր ձիւնածածկ գագաթներով, հրաշալիօրէն նըկարուած, էջմիածինի տաճարը, ազնուական ոճով, ու մանաւանդ լուսնակ գիշերները Սեւանի լճին վրայ :

Գոյնի զարմանալի հրախաղութիւն, շլացուցիչ, որոնց մէջ Հայաստանի ծաղիկներուն հաղուադիւտ վարդագոյններն ու կանանչները կուտան ամբողջութեան վերին աստիճանի գեղեցիկ ներդաշնակութիւն» :

«Նուվօ Ժուռնալ» կը գրէ (8-11) :

Մութաֆեան, որուն շնորհուեցաւ մեծ մետայլը Փարիզ քաղաքին, կը ներկայացնէ մեզի ոգեկոչումը Հայաստանի բնանկարներուն, ձիւնածածկ լեռներուն եւ միջնադարեան եկեղեցիներուն, որոնք նըկարուած են հրայրքով, հրապոյրով ու երանգային հրաշալի քնարականութեամբ աւելի :

Ահա նկարիչ մը քաջ եւ յանդուգն, որ մէկ տարիէ ի վեր իր հմայիչ վրձինով խօսեցնել կուտայ օտար թերթերը Հայաստանի վրայ :

Խ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (344)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քիչ կը սիրէր իր մեծ հայրը, որուն դաժանութիւնը ծանր կը թուէր իրեն, մինչ տխուր էր հօրը նկատմամբ :

Բայց եռանդոտ ազնուաբարոյ, վեհանձն, հպարտ, երկիւղած, վառվռուն, մարդկի ըլլալու չափ պարկեշտ, վայրենի ըլլալու չափ անարատ տղայ մըն էր ան :

ԳԼՈՒԽ ԿԶ.

ԱԽԱԶԱԿԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Մարիուս իր դասական ուսումները աւարտած միջոցին Պ. Ժիլնորման զայն ընկերական յարաբերութիւնները դադրեցուց :

Մնաս բարով ըսաւ Սէն Ժերմէն արուարձանին եւ տիկին Թ...ի սրահին, Մարէի թաղը քաշուելով իր տունը բնակեցաւ որ Ֆիյ տիւ Քալվէրի դոխհին մէջ էր :

Այս տունին մէջ ունեցած ծառաներն էին դռնապանը, Նիքոլէթ անուն սենեակի սպասուհին որ Մանեոնին յաջորդած էր, ոսկապառ եւ թասող Պասքը, որուն մասին խօսեցանք արդէն :

Մարիուս 1827ին տասնեւեօթը տարու էր : Իրիկուն մը երբ տուն դարձաւ, տեսաւ որ մեծ հօր ձեռքը նամակ մը կայ :

— Մարիուս, ըսաւ Պ. Ժիլնորման, վաղը Վէռնոն պիտի երթաս :

— Ինչո՞ւ, հարցուց Մարիուս :

— Հայրդ տեսնելու համար :

Մարիուսի վրայ դող մը եկաւ :

Ամէն բան ակնկալած էր մտքէն, բայց երբեք չէր խորհած թէ օր մը հարկ պիտի ըլլայ հայրը տեսնել :

Մարիուսի համար աւելի անակնկալ, աւելի զարմանալի եւ, փութանք ըսելու թէ, աւելի տհաճոյ բան մը չէր կրնար ըլլալ :

Հեռաւորութիւնը կը բռնադատուէր մերձաւորութեան :

Հայրը տեսնելու պարտքը ոչ թէ կսկիծ մըն էր, այլ բանի յոգնութիւն :

Մարիուս, քաղաքական հակակրութեան պատճառներէն զատ, համոզուած էր նաեւ թէ չէր սիրեր իր հայրը, այդ սուսերաձիգը, ինչպէս կ՚ըսէր Պ. Ժիլնորման իր հեղութեան օրերուն :

Յայտնի էր թէ հայրը չէր սիրեր իր զաւակը, քանի որ լքած էր զայն, թողած ուրիշներու ձեռքը : Մարիուս չէր սիրեր իր հայրը, որովհետեւ չէր դգար թէ կը սիրուի անկէ : Ամենեւին չեմ զարմանար կ՚ըսէր ինքնիրեն :

Այնքան շուարեցաւ, որ չպատասխանեց Պ. Ժիլնորմանին :

Մեծ հայրը կրկնեց.

— Վաղը առտու մեկնէ : Կարծեմ թէ Ֆոնթէնի բակը կառք մը կայ, որ ժամը վեցին կը մեկնի եւ իրիկունը կը հասնի : Հայրդ կ՚ըսէ թէ անխուսափելի է երթալդ :

Յետոյ ճմլեց նամակը եւ գրպանը դրաւ :

Մարիուս կրնար այդ իրիկունն իսկ մեկնիլ եւ յաջորդ առաւօտ հօրը քով գտնուիլ :

Այդ ժամանակները Պուլոյի փողոցը ուղեկառք մը կար որ գիշերով Ռուանէ կ՚երթար եւ Վերնոնէն կ՚անցնէր : Ոչ Պ. Ժիլնորման, ոչ ալ Մարիուս մտածեցին տեղեկանալու այդ մասին :

Հետեւեալ օրը իրիկուան Մարիուս Վէրնոն հասաւ :

Ճրագները սկսած էին վառիլ :

Մարդու մը հարցուց թէ ո՞ւր է Պ. Փոնմէրսիի տունը :

Վասնզի Մարիուս, միտքով Վերահաստատութեան հետ համակարծիք էր, եւ անոր պէս ինքն ալ չէր ճանչնար իր հօր ոչ պարոնութիւնը եւ ոչ գնդապետութիւնը :

Մարդը ցոյց տուաւ տունը :

Մարիուս դուռը զարկաւ. կին մը ձեռքը ճրագ մը բռնած, եկաւ դուռը բանալու :

— Պ. Փոնմէրսիի տունը ա՞յս է :

Կինը անշարժ կեցաւ :

— Ինքը հո՞ս է, հարցուց Մարիուս :

Կինը գլուխը շարժեց՝ այո ըսելու ձեւով :

— Կրնա՞մ տեսնուիլ հետը :

Կինը բացասական նշան մը ըրաւ :

— Բայց ես իր տղան եմ, կրկնեց Մարիուս : Ան ինձ կը սպասէ :

— Այլեւս չի սպասեր, ըսաւ կինը :

Այն ատեն նշմարեց որ կինը կուլար :

Կինը մատով ստորին սրահի մը դուռը ցուցուց : Մարիուս ներս մտաւ :

Այս սրահին մէջ, զոր բուխերիկին վըրայ դրուած ճարպի ճրագ մը կը լուսաւորէր սրահը, երեք մարդ կար. մէկը ոտքի վրայ էր, միւսը ծունր դրած եւ երրորդն ալ շապիկով երկնցած էր գետինը, տախտակամածին վրայ :

Գետինը երկնցողը գնդապետն էր :

Միւս երկուքէն մին բժիշկ մը, միւսը քահանայ մը, որ աղօթք կ՚ընէր :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հաչէրեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ատուրեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մեթէլեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Աբրահամեան եւ աղջիկը, Պ. Ժան Հաչէրեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Կորս, Օր. Անտրէ Մեթէլեան, Օր. Միլվի Մեթէլեան, Պ. Ֆիլիփ Մեթէլեան, Այրի Տիկին Աբրահամ Գալայճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ովսաննա Վարդանեան, Այրի Տիկին Կարապետ Սոֆեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յակոբ Սոֆեան եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ հօր, փեսային եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐՈՒՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 12ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ (Նոյ. 16) ժամը 8.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա Քոլոմպի գերեզմանատունը (ժամը 10ի մօտ)։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի (17 Նոյ.) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Առնուվիլի Վարդգայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՍՈՂՈՄՈՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Ինչպէս նաեւ ծնողաց, եղբօր ՕՆՆԻԿ ԻՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆԻ եւ քրոջ՝ ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԷԱՌԱՊԵԱՆԻ յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

Վալանսէն Պ. Յ. Պօյաճեան իր աղջըկան ամուսնութեան առթիւ հետեւեալ նըւէրները կ'ընէ.— «Յառաջ»՝ 30 ֆրանք, «Հայաստան»՝ քսան, Մշակոյթի Տուն՝ տասը, Ս. Թէհլիրեան սրահ տասը, Շ. Նարդունիի գործերու ֆոնտ քսան ֆրանք։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ Նոյեմբեր 17, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արմենուհի Մուրատեանէ յիսուն ֆրանք իր թոռնիկին ծննդեան առթիւ եւ յիսուն ֆրանք իր ամուսնոյն՝ Արամ Մուրատեանի յիշատակին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9.30ին Հայկ. յայտագիր՝ ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի հայկ. համայնքները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, Կիրակի օր։ Զուարթ անակնկալներ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Թոմնի Թաղականութեան տարեկան աւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սփըլանտիտի մէջ։

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ, Րիւ Վոլթէռ։

Գեղարուեստական բաժին։

Մուտքը ազատ է։ Հաղ. Միջոց.— Շարանթոն – Էքոլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբին կողմէ

Մասնակցութեամբ տողւոյն Կապոյտ Խաչին եւ Նոր Սերունդի։

Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Օրուան պատշաճ խօսք, երգ եւ արտասանութիւն։ Կը մասնակցին ընկերուհի ԱՍՏՂԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ եւ ընկ. ԽՈՐԷՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ։

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին։

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի արարողութեան։

Եկեղեցիին հասցէն է.

4, Rue Trois Chantiers

CHAVILLE - 92

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն։

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի ընկերահամակրական խնջոյքով, այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17, Քաֆէ Սփօռ, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս։

Կը խօսի ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Երգ՝ Պետրոս Պետիկեան, ընկերակցութեամբ սազի՝ Մկրտիչ Ֆերմանեան, արտասանութիւն, հայկական նըւագախումբ, հաճելի մթնոլորտ։

Ջերմութիւնը ապահովուած է։

Ճաշագին՝ 12 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին։

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին։

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, այս կիրակի (17 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 3ին, ընկերուհի Փերուզ Կօշկարեանի բնակարանը։ Անդամուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) Կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ)։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20.45ին,

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS

Métro : Miromesnil

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱԹՐԻՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն)։

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր՝

Jack Valmy

երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր

GRAND HOTEL

12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով։

Մուտք 10 ֆրանք

Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆՋՈՅՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի։

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը։

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ։

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում։

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
17
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
17 NOVEMBRE
1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11365 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.365

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒ, ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

Այն պահուն, երբ 1918ի Զինադադարը կ'ողեկոչուի եւ հեռատեսիլը կը թարմացնէ յիշողութիւնները՝ միլիոնաւոր մարդոց ցոյց տալով աշխարհակործան պատերազմին արհաւիրքներն ու աւերները, սեւ, մութ ամպեր կը մթագնեն քաղաքական հորիզոնը, մօտալուտ ապագայի մը անստոյգ եւ մռայլ հեռանկարներով :

Առաջին աշխարհամարտի Զինադադարը շատ երկար էր տեւած : Քսան տարի ետք, քաղաքագէտները տակաւին կանաչ սեղաններու առջեւ նստած աշխարհի նոր քարտէսը վերջնապէս գծելու մասին կը վիճէին :

Վէրսայլի, Նէօյիի, Սէն Ժերմէն Ան Լէյի, Թրիանոնի, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներն ու անթիւ, անհամար համաձայնագրեր չէին կրցած մնայուն խաղաղութիւն հաստատել աշխարհի վրայ :

1918էն մինչեւ 1939 անպակաս եղան պատերազմները՝ Ատլանտեանի եզերքներէն (Սպանիա) մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս (Չինաստան ու Ճափոն), անցնելով Միջերկրական ու Կարմիր ծովերէն (Իտալիա եւ Եթովպիա) :

Երկրորդ աշխարհամարտի նախօրեակին ուժգին կը հնչէր Հիթլէրի ձայնը եւ յաղթական մեծ դաշնակիցները գլուխ կը ծռէին վերակենդանացած Գերմանիոյ ետապատեւ մենատիրոջ առջեւ, զոհելով նորազատ Չեխոսլովաքիան :

Նոյն այդ օրերուն չփացած ու անկուշտ Թուրքերն ալ գլուխ կը բարձրացնէին եւ հոլատար իշխանութեան բարեացակամ աչքերուն առջեւ զինուոր համախմբելով սահմանին վրայ, կը սպառնային գրաւել Սուրիան, եթէ Սանճաքը (Աղէքսանտրէթ – Անտիոքի նահանգները) չզիջէր իրենց երկրին :

Քէմալականները իրենց «Ազգային Ուխտով» վերջնապէս կը հրաժարէին Ալեք-սանտրէթէն դէպի Մուսուլ քաշուած ուղիղ գծի մը հարաւակողմի հողամասերէն : Լօզանի դաշնագիրն ալ միանգամ ընդ միշտ կը գծէր Թուրքիոյ վերջնական սահմանները :

Բայց ախորժակը ուտելով կը բացուի : Նորաժամանկ աղուէս Իսմէթ Ինէօնիւ անգամ մը եւս յաղթանակ տարաւ :

Ու ինչպէս Գերմանիոյ պարագային, Թուրքիոյ համար ալ աններելի զիջում մը կատարեցին դաշնակիցները, ի հեճուկս Սուրիոյ կառավարութեան եւ Սանճաքի հայ բնակչութեան բուռն բողոքներուն :

Մինչեւ նոր մեծ պատերազմին պայթիլը, Եւրոպայի դիւանագէտները տակաւին զբաղած էին աշխարհը բաժնելու գործով, զիջումէ զիջում երթալով :

Աւելի քան 23 տարիէ ի վեր վերջացած է երկրորդ աշխարհամարտը, որ իր տարողութեամբ ու տեւողութեամբ գլած անցած էր առաջինը :

Ծնողութիւնը լուած են ռազմադաշտերուն վրայ եւ մարդիկ լծուած՝ շինարար աշխատանքի :

Սակայն խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած նոյնիսկ Եւրոպայի մէկ մեծ մասին մէջ, ուր միլիոնաւոր բազմութիւններ կ'սպրին՝ զուրկ մարդկային տարրական ազատութիւններէ :

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ Վիէթնամի պատերազմը կը շարունակէ եղբայրը եղբօր դէմ հանել : Միլիոններ կը մսխուին կատարելագործուած զէնքերով, աւելի մեծ թիւով մարդիկ սպաննելու :

Միջինաւոր Արեւելքը կը նմանի փառօդի տակառի մը : Փոքրիկ կայծ մը բաւական է հանելու աղէտ մը պայթեցնելու համար : Շահակից կողմերը չեն կրնար հաշտու-

(Շար. 2րդ էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԸՍՔԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պրիւսէլի Ատլանտեան ժողովի առջի օրուան նիստին, Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը ճառ մը արտասանեց, որ խիստ ազդարարութիւն մըն էր Մոսկուային : Նախարարը ըսած է թէ կարելի չէ գիտնալ թէ Չեխոսլովաքիոյ պարագան առանձին պարագայ մըն է թէ ոչ նոր քաղաքականութեան մը սկիզբը արեւելեան Եւրոպայի մէջ :

« Ամէն պարագայի մէջ, կը շեշտէ Ռըսք, խորհրդային նոր յարձակում մը Եւրոպայի մէջ չի կրնար անտարբեր ձգել Միացեալ Նահանգները : Ռումանիոյ դէմ յարձակում մը աւելի ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ քան Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը : Գալով Եուկոսլաւիոյ եւ Աւստրիոյ, անոնց ճակատագիրը կապ ունի արեւմուտքի ապահովութեան հետ» :

Հարկ է յիշել թէ այս խօսքերը ճառին պաշտօնական բնագրին մէջ չկան, բայց Ռըսքի կը վերագրուին ժողովին լաւատեղեակ աղբիւրներուն կողմէ :

Ատլանտեան Կազմակերպութեան անդամ երկիրներու ուրիշ նախարարներ ալ խիստ ոճով դատապարտած են խորհրդային զինեալ միջամտութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ելմտական վիճակը միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ : Հակառակ տրուած հաւաստիքներուն շատեր վստահ են թէ ֆրանքի արժէզրկումը անխուսափելի է եւ իբրեւ հետեւանք՝ դրամագլուխներու «գաղթը» դէպի –Զուիցերիա : Փարիզի Ուրբաթ օրուան սակարանը պատկերն էր այն անհանգիստ վիճակին որ կայ երկրին մէջ : Ոսկին կը բարձրանար մինչ Նափոլէոնը կը կորսնցնէր այն յաւելումը զոր կրած էր երկու նախորդ օրերը : Միշտ կը խօսուի գերմանական մարքին արժէքին բարձրացման մասին, հակառակ Պոնի կառավարութեան հերքումներուն :

թեան եզր մը գտնել :

Մեծերը կանգնած են փոքրերու կողքին, հակամարտ ճակատներու վրայ :

Միջերկրականի մէջ խորհրդային ու ամերիկեան մարտանաւերը մրցումի ելած իրար կը լրտեսեն անկեղծ :

Ալ չենք խօսիր Պիաֆրայի կամ սեւերու ու ճերմակներու հակառակութեան մասին :

Քաղաքական չփոթ կացութեան վրայ կ'աւելնան նաեւ տնտեսական ու ելմտական հոգեր : Դրամական տագնապ : Արժեզրկումի վախեր : Աշխատաւոր յարաճուն ու տարապայման պահանջներ :

Նաեւ ընկերային տագնապ : Երիտասարդութեան ըմբոստութիւն : Ուսանողներու պահանջներ : Արդիականացման փորձեր : Հինը նորով փոխանակելու ճիգեր :

Նոյնպէս՝ բանուորական խլրտումներ : Ամսականի յաւելման եւ կազմակերպական աշխատանքներու մասնակցութեան պահանջներ : Գործադուլ : Հրապարակային ցոյցեր եւ մասամբ նորին :

Այսպէս, օրէ օր, աստիճանաբար, հորիզոնին վրայ կը կուտակուին սեւ, մութ ամպեր, սպառնալով խաչել խաղաղութիւնը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՉԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օր մը, երիտասարդ օրիորդ մը որ հետաքրքրութեամբ կը դրացի եւ հիանալի ֆրանսերէն կը խօսի — Այստեղ — ինծի յայտնեց անոր գանձերը :— Հին աւետարաններ յոյն փիլիսոփաներու բնագրեր, Հայաստանի պատմութիւններ, բժշկութեան եւ իրաւանութեան գիրքեր, ճամբորդական նօթեր, աստղաբաշխութեան գրքեր : Մէկը կամ միւսը աւելի հին են քան արեւմուտքի մէջ մեր ունեցածը :

Բայց ասոնց մէջ, ամէնէն յուզիչը, մագաղաթեայ ձեռագիր մըն է, զոր երկու գիւղացի կիներ ազատած են 1915ին : Երեսուն քիլոյէն աւելի կը կշռէր, ուրեմն երկուքի բաժնած են եւ իւրաքանչիւրը մէկը առած է իր կռնակը, ու քալած դէպի հիւսիս, կքած, շնչասպառ, յոգնած ...

Երկարօրէն դիտեցի այս ցնցող աղատեանը : Եւ երբ դուրս ելայ Մատենադարանէն, վերյիշելով այդ երկու հերոս գիւղացի կիները, ուզեցի պոռալ, խըրտուն քաղաքին ի տես «աւետաւոր դո'ւն, հին երկիր զոր մեռած կարծեցին : Եւ դո'ւն, 27 դարերու քաղաք, աւելի երիտասարդ ես քան բոլոր միւսները :

×

— Կ'ուզէ՞ք կաթողիկոսը տեսնել, անկարելի է :

— Ինչո՞ւ :

— Հարկ է նախապէս ժամադրուիլ :

— Փորձենք :

Արմէն, առաջնորդս, կ'անհետանայ, տատամսոտ : Քառորդ ժամ ետք, վերադարձած է, զարմացած եւ ուրախ :

— Էհ, բախտ ունիք : Կէս ժամէն պիտի ընդունի ձեզ : Ունկնդրութիւն պիտի տայ Լիբանանէն եւ Իրաքէն եկած ուխտաւորներու : Համաձայն է որ անոնց ընկերանաք : Ցետոյ, ձեզ առանձին կը տեսնէ :

Հինգերորդ Վազգէն կաթողիկոսի, կը խոստովանիմ թէ միայն աւոր կը մտածէի, Էջմիածին հասած պահէս ի վեր : Էջմիածին, որ հայ քրիստոնէութեան թէ Հռոմն է եւ թէ Վատիկանը :

Հռոմը, որովհետեւ այս քրիստոնէութիւնը ուղղակի Առաքեալներէն եկած է : Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս հայն ներմուծած են Ամէն պարագայի մէջ, Հայաստանը աշխարհի առաջին երկիրը եղած է որ քրիստոնէութիւնը ընդունած է իբրեւ պետական կրօնք, 302ի առենները, Գրիգոր Լուսաւորիչի մղումով :

Վատիկանը, որովհետեւ այս փոքր քաղաքը որ Էջմիածինն է, Երեւանէն քսան քիլոմեթր հեռու, ուխտատեղի մըն է եւ միաժամանակ Կաթողիկոսին բնակավայրը : Կամ եթէ կ'ուզէք Հայոց «պապին» :

Այս ամբողջը կը մատուցէի եկեղեցին այցելելով եւ լսելով առաջնորդը որ կ'ըսէր ինծի :— « Աշխարհի հնագոյն քրիստոնեայ տաճարին մէջ կը գտնուիք : Դ. դարուն դայն կառուցած է Գրիգոր : Ցաջորդական նորոգութիւնները չեն խաթարած նախնական ծրագիրը : Հոս, դեռ կրնաք տեսնել ... :

Այլեւս մտիկ չէի ըներ :

Գանձին մէջ, հարկ էր տեսնել արքա-

Ինչպէս մեր ընթերցողները իմացան – բաբար ճշդած ենք երէկուան խմբագրականին ստորագրութիւնը պէտք է ըլլար՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ :

Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմինը խոր ցաւով կ'ողբայ վերերան ընկեր՝

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

կսկծալի կորուստը :

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. կոմիտէն կը սգայ վաստակաւոր վեթերան ընկերոջ, ազգային հերոս

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

մահը :

նկարը, որու մէջ տեղը պահուած էր Նոյեան Տապանի մէկ մասունքը :

Ուրիշ ցուցափեղկի մը մէջ՝ մասունքի տուփեր, սկիհներ, սրբատուփեր, շուրջառներ, խոյրեր, եւն. :

Ի տես այս բոլորին, ես ինծի կ'ըսէի թէ այս Հայաստանեայց եկեղեցին հերետիկոս եւ հերձուածող նկատուած Հռոմի պապերուն կողմէ Ե. դարէն ի վեր, խոկալէս շատ մօտ էր կաթոլիկէութեան :

Մօտ իր ծէսերով, բայց մօտ մանաւանդ իր հաւատքներով : Այն ատեն որ պատմագիր մը կրցած էր գրել :— « Լաւ չենք գիտեր թէ վարդապետութիւնն է թէ ոչ բառերն ու չարադրութիւնը որ սահեղծեցին միաբնութեան կռիւը » :

Այդ մտածումներուն մէջ էի երբ երիտասարդ աբեղայ մը նշան ըրաւ ինծի, որ իրեն հետեւիմ : Եկեղեցիէն դուրս ելանք : դիս առաջնորդեցին ուխտաւորներուն հետ, հսկայ դրադարան – դրասենեակի մը մէջ : Սենեակին մէկ պատը գրաւուած էր ցուցափեղկերով, լեցուն հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն գիրքերով : Ամբողջ Սքիրայի հաւաքածոն, Լարուսը, բժշկական Լարուսը եւն. :

Թղթակիցը ապա կը նկարագրէ կաթողիկոսին մուտքը եւ կը յիշէ անոր խօսքերը ուղղուած լիբանանեայ եւ իրաքահայ ուխտաւորներուն, ապա առանձին կը մընայ կաթողիկոսին հետ ու կը խօսին Փարիզի մասին : Լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ էջմիածին – Անթիլիաս յարաբերութեանց, ապա կը շարունակուի զրոյցը.—

Վազգէն կաթողիկոսը յստակ կերպով կը պատասխանէ երբ իրեն հարցում կը տրուի իր ղեկավարած եկեղեցին խորհրդային Պետութեան հետ յարաբերութեանց մասին.—

— Այս յարաբերութիւնները հիմա լաւ են : Ոչ մէկ նիւթական օժանդակութիւն կը ստանանք Իշխանութենէն, բայց օրինաւոր բոլոր միջոցներն ունինք մեր իրաւունքները պաշտպանելու համար : Արդէն վէճի նիւթ ալ չեն : Փոխադարձ վստահութեան եւ նոյնիսկ բարեկամութեան վրայ հիմնուած յարաբերութիւններ ունինք :

— Քրիստոնէութիւնը կը ծաղկի՞ ներկայիս Հայաստանի մէջ, թէ կը նուահանջէ՞ :

= Ո՛չ, ոչ, նահանջի շրջանը անցած է : Բարգաւաճման մէջ ենք : Կը խորհիմ թէ, երկրին մէջ, ներկայիս քառասուն առ հարիւր կրօնակատար կայ : Մկրտութեանց թիւը ամէն տարի կ'աւելնայ :

— Քանի՞ ժառանգաւոր ունիք :

= Այս տարի, 32 :

Դպրեվանքը ճիշդ քովն է : Կը տեսնենք տղաք որ փութալով կը խաղան :

— Այս դպրեվանքին մէջ, կ'ըսէ Արմէն, ամէնէն հանրածանօթ Հայը իր ուսումը ըրած է անցեալին :

— Ո՞վ :

— Անաստաս Միկոյեան :

ՓՕԼ ՏՐԷՑՖԻՍ

(2 Շար.)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Բ.

Մի երկու ամիս յետոյ նորից եկայ մեր քաղաքը, այցելեցի Թորամանեանի ծանօթ, թէ բարեկամ հնահաւաք ու հնավաճառ Յակոբ Կարանեանին եւ ճարտարապետին անանուն մի գումար յանձնեցի: Մի օր Թորամանեանը սրտնեղած ինձ յայտնեց, որ մի անանուն մարդ իրեն դրամ է ուղարկում եւ ինքը համոզուած է, որ այդ անանունը ես եմ: Նեղն ընկած, խոստովանեցի եւ խնդրեցի, որ ներողամիտ լինի ձախլիկ վարմունքիս համար եւ կտրուկ նրան յայտնեցի, որ այդ բանը գիտակցաբար եմ անում, եւ որ դա իմ, ինչպէս եւ ամէն մի Հայի, պարտքն է...

Կաղզուանի եւ Սարիղամիշի շրջաններից սկսած մինչեւ Երզնկա եւ աւելի հեռու, տարիների ընթացքում լուսանկարեցի բազմաթիւ յուշարձաններ, կանգուն եւ աւերակ եկեղեցիներ, բերդեր, հին գերեզմաններ, սեպագիր եւ հայ արձանագրութիւններ, կիկլոպեան ամրոցներ, մանաւանդ Բասենի շրջանում, նաեւ լուսանկարներ Տաճիկների յօշոտած մեր նահատակների դիակնակոյտերի:

Շատ-շատ նամակներ էի ուղարկում Թորամանեանին եւ առատ լուսանկարներ, ուրուանկարներ եւ աչքաչափ գծագրութիւններ՝ միշտ հապճեպ կերպով կատարուած:

Ճարտարապետն ինձ պատասխանում էր անմիջապէս, երկար բացատրութիւններ, կրկնակի ստուգումներ էր պահանջում: Մի անգամ Շատըվանի շրջանում աւերակ մի տաճարի մօտ, որ յիշեցնում էր առաջին հայեացքից Անիի Առաքելոցը, մի մատուռիկ նկատեցի եւ վրան մակագրեցի «մկրտարան»: Մի քանի նամակներով նա ինձ հարցրեց, թէ ինչո՞ւ եմ «կարծում», թէ մկրտարան է գողտրիկ եւ դարեր ի վեր անվնաս կանգուն մնացած այդ մատուռիկը: Բոլոր լրացուցիչ բացատրութիւններս եւ չափերս նրան չհամոզեցին: Ես ի վիճակի չէի ըմբռնելու այս հարցի յոյժ կարեւորութիւնը ճարտարապետի համար: Երբ նորից վիրաւորուած իջայ մեր քաղաքը, մեր հանդիպումի ժամանակ նրա առաջին հարցն էր.

— Ինձի նայեցէք, այս մատուռիկի « մկրտարան » ըլլալը շատ լուրջ եւ կարեւոր հարց է եւ յեղափոխութեան նման բան մըն է, անհրաժեշտ է նորէն վերստուգել սպառիչ կերպով, չափագրելով աւելի մանրամասնօրէն ...

Այդպիսին էր մեր մշակոյթն ուսումնասիրող գիտութեան հերոսը: Ուժեղ կամքի տէր, ուզում էր միշտ լրիւ ու ճշգրիտ տեղեկանք ունենալ, որպէսզի իր հետեւութիւններն ու եզրակացութիւնները լինեն հիմնաւորուած եւ ճիշդ, որպէսզի կարողանայ իր արծարծած նիւթերի ճըշմարիտ պատկերը տալ, առանց մշուշային դատողութիւնների: «Մկրտարանի» համար ստիպուած էի ձիով շատ երկար ճանապարհորդութիւն կատարել, որպէսզի խստապահանջ գիտնականին ուղարկեմ մանրամասնութիւններ եւ նոր լուսանկարներ, մինչեւ անգամ ինձ հետ տարած երկու զինուորների հետ մատուռի շրջական պեղեցինք, վստահ լինելու համար, որ մատուռը բարեգործի կողմից կառուցած աղբիւր - յուշարձան չէր: Ջրատար խողովակներ չգտանք մեր չուրջանակի փորած խրամի մէջ, ուրեմն աղբիւր չէր: Թորամանեանը շատ գոհ էր դրանից:

Մի ուրիշ օրինակ նրա խստապահանջութեան: Դերջանի Բաղահառինջ հնութիւններով լի քաղաքի եկեղեցու յատակագիծը եւ լուսանկարներն ընդունելով, նա ինձ հրահանգեց մանրամասն բացատրութիւններ տալ, թէ ինչո՞ւ եմ նշանակել եռանաւ մեծ եկեղեցու յատակագծի վրայ « երեք խորան », «երեք սեղան»: Եւ ինչու եմ կարծում, որ այս երեւութապէս շատ հին յուշարձանի փայտէ տանիքը նոյնպէս շատ հին է: Պատասխաններս գոհացուցիչ չգտնելով, պահանջեց լրացուցիչ բացատրութիւններ ու մանրամասնութիւններ: Ուղարկեցի ուզածը ու նաեւ ուրուանկարներ փայտէ երկշարք սիւների՝ փայտէ քանդակազարդ խոյակների, որոնք որոշ չափով յիշեցնում էին հին քարէ խոյակների զարդաքանդակները:

Առանձնապէս հետաքրքրւում էր քարակոփ, ժայռերի մէջ փորուած եւ ոճաւորուած եկեղեցիներով, օրինակ՝ Մժնկերտինը եւ Երզնկայից 25 վերստ դէպի արեւմուտք, Ջարդաքլի (Սեպուհ լեռ) լեռան կիրճերից մէկում գտնուողը:

Ճարտարապետին հաղորդել էի, որ Սողանլուի եւ Շատըվանի մօտերը, ըստ ծեր գիւղացիների պատմածի, 360 վանք է եղել, ու երբ մի սուրբ վանական դուրս է եկել շրջելու այդ վանքերը, մի ամբողջ տարի է տեւել: Նա ինձ ստիպեց երկրորդ անգամ գնալ այդ շրջանները:

Զանգլի գիւղում մի կանգուն եւ շատ լաւ պահպանուած եկեղեցի կար, որի յատակագիծը, լուսանկարները եւ այլ տեղեկութիւններ ուղարկեցի Թորամանեանին, յատկապէս եկեղեցու մուտքի անկիւնում, նկատածս մի քանդակ, որ պատկերում էր քարտաշ որմնադրի՝ տաշող մուրճով աշխատելիս: Հարաւային պատի դրսի կողմում լաւ պահպանուած մի երկար արձանագրութեան լուսանկարի վրայ գըրեցի առանց տատանուելու՝ «յունարէն»: Ճարտարապետն իր պատասխանում ինձ գրեց, որ այդ արձանագրութիւնը յունարէն չէ, այլ վրացերէն:

Գիտնականը շատ էր ուրախանում կիկլոպեան ամրոցների լուսանկարների եւ ուրուանկարների համար: Բազմաթիւ բլուրների եւ լեռների վրայ կային այդպիսի ամրոցներ՝ միապարիսպ եւ բազմապարիսպ:

Իմ շատ համեստ գործին ուրախութեամբ սատարում էին իմ բազմազգի զինուորները, ապա ընկերներս, մի ռուս զօրավար, որի անունը մոռացել եմ, եւ գնդապետ Կոլմիյցեւը, կէս վրացի, կէս ռուս, որ քութայիսցի էր, եւ մանկութեան ընկերը ակադ. Ն. Մառի:

Չունենալով հեռադիտակային լուսրակ օպժեքթիվ, յաջող լուսանկարներ հանելու համար կառուցում էինք տախտակամածներ, ինչպէս արեցինք, օրինակ, Եաղըլ - Տաշի սեպագիր ուրարտական արձանագրութիւնը նկարելու համար: Յաջող լուսանկար ստացուեց եւ որպէսզի պատկերը լրիւ ընթեռնելի լինի, ձեռքով ընդօրինակեցի, որքան կարող էի, հըմտութեամբ: Ն. Մառն խսկոյն պատասխանեց, որ այդ արձանագրութիւնը յայտնի է եւ Նիկոլսկին կարդացել է ու իր գրքի մէջ զետեղել: Անցողակի նըշենք, թէ ինչ սքանչելի պարզութեամբ եւ գիտնականին վայել համեստութեամբ ակադեմիկոսը պատասխանում էր աննշան երիտասարդիս:

Բաղահառինջի եկեղեցու սեպագիր արձանագրութեան մասին պատասխան չըստացայ: Երեւի կորած էր նամակս, կամ պատասխանը: Զարմանալի չէր այդ «կորուստը», որովհետեւ մեզ յայտնի էր, որ որոշ հայ զինուորականների նամակները գրաքննւում էին:

Տիպիկ Արեւմտահայ, ճարտարապետը հուժկու կամքի տէր էր եւ անշեղ կերպով շարունակում էր իր ձեռնարկած մեծագործը՝ նման չտեսնուած նուիրումով, կրելով ամէն տեսակի զրկանքներ: Չէր խօսում բնաւ իր անձի, իր երկրում թողած հարազատների, իր մանկութեան եւ երիտասարդութեան մասին: Նրա ներքին կեանքն անթափանցելի էր, խորհրդաւոր, զգոյշ էր եւ գաղտնապահ, նոյնիսկ իմ հանդէպ, որ նրա սակաւաթիւ բարեկամներից մէկն էի: Հարցերիս միշտ յամառ լռութեամբ էր պատասխանում, սակայն երբեմն խոր հառաչով, երբեմն էլ աչքերը խոնաւանում էին: Լուռ տանջւում էր այդ մեծ մարդը: Մեր արեւմըտահայ եղբայրների ամարդի կոտորածը խոր կնիք էր դրել գիտնականի հոգու վրայ: Զուսպ ու կատաղի ցասումն ամոքում էր իր գիտական աշխատանքով, յարատեւ եւ անսայթաք:

Իր սիրտն հովացնելու համար նրան պատմում էի պատերազմում իմ տեսած դրուագներից: Պատմում էի, թէ ինչպէս է պատժւում գիշատիչ, աւերող, ոչընչացնող Թուրք գազանը՝ բիրտ եւ հրակայ կորուստներով: Տեսայ Սարիղամիշի եւ Բարդուսի լեռնանցքի մօտ Էնվէր փաշայի բանակների ոչնչացումը, 60.000 սառած ու փայտացած դիակներ ...

— Ինչու պէտք, տղաս, ես ատով ուրախ չեմ, մենք գիշատիչ գազաններ չենք, մենք հին քաղաքակիրթ ժողովուրդ ենք եւ ոչ մարդասպանների վոհմակ, մենք շինարարներ ենք եւ ոչ քանդիչ աւազակ ... Մեր ցանկութիւնն է միայն խաղաղութիւն ...

Երբ Թուրքերի զարշելի ձեռքերով Երզնկայի շրջանում կոտորած հայ հազարաւոր կանանց եւ ժայռերի տակ ճզմելով սպանած կամ սրակոտոր արած երեխաների մեծացրած լուսանկարներս ցոյց տուի իրեն, որ ուղարկէ ակադեմիկոս Մառին, վայրագ ցուլի նման մռնչաց ցաւից: Խոստովանեց, որ գիշերները քուն չունի, ահռելի տեսիլքներից տառապում է: Թէեւ ինքս էլ հոգեկան նոյն վիճակումն էի եւ եմ մինչեւ այժմ, սակայն զղջացի այդ լուսանկարներս իրեն յանձնելուս եւ դադարեցի նրան ուղարկել այդպիսի լուսանկարներ Փրոֆ. Մառի համար: Բացի իրենից, ուղարկում էի իմ սիրելի եւ հայրենասէր ուսուցիչ Ստեփան Կանայեանին, որն իր հերթին, չգիտեմ ինչպէս, ուղարկում էր անգլիացի հայասէր Ջեմս Բրայսին եւ Զուիցերիա:

Ուղարկում էի նաեւ հրատարակութեան համար Մոսկուայի «Հայկական տեղեկատու» (ռուսերէն) հանդէսին, որի խմբագիրն էր շատ համակրելի Ստ. Մամիկոնեանը:

Կղզիացած, անտարբեր մարդկանցով շրջապատուած, շարունակում էր աշխատել եւ յուսալ: Շատ էր տառապում եւ համարեա դադարել էր մարդամօտ լինե-

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

L'Arménie refuse l'apostasie mais c'en est fini de son indépendance. La grandeur d'un peuple ne se mesure pas tant à sa détresse ni à sa manière de la surmonter, s'il la surmonte, qu'à la raison pour laquelle il souffre. Pendant neuf siècles, les Arméniens allaient connaître les horreurs de l'occupation des barbares touraniens, c'est-à-dire des Turcs seldjoukides, des Mongols de Gengis-Khan et de Tamerlan, des Turcomans et, enfin, la pire peut-être, puisqu'elle se prolongea jusqu'au XXe siècle, celle des Turcs ottomans.

Devant la race turque qui déferne sur toute l'Asie Mineure, les Arméniens se réfugient en Moldavie, en Hongrie, en Pologne, et en Cilicie, c'est-à-dire là où, en Méditerranée, les rivages ture et palestinien forment un coude. La Nouvelle Arménie, appelée aussi la Petite Arménie, y est fondée. Sa création coïncide avec l'arrivée des premiers croisés. Des alliances familiales se nouent aussitôt entre les seigneurs francs et les princes arméniens ; on en connaît plus de cinquante. Baudouin de Boulogne, frère de Godefroid de Bouillon, épousera une princesse arménienne. Ces frères en religion se soutiennent parfaitement. Frédéric Barberousse, arrivé en Orient, bénéficie de l'aide du roi d'Arménie, Léon II. Cet attachement au Christ et à l'Occident, cette fidélité à l'alliance, à l'amitié, cette sincérité dans la ferveur, au risque d'en périr, voilà, sans doute, la troisième constante du peuple d'Arménie.

Mais la cime de l'Ararat est désormais noyée dans les ténèbres. Les Etats croisés vacillent et s'effondrent, les Turcs prennent Constantinople après la défaillance de Byzance, la Petite Arménie succombe à son tour, il n'y aura plus de relations, jusqu'à la fin du XVIIIe siècle, entre les chrétiens d'Europe et ceux d'Orient. Tour à tour, l'Arménie sera la convoitise, sinon la proie, des Turcs et des Perses. Pour les Arméniens, c'est la longue nuit de l'isolement et de la souffrance. Elle sera profonde et meurtrière.

✗

Après avoir joué ce rôle secret, superbe et essentiel, les Arméniens, ces « Européens d'Asie », furent murés dans leur souterrain alors qu'ils avaient des droits imprescriptibles à la lumière. Selon le mot de Malraux, « Pour que pût naître véritablement le dialogue entre le Christ et Platon, il fallait que naquît Montaigne » (1). Pour qu'une communication intellectuelle, spirituelle, morale fût établie entre l'Occident et l'Orient, pourquoi fallait-il que souffrît l'Arménie ?

Jean-Pierre Alem : « (...) Si la Nation arménienne avait disparu, si elle s'était fondue dans les nations voisines, il manquerait à l'édifice de la civilisation une pierre... peut-être même une coupole » (2). C'est vrai. L'apport des Arméniens est bouleversant dans la mesure même où il demeure inconnu : l'architecture arménienne est la mère de l'architecture chrétienne. Ses premiers chefs-d'œuvres remontent au Ve siècle de notre ère. Elle a assimilé les influences de la Perse, des Parthes, des Hittites, d'Athènes, de Rome, voire de l'Egypte pour les recréer dans un art original et fécond. C'est elle qui a produit l'ogive gothique et la voûte à nervures gothique (3). L'Arménie exprime son universalité par son architecture. Ne nous étonnons pas de cet apport.

La nuit du moyen âge a été traversé par les plus admirables éclairs et rien n'est plus faux de croire à l'absence totale d'échanges intellectuels. L'ambassadeur d'Haroun-El-Rachid auprès de Charlemagne, saint Grégoire de Pithiviers, Ode-le-Messin, saint Macaire, patron de la ville de Gand, saint Irénée, saint Chryseuil, patron de Comines, étaient arméniens (4). Plus tard, la famille de Lusignan, originaire du Poitou, donne trois rois d'Arménie, pendant les Croisades (5). Les croisés eux-mêmes importent le goût oriental en Occident et, partant, les procédés architecturaux arméniens. Plus tard encore, Richelieu et Colbert attribuent aux Arméniens des privilèges de commerce avec les échelles d'Orient et encouragent leur installation en France. C'est ainsi que le prince Murat et l'ancêtre des Rostand seraient d'origine arménienne (6).

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(3 - *à suivre*)

(1) *André Malraux, postface à* « *Les Conquérants* », *Bernard Grasset, Paris, p.* 226.

(2) *J.-P. Alem, op. cit. p.* 126.

(3) *D'après Edouard Utudjian*, Les monuments arméniens du IVe au XVIIIe siècle. *Morancé, Paris*, 1967. — *On consultera également, sur l'architecture arménienne : Baltrusaitis.* Le problème de l'ogive et l'Arménie, *Ernest Leroux, Paris*, 1936 ; — *Benoit*, L'architecture, *Renouard, H. Laurens, Paris* 1912 ; — *Choisy*, L'art de bâtir chez les Byzantins, *Paris*, 1882 ; — *Diehl*, Manuel d'art byzantin, *Paris*, 1925 ; — *Macler*, Anciennes églises d'Arménie, *Paris*, 1923.

(4) *D'après la revue Missi*, 1965, *N°* 4.

(5) « *Léon V se retira dans le château de Saint-Ouen, qu'il devait à la générosité de Charles VI ; il mourut, le* 29 *Novembre* 1393, *dans le palais des Tournelles, rue Saint-Antoine, vis-à-vis de l'hôtel Saint-Paul, résidence ordinaire des rois de France. Son corps fut inhumé aux Célestins, où il resta jusqu'à la révolution, et ses cendres furent, à cette époque, jetées au vent comme celle de tant d'autres souverains ; son tombeau, d'abord transporté au musée des monuments français des Petits-Augustins, a été déposé, lors de la Restauration, dans les caveaux des sépultures royales de Saint-Denis, où il se trouve encore. On lit sur le pourtour de la dalle mortuaire, l'épitaphe qui suit : « Cy gist très noble et excellent prince Lyon -de Lizingue quint roy latin du royaume d'Arménie qui rendit l'âme à Dieu le XXIXe jour de Novembre l'an de grâce MCCCXCIII, pries pour lui* ». (*Jacques de Morgan, op. cit., p.* 236).

(6) *Missi*, 1965, N° 4.

ՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հայաստանի նման, Երեւանը եւս ունեցած զարգանալու բնականոն կեր – պ , չարունակական ձեւով : Այսուհան-դերձ , ընդհատումները պատճառ չեն դարձած մշակութային կեանքին անհե – տացման : Հոս ընդօրինակուած են ղանա-զան ձեռագիրներ , աշխատած են հայ մը-տաւորականներ : ԺԱ. դարուն , Երեւանի մէջ ապրած է տոմարագէտ Յովհաննէս Կողեռն : Մեռած եւ թաղուած է Երեւան :

Իբրեւ գիտնական մեծ հռչակ ունէր ժա-մանակակից հայ աշխարհին մէջ, կը վա-յելէր մարգարէի, ողեւեւս զուշակի համ-բաւ : Յովհաննէս Կողեռնի կրօնա–բարո – յական խոհերը մասամբ տեղ գտած են անոր վերագրուող աշխատութեան մը՝ «Տեսիլ» մէջ, զոր հրատարակած է Ն. Մառ 1895ին : Անուանի գիտնական Մե – լիքսէթ Երեւանցի , որ Այրարատի Վժան գիւղը ծնած ըլլալուն համար անուանուած է նաեւ Մելիքսէթ Վժանեցի, իր հասուն տարիներու գիտական աշխատանքները կատարած է Երեւանի մէջ : Մեռած է հոն եւ թաղուած Յովհաննէս Կողեռնի կողքին , 1631ին : Մելիքսէթ Բաղեշի Ամր-դոլի վանքին մէջ աշակերտեց Ներսէս Մոկացիի, որուն հետ յետագային գնաց Սիւնեաց Հարանց մեծ անապատը , ապա Լիմ կղզին : Վարեց ճգնակեացի կեանք , ուսումնասիրեց տոմարագիտութիւնը, քե-րականութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը :

Հայկական տպագրութիւնը կազմակեր-պելու գործին մէջ մեծ վաստակ ունի Ոս-կան Երեւանցի եպիսկոպոսը, որ Ուշի գիւղի Ս. Սարգիս վանքի վանահայրն էր եւ լատին քարոզիչ Պօղոս Փիրոմալլիի մի-ջոցով սորված էր լատիներէն : 1658ին , Յակոբ Ջուղայեցիի կողմէ Ամսթերտամ կը մեկնի Մատթէոս Ծարեցի, ուր կը հիմնէ հայկական տպարան մը : Այս տը – պարանին նիւթական զետնի վրայ մեծ օգտակարութիւն ցոյց տուած է Ոսկան Երեւանցիին եղբայրը՝ Աւետիս Ղլըջեն – ցը, որ յետագային շարունակեց Մատ – թէոսի գործը : Աւետիս Ղլըջենցիին օգ – նելու նպատակով , 1661ին, Յակոբ Ջու-ղայեցի Ամսթերտամ կը ղրկէ Ոսկան Ե – րեւանցին, որ կազմակերպեց տպագրու – թեան աշխատանքները եւ դարձաւ այս լուսաւոր գործին մեծ երախտաւորը :

Անոր հիմնած տպարանը, որ կը բա – նէր Էջմիածինի անունով, տեղափոխուե-ցաւ Լիվոռնօ, հոնկէ ալ Մարսէյլ : Տը – պագրուեցան «Աստուածաշունչը » , Է. դարու «Աշխարհացոյց»ը, Առաքել Դաւ – րիժեցիի «Պատմութիւն»ը, «Աղուեսա – գիրք»ը, «Քերականութիւն»ը եւայլն :

Երեւանցի էր Սիմէոն կաթողիկոսը : Ան աշակերտեց Էջմիածինի դպրոցին մէջ եւ հուսկ ուրեմն՝ ուսուցչութեան պաշ – տօն ստանձնեց այնտեղ : Իբրեւ Էջմիած-նի նուիրակ, այցելեց հայաշատ վայրեր: 1763ին ձեռնադրուեցաւ կաթողիկոս եւ կարեւոր գործ կատարեց Հայութիւնը Էջ-միածնին կապելու, վանքէն ներս լուսա – ւորութիւնը սերմանելու ուղղութեամբ : Ան էր որ հիմնեց ռուսահայ թեմը, նոր էջ մը բանալով հայ եկեղեցիին պատմու-թեան մէջ: Անոր ջանքերով 1771ին Էջ – միածնի մէջ հիմնուեցաւ տպարան՝ մայր հայրենիքի առաջին տպարանը: Թուղթ ապահովելու համար Եւրոպայէն մասնագէտներ հրաւիրեց եւ Էջմիածինի մէջ հիմնեց (1776) թուղթի գործարան մը : Սիմէոն որոշ վաստակ ունի նաեւ Վրաստանի տպագրական գործին մէջ : 1778ին ան վրայ Հերակլը Թագաւորին նուիրեց տպագրական մեքենայ մը :

Սիմէոն կաթողիկոս ունի նաեւ գրա – կան ժառանգութիւն : Դեռ վարդապետ եղած ժամանակ, ան գրած է Արիստոտէ-լի, Պորփիւրի եւ ուրիշ փիլիսոփաներու գործերուն մեկնութիւնները, քերողա – գիրք մը , տոմարագիտական աշխատու – թիւն մը, Նշանաւոր «Ջամբռ» գործը եւայլն : Հայ եկեղեցիին տօները կարգա – ւորելու նպատակով , կազմեց Տօնացոյցը (հրատարակուած է 1774ին, Էջմիածին):

Յայտնի պատմագիր է Աբրահամ Երե – ւանցին : Անոր «Պատմութիւն պատե – րազմացն » գործին մէջ տեղ գտած են 1721 – 1736ի թուականներու անցքերը : Պատմութեան երկրորդ գլուխը նուիր – ուած է Երեւանին: Հոս հանդամանօրէն նկարագրուած է 1724ի՝ Երեւանցիներու հերոսական դիմադրութիւնը Թուրք հրո – սակներուն դէմ : Աբրահամ Երեւանցիի «Պատմութիւն»ը առաջին անգամ տպա – գրուած է 1938ին, Երեւան :

Երեւանի Զորագեղ թաղը ծնած է գրա-գէտ, հրապարակագիր եւ մանկավարժ Մեսրոպ Թաղիադեան (1803 – 1858): Ապրած է արտասահման: Երեւանի ռու – սական բանակներու կողմէ գրաւման առ-թիւ , 1828 Նոյեմբեր մէկին, Կալկաթա – յէն Երեւանցիներուն գրած է նամակ մը, ուր կը մարգարէանայ քաղաքին ապա – գային մասին . «Ազգասիրութեան իմաս-տութեան լոյսն եւ արուեստից յառաջդի-մութիւնն բոլոր աշխարհն պիտի տա – րածուին»: Նոյն նամակին մէջ կը յոր – դորէ Երեւանցիներուն դպրոց բանալ . « Փուչ է մեր կեանքը, սնոտի է յոյսն , եթէ չէք ջանար մեր ազգին եւերեխայոցն լուսաւորութեան դուռն բանալ, որ վաղն եւ միւս օրն կարողանան մարդի միջումն մարդ երեւիլ » :

Խաչատուր Աբովեան իր կեանքին վեր-ջին տարիները անցուցած է Երեւանի մէջ, ուր տեսուչը եղած է տեղւոյն գա – ւառական դպրոցին : Աբովեանի երազն էր Քանաքեռի մէջ հիմնել մանկավար – ժական հիմնարկութիւն մը, բանալ նոր դպրոցներ, զարկ տալ արհեստներուն եւ գիտութեան :

Մտաւորական աշխատանք կատարած են նաեւ Աւետիք երեց, Մարգարէ Դպիր, Գրիգոր դրիչ, մանրանկարիչ Խաչա – տուր, Կարապետ վարդապետ, աշուղ Աղ-բար – Աղամ եւ ուրիշներ :

Վ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ուց, կարծես զգուշանում էր իրեն մօ – տեցողներից :

Գիտական աշխատանքներից ոչ մի ե – կամուտ չունենալով , նա ցանկանում էր մի հասարակ գործ, մի համեստ պաշտօն ունենալ առօրեայ ապրուստի համար : Օրինակի համար, նա կարող էր ճարտա-րապետի պաշտօնի կարգուել : Իրենից ծածուկ դիմեցի մի շարք ազդեցիկ մարդ-կանց՝ բարեխօսելու այդ մասին: Ոչինչ դուրս եկաւ :

Զանազան պարբերաթերթերի մէջ գը-րած յօդուածների համար ոչ մի հոնորար չէր ստանում : Ինչպէս կարող էր մի հայկական թերթ հոնորար վճարել, երբ հազար օրինակից աւելի չէր սպառւում : Ողորմելի վիճակ էր :

Թորամանեանը ոչ միայն տառապում էր չքաւորութիւնից եւ կցկտուած կեան-քից, այլեւ իր հիւանդութիւններից : Շա-րունակ հազում էր եւ յաճախակի շնչար-գելութիւններ ունէր : Երեւի չափից դուրս ծխելը աւելի էր ծանրացնում նրա վիճակը : Բայց նա շարունակում էր գը-ծագրել, աշխատել, զօրավարի պէս մար-տնչել թշնամուն յաղթելու համար : Եւ մեր գիտութեան զօրավարը յաղթեց իր թշնամուն — անտարբերութեանը եւ դրեց մեր ճարտարապետական գիտութեան հիմքը: Իր ասելով՝ արահետը բացեց , որ իրենից յետոյ եկող գիտնական ճար – տարապետները գնան այդ արահետով եւ լայն ու լուսաւոր պողոտաներ բանան հայ ճարտարապետութեան համար :

Երբեք չդադարեց աշխատել: Ինձ հետ զրուցելիս նա գրիչը ցած չէր դնում : Մի անգամ իմ ներկայութեամբ շատ ա – րագ գծեց մի խաչքար , որ լրացնում էր բեկորներից վերցրած մասերը : Տիգրան Հոնենցի եկեղեցու զարդաքանդակների վերարտադրութիւնն աչքիս առաջ արեց թուղթների գոլորեկ գծանկարով: Իսկ Հռոմոսի առասպելի սքանչելի զարդա-քանդակնե՞րը , որոնց վերարտադրու – թիւնը արտատպուած է շատ գրքերում :

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

(Շար. 2)

ՅԱՄԱՔԱՄԱՍԵՐՈՒ

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Երբ կը դիտենք աշխարհի քարտէսը , անմիջապէս մեր ուշադրութիւնը կը գրա-ւէ յատկանշական երեւոյթ մը՝ Արեւմտ-եան Ափրիկէի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի ծովեզերքներուն շրջագիծը նոյնութեամբ կը համապատասխանէ Հիւսիսային , Կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկանե-րու արեւելեան ծովեզերքի շրջագիծին : Այլ խօսքով, եթէ այս երկու հսկայ ցա-մաքամասերը միացնենք իրարու՝ անոնք լիովին կ՚ամբողջացնեն զիրար, կազմելով մէկ ցամաքամաս: Այս զարմանալի երե – ւոյթը զարգացուցին ծնունդ տուաւ այն տեսութեան, ըստ որուն շատ հեռաւոր անցեալին վերոյիշեալ ցամաքամասերը կազմած են միակտուր զանգուած մը, որ բաժնուած է երկու հատուածներու: Այդ հատուածները ժամանակի ընթացքին հե-ռացած են իրարմէ, իսկ բացուած ճեղքը լեցուած է ջուրով, կազմելով Ատլանտեան Ովկիանոսը :

Այս տեսութիւնը առաջին անգամ պաշտ-պանեց Վեկընէր, 1912ին, սակայն, ա – պացուցանելու համար կը պակսէին գի – տական փաստերը : 1956էն սկսեալ, հե – տախուզիչ նաւեր հաստատեցին , թէ ով-կիանոսներուն յատակը ծածկուած է 60 հազար քմ. երկարութեամբ լեռնաշղթա-յով մը: Այս լեռնաշղթան Ատլանտեանը հիւսիսէն հարաւ կը բաժնէ երկուքի, կը տարածուի Հնդկական եւ Խաղաղական Ովկիանոսները եւ կը շրջապատէ Բեւեռը: Լեռնաշղթային մէջտեղը կը գտնուի 1800 մ. միջին խորութեամբ ձոր մը, ուր կը կեդրոնանան երկրաշարժին գործունէու – թիւնը, հրաբուխներու շարժումները :

Ճշդելու համար ամերիկեան եւ եւրո – պա – ափրիկեան ցամաքամասերու հա – մապատասխան ըլլալը, Քէմպրիճի հա – մալսարանէն աշխատակիցներու խումբ մը օգտագործելով ելեկտրոնիք հաշուական մեքենայ մը չափեց ոչ թէ ծովեզերքին շրջագիծը, այլ ցամաքամասերու ընդծով-եայ ստորոտը ու հաստատեց, թէ Ատ – լանտեանի երկու ափերուն գտնուող ցա-մաքամասերը կատարեալ ճշդրտութեամբ համապատասխան են իրարու : Այսպէս , հաստատուեցաւ , օրինակի համար, թէ Պրազիլիոյ արեւմտեան ցցուած մասը կա-տարելապէս կը յարմարի Ափրիկէի Կի – նէի ծոցին :

Շարք մը գիտնականներ, ինչպէս Թուզօ Ուիլսըն, Ուայն, Մեթիւզ, Օփթայք, Հէյզ եւ ուրիշներ փաստեցին, որ ցամաքամա – սերը շարունակական շարժման մէջ են : Ապացուցուեցաւ նաեւ՝ որ ովկիանոսին յատակը կ՚ընդլայնի տարեկան 1,90 – 12 սանթիմեթր :

Ներկայիս փաստուեցաւ, որ երկրա – գունդը առնուազն չորս միլիառ տար – ուան հնութիւն ունի, իսկ ցամաքամասե-րը գոյութիւն ունին երեք միլիառ տարիէ ի վեր : Երկու հարիւր միլիոն տարի ա – ռաջ, Հարաւային Ամերիկան եւ Ափրիկէն մէկ ցամաքամաս կը կազմէին, ինչպէս նաեւ Հիւսիսային Ամերիկան եւ Եւրո – պան: Երկրագունդի վերին խաւերուն մէջ բարձրացող հոսանք մը զանոնք բաժնեց եւ դեռ այսօր ալ անոնք իրարմէ կը հե-ռանան : Միւս կողմէ սակայն, ամերիկ-եան ցամաքամասը կը մօտենայ Ասիոյ : Այսպէս, Ատլանտեան Ովկիանոսը կը մեծնայ, Խաղաղականը կը պզտիկնայ :

Այժմ վէճ կայ սկզբնական շրջանի ցա-մաքամասերու թիւի մասին (մէկ թէ ա-ւելի): Ըստ Փրոֆ. Ուիլսընի կարծիքին , ցամաքամասերու խոտորումը սկսած է երկրագունդի սկզբնական շրջանէն, շա – րունակուելով դարերու ընթացքին: Վե – ջին շարժումը սկսաւ 200 միլիոն տարի առաջ: Այս ժամանակաշրջանին, տեղի ունեցան բազմաթիւ շարժումներ: Ափրի-կէն, Հարաւային Ամերիկան, Բեւեռը . Աւստրալիան, Նոր Զելանտան եւ Հնդ – կաստանը, որոնք մէկ ցամաքամաս կը կազմէին — «Կոնտուանա», իրարմէ բաժ-նուեցան յաջորդաբար :

Շնորհիւ հետախուզութեան նորագոյն միջոցներուն, երկրաբանները եւ ուրիշ գիտնականներ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարեցին վերջին տարիներուն, յայտ-նաբերելու համար մեր երկրագունդի անցեալին վերաբերեալ գաղտնիքները :

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (345)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Գնդապետը երեք օրէ ի վեր ուղեղի տենդով պառկած էր :

Հիւանդութիւնը սկսած ժամանակ յո – ղի նախազգացում մը թելադրած էր նա-մակ մը գրել Գ. Ժիլնորմանին, որ զա – ւակը տեսնէ վերջին անգամ :

Հիւանդութիւնը ծանրացած էր :

Մարիւսի Վեռնոն հասած իրիկունը գնդապետը բախտագուշած էր եւ առանց սպասուհիին խօսքը մտիկ ընելու անկող-նէն ելած էր պառալով .

— Տղաս չեկաւ դեռ, ես երթամ ուրեմն զինքը տեսնելու :

Յետոյ իր սենեակէն ելած , նախասեն – եակին տախտակամածին վրայ ինկած եւ հոն մեռած էր :

Բժիշկը եւ ժողովրդապետը կանչուեր էին: Բժիշկը շատ ուշ եկած էր, ժողո – վրդապետը շատ ուշ եկած էր, զաւակը նոյնպէս շատ ուշ հասած էր:

Ճրագին աղօտ լոյսովը զետինը երկըն-ցած զալկադէմ գնդապետին այտին վրայ մեծկակ կաթիլ մը արցունք կ՚երեւար որ անոր մեռած աչքէն հոսած էր: Աչքը մարած էր, բայց արտօսրը չորցած չէր: Այս արցունքը իր զաւկին յապաղումն էր:

Մարիւս այս մարդուն նայեցաւ, զոր առաջին եւ վերջին անգամ կը տեսնէր, դիտեց անոր պատկառելի եւ առնական դէմքը, բաց աչքերը, որոնք չէին նա – յեր, սպիտակ մազերը եւ ջլապինդ ան-դամները:

Այս անդամներուն վրայ տեղ տեղ թը-խագոյն գիծեր կը նշմարուէին, որոնք սուրի նշաններ էին, եւ տեսակ մը կար-միր աստղեր, որոնք գնդակներու ծակեր էին:

Դիտեց այն ահագին սպին, որուն դէմ-քին վրայ դիւցազնութիւն էր դրոշմուած. դէմք մը, ուր Աստուծոյ բարութիւնը կը փայլէր:

Մտածեց թէ իր հայրն էր այդ մարդը, թէ մեռած է ան հիմա, բայց մնաց անըզ-գայ:

Իր զգացած տրտմութիւնը այն տրտ – մութիւնն էր, զոր պիտի զգար ուեւէ մար-դու առջեւ, եթէ զայն մեռած եւ զետինը փռուած տեսնէր: Այս սենեակին մէջ կսկծալի է սուգը:

Սպասուհին անկիւն մը քաշուած կու-լար հեծկլտալով, ժողովրդապետը կ՚ա – ղօթէր, միանգամայն իր հեծկլտուքը կը լսուէր, բժիշկը աչքերը կը սրբէր. դիակն անգամ կուլար:

Բժիշկը, քահանան եւ կինը մէկ կողմէ կսկիծով կը ցաւէին, միւս կողմէ Մա-րիւսի կը նայէին անմռունչ. Մարիւսը, օտարականը:

Մարիւս որ շատ քիչ յուզուած էր, ա-մըչցաւ եւ բռնած գլխարկէն չփոթիլ սկսաւ. գլխարկը ձգեց որ ինկայ ձեռքէն, կար – ծել տալու համար թէ վիշտը ուժ չէր թողուցած որ կարենայ բռնել զայն:

Կը զգար նաեւ խղճի տագնապ մը, եւ կ՚անարգէր ինքզինքը այսպէս վարուե – լուն համար: Մի՞թէ իրն էր յանցանքը : Սէր չունէր հօրը վրայ. ի՞նչ կրնար ընել:

Գնդապետը բան մը չէր թողած :

Կահ–կարասին ծախուեցաւ եւ փոխար-ժէքով հազիւ թաղումին ծախքը վճար – ուեցաւ:

Սպասուհին թուղթի կտոր մը գտաւ եւ Մարիւսին յանձնեց զայն:

Այս թուղթին վրայ հետեւեալ տողերը կային զոր գնդապետը իր ձեռքով գրած էր.

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարկրիտ Միսաքեան եւ զաւակները Կարպիս եւ Ժանին Նիկողոսեան եւ Այրի Տիկին Զարդար Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի (Նոյ. 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ Ստեփան *Պօյաճեանի յիշատակին :*

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԻՍԻԻ ՄԷՋ
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կամքէ անկախ պատճառներով (տեղի պիտի ունենար այս Կիրակի) :

ՆՈՒԷՐ

Էքս Ան Փրովանսէն Պ. Սարգիս Քանտոյեան յիսուն ֆր. կը նուիրէ Յառաջի խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ, եւ քսան ֆրանք «Հայաստան»ի :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Արնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է քսան ֆրանք, Կիւլէզեան ընտանիքէն, Տիկին Արաքսի Փիլաֆեանի մահուան առթիւ :

×

Այրի Տիկին Աննիկ Պաղըրճեան եւ աղջիկը Օր. Արմենուհի իրենց ամուսնոյն եւ հօր Արշակ Պաղըրճեանի մահուան եօթներորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց տաղրոջ եւ հօրեղբօր Աստուր Պաղըրճեանի յիշատակին երեսուն ֆրանք կը նուիրեն Կապ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի վարչութեան : Նաեւ Ամերիկա նորոգ հանգուցեալ իրենց երիտասարդ քուղէնին Հրանդ Պօնթօնեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ քսան ֆրանք :

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .— Ոմն՝ բարեպաշտ տիկին մը եկեղեցւոյ 200 ֆրանք, Պօմոնի Կապոյտ Խաչին 50 : Ողբացեալ Պ. Ալոյեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Այրի Տիկին Արմենուհի Ալոյեան Կապ. Խաչին՝ 20 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մարգմանեան Կապ. Խաչին քսան, Յովհ. Հացագործեան Կապ. Խաչին քսան, Առաջնորդարանին քսան, Բարգէն Շաքարեան առաջնորդարանին քսան, Վ. Տէր – Վարդանեան եկեղեցւոյ տասը ֆրանք :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Նոյեմբեր 17, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ Նորվան աբեղայ Զաքարեան :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2.— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3. — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4. — Օտար Գրականութիւն, փ.—Գրականութեան լուսանցքին վրայ, 6. — Նշխարներ, 7.— Հայ Կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8.— Հայաստան, 9.—Արուեստի Աշխարհ, 10.— Սարէն – Զորէն, 11.— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12.— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13.— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14. — Մահագրութիւն :

Գին՝ թղթակազմ 18 փրանք, լաթակազմ՝ 22 փրանք, կանխիկ :

Ստանալու համար դիմել Հրանտ Սամուէլեան գրատունը,

51, Rue Monsieur-le-Prince
PARIS (6e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Շաբաթ օր վերջին պահուն կը հաղորդէին թէ հայկական յայտագիրը պիտի սկսի ժամը 9ին, (փոխանակ 8.30ի, Մէտի հանդիսութեանց պատճառով) :

Ի ՊԱՏԻՒ
ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆոր – վիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ վոլթէռ, Րիւ վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Միջոց .— Շատոնթոն – էքոլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ .— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ :

BAIL A CEDER

*Մահուան պատճառով, ծախու է կօշկակարի պզտիկ խանութ մը, կազմածով, Փարիզի 16րդ Թաղամասին մէջ (*փրիզ – *իւնիքին քովը) : Վերջին գին՝ 20.000 Ֆր :*

Դիմել .—

1, Rue Auguste Maquet, Paris (16e)
Tél. : MIR 70-64

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, Կիրակի օր : Զուարթ անակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան աւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յունուար 12ին, Վօվընառկ, *էքսէն հինգ քիլոմեթր, գեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղերը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմելով Ֆօթօ Ռեքս, 2 Րիւ* Պերնար տիւ Պուա, *կամ Չորեքշաբթի իրիկունները 8*ին, 2 Րիւ տէ Քովալէսան :

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ
Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20.45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 փրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE

87 La Canebière
MARSEILLE (1er)

Téléphone :
62 - 03 - 44 — 64 - 09 - 49

POUR

LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A I F

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 19 NOVEMBRE 1968

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11366 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.366

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

...ՈՒ ՀԵՌԱՆԱՆՔ ԼԱՑԻ ՊԱՏԷՆ

Իրաւացի խանդավառութիւն մը ստեղծած է մեծ ժախեանի այնքան յաջող յանախօսութիւնը մեր բոլոր ընթերցող ներուն մօտ, ինչպէս կը հաստատեն առջին առաջին արձագանգները : Այլապէս չորհաւորելի է մեր բարեկամին առած յանդուգն քայլը, երբ նկատենք թէ ի՛նչ հանդիսաւոր առիթով մըն է, որ ունեցած է այս ելոյթը : Աւելի քան մէկ ժամ Հայաստան քարոզել, դժուարահաճ եւ ... օրակակն մասնագէտ ընտրանիի մը, արժանանալով անոր գնահատանքին, փոքր ... մը չէ : Ու այսօր պելժիական ժամուլի արձագանգները եւ հեռատեսիլի ծրագիրները ցոյց կուտան թէ երիտասարդ իրաւագէտը, ավերախտ նիւթ մը ընտրելով հանդերձ, կրցած է անոր տալ ... ոճ մը, որ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ստեղծէ մեր դրացիներուն մօտ :

Պարզ է, եւ այլապէս կարեւոր, որ իր ... եւ բովանդակութեամբ, մեծ ժախեանի խօսքը ուղղուած է օտար եւ գլխաւորաբար իրաւաբանական շրջանակներու : Տարբեր բան պիտի ըսէր պելժահայ իրաւաբանը եթէ խօսէր իր հայրենակիցներուն : Բայց կարեւորը ա՛յս ըսուածն է :

Տարբեր մարզի մը մէջ, օգտակար քարոզչութիւն մըն է Հայութեան համար, ... մեր պաշտօնակիցին յօդուածաշարքը, ինչպէս քանի մը չաբաթ առաջ, Ֆրանսայի Համայնավար պաշտօնաթերթին յօդուածը, հրատարակուած այն օրերուն, երբ նախագահ տը Կոլի «Եաչաները» կրնային միայն արինել, Ափրիկեան սեւ օրերէն Ֆրանսական պայծառօրերու հասած արմատախիլ բազմութիւններու սրտերը :

Բուցէ օրը եկած է հասկնալու, որ պարկ է լեզու փոխել, ոճ փոխել, ու տարբեր ձեւով մօտենալ եւրոպական ... :

Աւելի քան կէս դար է, որ գիրար կը մխիթարենք մեր պատմութիւնը մեզի պատմելով, ու յաճախ գութ եւ արդարութիւն հայցելով մարդոցմէ, որոնք ամէն օր Պիաֆրայի ջարդուածներուն համար կը բռնեն :

Ցեղ մը կայ, հպարտ ու տաղանդաւոր, որ ճարտարապետութեան դաս տուած է Արաբներուն ու Արեւմուտքի :

Ցեղ մը կայ հպարտ ու տաղանդաւոր, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն կողքին, այսօր առաջարկել կը կարդայ աշխարհի, Երեւանէն Հռոմ, գիտութենէն քրիստոնէութիւն, իր հանճարեղ զաւակներով :

Ցեղ մը կայ հպարտ ու տաղանդաւոր, որ Երեւանէն Փարիզ ու մինչեւ Վենետիկ, իր մանրանկարչութեան հաւաքածոներով, փաստը տուած է արուեստի ու ... իր ըմբռնումին, դեռ դարեր առաջ :

Ցեղ մը կայ հպարտ ու տաղանդաւոր, որ այսօր Միլանի մէջ, արուեստի ախոյեան խառլացի ժողովուրդին հիացում կը պարտադրէ ճարտարապետական փայլուն ցուցահանդէսով մը :

Օրը եկած է որ այս ձեւն ընտրենք Հայութիւնն ապրեցնելու արեւմտեան ոստաններու մէջ, ու հեռանանք լացի պատէն :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԷՇՏԱՅԷՆ ԱՌԱՋ՝ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԻԱՄՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

Լեհ համայնավար կուսակցութեան Ե. համագումարը վերջ գտաւ անցեալ օր, անգամ մը եւս ամրապնդելով Մոսկուայի «հաւատարիմներուն» դիրքը : Քաղաքական բիւրոյէն հեռացուած են ծաղումով հրեայ՝ Շիր, որ փոխ - վարչապետ է, Ռաֆացքի՝ Արտաքին նախարար եւ Վանիոլկա :

Միջազգային գետնի վրայ, Բրեժնեւ կը պատրաստէր Փեշտայի նախապատրաստական ժողովը, որ սկսաւ Երկուշաբթի : Արդարացնելով Չեխոսլովաքիա (կամ այլուր) զինեալ միջամտութիւնը, Բրեժնեւ կ'ըսէ. — «Զինուորական օժանդակութիւն մը քոյր երկրի՝ վերջ տալու համար ընկերվարական վարչակարգի դէմ եղած սպառնալիքներուն, բացառիկ միջոց մըն է, պարտադիր, որ կը կատարուի միայն ներքին թշնամիներու գործունէութեան պատճառով» :

Բրեժնեւ կը դատապարտէ Պեկինը եւ Փեքինը եւ կը յիշէ թէ դէմ է «նեղմիտ ազգայնականութեան եւ ավանթիւրիզմին, որոնք ազգայնամոլութեան մէկ ձեւն են» : Բրեժնեւ չի մոռնար անշուշտ ձաղկելու ամերիկեան աշխարհակալութիւնը եւ գերմանական վրէժխնդրութիւնը, ապա կ'անդրադառնայ Համայնավար կուսակցութեանց միջազգային ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ « ի մօտոյ » :

Այս ժողովն է որու պատրաստութեան համար Փեշտա հաւաքուած են կուսակցական ներկայացուցիչներ :

Ամէն պարագայի մէջ միասնական ոգիէ պակաս մը կայ ամէն կողմ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՄԱՆԻ մէջ համաձայնութիւն կընքուած է պաղեստինեան դիմադրութեան չորս մեծ կազմակերպութեանց պարագլուխներուն միջեւ : Այս համաձայնութեամբ նախատեսուած է համադրութիւն մը քաղաքական եւ զինուորական գետնի վրայ :

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն թէ խորհրդային նաւեր կրկին Վոսփորը անցած են : Օրէ օր կ'աւելնայ խորհրդային նաւատորմը Միջերկրականի մէջ :

ՆԱՍԸ քննութեան ելած է, եգիպտական զօրքերու մօտ Սուէզի Ջրանցքին երկայնքը :

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Ալեկոս Փանակուլիս մահուան դատապարտուեցաւ զինուորական ատեանին կողմէ : Մէկն էր Փափատոփուլոսի մահափորձի ամբաստանեալներէն : 31 տարեկան ուսանող մըն է, կ'ըսուէր թէ կրնայ գնդակահարուիլ երեք օրուան մէջ, բայց անկարելի չէր նկատուիր նաեւ որ վարչապետը ներում շնորհէ :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Մաարիտ հասած է, բանակցելու համար Սպանիոյ ամերիկեան խարիսխներուն մասին :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կընքած է Կարդինալ Պէա, 87 տարեկանին : Գլխաւորաբար ինք էր քրիստոնէութեան միութեան համար աշխատողը եւ կ'ուզէր նաեւ որ Հրեաները պատասխանատու չընկատուին Յիսուսի խաչելութեան համար :

ՉԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գ.

— Ի՞նչն է ձեր գլխաւոր մտահոգութիւնը :

— Ժամանակը :

— Ինչ ըսի՞ք :

— Ըսի, ժամանակը : Ժամանակ չունիմ եւ շատ են ընելիքներս : Այսօրուան օրս մեր ամէնուն ալ ընելիքները շատ են :

Այսպէս կը խօսի ճարտարապետ Գրիգոր Հասրաթեան, 48 տարեկան, վեց տարիէ ի վեր Երեւանի քաղաքապետ :

Ճիշդ է թէ այսպէս կրնան խօսիլ աշխարհի վրայ բազմաթիւ մեծ քաղաքներու քաղաքապետները :

Երեւանի մէջ պատմութիւնը ընթացած է շատ արագ :

1920 Նոյեմբերին, երբ Հայաստան կը խորհրդայնանար, Երեւան ունէր 30.000 բնակիչ : Այսօր կը հաշուէ 740.000 քաղաքացիներ : Սովորական երեւոյթ չէ անշուշտ որ հնամեայ, նիրհած քաղաք մը յանկարծ արթննայ եւ 25 անգամով բազմապատկուի՝ կէս դարու ընթացքին : Կարելի չէ չյիշել օրինակը Սիպերիոյ, Թեքսասի եւ Քալիֆորնիոյ կարգ մը քաղաքներուն :

Քալիֆորնիոյ ... եւ եթէ՞ Հայաստանն ալ տարեկան իր 325 օր արեւով, իր այգիներով, իր մրգաստաններով, իր ճարտարարուեստով եւ տարրալուծարաններով խորհրդային Քիլիֆորնիա մը ըլլար :

Խանդավառ թուանշաններ կ'արձակէ քաղաքապետը, որուն կարելի չէ չհամակրիլ՝ այնքան ուղղամիտ է, ժպտուն եւ վճռակամ :

— « Այսօր Երեւանի մէջ կարելի է հաշուել 11 հազար ճարտարագէտ եւ այլ մասնագէտներ, չորս հազար բժիշկներ, երեք հազար տնտեսագէտներ եւ ընկերաբաններ, 12 հազար ուսուցիչներ եւ դաստիարակներ : Երեւան ունի 188 դպրոց : 13 հազար ուսանողներ կը յաճախեն համալսարան եւ 12 հազար՝ Բազմարուեստից վարժարան : Գիշերային դասընթացներու կամ թղթակցութեամբ հետեւողներով՝ ուսանողութեան ընդհ. թիւը կը հասնի 42 հազարի :

Ունինք ութ թատրոն եւ 42 շարժանկարի սրահ : Արուեստագէտներու Միութիւնը կը հաշուէ 340 նկարիչներ եւ քանդակագործներ : 1967ին տպած ենք 741 գիրք՝ 9 միլիոն տպաքանակով :

Այս վերջին տարիներու ընթացքին կառուցած ենք մէկ ու կէս միլիոն քառակուսի մեթր բնակարան եւ բնակութիւնը այնքան աժան է՝ որ իբրեւ թէ ձրի ըլլար ... » :

Կ'ընդմիջեմ զայն .

— Ի՞նչ է գինը :

— Իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրին ամսական 10 - 12 կոպէկ :

— Ի՞նչ է միջին տարածութիւնը :

— Մէկ կամ երկու անձի համար՝ քառակուսի մեթր բնակարան մը, որ կ'ընդգրկէ սենեակ մը, խոհանոց մը եւ լոգարան մը : Երեք կամ չորս հոգիի համար՝ երկու սենեակ, 35 - 38 քառ. մեթր տարածութեամբ, հինգ հոգիի համար երեք սենեակ՝ 46 - 54 քառ. մեթր տարածութեամբ. վեց հոգիէն աւելի բնտանիքի մը համար՝ չորս կամ հինգ սենեակ :

Քալիֆորնիոյ մէջ գտնուելու զգացումս կը զօրանայ մանաւանդ կէսօրէ ետք, երբ կը հանդիպիմ Հայաստանի վարչապետ Բաղալ Մուրատեանին :

Կը խօսի ինծի նոր գիւղերու, նոր քաղաքներու, նոր ամբարտակներու, նոր ճամբաներու, ոռոգման նոր ջրանցքներու, մշակութային նոր ձեռնարկներու, նոր գործատուներու մասին : Անշուշտ որ, եթէ երբեք չգիտնայի թէ որքա՜ն հին է Հայաստան, պիտի մտածէի թէ ամէն ինչ նոր է հոն :

Երբ Խորհրդային Միութեան քարտէսը կը դիտեմ, չափազանց փոքր կը թուի Հայաստանը : 29 հազար քառ. քիլոմեթր, որ կը հաւասարի Պելժիոյ տարածութեան : Բնակչութիւնը՝ 2.360.000 հոգի, այսինքն Արեւմտեան - Պերլինի չափ :

Մեծ երկիր է սակայն մշակութային, գիտական եւ տնտեսական գործունէութեամբ : Միայն Երեւանը այսօր կը հաշուէ աւելի քան հարիւր գործատուներ. քիմիագիտութիւն, արուեստական ձգախէժ (տասը հազար գործաւոր), ելեկտրական լարեր, ելեկտրոնիկ, ելեկտրական կազմածներ, ինքնաշարժներ, կերպաս, անձրեւէն, գինի, քոնեաք :

.. Հայկական այս սքանչելի քոնեաքը որմէ, երեք - չորս հոգիով, անքաղաքավարութիւն պիտի սեպուէր չխմել գոնէ շիշ մը՝ չմոռնալով տակաւ մտերմական եւ ջերմ «կենաց»ները :

Այո, ամէն ինչ նոր է հոս :

Բացի կարգ մը խրճիթներէ եւ հին տուներէ, որոնք կը մնան տակաւին Երեւանի կարգ մը թաղերուն մէջ : Արդեօ՞ք այս փլատակ տուները պահած են որպէսզի չմոռցուին 1920ական թուականներու յիշատակները, երբ տակաւին Երեւան գաւառական անկիւն մըն էր : Ժամանակակիցները զայն կը ներկայացնեն իբրեւ « փոշեպատ եւ աղտոտ քաղաք մը, նեղ եւ օձապտոյտ փողոցներով, կաւակերտ եւ տափարակ երդիքներով տուներով» :

— Բայց ոչ, կ'ըսէ քաղաքին գլխաւոր ճարտարապետը՝ Եդուարդ Պապեան, անցեալի այդ տնակները իրենց կարգին պիտի անհետանան : Միայն թէ, ժամանակ պէտք է : Քառասունեւութ տարիներէ ի վեր այնքան արագ աճեցաւ մայրաքաղաքը, որ շինարարական բոլոր յատակագիծները յաջորդաբար դարձան ժամանակավրէպ : Այս անգամ դարձանք հեռատես : 1980ի համար նախատեսեցինք մէկ միլիոննոց քաղաք մը :

Օր ըստ օրէ կը քանդուին հին թաղամասերը, եւ ամէն կողմ կը բարձրանան նոր շէնքեր, կառուցուած երկրին քարերով՝ կապտորակ - մոխրագոյն բազալտ կամ վարդագոյն տուֆ :

— Ոչ միայն վարդագոյն, կ'ընդմիջէ Եդուարդ Պապեան, այլ, քաղաքին շրջակայքը, գտած ենք տուֆի երեսունեւինը տեսակներ : Մէկ թիւ աւելի քան մեր հայկական տառերը :

Խորհրդ. միւս հանրապետութիւններուն նման, Հայաստան եւս դժուարագոյն տարիներ ճանչցաւ. — Յեղափոխութեան յաջորդող անմիջական դաժան շրջանը, աղքատութիւնը, ստալինականութիւնը, մաքրագործումները, ռուսականացման ծրագրուած փորձերը, դարձեալ ու դարձեալ մաքրագործումները, ապա պատերազմը, տառապանքները, յաղթանակը եւ արիւնաքամ երկիրը՝ աղքատացած, ուժասպառ, հակառակ անոր որ, առաջին անգամ ըլլալով պատմութեան մէջ, թշնամին զայն չէ ասպատակած :

Ապաստալինացումը Միութեան միւս 14 երկիրներուն պէս հոս եւս իր գործն է տեսած : Նոր շունչ մը կը շնչեն : Բացէ ի բաց կը խօսին ամէն բանի մասին :

ՓՕԼ ՏՐԷՅՖԻՍ

(Շար.)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այս աւելորդ վկայութիւնը ինձ թոյլ տուեցի, որովհետեւ մի ժամանակ Պետրոգրադում հայագիտական շրջանակում տարածուած էր, որ Թ. Թորամանեանը ոչ միայն ճարտարապետի վկայական չունի, այլեւ գծագրել իսկ չգիտէ... Այդ շշուկները տարածողներից մէկին ես հանդիպել եմ Փարիզում իմ հայրենակից եւ սիրելի բարեկամ Գեղամ Կոստանեանցի տանը : Գեղամը Կարապետ Կոստանեանցի փոքր եղբայրն էր եւ Յովսէփ քահանայի որդին : Տէր Յովսէփը Հառիճայ վանքի նորոգողն էր եւ հովանաւորը : Իմ բարեկամիս այցի էր եկել ճարտարապէտ Փաստակեանը, որ Պետերբուրգում էր ապրում, յայտնի հայ գործիչ, բարեկամը Նիկ. Մառի և քաջատեղեակ հայագիտական հարցերում : Փաստակեանը իր ծախսերով հիմքը դրեց Փարիզում հայագիտական ազատ մի ճեմարանի, որի գլխաւոր դասախօսն էր Փրոֆ. Ադոնցը : Երբ խօսք բացուեց ճարտարապետ Թորամանեանի մասին ճարտարագէտ Փաստակեանը պնդեց, որ Թորամանեանը ճարտարապետ չէ եւ գծագրել մինչեւ անգամ չգիտէ : Այս զրպարտութիւնների մէջ խառն էր Մեսրովբ վարդապետ Մագիստրոսը, որը «Զուարթնոցի» բանասիրական մասի հեղինակն էր եւ մեծ դեր է խաղացել եկեղեցու պեղումների գործում :

Ուրեմն Թ. Թորամանեանի կասկածները, որ ինքը թշնամիներով է շրջապատուած, երեւակայական չէր : Ես պատահմամբ «օձն իր բնի մէջ տեսայ» : Թ. Թորամանեանին անձամբ չճանաչող ճարտարագէտ Փաստակեանը հրապարակեց իմ ներկայութեան չարամիտ նենգութիւնը, չարախօսութիւնը նախանձ մարդկանց, որոնք թունաւորեցին հերոս գիտնականի հոգին եւ գործը նրա ամբողջ կեանքում : Որոշ մարդիկ, մասնագէտներ, այսօր էլ շարունակում են Թորամանեանի գործը նսեմացնել :

Ակադ. Ն. Մառն սկզբում, թէեւ քաղաքավարի, սակայն խիստ վերապահ էր Թորամանեանի Զուարթնոցի վերակազմութեան հանդէպ : Յետագայում Մառն իր վերաբերմունքը փոխեց, երբ փշրանքները հաւաքելով, իր ձեռքով ամբողջացրեց Անիի Գագկաշէն եկեղեցու նմանակը(*) : Այնուհետեւ Մառը դարձաւ Թորամանեանի բարեկամը :

Մի անգամ ինձ Թիֆլիս էր կանչել Անդրանիկը Երզնկայի շրջանի հայկական գործերի համար, որոնցով նուիրածութեամբ զբաղւում էր նրա վաղեմի օգնականն եւ զինակից Մուրատը : Անդրանիկի հետ մի քանի հանդիպումներ ունեցայ : Անդրանիկն իր հայրենակից, Շապին-Գարահիսարցի Թորամանեանի նման լքուած ու չքաւոր, մի սառն ու անհրապոյր սենեակումն էր ապրում, որտեղ ցրտից սառած մատներով գրի էր առնում իր անցեալ հարուստ կեանքի դրուագները եւ մտադիր էր գրքով հրատարակել : Գրքի համար չունենալով Շապին-Գարահիսարի լուսանկարը, Անդրանիկը հասարակ կաւից շինել էր քաղաքի մեծ ժայռասարը, բերդի տեղադրութեամբ, կաւէ գնդակներով նշանակուած թնդանօթային մարդկոցների բները եւ այլ պայմանական նշաններ, ամբողջութիւնը նման է այն ամրոցներին, որ աւազից կերտում են երեխաները ծովափին :

Երեւութապէս հպարտ իր ստեղծագործութեամբ, մեր ազգային հերոսը հարցրեց ինձ :

— Էհ, կը հաւնի՞ս, աղէ՞կ է, ես ինքս շինած եմ զայն :

— Ոչ, չեմ հաւանում, այս ձեր կերտածը ներկայանալի չէ եւ չի վայելում ձեր սխրագործութիւնները պատմող գրքին : Ես ձեզ կ'ուղարկեմ ձեր քաղաքի գեղեցիկ լուսանկարը, որ ինձ կը յանձնէ վստահաբար ձեր հայրենակից ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը :

Անդրանիկը խիստ դէմք ընդունելով յարեց .

— Ծօ, ատոր հետ ի՞նչ գործ ունիս :

— Ի՞նչ գործ պիտի ունենամ, դու մեր ազգային ինքնապաշտպանութեան հերոսն ես, մեր զինուորներին օրինակ տուողը, իսկ Թորոս Թորամանեանը մեր ազգային հերոսն է մեր մշակոյթի եւ արուեստի բնագաւառում : Երկուսդ էլ անվախ մարտնչող դժնդակ պայմաններում, երկուսդ էլ սիրելի մեզ բոլորիս, երկուսդ էլ համաքաղաքացի, երեւի մանկութեան ընկերներ ...

Վերադարձիս այցելեցի Թ. Թորամանեանին եւ նրան խնդրեցի փոխ տալ ինձ իր թանկագին լուսանկարը, որ իր ձեռակերտն էր եւ յայտնեցի ում համար է :

— Ծօ, ատոր հետ ի՞նչ գործ ունիս ...

Երկու մեծ Հայերն էլ նոյն նախադասութիւնը գործածեցին, երկուսին տուած յարգալից պատասխաններս էլ նոյնը եղան : Երկուսն էլ լռեցին եւ չշարունակեցին : Երկուսն էլ նոյն քաղաքից, երկուսն էլ Քիպարեան տ'Արջուկենց (Փարիզում այս ծերունազարդ եպիսկոպոսը իրեն ազնուականի տեղ դնելու համար, Ֆրանսական ազնուականի հովեր առնելով դ'Արջուկենց էր աւելացրել իր անունի վրայ) Վռամշապուհ քահանայի աշակերտներն էին, երկուսն էլ հիւսնի աշակերտ, երկուսն էլ իրենց քաղաքի ժայռի նման կարծր բնաւորութեամբ, կամակոր, երբեք իրենց ճանապարհից չշեղուող ...

Ճարտարապետն ինձ հետ հարազատի նման էր : Երբեք նրանից մի դառն ակնարկ չլսեցի ոեւէ մարդու հասցէին : Նա շուտ մոռանում էր մարդկանց վատ վերաբերմունքը, միշտ գնահատում էր ու վեր հանում վատութիւն անող մարդկանց արժանիքները (օրինակ՝ Մեսրովբ եպիսկոպոսը), կարծես բնական էր գտնում, որ իրեն հալածեն ու բամբասեն :

Շատ հոգսեր ունէր ճարտարապետը : Անհամբեր սպասում էր պատերազմի վերջանալուն : Անհանգիստ էր այն մեծածաւալ գրքի լոյս տեսնելուն, որ հրատարակում էր Փրոֆ. Ստրժիգովսկին, որը բարձր հմտութեամբ գործակցում էր Թորամանեանին : Ինձ պատմում էր, որ փրոֆէսօրին էր յանձնել իր ամբողջ գիտական հարստութիւնը, կուտակած երկար տարիների աշխատութեամբ, դէզերով պլաններ, լուսանկարներ, աւերակ յուշարձանների վերակազմութիւններ, այլ զարդանկարների օրինակներ, գրուածքների ձեռագրեր եւ սպասում էր արդիւնքին մանկական անհամբերութեամբ եւ մտասեւեռումով :

Երբ մեր քաղաքը՝ Գիւմրին թուրքերը գրաւեցին, Թ. Թորամանեանը աճապարանքով մեկնեց Ղարաքիլիսա՝ կորցնելով իր մեծ արխիւը, գրադարանի մի մասը՝ ձեռագիր աշխատութիւններ եւ մեծ քանակութեամբ լուսանկարներ : Գիւմրիի իր բնակարանում թողած արխիւի եւ գոյքի մեծ մասն էլ կողոպտուել էր : Այդ կորսուած գրքերի մէջն էր Էրզրումից իրեն ուղարկածս Ֆրանսերէն եւ հայերէն բանասիրական եւ ճարտարապետական աշխատութիւնների փոքր գրադարանը : Ուղղակի յուսահատուած էր : Այդ ժամանակ ինքս էլ ծանր վիրաւորուած, շատ վատ վիճակում, իմ խնդրանքով, թողնուած էի հիւանդանոցում, վստահ լինելով, որ կեանքիս վերջը մօտ էր : « Մարդասէր » թուրք գլխաւոր բժիշկը թունաւորելով կամեցաւ վերջ տալ կեանքիս, ինչպէս թունաւորելով սպանեց մի շարք հայ վիրաւոր զինուորների : Թոյնը մարսեցի : Կէս ապաքինուած, տեղափոխեցին ինձ եւ մի քանի վիրաւորներ Երեւան : Ապա մեկնելու էի Ֆրանսա բուժուելու :

Մեկնումէս առաջ այցելեցի Թորամանեանին, որն իր տունը փոխել էր եւ այժմ ապրում էր Նկուղում : Մաքուր էր սենեակը, աղքատիկ, առանց կարասիների : Գրադարանը՝ դատարկ, մնացած մի քանի բեկորներ իր դիւանից, սնտուկները չքացած : Պատմեց իր ոդիսականը — փախուստը, սոված, անտէր, գոյքերը կորցրած, սակայն միշտ տէրը իր անյողդողդ կամքի եւ աշխատելու, տքնելու ցանկութեան : Ես Թորամանեանին նմանեցնում եմ հրաշալի դոկտոր Նանսէնին : Երկուսն էլ վհատել չգիտէին :

Ֆրանսա մեկնելուցս առաջ Թորամանեանին խնդրեցի տալ անհրաժեշտ ճարտարապետական գործիքների, զանազան պիտոյքների եւ չճարուող գրքերի ցուցակը, որպէսզի կարողանամ շուտով ձեռք բերել եւ ուղարկել բոլորը : 1919 թուին էր, Սեպտեմբերին :

Ցուցակը պատրաստեց ու պատուիրեց Փարիզում տեսնել իր «սիրեցեալ եղբայր բանաստեղծ Արշակ Չօպանեանին», որ ամէն կերպ կ'աշխատի լրիւ յաջողցնելու իր ուզածները, մանաւանդ որ Թորամանեանը «Անահիտի» մէջ հրատարակել է իր յօդուածները՝ հոնորար դեռ չէր ստացել :

Խեղճ Թորամանեան, նա միամտօրէն կարծում էր, որ Չօպանեանը մեծ դրամ է վաստակում, որ կարող լինի իր յօդուածագիրներին հոնորար բաժանել, չէր իմանում, որ հայ վաճառականները եւ ուրիշ մեծահարուստ մարդիկ ոչ միայն չէին օգնում Չօպանեանին, այլեւ «Անահիտը» կարդում էին ձրի :

Չօպանեանն ինձ ժամադրութիւն տուեց. խոստացաւ իսկոյն գնումները կատարել եւ նոյնիսկ Թորամանեանի խնդրածըն էլ շնորհել նրան : Ուրախութեանս չափ չկար, թէեւ Չօպանեանի սենեակի թափթփուած ու անկարգ խառնիճաղանճը վրաս շատ վատ տպաւորութիւն թողեց :

Մեկնելուցս առաջ ասացի . «Պարոն Չօպանեան, եթէ ձեր բարեկամ հայ մեծահարուստները մերժեն Թորամանեանին օգնել, խնդրեմ ինձ շուտով հեռախօսել, որ կարողանամ ուրիշ աղբիւր գտնել » :

Ժպիտով պատասխանեց, որ անպատճառ կը յաջողեցնէ եւ շատ շուտով, թող վստահ լինեմ :

Մի Կիրակի հանդիպեցի նրան եկեղեցում, չփոթուելով ասաց, որ ցուցակը կորցրել է եւ գնումները դեռ չի կատարել : Մեղքս չթաքցնեմ, վիրաւորուած պարսաւեցի բազմավաստակ բանաստեղծին եւ շնորհալի գրագէտին :

Նոր ցուցակը յաջողուեց կազմել միայն մասամբ, բանասէր Կարապետ Բասմաջեանի յիշողութեամբ : Յայտնի է, որ Բասմաջեանի հետ է Հայաստան եկել Թորամանեանը, թէեւ երկուսի առաքելութիւնը չի յաջողուել եւ Թորոս Թորամանեանը բախտի քմահաճոյքին է թողնուել ու Բասմաջեանի հետ յարաբերութիւնները վատացել են : Համակրելի Բասմաջեանը ծիծաղելով պատմեց իրենց բախտախնդրութիւնը եւ ցնորական յոյսերը, որ հայ հարուստները իրենց պիտի օգնէին մեծ գումարներ դնելով նրանց տրամադրութեան տակ, եւ ինքն ու Թորամանեանը հրաշքներ պիտի գործէին Անիում ... Ինքը՝ յուսախաբ, Թորամանեանին անօգնական թողել, փախել էր Կովկասից՝ հետը տարած դրամները ծախսելով մինչեւ վերջին լուման :

Բասմաջեանը խոստացաւ, որ եթէ ը[illegible]պատուած գրքերը չգտնուեն, ինքն իր ունեցածները կը տայ եւ այդպիսով կ'օգնի իր վաղեմի ընկերոջ : Նա կատարեց իր խոստումը :

Այդ օրերին առողջական վիճակս շատ վատացաւ, վէրքերիս բորբոքման պատ–

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Sur le plan des lettres, l'âge d'or de la littérature arménienne, qui utilise une langue et un alphabet originaux, s'épanouit au Ve siècle de notre ère, alors qu'il faudra attendre, en France, le IXe siècle pour connaître les premiers balbutiements de la littérature avec les vingt-huit vers de la Cantilène de sainte Eulalie, qui ne valent que par leur intérêt philologique. En Arménie, en revanche, au Ve siècle, avec Lazare de Pharbe, Moïse de Khorène, Elysée, au Xe siècle, avec Grégoire de Narek, c'est la plénitude de l'expression et de la pensée, c'est la vie faite poésie nourrie déjà de l'excès des blessures de l'âme (1). Ecoutez plutôt et comparons : « O Seigneur, prends-moi en pitié, ce jour où me fuira le souffle, quand sur le sommet se lamentera le navrant regard de mes yeux et que par l'esprit je verrai l'inévitable route et le hérissement de ses périls » (2).

Cette littérature n'est connue, en Occident, que des savants et de quelques privilégiés. Mais ceux qui l'ont approchée vous diront que ce contact est sapide et frais comme une vague vous sautant au visage. Je voudrais tellement « te raconter, Nathanaël, les plus beaux jardins que j'ai vus (...). Il y eut un temps où ma joie devint si grande que je la voulus communiquer, enseigner à quelqu'un ce qui dans moi la faisait vivre » (3). Cette joie, j'aurais voulu vous l'offrir en partage, plus complètement, plus intensément. Mais si je me laissais aller à ces noces d'éther, si je vous contais tous les chefs-d'œuvre auxquels l'Arménie s'était préparée et qu'elle nous a légués, puisque l'âme d'un peuple courageux s'enrichit aux catastrophes, parce qu'il fait son pain quotidien de cendres à seule fin d'une plus vivace et plus insolente beauté, il ne me resterait peut-être plus de voix pour vous dire ce que je dois encore dire.

×

A la fin du dix-neuvième siècle, la tourmente décisive arriva. Elle s'était faite menaçante, elle avait accumulé les forces obscures ; l'odeur du monde allait changer ; les dieux dévoreurs d'hommes et semeurs de désastres poussaient leurs cris funèbres et cette sinistre exhibition allait devenir le lot du monde. Pour quelle raison l'Arménie aurait-elle dû y échaper ? Mais pour quelle raison devait-elle souffrir plus que les autres ?

Pour Nietzsche, « Dieu était mort ». Il entendait par là qu'il espérait la royauté de l'homme. Le XIXe siècle, admirable entre tous les siècles, parce qu'il fut précisément celui de l'espoir, tentait de justifier cette immense espérance en la science, en la paix, en la dignité. Pour ce qui est de la paix, je ne vous ferai pas l'injure d'insister. Pour ce qui est de la science, Hiroshima, notre obsession à tous, donne une réponse. Pour ce qui est de la dignité, il y a trop d'hommes et de femmes, dans cette assemblée, qui, revenus d'Auschwitz ou d'ailleurs, savent ce que je veux dire.

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(4 - *à suivre*)

(1) *Sur la littérature arménienne, il faut citer, en français, A. Tchobanian,* La Roseraie d'Arménie, *Paris, t. I,* 1918 ; *t. II* 1925 ; *t. III,* 1929 ; Les trouvères arméniens, *Paris,* 1906 ; Poèmes arméniens anciens et modernes, *Paris,* 1902 ; Chants populaires arméniens, *Paris,* 1903 ; — *H. Thorossian,* Histoire de la littérature arménienne, des origines à nos jours, *Paris,* 1951. — *L'alphabet arménien a été créé, selon la tradition, par saint Mesrob, au Ve siècle. L'écriture arménienne est originale, proche, dans son graphisme, des écritures grecque et cyrillique ; elle se trace de gauche à droite. L'intérêt de la philologie arménienne est immense. Nos philologues ont contribué, de manière décisive à son étude. Nous citerons Félix-Nève, le père bollandiste Peeters, le professeur Marcel Leroy, pro-recteur de l'Université de Bruxelles, le professeur Henri Grégoire. La langue, une fois créée, a véhiculé la littérature patristique. Toute la vitalité intellectuelle et spirituelle de l'église ancienne, toute sa richesse furent transmises à l'Eglise arménienne, par les traducteurs du début du Ve siècle. L'union était faite entre les littératures liturgiques des églises romaine et arménienne. Mgr Karékine Sarkissian, « Introduction à la littérature arménienne chrétienne »,* Cahiers d'études des chrétiennes orientales, *II, No 69, Paris 1964 : « Les traductions arméniennes ont véritablement quelque chose à nous apprendre concernant l'esprit « œcuménique », une ouverture sur le reste du monde chrétien qui est l'une des caractéristiques, parmi beaucoup d'autres, de l'Eglise arménienne ».*

(2) *L.-A. Marcel, op. cit., p.* 93.

(3) *André Gide,* Les nourritures terrestres et les nouvelles nourritures, *Gallimard, Paris,* 1942, *pp.* 58 *et* 74.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ԹԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Միութեան Կեդր. վարչութիւնս Մարսէյլոյ Հայ հասարակութեան կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Ֆրանսական Բանակի Նախ. Հայ Կամաւորներու եւ Թազմիկ. Բարեկ. Միութիւնը որ 1944էն ի վեր անվաւեր կը մընար եւ կը գործէր՝ իբրեւ օտար միութիւն, ներկայիս ճանչցուած է՝ ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ՝ իբրեւ ֆրանսական ընկերակցութիւն, Պաշտօնաթերթի 6 Ապրիլ 1968ի թիւ 82ին մէջ, «Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամ. եւ Թազմիկներու Բարեկամական Միութիւն» անունով։

Վարչութիւնս անդրադարձաւ այն իրողութեան որ Միութիւնս պէտք ունի՝ արմատական վերակազմութեան եւ այդ կարելի կ'ըլլայ՝ նոր ուժերու ներմուծումով։ Ասանգարար՝ իր մէջ կ'ընդունի ան՝ յաջորդական սերունդները որ դայն դարձնեն կենսունակ ու գործօն։ Ունի արդէն՝ 1939 Թուի պատերազմին, ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած Հայերը որ կ'ապրին՝ Մարսիլիոյ շրջանին մէջ։

Գիտէք թէ՝ ցարդ քիչ ու շատ գործօն էր։ Պատուակալ նախագահ Շ. Տ. Թէքէեանի մահով դադրեցան տարեկան հանդիսութիւնն ու կոչունքը որոնց ներկայ կ'ըլլային՝ հայ համայնքը, Ֆրանսական քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց ներկայացուցիչներն ու բազմաթիւ ընկերակցութիւններ։ Այդ կարեւորութիւնը կը բացատրուէր անով որ Թէքէեան ծանօթ դէմք էր՝ Կիլիկեան խըռովութիւններուն մէջ, նաեւ՝ իբրեւ զինուորական, «Պատուոյ Լեգէոնի սպայ», հեղինակութիւն եւ նախագահ՝ բազում ֆրանսական ընկերակցութեանց։

Ըստ կանոնագրի, Միութեանս անդամագրուելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ զինուորական ծառայութիւն կատարած են՝ Ֆրանսական բանակին մէջ, պայման չէ որ զինուորագրեալ մը մասնակցած ըլլայ պատերազմի։

Վարչութիւնս ջերմօրէն կը հրաւիրէ որ մաս կազմեն Միութեանս՝ բոլոր այն Հայ երիտասարդները որ լրացուցած են՝ իրենց զինուորական ծառայութիւնը։

Մաս կազմել մեր միութեան՝ կը նշանակէ շարունակել վառ պահել իր մէջ ազգային ոգին, հայրենիքին եւ ցեղին նուիրուած մնալու ազնիւ գաղափարականը։

Մեր միութիւնը փառք մը ունի, Արարան, զոր, լուսաւոր ջահի մը պէս, կը փոխանցէ յաջորդ սերունդներուն, անոնց հաշուելու՝ Կիլիկեան հայրենիքի փրկութեան հակայ բայց ապարդիւն ճիգը․․․։

Արձանագրուելու համար՝ դիմել Միութեանս Կեդր. վարչութեան հետեւեալ անդամներուն՝ մինչեւ տարեվերջ։

1.— Պօմոն՝ Վահրամ Մխիթեքի, 28, Ave. de la Figonne.
2.— Մարսէյլ՝ Յար. Պապաեկլիսեանի. 12, Rue des Dominicaines.
3.— Պուլ. Օտտօ, Խաչիկ Արզումանեանի. 6, Ave. Picard, les Aygalades.
4.— Ս. Ժեռոմ.— Յ. Էսկիճեանի եւ Եղ. Շէհրեանի։
5.— Ս. Կապրիէլ՝ Սերոբեդ Ճէրէճեանի. La Marine H.L.M., No 128, Bloc A, 6.
6.— Ս. Անթուան, Սարգիս Վահանեանի. Lotisst. de Commandeur
եւ 7.— Քալցինի, 4, Chemin de Merlan, Cité des Castors, Bloc 17

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ճառոլ երկար ժամանակ անդիտակից վիճակի մէջ էի։ Ինձ այցելող սիրելի Սիմոն Յակոբեանը հաւաստիացրեց, որ ամէն բան գնուած եւ ուղարկուած է ճարտարապետին։ Երբեք չկարողացայ ստուգել՝ արդեօք ճարտարապետին հասե՞լ էին գնումները։

Ճարտարապետն ինձ յետագայում գրեց միայն երկու նամակ։ Առաջինի մէջ իր հրճուանքն էր յայտնում, որ նոր կառավարութիւնը ամէն բան անում է երկիրը զարգացնելու, որ այժմ բազմաճիւղ համալսարան ունենք, գործարաններ, ելեկտրականութիւն, եւ վերջապէս երջանիկ է, որ կազմուել ու մարմին է առել «Հնութիւնների պահպանութեան կոմիտէն», որի նախագահն է Ակադ. Թամանեանը։

Երբ 1922ին Փարիզի Սէնթ Շափէլ եկեղեցու ճակատին տեսայ բարձրաքանդակ զոյգ Նոյեան տապանները ճիշդ «Զուարթնոցի» պատկերով, խնդրեցի նրան՝ նկարները ներդնելով նամակիս մէջ։ Պատասխան չստացայ եւ եզրակացրի, որ նամակս իրեն չէր հասել․․․

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

(*) Խօսքը պեղումներով յայտնաբերուած գագկաշէն Ս. Գրիգոր եկեղեցում Գագիկ Ա.ի արձանի հետ գտնուած մոդելի մասին է։

ՔԱՆԱՏԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՔԱՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄՈՆԹՐԷԱԼ, (Յառաջ).— Կոկիկ հասարակութեան մը ներկայութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 3ին երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ուկրայնական» սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ նուագահանդէսը ծանօթ քամանչիստ Ռուբէնի, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Տիկին Սիրվարդ Նշանեանի։

Յայտագրին մաս կը կազմէին տասնեւվեց կտորներ՝ զանազան հեղինակներէ։

Անվարանօրէն պէտք է ըսել, որ այս նուագահանդէսը այն բացառիկներէն էր, հակառակ միջակ թիւով ներկաներու, զոր քամանչիստ Ռուբէն տուած է իր երկար շրջապտոյտներու ընթացքին։ «Բացառիկ» ըսի՝ որովհետեւ այն տարբերութեամբ որ կարդապահութիւնը, ճշգապահութիւնը եւ յայտագրի ճոխութիւնը կը գերազանցէին միւսները։

Անկասկած, Մոնթրէալի Հայութիւնը գիտէ անսակարկօրէն քաջալեր հանդիսանալ իր «Մշակոյթի ծառաներուն», որոնք հայ երգն ու երաժշտութիւնը լսելի դարձուցած են բեմերէն ընդմիշտ։

Քար լռութիւն կը տիրէր սրահին մէջ, բոլորը ընկղմացած էին իրենց թիկնաթոռներուն խորը, մտիկ կ'ընէին քամանչայի եղանակները։ Ռուբէնի ժպտուն դէմքը պահուած էր երկարավիզ գործիքին ետեւ, մատները կը պարէին համաչափ, եղանակի ամէն մէկ ելեւէջներուն, աղեղը կը թրթռացնէր լարերը, մեզ պահելով քամանչայի հմայիչ ազդեցութեան ներքեւ։

Գեղեցիկ եւ հոգեխօս էին երգերը։

Ամէն մէկ երգ, թաղուն բան մը ունէր իր մէջ։ «Երբ որ բացուին»ը, «Տը լէ եամանն»ը, «Էս ինչ զուլում աշխարհ է», «Կռունկ»ը, եւ վերջապէս՝ «Ես քու խըյմէթը չեմ գիտի» երգերը, որոնք ամբողջ երկու ժամեր հոգեթով ապրեցուցին մեզ աշուղական աշխարհներու մէջ։

Կարճ միջնարարէ մը ետք, սկսաւ երկրորդ մասը, աւելի աշխոյժ, աւելի ուրախ։

Յայտագրի աւարտէն ետք, հասարակութեան փուռն փափաքին ընդառաջ երթալով, նուագեց յաւելեալ քանի մը երգեր եւս։

Քամանչիստ Ռուբէն, իսկական սպասարկուն եղած է հայ աշուղական երաժշտութեան։ Ան այսօր կը նկատուի՝
«Առաջին տունկը Յակոբայ դարմին»,
«Առաջին սիւնը Կիլիկեան տոհմին»,
«Առաջին վարպետը հայ քամանչային»,
«Վերջին ժառանգը Սայաթ — Նովային»։ (Եղ. Տարօնեան)։

ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ.— Սարդարապատի հերոսամարտի 50ամեակին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 10ին, առաւօտուն, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ հերոսամարտին մասնակցած եւ զոհուած բազմահազար հերոսներու յիշատակին։

Օրուան պատարագիչ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան կարդաց Վազգէն Ա.ի Օրհնագիրը՝ Սարդարապատի 50ամեակին առթիւ։

Եկեղեցին լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ։

Կ. Յ.

ՀՈՂԻՎՐՏԻՔ

Մեզի կը հաղորդեն թէ 87 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Լուսինեան իշխաններու վերջին շառաւիղը՝ Էմրըի Տը Քուհէ տը Լուսինեան։ Ֆրանսայի ամէնէն հին քաղաքապետներէն մէկը եղած է, գլխաւորաբար Լուպլանտի (1925-35), ապա՝ Ֆոնթէն — Կեռէնի մօտ քառասուն տարի։ Արժանի զաւակը մեծ գերդաստանի մը, սիրուած ու յարգուած էր բոլորէն։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փուէն է Քոնթրըփուէն պարբերականը, զոր կը վարէ Մ. Հէննէր եւ որու խմբագրապետն է Ժան Լուպի, Հոկտեմբերի իր թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած է, Փօլ Պաղանի ստորագրութեամբ՝ «բանաստեղծները վաղ առաւօտեան կը մահանան», նուիրուած Դ. Վարուժանի։

×

Պրիւսէլի Անկլը Էկիւ ցուցասրահին մէջ, մինչեւ Նոյեմբեր 21 կը ցուցադրուին Գարզուի գործերը (Ջրանկար — գըծագրութիւն եւ վիմանկար)։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (346)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— ՁԱԽԱԿԻՍ ՀԱՄԱՐ.— Կայսրը Պարոնութեան տիտղոս տուաւ ինծի Վաթերլոյի պատերազմի դաշտին վրայ։ Քանի որ Վերահաստատութիւնը չուզեր ճանչնալ իմ այս տիտղոսը, զոր արիւնս թափելով առած եմ, զաւակս պիտի առնէ եւ կրէ զայն։ Աւելորդ է ըսել թէ ան կը պարտաւորի այս տիտղոսին արժանի վարմունք ունենալ։

Գնդապետը թուղթին ետեւը կ'աւելցնէր.

«Վաթերլոյի պատերազմին մէջ յիսնապետ մը կեանքս ազատած է։ Ցինուորին անունն է Թենարտիէ։ Վերջին ժամանակներս կարծեմ թէ Փարիզի շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ, Շէլի կամ Մոնֆերմէյի մէջ պանդոկ մը կը բանեցնէր։ Զաւակս եթէ հանդիպելու ըլլայ այս Թենարտիէին, թող ընէ անոր այն բոլոր բարիքները զորս ի վիճակի է ընելու»։

Մարիուս այս թուղթը առաւ եւ պահեց ոչ թէ հաւատարիմ ըլլալուն, այլ զգալուն համար մահուան այն անորոշ պատկառանքը որ միշտ կը զրաւէ մարդուս սիրտը։

Գնդապետէն բան չմնաց։ Պ. Ժիլնորման հնավաճառի մը ծախեց անոր սուրը եւ համազգեստը։ Դրացիները պարտէզը թալանեցին եւ հազուագիւտ ծաղիկները կողոպտեցին։ Միւս տունկերը մորենի եւ մացառ դարձան ու չորցան։

Մարիուս միայն քառասունեւութ ժամ մնացած էր Վերնոն։ Յետոյ Փարիզ դարձած եւ կրկին իրաւագիտութեան դասերը ուսանիլ սկսած էր. ալ միտքն անգամ չէր բերեր իր հայրը, իբր թէ գոյութիւն ունեցած չըլլար ան։

Գնդապետը երկու օրուան մէջ թաղուած եւ երեք օրուան ընթացքին մոռցուած էր։

Մարիուս գլխարկին վրայ սեւ շղարշ մը դրաւ եւ ամէն ինչ լմնցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԿԷ.

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱԼՈՒ ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարիուս իր մանկութեան կրօնական սովորութիւնները պահած էր։

Կիրակի օր մը պատարագ տեսնելու համար Սէն Սիւլփիսի եկեղեցին գացած եւ մտած էր ճիշդ Աստուածածնի այն մատուռը ուր կուգար իր մօրաքրոջ հետ՝ մանկութեան ժամանակ։

Այդ օրը սովորականէն աւելի թարթափուն եւ մտախոհ կացութեան մէջ ըլլալով, սիւնի մը ետեւը կեցած եւ անուշադրութեամբ ծնրադրած էր Իւթրէխի թաւշապատ աթոռի մը վրայ, որուն ետեւը գրուած էր «Պ. Մապէօֆ եկեղեցական»։

Պատարագը հազիւ սկսած էր, եւ ահա ծերուկ մը եկաւ եւ Մարիուսին ըսաւ.

— Պարոն, իմս է այդ տեղը։

Մարիուս շտապով մէկ կողմ քաշուեցաւ եւ ծերուկը առաւ իր աթոռը։

Երբ պատարագը լմնցաւ, Մարիուս քանի մը քայլ անդին կեցած կը խորհէր. ծերուկը նորէն մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Ներողութիւն կը խնդրեմ ձեզմէ, պարոն, քիչ մը առաջ ձեզ անհանգստացնելուս եւ հիմա նոյն անհանգստութիւնը պատճառելուս համար, բայց անշուշտ նեղացած էք ինծի դէմ, ուստի պէտք է որ բացատրութիւն մը տամ ձեզ։

— Անօգուտ է բացատրութիւն տալ, պարոն, ըսաւ Մարիուս։

— Այո, պէտք է որ տամ, կրկնեց ծերունին, չեմ ուզեր որ գէշ կարծիք ունենաք իմ վրայ։ Այդ տեղը սիրելի է ինծի։ Կը կարծեմ թէ հոն պատարագը լաւագոյն կ'երեւայ ինծի։ Հիմա պիտի ըսեմ թէ ինչո՞ւ համար։ Խեղճ եւ բարեսիրտ հայր մը որ ընտանեկան կարգադրութեանց համար արգիլուած էր տեսնելու իր զաւակը, ամէն երկու կամ երեք ամիսը անգամ մը կանոնաւորապէս կուգար այդտեղ կը կենար իր զաւակը տեսնելու համար, վասնզի ուրիշ առիթ եւ ուրիշ միջոց չունէր զայն տեսնելու. տասը տարի այսպէս անոր հոն գալը եւ կենալը տեսած եմ։ Հոն կուգար ճիշդ այն ժամուն, յորում իր զաւակը եկեղեցի կը բերուէր։

Պզտիկը ամենեւին չէր գիտեր թէ հոն էր հայրը։ Անմեղը թերեւս ոչ իսկ հայր մը ունեցած ըլլալը գիտէր։ Հայրը սիւնի մը ետեւը կը կենար որպէսզի չտեսնուի։ Զաւկին կը նայէր ու կուլար։ Այս խեղճ մարդը կը պաշտէր իր պզտիկը։ Ես տեսայ այս բանը։

Այստեղ կարծես նուիրական տեղ մը եղաւ ինծի համար, եւ սովորութիւն ըրած եմ հոն կենալ՝ պատարագը մտիկ ընելու համար։ Ընտրելի է ինձ հոն նստիլ քան թէ դասի նստարանին վրայ ուր իբր եկեղեցական իրաւունք ունիմ նստելու։ Փոքր ինչ ճանչցայ այդ մարդը։ Աներ մը, հարուստ քենի մը, ազգականներ եւ ուրիշ չեմ գիտեր ինչե՛ր ունէր, որոնք կը սպառնային զաւակը ժառանգութենէ զրկել, եթէ ան, այսինքն հայրը, տեսնելու ըլլար իր զաւակը։ Խեղճ մարդը զոհուած էր, որպէսզի օր մը իր զաւակը հարուստ եւ երջանիկ ըլլայ։ Այդ ազգականները քաղաքական կարծիքի պատճառաւ զաւակը հօրմէն զատած էին։ Անշուշտ կը հաւանիմ քաղաքական կարծիքներու, բայց կան այնպիսի անձեր որոնք կանգ առնել չեն գիտեր։ Տէր իմ Աստուած, մարդ մը Վաթերլոյական պատճառի մը համար զաւակը հօրմէն չի զատուիր։ Պոնափարթի գնդապետներէն մէկն էր ան։ Կարծեմ թէ մեռած է։ Վերնոն կը բնակէր, ուր եղբայրս ժողովրդապետ է, եւ անունը Փոնմարի կամ Մոնմէրսիի պէս բան մըն էր․․․։ Իրաւ որ աղէկ սուր գործածել գիտէր։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր համրուցեալ ընկերներու ի յիշատակ :

Ընտանիքներ.— Ուրրաթեան 30 Ֆր., Տէր–Պարսամեան 40, Եղիշէեան քսան, Նշանեան երեսուն, Զատունեան վաթսուն, Մկրեան 30, Աբրահամեան, Փափազեան, Սարգիսեան, Պաղտասարեան, Յովնան–եան 50ական, Ոմն 30, Ոմն, Տարօնցի 30,

×

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Հանգուց. Հայկ Քիթապճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Կ. Ճնկըրըրեանէ 200 ֆրանք, Ոմն հարիւր եկեղեցիին եւ 50ական դպրոցին եւ Ազգատախնամին: Հանգուցեալ Տիրան Իսրայէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Մարսէյլէն Ա. Սանտրըճեան 30, Թուլոնէն Յ. Գալըպաճեան 50, Մ. Գէորգեան 10 Ֆր.:

Ն. Կօչկարեան 10 դպրոցին եւ Ս. Փափազեան քսան դպրոցին : Մշակոյթի Օրուան առթիւ խնջոյքէն գոյացած հասոյթը հազար ֆր. ձեռամբ հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վրդ.ին :

Տիկին Ն. Ոսնանեան տասը եւ Տիկին Մարկոեան տասը : Մարսէյլաբնակ Մել–քոն Պօղոսեանի կողմէ, ձեռամբ Հ. Թագէոսեանի իր որդւոյն ամուսնութեան առթիւ հարիւր դպրոցին :

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ, այս Շաբաթ (23 Նոյ.) ժամը 20.30ին, ճոխ ճաշ, ՇԱՊԼՕՅԻ ՌԸԼԷ ՏԻՒ ՍՕԼԷՅԻ մէջ : Ճաշագին 30 ֆրանք :

Արձանագրութեանց թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ. Մ. Մաքսուտեանի մօտ, 48 Րիւ Պուֆիէ, Վալանս :

Կիրակի (Նոյ. 24), առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Հայկազուն Օհանեանի դաշնամուրով կ'ընկերակցի Օր. Սառա Ժամագործեան :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Սուրէն Խաչատուրի Բադալեան, որ ծնած է Հայաստանի Սիսիանի շրջանի Անգեղակոթ գիւղը, 1906ին : Փնտռողն է եղբայրը Վահան Խաչատուրի Բադալեան: Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել Աստոյեան Ֆիլիփ,

11 Rue Linné, Paris (5):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967–1968ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ նոյն բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2.— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3.— Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4.— Օտար Գրականութիւն, ф.—Գրականութեան լուսանցքին վրայ, 6.— Նշխարներ, 7.— Հայ Կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8.— Հայաստան, 9.—Արուեստի Աշխարհ, 10.— Սարէն – Զորէն, 11.— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12.— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13.— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14.— Մահագրութիւն :

Գին՝ *Թղթակազմ* 18 փրանք, լաթակազմ՝ 22 փրանք, կանխիկ :

Ստանալու համար դիմել Հրանտ Սամուէլեան գրատունը,

51, Rue Monsieur-le-Prince
PARIS (6e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ, Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Միջոց.— Շաանթոն – Էքոլէն առնել 103 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Նոյեմբեր 17, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ Նորվան աբեղայ Զաքարեան :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկ. ժողովը այս Հինգշաբթի (21 Նոյեմբեր) ժամը ճիշդ 19.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կը խնդրուի Փարիզի շրջաններու այն ընկերներէն, որոնք «Քրիստափոր»ի կը պատկանին, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին : Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչը :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կամբերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան, Արանօրեան Ցայգօնք, Դեկտ. 31ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ, ճոխ կերուխում : Մանրամասնութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասենեակը :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, կիրակի օր: Զուարթ անակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան աւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զօմ) Կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՕՄԻ կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20.45ին,

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS

Métro : Miromesnil

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր

GRAND HOTEL

12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ *Կովկասեան պարերով :*

Մուտք 10 փրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924–38–54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 ժամը 20,30ին

Կը ներկայացուի՝

Ի՞ՆՉՈ՞Ւ

Հոգեբանական թատերգութիւն

Հեղինակ՝ ՏԻԿ. ԼԻՒՍԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

THEATRES DES ARTS, 66 Rue de Rochechouart, PARIS (9e)

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸՏԸՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՕԸ, *(Ֆրանսական բեմի եւ ձայնասփիւռի ու հայ բեմի սիրուած եւ ծանօթ արուեստագիտուհի)*

Պ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, *(հայ բեմի ծանօթ եւ սիրուած դերասան)*

Օր. ՍՕՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ *(Պուքրէշի Քոնսէրվաթուարէն)*

Օրիորդներ՝ ՍԵԴԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՎԵՐՈՆԻՔ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ, ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՉՕԹՈՒՐԵԱՆ, ԱՆԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ՏԷՐԷԵԱՆ :

Պ. Պ. ԱԲԳԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՍԷԹԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ՀԱԽՎԷՐԴԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՍԱՄԼԵԱՆ

Prix des places : 15, 10 et 5 Francs

Les billets sont disponibles chez Madame Bakerdjian, 35 Rue de Trévise
Madame Markarian, 32 Rue de Trévise et au guichet du théâtre

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 20 NOVEMBRE 1968
Le Numéro 0,50 F.

ԽԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11367 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.367

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հիւսիսային Ատլանտեանի Կազմակերպութեան (ՕԹԱՆ) անդամ տասնեհինգ երկիրներու արտաքին նախարարները անցեալ շաբթու կարեւոր խորհրդաժողով մը գումարեցին Պրիւքսէլի մէջ :

Վերջին ամիսներուն քաղաքական կացութիւնը մտահոգիչ հանգամանքստացած ըլլալով, մէկ ամիս կանուխ տեղի ունեցաւ դիւանագէտներու այս հանդիպումը :

Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր Խորհրդային Միութեան եւ Վարշաւայի Ուխտին պատկանող կարգ մը պետութեանցբանակներուն կողմէ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը, ի հեճուկս այս երկրի կառավարութեան եւ ժողովուրդի կամքին :

Շնորհիւ խաղաղ համակեցութեան քաղաքականութեան, որուն նախաձեռնութիւնն էր ստանձնած տարաբախտ Խրուշչեւ, վերջին տասնամեակին մեղմացած էր ջլամարտը եւ տեսակ մը հաւասարակշռութիւն ստեղծուած արեւելք - արեւմուտք հակամարտ ճակատներուն միջեւ :

Այդ հաւասարակշռութիւնն է, որ խախտած է այժմ : Վարշաւայի Ուխտի երկիրները ներկայիս աւելի մեծ թիւով զինուորական ուժեր ունին կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, քան Ատլանտեան Ուխտին պատկանող պետութիւնները :

Այս երեւոյթը նախանշան մը, աւելի ճիշդը սպառնալիք մը կը նկատուի Կրեմլինի կողմէ ծրագրուած նոր նուաճումներու : Մասնաւորաբար վտանգուած կը նըկատուին Աւստրիա, Եուկոսլաւիա, Ալպանիա եւ Դաշնակցային Գերմանիա :

Արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը մտահոգուած էր նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի կացութեամբ : Բարի նշան մը չէր խորհրդային մարտանաւերու կեդրոնացումը արեւելեան Միջերկրականի ջուրերուն մէջ այնպիսի պահու մը, երբ Արաբներն ու Իսրայէլացիները զինադադարի մէջ են մէկուկէս տարիէ ի վեր եւ նոր բախումի մը հաւանականութիւնները կ'աւելնան օրէ օր :

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, խորհրդային ռազմանաւեր տեսնուած են Կարմիր ծովու մէջ, Սուէզի եւ Ադենի առջեւ, աւելի եւս ծանրացնելով Միացեալ Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ մտահոգութիւնները :

Պրիւքսէլի մէջ խիստ որոշումներ տըրուեցան : Բացէ ի բաց ազդարարութիւն ուղղուեցաւ Մոսկուայի, զգուշացնելով զայն Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի կոյավիճակին մէջ փոփոխութիւններ մտցնելէ :

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար Տին Րըսք յայտնեց թէ Աւստրիան եւ Եուկոսլաւիան կ'իյնան Ատլանտեան Ուխտի պաշտպանութիւնը երաշխաւորող գօտիին մէջ, յիշեցնելով Թրումընը, որ 1947ին յայտարարած էր թէ Ամերիկայի ապահովութեան սահմանները կ'երկնան մինչեւ Թուրքիա :

Խորհրդաժողովի վերջաւորութեան հըրատարակուած զեկոյցը կը պարունակէ շատ մը յատկանշական կէտեր, որոնցմէ գլխաւորն է ՕԹԱՆի անդամ երկիրներու զինուորական ուժերու յաւելումը, որ անհրաժեշտ կը նկատուի երկու հակամարտ ճակատներու միջեւ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար :

Կրեմլին ինք իրեն իրաւունք տուած է միջամտելու ընկերվարական երկիրներու ներքին գործերուն, յանուն «ընկերվարական համաքականութեան» : Տասնեհինգ նախարարները կը կարծեն թէ այս վարդապետութիւնը հակառակ է ՄԱԿի Ուխտին հիմնական սկզբունքներուն, կը վտանգէ Եւրոպայի ապահովութիւնը եւ անխուսափելիօրէն մեծ մտահոգութիւններու ծընունդ կուտայ :

Ատլանտեան Ուխտի անդամները սաիպողաբար կը հրաւիրեն Խ. Միութիւնը, որ յանուն համաշխարհային խաղաղութեան, զգուշանայ միջամուխ ըլլալէ ուրիշ պետութեանց ներքին գործերուն :

Ըստ իրենց, նման միջամտութիւններ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կ'ազդեն Եւրոպայի եւ Միջերկրականի կացութեան վրայ, ինչ որ կրնայ պատճառ դառնալ միջազգային տագնապի մը՝ ծանըր հետեւանքներով :

Յուսանք, որ Պրիւքսէլի խորհրդաժողովի ազդարարութիւնը պարզէ կացութիւնը եւ հեռացնէ խաղաղութեան ըսպառնացող վտանգները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ ՄՏԱՀՈԳ ՉԷ

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ

Նախարարապետը չծածկեց թէ կացութիւնը փայլուն չէ տնտեսական եւ ելմըտական մարզերուն մէջ թէեւ կը չեշտէ միեւնոյն ատեն թէ դրամական տագնապը միջազգային է եւ յատուկ չէ Ֆրանսայի : Պատասխանելով Սայլէի հարցումներուն, հեռատեսիլէն, Քուվ տը Միւրվիլ կը վստահեցնէ թէ նախ եւ առաջ կ'ուզէ անպայման որ վերահաստատուի հաւասարակշռութիւնը : Զուզեր բարձրացնել տուրքերը, բայց պէտք է ելք մը գտնել : Պիտի վերաքննեն ազգայնացուած բոլոր հաստատութեանց պիւտճէն, անխուսափելի կը թուի սակայն հանրային ծախսերու յաւելումը :

Հաւանական է որ «մարդու» փոփոխութիւններ ըլլան կարգ մը պատասխանատու պաշտօններու գլուխ երբ նկատի առնենք մանաւանդ թէ Նախարարապետը քննադատեց դրամատուներու եւ անոնց բացած վարկերուն դրութիւնը Ֆրանսայի մէջ : Այս կը նշանակէ թէ Պանք տը Ֆըրանսի կառավարիչը կրնայ հեռացուիլ :

Յիշենք միւս կողմէ թէ Ֆրանսական Գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդը շատ խիստ յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը չեշտէ թէ դրամը չի պաշտպանուիր արգելք հանդիսանալով տնտեսական բարգաւաճման :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյն Թագաւորը կ'ուզէ որ արաբական հինգերորդ վեհաժողով մը ըլլայ : Այս առընչութեամբ Ռիատ դըկած է իր վարչապետը որպէսզի համոզէ Ֆայսալ Թագաւորը : Ծանօթ է որ Քուէյթ եւ Սուտան արդէն նպաստաւոր կարծիք ունին :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ սկսաւ նահանջի ճամբան բռնել ինչպէս ցոյց կուտայ կեդրոնական կոմիտէի բանաձեւը, որ իսկական ինքնաքննադատութիւն մըն է : Ղեկավարները «կը խոստովանին» թէ սխալներ գործուած են Յունուարէն ի վեր եւ հարկ է դարմանել :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ընկերային տագնապ մը սկսած է ծայր տալ : Երկուշաբթի կէս գիշերին բոլոր ուղեվարները գործադուլ սկսած են եւ շարժումը կը տարածուի այլ մարզերու մէջ : Միաժամանակ քաղաքական տագնապ ալ կայ եւ կը կարծուի որ դահլիճը պիտի հրաժարի :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մասին վերջին լուրերու համաձայն, կը թուի թէ Ամերիկացիք ի վերջոյ համոզած են Սայկոնի ղեկավարները, որ մասնակցին Փարիզի խօսակցութեանց, ընդունելով հարաւային Վիէթնամի տալ գլխաւոր դերը պատուիրակութեան մէջ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը՝ Կրոմիքօ Փեշտայի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է որ նաեւ «խաղաղութեան հրաւէր » մըն է ատլանտեան երկիրներուն : Ինչ կը վերաբերի Օթանի դիրքին Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առթիւ, Կրոմիքօ կը յուսայ որ «աւելի իրատես գնահատում մը եւ իրատես նպատակակէտեր պիտի տիրապետեն Օթանի մէջ » :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Տըպրէ Ալժերիա պիտի երթայ Յունուարին, Ֆրանսա աշխատող ալժերացի բանուորներու համար համաձայնութիւն մը ստորագրելու համար :

ՁԻՒՆ - ՁՄԵՌԸ յանկարծակի արշաւ մը կատարեց Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Փարիզի վրայ : Կիրակի ամբողջ օրը ձիւնեց Փարիզի վրայ, ուր ջերմաչափը 0էն վար 3ուկէս էր : Ճամբաններն ալ սառած էին եւ երթեւեկը վտանգաւոր :

ՉԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դ.

Շատ լաւ, կարելի է առարկել, բայց Խորհ. Միութեան գրկին մէջ ի՞նչ ինքնավարութիւն կը վայելէ Հայաստանի այս հանրապետութիւնը :

Պաշտպանութեան, արտաքին գործոց եւ ելմտական քաղաքականութեան գետնի վրայ, ոչ մէկ ինքնավարութիւն : Կարմիր բանակի նոյն զինուորները՝ սփռուած ամբողջ Միութեան մէջ, միեւնոյն Կրոմիքօն՝ ամէնուն համար սառնասիրտ, թուղթէ նոյն ռուպլիները եւ արծաթէ կամ պղինձէ նոյն կոպէկները :

Բայց ընդհակառակն, կրթական, երկրագործական, ճարտարարուեստական եւ մատակարարման գետնի վրայ, գործելու ազատութիւնը աւելին է քան թէ ինչ որ կ'երեւակայենք :

Անհրաժեշտ իսկ չէ նշել թէ հայկական բարքերն ու աւանդութիւնները յարգուած են, թէ թերթերը հայերէն խմբագրուած են, թէ ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը հայկական յայտագիրներ կը սփռեն, թէ սթուտիոներուն մէջ հայկական ժապաւէններ կը պատրաստեն :

Խորհրդային քաղաքացի ըլլալէ առաջ՝ Հայ են այստեղ : Իսկ ինչ կը վերաբերի Ռուս ըլլալուն՝ Աստուած մի՛ արասցէ : Երեւանցիներուն պէտք է ըսէք պարզապէս... թէ Մոսկուայէն կուգաք :

— Հասկցանք, կը պատասխանեն ձեզ, այն հեռաւոր քաղաքը, Հիւսիսի մշուշներուն մէջ :

Յատկանշական է այս ուղղութեամբ Ռատիօ - Երեւանի այս մանրավէպը .— Մարդ մը Սեւանայ լիճին մէջ ինկած է եւ խեղդուելու վրայ է : Կը պոռայ՝ «փոկոմիցէ» ,— ինչ որ ռուսերէն կը նշանակէ՝ «ազատեցէք զիս» : Վարդանիկ, Հայ Մարիուսը, կը լսէ զայն եւ լիճի ափէն ձայն կուտայ .

— Շատ լաւ, փոխանակ ռուսերէնով օգնութիւն պոռալու, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ լողալ սորվիս ...

Տօֆինէի թղթակիցը կը նկարագրէ, ապա, հանդիպումը Վալանսէն ներգաղթած հայ երիտասարդի մը հետ, ու կ'անդրադառնայ ներգաղթողներուն :

Ներգաղթողները ... մենք, Ֆրանսայի մէջ, այլեւս չենք կրնար արտասանել այս բառը, առանց ոգեկոչելու բոլոր անոնք որոնք պարտաւորուեցան հեռանալ Ալժերիայէն :

Հոն, Հայաստանի մէջ, զուարթ բառ մըն է : Եւ ամէն տարի, Խորհրդային Հայաստանը ներգաղթողներ կ'ընդունի :

Որոշ շրջաններու նոյնիսկ ներգաղթի շարժումներ տեղի ունեցան : Ամէնէն կարեւորներէն մէկը, նախապէս հսկայ քարոզչութեամբ պատրաստուած, կատարուեցաւ վերջին պատերազմին վաղորդայնին : 100էն 150 հազար Հայեր պատասխանեցին խորհրդային կոչին : Ամէն հրաշալիք խոստացուած էր իրենց և թշուառ երկիր մը գտան, ուր հարկ էր աշխատիլ դժուար պայմաններու տակ եւ ուր ստալինեան ոստիկանութիւնը տէր ու տիրական էր : Յուսախաբ էին : Ոմանք փորձեցին փախչիլ, ուրիշներ աքսորուեցան : Դեռ ուրիշներ ալ դիմումներ ըրին հեռանալու համար եւ երբ 1956ին, Փինօ, այն ատեն Արտաքին նախարարը Երեւան եկաւ, տեսարաններ պարզուեցան օդակայանը :

Տասներկու տարի անցած է : Խորհրդային վարչակարգը յեղաշրջումի մէջ է : Կեանքի պայմանները փոխուած են : Բացայայտ է որ հարցը կորսնցուցած է իր սուր հանգամանքը : Թէեւ Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանատունը կը շարունակէ, ամէն շաբաթ, նամակներ եւ Ֆըրանսա վերադառնալու վիզայի դիմումներ ստանալ :

Ընդհակառակն, շատ Հայերու հանդիպեցայ որոնք եկած էին իրենց արձակուրդը «երկիրը» անցընելու : Եկած էին Միջին Արեւելքէն, Արեւմտեան Եւրոպայէն, Ամերիկայէն : Համայնավար չէին : Նոյնիսկ Պոսթընէն, Ֆիլատէլֆիայէն, Շիքակոյէն եւ Սան -Ֆրանսիսքոյէն քաղաքացիներ կային, որոնք առանց բարեացակամութեան կը բաղդատէին Ամերիկայի եւ խորհրդային ապրուստի մակարդակը :

— Նկատած էք, կ'ըսէ ատոնցմէ մէկը, որ բաղնիքները միշտ անկատար են արեւելեան երկիրներու մէջ : Կը թուի թէ անհամաձայնութիւն մը կայ համայնավարութեան եւ կապարագործութեան (փլոմպըրի) միջեւ :

Վաղ առաւօտէն եւ մինչեւ ուշ գիշեր, բազմութիւն կայ Արմենիա պանդոկին առջեւ : Մայթին վրայ հարիւրաւոր Հայեր կը սպասեն, ոմանք հեռու գիւղերէ եկած : Այն վայրկեանին որ արեւմուտքի իրենց հայրենակիցները դուրս կ'ելլեն, կը շրջապատեն եւ հարցումները կը սկըսին .—

— Այսինչէն լո՞ւր ունիք, որ Տիթրօյթ կը բնակի :

— Իսկ այնինչը որ Նիւ Եորք գնաց :

Ոմանք թուղթի անկիւններուն վրայ հասցէներ գրած են, ուրիշներ դեխնած նկարներ ցոյց կուտան :

Ամերիկայի Հայերը համբերութեամբ կը պատասխանէին, երբեմն մարդ մը կամ կին մը կը հեռանայ քիթին տակէն մռմռալով .— Այս ամբողջը հաճելի քարոզչութիւն է :

ՓՕԼ ՏՐԷՅՖԻՒՍ

(Շար.)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՆՈՒԱԶ Է ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒՄԸ

Հիներուն մատնանշած ցաւն է աւելա։ Նոր սերունդը կ'ամբաստանուի չեչտուած եսականութեամբ։ Գաղափարական նուիրումի տէր երիտասարդներ — կ'ըսուի յաճախ — այնքան նուազած են, որ չեն կրնար գոյն ու դիմագիծ տալ սերունդի մը։ Հանրային եւ ազգային գործերու հանդէպ խանդավառութիւնը հազիւ կ'առկայծի։ Ամէն ոք իր դիրքին ու ապագային մասին կը մտածէ եւ լաւագոյն պարագային՝ իր ժամանակի եւ ուժերու աւելորդէն քանի մը լումայ միայն կը ձգէ ազգային գանձանակին մէջ։

Ո՞րքան ճիշդ է այս մեղադրանքը՝ ո՞վ կրնայ վճռել։ Նորութիւն չէ հիներուն դժգոհութիւնը նորերու ընթացքէն։ Պատմութեան մէջ, հին դարերէն սկսեալ, այլեւս դասական դարձած են սերունդներու փոխադարձ ամբաստանութիւնները բարոյական եւ գաղափարական հարցերու ըմբռնումին մէջ։ Հայրերը ե՞րբ հաւնած են իրենց որդիները։

Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ մատնանշուած գաղափարական նուիրումի պակասը սակայն սխալ պիտի ըլլար ամբողջապէս անտեսել եւ դժգոհանքի արտայայտութիւնները վերագրել միայն ու միայն հայրերու եւ որդիներու ընթացիկ պայքարին։ Անուրանալի է որ գաղթաշխարհի մեր նոր սերունդը շատ աւելի հաշուող է, դրապաշտ եւ կենցաղասէր, քան զգացական թռիչքներով ապրող եւ անհաշիւ զոհողութեանց ընդունակ գաղափարապաշտ հիները։ Այս եզրակացութեան կարելի է յանգիլ գոնէ՝ կեանքի պատկերին արտաքին երեսը դիտելով։

« Արտաքին երեւոյթներէն մի՛ խաբուիք, — կ'առարկեն նորերը, — երբ գործի ժամը հնչէ՝ կը տեսնէք թէ ինչերու ընդունակ է մեր սերունդն ալ »։

Իրաւունք չունինք անշուշտ թերահաւատութեամբ ընդունելու նման խոստումներ, որովհետեւ փորձութեան վայրկեանին երեւան կուգան մարդոց առաքինութիւնները։

Այսուհանդերձ, առօրեան յարատեւ եւ յարաշարժ փորձութեան դաշտ մըն է ինքնին, ուր նոր սերունդի գաղափարական նուիրումը տիրական ներկայութիւն մը չի կազմեր։ Ահա թէ ինչու գանգատը նոյնպէս կը դատուի ներկայի տուեալներով։

Ինչպէս ամէն ցաւ՝ այս մէկն ալ ունի իր պատճառները, որոնք լուրջ քննութեան կը կարօտին։ Երբ այդ պատճառները փնտռելու կ'ելլենք, մեր նայուածքը նախ եւ առաջ կանգ կ'առնէ դաստիարակութեան հարցին վրայ, որ ամէնէն շօշափելին է։ Եւ ահա արագ վճիռով մը մեղադրանքը կը ձեւակերպենք. — «Եթէ մեր երիտասարդները անձնասէր են եւ հաշուագէտ, պատճառը այն է որ անոնք լաւ չեն դաստիարակուիր։ Դպրոցներն ու դասատուները պէտք եղած գաղափարականութիւնը չեն ներշնչեր»։

Դաստիարակութեան կարեւոր դերը ոչ ոք կրնայ ժխտել հոգիներու կազմաւորման մէջ։ Ընտանիք ու դպրոց այն երկու մեծ ազդակներն են, որոնց ազդեցութիւնը շատ խոր դրոշմ կը ձգէ անձի մը նկարագրին վրայ։

Բայց դաստիարակութիւնը առանձին բաւարա՞ր է արդեօք հարցին էութիւնը ամբողջապէս բացատրելու համար։ Ինչո՞ւ կ'անտեսենք ընկերային միջավայրը, դուրսի մթնոլորտը, կեանքի հոսանքը, որոնք դաստիարակութենէն աւելի հզօր ուժեր են յաճախ եւ կը կլանեն թարմ հոգիները։

Այս առթիւ երբեք չեմ մոռնար ընկեր Ռուբէն Տէր-Մինասեանի հետեւեալ խօսքը, զոր ինք կը սիրէր կրկնել նման վէճերու առեն.

— Դպրոցն ու դաստիարակութիւնը չեն կրնար պայքարիլ կեանքը ալեկոծող գաղափարներուն դէմ։ Գէորգեան Ճեմարանէն աւելի պահպանողական եւ աւանդապաշտ սկզբունքներով ղեկավարուող դպրոց չկար Կովկասի մէջ, բայց մենք, Ճեմարանի գրեթէ բոլոր աշակերտներս, յեղափոխական դարձանք։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ դուրսի մթնոլորտը ելեկտրականացած էր յեղափոխական գաղափարներով։

Իսկ հիմա ինչո՞վ ելեկտրականացած է դուրսի մթնոլորտը։ Ծանօթ են հաճոյասիրութեան եւ ոչնչապաշտութեան այն գաղափարները, որոնք առաւել կամ նուազ չափով վարակած են միջազգային երիտասարդութիւնը։ Մերինները կղզիի մը մէջ չեն ապրիր, այլ կենդանի շփում ունին, ամէն տեղ, խանդավառութենէ զարկուած այս զանգուածներուն հետ։ Եւ տակաւին չխօսինք խայտաբղէտ բարքերու աւերիչ ազդեցութեան մասին, որ աստիճանաբար կը գործէ իր աւերը։ Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէ կամ ըլլայ հայ երիտասարդը, երբ իր տեսած կենդանի օրինակները տարբեր ցանկութիւններ կ'արթնցնեն իր մէջ եւ իր կարդացած գրքերը սկեպտիկ կեցուածքի կը հրաւիրեն զինք կեանքի գաղափարական երեւոյթներուն հանդէպ։

Պէտք է իրատես ըլլալ եւ ըստ այնմ շարունակել պայքարը։ Մեր դաստիարակները պարտաւորութիւնը ունին ոչ միայն նկարագրային խոչընդոտներ հարթելու, այլեւ գերմարդկային կռիւ մղելու նաեւ դուրսի աշխարհին հետզհետէ աճող հրամայականին եւ հմայքներուն դէմ։

Զարմանալի չէ ընաւ, այս պայմաններուն տակ, որ ծառայութեան եւ նուիրումի իտէալներով դպրոցէն բաժնուող պատանին քանի մը տարի ետք անձնատուր ըլլայ կեանքի հոսանքին։

Կեանքը եւ գործը կը հասունցնեն այն սերմերը, զորս դաստիարակներ ցանած կ'ըլլան տղոց հոգիներուն մէջ։ Իսկ երբ կեանքի մթնոլորտը աննպաստ է հրաշալի ծաղկումին համար, երբ կենդանի գործի ասպարէզն ալ կը բացակայի, պէտք չէ զարմանալ թէ ինչու երիտասարդութեան մէջ կը նուազի «գաղափարական նուիրումը»։

Բացառութիւնները նկատի չունիմ. խօսքը մեծամասնութեան մասին է։ Եւ որքան տարիները անցնին, որքան մեր գաղութները տարածուին, այնքան այս ցաւը պիտի խորանայ, որովհետեւ հայ երիտասարդը աւելի ու աւելի պիտի սկսի նմանիլ իր շրջապատի միւս երիտասարդներուն։ Նմանութիւնը հագուստով եւ մազերու յարդարանքով միայն չըլլար, այլ եւ հոգիով, մտածելակերպով, աշխարհահայեացքով։

Տուէք մեր երիտասարդներուն գրաւիչ գործ, արդիւնաւոր աշխատանքի ծրագիր, մաքուր մթնոլորտ եւ ընկերային հաւատաւոր շրջանակ եւ պիտի տեսնէք թէ զոհողութեան ոգիով եւ հոգեկան յատկութիւններու այլ հարստութեամբ անոնք երբեք ետ չեն մնար հիներէն։

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՍՏՈՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ԶԵՐԱԶ

(ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ 1928ԻՆ՝ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ)

Հայ մարզաշխարհին մէջ կարելի չէ այս անզուգական հայորդիին անունը արտասանել առանց զգալու սրտի անսովոր թրթռացում մը։ Այդ թրթռացումը իր մէջ կը պարունակէ ե՛ւ քաղցրութիւն ե՛ւ անսահման վիշտ։

Վահան Զերազ՝ եղբօրորդին մեծանուն հայրենասէր Մինաս Զերազի, իր ժամանակակից սերունդին հոգիին խորը թողած է յիշատակ մը որ անջնջելի պիտի մնայ։ Հայ մարզական պատմութեան մէջ, անձնուէր յառաջապահներու շարքին եղաւ համակ կեանք ու ժպիտ, խանդ ու նուիրում։ Ինքն իր մէջ կ'եփէր ու կ'եռար, իր շուրջը ստեղծելով կենսունակ շարժում ու ոգեւորութիւն։ Թշնամի՝ թմբրածներուն, ծոյլերուն ու անտարբերներուն, կրցաւ շատերու ունակութիւններուն հակազդել, դուրս քաշեց զանոնք իրենց մեղկ ու թուլամորթ վիճակէն, տարաւ բաց օդին, բնութեան ծոցը, ծովին ու լերան, ճանչցուց ու սիրցուց նոր ու անծանօթ կեանք մը՝ բոլորովին տարբեր քաղաքի ապականութիւններէն, դառնալով այսպէս հայ երիտասարդին ճշմարիտ բարեկամն ու առաջնորդը։

Իր ամբողջ կեանքը՝ որ իր լրումին չըհասած, շիջեցաւ, ամբողջովին զոհաբերութիւն մը եղաւ իր ընկերներուն, շրջապատին եւ հայրենիքին, յանուն վսեմ գաղափարներու, յանուն հայ երիտասարդութեան ֆիզիքական վերելքին, բարոյականի մաքրութեան ու յանուն հայրենիքի ազատագրութեան։

Այս աննման ու պատուական տղան, իր ընկերներուն, իր մտերիմներուն հիացման արժանի այս հայորդին, մեզմէ խըլուեցաւ, կանխահասօրէն, իր կեանքին թերեւս ամէնէն քաղցր ու ամէնէն երանելի օրերուն։ Երբ տարիներ շարունակ սերունդներու բարոյական քարոզիչն ու առաջնորդը եղաւ, երբ նուիրուեցաւ իր նմաններուն ֆիզիքական զարգացման, ու երբ ամբողջ պատերազմի ընթացքին, կովկասեան ճակատի վրայ, կամաւորական գունդերու մէջ զէնքը ձեռքին անարգ թշնամիին դէմ կռուելէ ետք, իր կեանքին մնացեալ տարիները ուզեց հայրենի հողին վրայ, նուիրուիլ իր ցեղակից հազարաւոր որբերու մարմնակրթական ու բարոյական դաստիարակութեան, զգաց այլեւս որ կեանքի մէջ ունէր նաեւ ուրիշ նուիրական կոչում մը եւ պարտականութիւն մը՝ հայր ըլլալու երանութիւնը։ Իր հոգեկան այդ տրամադրութեան մէջ գրած նամակները պէտք է աչքի առջեւ ունենալ, ըմբռնելու համար թէ իր հոգին որքան կը խայտար, ապագայ կեանքի ընկերոջ մը կապուելու եւ հայր դառնալու հեռանկարին առջեւ։ Իր թեկնածուն ալ ընտրած էր արդէն, Փարիզի սկաուտներու նախկին շրջանային պետ — այդ շրջանին Բերայի իմ խումբիս նորեկ սկաուտներէն — Վազգէն Անդրէասեանի քոյրը, որուն հետ կապուեցաւ ի վերջոյ։ Բայց ամուսնական եւ հայրական զգացումէն աւելի զօրաւոր՝ ուրիշ կրակ մը կար իր ներսը, հայրենիքի զոհաբերութեան համար կատարած իր ուխտը։ Ու երախայրի հրճուանքով կը գրէր թէ իր կինը համաձայն էր որ ինք պիտի կարենար նուիրուիլ հայրենիքի փրկութեան գործին եթէ կռուին ժամը հնչէր, մեր դարաւոր ջարդարար թշնամիին դէմ։

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Après ce préambule, Me Jakhian fait l'historique des événements douloureux qui, de 1895, depuis Sultan Hamid, au tristement célèbre télégramme de Talaat, en Sept. 1915, ont coûté la vie à plus d'un million et demi d'Arméniens, puis il rappelle le retentissement qu'ont trouvé en Europe, ces exterminations sans merci

Entre-temps, les premiers échos de cet immense râle sont parvenus en Europe. La France, la Grande-Bretagne, la Russie exigent, par une déclaration commune, l'arrêt des massacres. Elles vont même jusqu'à menacer les membres du gouvernement turc d'être tenus, à la fin de la guerre, pour personnellement responsables du génocide. Les Turcs nient, par un démenti officiel, les accusations qui sont portées contre eux. Mais, au même moment, Talaat se vantait : « J'ai fait plus en trois mois pour résoudre le problème arménien que Abdul Hamid en trente ans » (1) tandis que Djemal demandait à l'ambassadeur des Etats-Unis d'Amérique de ne plus s'occuper des affaires arméniennes, « car (...), il ne pouvait discerner les coupables des innocents et il devait tous les punir » (2).

L'ambassadeur d'Allemagne à Constantinople, Wagenheim, refusera d'intervenir auprès de son alliée, en faveur des Arméniens. La politique ne pouvait détourner sa route ; elle devait rester insensible aux cris du martyr. La grandeur des empires a toujours eu pour condition la ruine des autres peuples et si, à la guerre il y a des principes, il y en a peu.

Les Arméniens attendirent l'aide de l'extérieur. Elle ne vint pas. Les Alliés semblèrent craindre de porter plus tard le poids de leur propre courage. En 1915, les Arméniens étaient, en Turquie, 2 millions 380.000 ; ils n'étaient plus, en 1922, que 281.000 (3).

Ce fut une longue, profonde, déchirante protestation, de Jaurès (4) à Vandervelde (5), du cardinal Mercier (5) à Jules Destrée (7), de Clemenceau (8) à Romain Rolland, de Henri Jaspar (9), d'André Gide, d'Anatole France, de Henri de Brouckère, de Fridjof Nansen (10). Ils comprirent tous que si la dignité de l'Occident consistait à dire où était le droit, son indignité était de ne pouvoir le faire respecter.

Le crépuscule. Lorsque l'orage s'apaisa, lorsque l'on se compta, lorsque l'on dénombra les orphelins, « rari nantes in gurgite vasto », alors que d'autres se seraient mis à panser leur blessures, le croirez-vous, car ceci relève de l'hallucination, les Arméniens, à la faveur de l'extraordinaire mutation interne que connaissait la Russie, parviennent à créer une République indépendante, avec Erevan comme capitale.

Me Jakhian en vient ensuite aux faits historiques qui du « crépuscule » nous mènent à « la nuit », quand le Traité de Sèvres reste lettre morte et une éphémère république indépendante donne sa place à une Arménie soviétisée. Puis vient l'oubli :

Tout est oublié, jusqu'au génocide luimême. Et cet oubli marque, dans le même temps, la vanité de mon effort. L'Occident, silencieux ; le Turc, triomphant ; le Russe, repu. Pardonnez-moi de vous avoir convié à ce banquet de l'ignominie, car la table n'est pas encore desservie ; le génocide n'est pas terminé.

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(5 - à suivre)

(1) *H. Morgenthau, op. cit.*, p. 294.
(2) *H. Morgenthau, op. cit.*, p. 311.
(3) *R. Khérumian*, Les Arméniens, Race — Origines ethno-raciales, *Paris*, 1941. p. 17.

(4) « *Nous sommes à une époque où l'humanité ne peut vivre avec dans sa cave, le cadavre d'un peuple assassiné* ».

(5) « *Quel peuple a, autant que les Arméniens, le droit de dire : debout nos morts ! (...) Nous devons demander que l'on n'accorde pas une prime monstrueuse à la politique de transformer, par le moyen de massacres, une majorité en minorité* ».

(6) « *De grand cœur, je me joins à la « Ligue française des droits de l'homme et du citoyen » pour acclamer avec elle la vaillante nation arménienne et lui adresser l'hommage de mon respect et de ma sympathie. La volonté qu'avait l'Arménie de vivre a glorieusement triomphé des pires violences* ».

(7) « *Nul peuple n'est plus digne de notre sympathie. La haute qualité de sa civilisation, ses incroyables souffrances, ses vieilles luttes pour la liberté rendent la race arménienne chère à tout homme de cœur* ».

(8) « *A cinq jours de Paris, des atrocités sont impunément commises, couvrant tout un pays d'horreurs telles, qu'il ne peut s'en concevoir de pires dans les temps de la plus noire barbarie* ».

(9) « *Désormais, aucun homme politique occidental n'osera regarder un Arménien sans avoir honte* ».

(10) « *Le peuple arménien a attendu, il a attendu longtemps, il attend toujours* ».

(11) *J.-P. Alem, op. cit*, p. 66.

Դժբախտաբար իր այս հոգեկան գեղու-… պահը շատ կարճատեւ եղաւ :

Ստալինեան շրջանի սկզբնական տարիներուն, չարաշուք օր մը, եկան խլելու …այս անզուգական հայորդին, հայրենիքի ուխտեալ հաւատարիմ այս պահակը, վերջ տալով անոր բեղուն կեանքին, ամէնէն անողոք — ամէնէն խոժոռ ձեւով : Զերազ, զոհաբերուեցաւ իր պարտականութեան ճամբուն վրայ, իր ետին ձգելով որբ աղջնակ մը եւ խելակորոյս կին մը, որուն կեանքն ալ շատ չանցած վերջ պիտի գտնէր աքսորի դժնդակ պայմաններու մէջ :

Ահա այն բացառիկ դէմքը, որուն յիշատակը կ'ուզենք ոգեկոչել այսօր, միաժամանակ մեր սրտին խորէն ողբալով ու …ալով իր եղերական վախճանը :

Կ'արժէ որ սակայն, քիչ մը աւելի …անք իր կեանքին քանի մը գլխաւոր գիծերը :

Երբ դեռ պատանի՝ Անգլիայէն Պոլիս կը վերադառնար, զինքը կը գտնենք ուսանող Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանին մէջ: Հոն էր որ առաջին անգամ, Կեդրոնականի տղոց սորվեցուց ֆութպոլը, ուրկէ մէկը հետը բերած էր Անգլիայէն: Ու Պալթալըմանէն ետք, ինք եղաւ երկրորդ հայ ֆութպոլի խումբը կազմողը որ կոչուեցաւ Սաերբալ Քլիւպ, վարժարանին անունով: Անկէ է որ ծագում առին յետոյ ուրիշ խումբեր, մասնաւորաբար «Տորք»ը որոնց բոլորին ալ հոգին եղաւ Վահանը: Ինք եղաւ նոյնպէս Բրօթի (Գնալը) կղզիին մէջ կազմուած «Բրօթի» խումբին հիմնադիրն ու ղեկավարը : Ու … մեծ սիրահար մը ըլլալու իր հանգամանքով, իր ժամանակին կարեւոր մէկ մասը կ'անցընէր մեծամասնութեամբ հայերէ բնակուած այս կղզիին մէջ, ուր իրեն հետ հոն կը քաշէր նաեւ «Տորք»ի Գում Գափուի եւ Բերայի տղաքը : Ամէն անգամ որ «Տորք»ը Բրօթի այցելութեան երթար կիրակէէ կիրակի, Զերազ այնպէս մը կը կարգադրէր որ շատեր, Շաբաթ գիշերուընէ ժամադրուին կղզիին մէջ ուր տեղի կ'ունենար հաւաքական ճաշ ու բացօթեայ բանակում : Ինքն էր որ, խոշոր կաթսայի մը գլուխը անցած իր սիրած ամահական լուբիայի ըլաքին կը պատրաստէր :

Չարքաշ կեանքի վարժ, այդ օրերուն արդէն ինք տեսակ մը կանխահաս սկաուտ էր, եւ ճիշդ ու ճիշդ Պէտըն Բաուլի երեւակայած տիպարը :

Ուրիշ հաճելի եւ հետաքրքրական մոլութիւն մըն ալ կը տիրապետէր իր մէջ : Ասիկա բնութեան պաշտամունքն էր: Հոգի կուտար լեռնային արշաւանքներու եւ շատ կը սիրէր որսալ զանազան տեսակի անասուններ եւ սողուններ :

Լեռնային արշաւանքներու իր ճամբան անհրաժեշտաբար կ'անցնէր մեր բնակարանէն, ուր կուգար յաճախ, կիրակի առաւօտները մթնշաղին վարէն ձայնելու, իրեն պէս բնութեան սիրահար նահատակ եղբօրս՝ Հայկին, իբրեւ սրտակից ընկեր, միասին երթալ որսալու լեռնային վայրի անասուններ, ինչպէս օձ, կրիայ, նապաստակ, գորտ, մողէզ, կարիճ եւն.:

Որքան յուզումով կը յիշեմ, երբ տեղի տալով բուռն ցանկութեանս եւ բացառութիւն ընելով, մէկ երկու անգամ զիս ալ միասին տարին, հակառակ՝ համեմատաբար փոքր տարիքիս: Այդ առթիւ, Զերազ, քանի քանի անգամներ համոզած ու սորված է մեզ կրիային տաք տաք արիւնը խմել եւ միսը խորովել ու ուտել, զօրաւոր մկաններու տէր ըլլալու համար :

Նկարագրով ու բնութեամբ իրարու այնքան նման այս երկու անզուգական հայորդիները, գրեթէ նման ճակատագիր ունեցան :

Յիշենք նոյնպէս որ Զերազի այս մոլութեան շնորհիւ, Կեդրոնականի մէջ, ուր կ'ուսանէր ան, կենդանաբանութեան դասերը յաճախ տեղի կ'ունենային կենդանի եւ ապրող օրինակներով :

Մինչեւ 1912, զինքը կը գտնենք Պոլիս, շրջապատուած «Տորք»ի ու «Բրօթի»ի իր սիրած տղոցմով :

Պալքանեան պատերազմին կ'անցնի Փարիզ ուր կը մնայ մինչեւ ընդհ. պատերազմը, առանց մոռնալու Պոլիս մնացած իր սիրելի ընկերները, որոնց ամէն մէկուն հետ կը թղթակցէր, հայրենաբաղձութեան կարօտի զգացումներով :

Մասնաւորաբար, նամակագրութեան մէջ շատ հաճելի, կատակող, երբեմն անմեղօրէն հեգնող ու խայթող ոճ մը ունէր ինչ որ հաճոյք կը պատճառէր ընթերցողին : Ու գիտէր, ամէն մէկուն սրտին ու անձին համեմատ խօսելու գաղտնիքը :

Ընդհ. պատերազմին, առանց տատանելու կ'անցնի Կովկաս, «Տորք»ի իր ընկերներէն Սիմոն Պապիկեանի հետ, կամաւորական գունդերուն մէջ կռուելու համար : Իրեն համար նոր կեանք մը կը սկսէր ու հոն անգամ մը եւս կը յայտնաբերուէր իր խիզախ, յանդուգն ու անձնուէր գործունէութեամբ, օրինակ դառնալով ուրիշներուն :

Երզնկայի, Էրզրումի, Սարըղամիշի եւ Կարսի կռիւներուն զէնքը ձեռքին մասնակցած է, իբրեւ կարգապահ զինուոր :

Իր գլխաւոր յատկանիշներէն մէկն ալ այն էր որ ինք ոեւէ հոսանքի կամ կուսակցութեան չէր պատկաներ: Անկախ ըլլալով հանդերձ ջերմեռանդ հայրենասէր էր :

Զինադադարին վերջացած կը վերադառնայ Պոլիս, իր հին ընկերներուն կարօտը առնելու, որոնցմէ ա՜ւաղ, ոմանք անդարձ մեկնած էին :

Պահ մը անգլիական գրաւման բանակին մէջ իբր թարգման ծառայելէ ետք, կրկին իր մէջ հանրային աշխատանքի նուիրուելու որդը կը սկսի խլրտիլ: Ու երբ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ձեռնարկեց մարզիչներու առաքելութիւն մը ղրկել Հայաստան, Զերազ առաջինը եղաւ արձանագրուող : Ու այս անգամ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշը բարձր բռնած, վերադարձաւ հայրենիք ուրիշ երկու ընկերներու Տ. Խոյեանի եւ Օ. Նազմաճեանի հետ, հայ սկաուտական կազմակերպութեան նուիրուելու «բարձրացիր – բարձրացուր» նշանաբանին տակ :

Հոն պիտի գտնէր, «Տորք»ի իր վաղեմի ընկերներէն Եղիկ Քաջունին, որ մինչ այդ նուիրուած էր արդէն բազմահազար որբերու եւ որբուհիներու ֆիզիքական կրթութեան գործին, բայց ան ի վիճակի չէր անշուշտ միայնակ գոհացում տալու նման ծաւալուն աշխատանքի մը :

Երբ խորհրդային վարչաձեւը հաստատուեցաւ Հայաստանի մէջ, եւ երբ պետական ու հանրային դէմքերէն շատեր, ի միջի այլոց իր երկու ընկերները, խոհեմութիւն սեպեցին արտասահման անցնիլ, ինք՝ անտարբեր փոխուող վարչաձեւին ու ամբողջ հոգիով նուիրուած սկաուտ՝ իր տեղէն չշարժեցաւ, ու շարունակեց ամերիկեան որբանոցներու մէջ մարզիչի իր պաշտօնը, մինչեւ 1928 :

Հ.Մ.Ը.Մ.ի յիսնամեակի ներկայ հանդէսին իր խժդուժ նահատակութիւնն ալ քառասնամեակ մը կը բոլորէ : Թող օրհնեալ ըլլայ իր խնկելի յիշատակը ու թող յաւիտենական հանգիստ վայելէ, իր սիրած եւ իր նման նահատակ գաղափարակից ընկերներուն՝ Շ. Քրիսեանի, Հ. Ծօլօլեանի կողքին :

Իցիւ թէ, իր եւ իրեն պէս կէս ճամբայէն բաժնուողներուն կեանքը ներշնչարան մը ըլլար գալիք սերունդներուն համար, որքան պրպտեն ու խորանան անոր մէջ, այնքան հոգեկան ու բարոյական չքնաղ առաքինութիւններ պիտի գտնեն :

Ու թող իրենց կարգին իւրացնեն ու փոխանցեն իր կեանքին զմայլելի գիծերը, որոնք եղան անձնուիրութիւնը, ընկերասիրութիւնը, չարքաշութիւնը եւ հայրենիքի զոհաբերութիւնը :

Ասոնք թող ըլլան իր Թանկագին ժառանգը՝ գալիք սերունդներուն :

ԳՐ. ԾՕԼՕԼԵԱՆ

ՍՔԱՆՉԵԼԻ ԽԱՂՈՂԸ

Ասկէ երեք հազար տարի առաջ, իմաստուն Սողոմոն Թագաւորը իր հպատակներուն կը թելադրէր խուսափիլ գինիէն, «որ գեղեցիկ կարմիր գոյն ունի եւ որուն կաթիլները Թանկագին քարերու կը նմանին, բայց որ օձի մը պէս կը խածնէ եւ կարիճի մը պէս կը խայթէ ...»:

Անոր խորհուրդին հետեւելով՝ գինին մէկդի ձգենք ու խաղողի մասին խօսինք:

Ինչպէս ծանօթ է, խաղողը կ'աճի այգիի կլիմային մէջ մեծ ողկոյզներու վըրայ :

Ամրան սկիզբը, ողկոյզներու հատիկները կանանչ ու կարծր կ'ըլլան: Յետոյ, արեւուն եւ անձրեւին միացեալ ազդեցութեամբ՝ կը մեծնան, գոյն կը փոխեն ու կը դառնան կլոր կամ ձուաձեւ, տեսակին համեմատ : Ու կը պաշտպանուին շատ նուրբ կեղեւով մը (մաշկ) :

Պտուղը՝ կակուղ, հիւթեղ ու քաղցր է երբ խաղողը հասուն է: Միջուկը ունի երկուքէն չորս կուտեր՝ որոնք վերարտադրութեան սերմերն են :

Այգեպանի ամբողջ տարին տեւող անվերջ խնամքներուն շնորհիւ, խաղողը դանդաղօրէն կ'աճի, լրիւ կերպով հասուննալու համար Օգոստոս, Սեպտեմբեր կամ Հոկտեմբեր ամիսներուն, ըստ տեսակին ու շրջանին :

Ամառնային այս պտուղին յատկութիւնները բազմաթիւ են ու շահեկան :

Իսկապէս, խաղողը փորը կակուղ կը պահէ, զովացուցիչ է, միզեցուցիչ եւ զօրացուցիչ :

Ըստ էութեան, խաղողին բարերար ազդեցութիւնը կ'արտացոլայ մարդկային մարմնի բոլոր օրգաններուն վրայ: Ասիկա՝ գլխաւորաբար արդիւնք է անոր պարունակած տարրերուն եւ հանքային աղերուն — կիր, մակնեզիոմ, սոտա, երկաթ, փոսփոր, պոտաս (փոթաս), պղինձ, մանիջ (իոտ), շաքար, առանց մոռնալու Ա. Բ1, Բ2 եւ Գ. Թանկագին կենսանիւթերը (վիթամին) :

×

Խաղողը ամբողջական սնունդ մըն է, որ չի յոգնեցներ մարսողական դրութիւնը : Կը յանձնարարուի իբրեւ զօրացուցիչ եւ զգլիչ, ամէն անգամ որ անհրաժեշտ կը նկատուի տեւական բուռն ճիգ մը, (աշխատանք, երկար ճամբորդութիւն, արթուն մնալ, աթլէթիզմ, եւն.):

Խաղողը կը զօրացնէ սիրտը, կը դիւրացնէ մարդկային մարմնին մէջ փոխանակութիւնները, կը մաքրէ յօդացաւէ եւ յօդականութենէ տառապողներու արիւնը եւ կը պարենաւորէ զայն, կը դիւրացնէ երիկամունքներու եւ աղիքներու գործունէութիւնը :

Յատկապէս կը յանձնարարուի դիւրագրգիռ եւ բարկացոտ մարդոց, տղայոց, կիներու, վիրաբուժական գործողութեանց ենթարկուածներու, անարիւն մարդոց ինչպէս նաեւ գերյոգնութեան հետեւանքով ուժասպառ եղածներուն :

Խաղողին սննդարար արժէքը գրեթէ համազօր ըլլալով մօր կաթին, երբ հարկ ըլլայ, կրնայ անոր տեղը բռնել :

Բարեբախտ են անոնք, որ կրնան իրենց ճաշը փակել ողկոյզ մը խաղողով :

×

Յոգնածութեան եւ թմրածութեան դէմ կարելի է արդիւնաւոր կերպով պայքարիլ՝ խաղողաբուժութեամբ :

Այս դարմանումին հետեւիլ փափաքողները, պէտք է շաբթուան մէջ մէկ օր, առաւօտ, կէսօր եւ իրիկուն միայն խաղող ուտեն, ուրիշ ոչ մէկ բան : Չափը կախում ունի իրենց ախորժակէն :

Երեք – չորս շաբաթ ետք, մարմինը պիտի սկսի զգալ խաղողաբուժութեան բարիքները :

Այսուհանդերձ, պէտք է շեշտել՝ թէ խաղողաբուժութիւնը եւ ընդհանրապէս պտղաբուժութիւնը ինչպէս նաեւ հանքային ջուրերու չափազանց գործածութիւնը պէտք է ըլլայ բժիշկի խորհուրդով :

Վերջին խորհուրդ մըն ալ: Սքանչելի խաղողը ճաշակել սկսելէ առաջ, մի մոռնաք զայն լաւ մը լուալ հոսուն ջուրով, որպէսզի մաքրուին վրան գտնուող քիմիական դեղերը, զորս այգեգործները կը գործածեն խաղողը պաշտպանելու համար մակաբոյծներէն (փարազիթ) : Խաղողը գաւաթ մը ջուրի մէջ թաթխելը բաւական չէ, զայն մաքրելու համար երկրագործական վտանգաւոր դեղերէն :

Ըսենք նաեւ՝ թէ խաղողէն պէտք է զգուշանան ամէն անոնք՝ որ իրենց արիւնին մէջ յաւելեալ շաքար ունին :

Թարգմ. Վէն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (347)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Փոնմէրսի՞, ըսաւ Մարիւս տժգունելով:

— Ճիշդ ըսիք, Փոնմէրսի է: Միթէ կը ճանչնայի՞ք զայն:

— Հայրս էր, պարոն ըսաւ Մարիւս:

Ծերունի եկեղեցականը ձեռքերը իրարու միացուց եւ պոռաց.

— Ա՜հ, դո՞ւք էք տղան: Այո, այդպէս է, հիմա հասակը առած մարդ մը եղած ըլլալ պէտք է: Է՛, խեղճ տղայ, կրնաք ըսել թէ այնպիսի հայր մը ունեցաք, որ շատ սիրած է ձեզի :

Մարիւս թեւը ծերունիին տուաւ, եւ մինչեւ բնակարանը տարաւ զայն :

Հետեւեալ օրը Մարիւս Պ. Ժիլնորմանին ըսաւ.

— Քանի մը բարեկամներու հետ որսորդութեան երթալ եւ զբօսնուլ որոշեցինք: Կը հաճի՞ք հրաման տալ ինծի որ երեք օր բացակայիմ:

— Չորս օր, պատասխանեց մեծ հայրը. գնա, զուարճացիր: Եւ աչքը թարթելով կամաց մը ըսաւ աղջկանը.

— Երեւի աղջիկ մը գտած է :

ԳԼՈՒԽ ԿԸ.

ԹԷ Ի՛ՆՉ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԻ ՄԸ ՀԱՆԴԻՊԻԼԸ

Քիչ մը ետք պիտի տեսնենք թէ ո՛ւր գնաց Մարիւս:

Մարիւս երեք օր բացակայեցաւ: Յետոյ Փարիզ դարձաւ, ուղղակի իրաւագիտութեան դպրոցի Թանգարանը գնաց եւ «Մոնիթէօր» պաշտօնական լրագրին կազմուած ամբողջ թերթերը ուզեց:

Կարդաց «Մոնիթէօր»ը, կարդաց հանրապետութեան եւ կայսրութեան բոլոր պատմութիւնները, «Մեմորիալ տը Սէնթ Հելէն»ը, ամէն տեղեկագիրները, լրագիրները, օրաթերթերը, յայտարարութիւնները. ամէն ալ լափեց լմնցուց:

Երբ առաջին անգամ մեծ բանակին օրաթերթերուն մէջ իր հօր անունը տեսաւ, ճիշդ շաբաթ մը տենդով հիւանդացաւ:

Գնաց տեսաւ այն զօրապետները եւ մանաւանդ Հ... կոմսը, որոնց հրամանին տակ ծառայած էր Ժորժ Փոնմէրսի:

Մապէօֆ եկեղեցականը, զոր նորէն տեսնելու գացած էր, պատմած էր Մարիւսին իր հօրը Վերնոնի մէջ անցուցած կեանքը, գնդապետին զինուորական ծառայութենէ քաշուիլը, ծաղիկները, միայնութիւնը:

Մարիւս հետզհետէ ճանչցաւ կատարելապէս այն հազուագիւտ, վեհ եւ քաղցր մարդը, այն առիւծ-գառնուկը, որ իր հայրը եղած էր:

Բայց ալ գրեթէ չէր տեսներ Ժիլնորմանները, վասնզի այս ուսումին պարապելով իր բոլոր ժամերը, ինչպէս նաեւ ամբողջ միտքը տուած էր անոր:

Ընթրելու միջոցին կ'երեւար, ապա կը փնտռուէր, բայց չէր գտնուեր հոն:

Մօրաքոյրը կը տրտնջար, Պ. Ժիլնորման կը ժպտէր.— Վա՛հ, վա՛հ, աղջիկներ սիրելու ժամանակն է հիմա:

Երբեմն ալ կ'աւելցնէր ծերունին.

— Շուտի՛կը կը տանի. կը կարծէի թէ տարփական յարաբերութիւն մըն է այս, բայց երեւի ճշմարիտ տարփ մըն է:

Իրօք տարփ մը ունէր Մարիւս:

Այս երիտասարդը, հետզհետէ կը պաշտէր իր հայրը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՇՈՐՀԱԿԱԼԻՔ — ՇՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Կարապետ Խայեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ Հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ ազ-գականին՝

ՓԵՐՈՒԶ ԽԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին ի նը-պաստ կը նուիրեն.—

Կ. Ճնկլտըրեան 2000 ֆրանք, Ս. Պա-լապանեան 300, Է. Մէրամէթճեան 100, Պ. Բէկլարեան հարիւր, Ա. Տօնէլեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Առնուվիլ) յիսուն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պաթմանեան հարիւր, Գ. Պահթիարեան (Նիս) 100, Տէր եւ Տիկին Մանիկօֆ 30, Տօքթ. Տ. Յարութիւնեան 30, Տէր եւ Տիկին Բ. Պու-ճուլեան (Առնուվիլ) յիսուն, Տէր եւ Տի-կին Գ. Գործունեան յիսուն, Ա. Արիկեան քսան, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան 30, Հ. Հովիկեան տասը, Օր. Ժամագործեան 25, Ս. Մակարեան տասը, Պ. Գըլըճեան (Շամբինեի) քսան, Տիկին Շաքէ Պետ-րոսեան յիսուն, Նիկողոսեան (Առնուվիլ) տասը, Տիկին Գ. Խորասանճի յիսուն, Բէրամեան հարիւր, Կեցոյեան քսան, Յ. Առաքելեան քսան, Տիկին Պ. Տէրպէտէր-եան (Գուրպըվուա) յիսուն, Տիկին Ն. Սահաթճեան (Նիս) հարիւր, Տէր Վար-դան քհնյ. Ժամկոչեան (Նիս) տասը, Տէր Գէորգեան յիսուն, Ա. Յակոբոֆ 30, Տէր եւ Տիկին Գ. Գասպարեան (Առնու-վիլ) երեսուն, Վ. Խասեան երեսուն, Տիկ. Հայրապետեան (Իսի) տասը, Ժ. Սար-գիսեան քսան, Այրի Տիկին Տրէզեան 20, Օնօեան (Արժանթէօյ) քսան ֆրանք:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե-ղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ, այս Շաբաթ (23 Նոյ.) ժամը 20.30ին, չքեղ ճաշ, ՇԱՊԼՕՅԻ ՌԸԼԷ ՏԻՒ ՍՕԼԷՅԻ մէջ: Ճաշագին 30 ֆրանք:

Արձանագրութեանց թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ. Մ. Մաքսուտեանի մօտ, 48 Բիւ Պուֆիէ, Վալանս:

Կիրակի (*Նոյ.* 24), *առաւօտեան ժա-մերգութիւն ժամը 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:*

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկա-վարութեամբ Հայրապետ Օհանեանի դաշ-նամուրով կ'ընկերակցի Օր. Սառա Ժա-մագործեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ նոյն բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2.— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3. — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4. — Օտար Գրականութիւն, փ.—Գրակա-նութեան լուսանցքին վրայ, 6. — Նշխարներ, 7.— Հայ կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8.— Հայաստան, 9.—Ար-ուեստի Աշխարհ, 10.— Սարէն – Զորէն, 11.— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12.— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13.— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14. — Մահագրութիւն:

Գին՝ թղթակազմ 18 ֆրանք, լա-թակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ:

Ստանալու համար դիմել Հրանտ Սամուէլեան գրատունը,

51, Rue Monsieur-le-Prince
PARIS (6e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՏԱԼԿԱԼԵԱՆ
ԷՏՈՒԱՐ-ԱՐԱ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ
Ռաֆֆի Պաքըրճեանի

Փարիզ, 16 *Նոյեմբեր* 1968

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆոր-վիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նո-յեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ վոլթէռ; Բիւ վոլթէռ:

Գեղարուեստական բաժին:

Մուտքը ազատ է: Հաղ. Միջոց.— Շա-ռանթոն – Էքոլէն առնել 103 թիւ օթօ-պիւսը եւ իջնել Բիւ Վոլթէռ:

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զա-ւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամա-կան ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքա-տեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւ-նը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկ. ժողովը այս Հինգշաբթի (21 Նոյեմբեր) ժամը ճիշդ 19.30ին, Մշակոյ-թի Տան մէջ: Կը խնդրուի Փարիզի շըր-ջաններու այն ընկերներէն, որոնք «Քը-րիստափոր»ի կը պատկանին, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին: Կարե-ւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ երե-կոյեան ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերնե-րու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրերով:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ-բեր ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔՆՈՒԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ-նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե-րը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան, Ամանօրեան Յայլօնք, Դեկտ. 31ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Նուագ, ճոխ կերուխում: Մանրամասնու-թեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասեն-եակը:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու-թեանց պարահանդէսը փետրուար 2ին, կիրակի օր: Ջութքի անակնկալներ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը: Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ:

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ա-ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13-ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրա-հին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջոր-դիւ:

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ու-սումնասիրաց Միութեան:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ):

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով:

Մուտք 10 ֆրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական-ները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ:

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ-կայացում:

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան-դամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15-ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ, ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ, ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ, ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ, ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ,

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ

1969 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1969

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐՍԷՅԼ — Գին 10 ֆր.

Ապսպրանքներու համար դիմել՝ Mr. HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins
13 — MARSEILLE (10e)

C. C. P. 25.42.89 - Marseille

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 21 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՔԴ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11368 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.368

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԵԼ ՎԻՃԱԿ

Իսկապէս անել վիճակ մըն է ստեղծուած Միջին Արեւելքի մէջ շուրջ մէկուկէս տարիէ ի վեր, երբեւ հետեւանք արաբեւիսրայէլեան պատերազմին: Եւ երբոր ներկայ կացութեան մէջ ո՛չ մէկ ելք կը նախատեսուի:

Կողմերը հաստատ կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ: Ո՛չ մէկ զիջում հիմնական սկզբունքներէ, որոնք շատ յստակ են:

ՄԱԿԸ իր 125 անդամներու Ընդհանուր ժողովով, Ապահովութեան Խորհուրդով եւ ընդհանուր քարտուղար Ու Թանի ներկայացուցիչով չի յաջողիր համաձայնութեան, նոյնիսկ հասկացողութեան եզր մը գտնել: Անզօրութեան մատնուած է:

Կիւնար Եարինկ յուսահատ իր ջանքերու ապարդիւն մնալէն, քանիցս հրաժարելու իրեն վստահուած առաքելութենէն: Սակայն ի վերջոյ յանձն առաւ շարունակել իր փորձերը մինչեւ ամսուս վերջ: Պիտի յաջողի՞ վերջին քանի մը օրերուն մէջ երկուստեք ընդունելի լուծման եղանակ մը գտնել: Կասկածելի է:

Զինադուլը խախտուած չըլլալով, ա ճակատագրական, Ապրել չրջաններու մէջ: Սահմանագլուխներու վրայ ընդհարումները անպակաս են: Կողմերէն ո՛չ մէկը կ'ընդունի նախայարձակ նկատուիլ: Զինադադարի եւրոպական յանձնախումբը եւ Ապահովութեան խորհուրդը անվերջ քննութիւններ կը կատարեն յանցաւորները ճշդելու համար:

Շատ քիչ անգամ մեղադրանքի խօսքեր կ'ելլան այս կամ այն կողմին:

Ժամանակը որո՞ւն ի նպաստ կ'աշխատի:

Տարակոյս չկայ, որ երկու կողմերն ալ կը շարունակեն սպառազինուիլ կարելի բոլոր միջոցներով: Մինչ Արաբները կը վայելեն Խ. Միութեան համակրութիւնն ու օժանդակութիւնը, Իսրայէլացիք իրենց յոյսը դրած են արեւմտեան պետութեանց, մասնաւորապէս Միացեալ Նահանգներու վրայ:

Երկար տատամսումներէ ետք, Ճոնսընի կառավարութիւնը ի վերջոյ յանձնառու եղած է Իսրայէլի յանձնելու յիսուն «Ֆանթոմ» օդանաւեր, հաւասարակշռելու համար կողմերու ուժերը:

Մէկուկէս տարուան ընթացքին Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը յաջողած է իր սպառազինութիւնը կրկնապատկել եւ բանակը օժտել արդիական զէնքերով: Կազմ ու պատրաստ է նոր պատերազմի մը համար:

Արաբական միւս երկիրներն ալ, մանաւանդ Յորդանան եւ Սուրիա, 1967 Յունիսին իրենց կրած կորուստները կրցած են դարմանել եւ վերադառնալ նախապատերազմեան վիճակը:

Երկուստեք կը պատրաստուին զինեալ բախումի մը, որ փափաքելի չէ, եւ որ սակայն իրադէպերուն կողմէ անխուսափելի կը նկատուի:

Արաբները իբրեւ նախապայման կը պահանջեն, որ Իսրայէլ պարպէ գրաւած հողամասերը, ըստ ՄԱԿի 1967 Նոյեմբեր 22ին քուէարկած որոշման:

Իսրայէլ չուզեր հպատակիլ ՄԱԿի որոշման, ինչպէս չէր հպատակած անկէ առաջ այս վերջինի տուած բազմաթիւ որոշումներուն՝ Պաղեստինի արաբ գաղթականներուն իրենց հայրենի տուները վերադարձին մասին:

Քսան տարուան մէջ երեք անգամ (1948ին, 1956ին եւ 1967ին) պատերազմած ըլլալով հրեւան Արաբներու դէմ, Հրեաները սահմաններու սրբագրութիւն կը պահանջեն հաշտութիւն կնքելու համար:

Տուն — տեղ են եղած արդէն Երուսաղէմի արաբական թաղամասերուն մէջ եւ խորհրդարանը պաշտօնապէս Իսրայէլի հողամաս է հռչակած սուրբ քաղաքը ամբողջութեամբ: Այնտեղ են Հին Կտակարանի մէջ յիշուած սրբավայրերը, մանաւանդ Սողոմոնի քանդուած տաճարը, որուն կանգուն մնացած մէկ պատը (Լացի Պատը) ուխտավայր է բոլոր Հրեաներուն համար, ի սփիւռս աշխարհի:

Իսրայէլ կ'ուզէ նաեւ իր սահմաններուն մէջ առնել Կոլանի բլուրները, ռազմագիտական նպատակներով, պաշտպանուելու համար Սուրիոյ կողմէն գալիք յարձակումներու դէմ:

Թէլ Ավիվի վարիչները վերջերս աւելի խստապահանջ սկսած են դառնալ: Կը պահանջեն այսրյորդանանեան որոշ հողամասեր, մասնաւորապէս Մեռեալ ծովու շրջանին մէջ: Կ'ուզեն պահել Կազայի շրջանը եւ Սինայի թերակղզիին մէկ մասը: Աքապայի ծոցի կողմը Շարմ — էլ — Շէյխի վրայ զինուորական հսկակէտ ունենալ կը փափաքին:

Իսրայէլի պահանջներուն շարքը կ'երկարի անվերջ:

Միջին Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ այն ատեն միայն, երբ Խ. Միութիւնն ու Մ. Նահանգները լեզու կը գտնեն իրարու հետ եւ կը միջնորդեն իրենց պաշտպանեալներուն մօտ, երկուստեք ընդունելի պայմաններով հաշտութիւն կնքելու համար:

Մինչ այդ անել վիճակը կը շարունակուի եւ մօտալուտ պատուհաս լուծում մը համար ո՛չ մէկ հեռանկար կ'ուրուագծուի հորիզոնին վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Չորեքշաբթի օր, պատմական օր մը կը նկատուէր, եւրոպական դրամական կայունութեան համար, որ վերջին 48 ժամերուն, աւելի վատթարացած էր եւ անխուսափելի կը նկատուէր ֆրանքի արժէզրկումը, ու նաեւ անհրաժեշտ:

Երբ Չորեքշաբթի օրուան համար, Եւրոպայի սակարաններու փակումի հրահանգ կը տրուէր, ամէն ոք վստահ էր որ մինչեւ իրիկուն բան մը պիտի յայտնուէր:

Երեքշաբթի ամբողջ օրը Ամերիկացիք կը փորձէին համոզել Գերմանիան որ վերարժեցնէ գերմանական մարքը, բայց Պոնի կառավարութիւնը կը մերժէր: Կ'ընդունէր սակայն կիսամիջոց մը, օգնելու համար Ֆրանսայի: Այսինքն հարկային նոր օրէնքներով պիտի կասեցնէ արտածումը եւ քաջալերէ ներածումները, հաւասարակշռելու համար գերմանական պիւտճէն, որ միշտ յաւելուած ունի: Բաւական հետաքրքրական պէտք է ըլլայ, ամէն պարագայի մէջ, ջախջախիչ պարտութիւն կրած եւ անդամահատուած երկրի մը համար, ինչպէս է Արեւմտեան Գերմանիան, օգնութեան հասնիլ յաղթական պետութեանց: Ցիշենք նաեւ թէ գերմանացի ճարտարարուեստի մեծերը շատ դժգոհ են Պոնի կառավարութեան ձեռք առած այս միջոցներէն: Կ'առարկեն թէ՝ այն պատրուակով որ ուրիշ երկիրներու տնտեսական վիճակը եւ գործերը լաւ չեն մինչ Գերմանացիներու գործերը լաւ են, այս վերջինները կը պատժուին: Արդարեւ յետ այսօրիկ տուրք կը դրուի Գերմանիոյ արտածումներուն վրայ: Այլ խօսքով, հիւմըրով կարելի է նկատել թէ տուրք կը դրուի, որեւէ պարագայի, այսինքն գործերը լաւ ալ գացած ատեն:

Փարիզի մէջ սակարանը գոց պիտի մնայ քանի մը օր, Չորեքշաբթիէն ետք: Այս միջոցը, անշուշտ, առաջքն առնելու համար սակարանի դրամական եւ այլ գանազան չահագործումներու:

Երեքշաբթի օր Նախարարապետը եւ ելմտական նախարարը (Օրթոլի) քանի մը անգամ էլիզէ կ'երթային: Գիշերը, Ազգ. Ժողովին առջեւ, Քուվ տը Միւրվիլ քուէարկութեան կը դնէր 69ի պիւտճէի ելմտական օրէնքը, որ անմիջապէս կ'ընդունէր: Այս օրէնքը երկու միլիառի զեղչ մը կը նախատեսէ հանրային ծախքերու մէջ, ինչ որ 9ուկէս միլիառի կ'իջեցնէ (նախապէս՝ 11.5) 1969ի պիւտճէին բացը: Քուվ տը Միւրվիլ խօսած է նաեւ բարեփոխումներու մասին ազգայնացած հաստատութեանց մէջ: Այլ խօսքով եթէ կառավարութիւնը պակսեցնէ իր վարկերը ազգայնացուած հաստատութեանց, պարզ է որ ասոնք ուրիշ տեղէ մը դրամ պէտք է գտնեն, այսինքն անխուսափելի կը դառնայ որոշ սակերու բարձրացումը (կազ, ելեկտրականութիւն, փոխադրական միջոցներ եւն.):

Չորեքշաբթի օր, Պոնի մէջ, կը հաւաքուէին արեւմտեան աշխարհի տասը հարուստ երկիրներու ելմտական նախարարները, գերմանացի նախարարին նախագահութեան ներքեւ: Կասկած չկար Չորեքշաբթի առաւօտ որ կարեւոր որոշումներ պիտի տրուէին հոն, հաւանաբար ֆրանքի արժէզրկման մասին թէեւ կ'ըսուէր թէ «վտանգուած չէ»:

ԿՈՍԻԳԻՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային վարչապետը առջի օր ընդունած է երկու ամերիկացի ծերակուտականներ եւ ըսած անոնց «մեր զօրքերը Չեխոսլովաքիա են ինչպէս ձեր զօրքերը Ճափոն են ...»: Վարչապետը կ'աւելցնէ թէ հոն ուր ամերիկ. զօրքերն են, տեղական փոքր ընդդիմութիւն մը կայ, բայց այդ պատճառ չէ եղած ցարդ որ ամերիկեան զօրքերը քաշուին:

Խօսած են նաեւ Վիէթնամի մասին: Բայց ամերիկացի ծերակուտականները ո՛չ մէկ բան ըսած են այդ մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՇՏԱՅԻ մէջ վաթսունեւվեց համայնավար կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ հաւաքուած են որոշելու համար թէ համայնավար վեհաժողով մը պիտի ունենա՞յ Մոսկուայի մէջ 1969ին թէ ոչ:

ՍԻԻՌԷՆԻ (Փարիզեան արուարձան) Ֆօշ հիւանդանոցին մէջ կատարուեցաւ սրտի հինգերորդ փոխարկումը Ֆրանսայի մէջ: Վիրաբոյժը 35 տարեկան մասնագէտ մըն է իսկ «տուացողը» 53 տարեկան է:

ՊԱՊԸ, Փիքասօ, Մալրօ, Մելինա Մեռքուրի եւն. եւն. դիմած են Աթէնքի կառավարութեան որպէսզի չգնդակահարուի երիտասարդ Փանակուլիսը, որ մահուան դատապարտուեցաւ առջի օր եւ — եթէ ներում չըլլայ — պիտի գնդակահարուէր Հինգշաբթի առաւօտ:

ՄԱԼԻԻ մէջ պետական հարուած մը եղած է եւ Մոտիպօ Քայթա տապալած է զինուորական ժէօնթի մը կողմէ: Ուր ըլլալը յայտնի չէ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ ուսանողները գործադուլի շարժում մը սկսած են, որ ժողովուրդին եւ նոյնիսկ բանուորներուն համակրութիւնն ու քաջալերանքը կը վայելէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութիւնը հրաժարած է: Հոն ալ դրամական տագնապը մեծ է եւ հաւանական կը նկատուի որ լիռն ալ արժեզրկուի:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Մոշէ Տայեան կ'ուզէ տնտեսական մէկ միութեան մը վերածել Կազայի, Այսրյորդանանի եւ Երուսաղէմի շրջանները: Վստահեցուցած է իսրայէլեան Խորհրդարանը թէ այդ ծրագիրը կը համապատասխանէ կառավարութեան քաղաքականութեան:

ՔԱՆՍԱՍԻ մէջ, սեւ գերասան՝ Տիք Կրեկորի յայտարարած է ուսանողներու խումբի մը առջեւ թէ Նիքսըն պիտի սպաննուի, անմիջապէս որ իր պաշտօնին գլուխն անցնի (Յունուար 20):

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ մէկ ժամ ընդունած է Փարիզի խորհրդային դեսպանը՝ Զորին, որ ունկնդրութիւն ուզած էր: Դուրս ելած ատեն, դեսպանը յայտնած է թէ այդ խօսակցութիւնը բացառիկ բնոյթ մը չունէր այլ մաս կը կազմէր դիւանագիտական ընթացիկ յարաբերութեանց:

ՊԻԱՖՐԱՅԻ վեց հարիւր զինուոր մեռած է անցեալ շաբթուն, երբ յարձակած էն նիժերական զօրաբաժնի մը վրայ: Զոհերուն մէջ պելժ վարձկան մը կայ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը «կարճ կապած» է Փորթուկալ կատարած իր այցելութիւնը: Արդէն Ուաշինկթըն է:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեան Ս. Էջմիածնէն ստացած է հետեւեալ հեռագիրը ի մասին երջանկայիշատակ Մաղաքիա Արքեպս. Օրմանեանի վախճանման յիսնամեակին:

«Երջանկայիշատակ Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեանի մահուան յիսնամեակին առթիւ կարգադրում ենք հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարել կիրակի 24 Նոյեմբերին եւ կենդանի խօսքով եւ հրատարակութիւններով պանծացնել Պատրիարքի պայծառ անձնաւորութիւնը եւ մեծահամբաւ վաստակը:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

×

Ի գիտութիւն կը ծանուցանենք մեր ժողովուրդին, թէ վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենան կիրակի, 1 Դեկտեմբեր 1968ին: Այս առթիւ հանդիսաւոր Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ եւ պիտի քարոզէ

Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

ԴԻՒԱՆ

ԻՍԻԷՆ կը տեղեկացնեն թէ Ընկ. Երուանդ Ատանալեան Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 10ին մօտ, դուրս ելած է իր բնակարանէն եւ ցարդ ոչ մէկ լուր կայ իրմէ:

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի

50-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Մեր ապրած ներկայ ժամանակին յատուկ ինչ արագութեամբ տարիները թաւալգլոր կ'անցնին։ Եւ սակայն քիչ մը աւելի նշմարելի կը դառնայ, երբ կը զգանք որ մեր ուսերուն վրայ յիսուն տարիներու բեռ մըն է աւելցած եւ ատոր զուգընթաց, նոյն այդ ուսերը քիչ մը աւելի կքած ու երէկուան պատանիի մեր գլխամազերուն փոխարէն, սա՛ղ... թափած կամ ճերմըկած մազերը տեղ են գրաւած։

Եւ ահա, Հ.Մ.Ը.Մ.ն ալ՝ Հայ իրականութեան մէջ մարմնակրթանքի որպէս ամրակուռ կազմակերպութիւն, թեւակոխեց յիսուն երկար տարիներու իր հանդրուանը, գնահատելի եւ սքանչացումի արժանի վաստակով մը։

Վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, զանազան երկիրներու մէջ ցրուած գաղութահայութիւնը փութաց կատարել բազմաթիւ յոբելեաններ՝ յաւերժացնելու համար Հայութեան փառքն ու պարծանքը եղող մեծ մշակներու անունը, ինչպէս նաեւ ոսկետառ քանդակուած անջնջելի թուականներու դարադարձն ու տարեդարձը համազգային խանդավառութեամբ ու զորովով։

Այս օրերուս՝ բոլոր գաղութներու մէջ կատարուած եւ դեռ կատարուելիք Հ.Մ.Ը.Մ.ի յիսնամեայ տարեդարձի հանդիսութիւններն ալ, այդ պանծալի թուականներէն պէտք է համարել։

Այդ համազգային տօնակատարութիւններով, անգամ մը եւս ի յայտ կուգայ թէ՝ հայ ժողովուրդը, հակառակ անսովոր ժամանակներու թոհ ու բոհին, գիտէ արժանաւորապէս գնահատել իր մէջ ապրող եւ գոյութիւն ունեցող արժէքներն ու արժանիքները, անոնց մատուցանելով իր երախտագիտութեան հարկը։

Զգելով որ աւելի ձեռնհաս անձեր ու գործին մասնագէտ ղեկավարներ խօսին ու գրեն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի երախտաւորեալ վարիչ անդամներու եւ անոր փառաւոր անցեալին մասին, իբրեւ նախկին Հ.Մ.Ը.Մ.ական սկաուտ եւ իբրեւ Էսայեանցի՝ յիշատակի եւ յարգանքի զգացումէ թելադրուած՝ պարտականութիւն իմ համեստ բաժինս թող բերած ըլլամ, թուղթին յանձնելով այս քանի մը տողով խորհրդածութիւնները։

Այսպէսով, կը խորհիմ նաեւ որ՝ կրկնակ պարտականութիւն մը կատարած կ'ըլլամ, թարգմանը ըլլալով նոյնպէս, Պոլսոյ Էսայեան վարժարանի նախկին գիշերօթիկ սաներուն, երախտագիտական զգացումներուն, քաջ գիտնալով որ՝ անոնք եւս ինձմէ տարբեր չեն մտածեր, տածելով նոյն զգացումները, հանդէպ այն բոլոր պատուական, վեհոգի եւ ազգանուէր վարիչներուն՝ որոնք՝ հակառակ անցնող յիսուն տարիներուն, մեր սրտերուն մէջ անջնջելի տեղ մը են գրաւած։

Արդարեւ, ո՛վ չի յիշեր այն խելայեղ խանդավառութեան շրջանը, Զինադադարի վաղորդայնին, երբ հայ ժողովուրդը, հազիւ կրցած էր շունչ առնել ահաւոր սպանդէն եւ արիւնաթաթախ աւերածութենէն։ Եւ ահա՛, անոր հոգւոյն մէջ կը բողբոջէր վերապրելու անդիմադրելի տենչը՝ վերանորոգ յոյսով եւ լաւագոյն ապագայի մը լուսավառ հաւատքով։ Ճիշդ այդ օրերուն էր, որ ազգային գիտակցութեան նոր զարթօնքի մը զգացումը սկսաւ առկայծել ամէն Հայու սրտին մէջ, եւ, 1918ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմը դրուեցաւ Կ. Պոլսոյ մէջ, առաջնորդութեամբ՝ Հայ անունը բարձր պահելու ձգտող եւ հայկական աննկուն կամքն ու կորովը մարմնացնող ազնիւ ու անձնազոհ քանի մը հայ երիտասարդներու, որոնց իւրաքանչիւրին անուան յիշատակութիւնն ընել զանց կ'ընենք։

Բայց, թող թոյլ տրուի մեզի, որ մեր տկար գրչէն հոսող խորապէս անկեղծ բառերն ու խօսքերը գան այս հանդիսաւոր առիթով մեր երախտագիտական ըզգացումներու տուրքը հատուցանելու այն յաւէտ անյայտ կամ ի կենդանի եղող Հ.Մ.Ը.Մ.ական բոլոր անխոնջ հիմնադիրներուն, որոնց ջանքերով գոյութիւն առաւ այս բացառիկ Միութիւնը։ Անոնց կատարած դերը ոչ միայն անուրանալի է, այլ եւ անմոռանալի պիտի մնայ յաւիտեան, ինչպէս ոսկեքանդակ արձանագրութիւն մը։

Արդարեւ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը հրապարակ իջաւ սկզբունք ունենալով միայն եւ միայն «Հայ ժողովուրդի գոյութիւնը» եւ իբր նշանաբան՝ «Հայութիւնը ամէն բանէ վեր»։ Ու այս առաջադրութեամբ ալ, ան իր սահմանները լայն բացած, լծուեցաւ կորովի աշխատանքի, առանց դաւանանքի, դասակարգի խտրութեան. իր միակ նպատակն էր, նոր սերունդը ֆիզիքապէս ու մտաւորապէս զօրացնելով՝ նկարագրով ուժեղ երիտասարդութիւն մը պատրաստել։

Այս մտահոգութեամբ եւ իր նպատակը իրականացնելու իբրեւ միջոց՝ ընտրեց «Սկաուտիզմը» եւ «Մարմնակրթանքը» որուն շուրջ անխտիր համախմբեց հայ մատաղ սերունդը եւ մանաւանդ Մեծ Եղեռնէն ազատուող այն բեկորները, որոնք գունդ առ գունդ Պոլիս հասնելով քիչ ժամանակի մէջ կը լեցնէին համարեա՛ բոլոր որբանոցները։

Հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարելու հրամայական պահանջքի այս նուիրական պահուն էր, որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ծնունդ կ'առնէր՝ կոտորակուած Հայութեան մէջ նախախնամական գործ մը եւ հրաշալի դեր մը կատարելու համար։

Հա՛յը, դարերու ընթացքին, իր քաղաքակրթական եւ յառաջդիմական ձիրքերով առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր արդէն ազգերու պատմութեան մէջ. իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.ը փորձի այն դաշտը եղաւ ապացուցանելու համար թէ՝ Հայը ոչ միայն արուեստի, գեղարուեստի, առեւտուրի ասպարէզներուն մէջ իր մտաւոր մակարդակով կրնար մրցիլ որեւէ ազգի հետ, այլ եւ կրնար մրցիլ նաեւ, իր ֆիզիքական ուժի, մկանային զօրութեան եւ ողիմպիական խաղերու ճարպիկութեամբը։ Հնադարեան մեր Նաւասարդեան խաղերն արդէն ատոր ապացոյցը չե՞ն տար միթէ։

Իսկ, յիսուն տարիներէ ի վեր, բոլոր գաղութներու մէջ առաւել կամ նուազ չափով, Հ.Մ.Ը.Մ.ի արձանագրած յաջողութիւններն ու անոր ունեցած գործունէութիւնն ալ ինքնին ցայտուն ապացոյցներ են։

Եւ այսօր, այս հանդիսաւոր առիթով, սրտի անխառն հրճուանքով կ'ողջունենք Հ.Մ.Ը.Մ.ի արդիւնաբեր Յիսնամեակը, յարգալից երկիւղածութեամբ մը խոնարհելով կ'ոգեկոչենք անոր անհետացող անձնուէր ջահակիրները եւ կը ծափահարենք բոլոր այն հեռաւոր եւ մօտաւոր ղեկավար Հ.Մ.Ը.Մ.ականները, որոնք՝ Հայուն յատուկ շինարար ձեռներէցութեամբ մը, զարգացուցին, կերտեցին եւ մինչեւ այս օրուան հասցուցին այդ մեծ ընտանիքը։

Դո՛յզն կասկած չկայ, որ եթէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը այսքան մեծցաւ ու ծաւալեցաւ, ատոր գաղտնիքը պէտք է տեսնել այն միակ իրողութեան մէջ, որ ան կրցաւ համախմբել իր շուրջ ամբողջ Հայութիւնը, առանց դաւանանքի եւ հատուածական խտրութեան եւ շնորհիւ համերաշխ ոգիին։

Թող այս օրը հանդրուան մը ըլլայ եւ համերաշխութեան այդ ոգին ծաւալի ու օրինակ հանդիսանայ օտար երկիրներու մէջ հասակ նետող նոր սերունդին, որովհետեւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գերագոյն նպատակը չի վերջանար այսօր, այլ ընդհակառակն՝ պէտք է, աւելի քան շարունակուի դեռ երկար տարիներ սփիւռքի Հայութեան մէջ։

ՄԿՐՏԻՋ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

«ՕՁԻ ՔԱՂԱՔԸ»

Մ. Նահանգներու Արիզոնա անապատին, Քոլորատօ գետը թափող Ճիլա գետակի հովիտին մէջ, երկու հազար տարի առաջ տեղի ունեցաւ նախաքոլոմպոսեան Ամերիկայի պատմութեան ամէնէն մեծ իրադարձութիւնը։ Հոն հնադարեան քաջ ժողովուրդ մը, այսօր ճանչցուած Հոհօքամի անունին տակ, դիմագրաւեց եւ նուաճեց անապատը։ Օգտագործելով միայն քարէ եւ փայտէ գործիքներ, անոնք փորեցին ջրանցքներ, կատարեցին ոռոգման աշխատանքներ եւ ստեղծեցին արուեստի եւ ճարտարապետութեան ապշեցուցիչ գործեր։

Հոհօքամի վաղեմի Հնդիկներու մոռցուած քաղաքակրթութիւնը ի յայտ եկաւ 1964 – 1965ին սկսած պեղումներուն շնորհիւ։ Պեղումները վարեց Տոքթ. Է. Հորի։ Մեքսիքայի ազդէկ քաղաքակրթութեան հետ նմանութեան կէտեր ունենալով հանդերձ, Հոհօքամիներու արուեստը ունի ինքնատիպ շատ մը գիծեր, մեծապէս գեղեցիկ եւ այլազան։ Հոհօքամի Հնդիկներու արուեստին մէջ, յաճախ կ'երեւայ օձը, Քեցալքոթալի նշանակը, խորհրդանիշը ժամանակի եւ անձնաւորումը բնութեան խորհրդաւոր ուժերուն։ Արդարեւ օձը կ'երեւի բազմաթիւ անօթներու, ապարանջաններու եւ զարդարանքի ուրիշ առարկաներու վրայ։ Հետաքրքրական է նաեւ այն որ օձը կը վերապրի այսօր եւս հին ազդէկներու օրրանը եղող Մեքսիքայի դրօշին վրայ։ Անապատի յատուկ մողէսը, կրիան եւ ուրիշ կենդանիներ, կ'երեւին նոյնպէս, իբրեւ Լայթ – Մոթիվներ անոնց արուեստի գործերուն մէջ։ Ինչ որ կը զարմացնէ, առաջին առթիւ, այս նախնական ժողովուրդին մօտ, արուեստի արտակարգ զգայնութիւնն է, նուրբ ոճաւորումը, զոր անոնք կը կիրարկէին իրենց քանդակներուն եւ փորագրութիւններուն վրայ, ինչպէս նաեւ նուրբ, բացառիկ նկարազարդման զգայնութիւնը։

Հոհօքամիները կը նկատուին աշխարհի առաջին փորագրիչները։ Չինացի վարպետները փորագրութեան թեքնիքը մշակեցին Զ. դարուն, մինչդեռ այդ թուականէն հազարաւոր տարիներ առաջ, անոնք կ'արտադրէին արուեստի գործեր, փորագրուած խեցիներու եւ քարերու վրայ։

Հնդիկ ուրիշ ժողովուրդներէ առաջ, Հոհօքամիները տեղեակ էին նաեւ բրուտագործութեան արհեստին, զայն կը զարդարէին երկրաչափական մոթիվներով, մարդկային ոճաւորուած կերպար-

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS
DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Au pied de l'Ararat, dans ces paysages actuellement lunaires de Turquie, depuis que les Arméniens en ont été chassés, les pierres meurent à leur tour. Personne ne se soucie des chefs-d'œuvre de l'architecture arménienne — ce laboratoire de l'art chrétien, personne ne proteste, personne n'agit. L'éradication du peuple arménien sera complète, lorsque ces vestiges auront eux aussi disparu, lorsqu'ils cesseront de témoigner d'un passé de lumière. Ces églises, ces couvents sont, à présent, autant de dépôts et de granges, s'ils ne sont transformés en mosquées ou s'ils ne sont présentés au touriste crédule et émerveillé comme des échantillons de l'architecture seldjoukide ou ottomane... Je voudrais qu'après le temps du yatagan, nous n'ayons pas à connaître celui de la dynamite ; j'ai peur.

Quelle leçon peut-on tirer de tout cela ? Le verbe de Me Jakhian est énergique dans son élégance même et le jeune avocat en vient à sa conclusion.

Depuis qu'il existe, l'homme n'a pas changé. Il est Caïn alors qu'il croit être Abel. Pourquoi ne puis-je pas mettre ma foi dans cette formidable lame de fond qu'est l'analyse, qui projette un nouvel humanisme, qui tue le bon et le mauvais en les faisant dialoguer. L'analyse cessera d'être un savoir pour devenir un pouvoir : c'est ma profession de foi, c'est ma seule espérance. C'est ma vérité, mais elle a froid d'être nue.

Caïn est en nous. Nous sommes Caïn. Et nous serons Caïn tant que nous ne ferons pas l'effort de parler à Abel, tant que nous nous entretiendrons notre monologue avec des mots volés à Abel. Et le jour où nous abandonnerons ce vocabulaire, Caïn parlera à Abel et Abel à Caïn et nous ne saurons plus qui est Caïn et qui est Abel. Caïn mourra à l'instant même où nous découvrirons son existence. Caïn ne sera plus qu'un nom, parce que c'est nous qui aussurerons son rôle, en même temp que le meurtre d'Abel, parce que nous cesserons de croire que nous ne sommes que les Abel d'hier.

Je suis prêt. Caïn peut jeter son masque; il peut se découvrir. Qu'il s'annonce. Je puis, à présent, lui tendre la main sans plus lui montrer le poing. Mais parce que je l'appelle, il doit se reconnaître, parce qu'il est en moi aussi, il doit venir vers moi, quelque longue, difficile et honteuse que soit la route. Je l'attends. Si Caïn me parle, comme je l'écoute déjà, ce sera alors la réconciliation des morts et des vivants, des Arméniens et des Turcs.

×

Je sais, ma vision n'est pas pour aujourd'hui, elle est pour après-demain. Aujourd'hui, ma souffrance reste vive. Je pense à Prague, je pense au Biafra, au Vietnam, à Israël, aux pays arabes. Je pense à notre pays, mon pays, celui que j'aime, celui qui m'a permis d'honorer l'Arménie, celui pour lequel je vis et j'espère parce qu'il connaît un sort qu'il ne mérite pas. Si ma vision se réalise, les premières vagues aboutiront enfin au rivage de ce paradis que nous avons perdu, à ce rivage vers lequel tant et tant de vagues les ont poussées, pour lequel elles ont lutté et sont mortes. Et alors, sans doute, se taira la voix de cet homme qui erre parmi les grandes nécropoles d'Arménie, de Verdun, de Guernica, de Dachau et d'ailleurs et qui dit : « Caïn, qu'as-tu fait de ton frère Abel ? ».

Cet homme, c'est mon frère.

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

ԽՄԲ. — Կարելիութիւն չունենալով իրատարակելու բանախօսութեան լրիւ բնագիրը, ինչպէս նախատեսած էինք, տուինք գլխաւոր մասերը։ Մեր այն ընթերցողները որոնք կ'ուզեն ունենալ ամբողջութիւնը, կրնան դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան, որ կը ջանայ գոհացում տալ իրենց, *ժուռնալ տէ Թրիպիւն* հայթայթելով։

×

A ce discours, vibrant d'une amère vérité, le bâtonnier de l'Ordre Me Jean Baugniet donnait la replique. Nous en donnons ci-dessous quelques extraits.

REPLIQUE DE Me JEAN BAUGNIET
Bâtonnier de l'Ordre

Mon cher Confrère,

L'embarras que je ressens, en ce moment est grand. Serais-je capable d'exprimer objectivement mon sentiment ? Ne devrais-je pas me dérober à la tradition qui commande de porter un jugement sur le discours que vous venez de prononcer ?

Patron, puis-je juger mon ancien stagiaire ; associé, puis-je louer un collaborateur, dont je sais les mérites ?

Votre patron, votre associé, croit qu'il peut et doit traduire ce que les applaudissements nourris de cette assemblée vous ont déjà dit : l'émotion profonde que vous avez provoquée chez vos auditeurs, la conviction intime qui a inspiré votre discours et que vous nous avez communiqué, l'élégance de la forme que vous avez su lui donner, l'éloquence parfois pathétique avec laquelle vous l'avez prononcé .

Vous l'avez fait avec tout votre cœur, dans la ligne de votre conduite de tous les jours, avec la générosité, le dévouement et la lucidité que nous vous connaissons.

Coïncidence prémonitrice, que je souligne avec émotion, il y a quelques années, j'ai participé à la commémoration du 50e anniversaire de l'Arménocide, au Palais des Académies, et j'ai pu à cette occasion déjà traduire les sentiments que m'inspire cette tragédie.

(6 - *à suivre*)

նրով, Թոթեմական կենդանիներով կամ ատապելական կակներով — պտուղը իրենց հարուստ երեւակայութեան : Արիզոնայի պեղումներուն ընթացքին, հնագէտները գտան գունաւոր նիւթերով երանգապնակներ, ինչ որ ենթադրել կու տայ, թէ արուեստը Հոհօքամներուն առօրեայ զբաղումն էր : Ուրիշ Հնդիկներու նման, անոնք հաւանաբար կը ներկէին իրենց մարմը տօներու եւ պարերու առթիւ :

Հոհօքամները, ինչպէս պատմական զարգացման աւելի յետաղէմ աստիճանի վրայ գտնուող բոլոր ժողովուրդները, աշխարհը կը պատկերացնէին իբրեւ գերբնական ոգիներու ստեղծագործութիւնը : Անոնք կը կարծէին, թէ ոչ միայն կենդանի էակները, այլ նաեւ անշունչ էակները կրնան ազդել ճակատագրին վրայ : Կենդանիներու մեծ թիւով արձանիկներ կ'օգտագործուէին «հմայելու» նպատակով, դիւրութեամբ կարենալ բռնելու համար շնչաւոր էակները : Երկրագործական ժողովուրդ, Հոհօքամները բացառիկ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տային արգասաւորութեան դաւանանքին հանդէպ : Ապահովաբար հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենային նուիրուած՝ գարնան օրերուն կամ երկրագործական մեծ աշխատանքներուն :

Մեռելներու պաշտամունքը շատ զարգացած էր անոնց մօտ : Յայտնաբերուած են թաղման բազմաթիւ տարրկաններ եւ ծիսական իրեր – արուեստի խեցական գործեր : Ի տարբերութիւն Հարաւ-Արեւմտեան Ամերիկայի միւս Հնդիկներուն Հոհօքամները կ'այրէին իրենց մեռելները եւ կը կոտրէին անոնց տարրկանները ու մեռելին աճիւնին հետ միասին կը դնէին գերեզմանին մէջ : Կ'ենթադրուի, թէ այս տարրկանները կոտրելով կրօնական դաւանանքին ստորոգելինները «կը սպաննուէին» իրենց տիրոջը հետ միաժամանակ :

Արիզոնայի անապատին մէջ յայտնաբերուեցան հետքերը «Օձի քաղաք»ին, որ կը պարունակէր աւելի քան հարիւր տուներ՝ նախնական բայց հաստատուն շինութիւններ, վերանորոգուած բազմաթիւ սերունդներու կողմէ : Ոռոգման ջրանցքները, որոնց հետքերը պահպանուած են մինչեւ այսօր, անոնց կը թոյլատրէին կիրարկելու արգասաբեր երկրագործութիւն մը : Սակայն այս ջրանցքները, որոնք իրենց կը բերէին բարերար ջուրը, պատճառ եղան Հոհօքամներու կորուստին : Ըստ հնագէտ Հորիի ենթադրութեան, յորդառատ անձրեւներու պատճառած արտակարգ ողողումները աստիճանաբար փճացուցին Հոհօքամներու տնտեսութիւնները : 1100 – 1200ին կործանեցաւ «Օձի քաղաքը» : Ժողովուրդը շարունակեց ապրիլ հովիտին մէջ : ԺԴ. դարուն նոր ցեղախումբեր, որոնց մէջ Սալատօ անունով ճանչցուած ցեղախումբը, արեւել. լեռնային շրջաններէն եկան գրաւել Հոհօքամներու հին բնակավայրը :

Այդ ժողովուրդներուն յաջորդները՝ Փինա Հնդիկները փոքր թիւով դեռ կ'ապրին Արիզոնայի մէջ : Անոնք մեծ մասամբ կը պահպանեն Հոհօքամներու բնակարաններու ձեւը, զարդարանքը եւ ապրելակերպը :

Է. Ռ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Մխիթար Հերացիի ծննդեան 850ամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստ մը տեղի ունեցած է Երեւանի պետական թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 12ին :

Նիստին նախագահութիւնը ստանձնած են պետական դէմքեր՝ Ա. Քոչինեան, Բ. Մուրադեան, Գ. Ղարիբջանեան եւ ուրիշներ :

Հանդիսաւոր նիստին բացումը կատարած է Լ. Ստեփանեան, որ յոբելենական յանձնախումբի նախագահն է : Լ. Ստեփանեան ներկայացուցած է միջնադարու մեծ բժշկապետին կեանքը եւ, մանաւանդ, գործը : Ապա՝ արդար գոհունակութեամբ դիտել տուած է, թէ ներկայիս եօթը հազար բժիշկներու անձնակազմ մը ունի մեր երկիրը, իսկ բժշկագիտութեան մարզին մէջ Հայաստան կը գտնուի յառաջադէմ երկիրներու շարքին :

Նախագահին ներածական խօսքէն ետք զեկուցած է Հայաստանի առողջապահութեան նախարարը՝ Ջ. Նարիմանով : Մխիթար Հերացիի մատուցած ծառայութիւնները գնահատելու նպատակով զեկուցաբերը համառօտ գիծերու մէջ կը բնութագրէ բժշկագիտութեան վիճակը Հայաստանի մէջ, դիտել կու տայ, որ մեր թուականէն դարեր առաջ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են հիւանդանոցներ, դեղագիտութիւն եւայլն, հայերէնի թարգմանուած են բժշկագիտական աշխատութիւններ :

Թ. – ԺԴ. դարերուն հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ տեղի կ'ունենան կարեւոր իրադարձութիւններ : Այդ ժամանակաշրջանին հրապարակ կու գան պատմագիրներու, բանաստեղծներու, բնագէտ փիլիսոփաներու, նկարիչներու, բժիշկներու համաստեղութիւն մը : Այդ համաստեղութեան մաս կը կազմէր ականաւոր բժիշկ, փիլիսոփայ, բնագէտ Մխիթար Հերացին :

Ներկայացնելով Մ. Հերացի կեանքն ու գործը, զեկուցաբերը կ'անդրադառնայ նաեւ բժշկապետին Կիլիկիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան մասին. «Մշտական եւ սերտ յարաբերութիւններ իտալական քաղաքներուն եւ արեւելեան հեռաւոր երկիրներու հետ, կիլիկեան հայ միջավայրին մէջ պայմաններ կը ստեղծուէին մշակութային մեծ զարթօնքի համար : Զանազան գիտութիւններու կարգին, Կիլիկիոյ մէջ կը ծաղկէր նաեւ հայ բժշկագիտութիւնը : Հոս կը գրուին բժշկագիտական լուրջ աշխատութիւններ, որոնց շարքին 1184ին Մխիթար Հերացիի «Ջերմանց Մխիթարութիւն» ծանօթ գործը » :

Մխիթար Հերացիի մեծ վաստակին, անոր ժառանգութեան միջազգային արժէքին մասին խօսած են նաեւ ակադեմական Վ. Համբարձումեան, ակադեմական Վ. Սոլովեւ, Փրոֆ. Բ. Պետրով, Լ. Խաչիկեան եւ ուրիշներ :

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Շարժանկարը իր յաջողութիւնը ապահոված է շահագործելով մեր տեսողութեան գործարանին մէկ տկարութիւնը :

Արդարեւ, մեր աչքը կարողութիւն չունի մէկ տասներորդ երկվայրկեանէն պակաս տեւողութեան մը մէջ յառաջացող տարբեր երեւոյթները իրարմէ զանազանելու :

Շարժանկարի ժապաւէնին վրայ նըկարները իրարու կը յաջորդեն մէկը միւսէն անջատ, սակայն, ժապաւէնը կը դառնայ այնքան արագ, որ անոնք պաստառին վրայ կը սահին միշտ մէկ տասներորդ վայրկեանէն շատ աւելի կարճ տեւողութեամբ մը, (մինչեւ մէկ եօթանասուներհինգերորդ երկվայրկեան), դիտողին տալով յարատեւ եւ անընդհատ շարժումի պատրանքը :

×

Ճափոնի մայրաքաղաք Թոքիոյի մէջ, տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ մասնաւոր հոգեհանդիստ, տարուան ընթացքին անդրի աշխարհ գացած կատուներուն յիշատակին համար :

Այս հոգեհանդիստին ներկայ կ'ըլլան մօտաւորապէս ութսուն հազար սատկած կատուներու հազարաւոր սգակիր տէրերը :

×

Ձեռագիրներու Նիւ-Եորքի սակարանին գիները հետեւեալներն են.

Նախագահ Ճոնսընի ձեռագիրը՝ յիսուն տոլար, նախագահ տը Կոլինը՝ երկու հարիւր, Խրուշչեւինը՝ 217, Տիկին Ճեքի Քենըտիինը՝ հազար հինգ հարիւր, Ռուպիինը՝ (Քենըտիին սպանիչին սպանիչը) 2270 տոլար :

Աստղանաւորդուհի Վալենթինա Թերեշկովայի ստորագրուած լուսանկարը՝ 25 տոլար, աստղանաւորդ Կլենի ստորագրուած լուսանկարը՝ 58 տոլար :

×

Ֆրանսայի հռչակաւոր բանաստեղծ Լամարթինի ձեռագիրը կ'արժէ 16 տոլար :

×

Կարմիր հանքածուխը վառելանիւթ մըն է, որ կը ստացուի հրաբուխներու լաւաներէն ու գլխաւորաբար կը գործածուի ճարտարարուեստի մէջ : Իտալիոյ Թոսքանի շրջանին մէջ կայ գործատուն մըն ալ, որ շրջանի հրաբուխներու ծուխերէն ու շոգիներէն ուժ կ'արտադրէ :

×

Աշխարհի բնակչութիւնը եւ գոյութիւն ունեցող պատկերասփիւռի գործիքները նկատի ունենալով՝ հարիւր հոգիի մօտաւորապէս 14 գործիք (13·8) կ'իյնայ :

Սակայն համեմատութիւնը՝ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, հարիւր հոգիի երկու գործիք է, Խորհրդային Միութեան մէջ, հարիւր հոգիի՝ 30, Հարաւային Ամերիկայի մէջ, հարիւր հոգիի 73, Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր տուներու հարիւրին 90ը պատկերասփիւռ ունի գոյութիւն ունեցող պատկերասփիւռի գործիքներուն հարիւրին յիսունը հոն կը գտնուի :

×

Անգլիոյ դպրոցներէն մէկուն մէջ, յիսուն երկսեռ պատանիներ «Ֆլիրթ»ի յատուկ դասընթացքներու կը հետեւին : Աշակերտները այս դասաւանդութիւններու ընթացքին սիրային եւ սեռային հարցերու շուրջ ծանօթութիւններ կ'ամբարեն ու կը սորվին առողջապահութեան կանոնները :

×

Գարեջուրի մոլիները աւելի հաւատարիմ ամուսիններ կ'ըլլան : Վերջերս Անգլիոյ մէջ տեղի ունեցած հետազօտութիւն մը՝ այս եզրակացութեան յանգած է : Հետազօտութենէն ետք պատրաստուած տեղեկագիրը կ'ըսէ նաեւ, թէ Անգլիացիները գարեջուրը ըմպելիք աւելի իբրեւ սնունդ կ'ընդունին եւ այդ պատճառով ալ կը նախընտրեն տաք խմել :

×

Հոլլիվուտի մէջ, շուներու, կատուներու եւ կոկորդիլոսներու համար կան 947 ատամնաբոյժներ : Մարդոց համար միայն 768 ատամնաբոյժներ կան :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (348)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Միեւնոյն ատեն տարօրինակ փոփոխութեան կ'ենթարկուէին իր գաղափարները :

Այս փոփոխութիւնը բազմաթիւ եւ յաջորդական երեւոյթներ ունեցաւ :

Ասիկա մեր ժամանակի միտքերուն պատմութիւնն ըլլալով, օգտակար կը սեպենք քայլ առ քայլ դիտել այս երեւոյթները եւ բոլորն ալ պարզել :

Մարիուս խռովութեամբ կը համակուէր պատմութիւնը կարդալով :

Ընթերցումին առաջին հետեւութիւնը եղաւ սքանչանալ :

Հանրապետութիւնը, կայսրութիւնը մինչեւ այն ատեն Մարիուսի համար հրէշային բաներ երեւցած էին : Հանրապետութիւնը կառափնատ մըն էր մշուշի մէջ. կայսրութիւնն ալ՝ թուր մը գիշերային մթութեան մէջ :

Հիմա նայած էր անոնց, եւ ուր որ կը կարծէր միայն խաւարամած քաոս մը նշմարել, երկիւղով եւ ուրախութեամբ խառն տեսակ մը անլուր զարմանքով աստղերու փողփողումը տեսած էր, աստղեր որոնք էին Միրապօ, Վըրնեօ, Սէն-Ժիւսթ, Ռոպեսփիէր, Քամիյ Տեմուլէն, Տանթոն, նաեւ արեւ մը ծագումը, որ էր Նափոլէոն :

Չէր գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուէր հիմա : Ճառագայթներէ կուրնալով կ'ընկրկէր : Զարմանքը անցնելէն ետք Մարիուս քիչ քիչ վարժուեցաւ այս ճառագայթներուն, գործողութիւնները դիտեց առանց շլացումի, երեւելի անձերը քննեց՝ առանց սարսափի :

Իր տեսլահար բիբը յեղափոխութեան եւ կայսրութեան հեռաւոր եւ լուսաւոր տեսքը դիտեց. տեսաւ պատահարներու եւ մարդերու այս երկու խումբին ամէն մէկը. մէկը հանրապետութիւնն էր քաղաքցիին իրաւունքներուն վեհապետութեան մէջ, որուն կրկին տէր եղած էին ժողովուրդները. կայսրութիւնը Ֆրանսական գաղափարի վեհապետութեան մէջ որ Եւրոպայի իշխած էր, տեսաւ որ յեղաշրջումէն ժողովուրդին մեծ կերպարանքը եւ կայսրութենէն Ֆրանսայի մեծ կերպարանքը կը ցցուէր :

Ներքնապէս խոստովանեցաւ թէ լաւ էր այս ամէնը :

Մենք հարկ չենք համարիր նշանակել հոս ինչ որ Մարիուսի զմայլումը չէր նշմարեր՝ իբրեւ կացութեան էական արժէքը առանց մանրազնին քննութեան կլլած ժամանակ :

Յառաջադէմ մտածողութեան մը վիճակը կ'ընդգծենք : Մէկ անգամ օթեւանելով, մարդ չի կրնար ամէն տեսակ յառաջդիմութիւն ընել :

Այս ճշմարտութիւնը՝ մեր արդէն ըսածներուն եւ այսուհետեւ ըսելիքներուն համար անգամ մը հաստատելէն ետք կը շարունակենք :

Մարիուս այդ ատեն նշմարեց թէ մինչեւ հիմա հասկցած չէր թէ ինչ էր իր հայրը եւ ինչ էր իր հայրենիքը. ոչ մին եւ ոչ միւսը ճանչցած էր եւ իր աչքերը տեսակ մը խաւարով վարագուրուած էին :

Աչքերը բացուած էին հիմա, եւ մէկուն վրայ կը սքանչանար, միւսն ալ կը պաշտէր :

Ցաւերով եւ տագնապներով համակուած էր, եւ յուսահատ կը մտածէր թէ այլեւս միայն գերեզմանի մը կրնար պարզել ինչ որ ունէր հոգիին մէջ :

Ո՛հ, եթէ ապրէր հայրը, եթէ տակաւին հայրը կորսնցուցած չըլլար, եթէ Աստուած իր կարեկցութեամբն ու բարութեամբը թոյլ տուած ըլլար, որ տակաւին կենդանի մնայ հայրը, ի՛նչպէս պիտի վազէր, ի՛նչպէս պիտի շտապէր, ի՛նչպէս պիտի աղաղակէր անոր.

— Հայր իմ, ահա եկայ, ես եմ, սիրտս ալ քու սրտիդ համանման է, քու զաւակդ եմ :

Արդեօք ի՛նչպէս պիտի համբուրէր անոր սպիտակահեր գլուխը, ի՛նչպէս իր արտասուքովը պիտի ողողէր անոր մազերը, ի՛նչպէս ակնապիշ պիտի նայէր անոր սպիին, ի՛նչպէս ձեռքերը պիտի սեղմէր, զգեստները պիտի պաշտէր, ոտքերը պիտի համբուրէր : Աւա՜ղ, այդ հայրը ինչո՞ւ արդեօք այսքան շուտ, տարիքը չառած, արդարութիւնն ու իր զաւկին սէրը չվայելած մեռած էր :

Մարիուս սրտին մէջ անընդհատ հեծկլտում մը ունէր, որ անդադար «ափսո՜ս» կ'ըսէր : Միանգամայն հետզհետէ աւելի զգօնութիւն, աւելի ծանրութիւն կը ստանար ստուգիւ եւ աւելի կը վստահէր իր հաւատքին ու մտածումին :

Ամէն մէկ բոպէ ճշմարտութեան նշոյլներ կ'երեւէին եւ անոր միտքը կ'ամբողջացնէին : Կարծես թէ ներքնապէս կ'աճէր Մարիուս :

Կը զգար թէ տեսակ մը բնական ընդարձակութիւն կը ստանար սա երկու իրերէն, որոնք նոր էին իրեն համար, այսինքն հայրն ու հայրենիքը :

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նոյեմի Փոյաճեան, Օրիորդներ Մարի եւ Ալիս Փոյաճեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 24) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ՓՈՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ :

Ի գիտութիւն բարեկամներու եւ ծանօթներու :

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Վերոնիքա Դաւիթեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 24) Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Աբրահամեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ողբացեալ

ԿՈՒՏՐԷԹ ԿԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները :

×

Այս առթիւ Աբրահամեան ընտանիքը 20 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

×

Այրի Տիկին Խանպէկեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Նոյ. 24) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Ղազարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն՝ եւ հօր՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Սարգիս – Վրէժ Տօնիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին եւ եղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ – ՎՐԷԺ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Այրի Տիկին Մարկրիտ Միսաքեան եւ զաւակները Կարպիս եւ Ժանին Նիկողոսեան եւ Այրի Տիկին Զարդար Փոյաճեան կը ծանուցանեն թէ՝ կիրակի (Նոյ. 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ Ստեփան Փոյաճեանի յիշատակին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջ. Կոմիտէն կ'ողբայ մահը՝ Վրէժառու Հայուն եւ ազգային հերոսին՝

ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

×

Տրապիզոնի Հայր. Միութիւնը կ'ողբայ իր արժանաւոր զաւկին, ազգային հերոս ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ մահը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

Ի ՊԱՏԻՒ
ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ, Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Միջոց.— Շարանթոն – Էքոլէն առնել 103 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

BIZUTAGE 68'
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (22 Նոյ.), Մշակոյթի Տան մէջ երեկոյեան ժամը 21ին կը խնդրուի բոլոր ընկերներէ ներկայ գտնուիլ : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկ. ժողովը այս Հինգշաբթի (21 Նոյեմբեր) ժամը ճիշդ 19.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կը խնդրուի Փարիզի շըրջաններու այն ընկերներէն, որոնք «Քրիստափոր»ի կը պատկանին, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչը :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայանալ անդամատետրերով :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը ընդունած է հետեւեալ նուէրները եւ շընորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն : Յակոբ Յովհաննէսեանի թաղման առիթով փոխան ծաղկեպսակի, իր որդին Հ. Յովհաննէսեան եկեղեցիին յիսուն ֆրանք, Մ. Յակոբեան եկեղեցիին քսան, Խ. Հայրապետեան՝ եկեղեցիին, Հ. Բ. Ը. Մ.ին, Ազքատախնամին 20ական, Ա. Կուցիկեան եկեղեցիին տասը, Ազքատախնամին 40, Զարդարեան Ազքատախնամին հարիւր ֆրանք :

Արարայի Հերոսամարտի նահատակներու հոգեհանգստեան առիթով եկեղեցիին, Տիկ. Յ. Այնէճեան իր ամուսնոյն յիշատակին՝ հարիւր ֆրանք, Քիւլպասեան եւ Աննա Տէր – Մարտիրոսեան 20ական ֆրանք, Տիկիններ՝ Զ. Մանուէլեան, Ճընտիկեան, Մարաշլեան, Պարադեան, Շ. Նազարէթեան, Մ. Հաճի Աւետիսեան տասնական ֆրանք : Տիկիններ՝ Գասպարեան եւ Տէր – Մարգարեան 5ական ֆրանք :Տիկին Գասպարեանի թաղման առիթով Փ. Ծ. եկեղեցիին, Զիւրիւքտիլեան Հրանդէ 30 ֆրանք, Սամպաղճեան Կարապետէ տասը ֆրանք :

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսանողաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 ֆրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ, այս Շաբաթ (23 Նոյ.) ժամը 20.30ին, շքեղ ճաշ, ՇԱՊԷՕՅԻ ՌԸԼԷ ՏԻՒ ՍՕԼԷՅԻ մէջ : Ճաշագին 30 ֆրանք :

Արձանագրութեանց թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ. Մ. Մաքսուտեանի մօտ, 48 Րիւ Պուֆիէ, Վալանս :

Կիրակի (Նոյ. 24), առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի դաշնամուրով կ'ընկերակցի Օր. Սառա Ժամագործեան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Լուի Ժէ սրճարանին վերնայարկը :

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԾՐԱՐ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 22 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11369 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.369

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՓԱՐԱՏԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Քաղաքական տագնապին զուգահեռ ելմտական – տնտեսական տագնապներ պարբերաբար կը ցնցեն արեւմտեան երկիրները՝ ծանրացնելով աշխարհի արդէն իսկ ճնշիչ մթնոլորտը :

Մէկ տարուան մէջ երեք ծանր տագնապներ իրարանցում առաջ բերին Եւրոպայի եւ Ամերիկայի սակարաններուն մէջ : Առաջին ահազանգը հնչեց դրամատիրութեան միջնաբերդ Լոնտոնէն, ուր 1967 Նոյեմբերին աշխատաւորական կառավարութեան վարչապետ Ուիլսըն 14 առ հարիւր համեմատութեամբ արժեզրկեց ստեռլինը, երկիրը ազատելու համար տնտեսական ծանր տագնապէ մը, որ սկսած էր սպառնական դառնալ :

Շնորհիւ արժեզրկումին, Անգլիոյ արտածումները յաւելում արձանագրեցին : Կացութիւնը փրկուեցաւ որոշ չափով : Սակայն վտանգը չէ անհետացած բոլորովին : Այժմ արդէն շշուկներ կան նոր արժեզրկումի մը մասին :

Նոր տագնապ մը ծայր տուաւ ներկայ տարուան Մարտին, երբ ոսկիի միջազգային պարտադիր սակը (մէկ օնսը 35 տոլար) ջնջուեցաւ եւ թանկագին մետաղին առուծախը ազատ հռչակուեցաւ :

Թղթադրամներու վրայ վստահութիւնը վերցաւ եւ միջազգային շահադէտներ ոսկի գնելու ընդհանուր արշաւի մը ձեռնարկեցին : Առիթէն օգտուեցաւ Հարաւային Ափրիկէ, իր ոսկիները ծախելու համար միջազգային հրապարակներու վրայ :

Բարեբախտաբար ոսկիի արժէքին բարձրացումը մեծ ցնցում առաջ չբերաւ ելմտական աշխարհին մէջ : Եւ ֆրանքը, տոլարը, ստեռլինն ու մարքը պահեցին իրենց համեմատական սակը, որ հաստատուած է տարիներէ ի վեր :

Մայիսի վերջերը ծայր տուաւ նոր տագնապ մը, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի ներքին խլրտումներուն եւ գործադուլներուն : Վտանգուեցաւ ֆրանքը, որ նոյնիսկ հարեւան երկիրներու առեւտրականներուն կողմէ չէր ընդունուեր պարտքերու վճարման համար : Ֆրանսա հակադրեց հաստատեց արտասահման դրկուելիք դրամներուն վրայ :

Նոր տագնապը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը մտահոգէ այս երկրի վարիչները, սահմանափակուած չէ միայն Ֆրանսայի համար : Անգլիա եւ Ամերիկա նոյնպէս խնդրոյ առարկայ են : Այս երկիրներու դրամները շաղկապուած են իրարու հետ եւ մէկուն արժեզրկումը բնական ճամբով կրնայ ազդել միւսներուն վրայ :

Տագնապին առաջքն առնելու համար, իբրեւ առաջին քայլ, Պանք տը Ֆրանս իր զեղչի սակը վեց առ հարիւրի բարձրացուց : Շահադէտները պիտի չկրնան աժան զինով բաւարար ֆրանք ունենալ օտար դրամ գնելու համար :

Պազէլի (Զուիցերիա) մէջ Շաբաթ օր կարեւոր ժողով մը գումարեցին Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Պելճիքայի, Հոլանտայի, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ, Շուէտի, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի կեդրոնական դրամատանց տնօրէնները : Ժողովը տեւեց մինչեւ Երեքշաբթի : Ասոր յաջորդեց Պոնի ժողովը :

Վտանգուած ըլլալով ֆրանքն ու ստեռլինը, ժողովը միջոցներ կ'որոնէր զանոնք փրկելու համար : Խօսք կար նաեւ մարքի վերարժեւորման մասին, սակայն Գերմանիոյ վարչապետը հերքեց նման հաւանականութիւն մը :

Ներքին եւ արտաքին պատճառներ կը սպառնան ֆրանքին : Ներքին պատճառը 1969ի ելմտացոյցին անհաւասարակշռութիւն բացն է,— տասներկու միլիառ նոր ֆրանք :

Կառավարութիւնն ու ազգային ժողովը կը ջանան պակսեցնել այս բացը երկու միջոցներով : Նախ՝ կարեւոր զեղչեր կատարելով նախարարութեանց ծախքերուն մէջ, առանց դպչելու պաշտօնեաներու ամսականներուն : Յետոյ՝ հասոյթի նոր աղբիւրներ ճարելով, ինչպէս նամականիշներու գինին, ապրանքատար երկաթուղիներու եւ փոխադրութեանց այլ միջոցներու սակին բարձրացումը : Տուրքերը պիտի չաւելցուին, ինչպէս խոստացաւ վարչապետը Ազգ. ժողովի առջեւ խօսած ճառին մէջ :

Շուրջ երկու միլիառ զեղչ ապահովելով, նոր ելմտացոյցին բացը պիտի պակսի շուրջ 15 առ հարիւր համեմատութեամբ :

Բայց ի՞նչպէս պիտի փակուի մնացեալը, որ կարեւոր գումար մը կը ներկայացնէ,— տասը միլիառ ֆրանք : Միջազգային փոխառութեա՞մբ : Նոր տուրքերո՞վ :

Վարչապետը կը յուսայ տագնապին առաջքն առնել եւ ֆրանքը փրկել ամէն գինով :

Տարին իր վախճանին կը մօտենայ մթայլ հեռանկարներով :

Դիւրին պիտի չըլլայ վերջնականապէս եւ արմատական կերպով փարատել տագնապը որ օր ըստ օրէ աւելի կը ծանրանայ, միջազգային ասպարէզնաշափով :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻԻ ՆԻՍՏԻՆ

Ելմտական տասը մեծերու, Չորեքշաբթի օրուան երկար նիստը, ոչ մէկ լուծումի յանգեցաւ մինչեւ իրիկուն : Արդարեւ Գերմանիոյ հրաւէրով, անգամ մը եւս հաւաքուած էին (քանի մը օր առաջ ալ՝ Պազէլ) տասը ամէնէն հարուստ երկիրներու ելմտական նախարարները եւ կեդրոնական դրամատանց կառավարիչները, ելք մը գտնելու համար տագնապի մը, որ ֆրանսական բնոյթով կը սկսէր ու շուտով եւրոպականն ալ կ'անցնէր միջազգային բնոյթ առնելով :

Կը թուի թէ տասը «հարուստները» չըկրցան համաձայնութեան գալ, տրուած ըլլալով որ Գերմանիա եւ Ֆրանսա կառչած կը մնան իրենց դիրքերուն եւ տեղի չեն տար, այսինքն առաջինը չուզեր վերարժեւորել մարքը, միւսն ալ չուզեր արժեզրկել ֆրանքը : Գերմանիա կը նկատէ թէ ըրածը (տուրք՝ արտածումներուն վրայ եւ զեղչ՝ ներածումներուն) լայնօրէն կը բաւէ եւ պէտք չէ աւելի զոհողութիւն սպասել իրմէ :

× Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան շրջանակներուն մէջ, կը չեշտեն թէ Ամերիկա պիտի չընէ ֆրանքին ինչ որ քանիցս տը Կոլ ըրաւ տոլարին, բայց եւ այնպէս կը քննադատեն Ֆրանսայի ելմտական քաղաքականութիւնը : Գալով Ֆրանսայի եւ մասնաւորաբար տը Կոլի կարծիքն է թէ տագնապին բուն պատճառը ֆրանքը չէ այլ մարքը, այլ խօսքով ոչ թէ Ֆրանսայի գործերուն գէշ երթալը այլ Գերմանիոյ գործերուն լաւ երթալը :

× Հինգշաբթի առաւօտ Պոնի ժողովը կը վերսկսէր եւ «10»երը սպասուած էին մինչեւ իրիկուան 7ը (եւրոպական ժամով, 1 Ամերիկայի մէջ) որոշում տալ, որովհետեւ Նիւ Եորքի սակարանը այդ ժամուն կը բանայ : Այդպարընչութեամբ կը յիշուի թէ Չորեքշաբթի օր, միայն Փարիզի սակարանը փակ եղած է տրուած ըլլալով որ Ֆրանքֆորթի սակարանը փակ էր, որովհետեւ տօն էր, իսկ Նիւ Եորքի համար շաբաթական փակման օրն է : Փակ էին սակայն դրամական փոխանակութեանց եւ ոսկիի շուկաները, բայց ոչ՝ արժէթուղթերու :

× Փարիզի սակարանը փակ պիտի մնայ մինչեւ Երկուշաբթի :

× Գերմանիոյ ելմտական նախարարը՝ Շիլէր յայտարարեց.— «Անարդար պիտի ըլլար որ միայն Գերմանիա վճարէ այս ամբողջին հաշուեցոյցը» :

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Խորէն Կաթողիկոսի, նախագահութեամբ Մուշեղ Իշխանի եւ կազմակերպութեամբ «Համազգային»ի Պէյրութի մասնաճիւղին, Կիրակի, 17 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 6ին, ամերիկեան համալսարանի «Ջեփըլ»ին մէջ տեղի ունեցաւ Շաւարշ Նարդունիի նուիրուած յիշատակի հանդէսը՝ Նարդեան մեծարանքի երեկոն :

Ներկայ էին Հայրապետը, Տաճատ, Հրանդ, Սահակ Արքեպիսկոպոսներ, Գարեգին Եպիսկոպոս, եկեղեցական հայրեր, պետական երեսփոխաններ ընկեր Մովսէս Տէր – Գալուստեան, Պ. Սուրէն Խանամիրեան, երեւելի ազգայիններ եւ գրասէր երկսեռ հասարակութիւն մը :

Բացման խօսքը ըրաւ օրուան նախագահ Մ. Իշխան :

Ասկէ մօտ երեքուկէս ամիսներ առաջ, — ըսաւ Մ. Իշխան —, Մարսէյլի մէջ իր մահկանացուն կնքեց սփիւռքի մեր գրականութեան ամէնէն կենսունակ, ինքնայատուկ եւ հեղինակաւոր դէմքերէն մէկը՝ Շաւարշ Նարդունի :

Այն օրէն, երբ Հայոց պատմութեան մեծագոյն աղէտը հողմացրիւ ըրաւ Հայութիւնը եւ այս տղան, իր բախտակից ընկերներուն հետ լոյս քաղաք գնաց, ընտրեց գրքերու աշխարհը : Ամբողջ յիսուն տարի անընկուն ոգիով ծառայեց Հայոց մեծարժէք մշակոյթին : Բազմակողմանի եւ բազմատեսակ գրականութեան հեղինակն է Նարդունի եւ բոլոր ճիւղերուն մէջ իր տաղանդը տուած է հաւասարապէս :

Գրիչը դարձուց իրեն զէնք եւ մշակեց գեղեցիկ գրականութիւն մը իր ամբողջ հաւատքով, իր ամբողջ հոգիով եւ էութեամբ : Մինչեւ մահ ճշմարիտ հաւատքով հաւատաց հայ ժողովուրդի քաղաքակրթական մեծ առաքելութեան, հայ ժողովուրդի անկորնչելի արժէքին : Պահակն էր ան հայ սրբութիւններու, հայ մշակոյթի : Մշակ մը եղաւ եւ մշակեց ինքնատիպ կերպարանքով, որ առանձնայատուկ է եւ իր գրականութեամբ, եւ իր ոճով, եւ իր լեզուով : Իր ժողովուրդով ապրող գրագէտն է որ կորսնցուցինք :

Իր խօսքի աւարտին : Մ. Իշխան հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը յոտնկայս յարգելու Նարդունիի յիշատակը :

Նարդունի գրագէտը ինքնատիպ վերլուծումով եւ մէջբերումներով ներկայացուց Վահէ Օշական : Յատկապէս ընդգծեց.— Գրագէտ – մտաւորականը կը յատկանշուի սովորաբար իր գործին բոլոր երեսներուն վրայ : Սակայն, հէքեաթը կը մնայ իր լաւագոյն կաղապարը իբր մտածումի, արուեստի համադրում : Նարդունի վերջին յիսուն տարիներու արտասահմանի բարձրագոյն իմացականութիւնն է :

Վարդուհի Քիւրքճեան ապրումով կարդաց Նարդունիի «Կարմիր վարդեր» եւ «Գինին հոգի ունի» արձակ ստեղծագործութիւնները :

Նարդունի հրապարակագիրը ներկայացուց Յ. Իսկէնտէրեան :

Նարդունի յեղափոխական ապրումով եկաւ հայ կեանքին, ընդգծեց ի միջի այլոց Իսկէնտէրեան : Ճշմարտութիւնը ամէն բանէ վեր դաւանող գրագէտ մըն էր : Բծախնդրօրէն եւ հմտօրէն ըրաւ ինչ որ ըրաւ եւ բարեխղճութեամբ մօտեցաւ : Հպարտ գրագէտ մըն էր նաեւ Նարդունի : Իր հպարտութիւնը ստեղծագործական արտայայտութիւն մըն էր, ինքնագովութեան արտայայտութիւն մը չէր : Նարդունի ունեցաւ երկու տուն . Զափահաս Որբերու Միութիւնը եւ «Յառաջ» թերթը :

Հինգ վայրկեան դադարէ ետք, Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեան ներկայացուց Նարդունի բանաստեղծը : Յայտնեց, թէ առանձին հատոր մը չունինք իրմէ իբրեւ բանաստեղծական գործ : Պատուհան մըն էր բացուած ըլլալիքին, որ աւաղ չեղաւ, մնաց յոյս մինչեւ իր վախճանը :

Նարդունիի հայապիտական վաստակը խտացուած չենք տեսներ գրութեամբ մը, այլ ոգիով մը, մթնոլորտով մը, որոնց ներկայութիւնը կը զգանք իր գրութեանց մէջէն : Իր հայագիտական վաստակին ամէնէն մեծ արժէքը վառ ու զոռ այն ապրումն էր, որ ունէր հայ մշակոյթին հանդէպ :

Միհրան Կէօվճէլեան ապրումով կարդաց Նարդունիի «Ահաւասիկ դուք» եւ, մանաւանդ, տպաւորիչ մեկնաբանութեամբ՝ «Ամէն բանէ վեր» արձակ գրութիւնները :

Յ. Գեղարդ ներկայացուց Նարդունի բժիշկը եւ «Հայ – Բոյժ»ը : Ընդգծեց Նարդունիի գրագէտ – բժիշկի տիպարը, որ հանրանուէր, կամաւոր ուխտեալ մը դարձաւ :

Նարդունի 1934ին լոյս ընծայեց «Հայ – Բոյժ»ը, որ տեւական գործ մը եղաւ, եւ որուն գլխաւոր դէմքը եւ հիմնական գրիչը եղաւ ինքը : Ունեցաւ հաւատք ու համոզում իր խօսքին ճշմարտութեան եւ անոր օգտակարութեան : Հարուստ եւ աննման հաւաքածոյ մըն է «Հայ-Բոյժ»ը, որ պիտի մնայ միշտ կանգուն, օգտագործելի մնայուն աղբիւր :

Մ. Իշխան իր փակման խօսքին մէջ ընդգծեց Նարդունիի հիմնական մէկ ըղձացումը, որ ամէնէն ազնիւն էր, բարձրը. ստեղծագործողի իրական հաւատքը եւ սէրը իր ժողովուրդին հանդէպ : Հայութիւնը ամէն բանէ վեր էր իրեն համար. ու ասիկա միայն գրականութիւն չէր, այլ եւ իր հաւատամքն էր : Իր գրական հանգանակը եղաւ. ճշմարիտ գրագէտը պարտական է իր ժողովուրդին զգացումները յաւերժութեան հասցնել :

Ապա Մ. Իշխան հրաւիրեց Խորէն Կաթողիկոսը, ըսելու իր փակման խօսքը :

Վեհափառը իր սրտալից օրհնութիւնները եւ ջերմագին շնորհակալութիւնները յայտնեց «Համազգային» ի Պէյրութի մասնաճիւղին, որ ազնուութիւնը ունեցաւ նորոգ հանգուցեալ Շաւարշ Նարդունիի նուիրուած յիշատակի այս հանդէսը ընելու իր հովանաւորութեան ներքեւ : Շնորհակալութեան եւ օրհնութեան խօսք ուղղեց նաեւ բանախօսներուն, որոնք սիրով, գնահատանքով եւ համակրանքով գեղուն արտայայտութիւններով ներկայացուցին հայ ժողովուրդին շատ սիրելի Շաւարշ Նարդունին, իբրեւ հմուտ գրագէտ, հրապարակագիր, բանաստեղծ եւ բժիշկ :

«ԱԶԴԱԿ»

ԽՄԲ.— «Ազդակ» այս առթիւ թիւ մը նուիրած է Նարդունիին :

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՊԱՊԱ-ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԻ ՆՈԹԱՆԵՐԸ

Ծնած 1768ին Պոլսոյ մէջ, Պապա Համբարձում կամ իր բուն անունով՝ Համբարձումեան Լիմոնճեան, որ հիմնապէս մարզուեր էր երաժշտական արուեստին մէջ իր օրերու համբաւաւոր յոյն երաժիշտներուն մօտ, հայ հորիզոնին վրայ կը յայտնուէր յանկարծ մտայլ պահու մը՝ կորուստէ փրկելու համար հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը : Ան աշխարհ կու գայ ճիշդ մէկ դար առաջ մեծ Կոմիտասէն՝ տեսակ մը նախակարապետ հանդիսանալով անոր, եւ ապրելով նոյն այն դառնութիւնները, զորս դար մը ետք իր ճամբուն վրայ պիտի գտնէր ինքը Կոմիտաս եւս :

Որպէսզի կարենար գրի առնել հայ եկեղեցւոյ շարականները այնպէս, ինչպէս անոնք հասած էին իր օրերուն՝ նոթաներ անհրաժեշտ էին, ու այդ նոթաները չկային, աւա՜ղ: Հայ խազերու գաղտնիքը դարերը յափշտակեր էին զանոնք վերածելով անվերծանելի նշաններու, որոնցմով ոչ կարելի էր կարդալ շարականները ինչպէս անոնք երգուեր էին երբեմն, ոչ ալ գրի առնել ինչպէս անոնք հասեր էին իր իսկ օրերուն : Այս դժնդակ կացութիւնն էր որ Պապա Համբարձումը մղեց բացառիկ ելքի մը — նոթաներ յօրինելու: Ու ան իսկապէս յօրինեց զանոնք, յատուկ նշաններ ստեղծելով երաժշտական ամէն մէկ ձայնի համար, նշաններ, որոնք կրնային գրի առնել ամէն եղանակ՝ առանց եւրոպական նօթագրութեան դիմելու կարիք ստեղծելու : Այդ նոթաներով ինքը ձայնագրեց կարեւոր թիւ մը հայ շարականներու, որոնք դեռ կ'երգուէին իր օրով, այս կերպով կորուստէ ընդմիշտ փրկելով զանոնք :

Այդ նոթաները, զորս փօ, է, վէ, բէ, խօ, նէ, պա կոչեց հայկական հին խազագրութիւն փուշ, էկորճ, վերճախաղ բէնկորճ, խոսրովային, ներքնախաղ, պարոյկ որակումներէն աղելով եւ որոնք կը համապատասխանէին եւրոպական ձայնագրութեան տօ, րէ, մի, ֆա, սոլ, լա, սի ձայներուն, եւ ունէին իրենց ութնեակները, կիսաձայնները, եւ տեւողութեան նշանները, յեղաշրջման մը բնոյթն առացան խելոյն արեւելեան երաժշտութեան մէջ, որդեգրուելով ինչպէս հայ՝ նոյնպէս ժամանակակից Թուրք երաժիշտներուն կողմէ պարզ այն պատճառով որ հնարաւոր կը դարձնէին դրառումը որեւէ եղանակի, եւ անհունապէս արագ՝ այսինքն տառեր գրելու պէս: Տեղն է յիշելու այստեղ, որ Թուրք երաժիշտները Պապա Համբարձումին նոթաները օգտագործեցին գրի առնելու համար եղանակները, զորս յօրինած էր աւելի քան դար մը առաջ Տիմիթրիէ Քանթեմիր, որ ինչպէս յայտնի է, Մոլդավիոյ գահը բարձրանալէ առաջ երկար ատեն մը ապրած էր Պոլիս, եւ ի միջի այլոց զբաղած էր երաժշտութեամբ, նօթագրութեան յատուկ սիստեմ եւ Թուրքերէն եղանակներ յօրինելով :

Պապա Համբարձումի գիւտը նախախնամութիւն մը եղաւ երաժիշտներուն համար ալ, որոնք ասպարէզ եկան իրմէ ետք : Անոնցմէ ոմանք իր իսկ անմիջական աշակերտներն էին, որոնք իրենց աշակերտներն ունեցան իրենց կարգին :

Չենք կրնար չյիշել որ Կոմիտաս ինք եւս օգտուեցաւ Պապա Համբարձումի յօրինած այդ նշաններէն, զանոնք օգտագործելով հայ ժողովրդական երգերու իր գրառումներուն մէջ: «Երաժշտական ուղղագրութիւն» կը կոչէր ան այդ նոթաները, որոնք հնարաւորութիւն կու տային իրեն գրի առնելու խելոյն իր լսած, ինչպէս իր յղացած եղանակները՝ մինչ եւրոպական նոթագրութիւնը շատ ժամանակ պիտի խլէր իրմէ :

Հայ երաժշտութիւնը շատ բան պարտական է Լիմոնճեանի եւ անոնց որ շարունակողներն եղան իր մտահոգութեան: Ինչպէս գիտել կու տան հայ նոր երաժըշտագէտները, «Լիմոնճեանի կամ հայկական նոր ձայնագրութեան սիստեմը ԺԹ. դարի ընթացքում որոշ կատարելագործման ենթարկուեց: Նրա մէջ մի քանի մասնակի լրացումներ կատարեցին Լիմոնճեանի աշակերտ Արիստակէս Յովհաննիսեանը եւ վերջինիս աշակերտ Գաբրիէլ Երանեանը: Լիմոնճեանի սիստեմի կատարելագործմանը զգալի մասնակցութիւն է ունեցել նաեւ Կոմիտասը: Այս «սիստեմը» զգալի դեր կատարեց հայ երաժշտական մշակոյթի պատմութեան մէջ: Սկսած Լիմոնճեանից եւ նրա աշակերտներից, մինչեւ Եղիա Տնտեսեանն ու Նիկողայոս Թաշճեանը խոշոր գործ են կատարել հայ եկեղեցական երաժշտութեան ձայնագրման ու կորստից փրկելու բնագաւառում» (Ակնարկներ հայ երաժշտութեան պատմութեան, Երեւան, 1963 էջ 84) :

Ու որքան խորհրդաւոր է զուգադիպութիւնը: Տարի մը առաջ պատմական այն թուականէն, երբ հայ ժողովուրդը գրականութեան եւ արուեստի չորս մեծ տիտաններ պիտի ոգեկոչէ՝ իրենց ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, — Յովհաննէս Թումանեանը, Երուանդ Օտեանը, Լեւոն Շանթը, ինչպէս նաեւ Կոմիտասը, — պահ մը կանգ կ'առնէ յիշատակին առջեւ իր ուրիշ մէկ զաւակին՝ նշելով երկհարիւրամեակը անոր ծննդեան: Այդ մեծ զաւակը Համբարձում Լիմոնճեանն էր, սերունդէ սերունդ ակնածանքով յիշատակուած Պապա Համբարձումը :

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ-ՀՈՒՆԳԱՐ ԿԱՊԵՐ

Հունգարները իրենց ներկայ սահմաններուն մէջ տեղաւորուելէ առաջ, կ'ապրէին Հարաւային Ռուսիա, մաս կազմելով խազարներու ընտանիքին : Անոնց մասին հայ պատմագիրներէն Մովսէս Խորենացին, Է. դարու «Աշխարհացոյց»ը, Սեբէոսի վերագրուած պատմութիւնը, Ղեւոնդը, Մովսէս Կաղանկատուացին եւ ուրիշներ կարեւոր տուեալներ կը հաղորդեն :

Հունգար պետութեան ստեղծումէն ետք Հայերը կը նկատուէին երկրին առաջին բնակիչներէն: Այս իրողութիւնը կը հաստատեն հունգար ժամանակագիրներ Կեզայի եւ Տուրոյի հաղորդած տուեալներով : Արդարեւ, համաձայն անոնց, Ժ. – ԺԱ. դարերուն Իշխան Կեյզայի (979–997) եւ անոր զաւկին՝ Ստեփան Թագաւորի օրով (997–1038), Հունգարիոյ մէջ արդէն Հայեր հաստատուած էին եւ, իբրեւ քաղաքացի, անշուշտ, կարեւոր մասնակցութիւն ունեցան նորաստեղծ պետութեան քաղաքներու եւ տնտեսութեան զարգացման գործին մէջ :

Լեւոն Բ. եւ Հունգարիոյ Թագաւորը Անդրէաս Բ. 1218ին բարեկամական դաշինք մը կնքած են՝ պայքարելէ ետք իրենց երկիրներու հասարակաց թշնամիին դէմ :

Կիլիկեան Հայաստանի անուանի զօրավար, օրէնսգէտ եւ պատմագիր Սմբատ Գունդստաբլ, որ ժամանակակից էր այդ իրադարձութիւններուն, կը գրէ, որ Հունգարիոյ վեհապետը կ'այցելէ Կիլիկիա, ուր Լեւոն Բ. մեծ պատւով կ'ընդունի օրուան մեծ հիւրը: Երկու վեհապետները կը փափաքին խնամիական կապ հաստատել . Հունգար վեհապետին տղան պիտի երթար Կիլիկիա, անոր գահին ժառանգորդ դառնալու համար : Այս համաձայնութիւնը կնքուեցաւ գիրով եւ երդումով: Լեւոն Բ.ի դեսպանը կ'ըլլայ Թիլ Համտընի տէրը՝ սենեկապետ Ճօսլին, որ կ'երթայ Հունգարիա՝ Անդրէաս Թագաւորի համանուն զաւակը բերելու Կիլիկիա եւ ամուսնացնելու արքայադուստր Զապէլի հետ: Սակայն 1219ին կը մեռնի Լեւոն Բ.ը եւ այս ձեւով չիրագործուիր երկու բարեկամ Թագաւորներու համաձայնութիւնը :

1243ին, Հայերու թիւը աւելցած պէտք է ըլլար օրուան մայրաքաղաքին՝ Եսթերգոմի մէջ: Ասիկա կը հաստատէ Հունգարիոյ Թագաւոր Բելա Դ.ի հրովարտակով, որով ան կրկին անգամ կը հաստատէր իր նախորդներուն կողմէ Հայերուն տրուած առանձնաշնորհումները :

Հունգարիոյ մէջ կան «Հայ» եւ «Հայկական» բառերով բազմաթիւ տեղանուններ: Ասիկա եւս փաստ մըն է, որ այդ երկրին մէջ, միջին դարերուն մեծ թիւով Հայեր ապրած են : Հունգար վեհապետ Լադիսլաւ Դ., իր 1281 թուակիր հրովարտակով, կը յիշատակէ «Հայկական հողամաս» եւ «Հայկական վանք» տեղանունները: ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն կը յիշատակուին Էօրմէնիս, Մեզէօ Էօրմէնիս եւ այլ տեղանունները: Հունգարիոյ եւ Տրանսիլվանիոյ մէջ գտնուող գիւղեր, աւաններ եւ նոյնիսկ շրջանային կեդրոններ անցեալին, ինչպէս նաեւ ներկայիս, կը կրեն «Հայ» բառով կազմուած անուններ :

Հայ եւ հունգար ժողովուրդներու բարեկամութեան եւ համակեցութեան կարեւոր արտայայտութիւններէն մէկն ալ լեզուական փոխազդեցութիւններն են: Հունգար Հայերու բարբառին մէջ կան օգտագործուած բազմաթիւ բառեր հունգարերէնէ: Հունգար Հայերու գերդաստաններու մէկ մասին անունները եւս կազմուած են հունգարերէն բառերէ : Միաժամանակ մեզի հասած են հայերէն ձեռագիրներ, որոնց մէջ կան նաեւ հունգարերէն լեզուով գրութիւններ : Պահպանուած են նոյնպէս հայերէն տառերով գրուած հունգարերէն ձեռագիրներ : Նշանակալից է նաեւ այն հանգամանք, որ հունգար լեզուի բառապաշարին մէջ մուտք գործած են ծագումով հայկական կարգ մը բառեր: Յիշատակելի փաստ է, որ ինչպէս նկատած են քանի մը գիտնականներ, հայկական արուեստի հիմքեր կը զգացուին հունգար ճարտարապետական որոշ կոթողներու վրայ :

ԺԷ. դարէն մեզի հասած փաստաթուղթերու հիման վրայ, Հայերը բացառիկ օժանդակութիւն ցոյց տուած են իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Հունգարիոյ: ԺԷ. դարու 70ական թուականներուն Բուդայի մէջ գործած է բնիկ հալէպցի յայտնի գիւտարար Պետրոս Ապետիքը (Պետրի Հայը), որ եւրոպական եւ ասիական ար-

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Tout vous poussait à nous parler de ce génocide atroce que les Arméniens ont subi au début de ce siècle.

Hitler, comme vous l'avez judicieusement rappelé, pouvait, en 1939, en donnant l'ordre à ses unités de mort d'exterminer sans pitié ni merci, hommes, femmes et enfants, de race et de langue polonaises, dire cyniquement : « après tout, qui se souvient aujourd'hui de l'extermination des Arméniens » ; n'est-il pas d'autant plus nécessaire de rappeler ces crimes entrés dans l'histoire, aux générations d'aujourd'hui, qui depuis quelques années déjà vous répondent : « Hitler, connais pas ! ».

On ne répétera jamais assez à nos enfants les horreurs de l'extermination de 6.000.000 de juifs à laquelle Hitler a sadiquement procédé pendant la dernière guerre, au moment où il occupait la presque totalité du territoire européen.

Cette nécessité apparaît encore plus évidente à notre époque, alors que nous assistons impuissants à de nouveaux et affreux génocides.

Il y a le Biafra, où on affirme le massacre de centaines de personnes, tandis que l'envoyé de M. Thant estime qu'on ne peut imputer aux forces fédérales nigérianes la responsabilité du génocide.

La Commission internationale des juristes dénonçait en Septembre de cette année (*Le Monde*, 22-23 Septembre 1968) l'extermination d'Indiens au Brésil, affirmant qu'il s'agit bien d'un « véritable génocide caractérisé » et que les moyens employés sont particulièrement atroces : bombardements des villages par avions et surtout inoculation de maladies contagieuses comme la variole.

Le bulletin de la Commission des juristes ajoute : toute l'affaire s'aggrave encore des motifs les plus sordides, car c'est pour de l'argent que ces assassinats collectifs sont perpétrés ; les terres des réserves indiennes devenues « inoccupées » par l'évacuation des occupants sont alors vendues.

C'est le 11 Décembre 1946 que l'Assemblée générale de l'Organisation des Nations Unies a déclaré que le génocide est un crime du droit des gens, en contradiction avec l'esprit et les fins des Nations Unies, et que le monde civilisé condamne.

×

Pourquoi, Caïn ?

Iahvé dit : « Qu'as-tu fait, Caïn ? La voix du sang de ton frère crie du sol vers moi.

« Maintenant donc, maudit sois-tu, de par le sol qui a ouvert sa bouche pour prendre de ta main le sang de ton frère » (Genèse, IV, 9-11).

Qu'à ce jugement de l'Eternel, au jugement de l'histoire, au jugement des hommes, fasse place le jugement des nations.

Qu'une Cour internationale soit établie pour juger les crimes contre l'humanité, les crimes contre les droits de l'homme.

Ainsi le code moral, qui après tant de reconnaissances antérieures, proclame les droits de l'homme, deviendra loi et permettra d'assurer le respect des déclarations et des conventions établies pour en assurer l'application.

Les juristes ne peuvent que s'unir pour assurer cette protection nécessaire des droits les plus sacrés.

Mais s'il est nécessaire que la protection de ces droits soit assurée par l'institution de juridictions adéquates, il est plus important encore de modifier par l'éducation le comportement des hommes en vue d'assurer ainsi le respect des droits de l'homme.

Si, comme le proclame la charte de l'Unesco, les guerres naissant dans l'esprit des hommes, c'est dans l'esprit des hommes qu'il faut établir les défenses de la paix, il est aussi certain que c'est dans la conscience des hommes qu'il faut introduire le respect des droits de l'homme.

C'est comme vous l'avez bien dit, mon cher Confrère, par l'institution du dialogue qu'il faut amener la compréhension entre individus et entre peuples.

Trop longtemps, nous avons tardé à nous connaître nous-mêmes, conformément à la maxime delphique « gnothi seauton ». Il faut que nous nous efforcions de connaître l'*autre*, d'apprendre à écouter l'*autre*, « de mettre provisoirement entre parenthèses — comme le dit le Révérend père Pire — « ce qu'il est, ce qu'il pense, pour essayer de comprendre et d'apprécier positivement, même sans le partager, le point de vue de l'autre » (1).

Mais, pour être efficace, le dialogue doit être un véritable dialogue et non un double monologue. Il ne suffit pas qu'un seul des partenaires soit disposé à essayer d'écouter l'autre, tandis que l'autre n'est disposé qu'à affirmer et imposer son point de vue.

Les éducateurs doivent se persuader de la nécessité de préparer enseignants et enseignés « au vrai dialogue, en prenant soin d'éviter le dialogue de sourds, celui qui résulte de l'usage des mêmes mots par des interlocuteurs qui leur donnent un sens différent » (2).

C'est à cette œuvre que la Déclaration universelle des droits de l'homme invite en proclamant en son article 26 que l'éducation doit viser au plein épanouissement de la personnalité humaine et au renforcement du respect des droits de l'homme, des libertés fondamentales, qu'elle doit préconiser la compréhension, la tolérance et l'amitié entre toutes les nations et tous les groupes raciaux ou religieux.

×

Alors, Caïn, tu ne tueras plus ton frère.

JEAN GAUGNIET

(7 *et fin*)

(1) *P. Dominique Pire*, Bâtir la Paix, *p.* 70.

(2) *R. P. Pire, Leçon donnée le 9 Octobre 1966 à la Conférence internationale du Rotary international, à Amsterdam.*

...քանիքներու մօտ կատարած երկարատեւ վերապրումներու մէջոցով աշխատած էր հակաթրքական զօրաւոր ճակատ մը կազմել եւ, այդ ձեւով, օսմանեան լուծէն ազատագրել Հունգարիան եւ այնուհետեւ Հայաստանը։ Հայազգի դիւանագէտը չհասաւ իր երազին։

Հունգարիոյ մայրաքաղաքը մօտ 150 տարի (1541-1686) Թրքական լուծին տակ էր մնացած։ Մայրաքաղաք Բուդայի ազատագրութեան համար ողի ի բռին պայքարած են նաեւ բազմաթիւ անձնուրաց Հայեր, որոնք արհամարհած են նոյնիսկ մահուան վտանգը։ Ամէնէն մեծ օգնութիւնը Բուդայի ազատագրութեան գործին հանդիսացան այն վեց նամակները, որոնք այժմ կը գտնուին Վիէննայի ազգային պետական դիւանատան մէջ։ Այդ նամակները վերջերս հրատարակեց բազմավաստակ գիտնական, նորոգ հանգուցեալ Հ. Համազասպ Ոսկեան։ Բուդայէն, ծածկագրով, հայերէն գրուած նամակներուն հեղինակն էր Գաբրիէլ Թօքատեցին, որ նկարիչ էր, ինչպէս նաեւ դերձակ եւ առեւտրական։ Այդ նամակները ուղարկուած են Պատէնի Բդեշխ Հերմանի, որ պատերազմական խորհուրդի նախագահն էր եւ Յովհաննէս Դիոտատօ Հայուն։ Նամակները գերմաներէնի թարգմանողն էր արքունական մատուռի պետ Ներսէս վրդ. Երեւանցին։ Ցիշեալ բոլոր նամակներն ալ գրուած էին ծածկագիր մելանով, սակայն, հասցէները եւ աղօթքներն ու մաղթանքները՝ սեւ մելանով։ Գրողը խորհուրդ կուտար նախ եւ առաջ գրուել «ջուրը», այսինքն՝ գետը, որմէ ետք, բերդը գրաւելը աւելի հնարաւոր կը դառնար։ Կը նկարագրէ «Ջուրի» ճամբան եւ աշտարակներու առջեւ եղած փոսերուն քանակը։ Ուրիշ նամակի մը մէջ կը հաղորդէ, որ ինք դրամ խոստացած է, որպէսզի պայթեցնեն վառօդի պաշարները։ Ժամանակակից հայ մատենագիր ըՍտեփանոս Ռոշքա կը նկարագրէ, որ Գ. Թօքատեցիի ցնդումին անսալով, ի վերջոյ, կրակի տրուած է Բուդայի վառօդին պահեստը։

Հունգարիոյ եւ Տրանսիլվանիոյ հայկական գաղութները վերստին կազմակերպուեցան, երբ 1670 – 1680ական Թուականներուն Մոլտավիոյ հայաշատ կեդրոններէն շուրջ տասը հազար Հայեր, իսկ ոմանց վկայութեամբ երեք հազար Հայ ընտանիքներ գաղթեցին Տրանսիլվանիա։ Հոս հիմնեցին իրենց նշանաւոր հայաքաղաքները Կեռլան, որ յայտնի էր Արմենոպոլիս անունով եւ Եղիսաբէթուպոլիսը (այժմ Դումբրվէն)՝ իրենց հայազգի քաղաքապետներով, քաղաքային վարչութեամբ եւ դատարանով։ Այդ վայրերու Հայերուն մէկ մասը ԺԸ. դարու վերջերը եւ յատկապէս ԺԹ. դարուն, անցաւ Հունգարիա, հաստատուեցաւ Փեշտա եւ այլ քաղաքներ։ Տրանսիլվանիա եւ Հունգարիա ապաստանած այս Հայերուն յետնորդներն էին, որ 1848 – 1849ին աւստրիական լուծի դէմ տեղի ունեցած յեղափոխութեան ժամանակ իրենց արեան գինով, փառաւոր էջեր արձանագրեցին Հայ եւ հունգար ժողովուրդներու դարաւոր բարեկամութեան ոսկեմատեանին մէջ։

Ս. ՔՈԼԱՆՋԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ «ՕՃԱԽԸ»

Կ'ուզէի հանդստացնել բոլոր անոնք — եւ բազմաթիւ են — որ հարց կուտան «ի՞նչ եղաւ մտաւորականներու օճախին ծրագիրը։ Երկար ժամանակ է կը սպասենք եւ բան մը չկայ»։

Ճիշդ է որ այս ծրագիրը քիչ մը ձըգձըգուեցաւ։ Ցղացուած էր 1962ին, բայց նախ հարկ էր գտնել նիւթական անհրաժեշտ օժանդակութիւնները։ Մեր դիմումները շարունակուեցան մինչեւ 1964 եւ յանգեցան Միացեալ Ազգերու Հօ – Քոմիսարեայի գործադիր Խորհուրդի քուէարկութեան, 220 հազար Փրանքի յատկացում մը։ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, որ միշտ կը քաջալերէ ընկերային լուրջ նախաձեռնութիւնները Հայերուն ի նպաստ, նման գումար մը խոստացաւ։ Մինչ այդ, շնորհիւ մեր հաստատութեանց մատակարարութեան մէջ նախատեսուած պահեստներուն եւ Քրետի Ֆոնսիէի փոխատուութեան (որ ամբողջութեամբ հատուցուած է անկէ ի վեր), տրամադրելի ամբողջ գումարը հասաւ 650 հազար Փրանքի (հին՝ 65 միլիոն), անհրաժեշտ եւ բաւարար գումար մը, իրագործելու համար յատուկ օճախի մը ծրագիրը, որպէսզի մեր մտաւորականներուն տրուի, բարոյական եւ նիւթական անհրաժեշտ հանգիստէն զատ, իրենց աշխատանքները շարունակելու բոլոր դիւրութիւնները։

Այսպէս, իւրաքանչիւր պատսպարեալ իր առանձին սենեակը պիտի ունենայ, անհատական անհրաժեշտ քոնֆորը (արտաքնոց, լուացք եւայլն), խոհանոցի պզտիկ անկիւնով մը նախնական պատրաստութիւններու համար (սուրճ, թէյ եւայլն)։ Գլխաւոր ճաշերը կը սպասարկուին հաստատութեան կողմէ։ Անհրաժեշտ կահկարասիէն եւ գրադարանէ մը զատ, ըստ իր կարիքներուն, կրնայ ունենալ գրամեքենայ, ձայնագրող մեքենայ, նկարչութեան սրահ, երաժշտութեան սթիւտիօ եւն.։

Այս հաստատութիւնը, թէեւ կից Անտիյիի մեր սեփականութեան, բոլորովին անկախ պիտի ըլլայ գոյութիւն ունեցող տուներէն։ Փարիզի հետ հաղորդակցութեան միջոցներ պիտի դրուին մեր պատսպարեալներու տրամադրութեան տակ, որոնք պիտի վայելեն նաեւ արտօնուած բոլոր ազատութիւնները։

Այս իրագործումը արդէն լրացած կ'ըլլար եթէ վարչական դժուարութիւնները յապաղումի ենթարկած չըլլային գնումը այն հողին, որուն վրայ պիտի բարձրանայ շէնքը։ Հողը կը պատկանի Փարիզի իրաւանութեան համալսարանին, ուրեմն արտօնութիւններ հարկաւոր են՝ Ազգ. Լուսաւորութեան նախարարութեան, համալսարանին, Պետական Խորհուրդին, որպէսզի կարելի ըլլայ ուղղակի ընել գնումը եւ ըստ սակագինի մը զոր Տօմէնները վեց ամիս դրին ճշդելու։ Տեղւոյն Թաղապետութիւնն ալ աչք ունէր այդ հողին վրայ, նոր եւ երկար դիմումներ եղան նահանգային իշխանութեանց մօտ որպէսզի Քաղաքապետարանը համաձայնի այդ հողին բաժանումին, զոր կ'ուզէր ամբողջովին իւրացնել, ապասեփականացման խողովակով։

Պարտք համարեցայ այս լուսաբանութիւնները տալ հանդարտեցնելու համար արդար անհամբերութիւնը այն թեկնածուներուն որոնք 1965էն ի վեր արձանագրուած են։

Աւելցնեմ որ Ազգատախնամի վարչութիւնը եւ անոր նորընտիր նախագահը արագօրէն կը կատարեն այն նոտարական ձեւականութիւնները որ կը մնան։ Եւ ամէն ապահովութիւն կարելի է ունենալ, որ 1969ի վերջ, լաւագոյն պայմաններու մէջ, ամէն ինչ լրացած կ'ըլլայ։

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(Պատուոյ նախագահ Ազգատախնամի)

ԾԱՆՕԹ.— Բոլոր անոնք որոնք յաւելեալ տեղեկութիւններ կ'ուզեն այս մասին կրնան հեռաձայնել Ազգատախնամի գրասենեակը՝ 770-77-73։

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ

Ցաւով կ'իմանանք թէ վաստակաւոր մտաւորական՝ Ց. Ճ. Սիրունի վերջերս արկած մը ունեցած է Երեւանի մէջ, դասախօսութենէ մը վերադարձին, սանդուխէն սահելով եւ ոտքէն վիրաւորուելով։ Կարճ ժամանակ մը դարմանուելէ ետք, կրցած է վերադառնալ էջմիածին լրիւ կազդուրուելու համար եւ շարունակելու իր հրատարակելի երկերու դասաւորումը։

Կատարեալ ապաքինում կը մաղթենք մեր վաղեմի բարեկամ, վաստակաւոր հրապարակագիր՝ Ց. Ճ. Սիրունիի։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ գնահատանքի երեկոյ մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 18ին, ի պատիւ երգահան – խմբավար Ռուբէն Գրիգորեանի, նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու ընկերակցութեան։ Բացման խօսքը արտասանած է ընկերութեան նախագահ՝ Տոքթ. Գեղամ Զօպանեան, որ յիշատակած է նաեւ ըստացուած շնորհաւորական հեռագիրները, ի շարս որոնց՝ Շառլ Մինչ (այժմ՝ ողբացեալ), Արթըր Ֆիտլըր, Ալան Յովհաննէս, Էրիք Լայստորֆ եւն.։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է ամերիկահայ հանրածանօթ երգահան՝ Ռիչըրտ Եարտըմեան, որ ներկայացուցած է մարդը եւ արուեստագէտը։ Ծանրացած է Ռ. Գրիգորեանի երաժշտական վաստակին վրայ։ Տիկին Լուսի Եարտըմեան իր կարգին ներկայացուցած է նուիրեալը եւ կարող ուսուցիչը, որուն աշակերտները փայլուն դիրքերու հասած են այսօր։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Լեւիկ Գրիգորեան (Ռ. Գրիգորեանի որդին) տաղանդաւոր դաշնակահարը, եւ երաժիշտին եղբայրը՝ Ս. Փօլ Սինֆընի Օրքեսթրայի Ա. ջութակ՝ Հէնրի Գրիգորեան։ Պոսթընի երաժշտանոցի ուսուցչական կազմի եւ ուսանողութեան անունով (ուր Ռ. Գրիգորեան կը դասախօսէ 15 տարիէ ի վեր) խօսած է Օր. Կըռայտ Փիլլա։ Ցուրիչ պահերէն մէկը եղած է ձայներիզի վրայ ունկնդրութիւնը հայրենի երգահան՝ Եդուարդ Միրզոյեանի խօսքին, ուր կը դրուատէ Ռուբէն Գրիգորեանը։ Վերջաւորութեան Ռ. Գրիգորեան, յուզուած, կրցած է միայն շնորհակալութեան կարճ խօսք մը արտասանել։ Նախագահը ապա յայտարարած է թէ ֆոնտ մը հաստատուած է, լոյս ընծայելու համար Ռ. Գրիգորեանի գործերը, մասնաւորաբար գրեթէ լրացած Հայց. Եկեղեցւոյ պատարագը, լրիւ նըւագախումբի եւ երգչախումբի համար, որու վրայ երաժիշտը աշխատած է աւելի քան վեց տարի։

ԱԹԷՆՔԻ լիբանանեան ընդհ. հիւպատոսը՝ Ժան Կոկկեան Պէյրութ պիտի վերադառնայ եւ դեսպանի աստիճան ըստանալու համար, ապա պիտի ղրկուի արտասահման։ Հելլէն կառավարութենէն բարձրագոյն շքանշանի արժանացաւ իր ծառայութեան ի գնահատութիւն։

ԱԹԷՆՔԻ մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանգուցեալ հիմնադիրներուն յիշատակին, Նոյ. 10ին։ Այս առթիւ քարոզած է Կոմիտաս Վրդ. Օհանեան եւ խօսած եղբայր՝ Սարգիսեան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՌՈՄԿԼԱՅ պարբերաթերթ Լեւոնեան ժառանգաւորներու թիւ 13, Հուռ 1967 – 1968։ Բացառիկ թիւ նուիրուած հայ մեծ հոգեւորականին՝ Կարդինալ Գրիգոր – Պետրոս Աղաճանեանի, քահանայական իր յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ։ Ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ, 1967-1968, խմբագրեց Կարօ Գէորգեան, Պէյրութ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (349)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ամէն բան կը բացուէր բանալի մը ունեցողին առջեւ բացուելուն պէս։

Ինքն իրեն կը բացատրէր ինչ որ ատած էր. կը հասկնար ինչ որ քամահրած էր. ալ որոշապէս կը տեսնէր թէ ինչ նախախնամական, երկնային եւ մարդկային նշանակութիւն ունէին այն մեծ մարդերը զոր անիծելու հրահանգ առած էր։

Երբ միտքը կը բերէր իր նախորդ կարծիքները որոնք դեռ առջի օրուան կարծիքներն էին եւ որոնք սակայն արդէն շատ հին կ'երեւէին իրեն, կը սրամտէր եւ կը ժպտէր։

Իր հօրը ինչ երեւելի մարդ ըլլալը ճանչնալէն ետք բնականաբար սկսած էր ճանչնալ նաեւ Նափոլէոնին ի՛նչ երեւելի մարդ ըլլալը։

Բայց պէտք է ըսենք թէ Մարիուս առանց աշխատութեան ստացած չէր այս ճանաչումը։

Մանկութեան ժամանակէն ի վեր միտքը 1814ի կուսակցութեան Պոնափարթի մասին ունեցած դատումներով տոգորուած էր։

Արդ, Վերահաստատութեան ամէն նախապաշարումները Նափոլէոնը արտատուելու նպատակ ունէին։ Նափոլէոն Ռոպեսփիէրէն շատ աւելի ատելի էր Վերահաստատութեան։ Պուրպոնները ազգին յոգնութենէն եւ մայրերու ատելութենէն օգուտ քաղած էին բաւական վարպետութեամբ։

Պոնափարթ տեսակ մը առասպելական հրէշ նկատուած էր եւ 1814ի կուսակցութիւնը այս հրէշը նկարագրելու համար ժողովուրդին երեւակայութեան, որ ինչպէս քիչ մը առաջ կ'ըսէինք, մանկական երեւակայութեան մը նման, հետզհետէ երեւան կը հանէր ամէնէն ահռելի, սոսկալի ու նոյն ատեն ծիծաղելի, Տիփէրէն սկսելով մինչեւ Գարագանճալոզը։

Հետեւաբար Պոնափարթի վրայ խօսողը ազատ էր հեծկլտալ կամ խնդալ, հերիք է որ ատելութիւնը ըլլար այս հեծկլտուքին կամ խնդուքին չարժառիթը։

Մարիուս ահա այս գաղափարները ունէր միայն իր մտքին մէջ այդ մարդուն մասին։

Այս գաղափարները, խառնուած էին այն յամառութեան հետ զոր ունէր իր բնաւորութեան մէջ. Մարիուսի ներաշխարհին մէջ փոքր եւ յամառ մարդ մը կար, որ կ'ատէր Նափոլէոնը։

Երբ կարդաց պատմութիւնը, եւ երբ մանաւանդ տեղեկագիրներն ու նիւթերը հետազօտելով քննեց զայն, անոր առջեւ պատռեցաւ Նափոլէոնը վարագուրող քօղը։

Անորաւ բան մը նշմարեց եւ մտածեց թէ գուցէ մինչեւ հիմա սխալած էր ինչպէս ուրիշ բաներու, նոյնպէս եւ Պոնափարթի նկատմամբ։

Ամէն օր քիչ մը աւելի կը տեսնէր, եւ յամրաբար, քայլ առ քայլ, ի սկզբան շուտելով, ապա եռանդով եւ կարծես հըմայիչ անդիմադրելի զօրութենէ մը մըղուելով սկսաւ նախ մթին, ապա աղօտապէս լուսաւոր, եւ վերջապէս, լուսաւոր եւ փառաւոր աստիճաններէն վերանալ։

Գիշեր մը, տանիքին տակ շինուած իր պզտիկ սենեակին մէջ նստած էր առանձին։ Մոմը կը վառէր եւ ինք բաց պատուհանին քով սեղանի մը վրայ կռթնած կը կարդար։

Եթերին մէջէն ամէն տեսակ մտախոհութիւններ կը խուժէին իր վրայ եւ մըտածումին հետ կը խառնուէին։

Կա՞յ արդեօք գիշերուան պէս տեսարան մը. խորունկ շչիւններ կը լսուին, որոնք չես գիտեր թէ ո՛ւրկէ կուգան. խարոյկի պէս կը փայլփլի լուսնթագը, որ երկրէն հազար երկու հարիւր անգամ մեծ է. երկինքը խաւարամած է, աստղերը կը փողփողին. անհուն է այս տեսարանը։

Մարիուս մեծ բանակին օրաթերթերը կը կարդար, այն օրաթերթերը որոնք պատերազմի դաշտին վրայ գրուած հոմերական երգերու տուներ են։ Անոնց մէջ տեղ տեղ իր հօր անունը եւ ամենուրեք կայսեր անունը կը տեսնէր, կարծես թէ մակընթացութիւն եւ տեղատուութիւն մը կը զգար որ իր սրտին մէջ կ'ուռէր եւ կը բարձրանար։

Մերթ ընդ մերթ կը կարծէր թէ հայրը իր քովէն կ'անցնէր շունչի մը պէս եւ ականջին բան մը կը փսփսար. հետզհետէ տարօրինակ մարդ մը կը դառնար։

Թմբուկները, թնդանօթը, փողերը, վաշտերու չափաւոր քայլը, ձիաւորներուն խուլ եւ հեռաւոր արշաւը լսել կ'երեւակայէր։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արմենուհի Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պանտիկեան, Այրի Տիկին Քարնիկէ Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետիկ Շալճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ եւ Մենիք Համբարձումեան, Այրի Տիկին Իսկուհի Հիւսեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Հիւսեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Հիւսեան, Այրի Տիկին Սիրուն Չչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ծրմաւոն եւ Վերա Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Ամալիա Լոռէնեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ փեսային՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 20-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ ժամը 15.45ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն Ժերմի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նոյեմի Պօյաճեան, Օրիորդներ Մարի եւ Ալիս Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 24) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Ի գխտութիւն բարեկամներու եւ ծանօթներու։

×

Պ. Կարապետ Խսայեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ ազգականին՝

ՓԵՐՈՒԶ ԽՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գխտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Վերոնիքա Դաւիթեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 24) Վալանսի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Ղազարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն՝ եւ հօր՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Այրի Տիկին Սարգիս-Վրէժ Տօնիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին եւ եղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ-ՎՐԷԺ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ։

Ի գխտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Մարկրիտ Միսաքեան եւ զաւակները Կարպիս եւ Ժանին Նիկողոսեան եւ Այրի Տիկին Զարդար Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի (Նոյ. 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ Ստեփան Պօյաճեանի յիշատակին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Փառանձեմ Վարժապետեան, Այրի Տիկին Սիրարփի Բաբլեան (ծնեալ Վարժապետեան) եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ինչպէս նաեւ Վարժապետեան եւ Բաբլեան ննջեցեալներուն յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլէն Պ. Յարութիւն Հաճի Դաւիթեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գրնէլ Կէօչկարեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 25ական ֆրանք Շաւիլի դպրոցին եւ Կապ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Յ. Տատուրեան երեսուն, Շաւիլի Նոր Սերունդին տասը, եկեղեցիին եւ տասը «Յառաջ»ին։

Նոյն տխուր առթիւ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է քսանական ֆրանք Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մկրտիչեանէ, Այրի Տիկին Սըրբուհի Տէր-Գալուստեանէ, Այրի Տիկին Թէֆար Պօղոսեանէ եւ տասը ֆր. Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեանէ։

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ վոլթէռ, Րիւ վոլթէռ։

Գեղարուեստական բաժին։

Մուտքը ազատ է։ Հաղ. Միջոց.— Շարանթոն-Էքոլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէր։

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (22 Նոյ.), Մշակոյթի Տան մէջ երեկոյեան ժամը 21-ին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէ ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

ԳԷՈՐԳ-ՉԱՒՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին։

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան։

Յունուար 12ին։

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Չոմ) Կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ)։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով։

Մուտք 10 փրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ, այս Շաբաթ (23 Նոյ.) ժամը 20.30ին, չքեղ ճաշ, ՇԱՊԷՕՅԻ ՌԸԼԷ ՏԻՒ ՍՕԼԷՅԻ մէջ։ Ճաշագին 30 ֆրանք։

Արձանագրութեանց թուական 16-21 Նոյեմբեր Պ. Մ. Մաքսուտեանի մօտ, 48 Րիւ Պուֆիէ, Վալանս։

Կիրակի (Նոյ. 24), առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Հայկազ Օհանեանի դաշնամուրով կ'ընկերակցի Օր. Սառա Ժամագործեան։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արհեներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժամը 14.30ին։

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)
(Métro Invalide)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Լուի ժէ սրճարանին վերնայարկը։

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15-ին։

ՀԱՄԱԽՄԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ տեղւոյն վրայ։ Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 23 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11370 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.370

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Իր անժամանակ մահը սգացին բոլոր Հայերը, ի սփիւռս աշխարհի։

Իր կեանքին ու գործին մասին անխառն հիացումով ու անվերապահ գնահատանքով արտայայտուեցան մեր թերթերը՝ Ֆրանսայէն մինչեւ Իրան, անցնելով Յունաստանէն, Պոլսէն, Եգիպտոսէն ու Լիբանանէն։ Իր ներբողականը հիւսեցին նաեւ հեռաւոր զոյգ Ամերիկաները՝ Նիւ Եորքէն ու Պոսթընէն մինչեւ Քալիֆորնիա, ու մինչեւ Արժանթին։

Շաբաթ մը առաջ, Նոյեմբեր 17ին Պէյրութի մեր հայրենակիցները ոգեկոչեցին իր անմոռանալի յիշատակը արժանավայել հանդէսով մը, հովանաւորութեամբ Խորէն Ա. կաթողիկոսին։ Ծանօթ մտաւորականներ ներկայացուցին Նարդունին իբրեւ գրագէտ, հրապարակագիր եւ բժիշկ։

Այսպէս, գաղութէ գաղութ, ազատատենչ ու գրասէր Հայութիւնը խանդագատանքով ու երախտագիտութեամբ իր յարգանքի տուրքը տուաւ ողբացեալ գըրագէտին, որուն տեղը, աւա՜ղ, բաց պիտի մնայ երկար ատեն, որուն պակասը զգալի պիտի ըլլայ սփիւռքի մշակոյթի անդաստանին մէջ, որ կը ցամքի օրէ օր։

Հայրենիքն է միայն, որ լուռ մնաց իր մասին՝ հասկնալի բայց ոչ - արդարանալի պատճառներով։

Վստահ ենք սակայն, որ ժամանակը պիտի հալեցնէ սառոյցները եւ Նարդունին իր արժանաւոր տեղը պիտի գրաւէ Հայաստանի մէջ, որուն կարօտով տոչորուեցաւ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին, որուն անցեալի փառքերը պանծացուց հայրենասիրական ջերմ զգացումներով եւ բանաստեղծական ինքնաբուխ ներշնչումներով եւ որուն յաւերժութեան անսասան հաւատքով էր տոգորուած մինչեւ իր մահը։

Արմաշի խոնարհ, այլ հայաշունչ միջավայրին մէջ իր աչքերը բացած կեանքին՝ Նարդունի ճաշակած էր պանդխտութեան դառն հաւերքները։ Ահաւոր փոթորիկէն ետք ուզած էր նուիրուիլ բժշկական ասպարէզին՝ ի Պոլիս։ Ազգայնամոլ Թուրքին հալածանքը Վոսփորի ափերէն Սէնի եզերքը պիտի նետէր զինքը։

Բարեբախտութիւն մը պիտի ըլլար այս։ Զարիքը բարիք պիտի ծնէր։ Լոյսքաղաքը աշխատանքի, զարգացումի եւ գործունէութեան լայն ասպարէզ պիտի բանար իր առջեւ։

Բժշկութիւն ուսանելու հետ միաժամանակ պիտի մշակէր գեղարուեստական գըրականութիւն։ Տարիներով մաս պիտի կազմէր Յառաջի խմբագրական կազմին։ Աշխատանքներէն հրաշքով փրկուած եւ օտար ափերու տակ նետուած բեկորները պիտի համախմբէր իր շուրջ, ռահվիրայ, առաջնորդ պիտի դառնար որբերուն, խմբագրելով Երկունքը, իբրեւ պաշտօնաթերթ ՉՕՄի։

Յանդուգն նախաձեռնութեամբ 1934ին հիմը պիտի դնէր «Հայ - Բոյժ»ին, զոր պիտի հրատարակէր ամբողջ 34 տարի, մինչեւ վերջին շունչը։

Բազմակողմանի տաղանդով օժտուած՝ գրչին պակաս ձգածը աւելիով լրացուց ինքնաշխատութեամբ։ Գիշերաջան ուսումնութեամբ, առողջութիւնը վտանգելու գնով կարդաց արդի գրականութեան, գիտութեան, գեղարուեստի եւ մշակոյթի այլ ճիւղերուն նուիրուած բազմապան գրքեր։ Վկայ՝ իր հարուստ մատենադարանը։ Անսպառ եռանդով պեղեց, պրպըտեց հայ լեզուի նրբութիւնները։ Բանասիրական հետազօտութիւններ կատարեց անխոնջ։ Գիտութեան նոր նուաճումները ծանօթացուց «Հայ - Բոյժ»ի ընթերցողներուն, ժողովրդական, մատչելի լեզուով, որուն մէջ կ'արտացոլար իր գեղարուեստական ճաշակը։

Զրվէժի վերջաւորութեան թուած էր իր հրատարակուած, անտիպ եւ մշակելի ու ծրագրուած գործերը, ընդամէնը 65 հատոր։

Մէկ կեանքը բաւական չէր ի կատար ածելու այսքան մեծ ծրագիր։

Կը զգար թէ գործը կէս պիտի մնայ։ Ու կ'աճապարէր առաւելագոյնը արտադրել՝ քանի մահուան հրեշտակը այցելութեան չէր եկած իրեն։

Մօտալուտ մահուան սարսուռով ապրեցաւ վերջին տարիները։

Աղերս առ Անահիտը իր կարապի երգն եղաւ։ Հեթանոս Հայոց կենսաբաշխ աստուածուհիին առջեւ ծունկի եկած՝ կեանք կ'ուզէր անկէ։ Կը պաղատէր՝ իրեն շնորհել աչքերը — որոնք սկսեր էին նուաղիլ, — որպէսզի շարունակէր առաքելութիւնը, որուն համար կը հաւատար թէ աշխարհ էր եկած։

Շատ գրուեցաւ իր մասին։ Ու դեռ պիտի գրուի։

Իր մահով Հայութիւնը կորսնցուց իր մեծատաղանդ մէկ զաւակը, որուն անունըն ու գործը յաւերժ դրոշմուած պիտի մնայ հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ։

Փարիզի Հայերը այսօր՝ Շաբաթ իրիկուն կ'ոգեկոչեն իր անմոռանալի յիշատակը յուշի երեկոյով մը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԸ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ

ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՍԱԿ՝ 12·50 % ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԷՐ ՈՒՐԲԱԹ ԱՌՏՈՒ

Ուրբաթ առաւօտ ժամը 3ին էր, որ կիսապաշտօնական աղբիւրէ կ'իմացուէր, Պոնի մէջ, թէ երկար ու բուռն բանակցութիւններէ ետք Ֆրանսա տեղի կուտար եւ ֆրանքը պիտի արժեզրկուէր։ Կը խօսուէր տասնէն քան առ հարիւրի մասին, Լոնտոնի ելմտական շրջանակները 12·50 առ հարիւրի մասին կը խօսէին, բայց կ'ըսուէր նաեւ թէ Ֆրանսա կրնայ պահանջել որ քսան առ հարիւր ըլլայ նըւազագոյն։ Ասոր պատճառը պարզ է։ Ծանօթ է որ դեռ քանի մը օր առաջ, տը Կոլ յայտարարած էր. — «անհեթեթ բան պիտի ըլլար արժեզրկումը», ինչ որ ըսել էր թէ ֆրանքը պիտի չարժեզրկուի։ Բայց հակառակ Օրթոլիի թափած ջանքերուն կարելի չեղաւ աւոր առաջքն առնել, Միջազգային Դրամական Հիմնադըրութիւնը եւ հարուստ երկիրները — մանաւանդ Գերմանիա — այդ պայմանը դրած էին սկիզբէն ի վեր փոխատուութիւն ընելու համար Ֆրանսայի։ Արդարեւ արժեզրկումին հետ Ֆրանսա երեք միլիառ տոլար փոխ դրամ պիտի առնէ (15 միլիառ ծանր ֆրանք) եւ գլխաւոր տուողն է՝ Արեւմտեան Գերմանիա։ Այս վերջինն ալ բաւական վիջումներ ըրած է, ի շահ միջազգային դրամական կացութեան։ Եթէ ֆրանքի այս արժեզրկումը ընդունելէ ետք, Ֆրանսա կ'ուզէ որ բարձր ըլլայ անոր սակը, պատճառն այն է որ կ'ուզէ որ ուրիշներ ալ ստիպուին նոյն ճամբան բռնել, ի չարս որոնց՝ Անգլիա։

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր ձեռնհասները, Ֆրանսացի թէ օտար համաձայն են ընդունելու համար թէ մայիսեան դէպքերը ամէն բան չեն բացատրեր։ Ինչ որ Ֆրանսա այսօր ստիպուած է փոխ առնել՝ երեք միլիառ տոլար, կը ներկայացնէ Ֆրանսայի տարեկան պիւտճէին մէկ տասներորդը։

Ամէն պարագայի մէջ, Պոնի տասերը վերջին անգամ պիտի հանդիպէին Ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին, վերջնական ցեկոյցով մը հաղորդելու համար այն որոշումները, զորս արդէն տուած էին եւ սկսած ալ էին շրջիլ քաղաքէ քաղաք, նոր անակնկալ մը անկարելի չէր նկատուեր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ հասած լուրերը կը հաստատեն թէ Փանակուլիս պիտի չգնդակահարուի։ Մահապատիժը վերածուած է ցըկեանս բանտարկութեան։ Դատապարտեալը կղզի մը բանտը փոխադրուած է։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տագնապը ծանր բնոյթ ըստացած է։ Տէմօ - Քրիսթիանի կուսակցութեան քարտուղարը հրաժարած է մինչ ուսանողական խռովութիւնները վերըսկսած են։

ՓԵՇՏԱՅԻ նախապատրաստական համայնավար ժողովը որոշեց որ միջազգային «վեհաժողովը» գումարուի, Մոսկուա, Մայիսին։

ՓՐԱԿԱՅԻ ուսանողներուն գործադուլը վերջ գտաւ։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ չաբաթական հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ թէ մէկ շաբթուան մէջ, Ֆրանսա մէկ միլիառ ֆրանքի (ծանըր) տարադրամ կորսնցուցած է։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ արաբական թաղին մէջ եղերնափորձ մը կատարուած է Ուրբաթ առաւօտ։ Երեք մեռեալ եւ երեսուն վիրաւոր կար առաջին հաշուեկշիռով։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ եւ աշխարհի զանազան կողմերը, Ամերիկացիք Ուրբաթ օր, ոգեկոչեցին նախագահ Քենըտիի սպանութեան հինգերորդ տարեդարձը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ալ սրտի փոխարկում մը կատարուած է Ուրբաթ օր, առաջին անգամ ըլլալով։ Ամերիկայի մէջ, նոյն հիւանդին վրայ սիրտի երկու փոխարկում կատարուած է վեց ժամուան ժամանակամիջոցի մը մէջ։

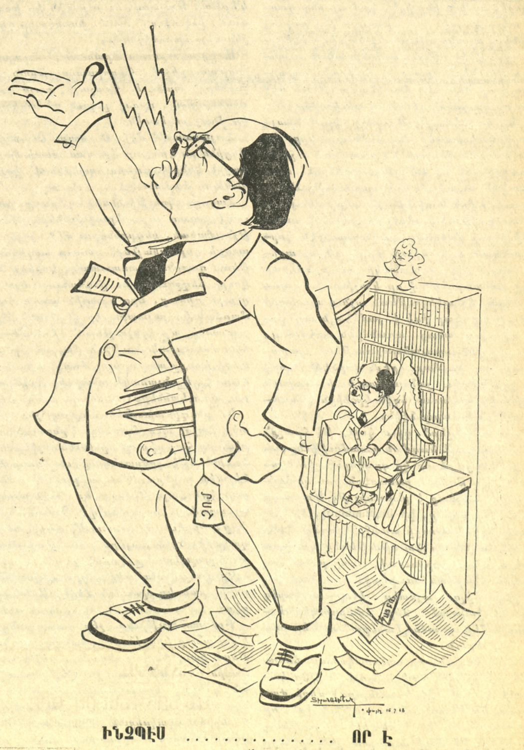
Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մեր այսօրուան թիւը նուիրուած է Նարդունիին, այնպէս ինչպէս ինք պիտի ուզէր որ նուիրուի, այսինքն խօսքը տալով՝ իրեն։

«Յառաջ» ամենէն մօտը իր մտքին եւ սրտին, ամենէն ծանօթը իր տեսակէտներուն եւ յոյզերուն, ամենէն հաւատարիմը իր հաւատոյ հանգանակին, այս ձեւով կը մեծարէ անմահ գրագէտը։

Մեր ներսի էջերուն բոլոր յօդուածները կը կրեն մէկ ստորագրութիւն՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Այդ տողերուն մէջ է Նարդունի՝ բանաստեղծը, Նարդունի՝ գրագէտը, Նարդունի՝ գաղափարապաշտը, Նարդունի՝ բժիշկը։

Այս է մեծարանքը, զոր «Յառաջ» կ'ընծայէ գրագէտ Նարդունիին, որ իր աչքին լոյսը քամեց, որպէսզի յաւիտեան ապրի հայ մշակոյթը։

ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

(Ծաղրանկար Տիրան Աճէմեանի, 1948)

ԲԱՆԱՍԷՐԸ

Հայոց Լեզուին Փառքը

«... Հանդերձ աշխարհական ամբոխիւ, սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբք եւ հոգեւոր ցնծութեամբք, կանթեղօք վառելովք եւ ջահիւք բորբոքելովք եւ խնկօք բուրելովք եւ ամենայն լուսաճաճանչ գնդիւն» բարձրացան Օշական, ուր թաղեցին Մեծ Հայը, — Մեսրոբ Մաշտոց: 440 թուականին Փետրուար 13ին էր:

Ամէն տարի, Հոկտեմբերին, Թարգմանչաց տօնին առթիւ եւ ի փառս Հայ Մշակոյթին, նոյնքան փառահեղ թափօրով մը, աշխարհաժողով Հայութիւնը թերեւս սովորութիւն դարձնէ բարձրանալ Օշական՝ նախարարներով ու զօրականներով, վառած լապտերներ ի ձեռին, արտորայքէն ու կալորայքէն պսակներ հիւսած, աղջիկներ՝ պարելով, երիտասարդներ՝ երգելով, երթալ մեծարելու համար այն որ եղաւ Հայութեան պարծանքը:

Արդարեւ, «Սով. Հայաստան»կը գրէր (1962 Ապրիլ 1) թէ հրահանգ տրուած է կարգաւորել խճուղին՝ որ Օշական կը տանի, ու բարտիներ եւ կանանչ թուփեր տնկել ճամբուն եզերքը: Այս պատրաստութեանց հետ, նշանակուած էր դասախօսներու խումբ մը՝ շրջելու համար քաղաքէ քաղաք եւ գիւղէ գիւղ, ներկայացնելու եւ պանծացնելու համար Մաշտոցի կեանքն ու գործը: Առաջին առթիւ տրուած էին 200 հրապարակային դասախօսութիւններ, որոնց շարքը պիտի շարունակուէր մինչեւ Հոկտեմբեր, երբ փառահանդէս տօնակատարութեամբ մը վերջ պիտի գտնէր հայ գիրերու գիւտին յոբելենական տարին,

×

Առասպել մը կայ, հրապարակի վրայ, թէ գիրերու գիւտը կատարուած է քրիստոնէութիւն տարածելու համար Հայոց մէջ:

Այդ առասպելը կը սկսի «գիրերու գիւտ» տարազին գործածութեամբ, — գի՛ւտ, ի՞նչ գիւտ: Բառը կը յիշեցնէ «գիւտ Խաչի», «գիւտ գօտւոյ Ս. Աստուածածնի», «գիւտ նշխարաց սրբոյ Գրիգորի Լուսաւորչի», եւ այլ նման բացատրութիւններ: Խորով Անձեւացի այսպէս կը սահմանէ գիւտը. «Է իսկ գիւտ եւ կոչի, որ ի՛ւր ինչ իցէ, կամ ոչ ընդ վաստակոց գայցէ, այլ դիպուած ինչ բարւոյ լինիցի առանց աշխատութեան եւ ակնկալեաց»: Ասկէ մինչեւ կախարդական աւանդութիւնները երկար չէ ճամբան, ապացոյց որ մեր հին մատենագրութեան մէջ իրար կը գրկեն գիւտն ու գիւթանքը (*):

Կը կարծեմ թէ Մաշտոց կը մեծնայ, արժանաւորապէս կը մեծնայ, երբ իր հանճարի՛ն վերագրենք կատարած աշխատանքը, եւ ոչ թէ դիպուածներու, գիտական ու գիւթական պատմութիւններու, ոչ իսկ Կորիւնի քնարեր վկայութեանց: Պէտք է քերել մաքրել հին պատմիչներու ջնարակը, որ առատօրէն գործածուած է ոչ միայն իբրեւ սիրոյ տուրք, այլեւ ժամանակի տուրք: Այսօր կը բանտարկեն ով որ կ՚աշխատի գործադրել ճգնակեցութեան այն գաղափարը թէ «օգտակար իսկ է յամենայն աշխարհակիր զբօսանաց առանձինն սահմանել, եւ միայն աստուածպաշտութեան պարապել, զոր եւ մարգարէքն գործէին, որք ի լերինս եւ յանապատս եւ ի փապարս վիմաց՝ զաստուածեղէն կրօնիցն զծառայութիւնս հարկանէին»:

Այսուհանդերձ, գիւտ կոչէք թէ հրաշք՝ հայ գիրերուն ծագման պատմութիւնը, — այդ հարցը չէ որ կը զբաղեցնէ զիս այստեղ, կը թողում բանասէրներու կերակուր, — պէտք է ընդունիլ թէ Մաշտոցի երկրորդ գործը, իր նպատակով, կը գերազանցէ Մաշտոցի առաջին գործը, հնչաբանական իր ծանօթութեանց կատարելագոյն կիրարկումով, օտար բանասէրներու հիացման առարկայ:

Եւ ճիշդ այստեղ է որ ասպարէզ կը կարդամ մեր վարդապետներուն, մեր պատմագէտներուն ու մեր բանասէրներուն:

Եթէ Կորիւն, իր «անհասկնալի ճոռոմաբանութիւններով» (գործին 2/3ը կարելի է նետել իբրեւ աւելորդ) մեզի ժառանգ կը թողու կենսագրութիւն մը՝ որ «պակասաւոր է» իբրեւ կենսագրութիւն, այսինքն թէ մեզի աւանդած չէ կարեւորը կամ էականը, եւ այդ պատճառով մութ կը մնայ Հայոց գիրերուն ծագումը, ընդհակառակն ժայռէն բխած ջուրի պէս պայծառ է Մաշտոցի երկրորդ գործը, յստակ, ջինջ ու զուլալ — ի՞նչ կը հետապնդէր Մաշտոց՝ հայ գիր տալով հայ լեզուին:

— Աստուածաշունչ Մատեան թարգմանել եւ քրիստոնէութիւն տարածել, կ՚ըսեն մեր վարդապետները, պատմագէտները, բանասէրները եւ... նախակրթարաններու աշակերտները, մէկը միւսին ձայնակից:

Ու Մաշտոց, կարծես յատկապէս պատասխանելու համար ծամօն ծամողներուն, իր թարգմանութիւնները սկսած է... Հին Կտակարանէն, մասնաւորաբար Առակներու գիրքէն, ուր այնքան քրիստոնէութիւն կայ՝ որքան իմ գանկիս մէջ, (Հրեաները կ՚ընդվզին՝ երբ քրիստոնէութեան կ՚ընծայէք Հին Կտակարանը):

Քրիստոնէութիւն տարածել Աստուածաշունչ Մատեանի հայերէնո՞վ:

— Մոլի՛ս, Պաւղէ՛:

Դարերէ ի վեր մարդիկ խօսեր են ժողովուրդին՝ ժողովուրդին լեզուով:

Դուք տեսած կարդացա՞ծ էք Աստուածաշունչ Մատեանի այն թարգմանութիւնները, զորս հրատարակած են ամերիկացի միսիոնարները՝ քրիստոնէութի՛ւն տարածելու համար Հայոց մէջ, (ա՛խ այդ Թարթիւֆները, ա՛խ այդ Ս. Նիթուշները): Անոնց թարգմանութեանց լեզուն աւելի ռամկունակ է քան հայ ռամիկին բարբառը, — անոնց նպատակն էր մատչելի մնալ ժողովուրդին:

Եթէ ոսկեդարեան մեր գրիչները չունէին լեզուի ինքնօրէնութեան մտահոգութիւն եւ քրիստոնէութիւն տարածելո՛ւ համար միայն կը կատարէին իրենց թարգմանութիւնները, Աստուածաշունչ Մատեան եւ այլ ժառանգութիւններ, կրնա՞ք հաստատել թէ բովանդակ Հայաստան կը հասկնար այդ լեզուն, անդերազանցելի գեղեցկութիւն, որու առջեւ գլխարկ կը հանեն հայ եւ օտար լեզուաբաններ: Ըսենք թէ կը հասկնար ոստանիկ բնակչութիւնը, հապա Գողթն գաւա՞ռը, ուր շատ կ՚երթար Մաշտոց, եւ ուր մին կը խօսէր դուժ, իսկ միւսը՝ խուժ, ինչպէս կը վկայեն մեր պատմիչները:

Առէք այսօրուան Ֆրանսան, — դպրոցը պարտաւորիչ է, հաղորդակցութեան միջոցները՝ արագ եւ հրաշալի, բայց գաւառներ կան, որոնց լեզուն անհասկնալի կը մնայ տակաւին:

Հայաստանի՞ մէջ, Ե. դարո՞ւն: Խութեցինե՞րն էին, որ Սաղմոս պիտի կարդային Եղնիկի գոհար հայերէնով՝ կորեկ ցանելու ժամանակ:

Հաղորդակցութիւնները դժուար, գաւառէ գաւառ յարաբերութիւնները յաճախ թշնամական, կեդրոններու մէջ յոյն եւ ասորի գործակալներ՝ օտար ազդեցութեան զօտիներ հաստատած, երկիրը երկուքի ճեղքուած, եւ ընդհանուր այս աղէտին դիմաց, երբ դրացին ազատ համարձակ կը յայտարարէր վերջ դնել Հայաստանի մը գոյութեան՝ երեւակայել հայ մտաւորականութիւն մը, որ Քրիստոսի խօսքը տարածելու մասին միայն կը մտածէ, կը նշանակէ անարգել Ոսկեդարու ախոյեանները:

Իմ ընդդիմախօսներս, որոնք չեն գիտեր Հայու պէս մտածել, կ՚ընդունին ուրեմն որ հայ գիր պիտի չունենայինք տակաւին՝ եթէ քրիստոնէութիւնը չգար ծեծել մեր դռները: Ի՞նչ, այդքան ե՞տ մնացած էր Հայութիւնը, եւ ոսկեդարեան օգոստափառ հայերէնո՞վ: Գոհարը գոհար, իբրեւ գոհարատուփ՝ հողէ ամա՞ն կը գործածէին Հայերը: Ու պիտի մնայի՞ն այդպէս: Կը կարծէ՞ք:

Կուգա՛յ ժամանակը, երբ պեղումները ուրիշ բան կը պատմեն մեզի: Այժմ լսեցէք:

Քրիստոնէութիւնը չէր որ դանդաղ կ՚ընթանար երկրին մէջ, որպէսզի օգնութեան կանչէին հայ լեզուն, — եթէ տակաւին գոյութիւն ունէին հեթանոսական անկիւններ, իրողութիւն է որ քրիստոնէութեան դէմ ըմբոստացողները երբեք եւ երբեք չպակսեցան Հայաստանի մէջ, վկա՛յ Գրիգոր Մագիստրոսի սուրը, դարեր ետքը: Ընդհակառակն հայ լեզո՛ւն էր որ կը նահանջէր յոյն եւ ասորի փերեզակներու առջեւ, ծանօթ իբրեւ քրիստոնէութեան քարոզիչներ: Պէտք էր փրկել հայ լեզուն, եւ հայ լեզուով՝ Հայաստանը:

Արդարեւ, Մաշտոցի եւ աշակերտներուն գործն եղաւ, — ա՛յս է հայ գիրերուն տրուած առաքելութիւնը, — միացնել Հայութիւնը, միացնել երկու Հայաստանները (արեւելեան եւ արեւմտեան), ոչ թէ քրիստոնէութեամբ, — այդ ուժը չունէր քրիստոնէութիւնը, որ, ընդհակառակն, կը դաւաճանէր մեզի՝ յունարէն եւ ասորերէն լեզուներով, — այլ միայն Հայկազանց բարբառով, որ փրկուեցաւ Մաշտոցի միջամտութեամբ:

Դրացին կ՚օգտագործէր քրիստոնէութիւնը՝ դրուժան դեր մը տալով անոր: Մաշտոց եւ ընկերները օգտագործեցին քրիստոնէութիւնը՝ զայն պատրուակ ծառայեցնելով հայ լեզուին ազատութեան եւ անկախութեան: Երկու դրացիներէն ծածկելու համար ազգային ոգին՝ Մաշտոց եւ ընկերները ըսին թէ, քրիստոնէացնելու համար հայ ժողովուրդը, հարկ է հայ լեզուով քարոզել, վասնզի չի հասկնար յունարէն, ոչ ալ ասորերէն:

Թափանցիկ է պատրուակը: Եթէ ասորերէն կամ յունարէն չէր հասկնար հայ ժողովուրդը, ոսկեդարեան գրաբարո՞վ պիտի հասկնար քրիստոնէութիւնը (**): Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ժողովուրդները լատիներէնո՞վ կը հասկնան եկեղեցական լեզուն: Քրիստոնէութեան առաջին խօսքը Ֆրանսա հասած օրերուն՝ Վոլթէրի նախահայրերը կը հասկնայի՞ն լատիներէնը:

Օ՛, չեմ ուզեր դուրս ելլել նիւթէն ու մտնել կրօնքներու պատմութեան մէջ, խօսելու համար քրմական լեզուին մասին, որ տարբեր էր ոչ միայն խօսակցական բարբառէն, այլ եւ գրոց լեզուէն, ինիսիէներու միայն ծանօթ: Վերջապէս եբրայական միսթիսիզմին մասին, որ գաղտնիմացութեան կը վերածէր Աստուծոյ հետ հաղորդակցութեան եղանակը: Գիտցողը գիտէ նաեւ թէ բիւզանդական յունարէնի կողքին կար եկեղեցական յունարէն մը:

Ոչ եւ ոչ: Քրիստոնեայ Հայաստան, սիրտէն երկուքի ճեղքուած՝ յանուն Քրիստոսի, որ յունարէն կը խօսէր արեւմուտքէն, ասորերէն՝ հարաւէն, ունէր ուրիշ ցաւ մը, մահուան անձկութիւնը: Վտանգի մատնուած էր իր գոյութիւնը, ու Քրիստոսը չէր որ պիտի փրկէր իր կեանքը: Ընդհակառակն, քրիստոնէութիւն տարածելու պատրուակին տակ կը փորձուէր խեղդել զինք: Քրիստոս կը մատռուակէր Յոյներու սեղանին՝ այդ օրերուն, մեզ թողլով դայլերու սեղանին վրայ, անպաշտպան:

Հայաստանի ծանր հրետանին, Հայոց կատարելատիպ լեզուն, գրկուած էր իր բանալիներէն:

Ահա այդ ճգնաժամային օրերուն, Մեսրոբ Մաշտոց բերաւ ծանր հրետանիին բանալիները: Հայոց ընծայ բերաւ ազգային միութեան եւ ինքնապաշտպանութեան անխորտակելի զէնքը, — հայ գիրերը: Եթէ չտրուէին այդ գիրերը, եթէ ժամանակ մը եւս ուշանային Մեսրոբեան տառերը, պիտի կորսուէր մեր օգոստափառ լեզուն, պիտի թաղուէր Հայութիւնը ընդմիշտ, — Հայ Հանճարը:

(*) Աստուածաշունչ Մատեանի մէջ՝ ոսկեդարեան «գիւտ» բառին դէմ աշխարհաբար թարգմանութիւնը կը դնէ «աւար», երեք անգամ (Երեմ. ԼԸ. 2, ԼԹ. 18, ԽԵ. 5): Իսկ հոն ուր չորրորդ անգամ կը դնէ «աւար», գրաբարը կը դնէ «պարգեւ» (Երեմ. ԽԱ. 9): Յաւելածոյ է «հնարել» իմաստը: Այս առթիւ աւելցնենք որ շատ բարդ է «գիւտ» բառին պատմութիւնը, ու դժուար՝ «գիւտ» ու «գտնել» բառերուն միջեւ ձգուած կամուրջէն անցքը:

(**) Քրիստոսագիտութիւնը ուսում մըն է, որ շատո՛նց լքած է վանքերը... օդ առնելու համար ապահովաբար: Ահա թէ ինչո՛ւ դուրսն են հիմա մեծագոյն մասնագէտները, ուստի եւ աւելորդ է վիճաբանութիւնը վանքէն ներս ու դուրս: Խօսք ուղղելով քրիստոնէութեան վանական ճնոտապաշտներուն, կ՚ուզեմ ըսել հետեւեալը. — Ընդունելէ ետք թէ Ե. դարու հայերէնը անուրանալի վկայութիւն մըն է բարձր քաղաքակրթութեան, (կը թուի թէ ճիգ մը կ՚ընէ հաստատելու համար իր հաւասարութիւնը յունարէնի հետ՝ կատարուած այլազան թարգմանութիւններով), վերջապէս ապացոյց մը կը կազմէ ազգային հասունութեան, եւ յետոյ պնդել թէ, քրիստոնեայ ըլլալէ կամ ոչ, Հայերը դեռ պիտի չմտածէին գիր տալ իրենց լեզուին՝ գոհանալով Մեծն Ներսէսի ոսկի փոշի ցանելու խաղերուն հանդիսադրութեամբ, կը համարիմ յարգանքի պակաս հանդէպ գերազանցօրէն մեծ մեր Ոսկեդարին:

Հայութիւնը չէր կրնար հանդուրժել դեռ երկար, որ իր անարատ կաթը մատռուակէին օտար ամաններու մէջ, անմաքուր եւ անհրապոյր:

ԳՐԱԳԷՏԸ

ԱՆՁՐԵՒԻՆ ՁՈՐԸ

(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Երբ խելքս բուսաւ, տուաւ իր առաջին ծաղիկը, որ սէրն էր:

Որո՞ւ սիրահարած էի:

— Գիւղիս:

Վասնզի, իմ գիւղս, — անո՛ւնդ սիրեմ, Արմա՛շ, — բլուրի մը պորտին վրայ բանուած կանանչ – կարմիր ասեղնագործութեան մը պէս, նմա՛նը չունէր շրջակաները: Երկինքը, վրան, խորունկ ջուրերու գոյնն ունէր: Հորիզոնը կանանչ գօտիի նման կը դառնար բոլորտիքը: Մամիկս կ՚ըսէր թէ Աստուածածնայ գիշերը, երբ աստղերը կը հասուննան խաղողի պէս, մեղր կը թափի երկինքէն եւ առտուն, յանկարծ կ՚անուշնան մեր այգիներուն ողկոյզները. (ահա թէ ինչո՛ւ համար արգիլած էր ինծի խաղող ուտել Աստուածածնայ գիշերէն առաջ): Ու կը պատմէր նաեւ թէ հեթանոս թագաւորը Աստուածածնայ մեղր ուզեր էր, բայց Արմաշ մերժեր էր.

— Չեմ տար, ըսեր էր:

Արեւն իսկ սիրահարած էր մեր գիւղին: Առտուն կանուխ կանուխ, կ՚ելլէր Մեղրաժայռին գագաթը ու կը խնդար, աչք կը խաղցնէր, ոսկի կը ցուցնէր, կը կրքոտէր, կ՚անուշնար: Եւ սակայն Արմաշի հոգն անգամ չէր: Շա՛տ սիրահարներ տեսած էր:

Միայն զիս կը սիրէր ան: Մամիկս կ՚ըսէր.

— Դուն այս գեղին միակ սիրականն ես:

Եւ իրաւ, այնքա՛ն շատ կը սիրէի զայն, որ երբ քաղաք երթայի, տունը կնիկ ունեցողի պէս՝ չէի դիմանար կարօտին ու ետ կը դառնայի: Հեռուէն, ծառերուն մէջէն, կը տեսնէի ժամուն փորը, որ գառան պէս ճերմակ էր, եւ կը կանչէի.

— Արմա՛... ա՛... շ...

Ձայնս կը վազէր անտառներուն վրայէն, գօտիի պէս կը քակուէր այգիներուն մէջ, եօթն անգամ կը համբուրէր վանքին պատերը, շան մը պէս, հեւ ի հեւ, կը դառնար ետ, ականջս կը մտնէր ու կը մռմռար: Եւ ես կը սարսռայի:

Գիւղ գալուս, Արմաշ ինչե՛ր չէր ըսեր ինծի: Պատմած է բոլոր հէքեաթները, ըսած է ամբողջ երգերը, համբուրել տուած է, — գաղտնի, — թթենիներուն տակ, տաքուկ աղջիկները, ցոյց տուած է իր գեղեցկութիւնները, գիշերային պատկերներն սկսեալ՝ երբ երկինքը ոսկեղէն բուռերով ծածկուած կ՚ըլլայ, մինչեւ Արդեւին Ձորին գաղտնի տեղերը: Այս ձորը հրաշքի պէս բան մըն է:

Կեցէ՛ք, նկարագրեմ ձեզի:

×

Ապակիի պէս ջուր մը ունի այս ձորը, որ գիւղին եզերքէն կ՚իջնէ վար, եւ կը ցատկէ Զաղջին ձորին մէջ, ճիշդ կենդանիի մը նման:

Նիհար ու մաքուր ջուր մըն է, երբ պարզ է օդը: Իսկ երբ օդը անձրեւի է, բարկութեան գոյն մը կ՚առնէ: Գիւղացիները կը հասկնան այդ գոյնէն եւ կ՚ըսեն.

— Արդեւ տի գայ:

Մէկ ժամ, երկու ժամ յետոյ, մշուշը կը ծածկէ Հէլէճին սուր բարձունքը, ամպերը անտառներուն կը քսեն իրենց միսը, եւ միջոցին մէջ կը լսուի վիթխարի քչոցներու ձայն մը: Երկինք կը պատռի: Ջրհեղե՛ղ:

Մենք, գիւղին լաճերս, այդ պահուն,

...մրաններուն բերանը կանգնած, յիմարի ...ղէս անձրեւ կը ծծենք, Դիտելով աղջիկ-...ներն ու նոր հարսերը, որոնք տուն կը ...փախչին արտերէն : (Ի՜նչ հեշտանք է ...դիտել թրջած աղջիկները, որոնց բարակ ...հագուստները կը փակին մխին՝ ցոյց ...տալով բաղարջի պէս ստինքներ) :

...Քիչ յետոյ, անձրեւէն ետք, տուն կը ...համինք, փառաւոր ծեծ մը կ'ուտենք : Ու ...մինչեւ մենք սուտ լաց մը կ'արձակենք ...բարձրաձայն, մամիկները փողոց կը թա-...փին ու պոռալով կը պատմեն թէ Արգեւին ...մօրը յորդեր է, Ջաղացքին անիւը խոր-...տակուեր է, Աստուծոյ կրակէ սուրը վե-...րէն վար ճեղքեր պատռեր է Բող Թագու-...հին ընկուզենին :

×

...Աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ Անձ-...րեւին Ջուրը կը հասնի մինչեւ երկինք : Ա-...ռետ օր մը, մեր գիւղին բարձրաւան-...դակէն դիտած եմ, որ երկինքէն կ'իջնէր ...գետ մը, մշուշի պէս ճերմակ, երբ անձ-...րեւ կուգար հեռաւոր քաղաքին վրայ : Ու ...խորհեցայ, որ, թերեւս նման ճամբով ...մը, մեր Անձրեւի Ջուրն ալ Ջուրը կ'առնէ ...ամպերէն :

...Նոյնիսկ, մամիկս կը պատմէր թէ ինք ...գացեր է Արգեւի Ջուրին մինչեւ ըլխման ...տեղը, ամպերուն մօտ :

Անձրեւին Ջուրը, գիւղին ետին, կը նեղ-...նայ կնկան մը մէջքին չափ, կը կորսուի ...երկու բլուրներու միջեւ, յետոյ կը մտնէ ...կրակի պէս կարմիր արտ մը, հարսնուկ-...ներով լեցուն : Քիչ անդին կը ճեղքէ պա-...րապաձեւ լեռ մը, որուն կոթնած է եր-...կինքը : Այդ լերան վրայ երկինք դուռ մը ...ունի, որուն մարմարեայ աստիճաններուն ...վրայ կը փռուի Աստուծոյ Ջուրը, կը ...խառնուի ու կ'ըսեն՝ ուշացած մէկէքի մը ...ոսկեզօծ փրփրուն քղանցքն է : Ջու-...րը, դեռ լեռնէն վար՝ ձորը չթափած, ...կ'իջնէ աւազան մը, որ լեցուն է օձերով, ...որոնց մէջ գոյնզգոյն ծաղիկներ :

...Ջուրին հոսանքն ի վեր, կարելի է ...բարձրանալ մինչեւ աւազանը : Սակայն ...անկարելի է երթալ մինչեւ երկինք, անց-...նելով աւազանէն, ուր կը հսկեն օձերը : ...Ամպ մը կը ծածկէ երկինքի դուռը, որ ...փակ է, երբ անձրեւ պիտի չգայ : Միայն ...թէ բարակ թել մը ջուր կը հոսի շարու-...նակ : Այդ ջուրը հետզհետէ կը շատնայ ...եւ գոյն կը փոխէ, երբ հրամայուի որ ան-...ձրեւ գայ .

Իմ մամիկս յաջողեր է երթալ մինչեւ ...այդ տեղուանքը, տեսնել այս բաները, ...բայց չէ՛ կրցեր տեսնել Աստուծոյ երեսը :

ԳԱՂԱՓԱՐԱՊԱՇՏԸ

« ԳՈՐԾԸ ԿԷՍ ՄՆԱՑ... »

(Հատուածներ՝ Մայիս 28ի առթիւ արտասանած ճառէն ի Լոնտոն)

... Առաջին յաղթանակը մեզի տուաւ արեւելեան Հայաստան մը — Հայաստան մը՝ որու սպասած չէինք երբեք : Անիկա դարձաւ պոյով-պոսով պետութիւն, երբ յանկարծ վարչաձեւ փոխեց, ոչ թէ կամովին, այլ հարկադրաբար : Կը մտանանչեմ այս կէտը մասնաւոր դիտումով, — Հայաստանի առաջին հանրապետութիւնը ստեղծուած է հայ ժողովուրդին կամքով, եւ ղեկավարութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան : Բոլշեւիկ չկա՛ր այդ օրերուն բովանդակ Կովկասի մէջ, — Ռուսը մեկնած էր, «Քեռին» լքած էր մեզ, «Խաչապաշտը» խաչը կտրած՝ հեռացած էր, «դէպի տուն» վազեր էին անոնք : Մինակ մնացեր էինք գայլին դէմ : Կռուեցանք ժանիքներով, կոտոշներով, ճանկռտելով, խածնելով, եւ տէր դարձանք Հայաստանի, — այս Հայաստանը Ռուսին ձեռքէն չէր որ խլեցինք, այլ գայլին երախէն : Թող չմեղադրեն մեզ՝ եթէ, ռուսական մակընթացութիւնը սկըսելէ ետք, պահ մը չուզեցինք հիւսիսի աշխարհակալին վերադարձնել մեր արիւնով վաստկուած հողերը : Վանդի ատիկա պիտի նշանակէր ըսել .

— Ռուս աղբա՛ր, այս հողերը ձեզի տալու համար էր որ դէմ դրինք Թուրքին :

Բայց մենք Հայ ենք, լաճէ չենք, որ Ռուսին լքած հողերը վերադարձնելու համար Ռուսին՝ կռուէինք, արիւն թափէինք, գլեանէինք Թուրքը, փոյթ չէ թէ ըլլար մեր դարաւոր թշնամին :

Մեր մորթը փրկելու համար չէր որ դէմ դրինք Գորշ Գայլին, այլապէս՝ կըրնայինք նահանջել Ռուսին հետ :

Այն ատեն, ապահով եմ որ երկրաշարժ պիտի պատահէր եւ մեր նահատակներուն ոսկորները պիտի պատժէին մեզ՝ թափելով մեր գլխուն վրայ :

Մենք կռուեցանք՝ տէր դառնալու համար մեր պատմական հողերուն, շարունակելու համար Հայկազանց քաղաքակըրթութեան պատմութիւնը, հիմնելու համար մեր ազատ բոյնը, Հայաստանը իբրեւ ազատ հայրենիք :

Զօրութեամբ իրաց, ինչպէս կ'ըսէին հին իմաստունները, յետադային խորհրդային դարձաւ Հայաստանը՝ զոր խլէր էինք Թուրքին բերնէն : Եթէ Ռուսն ըլլար խլողը, Կարսն ալ պէտք է խլէր իր «արքատաշին» ձեռքէն : Ընդհակառակն :

Հայը խլեց, Ռուսը խլրդեց :

Ահա պատմութիւնը, Բոլշեւիկները ուզեն՝ թող ընդունին, ուզեն՝ թող չըն-դունին, — մենք պիտի գրենք մեր պատմութիւնը, եւ ոչ թէ օտարը :

Այժմ, սիրելի երիտասարդներ, ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ շատ կարեւոր կէտի մը վրայ : Հայաստանի կազմութեան այս վէճով, կամ Հայաստանի արդի կացութեան մասին յայտնուած տարակարծութեանց հետեւանքով՝ մոռացութեան տրուած է Թրքահայ դատը : Հայաստանը Հայաստան է, խորհրդային կամ ոչ, բայց կէս-Հայաստան է, եւ այս է որ կը մոռցուի ամուլ վէճերու մէջ : Ձեմ ուզեր մեղադրել մէկը կամ միւսը՝ այդ մոռացութեան համար : Բայց չեմ ուզեր ընդունիլ նաեւ մեղադրանքը, զոր պատմութիւնը պիտի կատարէ վաղը, թէ «թաղեցիք Հայաստան մը, արեւմտեան հայկական բնաշխարհը, թէ բնակչութիւն, թէ պատմական իրաւունքներու յիշատակարաններ, կէս-Հայաստա՞ն մը ընդունելու համար իբրեւ փոխարինութիւն » :

Մեռելներով փոխարինութիւնը ամէնէն անբարոյ առեւտուրն է, զոր պիտի մերժէին կատարել Զուլուներն անգամ :

Մենք մեռել-ծախող չենք, սիրելի երիտասարդներ, — մենք Հայ ենք : Տէր կանգնելու համար մեր մեռելներուն, հարկ է պահանջել այն հողերը, զորս ոռոգած են մեր հերոսները թափելով իրենց արեան մինչեւ վերջին կաթիլը : Մայիս 28 չի նշանակեր կէսը գնել կէսը տալով : Մենք խնձոր չկիսեցինք՝ կէսը տալու համար Թուրքին :

« Գործս կէս մնաց» ըսաւ այն որ կը մարմնացնէր Հայութեան երազը :

Ո՞վ պիտի հետապնդէ ամբողջութեան իրաւունքը : Մնացեալը մանրամասնութիւն է : Ո՞վ պիտի ամբողջացնէ Անդրանիկին Գործը, — ահա օրուան հարցը :

Կը պատասխանեմ .— Դուք, սիրելի երիտասարդներ, դուք որ ահա եկեր կանգներ էք հիւսիսային-արեւմտեան Եւրոպայի այն անկիւնը, ուր, առանօք, ձեր հայրերը մամուլ էին հիմներ եւ ազգային իրենց իրաւունքները կը պահանջէին աւելի անյոյս պայմաններու մէջ :

Ձեզի հետ, պահանջատէր կը մնայ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, պետութիւն չունող այս ճարտարապետը, մեր ժողովուրդին ազատութեան կարապետը, հայ կուսակցութեանց նահապետը :

... Ի վերջոյ, ինչ է, սակայն, մեր ուզածը :

Որպէսզի հանգչի ազգային հերոսը իր գերեզմանին մէջ, վերջ դնել իր ցաւի աղաղակին . «Գործս կէս մնաց» :

Ամէն Հայ այս ցաւով կը տառապի հիմա : Ուրեմն .—

Ամբողջացնել Հայաստանը՝ համաձայն հայ ժողովուրդին պատմական եւ կենսական իրաւունքներուն, — առաջին պահանջ :

Ստեղծել Հայաստանի մէջ պայմաններ, որպէսզի հայ ժողովուրդը զարգանայ եւ զարգացնէ իր բնդունակութիւնները եւ տաղանդը, — երկրորդ պահանջ :

Սիրելի երիտասարդներ, — մենք արդէն վաթսունը անց, շուտով կը թողունք պատմութեան բեմը : Կ'երթան սերունդները՝ յաջորդելով հանդերձ իրարու : Կը մնայ միայն բեմը, որ Հայաստանն է՝ հայ ժողովուրդին ուսերուն վրայ կառուցուած :

Խորհրդային դրէք բեմին վրայ թէ ուրիշ բառ, անձրեւն ու ժամանակը կը սրբեն կը մաքրեն : Կը մնայ միշտ Հայաստան անունը : Պարթեւներն են թափեր վրան, Պարսիկներն են թափեր, Յոյներն են թափեր, Հռովմայեցիներն են թափեր, Արաբներն են թափեր, Թուրքերն են թափեր, Ռուսերն են թափեր վըրան, բայց չեն կրցեր սրբել անունը, — Հայաստան : Յաճախ պակսեր ենք՝ փոքրամասնութիւն կոչուելու չափ, բայց կարելի չէ եղած մոռցնել կամ սրբել անունը, — միշտ կարդացուեր է Հայաստան : Ինչո՞վ է գրուած, — մելանո՞վ, արիւնո՞վ, Աստուծոյ ստեղծած ո՞ր խորհրդաւոր նիւթով : Ձեմ գիտեր, բայց գիտեմ թէ չի սրբուիր Հայաստան անունը : Ալին կուգայ, Վէլին կուգայ, Լենին կուգայ, Ստալին եւս կուգայ, — բոլորը կուգան բայց կ'երթան, կը մնայ Հայաստան :

Տաղանդաւոր ժողովուրդ, — պատմութիւնը վկայ, — տանուտէր եւ ոչ վարձակալ :

որ ունեցեր է լեզու մը՝ որ կրնայ սեղան նստիլ աշխարհի մեծերուն հետ,

որ ունեցեր է քաղաքակրթութեան բոլոր ծաղիկները, ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն, նկարչութիւն, թատրոն,

որ վերջին վկայութեամբ մը՝ ռուսական համալսարանները կը փայլեցնէ առաջնակարգ գիտնականներով,

Մայիսի այս օրը կը ներկայանայ քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն եւ կ'ըսէ .

— Գարուն է, թողէք որ ծաղկիմ : Մինչեւ ե՞րբ սպասեմ ձմրան մէջ : Բանա՛մ ծաղիկներս, սփռեմ անուշահոտութիւնս, գգուեմ ձեր աչքերը, երազնե՛ր բանամ :

ԲԺԻՇԿԸ

ԵՐԱԺՇՏԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ

Հինէն ի վեր ծանօթ է բարերար ազդեցութիւնը, զոր երաժշտութիւնը կը գործէ հիւանդութիւններու վրայ, եւ զոր ...ծանուած՝ բժշկական նպատակով : Ժողովուրդը, այսօր ալ տակաւին, բնական կը ...գտնէ իր ցաւն ու սուգը յանձնել երգի մը ...մխիթարութեան, նուագարանի մը սփոփարար ձայնին : Այսպէս է որ մեր հիւանդասէր վաղամեռիկ բանաստեղծը, ...Պարգեւին Պէշիկթաշլեան, սրինգի մը ...որոններուն մէջ կը գտնէ իր ցաւերուն ...դարմանը :

Եւ վերջապէս ի՞նչ է իմաստը կրօնական երաժշտութեան, — երաժշտութեան ...օրով մոռցնել մարդկային հոգւոյն ցաւերը : Կրօնական բանաստեղծութիւնն ..., որ, ինչպէս Նարեկացիի մօտ, դարձած ցոյց կը տրուի տեսակ տեսակ ցաւերու եւ հիւանդութիւններու, իր ծագումը կ'առնէ հին օրերէն, երբ քըրմական ...ը կամ երգը բուժարար յատկութիւններ ունէին, — դէթ այդպէս կը հաւատային մարդիկ կախարդական մշակոյթի ...ըրջանին :

Նպատակ չունիմ ուսումնասիրութիւն ...մը տալու այստեղ, ահա թէ ինչու կը հըրաժարիմ նմոյշներ բերելէ մեր կրօնական գրականութենէն : Սակայն, ցոյց ...տալու համար երաժշտաբուժութեան հնագոյն աղբիւրները, պիտի յիշեմ երկու վկայութիւն միայն .—

Եբրայեցիները սովորութիւն ունէին ...նուագարանային երաժշտութեամբ բուժել ...կարգ մը մտային հիւանդութիւններ : Այսպէս երբ Սաւուղ սիֆլոթիմիք վիճակի մէջ կ'իյնար, Դաւիթ քնար կը նուագէր եւ Եբրայեցիներուն առաջին թագաւորը կը հանդարտէր ու կը խաղաղէր շուտով. — Եւ լինէր յորժամ հասանէր այսն չար ի վերայ Սաւուղայ, առնոյր Դաւիթ զքընարն եւ նուագէր ձեռամբ իւրով, եւ հանգուցանէր զՍաւուղ, եւ դիւրանայր նմա, եւ մեկնէր ի նմանէ այսն չար (Ա. ԹԱԳ. ԳԼ. ԺԶ. 23) :

Այսպէս դարձեալ հելլէն անմահ բանաստեղծը, Պինդար, իր երրորդ Պիւթիականին մէջ կ'աւանդէ թէ ինչպէս Եսկիւլապ կախարդական քաղցրանուշ երգերով կը դարմանէր իր հիւանդները : (Պինդար իր առաջին Պիւթիականով կը փառաբանէ երաժշտութիւնը եւ երգին ազդեցութիւնը աստուածներուն, մարդոց եւ կենդանիներուն վրայ) :

Երաժշտաբուժութեան մասին ուսումնասիրութիւն մը կատարելու ժամանակ, անհրաժեշտ է բանալ երկու գլուխ, — հոգեբանական եւ բնախօսական :

Նախ պէտք է ներկայացնել խօսքին ուժը իբրեւ թելադրական ազդակ : Հոգեբանական այս ազդեցութեան օգտագործումը այսօր դարձած է բժշկական դպրոց մը, որուն նախակարապետներն են Նանսիի բժիշկները՝ իրենց քնէածական աշխատանքներով, եւ Ֆրոյտի աշակերտները՝ ենթագիտակցական ուժերու յայտնաբերման փորձերով :

Յետոյ պէտք է ներկայացնել երգին բնախօսական ազդեցութիւնը մարդոց վըրայ : Այս դպրոցին կը պատկանին անունները Տոքթ. Տէնէսարցի, Փրոֆ. Փաշոնի : Այս վերջինը աշխատած է ճշդել թէ երաժշտութիւնը ի՛նչ ազդեցութիւն կը թողու շնչառական կշռոյթին, սրտի զարկին, արեան խաղին վրայ :

Այսօր Գերմանացիները եւ Ամերիկացիները, շատ կը հետաքրքրուին այս հարցով : Եւ կարելի է ըսել թէ երաժըշտաբուժութիւնը, իբրեւ բժշկագիտական արդիական մեթոտ մը, ոչ միայն զարգացած է բաւական, այլ եւ կը խոստանայ հասնիլ անակնկալ յաջողութիւններու :

Մոլիէր թերեւս ուզեց հեգնել Սէրը բժիշկ գործին մէջ՝ գրելով, — «Պարոն, իմ դեղերս տարբեր են այլ բժիշկներու դեղերէն, անոնք կը գործածեն փսխողականներ, լուծողականներ, արիւն կ'առնեն կամ դրեղ (շիրինկա) կ'ընեն : Իսկ ես կը բժշկեմ խօսքերով, ձայներով, գիրով, թալիսմանով : Նկատելով որ միտքը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ մարմնոյն վրայ, եւ յաճախ հիւանդութիւնները նախ կը ծագին միտքէն, ինծի սովորութիւն ըրի առաջ դարմանել միտքը, վերջը մարմինը» : Բայց այս հեգնանքով, Մոլիէր մարգարէութիւն մը կ'ընէր կարծես բժշկական նոր դպրոցի մը մասին :

Այսօր շատեր կան, որ կը զբաղին երաժըշտաբուժութեամբ : Եւ վերջապէս, Ֆըրանսացիներուն մէջ, բազմաթիւ են երաժիշտ-բժիշկները, — յիշենք ամէնէն համակրելին, ամէնէն քաջահմուտը, Տոքթ. Ռոտլ Պլոնտէլ : Դժբախտաբար մեր մէջ բժիշկները շատ քիչ կը սիրեն արուեստը, — բանաստեղծ-բժիշկներ ունեցած ենք, բայց երաժիշտ-բժիշկ՝ երբեք, որքան գիտեմ : Վերջերս Տոքթ. Թորգոմեան ինծի կը յիշեցնէր որ Սաեփանոս եպիսկ. Սիւնեցի բժիշկ էր, քիչ թէ շատ զբաղած՝ բժշկական արուեստով, (թարգմանիչ ապահովաբար, բայց, ինչպէս մեր բոլոր հին կրօնաւորները, թերեւս ալ բժշկագործ) : Արդ, ըլլալով նաեւ օժտուած երաժիշտ մը, կարելի է Սիւնեցի եպիսկոպոսը ներկայացնել իբրեւ մեր առաջին երաժիշտ-բժիշկը :

×

Փորձելով տեսնուած է որ երաժշտութիւնը կ'ազդէ, ինչպէս ըսինք, սրտի զարկին, արեան խաղին, շնչառական կըշռոյթին, ուղեղային բնախօսութեան վըրայ : Հաստատուած է որ կը մեղմէ կամ կ'ամոքէ ցաւերը, կը փարատէ ջերմի տագնապները : Վերջապէս երաժշտութիւնը կարեւոր ու թանկագին ազդեցութիւն մը կը գործէ նաեւ ներծոր գեղձերու բնախօսութեան վրայ : Ջղայնութեան ճամբով, երաժշտութեան ազդեցութեան տակ, ծանօթ է բոլորին թէ ինչպէս կը հոսի արցունքը : Աւելի խորունկ ազդեցութեամբ մը, երաժշտութիւնը կը ներգործէ մինչեւ համակրական ջիղին եւ հոգեբնախօսական մեր նկարագրին վրայ : Տոքթ. Պուրտուա տը լա Մոթ, Տոքթ. Տէնէսարց եւ ուրիշներ զանազան դըրուագներ կը պատմեն, վկայելով թէ ինչպէս մէկը յաջողած է բուժել անեղի ենթակայ հիւանդ մը : Ուրիշ մը՝ ջղային տկարութիւն մը, մէկը՝ մելամաղձութիւնը, եւ ուրիշ մըն ալ՝ անքնութիւնը : Ոչինչ կայ զարմանալի, չէ՞ որ մայրերը անուշ օրօրով կը քնացնեն իրենց ամէնէն չար եւ անհանդարտ երախան : Տոքթ. Ժորժ Սթրաթըն կ'առաջարկէ բանալ «ըբժշկական երաժշտութեան » բաժին մը, ցոյց տալու եւ ուսուցանելու համար թէ ինչ երաժշտութիւն կը յարմարի այս կամ այն հիւանդութեան : Ուրիշներ արդէն փոնոկրաֆի ձայնատախտակներ կը ներկայացնեն ... իբրեւ դեղ այս կամ այն ցաւին : Այսպէս կը պնդեն թէ իբրեւ թմրեցուցիչ կ'ազդեն Հայտըն, Մոցարթ, Պէթհովէն : Անքնութեան դէմ՝ Շոփէն : Ջղային տկարութեան դէմ՝ նաւաստիներու երգեր (Վոլկայի երգերը) : Ջերմութեան դէմ՝ տաւիղ ու կիթառ :

(«Հայ-Բոյժ», թիւ 1, 1934)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պանտիկեան ընտանիքին, Յովհ. Պանտիկեանի մահուան առթիւ :

×

Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Յովհ. Պանտիկեանի մահուան առթիւ, սգակիր ընտանիքին :

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացը շնորհակալութեամբ ստացած է Արա Անդրէասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի իր եղբօրմէնԸ. Անդրէասեանէ երեսուն ֆրանք, տասը Հայկազ Քէֆէլեանէ, Ե. Անդրէասեան, քսան ֆր. ալ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը իր բոլոր անդամներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարի Անդրէասեանի եւ ընտանիքին, իրենց ամուսնոյն եւ պզակային Արա Անգրէասեանի *կսկծալի մահուան առթիւ :*

ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ՋՈՄ»ԷՆ

Մեր սիրելի նախագահին՝ անփոխարինելի ընկեր Շաւարշ Նարդունիի գործերուն հրատարակութեան հիմնադրամին փոխանձելու համար, շնորհակալութեամբ ստացանք ենք հետեւեալ գումարները, դրաւէր նուիրատուներէ :

Ա. Տէր-Սարգիսեան 30 ֆրանք, Պ. Խաչերեան քսան, Յ. Կօշկարեան, Լ. Տէր Սարգիսեան, Տոքթ. Գոհարեան 50ական, Ն. Թէպօյեան երեսուն, Գ. Սինապեան երեսուն, Ե. Գասեան տասը, Լ. Ճէրան- եան հարիւր, Վ. Փամպուքճեան 30, Մ. Պլըքեան 30,, Մ. Մաքսուտեան յիսուն, Տիկին Շ. Տէր-Սարգիսեան քսան, Գ. Պօյաճեան յիսուն, Ս. Ճէրանեան յիսուն, Յ. Գէոմպըյըքեան 20, Յ. Անտոնեան քսան, Յ. Մաղաքեան, Ս. Զողաք-լեան, Գ. Մեսրոպեան քսանական, Ղ. Մարտիրոսեան երեսուն, Ե. Թորոսեան յիսուն, Յ. Քէչէճեան քսան, Լ. Առաքել-եան երեսուն, Գ. Խաչիկեան երեսուն, Լ. Մուրատեան տասը, Ղ. Գալուստեան 20, Պ. Եղիկեան երեսուն, Ա. Շահինեան 30, Էմիլ Պենաթար քսան, Ա. Պօյաճեան, Մ. Սրապեան, Ա. Գանչեան տասնտասն, Գ. Սիմոնեան յիսուն ֆրանք, եւ 25 ֆրանք «Յառաջ»ի :

Զ. Ո. Մ.Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(Նարդունիի ֆոնտին գումարը՝ 1050 ֆրանք : Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ - Էթիէնի եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է յիսուն ֆրանք Պ. Պահատուրեանէ (Լիոն), Տէմիրճեաններու ամուսնութեան առթիւ :

×

Ազգ. Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ - Էթիէնի եւ շրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան դիմել մը - կրթութեան, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգիստի համար :

Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սըրահին մէջ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճաշագին 15 փրանք :

Հանգանակութիւն չկայ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968 .— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969 .— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ, Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Միջոց .— Շատոնթոն - Լէքոլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուս. խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի ժամը 20ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

ՎԻԷՆ .— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայանալ անդամատետրերով :

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ - ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ -Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Լուի ԺԵ սրճարանին վերնայարկը :

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժամը 14.30ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան յիսնամեակը կ'ոգեկոչէ Դեկտ. 1ին :

×

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան, Ամանորեան Ցայգօնք, Դեկտ. 31ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ, ճոխ կերուխում : Մանրամասնութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասենեակը :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, Կիրակի օր : Զուարթ անակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Ջոմ) Կեդրոն. վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱԹՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները
Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 փրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :
Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE
87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER
AGENT IMMOBILIER AGRÉÉ
Consultez en toute confiance
Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156
42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵԻԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 24 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11371 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.371

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ»

(1967 – 1968ի միացեալ հատոր)

Մինչ կը կարծէինք թէ 1966ի 13րդ հատորը վերջինը պիտի ըլլար շարքին եւ գրախօսականի փոխարէն ... դամբանական կը գրէինք այս էջերուն մէջ (Յունուար, 29 Յունուար 1967), Կարօ Գէորգեան հաճելի անակնկալ մը կ'ընէ մեզի, Նոր Տարւոյ նախօրեակին հայ ընթերցասէր հասարակութեան հրամցնելով նոր, 640 էջնոց ստուար հատոր մը եւս, 14րդ: (Ամէնուն Տարեգիրքը, 1967 – 1968ի միացեալ հատոր):

Երկարատեւ լուրջ հիւանդութեան պատճառաւ է, որ հեղինակը որոշեր էր ընդմիշտ դադրեցնել Տարեգրքին հրատարակութիւնը: Կամքէ անկախ, ակամայ որոշում: Հոգին յօժար էր, բայց մարմինը տկար:

Հայու անդրդուելի կամքն ու հոգեկան անպարտելի ուժը յաղթեցին մարմնական տկարութեան:

Կարօ Գէորգեան, հիւանդի իր մահիճին փակած, մէկ կողմէ քաջաբար ու անվըհատ մաքառեցաւ ամէն կողմէ իր վրայ խուժող եւ զինքը զլետնելու սպառնացող պէս պէս հիւանդութեանց դէմ, միւս կողմէ ժամանակաւոր հանդարտութեան հազուադէպ պահերը օգտագործեց՝ պատրաստելու համար Տարեգրքի նոր հատոր մը եւս:

Ու դժնդակ պայմաններու մէջ, երկու տարուան տառապագին աշխատանքներէ ետք, հասաւ իր նպատակին:

Այսօր հրապարակի վրայ է նոր հատորը, որ նախորդներուն պէս ներկայանալի, գեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է, ճոխացած ամէնուն ճաշակին յարմար բազմազան նիւթերով եւ զարդարուած՝ բազմաթիւ պատկերներով: Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անտիպ լուսանկարները:

Գրական բաժնին մէջ Հայաստանի եւ արտասահմանի գրողները կը գրաւեն 170 էջ: Մեզմէ անդարձ բաժնուողներու կողքին ներկայիս ապրողներն ալ ներկայացուած են իրենց գեղեցիկ գրութիւններով: Ծանօթ գրագէտներու անտիպ կամ մոռցուած էջերն ու «նշխարներ»ը մաս կը կազմեն այս բաժնին, ուր երեւուն էջ ալ յատկացուած է օտար գրականութեան:

Տարեգրքի միւս բաժինները կը ներկայացնեն Հայաստանի եւ Սփիւռքի կեանքը՝ երէկ եւ այսօր: Հայաստանի անկախութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան յիսնամեակները նկարագրուած են առարկայական ձեւով, պատմական անցքերու համառօտ յիշատակութեամբ, մէկ շունչով կարդացուելիք սահուն ոճով:

Ուշագրաւ է հեղինակի ինքնակենսագրութեան յատկացուած գլուխը — Թափառական կեանք մը (էջ 264–283):

Կարօ Գէորգեան իր Տարեգրքերու շարքին վերջակէտը դնելէ առաջ, ուզած է համառօտ գիծերով, «ինքնաներկայացման եղանակով», տալ իր 45ամեայ հանրային գործունէութեան պատկերը:

Շատ համեստ ձեւով գրուած այդ էջերուն մէջ ընթերցողը կը տեսնէ թէ 73 տարի առաջ Թրակիոյ Կիւմիւլճինա (այժմ Քոմոթինի) քաղաքին մէջ աշխարհ եկած հեղինակը երկրէ երկիր ինչ թափառական կեանք վարած է: Իսկ եւ իսկ Հայու ճակատագիր:

Առաւել կամ նուազ ժամանակով իր հանգրուաններն են եղած Պարտիզակի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը, պուլկարական բանակը (Պալքանեան պատերազմին), Աթէնք, Սելանիկ, Եգիպտոս եւ Պաղեստին (1914 – 18ի պատերազմին), յետոյ վերադարձ ծննդավայր: Յուզիչ են պաղեստինեան յիշատակները՝ իբրեւ թարգման անգլիական բանակին մէջ:

Զինադադարէն ետք կը սկսի իր կեանքի նոր շրջանը, երբ ամբողջովին կը նըւիրուի հրապարակագրական ասպարէզին:

1921 Սեպտեմբերէն 1922 Հոկտեմբեր անդամ Պոլսոյ Ճակատամարտի խմբագրական կազմին: Իզմիրի աղէտէն ետք կ'անցնի Սելանիկ, ուր 1925–27 կը խմբագրէ Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ Ալիքը: Յետոյ՝ 1927 – 1937 ամբողջ տասը տարի կը հրատարակէ «Հորիզոն» օրաթերթը, իբրեւ անհատական ձեռնարկ: Պահ մըն ալ՝ «Կամիթ» երգիծական շաբաթաթերթը:

Երկրորդ աշխարհամարտին խմբագիրն է Սոֆիայի «Ռազմիկ»ին (1942 – 1944): Իսկ ազատագրութենէն ետք Շթութկարտի մէջ կը խմբագրէ «Տարագիր» (1946) եւ «Բանբեր» (1948 – 49) շաբաթաթերթերը: Յետոյ տարի մ., (1950 Օգոստ.— 1951 Օգոստ.) Յառաջի, տարի մըն ալ՝ (1951 Օգոստ. 25էն 1952 Յուլիս 31) Յուսաբերի խմբագրական մարմնին մաս կը կազմէ:

1954ին լոյս կ'ընծայէ Ամէնուն Տարեգիրքի առաջին հատորը: Այնուհետեւ ամբողջովին կը նուիրուի անոր կանոնաւոր հրատարակութեան, միաժամանակ պարբերաբար կ'աշխատակցի Դաշնակցական թերթերուն:

Նոր հատորին մէջ կը պակսի «Մեր գաղութները» բաժինը:

Խմբագիրը հնարաւորութիւն չէր ունեցած ճամբորդելու, հիւանդութեան պատճառաւ: Անոր փոխարէն լայն տեղեկութիւններ տուած է Սփիւռքի կեանքին մասին «Գաղութէ Գաղութ» եւ «Լիբանահայ գաղութ» գլուխներուն մէջ:

Կարեւոր բաժին մը յատկացուցած է նաեւ «Արուեստի աշխարհ»ին:

Վերջին երկու տարուան ընթացքին Հայութիւնը կորսնցուց մեծ թիւով մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ՝ հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ: Տարեգիրքը անոնց բոլորին կենսագրութիւնը կու տայ կարելի մանրամասնութեամբ, յաճախ կենդանագիրներով միասին:

Այսքան ճիգ ու զոհողութիւն պահանջող հատորի մը լոյս ընծայումը հրաշքի հաւասար երեւոյթ մըն է փիլիքապէս տառապող մարդու մը համար:

Զինքը տեսեր էինք տարի մը առաջ իր հիւանդի անկողնին մէջ, Պէյրութ: Շատ էր ծիւրած: Վերջին նամակին մէջ (Նոյ. 5) կը գանգատէր, որ ամբողջ 8–9 ամիս Տարեգրքին համար աշխատելով շատ է յոգնած եւ ուժաթափ դարձած: Կ'ապրի գեղօրայքով եւ խիստ ռէժիմով: Համբանք չունին «բոլորտիքեան» հիւանդութիւնները, որոնք շատ կը նեղեն զինքը:

Կը շնորհաւորենք իր նոր հատորը եւ կը մաղթենք իրեն կատարեալ ապաքինում եւ առողջութիւն, որպէսզի ուժ եւ կարողութիւն ունենայ 15րդ հատոր մը եւս լոյս ընծայելու, վերջակէտը դնելէ առաջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Շաբաթ կէսօրէն ետք, բացառիկ նախարարաց խորհուրդի մը նիստին է, որ պիտի որոշուէր Ֆրանքի արժեզրկման սակը: Կը կարծուէր թէ հարիւրէն 10ի շուրջ պիտի ըլլար: Անհաւանական չէրնաեւ որ նախագահ տը Կոլ պատկերասփիւռ ճառ մը խօսէր:

Պոնի ժողովին որոշումները կը հաղորդուէին արդէն Ուրբաթ իրիկուն: Երկու միլիառ տոլարի փոխառութիւն մը կ'ըլլայ Ֆրանսայի տրուել 985 միլիոն տոլար քաշելու իրաւունք Դրամական Հիմնարկութենէն:

Գերմանիա որոշած է հարիւրէն չորս տուրք դնել արտածումներուն վրայ եւ թեթեւցնել ներածումներու տուրքերը:

Անգլիա պիտի չարժեզրկէ սթերլինը, բայց խստակեաց ծրագիր մը ի գործ պիտի դնէ: Պիտի սղեն բազմաթիւ ապրանքներ ինչպէս ոգելից ըմպելիները, մուշտակը, վառելանիւթը, ծխախոտը, զարդեղէնը եւն. եւն.:

× Ֆրանսայի փոխ տրուած երկու միլիառ տոլարին իրենց մասնակցութիւնը բերած են.— Գերմանիա (վեց հարիւր միլիոն), Միացեալ Նահանգներ (հինգ միլիոն), Իտալիա (երկու հարիւր միլիոն) Պելժիա (հարիւր միլիոն), Հոլանտա (հարիւր միլիոն), Մեծն Բրիտանիա (հարիւր), Զուիցերիա, Շուէտ, Քանատա (հարիւրական), միջազգային վճարումներու դրամատուն յիսուն միլիոն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ կատարուած եղեռնափորձը ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ: Կը պարզուի որ մեռեալներու թիւը 11ի հասած է եւ վիրաւորներն ալ 70: Իսրայէլացիք անմիջապէս հակազդեցութեան անցած են եւ պաշարած արաբական թաղը, որպէսզի փոխ վրէժի չդիմեն Հրեաները: Գահիրէի մէջ, Էլ-Ֆաթան տէր կը կանգնի այս մահափորձին, որ ամէնէն ծանրն է, որ պատահած է վեց օրուան պատերազմէն ի վեր: Իսրայէլեան ոստիկանութիւնը արդէն խիստ հինգ հարիւր արաբ ձերբակալած է: Եղեռնափորձը կատարուած է կառքի մը միջոցով որուն մէջ ռումբերը դրուած էին եւ ռմբակոծութեան տպաւորութիւն ձգելու ձեւով պայթած է հրէական թաղի Մահանէ Եահուտա շուկային մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը Սառակաթ կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները վարչապետ մը գտնելու համար:

ՏԱԻՒՏ ՕՅՍԹՐԱԽ հանրածանօթ խորհրդային ջութակահարին տունը (Մոսկուա) կողոպուտի ենթարկուած է առջի օր: Գողերը տունի տեղափոխութեան ձեւ տալով իրենց արարքին տունը ամբողջովին պարպած են, անտարբեր դըռնապանին եւ դրացիներուն առջեւ: Թուղթի կտոր մը անգամ չեն ձգած: Արուեստագէտը, որ Հռոմ կը գտնուէր անմիջապէս Մոսկուա վերադարձած է:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մտաւորականները, լրագրողները, արուեստագէտները կը բողոքեն որ այլեւս ազատ չեն արտայայտելու իրենց մտածումը:

ՄԱԼԻԻ մէջ ուսանողներ ցոյց մը կատարած են Մոտիպօ Քալթայիի ի նըպաստ, որ ձերբակալուած է պետական հարուածէն ի վեր:

ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ որ Շաբաթ օր Սթրազպուրկ պիտի երթար յիսնամեակի ոգեկոչման հանդիսութեանց առթիւ, ջնջեց իր ճամբորդութիւնը, նախարարաց խորհուրդի բացառիկ նիստին եւ երկրին կացութեան պատճառով:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է տը Կոլի, Նոյեմբեր 22ին, ծննդեան 78րդ տարեդարձին առթիւ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն թէ Փանակուլիսի մահապատիժը չէ ջնջուած, բայց ամբաստանեալը առ այժմ պիտի չգնդակահարուի: Պաշտօնապէս պարզ յետաձգում մըն է:

ՁԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե.

ԽՄԲ.— Տօֆինէ Լիպերէ քանի մը օր ընդհատած ըլլալով այս յօդուածաշարքը, ստիպուեցանք սպասել շարունակութեան, որ վերջին յօդուածն էր՝ Դիտարանին եւ կոլխոզին միջեւ, ենթախորագրով: Կուտանք երկու մասով:

Մեզ մօտ կարելի չէ նկատել լուրերու նման տօնավաճառ մը: Բայց մեր ժողովուրդը սահմաններուն ներսը համախըմբուած է: Հայ ժողովուրդը ցրուած է ամբողջ աշխարհի երեսին: Կը հաստատեն թէ չկայ երկիր մը աշխարհի մէջ ուր Հայ մը չապրի:

Տեսնենք թիւերը.— Հայաստանի մէջ՝ 2 միլիոն 360 հազար բնակիչ գրեթէ ամբողջութեամբ Հայ, մէկուկէս միլիոն Հայ ցրուած Խորհրդային Միութեան մէջ, մանաւանդ հարաւի Հանրապետութեանց եւ Մոսկուա: Երկու միլիոն ցըրուած աշխարհի ամէն կողմը:

Ֆրանսայի մէջ մօտ երկու հարիւր հազար են: Ըսել թէ լաւ եւ եղբայրօրէն ձուլուած են չի բաւեր: Յաճախ այս ձուլումը այնքան ամբողջական է որ իրենց աւանդութիւնները վտանգուած են, չխօսելու համար իրենց լեզուին մասին: Ո՞ւր ձուլող երկիր, որ մերն ես, իր մշակոյթին ճառագայթումով եւ համադրող ժողովրդավարութեամբ:

Օր մը պիտի գայ ուր միայն Խորհ. Միութեան մէջ հայերէն պիտի խօսուի: Գոնէ, հոն, լեզուն նահանջի մէջ չէ: Հանրապետութեան բոլոր դպրոցներուն մէջ, ուսուցումը առաջին դասարանէն հայերէն եւ ռուսերէն կը տրուի:

— Ուրեմն բնակչութիւնը երկո՞ւ լեզու կը խօսի, հարցուցի վարչապետին:

= Ոչ բոլորովին: Բայց գրեթէ հասած են նպատակին: Երկու լեզու խօսիլը ամբողջական կ'ըլլայ հինգ տարիէն:

Երեւանի մէջ դպրոցներ ալ կան ուր ոչ միայն հայերէն եւ ռուսերէն կը դասաւանդուին, այլեւ ուրիշ օտար լեզու մը, առաջին դասարանէն, այսինքն եօթը տարեկանէն:

Դպրոցներէն մէկը, որ Միսաք Մանուշեանի անունը կը կրէ, մասնագիտացած է ֆրանսերէնի մէջ:

Փափաքեցայ այցելել այս դպրոցներէն մէկը: Ձիս ծաղիկներով ընդունեցան, փոքրիկները «Ան փասան փառ լա Լոռէն» երգեցին, ու աշխնակ մը կատարեալ արտասանեց Լա Ֆոնթէնի «Ծպուռ եւ մըրջիւնը»:

×

Խաչատրեան, հանրածանօթ երաժիշտը, Սարեան մեծ նկարիչը, Քոչար, արձանագործը, Բագրամեան մէկը այն մառեշալներէն որոնց կը պարտինք նացիական Գերմանիոյ վրայ յաղթանակը, Բաբաջանեան, զօրավարը 30 տարեկանին, որ Պերլին կը մտնէր, այսօր մառեշալը 53 տարեկանին ... բոլորն ալ հոս էին այս տօնական օրերուն եւ բոլորին հետ առիթ ունեցայ խօսելու: Բայց կար մէկը զոր կ'ուզէի տեսնել եւ չէի յաջողեր՝ Վիտկոր Համբարձումեան, աստղագէտը, որ1961էն 1964Գիտութեանց համաշխ. միութեան նախագահ էր եւ որ անցեալ Հոկտեմբեր 2ին, Փարիզի մէջ, Գիտական Միութեան միջազգային խորհուրդի նախագահ ընտրուեցաւ:

ՓՕԼ ՏՐԷՅՖԻՒՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ»

1967 – 1968 ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՏՈՐ

Մօտ երկու տարուան հարկադրական բացակայութենէ մը ետք հաճելի անակնկալ մը եւ, մանաւանդ, ողջունելի վերադարձ մը եղաւ հայ ընթերցասէր եւ գրասէր հասարակութեան համար, Միջին Արեւելքէն մինչեւ մեր ափերը եւ աւելի հեռաւոր շրջանները անխտիր, «Ամէնուն Տարեգիրք»ին 1967 – 1968ի միացեալ հատորը : Մանաւորապէս երբ նկատի ունենանք, որ բովանդակութեամբ այլապէս հարուստ եւ միաժամանակ շահեկանութիւն ներկայացնող 13 տարիներու հատափոր հատորները, հաստատ դրաւականներ էին ա՛յս եւ, մաղթենք նաեւ յաջորդական միւս հատորներուն համար եւս, նորանոր նուաճումներու՝ հայ տարեգիրքերու անդաստանէն ներս :

Գեղեցիկ նուաճում մը արդարեւ, քանի որ 1929էն ետք, երբ Թէոդիկ հրապարակ հանեց «Ամէնուն տարեցոյց»ին վերջին հատորը, հայ իրականութենէն ներս չունեցանք անոր համարժէքը մինչեւ 1954 : Այդ թուականէն այս կողմ է միայն, որ մենք ունեցանք, այն ալ կանոնաւոր կերպով գրեթէ ամէն տարի, «Ամէնուն տարեցոյց»ին հիմնական աւանդութիւնները մեկնակէտ ունեցող եւ արդի ժամանակներու թարմ շունչը ու տարեգիրքերու պատրաստութեան ներկայ ԹԷՔՆԻՔը յատկանշող «Ամէնուն տարեգիրք»երը :

Այլապէս գնահատելի այս ձեռնարկը, որ ինքնին վաստակ մըն է արձանագրուած հայ տարեգիրքերու մարզէն ներս եւ անոնց հաշւոյն, մենք կը պարտինք հայ մշակոյթի սպասարկու անխոնջ մշակի մը՝ Կարօ Գէորգեանի տասնամեակներու յարատեւ աշխատանքին եւ օրինակելի ճիգին :

Մանաւանդ իր ճաշակին :

×

Հայ ընթերցողին սեղանին վրայ է կըրկին, հարկեցուցիչ ուշացումէ մը ետք, «Ամէնուն տարեգիրք»ին վերջին՝ 14րդ տարուան թիւը, միացեալ հատոր մը 1967–1968 տարեշրջաններու համար :

Նախորդներուն պէս, այս պատկառելի հատորը եւս, որ կը բաղկանայ շուրջ 650 մեծադիր էջերէ եւ կը պարունակէ հարիւրաւոր մեծ ու փոքր նկարներ, ուշագրաւ է իր այլազան, արժէքաւոր եւ ճոխ բովանդակութեամբ : Եւ, միաժամանակ, նիւթերու ճաշակաւոր դասաւորութեամբ :

Տասնեւչորս տարիներու տարեգիրքերը ունին այլեւս դասական դարձած իրենց մնայուն բաժինները, որոնք ամէն տարի, նոր ու շահեկան գրութիւններու եւ աղբիւրներու հրապարակումով, նկարներու եւ ծանօթագրութիւններու մէկտեղումով, իւրաքանչիւրը ինքն իր մէջ եւ առանձինն, դարձած է շահեկան ամբողջութիւն մը, յայտարարը՝ արժէքի մը հաստատումին :

Ճոխ պարունակով կը ներկայանայ «Գրական աշխարհ»ի բաժինը Տարեգիրքին ներկայ հատորին մէջ : Կարօ Գէորգեան 182 էջերու մէջ, հաւաքագիր մը ձեւով, բեմ կը հանէ հայրենի եւ արտերկրի գրագէտներու գրչին պատկանող ընտիր էջեր՝ արձակ եւ չափածոյ : Շահեկան ծանօթութիւններ, անտիպ կամ մոռցուած էջեր Եղիայէ, Ռ. Սեւակէ եւ ուրիշներէ, հատընտիր արժէքաւոր մտածումներ գրագէտներէ, լուսապատճէնները զանազան ձեռագիրներու, ինչպէս նաեւ հեղինակին կողմէ լուսանցքի վրայ առնուած հաստատումներ եւ վերլուծումներ, կ'ամբողջացնեն այս բաժինը, զայն դարձնելով գրական պարունակով եւ իմացական խորքով գեղեցիկ փունջ մը՝ ներկայացուած ընտիր ճաշակով :

Սքանչելի համադրութիւն մը գրական վաստակի մը՝ հայրենի եւ սփիւռքի :

Ապահովաբար ամէնէն հոգեթով բաժիններն են, աւելի քան հարիւր էջերու մէջ ներկայացուած, «Նշխարներ» եւ «Հայ կեանքը երէկ եւ այսօր» ընդհանուր խորագիրները կրող գլուխները : Այլեւս կրկնուած ճշմարտութիւն մը պիտի ըլլար ըսել, թէ Տարեգիրքին հեղինակը յամառ պրպտումներու ճամբով կը յաջողի ամէն տարի երեւան հանել եւ այս ձեւով կորուստէ փրկել կամ մոռացութեան փոշիներէն դուրս հանել դեղնած թղթածրարի մը մէկ անկիւնը մնացած արժէքաւոր մասունք մը՝ նկար եւ ձեռագիր : Անոնց հրապարակումը, շատ անգամ բնագրային ամբողջութեամբ եւ լուսապատճէնով, կարեւոր նպաստ մը կը կազմէ մեր անցեալի մշակութային արժէքներու, պատմական տուեալներու եւ յարակից ճիւղերու ուսումնասիրութեան գործին համար :

Արտամօտ յոյզերու եւ ալբումներու առիթներ կը ստեղծեն այս հատորով ներկայացուած նշխարները եւս : Արդարեւ, վերոյիշեալ զոյգ բաժիններուն մէջ խնկելի դէմքերու նկարներ (Համաստեղ, Եր. Լալաեանց, Յար. Սրվաձեան, Գր. Օտեան եւ ուրիշներ), պատմական արժէքով խմբանկարներ (Էջմիածնի Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանը՝ 1917էն առաջ, 1919ին Փարիզի մէջ գումարուած ազգային համագումարի մասնակիցներուն խմբանկարը, Էջմիածնի երգչախումբը 1905ին՝ Կոմիտաս Վարդապետի ղեկավարութեան ներքեւ եւայլն), նամակներէ կատարուած մէջբերումներ (Ե. Լալաեանցի 1906ի քարտը ուղղուած Կոմիտաս Վրդ.ի), հին ու նոր ձեռագիրներու բնագրեր եւ ուրիշ շահեկան նիւթեր, վերյիշումներու դուռ կը բանան, կը քակեն հիւսքը հին ալբումներու, կը հայցեն պատմական իրադարձութիւններու, անմոռանալի անուններու :

Կարծ՝ այնքա՛ն սիրելի անցեալ մըն է մեր աչքին առջեւ պարզուածը : Սիրելի եւ հոգեթով :

«Ամէնուն տարեգիրք»ին հինգերորդ բաժինը, որ կը կրէ Հայաստան ընդհանուր խորագիրը, իրողութեան մէջ համայնապատկեր մըն է, ուր սեղմ այլ հիմնական տողերով պատկերացուած է հայրենի կեանքը՝ վերջին երկու – երեք տարիներու կարեւոր իրադարձութեանց յիշատակութեամբ : Ասիկա կարեւոր արժանիքներէն մէկն է Կարօ Գէորգեանի խմբագրած տարեգիրքերուն : Արդարեւ, յաջորդական էջերու վրայ եւ մէկ բաժնի մը մէջ լուսարձակի տակ կը դրուին անցքեր ու դէմքեր, ցաւեր եւ ուրախութիւններ, նուաճումներ եւ ձախողութիւններ, որոնց համադրումովը կը ստացուի հայրենի երկրին իրական ու հարազատ պատկերը՝ անցնող քանի մը տարիներու հոլովոյթին մէջ :

Շահեկան եւ հաճոյքով թղթատուող բաժիններ են անկասկած Տարեգիրքին միւս հինգ գլուխները — Արուեստի աշխարհ, Սարէն – Զորէն, Երգիծանք – Ծիծաղ, Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան եւ Անցքերը անցեալ տարեշրջաններուն :

Իւրաքանչիւր բաժին օժտուած է պէսպիսուն նիւթերու, այլազան նկարներու, հետաքրքրական տեղեկութիւններու եւ ծանօթութիւններու հարուստ բովանդակութեամբ մը : Ամենուր կը տիրէ հեղինակին խստապահանջ ճաշակը եւ բծախնդիր ճիգը՝ օգտակարն ու հաճելին ի մի բերելու, համադրելու եւ այդ ձեւով միայն ընթերցողին հրամցնելու :

Մտածուած աշխատանքի մը կնիքը նըշմարելի է ամէն տեղ, իւրաքանչիւր գլուխի մէջ, քանի որ ամէնէն «թեթեւ» բաժիններուն մէջ իսկ ցայտուն կը դառնայ լրջախոհութիւնը, Տարեգիրքին արժէքը յատկանշող մակարդակը պահելու գնահատելի միտումը :

Հարուստ է, աւա՛ղ, Մահագրութեան բաժինը : Կը նշանակէ, թէ տերեւաթափը մեծ եղած է հայաշխարհի մէջ : Անդարձ մեկնած հանրային դէմքերէն իւրաքանչիւրը ներկայացուած է կենսագրական գիծերով, եւ հարկ եղած պարագային, խորհրդածական ու գրական – վերլուծական տողեր կ'ամբողջացնեն այդ գիծերը :

Տարեգիրքին ամէնէն օգտակար, շահեկան եւ փնտռուած բաժիններն էին, անկասկած, մեր գաղութներուն նուիրուած գլուխները : Օրինակելի ջանասիրութեամբ մը, Կարօ Գէորգեան ամէն հատորով կը ներկայացնէր մեր գաղութներէն մէկը : Կարելի մանրամասնութիւններով պատմութեան կը յանձնէր գաղութի մը ներքին կեանքը՝ իր բոլոր երեսներով, անցեալի էջերով եւ ապագայի հեռանկարներով :

Դժբախտաբար հեղինակը հնարաւորութիւն չէ ունեցած պատրաստելու այս խիստ օգտակար եւ, միաժամանակ, Տարեգիրքին համար այնքան պատուաբեր բաժինը, «որովհետեւ կը պակսի ճամբորդելու կարելիութիւնը խմբագրին համար, իր հիւանդագին վիճակին պատճառով » :

Բայց շնորհակալ ըլլանք հրամցուածին համար, որ կը մնայ միշտ բացառիկ իր ձեւով, տարողութեամբ եւ խորքով :

Հայ գրասէրին եւ ընթերցասէրին մաղթանքն է անկասկած, որ «Ամէնուն Տարեգիրք»ին 14րդ հատորը ունենայ իր յաջորդները ի գոհացումն ընթերցողներու : Եւ ի շահ հայ գիրին ու Բանին :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՅՐ ՂԵՒՈՆԴ Վ. ՏԱՅԵԱՆ

(ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ)

1968, Հոկտեմբերին, ամպոտ, տըխուր օր մը, առանց որեւէ նախազգացումի՝ թէեւ տխրութեամբ համակուած, շողենաւիկով Վենետիկէն Ս. Ղազարի կը մօտենամ : Նաւուն վրայ միատեղ եմ Միաբանութեան հայրերէն մէկուն հետ : Երբ արդէն կղզիին մօտեցած ենք, յանկարծ, չեմ գիտեր ինչպէս, «գիտե՞ս», հարցուց ան, Հայր Ղեւոնդը ոչ եւս է : Անշուշտ տեղեկացուցին վանքէն » :

Լուրը՝ լախտի ուժեղ հարուածի մը պէս շշմեցուց զիս : Չհաւատացի : Ինչպէ՛ս կարելի էր վանք գալ եւ չտեսնել, հոն չգտնել, չխօսիլ, չկատակել ծիծաղասէր, զուարթամիտ Հայր Տայեանի հետ :

Աւաղ, Հ. Ներսէս շուտով հաստատեց տխուր լուրը : «Քեզի անմիջապէս իմացուցի», ըսաւ ան, «կ'երեւայ թէ նամակս չհասած՝ մեկներ ես տեղէդ» : Արդարեւ, վերադարձիս գտայ բոթաբեր գիրը :

Շատո՛նց կը ճանչնամ Հայր Ղեւոնդը : Ան էր որ, 1918ին, ասկէ յիսուն երկար տարիներ առաջ ԲԱԶՄԱՎԷՊի մէջ հիւրընկալեր էր պատմա – գեղարուեստական մէկ շատ համեստ եւ չնչին աշխատութիւնս, զիս քաջալերելով որ շարունակեմ աշխատիլ այդ ուղղութեամբ : Յիսուն տարի ետք իր մահուան գոյժին առթիւ պիտի գրեմ եղեր այս քանի մը տողերը :

Որքան գիտեմ, Վենետիկի Մխիթարեան վաստակաւոր Պարտիզակցի միաբաններուն վերջիններէն է Հայր Ղեւոնդը, Հայկական եկեղեցական երաժշտութեան այդ անխոնջ նուիրեալը : Անտարակոյս՝ իրեն համար երջանկութիւն էր իր կենաց վերջին շրջանին Վենետիկի Մըխիթարեան մամուլէն հատոր առ հատոր լոյս ընծայել իր բազմահատոր ձայնագրեալ Շարականները, ըստ միաբանական աւանդութեան երգուած : Հայր Տայեան իր այդ մեծարժէք գործով արժանի

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

Ատենօք հլու–հնազանդ Իսլանտայի ժողովուրդին վրայ կ'իշխէր թագաւոր մը իր բարի, առաքինի թագուհիին հետ : Թագուհին շատ գթասիրտ բնաւորութիւն ունէր, բայց թագաւորը ճիշդ հակառակը որքան անգութ նոյնքան ալ անկուշտ եւ ագահ էր. եւ իր ընչաքաղց շահամոլութեամբ ոչ մէկ բան կը պակսէր իրեն : Ունէր անթիւ անհամար դղեակներ, ագարակներ, արտ ու արօտ, անտառ եւ արօս հօտ ու նախիր, արջառ ու երեմակ, ընտիր ընտիր անասուններ : Կահ կարասիներու, զարդեղէններու հաշիւն իսկ չէր գիտեր : Ինչպէս կ'ըսեն առատութեան մէջ կը լողար խեղդուելու մօտ :

Սակայն որքան շատ ունենար՝ կրկնապատիկը կը ցանկար կողոպտելով հարուստ կամ աղքատ : Վա՛յ անոր որ իյնար իր իշխանական ճիրանը, ճանկը :

Այս թագաւորին բնակավայրի շրջակայքը, անսահման դարատափին լքուած անկիւն մը կ'ապրէր աղքատ խեղճ շինական մը իր տարեց կնոջը հետ :

Երկինքը իրենց պարգեւած էր քանի մը զաւակներ : Անոնք էին միայն իրենց հարստութիւնն ու երջանկութիւնը :

Այս բազմանդամ ընտանիքին կարիքին համար — թշուառ բայց այս բարի մարդիկը ունէին կով մը Պիւքոլլա անունով : Սքանչելի անասուն մըն էր ան սեւ ու սպիտակով խայտաբղէտ, փոքրիկ սրածայր եղջիւրներով եւ մելամաղձոտ խոշոր աչքերով կաթնատու մը : Իր խնամուած վայելչութեան հետ ունէր հարկ եղած արժէքաւորումն ալ : Օրական երեք անգամ կը կթէին եւ միշտ ալ գոհ կը թողուր իր տէրերը, քառասուն որոթ (*) կաթ տալով : Ան այնքան ընտելացած էր տանտիրոջ, որ ինքնաբերաբար ուռճացած ծիծերով եւ կարծես գիտակցաբար հեռուէն կը վազէր կուգար բակը, բառաչելով կարծես օգնութիւն աղաղակելով որպէսզի փութան պարպել իր մշտածոր ուռը : Ահա այսպիսի եզակի, երջանկաբեր պարգեւ մըն էր կովը այս խեղճ ընտանիքին համար :

Օր մը միապետը իր շքախմբով նոյնքան հաւատարիմ պալատականներու ջոկերով որսի գացած ատեն երբ իր անծայրածիր արօտավայրէն կ'անցնէր, սեփական արջառին մէջ նշմարեց Պիւքոլլան եւ ազնուական մանեակով պճնուած գեղեցիկ արարածը, որ դժբախտ պատահարով արքայական նախիրին խառնուած էր այդ օրը :

— Աս ի՛նչ փառաւոր անասուն մը ունիմ, բացագանչեց արքան հիացած :

— Տէ՛ր, բացատրեց անդեորդը, այդ կենդանին ձերը չէ. Պիւքոլլա կը կոչուի ան, եւ կը պատկանի ծերունի գիւղականի մը, հաստատուած կորդերու բաժանմունքին մէկ անկիւնը :

— Կը-պա-հան-ջե՛մ, գոռաց բռնաւորը... :

Եւ որսի տեւողութեան ամբողջ ժամանակը Պիւքոլլան եղաւ իր խօսակցութեան առարկան :

Իրիկունը վերադարձին, փութով կանչեց իր պահակներու պետը իրեն պէս դաժան եւ անխիղճ, եւ հրամայեց.

— Գնա՛ գտիր այդ գեղջուկը եւ ըսէ իրեն թէ շատ հաճելի թուեցաւ ինծի իր այդ կովը եւ անմիջապէս քշէ բե՛ր. գնա՛. սակայն թագուհին ամէն բանի տեղեակ ըլլալով փութով միջամտեց ըսելով.

— Մի՛ ընէք, տէր արքայ, խեղճերը ապրելու միակ միջոց այդ կովն ունին, զիրենք զրկել անկէ, անօթի մեռցնելու համարժէք է :

— Կ'ուզեմ ունենալ, պնդեց բռնաւորը, որեւէ ձեւով, ծախու կամ փոխանակութեամբ կամ ի հարկին բռնութեամբ : Եթէ ժամէ մը Պիւքոլլան բակիս մէջ չըլլալու, վա՛յ անոր որ պարտականութիւնը կատարած չէ : Գնա՛, գոռաց արքան եւ այնպիսի դժնեայ կերպարանք մը զգեցաւ որ թագուհին սահմռկած այլեւս լռեց :

Պահակապետը առանց յամենալու գործադրութեան մեկնեցաւ՝ խումբ մը հետեւորդներով :

Այդ ժամուն գեղջուկը իր հիւղակին առջեւ կը դառնէր եւ իր կովը կը կթէր, մինչ տնեցիները իր շուրջը հաւաքուած, զուարթութեամբ կ'ողողէին իրենց բարեբեր անասունը :

Յանկարծ երբ տեսան զինեալ խումբը իրենց շուրջը, սարսափահար իրարու կծկուեցան թակարդը ինկած թռչուններու պէս եւ զգացին որ բարեբեր նշան չէր անոնց ներկայութիւնը :

Շինականը երբ լսեց իշխանաւորին հրամանը, սրտամորմոք ոտքի կանգնեցաւ ու գլխու տարուբեր երերումով մը մերժեց կովը զիջիլ որեւէ փոխարինումով եւ կարիքէ մղուած բացառիկ վճռականութեամբ պատասխանեց.

— Այս կովը իմս է, մեր միակ միջոցն է հասոյթի, մենք մեծցուցինք, կը սիրենք զինքը, ան մեր բանն է, ամէն ինչն է : Եւ չեմ փոխեր իր բոլոր կովերուն հետ, ոչ ալ նոյնիսկ իր ոսկիի դէզերուն... :

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(1 – շար.)

(*) Որոթ = կոդիլ, ջրոտ, հեղուկ նիւթերու հին չափ մը 0,27 լիթրէ բաղկացած :

եւ կարեւոր դիրք գրաւեց մեր եկեղեցական երաժշտութեան մէջ :

Ամէն անգամ վանք այցելութեանս՝ նոյն ժպտալից յանկերգը. «Մեզի ձեռագիր մը բերի՞ր նուէր ...» : Եւ անվերջ, անհամբեր կատակները կը շարունակուէին սեղանատան մէջ, անկէ ալ՝ հիւրանոց, ուր կ՛երթայինք միաբանութեան հաւաքական ճաշէն ետք սուրճ առնելու, երբ կը կատարուէր նաեւ նամակաբաշխութիւնը միաբանութեան անդամներուն :

Սրամիտ, բարի ու ազնիւ Հայր Ղեւոնդ, ընտիր տիպար Հայ կրօնաւորի, բոլորէն սիրուած, բոլորէն յարգուած : Քիչեր կան, որ այնքան կորովի եւ գիտակից հայ են՝ որքան էր Հայր Տայեան : Իր ազնուութեան եւ բարեմտութեան մեծագոյն հաւաստիքը հոն է՝ որ երբեք չեմ յիշեր հրապարակաւ որեւէ մէկու մը հետ վէճի բռնուիլը : Իսկ երբ մենք մեզի կ՛ըլլայինք՝ այն ատեն իր գանգատները (ընդհանրապէս Շարակնոցի ապագրութեան սատարման դժկամակողներուն հանդէպ) այնքան մեղմ էին՝ որ երբեք գանգատ չէր կարելի նկատել :

Սեպտեմբեր 12ին, կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք, խաղաղօրէն իր հոգին կ՛աւանդէր այս սքանչելի եկեղեցականը՝ Հայր Ղեւոնդ վրդ. Տայեան : Յաջորդ օր, Սեպտեմբեր 13ին, Ուրբաթ օր կը թաղուէր վանքի գերեզմանատան, աւելի ճիշդ՝ պանթէոնին մէջ, առընթեր՝ իր համբաւաւոր եւ վաստակաւոր եղբայրակիցներուն :

Լռիկ – մնջիկ կ՛աշխատէր ան, թէեւ նուիրմամբ ու կորովով՝ որուն մէկ մասն իսկ շատերուս մեծ ցանկութիւնը պիտի ըլլար : Զինք յաճախ կարելի էր գտնել ձայնասփիւռին ունկնդրելու վիճակով : Շատ հետաքրքիր էր գիտնալու, իմանալու՝ աշխարհի անցուդարձերուն մասին : Հայ եւ օտար ծանօթներու եւ բարեկամներու մեծ շրջանակ ունէր, եւ անոնց հետ միշտ կը պահէր իր կապը : Բոլորէն յարգուած էր : Իրեն եւ իր աշխատութիւններուն հանդէպ ծանօթները խոր գնահատանք ունէին :

Այլեւս իր ժպտուն դէմքը պիտի չտեսնուի վանքի սեղանատան մէջ կամ գաւիթ հաւաքման ատեն : Հոն, իմ տեղս իրմէ քիչ մը վար էր, եւ յաճախ իր ժպտուն աչքերը կը կատակէին ինծի հետ :

Հատիկ հատիկ, մահուան մանգաղը անգթաբար կը հնձէ այս «հին», պտղալից հասկերը, այնքան ճիգով, աշխատանքով, չարչարանքով ուռճացած, հասած, պտուղ տուած : Հատիկ – հատիկ, հոն, վանքին Պանթէոնը կը տանի մահը՝ իմ հին, պատուական, սրտակից եւ անմոռանալի բարեկամներս. Հայր Հացունին, Հայր Ղազիկեանը, Հայր Նահապետեանը, Հայր Տէր – Մովսէսեանը, Հայր Փեչիկեանը, Հայր Ոսկեհաճեանը, Հայր Տայեանը եւ ուրիշներ : Այլեւս հողը չուրտ եւ օտարոտի չերեւար :

Հանդի՛ստ եւ յաւիտենական քուն՝ սիրելիդ իմ Հայր Տայեան : Սիրելի Շարականներդ ուր որ ալ երգուին, անոնց մեղեդին՝ խառնուելով խունկին բուրման, քու անմոռանալի յիշատակիդ համար օրհներգ մը պիտի ըլլան :

Սիրելի Ս. Ղազարդ յաւերժական Հայ լոյսի ջահին՝ դուն քեզմով, անշիջելի մոմ մը եւս աւելցուցիր :

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ՈՒՐ ԼԵՌՆԵՐԷՆ ՈՍԿԻ ԿԸ ՀԱՆԵՆ

Քարաստան : Այս բառին մէջ բանաստեղծութիւն կայ, հպարտութիւն, ուժ, ի հարկէ, նաեւ սէր : Քարերը ուղեկիցներ են մեր հին եւ երկար ճամբուն : Մենք կտրած անցած ենք ծայրէ ի ծայր լեռնային երկիրը, արեւակէզ Երեւանէն մինչեւ լեռներու զովասուն հովիտները : Սեւան կը գտնուինք : Ափերը մերկ են, լեռնապատ, սակայն հպարտ եւ վեհապանծ են : Լիճը գեղեցիկ է այդ խիստ եւ չոր լեռներուն մէջ : Կը բարձրանանք աւելի վեր : Լեռներ են եւ քարեր, քարեր են եւ լեռներ : Եւ ահա ասոնց մէջ, տեղ մը, կը յայտնուին նարնջագոյն, վարդագոյն եւ կարմիր բիծեր :

— Ահա մեր բնակատեղին, — ըսաւ մեր ուղեկիցներէն մէկը եւ անմիջապէս աւելցուց. այժմ դեռ բնակավայր է, շուտով խոշոր քաղաք մը պիտի դառնայ :

Լեռներու եռեւէն նշմարուող գունաւոր բիծերը չորս – հինգ յարկանի տուներ են՝ կառուցուած հայկական ծանօթ տուֆով : Կիսաւարտ շէնքեր, փողոցներ : Եւ բնակչութիւն :

Սակայն, բնակիչներուն ճաշակները տարբեր են : Երիտասարդները կը ձըգտին իրենց հանգիստի ժամերը անցընել ոչ թէ գողտրիկ բնակարաններուն, այլ՝ ակումբին մէջ : Ակումբը առ այժմ փոքր է :

Ակումբը միշտ լեցուն է, կենդանի եւ ուրախ : Հոս ամէն օր կը ցուցադրուին ժապաւէններ, կը կազմակերպուին համերգներ, պարի երեկոներ : Այդպիսի օրերուն սրահը խճողուած է, սակայն երիտասարդները չեն դժգոհիր, քանի որ գիտեն, թէ բանուորները արդէն իսկ կը շինեն Զօդի նոր ակումբը : Շուտով ոսկիի հանքին բնակիչները՝ բանուորներ, հանքարաններ, շինարարներ պիտի ունենան իրենց գեղեցիկ ակումբը՝ 800 տեղ պարունակող սրահով : Շուտով պիտի շինուին շարժանկարի, դպրոցի, պանդոկի շէնքերը : Պիտի կառուցուին նաեւ երաժշտանոց, քանի մը գործարաններ եւ այլն :

Ներկայիս Զօդի մէջ կ՛ապրին մօտ երեք հազար անձեր : Չորս – հինգ տարի ետք բնակչութիւնը պիտի հնգապատկուի : Այն ատեն Զօդը պիտի դառնայ Հայաստանի ամէնէն երիտասարդ քաղաքը :

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Աւանդութիւնը, զոր պիտի պատմեմ, լսեցի ղրացի գիւղի մը մէջ : Գրի առած եմ : Այս վայրին մէջ ապրած է Թագուհի մը, որ եղած է շատ գեղեցիկ եւ շատ հարուստ, բայց միաժամանակ չար եւ նախանձոտ : Օր մը մոգէ մը կը լսէ, որ եթէ ոեւէ մէկը կարողանայ տիրանալ արեւային ոսկէ քարին, աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը կ՛ըլլայ :

Թագուհին կը կանչէ իր ծառաները, պալատականները ու կը յայտարարէ. «Արեւի ոսկի քարէն կտոր մը բերող անձը կը դառնայ իմ ամուսինս» :

Հարիւրաւոր գեղեցիկ եւ քաջ երիտասարդներ կ՛երդնուն՝ կամ կատարել գեղեցիկ Թագուհիին ցանկութիւնը կամ մեռնիլ : Այդ խիզախներէն ոչ մէկը յաջողեցաւ հասնիլ արեւուն, բոլորն ալ զոհուեցան ճամբուն վրայ :

Քաջագործութիւնը կատարելու բախտը վիճակուեցաւ միայն երիտասարդ հովիւի մը, որ իր հօտը կ՛արածէր պալատին մօտերը : Հովիւը կատարեց անկարելին, քանի որ սիրահարած էր Թագուհիին :

Արդարեւ, ճիշդ տարի մը ետք հովիւը Թագուհիին ոտքերուն տակ խնամքով դետեղեց արեւային քարի մեծ կտոր մը : Բայց Թագուհին շատ նենգ էր, ան չուզեց կատարել իր խոստումը : Պարզ շնորհակալութիւն մը յայտնելէ ետք կը հրամայէ հովիւին շարունակել իր գործը : Տըղան վիշտէն գլուխը կորսնցուցած՝ կը խլէ այնքան ուժանքով ձեռք ձգած քարի կտորը եւ կը նետէ ժայռերուն վրայ՝ փըշուր փշուր ընելով զայն :

Ինքզինք անդունդը նետելէ առաջ հովիւը կ՛ըսէ. — Թող այս ոսկին բաժին դառնայ անոնց, որոնք ոչ միայն գեղեցիկ են, այլեւ արդարամիտ ու ազնիւ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ

Այո՛, ոսկին արդէն կայ : Մենք զայն տեսանք ոչ միայն հանքին կպած պեծիկներու ձեւով, այլ նաեւ մեծ կտորներով, խտացած ոսկէփոշիի սալիկներու ձեւով :

Փորձնական գործարանին մէջ, որուն տնօրէնն է երիտասարդ ճարտարապետ Պաղտասարեանը, շատ լուրջ հետազօտական աշխատանքներ կատարուած են ոսկեհանքերու ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ :

... Ոսկի լեռը երթալով կը նմանի փեթակի մը : Անոր գորշ – երկնագոյն քարէ մարմնին վրայ արդէն բացուած են բազմաթիւ անցքեր, ուրկէ դուրս կը հանուին թանկարժէք մետաղը :

Հայկական հնամենի հողը կը վարձատրէ իր մարդիկը, որոնք ազնիւ, անձնուէր, հողիով արի են :

Է. ՄԵԼԻՔ – ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

... Կ՚առարկեն թէ կարդացող չկա՛յ, — կը խնդրե՛մ, կը խնդրեմ, *չարչի*ներուն հետ չէ որ կը խօսիմ : Եթէ չգիտցող կայ, թող գիտնայ, — գրագէտը նահատակ մըն է, հերոս մը, սուրբ մը : Ի՞նչ, մեր փետայիներուն չա՞փ ալ քաջութիւն չէ՞ք տար հայ գրագէտին : Եւ յետոյ, որո՞ւ համար կը գրէին Ժ Գ. դարէ մինչեւ Ժ Թ. դար, վանքերու եւ մութ եզնարաններու մէջ : Դար մը առաջ քանի՞ հոգի կարդացող ունէին Թուրքիոյ մէջ, — ե՛ւ սակայն նրագր կը պլպլար, եղէգը կը ճռընչէր եւ մելանը կը հոսէր : Երբեք ու երբեք չթառամեցաւ Հայոց գրականութեան ծաղիկը : Վասնզի, այն բարի օրերուն, գրագէտը կը գրէր *գալոց* սերունդներու համար միայն :

Հայ գրագէտը, այն որ կոչում ունի, կը գրէ յաւիտենականութեան համար : Եւ ես կը գրեմ՝ որովհետեւ պիտի գրէի, եթէ նոյնիսկ ե՛ս մինակս մնացած ըլլայի իբրեւ ընթերցող, որպէսզի յաւիտեան վառ մնայ հայ մշակոյթի ջահը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Առանց հարուստ սրտի, տգեղ մուրացկան մըն է հարստութիւնը :

ԷՄԸՐՍԸՆ

×

Եթէ ձեզի կը պատկանի հարստութիւնը, ինչո՞ւ զայն անդին աշխարհը չէք տանիր ձեզի հետ :

ՖՐԱՆՔԼԻՆ

×

Կինը ամէնէն գեղեցիկ եւ ամէնէն թանկագին զարդն է, զոր Աստուած պարգեւեց այր մարդուն :

ՕԿԻՍՏԻՆ ԿԻՑՑԱՐ

×

Կնոջ յոյսերը կը նմանին արեւու ճառագայթներուն՝ որ ամենափոքր ստուերին իսկ չեն տոկար :

ԷԼԻՈԹ

×

Քաղաքակրթութեան նպատակը՝ մարդոց յառաջդիմութիւնն է եւ ոչ թէ գիտութիւններուն ու մեքենաներուն :

Ա. ՔԱՐՐԷԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (350)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ժամանակ առ ժամանակ աչքերը դէպի երկինք կը վերցնէր, անյատակ անդունդներու մէջ [illegible] կը տեսնէր, որոնք խառն ի խուռն կը փուլուէին :

Սիրտը կը ճնշուէր :

Մարիուս անասելի աւիւնով եւ դողով դիւթուած էր : Շունչը կը կտրուէր :

Յանկարծ, առանց ինքն ալ գիտնալու թէ ի՛նչ կ՛ըլլար, եւ ի՛նչ բանի կը հնազանդէր, ելաւ կանգնեցաւ, երկու թեւերը պատուհանէն դուրս տարածեց, ակնապիշ նայեցաւ մթութեան, լռութեան, խաւարամած անսահմանութեան, յաւիտենական անբաւութեան եւ «կեցցէ՛ կայսր» աղաղակեց :

Այդ բոպէէն սկսեալ ամէն բան լմնցաւ. [illegible] աներեւոյթ եղաւ իր մտքէն եւ տեղը յաջորդեց անորոշ եւ լուսափայլ ճառագայթ մը որու մէջ անմատչելի բարձրութենէ մը կը շողար Կեսարի մարմարեայ եւ դալկադէմ ուրուականը :

Կայսրը իր հօրը նկատմամբ վարուած էր միմիայն ամենասիրելի զօրավարի մը պէս, որու վրայ մարդ կը սքանչանայ եւ որու համար անձը կը զոհէ :

Բայց Նափոլէոն Մարիուսի համար միայն շատ սիրելի զօրավար մը չսեպուեցաւ :

Կայսրը, Մարիուսի համար, միջազգային տիրապետութեան մէջ համէսական խումբին յաջորդող Ֆրանսական խումբին վերակազմիչը, փլած աշխարհի մը սքանչելի ճարտարապետը, Շարլմանի, Լուի ԺԱ.ի, Հանրի Դ.ի, Ռիշըլիէօյի, Լուի ԺԴ.ի եւ հասարակաց փրկութեան մասնաժողովին շարունակիչը եղաւ : Անշուշտ ինքն ալ արատներ, յանցանքներ եւ ոճիրներ անգամ ունենալով, մարդ ըլլալով : Բայց յանցանքներուն մէջ վեհ, արատներուն մէջ փառաւոր, ոճրագործութեան մէջ հզօր մնալով :

Ճակատագրական մարդ մը եղաւ ան, որ բոլոր ազգերը բռնադատած էր [illegible] լոյսով աշխարհին իշխելով : Մարիուս տեսաւ թէ Պոնափարթ ակնախտիղ ճիւաղ մըն էր, որ սահմանադրութիւնը կանգուն պիտի պահէ միշտ եւ ապագան պիտի ապահովէ :

Տեսաւ, որ բռնակալ, բայց ինքնիշխան հրամանակալ մըն էր. յեղափոխութենէ մը հետեւող եւ յեղափոխութիւն մը ամփոփող բռնակալ մըն էր : Նափոլէոն Մարիուսի համար մարդ–ժողովուրդը եղաւ ինչպէս Յիսուս Մարդ–Աստուած եղած է :

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, ամէն նորահաւատներու պէս Մարիուս իր հաւատափոխութեամբը արբշիռ էր, շտապով կ՛ընդունէր իր նոր կրօնքին ամբողջ դաւանանքը, եւ շատ հեռու կ՛երթար :

Այսպէս էր իր բնաւորութիւնը, երբ զառիվարի մը վրայ գտնուէր, կասիլը անկարելի էր : Սուրի նկատմամբ մոլեռանդութիւնը կը գրաւէր զայն եւ անոր մտքին մէջ կը խառնուէր այն աւիւնին հետ որով կը համակուէր գաղափարին նկատմամբ : Չէր նշմարեր բնաւ թէ հանճարին եւ խաւն ի խուռն կերպով՝ նաեւ զօրութեան վրայ կը սքանչանար, այսինքն իր կռապաշտութեան երկու խորշերուն մէջ կը գտնէր մէկ կողմ ինչ որ երկնային է եւ միւս կողմ ինչ որ անասնային : Կարգ մը կէտերու մասին սկսած էր այլապէս սխալիլ : Կ՛ընդունէր ամէն բան : Ճշմարտութիւնը գտնելու ատեն մոլորութեան հանդիպելու կերպ մը կայ :

Տեսակ մը անզուսպ դիւրահաւանութիւն ունէր, որ ամէն բան միահամուռ կ՛ընդունէր :

Այն նոր շաւիղին մէջ, ուր մտած էր, հին վարչութեան պակասութիւնները դատելու, ինչպէս նաեւ Նափոլէոնի փառքը կշռելու ժամանակ մեղմացուցիչ պարագաները զանց կ՛առնէր :

Բայց եւ այնպէս, ահագին քայլ մը առած էր :

Ուր որ առաջ միապետութեան անկումը տեսած էր, հիմա Ֆրանսայի գերիշխանութիւնը կը տեսնէր :

Իր դիրքը փոխուած էր. ինչ որ Արեւմուտքն էր, Արեւելք եղած էր : Մարիուս արեւելքի կողմը դարձած էր :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շէնք սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ **ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԽԱՀԱԿԵԱՆ**

Կը խօսի **ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ**

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիփէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր. ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական գունաւոր նկարներ :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քօռնավէն, Բ. կայան Համասի սրճարանը : Դարձ. Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրիորդներ ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆԻ, ԼՕԺԷՆԻ ԱԼԷՔՍԵԱՆԻ, Պ. Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌԸՆԷ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆԻ :
Պիտի երգուին՝ կրօնաշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ* հերոսական երգեր *ու* մեներգներ :

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE

GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 փրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Կեդր. վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ. 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :
Կը նախագահէ Բժ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան:
Գեղարուեստական բաժին :
Մուտքը ազատ է : Ճաշավին 15 Ֆր :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Շնորհակալութեամբ նոր չէնքին գնումին իբր նպաստ կը նուիրեն.
Տէր եւ Տիկին Գ. Պագըրճեան 1000 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Ն. Երամեան 300, Տէր եւ Տիկին Պ. Պետիկեան 400, Տիկ. Մ. Ուզունեան 50, Տիկ. Ա. Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Վ. Մոստիչեան յիսուն, Պ. Պօղոսեան քսան, Օր. Ա. Փիրփիրեան 30, Ս. Գալֆաեան քառասուն, Հ. Գըրըքճեան (Վէրտէօն) հարիւր, Ժ. Արապեան 20, Յ. Աչճեան յիսուն, Ո. Աճէմեան (Անկէն) յիսուն, Զաքարեան (Անկէն) քսան, Այրի Տիկին Կիւլեան (Լը Բէրէօ) քսան, Տիկին Ա. Տաքէսեան (Պանեօ) տասը, Տիկին Ն. Ալճեան (Նիս), Ա. Գանճեան 50ական, Ժ. Մանիսեան 15, Տէր եւ Տիկին Գ. Մանասեան հարիւր, Այրի Տիկին Ժ. Պօլիկեան տասը, Գ. Տէտէեան քսան, Մ. Եազըճեան տասը, Տոքթ. Ֆէրմանեան (Աննըվիլ) երեսուն, Մ. Պալըքճեան 20, Տէր եւ Տիկին Վ. Միլօշեան, Ն. Քէօսէեան (Մոնմորանսի՝ 10ական, Տէր եւ Տիկին Գ. Յովհաննէսեան (Սէվր) քսան, Տիկին Իբրանոսեան (Նիս) տասը, Փ. Միքայէլեան տասը, Գ. Մութաֆեան (Շաթիյօն) երեսուն, Ն. Տակաոեան քսան, Տիկին Վ. Խասեան տասը, Կ. Գահվէճեան (Իսի) 15, Ձիպուքճեան (Մալաքօֆ) 15, Տիկին Ս. Սէրէթճեան հարիւր, Տիկին Ն. Կ. Խանճեան (Անկէն) տասը, Յ. Բիլիճեան (Նիս) 15, Տոքթ. Մ. Նօտարեան 20, Աշըքեան (Մէօտէօն) 15, Յ. Գալայճեան (Վիլնէօվ Սէն Ժօրժ) 30, Կ. Գարիկեան հարիւր փրանք :
Նուէրները ղրկել՝

CROIX ROUGE ARMENIENNE
15, Rue Jean Goujon — Paris (8e)
C. C. P. Paris 1717-56

Կամ դրամատան միջոցով :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Ազգ. Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – Էթիէնի եւ շրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հովարարձութեան դիմել մը – կրթութեան, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգիստի համար :
Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուս. խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի ժամը 20ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :
ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Համախառբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գին 3 փրանք :
Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան:
Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ: Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :
Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :
Ճաշագին 15 փրանք :
Հանգանակութիւն չկայ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ –Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Լուի ԺԵ սրճարանին վերնայարկը :
ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

×

Հայ Արհեստաւորներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժամը 14·30ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ լաւագոյնն է հայերէն գիրք եւ սալ (տիսք) նուիրել :

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

ԲԱՑ է

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէն վերջերը ժամը 2·30էն 7 :
Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով: Ունի արտասահմանեան եւ թէ Հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն :
Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը .— Կ. Գէորգեանի 1697 – 68ի «Ամէնուն Տարեգիրքը», ճոխ բովանդակութեամբ, գին թղթակազմ 18 փրանք, լաթակազմ 22 փրանք: Կարլ Պրէֆին (Թարգմ. Ե. Տէր – Անդրէասեան), «Քրիստոս ինքնակալ »675 էջ, կազմուած 15 փրանք: Աղասսիի «Զէյթուն» տպ. Պէյրութ, 1968ին, 412 էջ, թղթակազմ 15 փրանք : Գ. Յ. Սիմոնեանի «Յուշամատեան Պոնտական Ամասիոյ» մեծադիր ու շքեղ կազմ 1037 էջ
գին 75 փրանք: «Հայկական Մանրանկարչութիւն » տպ. Երեւան, 1967, գունաւոր ու մեծադիր շքեղ կազմ, գին՝ 80 փրանք :
Կան նաեւ զանազան ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին : Հոն պիտի գտնէք նաեւ հայկական ամէն տեսակ սալեր (տիսք) : Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի, (Ամերիկա շինուած), Պ. Լիսիցեանի, Շահ-Մուրատեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի սալերը, Հայաստանէն նոր ստացուած են, Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Օ. Համբարձումեանի, Յ. Պատալեանի, Նար Յովհաննէսեանի, Չէքիճեանի, Թ. Ալթունեանի, ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները :
Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները :
Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը»:
« Դաւիթ Բէգ » եւ «Ալմաստ» օփերաները :
Կեդրոնացած են նաեւ հայկական եւ օտար Դրօշմաթուղթեր :
Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունիլ ամէն վայրերէ :
Այցելեցէ՛ք եւ գոհ կը մնաք :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵԻԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 26 NOVEMBRE 1968

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — Թիւ 11372 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.372

ՖՐԱՆՔԸ ՉԱՐԺԵԶՐԿՈՒԵՑԱՒ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ՃԱՌԸ

ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱԿՇԻՌ

ՃՈՆՍԸՆ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ

Ամէն մարդ վստահ էր Շաբաթ օր. Նախարարաց Խորհուրդը մէկ գործ ունէր միայն՝ արժեզրկումի սակը որոշել : Արդէն Շաբաթ օր օտար զբօսաշրջիկները որ Փարիզ կը հասնէին կրնային միայն 5 տոլար կամ երկու անգլիական փոխել, «պարկեշտութեան» համար, մէկ ժամէն միւսը կը սպասուէր որ յայտարարուի արժեզրկումի որոշուած սակը : Նախարարաց Խորհուրդը չորս ժամ տեւած էր, վերջանալէն ետք, ոչ ոք կը խօսէր, քոմիթի կը յայտնէր «խոստացած ենք բան մը չըսել», կը պարզուէր որ տը Կոլ պիտի խօսի : Ու յանկարծ, երեկոյեան ութին մօտ, ռումբի պէս կը պայթէր, ամէնէն անսպասելի լուրը՝ արժեզրկում չկայ, ու Նախագահ տը Կոլ պիտի խօսի Կիրակի իրիկուն ձայնասփիւռ ճառ մը :

Երկուշաբթի օր, անշուշտ մեկնաբանութիւնները կը բազմանային, ինչպէս միշտ, տը Կոլի ճառերէն ետք : Ի՞նչ ըսաւ, ի՞նչ չըսաւ, ի՞նչ ըսել ուզեց, ի՞նչ չուզեց ըսել : Ինչո՞ւ հեռատեսիլէն չխօսեցաւ, եւն. եւն. :

Արդարեւ երբ ամէն ոք համոզուի թէ ամէն բան կարելի է սպասել տը Կոլի նըման անձնաւորութենէ մը, այն ատեն ոչ մէկ զարմանալիք կէտ կը մնայ : Օռօռի խմբագիրը, այս առընչութեամբ գիտել կու տայ թէ տը Կոլ կրնար ուրիշ բաներ ալ յայտարարել զարմացնելու համար աշխարհ : Եւ օրինակներ կու տայ՝ Ֆրանսի մուտքը ռուբլիի գօտիին մէջ, կամ արժեզրկումը որ երեսուն առ հարիւրը անցնի, կամ ինչո՞ւ չէ, վերարժեւորում մը :

Ամէն պարագայի մէջ, պատմական կը նկատուի Նախագահ տը Կոլի ճառը, նըման բացառիկ պարագաներու ատեն արտասանուածներուն՝ Յունիս 18, Մայիս 30 եւայլն : Ահա թէ ի՛նչ ըսաւ նախագահը.— «Դրամական տագնապը զոր կ'ապրի Ֆրանսա հետեւանքն է բարոյական, տնտեսական եւ ընկերային ցնցումին զոր կրեց յանպատրաստից կերպով անցեալ Մայիսին եւ Յունիսին, յանցանք մը որուն առաջքը չկրցաւ առնել բոլոր մասնակցողներու գործակցութիւնը ժամանակին :

«Երբ համաշխարհային մրցակցութեան ատեն, երկիր մը — մեր երկրին մասին կը խօսիմ — որ աճող բարգաւաճման մէջ էր եւ աշխարհի ամէնէն տոկուն դրամներէն մէկն ունէր, դադրեցուց աշխատանքը շաբաթներ եւ շաբաթներ, երբ զինքը զրկեցին երկաթուղիէ, նաւէ, հասարակական փոխադրութեանց միջոցներէ, հանքային արտադրութիւններէ, թղթատարական հաղորդակցութիւններէ, ձայնասփիւռէ, կազէ, ելեկտրականութենէ, երբ ընչահեղձութեամբ չմեռնելու համար, ստիպուեցաւ մէկ անգամէն իր տնտեսութեան պարտադրել ամսականներու [illegible]կայ բեռ մը, ճզմել իր պիւտճէն յանկարծակի ծախքերով, սպառել իր վարկը զօրավիգ կենալու համար տկարացած ձեռնարկներուն, ոչմէկ բան կըրնար այնպէս ըլլալ որ այդ երկիրը, նոյնիսկ եթէ կրցաւ կենալ անդունդին եզերքը, անմիջապէս իր հաւասարակշռութիւնը գտնէ : Բայց մինչեւ որ գտնէ, ոչ մէկ բան արգելք կրնայ ըլլալ, որ ներս թէ դուրս, ըլլան մարդիկ որոնք այլեւս վստահութիւն չունենան իրեն հանդէպ եւ փորձեն իրենց շահը հանրային շահէն առաջ անցընել : Բնականաբար ազգային դրամն է, որ այն ատեն կը տուժէ եւ այդ զարշելի շահագործումին զոհը կ'ըլլայ» :

Այս է տը Կոլի նախաբանը, այսինքն միայն մայիսեան դէպքերուն կը վերագրէ Ֆրանսայի տնտեսական ներկայ վիճակը : Ու կը շարունակէ պարզելով թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ .— «Այդ պատճառով է, որ լաւ մտածելէ ետք, կառավարութեան հետ որոշեցի որ ինքզինքնիս ժողվենք առանց արժեզրկումի դիմելու : Այն կացութեան մէջ, միաժամանակ խառնակ եւ յուսալից ուր կը գտնուինք այսօր, նման գործողութիւն մը կրնայ ոչ թէ դարման մը ըլլալ այլ սընանկացնող դիւրութեան մը խաբկանքը եւ պարգեւ մը՝ անոնց որոնք մեր անկումը «խաղացին» : Բայց կարգ մը մրցակիցներու կողքին, որոնք, իրենք շատ գործունեայ են եւ լաւ վիճակի մէջ, մեր դրամին պահպանումը կը պահանջէ որ ամէն մարզի մէջ, եւ ամէն տեսակէտով ամբողջական հաւասարակշռութիւն գտնենք : Տնտեսական գետնի վրայ, այդ կը նշանակէ որ առանց խնդրոյ առարկայ ընելու ամսականներու աճումը, այնպէս ինչպէս ճշդուեցաւ գարնան, մերժենք, այդ առընչութեամբ, մեր տնտեսութեան պարտադրել նոր բեռեր, որոնք արգելք պիտի հանդիսանան որ կարենայ մրցակցական եւ ուժով գտնուիլ : Այս կը նշանակէ, միաժամանակ, արտադրութեանց, ուտեստեղէնի եւ սպասարկութեանց գիները պահել : Այս կը նշանակէ որ, մեր վճարումներու հաւասարակշռութիւնը դրական դարձնելու համար, պէտք է զարկ տանք մեր հաստատութեանց արտածումի կարելիութեան, զիրենք կարգ մը տուրքերէ թեթեւցնելով :

«Ելմտական տեսակէտով, 1969ի պիւտճէին բացը, որ նախապէս 11ուկէս միլիառ էր, վեցուկէս միլիառի պիտի իջնէ, շնորհիւ մեր վարչական ծախքերու նուազեցումին, ազգայնացուած հաստատութեանց նպաստներու ջնջման եւ քաղաքային, զինուորական եւ համալսարանական ներկայ մեր նպատակներու նուազեցումին : Միաժամանակ Պետութեան տուած նպաստները պիտի յարմարին եւ սահմանափակուին ազգային բարգաւաճման իրական կարիքներուն : Պարզ է որ անհրաժեշտ հակակշիռները պիտի ըլլան, թէ դրամափոխութեան եւ թէ բոլոր տուրքերու գանձումին վրայ :

«Հանրային կարգի տեսակէտէն — որովհետեւ տագնապը ծնաւ այն պահէն երբ խանգարուեցաւ եւ չի դադրիր եթէ կասկած ըլլայ որ չպահպանուի — ուղղուած միջոցները պէտք է ձեռք առնուին, որպէսզի այլեւս վերջ տրուի բոլոր ցուցարարութեանց, խառնակութեանց, աղմկարարութեանց, տողանցքներուն մեր համալսարաններուն եւ դպրոցներուն, ինչպէս նաեւ քաղաքներու փողոցներուն եւ գիւղերու ճամբաներուն վրայ» :

Ու նախագահը կոչ կ'ընէ ժողովուրդին, շեշտելով թէ կեանքը պայքար մըն է, թէ յաջողութիւնը ճիգ կը պարտադրէ, թէ փրկութիւնը յաղթանակ կը պահանջէ :

Այս ճառէն առաջ արդէն, նախագահ Ճոնսըն շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած էր տը Կոլի, լսելով թէ պիտի չարժեզրկէ Ֆրանքը, ապահովցնելով որ Ամերիկա պատրաստ է գործակցելու :

Երկուշաբթի օր Փարիզի սակարանը, որ գոց էր Չորեքշաբթիէն ի վեր, վերաբացուեցաւ :

ԶԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Զ. եւ վերջին մաս)

Օր մը լուր ղրկեց թէ ինծի կը սպասէ Բիւրականի դիտարանը :

Երեւանէն 35 քիլոմեթր, իսկական երկրային դրախտ մըն է : Արծաթեայ կամարները, վարդագոյն տուֆ պատուանդաններու վրայ դրուած, կը փայլին տարօրինակ պտուղներու նման, ինկած ծառերու, ծաղիկներու եւ աղբիւրներու մէջ :

Մեծ դրասենեակի մը մէջ, կը տեսնեմ մարդ մը, կարճնեղ, հաստ յօնքերու տակ պսպղուն աչք մը, որ ցոյց չի տար իր 60 տարիները եւ վարժ անգլերէնով մը կ'արտայայտուի :

— Բոլոր ժամանակներէն ի վեր եւ մինչեւ վերջերս, միայն ծանօթ բաներով կը հետաքրքրուէր ամէն մարդ .— մոլորակները, աստղերը, օդերեւոյթ, գիսաստղ, հին բաներ էին : Քանի մը տարի է նուազ սովորական եւ աւելի հեռաւոր բաներով կը զբաղինք, կ'ուզեմ ըսել թէ կ'ուզենք գիտնալ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ծիր կաթինին մէջ :

— Կ'ուզէք ըսել աւելի հեռո՞ւն քան երկինքի այն սահմանները զորս կը դիտենք լուսաւոր գիծերը :

— Լուսաւոր գիծերնը եւ քաղաքներէ դուրս, աչքով կրնանք տեսնել քանի մը հազար աստղ : Արդ, արեգակնային մեր դրութեան մէջ, քանի մը հարիւր միլիառ կայ : Եւ միայն մէկ ծիր կաթին է, վասնզի այսօր կրնանք տեսնել աստղեր որ երկրէն տասը միլիառ լոյս-տարի հեռու են :

— Կարելի՞ է Բիւրականի մէջ :

— Ոչ տակաւին : Դեռ չենք վերջացուցած երկու մեթր վաթսունի մեր մեծ հեռադէտին շինութիւնը : Բայց նկատեցէք, որ արդէն լաւ գործիքներ ունինք : Մասնաւորաբար, հեռադէտ մը որ աշխարհի երրորդն է Իէնայէն (արեւելեան Գերմանիա) եւ Փալոմար Բարձունքէն (Միացեալ Նահանգներ) ետք : Կրնանք մինչեւ երկու-երեք միլիառ լոյս-տարի դիտումներ ընել :

Վ. Հ. բանի մը մասնագիտական բացատրութիւն ալ կու տայ ու յօդուածագիրը կը շարունակէ .—

Այսպէս խօսեցաւ Վիկտոր Համբարձումեան, աշխարհի մեծագոյն աստղագէտներէն մէկը, որ երեք մոլութիւն ունի՝ աշխատանքը, նկարչական իր հաւաքածոն եւ բանաստեղծներու ընթերցումը :

Հանրածանօթ դէմքերէն ետք, ուզեցի պարզ մարդիկ տեսնել : Կը պտըտէի գիւղերուն մէջ, ագարակները կը մտնէի, կը խօսակցէի գիւղացիներուն հետ : Ամէն ինչ, ազատօրէն եւ յանպատրաստից ձեւով :

Օրին մէկը երբ գիւղ մը կ'այցելէինք կոլխոզի նախագահին հետ, ինծի ըսաւ.

— Դո՛ւք ըսէք թէ ո՞ր տուները կ'ուզէք այցելել, չեմ ուզեր որ այն տպաւորութիւնն ունենաք թէ նախապատրաստուած շրջապտոյտ մը ընել կու տամ ձեզի :

Մատով ագարակ մը ցոյց տուի, որ միւսներէն աւելի համեստ կը թուէր ինծի : Երբ մտայ, ինչպէս ամէն տեղ նախ միայն անկողինը, սեղանը, ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլը նկատեցի : Գետնայարկէ, նահապետ մը բարձրացաւ, որու կը հետեւէր հանի մը : Լսելով որ Ֆրանսացի եմ, Տօտէի հերոսները յիշեցնող այս երկու անձերը Հայաստանի «ծերուկները», յանկարծ մէջտեղ հանեցին ինչ որ կրնային հրամցնել : Քաղցր եւ թունդ գինի, նոր եփած գաթա, ընկոյզ, պաղ հաւ, պանիր, քոնեակ :

Եւ «հանին» աջ-ձախ կը վազէր, նայելով թէ ի՞նչ կրնար բերել տակաւին : Յանկարծ, թեւէս բռնեց ու ըսաւ .— «չէ՞ք կրնար մինչեւ իրիկուն մնալ մեզ մօտ» :

— Դժբախտաբար ոչ : Մեզի կը սպասեն Երեւան :

— Օհ, մնացէք, խնդրեմ, ոչխար մը մորթենք :

Դժուար կրցայ համոզել : Արդէն դանակը պատրաստուած էր :

Վերջ չունին, նման մարդոց հետ, հանդիպումներուս հաշիւը : Անոնք չեն, կ'ըսեն, որ թոյլ կու տան նոթեր առնել եւ լուրջ յօդուածներ գրել, բայց անոնք են որ ամէնէն աւելի թոյլ կու տան որ երկիր մը հասկնաս : Վասնզի այսպէս է որ կարելի է սիրտը լսել :

Գեղարդի մուտքին, փորուած ժայռին մէջ ԺԳ. դարուն, գիւղացի մը տանձ կը ծախէր, աղուոր գլուխ մը ունէր, արտօնութիւն ուզեցի որ զինքը նկարեմ .

— Զի՞ս կ'ուզէ նկարել թէ է՞շս, հարցուց թարգմանին :

— Ձեզ :

— Ածիլուած չեմ :

— Վնաս չունի :

Պատկերը առինք, ապա ձեռքը երկարած ինծի մօտեցաւ.— «Անունս Գրիգոր Գրիգորեան է, եւ հոն կ'ապրիմ, Կորջ :

— Իմ անունս Փոլ է, եւ հոն կ'ապրիմ՝ Ֆրանսա :

Այն ատեն թարգմանին դարձաւ եւ ըսաւ.— «Մե՛ղք, հինգ լեզու կը խօսիմ՝ հայերէն, ռուսերէն, վրացերէն, ազրպէյջաներէն, թուրքերէն, եւ իր լեզուն անգամ չեմ գիտեր, ի՛նչ մեղք :

Շատ կը ցաւէր :

Ընդհակառակն, բոլորը երջանիկ կ'երեւային, ընտանիքի բոլոր անդամները, որոնց հետ շաշլիք կ'ուտէի, Հրազդանի հովիտը :

Հեռուէն նկատած էի որ երկար շամփուրներ կը պատրաստեն : Հետաքրքիր, մօտեցած էի : Անմիջապէս զիս հրաւիրած էին որ մասնակցիմ իրենց ճաշին, խոտին վրայ, գետակին ափին :

Եւ հիմա կ'երգէինք ու կը պարէինք ...

Երեք օր յետոյ, օդակայանն էինք, Լեւոնը (Թարգմանը), Արմէնը (ճարտարապետը) Սպարտակ (քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը), Մուկուչը (նկարիչը) եւ ես : Վերջալոյսին, ուր խրուած էր Արարատը, այլեւս չէինք երգեր, որովհետեւ մեկնումի ժամը կը մօտենար : Արդէն բաց էր «Իլիուշին-8»ի դուռը : Այն ատեն զիս համբուրեցին, չորսն ալ եղբօր պէս :

— Պիտի գաս նորէն, Փոլ, խոստացիր որ նորէն կու գաս Հայաստան :

— Այո՛ (*), պատասխանեցի :

ՓՈԼ ՏՐԷՅՖԻՍ

(*) Այո բառը՝ հայերէն :

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՄ

Ա.

Գրիգոր Նարեկացին հայ մշակոյթի այն նշանաւոր դէմքերից է, որի մասին առանձնապէս շատ աւանդութիւններ են պատմուել Հայաստանում: Բանահիւսական այդ ստեղծագործութիւնների գոյութեան ու տարածման պատմական փաստը պայմանաւորուած է գրական այն մեծ հռչակով, որ ձեռք է բերել նա Հայութեան ամենահոծ զանգուածներում՝ վերածնութեան շնչով տոգորուած իր խորախորհուրդ եւ բարձրարուեստ ստեղծագործութիւններով, մասնաւորապէս՝ համամարդկային եւ ազգային նշանակալից հարցեր արծարծող իր «Ողբերգութեան Մատեանով» կամ «Նարեկով»: Գրական իսկական մի կոթող, որ օտարների իսկ կողմից համեմատուել է Հոմերոսի, Դանթէի, Շէյքսփիրի ու Գէօթէի գործերի հետ, համարուել հայ ժողովրդի մշակոյթի չափանիշը, իսկ նրա հեղինակն էլ՝ տառապած եւ յանուն հոգեկան մեծութեան, յանուն անբծութեան մեղքի դէմ մաքառած, հաւաքական եւ ցեղային խոր ապրումների, մեծ քաղաքակրթութեան տէր մի ժողովրդի յոյզերի ու մտորումների արտայայտիչը: Մի ստեղծագործութիւն, ուր, Թումանեանի բառերով ասած՝ «Հայի լեզուն չի, որ խօսում է, բերանը չի, որ պատմում է, կրակուած սիրտն է, որ այրւում է երկիրը բռնած, տանջուած հոգին է, որ մռնչում է մինչեւ երկինք»: Բնատուր հանճարի կատարեալ մի հրաշագործութիւն, որ ընթերցողին հիացնում է հեղինակի ստեղծագործական արտակարգ երեւակայութեամբ, անօրինակ զեղումներով, բանաստեղծական անկրկնելի պատկերներով:

Հայ ժողովուրդը իր հասարակական եւ գեղագիտական բնազդի ուժով հիանալի զգացել է Նարեկացու «Ողբերգութեան Մատեանի» վերոյիշեալ արժանիքները, իր հոգու աչքերով խորովի թափանցել նրա էութեան խորքերը եւ ըստ այդմ այն համարել է իսկական մի հրաշալիք, իսկ նրա հեղինակին էլ կատարեալ հրաշագործ մի էակ:

Ահա թէ ինչով պէտք է բացատրել այն փաստը, որ բազմաթիւ հայ ընտանիքներում, անկախ վերջիններիս ընչքային ու կրթական վիճակից, «Նարեկը» դարեր շարունակ եղել է ամենանուիրական ու յարգի գրաւոր մատեանը, որին վերագրուել է ոչ միայն հոգեկան, այլեւ ֆիզիքական ցաւեր բուժելու մեծ զօրութիւն: Ահա թէ ինչու Մեսրոպ Մաշտոցի նման ժողովուրդը սրբացրել է նաեւ Նարեկացուն, ուխտավայր դարձրել նրա գերեզմանը: Ահա թէ ինչո՛ւ Նարեկացու մասին նրա ստեղծած բազմաթիւ աւանդութիւններն ու աւանդական զրոյցները դարերի ընթացքում, բանաւոր ու գրաւոր ուղիներով տարածուել են Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի զանազան կողմերում եւ հայրենիք այլ վայրերում, Ռշտունեաց երկրի Նարեկ գիւղից մինչեւ Ռուսաստանի հայաշատ Աստրախան քաղաքը, կպուել Հայաստանի սահմաններում եւ նրանից դուրս գտնուող բազմաթիւ յիշարժան վայրերի ու յուշարձանների հետ, ստացել համահայկական, համազգային նշանակութիւն:

Բ.

Գրիգոր Նարեկացու մասին պատմող ժողովրդական աւանդութիւնները գաղափարական եւ ճանաչողական նշանակալից արժէք ներկայացնող բանահիւսական վաւերականներ են: Նրանց մեծ մասի էութիւնը կազմում է այն ցաւը, ջերմ վերաբերմունքը, որ ցուցաբերում է Նարեկացին հասարակ մարդկանց նկատմամբ՝ օգնելով վերջիններիս նրանց առաջ ծառացած դժուարութիւնների եւ պատահած դժբախտութիւնների ժամանակ: Ըստ այդ աւանդութիւնների՝ Նարեկացին կամաւոր իր վրայ է վերցնում գիւղի մեռած հովիւի պարտականութիւնը եւ ստացած վարձը տալիս է նրա անօգնական մնացած կնոջն ու եօթը որբերին, աղօթելով Աստծուն, մէջտեղից երկու կէս է անում վէմ քարը, որ չէին կարողանում ջարդել եւ ճանապարհից հեռացնել վանքի առուն փորող մշակները, թողութիւն եւ արքայութիւն է հայցում Աստծուց Տիգրիս գետի վրայ կամուրջ շինող վարպետի համար, որ կուապաշտ լինելու պատճառով, մեռնելուց յետոյ դժոխք էր ընկել, Աստծու միջոցով պատժել է տալիս չահամոլ տանուտիրոջը, որ Կիրակի օրերն անգամ չարաչար աշխատեցնում էր իր քառասուն մշակներին, Աստուծոյ օգնութեամբ կենդանացնում է մեռած երիտասարդին՝ անհուն խնդութիւն պատճառելով նրա ողբացեալ ծնողքներին ու հարսնացուին, կենդանացնում է աղքատ պառաւի երկանքի քարի տակ մնացած թխականին ու ճտերին, խաչակնքելով չոր քակորը թարմ լաւաշ է դարձնում այն, որով կերակրւում են քաղցած հօտաղները, գաւազանի հարուածով ծարաւ մարդկանց համար ջուր է բխեցնում չոր քարաժայռից, շալակելով մի գիւղից միւսն է տեղափոխում վիրաւոր անդամալոյծին եւայլն:

Գրիգոր Նարեկացուն նուիրուած ժողովրդական աւանդութիւնների մէջ պատմւում է նաեւ այն դաւերի ու ամբաստանութիւնների մասին, որ նիւթում են նրա դէմ հոգեւոր եւ աշխարհիկ տէրերը (եպիսկոպոս, վարդապետ, իշխան, տանուտէր, ռէս):

Պատմում են, օրինակ, որ Նարեկացին մինչեւ կրօնաւոր դառնալը հովիւ էղել Վանայ լճափին գտնուող Խարգիթ գիւղում: Գրիգորի թշնամիները մի անգամ յարձակւում են նրա վրայ եւ ուզում են ծեծել: Նարեկացին թաքնւում է վէմ քարի ետեւում, որը դողաւոր ձեւ ստանալով իր մէջ է առնում նրան: Թշնամիները անցնում են քարի կողքով եւ չեն նկատում Նարեկացուն:

Մէկ ուրիշ աւանդութեամբ, մի քանի նախանձ եւ բիրտ մարդիկ բամբասում ու չարախօսում են Նարեկացուն՝ իբրեւ հերձուածողի: Իշխաններն ու եպիսկոպոսները հաւաքուելով որոշում են դատի տալ նրան: Այդ նպատակով նրանք հրաւիրակներ են ուղարկում Նարեկացու մօտ: Սա հեզութեամբ ընդունում է իր մօտ եկած մարդկանց եւ հացի հրաւիրելով նրանց, առաջները ծնում է երկու տապակած աղաւնի: Օրն Ուրբաթ է լինում: Հրաւիրակները յիշեցնում են Նարեկացուն Պասի մասին: Սա ներողութիւն է խնդրում նրանցից պասը մոռացած լինելու համար եւ առաջարկում է, որ նրանք հրամայեն աղաւնիներին թռչելու: Հիւրերը չեն կարողանում անել այդ: Նարեկացին ինքն է հրամայում: Նրա խօսքով տապակած աղաւնիները թեւ առնելով թռչում, գնում են: Հրաւիրակները զարմանում եւ սարսափում են աչքով տեսած հրաշքից, գալիս պատմում են այդ մասին իրենց ուղարկող իշխաններին ու եպիսկոպոսներին, եւ Նարեկացու դէմ նիւթուած ամբաստանութիւնը խափանւում է:

Վերոյիշեալ բոլոր աւանդութիւնների մէջ Գրիգոր Նարեկացին հանդէս է գալիս իբրեւ մի գաղափարատիպ, իբրեւ փրորինակ մի սուրբ: Ի տարբերութիւն քրիստոնէական եկեղեցու սովորական սրբերի, որոնք հիմնականում ծառայում են կրօնին եւ եկեղեցուն, Նարեկացու մտահոգութիւնների գլխաւոր առարկան հասարակ ժողովուրդն է, վերջինիս յուզող կենսական հարցերը: Նրա կեանքի ու գործի պատմութիւնը, ըստ աւանդութիւնների, ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ հարազատ ժողովրդի լայն խաւերի զբաղմունքի, կենցաղի ու հասարակական յարաբերութիւնների բանահիւսական տարեգրութիւնը:

Ունենալով հիմնականում հրաշապատում բնաւորութիւն՝ Նարեկացու մասին պատմող ժողովրդական աւանդութիւնները ու զրոյցները զերծ չեն նաեւ որոշակի պատմական տատղձից:

Իրական ու ճշմարտացի են, նախ եւ առաջ, այդ աւանդութիւնների ու զրոյցների գործողութեան վայրերը:

Թէեւ ժամանակագրական ու այլ կարգի զանազան խախտումներով, բայց, ըստ էութեան, իրական ու ճշմարտացի են իրենց արմատներով նաեւ Նարեկացուն նուիրուած ժողովրդական աւանդութիւններում առկայ կենսագրական եւ կենցաղային որոշ մոթիվներ, պատմական դէպքեր, դէմքեր ու յարաբերութիւններ, որոնք գոյութիւն են ունեցել միջնադարեան Հայաստանում Նարեկացուն շրջապատող միջավայրում, նրա ապրած ժամանակաշրջանում, նրանից առաջ եւ յետոյ:

Այդպիսիք են այն յիշատակութիւնները, որոնց համաձայն Նարեկացին եղել է Անանիա Շիրակացու քեռորդին (պէտք է լինի՝ Անանիա Նարեկացու) եւ Խոսրովի որդին, մանուկ հասակում աշակերտել է Եղիշէ վարդապետին, Աստծոյ հրամանով «մէկ ասել, հազար է սովորել», եղել է շատ «կարդացւոր», «ուսումնազէտ» մարդ եւայլն:

Առանձնապէս ուշագրաւ են տուեալ առումով վերեւում բերուած այն աւանդութիւնները, ուր խօսւում է Նարեկացու հակառակորդ եպիսկոպոսների, իշխանների եւ ուրիշ «սուտ» ու «չաչղկոտ» մարդկանց մասին:

ՓՐՈՖ. Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

(Շար. 1)

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան յիսնամեակին առիթով, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան վարչութիւնը, ինչպէս նաեւ այս առթիւ կազմուած յոբելենական կազմակերպիչ յանձնախումբը, ամիսներէ ի վեր լծուած էին տենդագին աշխատանքի, որոնց արդիւնքը եղաւ յոբելենական հանդիսութեան եւ անոր յաջորդող պարահանդէսին, մարզական մրցումներուն արձանագրած փայլուն յաջողութիւնը:

Շաբաթ երեկոյ 9 Նոյեմբեր, Թէաթրը Վարիէթէի ընդարձակ սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ. կարգապահութեան կը հսկէին կազմակերպիչ մարմնին անդամները:

Հանդիսութեան ներկայ էին Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան, Փրովանսի շրջանի նախագահը Պ. Նիվիէր, միութիւններու ներկայացուցիչներ, օտար հիւրեր, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական եւ սկաուտական շարժումին իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած անձնաւորութիւններ:

Բեմը զարդարուած էր ճաշակով. ճիշդ խորքին զետեղուած էր հայ սկաուտական շարժման հիմնադիր Գ. Յակոբեանի մեծադիր նկարը:

Հանդիսութիւնը բացուեցաւ Հայ Արենոյշներու կողմէ երգուած «Հայ ապրինք եղբարք»ով:

Ապա օրուան խօսնակը՝ Գ. Տէրոյեան,

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

Խնդրանք, աղաչանք, ոչինչով փոխեցին ծերունիին կամքը, այն առեն հրամանաբերը Պիւքոլայի վիզը չուան մը յարմարցուց եւ փորձեց տանիլ: Սակայն կովին տէրը ամէն գնով ընդդիմացաւ. ապարդիւն. եւ պատահեցաւ աններեւակայելին:

Պահակապետը տապարի մէկ հարուածով գետին տապալեց գիւղացին անշնչացած:

Քիչ մը առաջուան ընտանեկան շէնշող զուարթութիւնը իւղազուրկ ճրագի պէս մարեցաւ եւ մայր ու զաւակներ սկսան լալ, ողբալ: Միայն առջինեկ տղան՝ Պրիամը քանի մը քայլ անդին մնաց լուռ, անտարբեր, գամուած իր տեղը գունաթափ ու բաց բերան, շմորած նայուածքով: Կարծես ոճիրը իր ըմբռնումի շրջագիծէն դուրս էր:

Պահակապետ դահիճը շատ լաւ գիտէր որ Իսլանտայի մէջ արիւնը արիւնով կը փոխարինուի, եւ ուշ կամ կանուխ զաւակները մեծնալով իրենց հօր վրէժը պիտի լուծէին: Եւ մտածեց. «Եթէ չենք ուզեր որ ծառը վերընձիւղի, հարկ է արմատախիլ անհետացնել նաեւ ասոնց վերջին շառաւիղը:

Կատաղի աւազակը իր մտածումը գործի փոխելով բռնեց յուսահատ հեծկլտացող պզտիկներէն մին եւ հարցուց հեգնանքով.

— Ո՞ր տեղդ կը ցաւի լա՛կոտ:

= Հո՛ս, հեծկլտաց տղան իր սիրտը ցոյց տալով:

Գազանին դաշոյնը քանի մը անգամ նոյն ձեւով չանթահարեց փոքրիկները իրենց հօր դիակին վրայ նետելով զանոնք:

Մինչ Պրիամ անտարբեր կը ցանկըռտէր եւ օդին մէջ ճանճ ու մժեղ կը հալածէր:

Դահիճը անոր հարցուց.

— Է՛յ խպլի՛կ, քո՞ւ որ տեղդ կը ցաւի:

Պրիամ իբր պատասխան կռնակը դարձուց եւ սկսաւ երգել մերթ ընդ մերթ յետոյքը ծեծելով երկու ափով.

«Ահա այս տեղը, չար մայրս մի օր
Սաստիկ զայրացած տուաւ խիստ
հարուած
Ցաւէն ուժաթափ, ինկայ գետնամած
վիրաւոր առջեւէս, վիրաւոր ետեւէս,
Կռնակս կաս-կապոյտ բիրս տափկցած»:

երգեց ու փախաւ:

Կատղած պահակապետը սկսաւ հալածել Պրիամը, սակայն իր մարդիկը արգելք եղան ըսելով.

— Գայլը կը մորթենք, կորիւններն ալ ետեւէն. հասկնալի է, բայց ոչ մէկ տեղ խենթը չեն սպաններ:

Պրիամ այսպէսով ազատեցաւ սոյդ մահէն եւ երգելով, պարելով հեռացաւ:

Իրիկունը Թագաւորը մեծ հաճոյքով իր զուրգուրանքը շռայլեց Պիքոլային եւ գտաւ որ շատ ալ սուղ վճարուած չէր անոր տիրանալու համար:

Մինչ անդին անտէր մնացած խրճիթին մէջ խեղճ պառաւը կողկողագին Աստուծոյ արդարութիւնը կը խնդրէր ճարահատ: Պատուհաս իշխանին քմահաճոյքը մէկ ժամուան մէջ իրմէն խլեր էր իր ամուսինին եւ զաւակներուն կեանքը, եւ մնացած էր մինակ՝ Աստուծոյ զարկած խելագար որդւոյն Պրիամին հետ անյոյս ու անմխիթար:

×

Բաւն մըն շրջապատով բոլոր բնակիչները ամէն կողմ Պրիամի տարօրինակ արկածախնդրութեանց մասին կը խօսէին, եւ իրենք ալ կը զուարճանային այս կալչի արարքներով:

Պրիամը շատ տարօրինակ այլանդակութիւններ կ'ընէր. օր մը կ'ուզէր արեւի մխլամած պսակը երկինքին գամել, կամ իր գդակը դէպի լուսինը կը նետէր անոր լոյսը խափանելու համար:

Թագաւորն ալ փառամոլութեամբ կ'ուզէր խենթ մը, խեղկատակ մը ունենալ իր պալատին մէջ այդ օրերուն իր իշխանական հանդիսութեանց իբր զուարճութիւն:

Հետեւաբար Պրիամը գտան եւ պալատ բերին: Գոյնզգոյն գեղեցիկ հագուստով պճնազարդեցին: Մէկ սրունքը կապոյտ, միւսը կարմիր, թեւերէն մին կանաչ, միւսը դեղին: Բաճկոնակը նարնջագոյն [illegible] վառ դրուագներով գեղանկարուած: Բարեկենդանի միմոսի մը կը նմանէր, եւ ստիպուած էր հրաւիրեալներուն ծիծաղելու տրամադրութիւնը բարձրացնել:

Խեղճ տղան գոյգն զուրգուրանքէ անլի ծեծի անարգանքին կ'ենթարկուէր լուռ եւ անտարբեր տոկալով: Իր անվրդով ժամերուն թռչուններուն հետ զրոյցի կը բռնուէր եւ կամ մեռած մրջիւնի մը թաղումը կը կատարէր խոհուն լրջութեամբ, մինչ ցաւ չունեցողներուն համար պատահական զուարճութիւն մըն էր այս ամէնքը:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(2 – Շար.)

…ուն ֆրանսերէնով մը սեղմ գիծերու մէջ ներկայացուց Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակն ու գործունէութեան գլխաւոր կէտերը՝ 1918էն ցայսօր :

Գ. Տէրտէրեան ալբումով արտասանեց Արմէն Անուշի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձօնած մէկ բանաստեղծութիւնը : Պ. Պօղուքլեան դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագեց Մենդըլսընէն կտոր մը, որմէ ետք Միութեան նախագահը՝ Րաֆֆի Նազարեան շնորհակալութիւն յայտնեց ընդհանրապէս ներկաներուն եւ յատկապէս Մարսէյլի Հայութեան, որ տասնամեակներէ ի վեր մէկէն աւելի փաստեր տուած է միութեան նկատմամբ իր մեծ համակրանքէն.

Նախագահը խօսելով ներկայի մասին, վստահեցուց, թէ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը միշտ պիտի շարունակէ նուիրումով ծառայել մարզական շարժումին, գաղութին ներս :

Օր. Օհաննեան ալբումով արտասանեց Յ. Շիրազի քերթուածներէն մին :

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Փոխանորդ Վերապատուելի՝ Պ. Նիվիէր, որ ջերմ խօսքերով ծանօթացուց Հայ ժողովուրդին բարեմասնութիւնները եւ շնորհաւորեց Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր յիսնամեայ գործունէութեան համար :

Վ. Նազարեան յաջող կերպով արտասանեց Ռ. Զարդարեանի Բաղինի փառաբանութիւնը : Հայերէն եւ իտալերէն երկու երգեր մեներգեց Մ. Տէրոյեան՝ նկատելի ալբումով.

Հուսկ ուրեմն յիշատակի նուէրներ բաժնուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի վեթերան դէմքերուն — Գ. Ճօլօլեան, Ս. Սերոբեան, Մ. Փափազեան, Խ. Համբարձումեան, Բ. Նազարեան :

Փոքր դադար մը ետք վերսկսաւ հանդէսը : Հայ Արենոյշները, ղեկավարութեամբ Օր. Ա. Շամիրեանի, ներկայացուցին ժողովրդական պարեր, արժանանալով մեծ յաջողութեան :

Օրուան բանախօսը՝ Գ. Ճօլօլեան գրաւոր ճառով մը նախ իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց Հ. Մ. Ը. Մ. — Արծիւի վարչութեան եւ հանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներուն, այս գնահատելի ձեռնարկին իրականացման համար :

Բանախօսը ապա երկարօրէն ծանրացաւ հիմնադիրներու եւ ղեկավարներու կատարած դերին վրայ, պարզեց անոնցմէ իւրաքանչիւրին դերը հայ կեանքէն ներս՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գիծով : Գնահատեց հայրենիքի եւ արտասահմանի մէջ կատարուած մարզական աշխատանքը, գոհունակութեամբ դիտել տալով, թէ հակառակ դժուար պայմաններուն, մարզական կեանքը հետաքրքրական է Մարսէյլէն մինչեւ Փարիզ՝ շնորհիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վառած ջահին :

Հանդէսի գեղարուեստական բաժինը կը վերջանար երգչուհի Լիզ Սարեանի երգերով : Ֆրանսերէն եւ հայերէն տասնեակ մը երգեր, ներկայացուած հմայիչ ձայնով եւ նուրբ զգայնութեամբ, մեծ տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիսնամեակի հանդիսութիւններու ծիրին մէջ կը մտնէր նաեւ ոտնագնդակի մրցաշարքը, որ տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ զանազան շրջաններու խումբերու միջեւ, Նոյեմբեր 9, 10, 11ին :

Մրցաշարքին բացումը կատարուեցաւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 9ին, Վալլէի մարզադաշտին մէջ, ժամը 14·30ին : Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշներով առաջնորդուած մարզիկներու տողանցքը մեծ տպաւորութիւն գործեց : Տողանցքին յաջորդեց ֆրանսական փառերգին հնչեցումը, ապա՝ «Յառաջ Նահատակ»ը :

Առաջին մրցումը տեղի կ'ունենայ Լիոն-Տէսինի միացեալ խումբին եւ Մարսէյլի միջեւ : Գնդակին պաշտօնական հարուածը կուտայ քաղաքապետին փոխանորդը՝ Ժան Մաս :

Առաջին կիսախաղին Մարսէյլ ցոյց կուտայ անկանոն խաղարկութիւն մը, մինչդեռ Լիոն – Տէսին՝ աւելի ճկուն եւ յանդուգն : Կիսախաղը կը վերջանայ 2–1ով, ի նպաստ հիւրերուն :

Երկրորդ կիսախաղը կ'ըլլայ աւելի բուռն : Երկուստեք կը փորձեն առաւելագոյն կէտերը նշանակել : Խաղը կը վերջանայ Լիոն – Տէսինի միացեալ խումբի յաղթանակով (4–3) :

Կիրակի կէսօրէ ետք կը ճակատին Ալֆորվիլի եւ Նիսի խումբերը : Առաջինը խաղի ամբողջ տեւողութեան կը տիրապետէ դաշտին : Արդիւնքը կ'ըլլայ ի նպաստ Ալֆորվիլի (4–1) :

Երկուշաբթի կէսօրին, Ալհամպրայի սրահին մէջ կը հաւաքուին 122 մարզիկներ եւ մասնաճիւղերու ու միութիւններու ներկայացուցիչները՝ ընկերական վերջին հանդիպումը ունենալու համար : Կը պարպուին կենաց բաժակներ, կ'արտասանուին գնահատանքի խօսքեր : Ապա ներկաները կ'ուղղուին մարզադաշտ, ուր հոծ բազմութիւն մը ակնդէտ կը սպասէ եզրափակիչ խաղերուն :

Նախորդ մրցումներուն մէջ պարտուած զոյգ խումբերը՝ Նիս եւ Մարսէյլ, այս անգամ կը մրցին իրարու դէմ : Խաղին արդիւնքը ի նպաստ Նիսի կ'ըլլայ, որ կ'արձանագրէ երկու կէտ, Մարսէյլի 0ին դիմաց :

Այժմ կարգը կուգայ յաղթական խումբերուն՝ Լիոն – Տէսին, Ալֆորվիլ : Պայքարը կ'ըլլայ բուռն, այսուհանդերձ, հակառակ Ալֆորվիլի թափած ջանքերուն, Լիոն – Տէսին միացեալ խումբը կը յաջողի արձանագրել իր միակ կէտը, որուն շնորհիւ կ'ապահովէ մրցաշարքին յաղթանակի բաժակը :

Մրցանակներու բաշխումէն ետք շնորհակալութեան խօսք կ'ընէ Միութեան քարտուղարը՝ Ժ. Ղարիպեան :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիսնամեակը գաղութին պարգեւեց երիտասարդական – մարզական հոգեթով պահեր :

Գ. ՓԻԼԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանսահայ ողբացեալ բանաստեղծ Ահարոնի ձեռագիրները յանձնուեցան Երեւանի արուեստի եւ գրականութեան թանգարանին : Ձեռագիրներուն մէջ են բանաստեղծին «Սօսեաց անտառ», «Երկներ երկիր» : «Բագիններու կրակին դէմ» եւ «Կարմիր աւետարան» հաւաքածոներուն ինքնագիրները, եօթանասունամեակի յարգանքի երեկոյթին ժամանակ անոր մասին արտասանուած ճառերը, մահուան առթիւ գրուած յօդուածները, զանազան նամակներ :

×

Հոկտեմբերին Իրանէն, Եգիպտոսէն, Լիբանանէն եւ Ցունաստանէն հայրենիք վերադարձած են 63 ընտանիքներ (340 հոգի) :

Հաստատուած են Լենինական, Զարենցաւան, Արովեան, Էջմիածին քաղաքներուն եւ Դուին ու Քարակերտ գիւղերուն մէջ :

×

Փեշտայի մէջ գումարուեցաւ աստղերու մէջ տեղի ունեցող ոչ պարբերական երեւոյթներուն նուիրուած միջազգային համագումար մը, որուն մասնակցեցան 75 երկիրներէ գիտնականներ : Խորհրդային 12 պատուիրակներէն չորսը Հայեր էին՝ Բիւրականի աստղադէտներ :

×

Ճարտարապետ Էտ. Իւթիւճեան Երեւանի մէջ դասախօսած է «Սոցերկրեայ քաղաքաշինութիւնը եւ Երեւանի ընդերկրեայ քաղաքաշինութեան հեռանկարները» նիւթին շուրջ :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԳԱՌԶՈՒ

Իր վերջին գործերը կը ներկայացնէ՝
Figures Rituelles
Կալրի էմմանիւէլ Տավիտ (14 Ավը – նիւ Մաթինեոն), մինչեւ Դեկտ. 15 :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հակառակ անբարենպաստ օդին, կոկիկ հասարակութիւն մը տեղ գրաւած էր քաղաքապետարանի թատրոնի սրահը, Շաբաթ, 2 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին :

Երգչախումբին կողմէ երգուած ֆրանսական փառերգէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քայլերգէն ետք հանդիսութեան բացումը կատարեց օրուան նախագահը՝ ընկեր Լ. Մուրատեան :

Նախագահը արդար հպարտութեամբ դիտել տուաւ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր հիմնադրութեան օրէն ցայսօր միշտ մնաց համահայկական արժէքով եւ տարողութեամբ քաղաքական կուսակցութիւն մը, որուն հիմնական առաջադրութիւնը եղաւ միշտ ծառայել Հայաստանի եւ Հայութեան ազատագրութեան դատին : Նոյն առաջադրութիւնը կը մնայ ի զօրու, քանի որ դեռ չեն իրագործուած Հայութեան ձգտումներուն հիմնական պահանջները :

Ծոխ էր գեղարուեստական բաժինը շնորհիւ պատրաստակամ կարող ուժերու :

Նորակազմ «Քնար» երգչախումբը՝ խմբավար Վահան Պայընտըրեանի ճիպոտին տակ, ներկաներուն հրամցուց հայկական երգերու գեղեցիկ փունջ մը՝ քառաձայն յաջող մեկնաբանութեամբ :

Գեղարուեստական բաժնին փայլը աւելցուցին օրիորդներ Ժընեւ եւ Ենիկէ Պօյաճեան, առաջինը իր հմայիչ ձայնով, երկրորդը իր դաշնակի նուագով :

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ժիրայր Միրիճեան, որ առաւելաբար ծանրացաւ Դաշնակցութեան գաղափարախօսութեան վրայ, զայն նկատելով համահայկական, համազգային հանգանակ մը :

Դաշնակցութեան ուժը առաւելաբար իր գաղափարական կառուցուածքին վրայ խարսխած է :

Ահա թէ ինչու իր հիմնադրութեան օրէն ցայսօր ան միշտ մնաց կեդրոնական, առաջնորդող ուժը հայ կեանքէն ներս :

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ :

Բուն խանդավառութիւնը վերապահուած էր երեք նորագիր երիտասարդներու երդման արարողութեան եւ չորս երիտասարդներու — տեղափոխութեան պատճառով — տեղւոյս շարքերը անցնելու առթիւ կազմակերպուած ընկերական հաւաքոյթին :

Երդման արարողութիւնը կատարեց ընկեր Ժ. Միրիճեան, որ այս առթիւ նորագիրներուն յիշեցուց Դաշնակցականին պարտականութիւնները իր ազգին եւ Հայրենիքին հանդէպ :

Եղան երգեր, խմբերգներ եւ արտասանուեցան բաժակաճառեր :

Լ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (351)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մինչդեռ այս բոլոր յեղափոխութիւնները կը կատարուէին Մարիուսի մտքին մէջ, իր ընտանիքը չէր երեւակայեր իսկ թէ այսպիսի փոփոխութեան մը ենթարկուած էր ան :

Այս խորհրդաւոր աշխատութեան մէջ, երբ բոլորովին հանեց վրայէն պուրպոնեան եւ անդրայէն իր հին մորթը, երբ իր ազնուապետութեան, կրօնամոլութեան եւ արքայականութեան շապիկէն մերկացաւ, երբ բոլորովին յեղափոխական մը, եռանդոտ հանրիշխանական մը գրեթէ հանրապետական մը եղաւ, Տէ դ'Օրֆէֆր քարտը երթալով փորագրիչի մը կրպակը մտաւ եւ հարիւր այցետոմս պատրեց աս անունով. «Մարիուս Փոմմէրսի, պարոն» :

Ասիկա իր կրած փոփոխութեանց շատ բնական հետեւութիւններէն մէկն է. փոփոխութիւն որու մէջ ամէն բան դէպի իր հայրը կը ձգտէր :

Միայն թէ ոչ ոք ճանչնալուն եւ իր այցետոմսերը այս կամ այն դռնապանին տունը ցրուել չկարենալուն համար, գրպանը դրաւ :

Ուրիշ բնական հետեւութեամբ մըն ալ հետզհետէ քանի կը մօտենար իր հօրը, անոր յիշատակին եւ այն իրերուն որոնց համար ծնդապետը քանեւհինգ տարի պատերազմած էր, Մարիուս կը հեռանար մեծ հօրմէն :

Ինչպէս ըսինք, Մարիուս երկար ժամանակէ ի վեր չէր ախորժեր Պ. Ժիլնորմանի բնաւորութենէն : Երկուքին մէջ արդէն կային այն բոլոր անհամաձայնութիւնները, որոնք կ'երեւան ծանրաբարոյ երիտասարդի մը եւ թեթեւաբարոյ ծերունիի մը մէջ :

Թեթեւամիտ ծերունիի մը զուարճութիւնը Վերթէրի պէս երիտասարդի մը թախծութեան վիշտ եւ զայրոյթ կուտայ :

Մարիուս քանի որ Պ. Ժիլնորմանի հետ նոյն քաղաքական կարծիքներն ու գաղափարները ունէր, կամուրջի մը վրայ հանդիպելու պէս անոր հանդիպած եւ հետը միացած էր, բայց երբ վերցուեցաւ այս կամուրջը, վիհ մը բացուեցաւ :

Ասկէ զատ, Մարիուս անասելի կերպով կը զայրանար երբ կը մտածէր թէ ծիծաղելի պատճառներով Պ. Ժիլնորման զինքը գնդապետէն զատած էր անգթաբար, հայրը զաւակէն եւ զաւակը հօրմէն զրկելով :

Մարիուս այն աստիճան արգահատանք կը զգար իր հօր վրայ, որ գրեթէ ալ կ'ատէր իր մեծ հայրը :

Սակայն, ինչպէս ըսինք, երիտասարդը իր կրած այս փոփոխութեանց նկատմամբ բան մը չէր յայտներ : Միայն թէ հետզհետէ անտարբերութիւն կը ցուցնէր. քիչ կը խօսէր կերակուրի ատեն, եւ շատ չէր կենար տունը : Այս մասին երբ յանդիմանութիւն կը լսէր մօրաքրոջմէն, հեզութեամբ կը պատասխանէր եւ պատրուակ կը բռնէր իր ուսումները, դասերը, քննութիւնները, բանակցութեան համար ժողովներու ներկայ գտնուիլը... Մեծ հայրը իր անվրիպելի դուշակութենէն անդին չէր անցներ. — Սիրահար է, ինծ ալ պատահած է այս բանը, կ'ըսէր :

Մարիուս ժամանակ առ ժամանակ կը բացակայէր :

— Ո՞ւր կ'երթայ այսպէս, կը հարցնէր մօրաքոյրը :

Այդ ճամբորդութեանց ընթացքին, որոնք կարճատեւ էին, Մարիուս՝ հօրը իրեն ձգած տեղեկութեան հնազանդելու համար, անգամ մը Մոնֆէրմէյ գացած, եւ Վաթերլոյի վաղեմի յիսնապետը, Թենարտիէ անուն պանդոկապետը փնտռած էր :

Թենարտիէ սնանկացած, պանդոկն ալ գոցուած էր, իսկ Թենարտիէի ի՛նչ ըլլալը յայտնի չէր : Այս խուզարկութեանց համար Մարիուս չորս օր տունէն բացակայեցաւ :

— Հարկաւ խառնազնաց կեանք մը վարել սկսած է Մարիուս, ըսաւ իւրովի մեծ հայրը :

Կը կարծէին նշմարած ըլլալ թէ Մարիուս կուրծքին վրայ, շապիկին տակէն բան մը ունէր, որ սեւ ժապաւէնով մը կապուած էր վիզէն կախ :

ԳԼՈՒԽ ԿԹ.

ԿԻՆ ՄԸ

Ասկէ առաջ խօսեցանք նիզակաւորի մը մասին : Պ. Ժիլնորմանին համար հօր կողմէ Թոռնորդի տղայ մըն էր այս նիզակաւորը, որ ընտանիքէն դուրս եւ ամէն ընտանեկան տունէ հեռու պահապան զինուորի կեանք կը վարէր :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20.45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ՚երգէ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ՚արտասանեն Օր. ՓՐԱՓԻՌՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Ցոնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական գունաւոր նկարներ :

Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է

Մեկնում ժամը 20.15ին Քոնավէն, Բ. կայան Համասի սրճարանը : Դարձ. Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրիորդներ ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆԻ, ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԷՍԵԱՆԻ, Պ. Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌԸՆԷ ՄԱՐԹԱՑԵԱՆԻ :

Պիտի երգուին՝ կրօնաշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ* հերոսական երգեր *ու* մեներգներ :

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20.45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE
GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS — *BUFFET* — *COTILLONS*

Մուտք 13 փրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

Խոր ցաւով կ՚իմանանք որ ընկեր Պետրոս Պետիկեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր անդրանիկ զաւակը՝

ՎՐՈՅՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

որ յանկարծամահ եղած է Շաբաթ առաւօտ ժամը 2ին, 18 տարեկանին :

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները յետագային :

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետիկեանի, ինչպէս նաեւ Պետիկեան, Մկրտիչեան եւ Շեխիկեան ընտանիքներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մէլիքեանի, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Զաքարեանի, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանի իրենց հօր եւ եղբօր Շապուհ Մէլիքեանի կսկծալի մահուան առթիւ : Ինչպէս նաեւ Այրի Տիկին Անուշ Հայրապետեանի եւ իր զաւակներուն, նաեւ Տէր եւ Տիկին Սերոբ Հայրապետեանի եւ իր զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր Խաչիկ Հայրապետեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է յիսուն փրանք Ոմն է (Պ. Պահատուրեանի ձեռամբ) :

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ. Ուզունեան եւ ընտանիքը իրենց որդւոյն ամուսնութեան առթիւ 50 փրանք, Պ. Սիմոն Ուզունեան (կնքահայր) 25 (Փարիզ), Պ. Յակոբ Պօյաճեան (Մարսէյլ) յիսուն փրանք :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Կեդր. վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ. 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :

Կը նախագահէ ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Ճաշագին 15 Փր :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – Էթիէնի եւ շրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հողաբարձութեան դիմել մը – կրրտութեան, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգիստի համար :

Մատուռը բաց է ամէն Կիրակի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժամը 14.30ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, Կիրակի օր : Ջուարթ անակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան, Ամանորեան Ցայգօնք, Դեկտ. 31ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ, ճոխ կերուխում : Մանրամասնութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ դրասենեակը :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթ – թէյասեղանը Փետրուար 16 – ին, Մեզոն տէ Սանթրօ, *ժամը 15էն 20 :*

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սփըլանտիտի մէջ :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ.) ժամը 3 – 6, Մշակոյթի Տան իր դրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ : *Կարեւոր օրակարգ :*

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կանանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր 14ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Օթէլ Սլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ, բացառիկ շուքով :

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան աւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13-ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճաշագին 15 փրանք :

Հանգանակութիւն չկայ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախմբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գին 3 Փրանք :

Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 27 NOVEMBRE 1968
Le Numéro 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11373 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.373

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան անբունդի (ՁՈՄ) եւ կազմակերպութեամբ այս առթիւ կազմուած յանձնախումբի մը, Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ յուշի երեկոյ մը, նուիրուած Շ. Նարդունիի : Ընտիր հասարակութիւն մը եկած էր լեցնել Ֆարալիք սրահը, ի յարգանս մեծ գրագէտի յիշատակին :

Շօփէնի մահերգէն ետք, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, խօսնակը, Ե. Գրիգորեան բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ Կարօ Մեհեան, որ իր ճառին սկիզբը յիշեց նախ Նարդունիէն հազիւ երեք շաբաթ ետք մահացած, Ժիրայր Միսաքեանը.— «Ամառուան երկու ամիսները յաջորդաբար եւ անողոքօրէն մեզմէ խլեցին հայ մշակոյթի անդաստանին երկու արժէքաւորներ՝ Շ. Նարդունի եւ Ժիրայր Միսաքեան :

«Միսաքեան ծնած ու սնած արեւմտահայ երբեմնի Պոլսոյ մէջ, պատերազմէն յետոյ անցաւ Լոնտոն, երկար տարիներ ներկայացուցիչը եղաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան, յետոյ մեկնելով Ամերիկա, մաս կազմեց «Հայրենիք»ի խմբագրութեան եւ հանրային կեանքի մէջ, լայն գործունէութեան լծուեցաւ հայերէն թերթերու մէջ թէ բեմերու վրայ : Զգուտ հրապարակագիր, խոր համոզումներու տէր, աննահանջ գաղափարապաշտութեան մէջ, Ժիրայրը, տիրացած անգլերէնի եւ հայերէնի, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի ծանօթ մօտէն, քսան տարի շարունակ, լուռ ու անտրտունջ ճգնած է, որպէսզի պատրաստէ երեքլեզուեան բառարան մը, տասնեակ հատորներով, որոնք եթէ կարելի ըլլայ ամբողջութեամբ ձեռք ձգել, մեր մշակոյթը օժտուած կ'ըլլայ արժէքաւոր գործով մը »:

Ապա, նախագահը պատմեց իր առաջին հանդիպումը Նարդունիի հետ — Նամակով — երբ ցուրտ առաւօտ մը, կ'աշխատէր իր գրասենեակին մէջ եւ ցրուիչը իրեն կը բերէր թերթերու հետ, երկու նամակներ, մէկը անսովոր հաստատութեամբ՝ Նարդունիէն .— «Մինչեւ այդ, շեշտեց Կարօ Մեհեան, Նարդունին եւ ես անձնական ծանօթութիւն չունէինք, ոչ իսկ կը թղթակցէինք, բայց իբրեւ անդամները «Յառաջ»ի ընտանիքին, ինչպէս սովոր էր ըսել մեր անփոխարինելի խմբագրապետը, յաճախ ժամադրուած կ'ըլլայինք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ»:

Եւ նախագահը կը յիշատակէ Նարդունիի 27 էջնոց նամակը, ուր ողբացեալ գրագէտը կը պատմէ Տէրնտասը, իր ծնած օրը, եւ Տէրնտասի տօնակատարութիւնները իր գիւղին մէջ, ու կը շարունակէ.— «Տէրնտասեան շունչով ու ոգիով այս տղան, կը խորհիմ թէ եթէ այդ տօնակատարութեան հանդէպ այդքան խոր սէր ունէր, պատճառն այն չէր որ ինք այդ օրն էր ծնած, պատճառն այն չէր նաեւ որ թերեւս Տէրնտասի խարոյկը իր պատանեկան յիշողութեան մէջ ամէնէն տպաւորիչն էր, պատճառն ա՛յն էր, իմ կարծիքով, առաւելագոյն պատճառն այն էր, որ Նարդունին ինքը, հոգիով եւ էութեամբ Տէրնտասի խարոյկ մըն էր, որ յանկարծ յայտնուեցաւ եւ բոցավառեցաւ մեր անդաստանին մէջ եւ իր ջերմութիւնն ու լոյսը տուաւ մեզի : Տէրնտասեան շունչով եւ ոգիով այս պատանին, որ հազիւ աչքերը բացած լսած է դպրեվանքի զանգակին ղօղանջը մագլցած է վանքի ծառերուն վրայ մինչեւ կատարը, կուրտած է տղոց հետ պատռելով շալիկ կամ քիթ ու բերան, այս տղան մինչեւ իր կեանքի վերջը մնաց գիւղացի այս բառին ամէնէն ազնուական իմաստով »:

Կարօ Մեհեան, ապա, կ'անցնի Նարդունիի գրականութեան որ մեր գրականութեան մէջ բերած է նորութիւն ու թարմութիւն՝ ոճի, պատկերներու, ըսելու ձեւի .—«Եթէ Նարդունիի հէքեաթները իրենց խորքին մէջ հարազատ կը մնան ձեւին, իր լեզուն սակայն կը տարբերի ընդհանրականէն եւ կը դառնայ առանձնապէս եւ բացառապէս Նարդունիական : Եւ իրապէս Նարդունիին համար, լեզուն ճարտարապետութիւն է, լեզուն երաժշտութիւն է, եւ լեզուն, վերջապէս, գեղանկարչութիւն է : ... Ա՛հ, եթէ Շաւարշը փոխանակ տարածելու իր ուսումնասիրութիւնները զանազան նիւթերու շուրջ, կեդրոնացած ըլլար մէկ կամ երկու գլխաւոր նիւթերու շուրջ, մեզի պարգեւած պիտի ըլլար բանասիրական ճիւղին մէջ արժէքաւոր գործեր»:

Ու նախագահը կ'եզրակացնէ .— «Նարդունի վերջապէս, մեր մշակոյթին մէջ անուն մըն է, որ մէկ որակումի տակ չի սեղմուիր եւ իր բազմապիսի կառուցումներով, ինչպէս նաեւ լայն հմտութեան հետեւանքով, մենք միայն մէկ բառ ունինք ըսելիք՝ Շաւարշ Նարդունի »:

Յանուն ՁՈՄի գրաւոր ճառ մը կարդաց Հրանդ Ակոնայեան, որ ծանրացաւ գլխաւորաբար Նարդունիի տեսակէտներուն եւ ըմբռնումին վրայ ՁՈՄի նկատմամբ: Յիշեց թէ արդէն մոռացութեան մոխիր ցանուած էր Ապրիլեան որբերուն վրայ, եւ ՁՈՄի հիմնադրութիւնը բողոք մըն էր օտարութեան եւ ձուլումի դէմ : Բանախօսը շեշտեց թէ մեր ժողովուրդը կ'ըսէ թէ միայն պտղաբեր ծառը կը քարկոծուի, ատոր համար է որ Նարդունի ծանրաբեռնուած խոր հմտութեամբ, շատ քարկոծուեցաւ : Ունեցաւ վէճեր, գրական եւ քաղաքական : Բոլորը հիմնուած են կուռ տրամաբանութեան վրայ եւ ոչ թէ անէկտոտներու վրայ : Ոմանք ի ծնէ նկարիչ են, ուրիշներ երգիչ կամ արուեստագէտ, բնութեան պարգեւն է, Նարդունի ի ծնէ բանասէր էր :

Տոքթ. Լեւոն Գրիգորեան, չկարենալով ներկայ ըլլալ առողջական պատճառներով, գրաւոր ճառ մը ղրկած էր զոր խօսնակը կարդաց : Տոքթ. Գրիգորեան կը ներկայացնէր գլխաւորաբար բժիշկ Նարդունին եւ կ'ըսէր ի մէջ այլոց .— «Բժիշկ Ասքանազ Այվազեան, գրական անունով Շաւարշ Նարդունի, 1927ին աւարտեց Փարիզի բժշկական համալսարանը: Բայց օրինական պատճառներով չկրցաւ կիրարկել բժշկական արուեստը : Այսուհանդերձ տարի մը ծառայեց, իբրեւ ներքին բժիշկ, Ամիէնի հոգեխտաբանական հիւանդանոցին մէջ :

... Երբ 1926ին ձեռնարկեցի Բուժանքի հրատարակութեան, մեծ Շաւարշին, Միսաքեանի քաջալերութեամբ, անմիջապէս Շ. Նարդունիի աշխատակցութեան դիմեցի, որովհետեւ արդէն պատրաստուած բժիշկ էր, եւ մանաւանդ ժողովուրդին մատչելի գրական լեզու մը ունէր, ինչ որ անհրաժեշտ էր բժշկա– առողջապահական ժողովրդական ամսաթերթի մը համար : Մանաւանդ որ մատի վրայ կը համրուէին այն արուեստակիցները որոնք ի վիճակի էին ժողովրդականացնելու բժշկական արուեստին եւ գիտութեան տուեալները : Չորս տարի շարունակ Նարդունի իր եռանդագին աշխատակցութիւնը բերաւ «Բուժանք»ին, ոչ միայն իր շահեկան յօդուածներով, որոնք բժշկագիտական ըլլալով հանդերձ գրական կտորներ էին, այլեւ ուղղելով աշխատակիցներէն ոմանց լեզուն կամ ոճը, անշուշտ անոնց համաձայնութեամբ, երբ լեզուն կամ ոճը դժուար հասկնալի էին կամ խորթ կը հնչէին :

«... Եւ սակայն, հակառակ բժշկաառողջապահական գիտելիքներու տարածումին համար թափած իր եռանդուն աշխատանքին, Նարդունի՝ մտերիմ շրջանակներու մէջ կը յայտարարէր թէ բժշկութեան չի հաւատար : Այս ներքին հոգեկան հակասութիւնը քմայք մը, պութատ մը միայն պիտի նկատուէր եւ կարեւորութիւն պիտի չունենար, եթէ զինք չմղէր անտեսելու իր առողջական վիճակին քայքայումը եւ անտարբերութեամբ ընդունելու մասնագէտներու յանձնարարած դարմանները : Ինչ որ պատճառ եղաւ իր արագահաս մահուան, Հայութիւնը զրկելով բազմաթիւ արժէքաւոր գործերէ որոնք կիսաւարտ մնացին : Ափսոս որ կիսաւարտ աշխատասիրութիւններու կարգին պէտք է դասել նաեւ հայ բժշկագիտական համայնագիտարանը, որուն պատրաստութեան ձեռնարկած էր տարիներ առաջ : Այդ համայնագիտարանին մաս կազմող արդէն պատրաստ բայց փոքրաթիւ յօդուածները, որոնցմէ մէկ քանին պարբերաբար լոյս տեսան, գրական գոհարներ են, որոնց ամբողջութիւնը կը խոստանար հոյակապ գործ մը կազմել :

Բայց Նարդունիին զուտ գրական եւ բժշկագրական հրատարակուած եւ հրատարակելի գործերը արդէն հարուստ հունձք մը կը կազմեն, արժանի հայ ժողովուրդի երախտագիտութեան, որ վառ պիտի պահէ անոր յիշատակը :

Յարգանք իր գործին եւ յիշատակին» :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ
ԻՐ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԳԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ՝ 700 ՖՐ.

Երկուշաբթի օր, մինչ Ֆրանքը ինքզինքը կը գտնէր լումայափոխութեան եւ շուկաներու եւ սակարաններու մէջ, շատ խիստ հակակշիռ մը կը սկսէր գործադրուիլ սահմանագլուխը երբ Ֆրանսացի մը արտասահման կը մեկնէր : Արդարեւ ներկայիս առաւելագոյն գումարը զոր Ֆրանսացի ճամբորդը կրնայ արտասահման տանիլ 700 ֆրանք է, ասոր 500ը տարադրամով ըլլալու պարագային, միայն երկու հարիւր ֆրանս. ֆրանք կրնայ տանիլ : Գործի մարդիկ իրաւունք ունին օրական երկու հարիւր ֆրանքի, պայմանաւ որ 2 հազար ֆր.ը չանցնի: Այս առընչութեամբ առաջին օրուան (Երկուշաբթի) եղած խուզարկութիւնները Օրլի թոյլ տուին որ օդակայանը պահուին 15 միլիոն ֆրանսական հին ֆրանք, զոր ճամբորդները կը փորձէին դուրս հանել :

Անկէ զատ մէկ ամսուան պայմանաժամ կայ Ֆրանսա բերելու համար արտածման արտադրութեանց փոխարժէքը տարադրամով :

Նաեւ պարտադիր է յայտարարել մինչեւ մէկ ամիս արտասահման գտնուած շէնքերն ու յարկաբաժինները, կամ յանձնել բոլոր տարադրամները :

× Միացեալ Նահանգները պատրաստ են իրենց բաժինէն (հինգ հարիւր միլիոն տոլար) աւելի տալ Ֆրանսայի : Առաջին առթիւ՝ երկու հարիւր միլիոն տոլար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ եղեռնափորձ մը կատարուած է այն դատաւորին դէմ որ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտած էր այն կինը, որ ապտակած էր վարչապետ Քիզինկէրը: Անծանօթներ քարկոծած են դատաւորին բնակարանը :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ հականասրական բուռն ցոյց մը տեղի ունեցած է, ըստ Պէյրութ հասած ճամբորդներու: Քանի մը հոգի սպաննուած են եւ քանի մը տասնեակ ալ վիրաւորուած ըստ նոյն աղբիւրներուն: Ցոյցը սկսած է համալսարանին մէջ :

ՍԱՅԿՈՆԷՆ կը հաստատեն թէ Հարաւային – Վիէթնամը պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ բանակցութեանց :

« ՆՈՅԸՍ ՏՕՅՉԼԱՆՏ» առաջին անգամ ըլլալով պատերազմի մը կարելիութիւնը կը նախատեսէ երկու Գերմանիաներու միջեւ : Արեւելեան Պերլինի համայնավար պաշտօնաթերթը կը ճշդէ թէ միայն «եղբայրասպան կռիւ մը պիտի չըլլայ»: Ըստ թերթին «այն իրողութիւնը որ Գերմանացիները պիտի կռուին Գերմանացիներու դէմ, պիտի նշանակէր դասակարգային պատերազմ մը, որ պատասխան մը պիտի ըլլայ արեւմտեան – գերմանական աշխարհակալական յարձակումին : Այդ պատճառով երկու բանակներու նոյն լեզուն խօսիլը կարեւոր երեւոյթ մը չէ» :

ՈՒԱԶԻ Նահանգին մէջ՝ Ֆրուասի, 14 «անկատար » պատանիներ ողջ – ողջ այրած են հրդեհի մը մէջ : Կը թուի թէ այս յատուկ հաստատութեան ապահովութեան միջոցները բաւարար չէին :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը դէպի Յորդանան արտաքսեց ութ Արաբներ որոնք դրդիչներ կը նկատուին, առանց նոյնիսկ սպասելու առջի օրուան մահափորձի քննութեան արդիւնքին: Արտաքսուածները գլխաւորաբար ուսուցանողներ են :

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հաղորդեն, թէ Չեխ կառավարութիւնը արգիլած է իր քաղաքացիներուն Արեւմուտք ճամբորդել՝ եթէ այդ ճամբորդութիւնը «չի համապատասխաներ պետութեան շահերուն »:

ՓԱՐԻԶԻ լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, Հանոյ եւ Վիէթքոնկ անհամբեր են վերսկսելու խօսակցութիւնները Մ. Նահանգներու հետ՝ Վիէթնամի հարցի կարգադրութեան համար : Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, խորհրդային ղեկավարութիւնը եւս կը փափաքի հարցին խաղաղ լուծումը տեսնել, որպէսզի իր յարաբերութիւնները բարելաւուին Մ. Նահանգներու հետ :

ԻՏԱԼԻՈՅ դէմոկրատ – քրիստոնեաները յայտարարեցին, թէ պատրաստ են կազմելու կառավարութիւն մը, մասնակցութեամբ ընկերվարականներուն եւ Հանրապետականներու:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հաղորդեն թէ շատ ծանր տագնապ մը ծնած է Ամերիկայի ամենահին սեւ ընկերութեան մէջ, ուր երիտասարդներ եւ հին աւանդապաշտներ բախում ունեցած են Գերագոյն Ատեանի շուրջ : Խնդիրը ծագած է այն օրը երբ անցեալ ամիս, կազմակերպութեան սպիտակամորթ փաստաբանը յօդուած մը հրատարակած է Նիւ Եորք Թայմզ Մէկըզինի մէջ, «սեւ հագած մարդիկ որ սպիտակ կը մտածեն» խորագրով, որ ծանր քննադատութիւն մըն էր Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Ատեանին եւ այդ պատճառով ալ անմիջապէս պաշտօնանկ եղած է :

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինքնաբերաբար հարց է յառաջանում : Դրանք նոյն այն անձնաւորութիւնները չե՞ն արդեօք, որոնց մասին յիշատակում է ինքը՝ բանաստեղծը իր «Ողբերգութեան մատեանի» մէջ, իբրեւ իր «թշնամիների», «բամբասանքների» եւ «խածնողների» : Նման ենթադրութեան համար որոշ հիմք են տալիս այն կասկածները, որ եղել են ժամանակին Նարեկացու հօր, նրա ուսուցչի եւ իր՝ Գրիգորի նկատմամբ, իբրեւ հերձուածողների :

Ահա ինչ է գրել այդ կապակցութեամբ Մ. Աբեղեանը Նարեկացուն նուիրուած իր մեծարժէք ուսումնասիրութեան մէջ. «Թէ ինչո՞ւ են թշնամացել եւ բամբասել նրան, այդ չի իմացւում նրա Մատեանից. անհաւանական չէ «Յայսմաւուրքի» հաղորդածը, թէ նրան ամբաստանում էին իբրեւ հերձուածողի : Նրա հայրը՝ Խոսրով Անձեւացեաց Եպիսկոպոսը, իր ծերութեան հասակում բանադրւում է իրեն ձեռնադրող Անանիա Մոկացի կաթողիկոսից իբրեւ հերձուածող : Նրա ուսուցիչ Անանիա Նարեկացին, ինչպէս իր խոստովանութեան գրից երեւում է, «մերձիմահ վիճակում, ոչ ինքնաբերաբար, այլ կատարելով կաթողիկոսի հրամանը՝ անիծել է Թոնդրակեցիներին», ամենայն հաւանականութեամբ, այն պատճառով, որ Խոսրով եպիսկոպոսի եւ կաթողիկոսի միջեւ տեղի ունեցած վէճերից յետոյ կարող էր կասկած ծագել եւ Անանիա Նարեկացու ուղղափառութեան մասին, քանի որ խնամիական կապեր կային սրա եւ Խոսրովի միջեւ, եւ Անանիա Նարեկացուն էր աշակերտում Խոսրովի որդին՝ պատանի Գրիգորը : Շատ հաւանական է, որ նոյն կասկածն եղել է եւ Գրիգոր Նարեկացու մասին, քանի որ սա էլ գրած ունի Թուղթ ընդդէմ Թոնդրակեցի աղանդաւորների :

Աբեղեանի առաջ քաշած վերոյիշեալ վարկածը մեր կարծիքով բաւական հիմնաւոր է եւ հաստատւում է համապատասխան առարկայական կռուաններով : Այդ վարկածի հիմնաւորմանը նպաստում են ամէնից առաջ Նարեկացու գրական ստեղծագործութիւնները, մասնաւորապէս նրա «Ողբերգութեան Մատեանը» : Այստեղ առկայ են այնպիսի միտումներ ու գաղափարներ, որոնք կարող էին դժգոհութիւն յառաջացնել ժամանակի հոգեւոր եւ աշխարհիկ վերնախաւերի շրջանում, հիմք տալով նրանց հերձուածող կամ աղանդաւորների համակիր համարելու «Նարեկի» հեղինակին,

Այդօրինակ միտումներից ու գաղափարներից են,

Ա) Նարեկացու համարձակութիւնը՝ պաշտօնական եկեղեցուն շրջանցելով անմիջական հաղորդակցութեան մէջ մտնելու երկնային տիրոջ հետ եւ «ի խորոց սրտից» բխած իր խանդավառ խօսքով յանուր մարդկութեան կատարած մեղքերի համար թողութիւն հայցելու անձամբ Աստծուց, որը յիշեցնում է միջնադարեան հայ աղանդաւորների (մծղնիկեաններ, Թոնդրակեցիներ) համապատասխան դիրքորոշումը, որով Աստծու հետ հոգեւոր հաղորդակցութեամբ միացած մարդու համար աւելորդ էին համարւում եկեղեցին ու նրա խորհուրդները (մարդը իր գործած մեղքերի համար պէտք է անձամբ խոստովանէր միայն Աստծուն, քանի որ ոչ եկեղեցին եւ ոչ էլ քահանան նրան ոչ մի օգնութիւն չէին կարող ցոյց տալ այդ գործում) :

Բ. «Ողբերգութեան Մատեանի» հեղինակի խորհրդածութիւնները մի կողմից՝ «խռովարար առաքեալների», «անկնդրուկ քահանաների», «Գողամիտ հազարապետների», «չահարար վաճառականների», «Թարմատար թագաւորների», «ոսկեկործան կայսրերի», միւս կողմից՝ «ամէնուր մրրկող աղքատութեան հնոցի» մասին, որոնք հեռուից հեռու արձագանքում են ժամանակակից հասարակական կեանքում տիրող ընկերային անհաւասարութեան ու անարդարութեան վերաբերեալ Պաւլիկեանների եւ Թոնդրակեցիների մտքերին, համընկնում՝ գոյքերի արդար բաժանման, մասնաւոր սեփականութեան վերացման, եկեղեցական կալուածների համայնացման նրանց առաջադրած պահանջներին :

Գ) «Ողբերգութեան Մատեանի» էութիւնը կազմող «մարդապաշտութեան» եւ «աստուածապաշտութեան» գաղափարները, որոնք զգալի չափով համընկնում են մարդու եւ Աստծու նկատմամբ Թոնդրակեցիների մօտեցմանը : Պերճախօս է այս տեսակէտից այն փաստը, որ հակադրուելով իրենց նիւթապաշտութեան մէջ մեղադրողներին, Թոնդրակեցիները հաւաստել են, որ իրենք ոչ թէ նիւթապաշտ, այլ աստուածապաշտներ են, դրա համար էլ ոչինչ են համարում խաչը, եկեղեցին, քահանային, անգօսնում են եկեղեցական ամուսնութիւնն ու պսակը (նրանց կարծիքով կատարեալ սէրն այն է, երբ մարդիկ սիրով են մերձենում միմեանց : Դա բխում է Աստուծոյ պատուիրանից եւ հաճելի է Քրիստոսին, որովհետեւ ինքը Աստուած սէր է եւ սիրով միաւորուելն է կամենում եւ ոչ թէ եկեղեցական պսակը) :

Մ. Աբեղեանի վարկածի անուղղակի հաստատումն են, մեր կարծիքով, նաեւ Նարեկացու մասին պատմող հայ ժողովրդական աւանդութիւնները, որոնց մէջ դժուար չէ նկատել այն միտումների ու գաղափարների բանահիւսական իւրօրինակ անդրադարձումները, որ մենք տեսանք վերեւում, մի կողմից «Ողբերգութեան Մատեանի», միւս կողմից՝ Թոնդրակեանների եւ աղանդաւորական միւս ուսմունքների մէջ : Այդ աւանդութիւնների ճանաչողական գլխաւոր արժէքը տուեալ դէպքում, ոչ այնքան նրանց մէջ արձագանք գտած պատմական այս կամ այն փաստի ճշգրտութիւնն է, որքան էլ նշանակալից լինի այդ փաստը, ինչքան պատմութեան տրամաբանութիւնը, դարաշրջանի ընդհանուր մթնոլորտը, եւ յատկապէս այն կարծիքն ու ըմբռնումը, որ ունեցել են Հայաստանի ժողովրդական լայն զանգուածները Հայոց ազգային հանճարի մասին : Ըստ պատկերի խիւում ռամկացնելով Գրիգոր Նարեկացուն եւ հրաշագործ յատկութիւններ վերագրելով իր սիրելի հերոսին, հայ ժողովուրդը նրան դարձրել է սեփական նուիրական յոյզերի ու մտորումների մարմնացումը, իր երազանքների ու ակնկալութիւնների իրականացնողը, նրա միջոցով մերկացրել ու դատապարտել է չարիքն ու անարդարութիւնը, հաստատել ու փառաբանել է բարին ու արդարը :

Ժողովրդական աւանդութիւնների մէջ առկայ վերոյիշեալ անդրադարձումներից են :

Ա) Աստծու կարեւոր մասնակցութիւնը աւանդութիւնների մեծ մասին մէջ՝ Նարեկացու կատարած հրաշագործութիւնների ժամանակ :

Բ) Նարեկացու եւ պաշտօնական եկեղեցու ներկայացուցիչների միջեւ մի քանի աւանդութիւններում առկայ հակամարտութիւնը :

Գ) Այն անսահման ու բոլորանուէր մարդասիրութիւնը, որ երեւան է բերում Նարեկացին անխտիր բոլոր աւանդութիւններում :

Դ) Առանձին աւանդութիւններում պաշտօնական եկեղեցու կողմից օրէնքի ուժ ստացած կրօնական ծէսերի ու խորհուրդների նկատմամբ Նարեկացու կատարած զանցառումները (Ուրբաթ օրուայ պասի մոռացումը, միջնորդութիւնը Աստծու առաջ՝ դժոխքից դրախտ տեղափոխելու Տիգրիս գետի վրայ կամուրջ չինող կռապաշտ վարպետին) :

Ե) Հասարակ մարդկանց (հովիւ, աղքատ պառաւ, վանքի կամ տանուտիրոջ համար աշխատող մշակներ) նիւթական ու աշխատանքային ծանր պայմանները բարելաւելու գործում Նարեկացու դրսեւորած մտահոգութիւնը մի շարք աւանդութիւններում եւայլն :

Բերուած փաստերը, թւում է թէ, բաւական որոշակի լոյս են սփռում Գրիգոր Նարեկացու Թոնդրակեցիների հետ ունեցած կապի վրայ : Նոյն այդ փաստերը միաժամանակ հաւաստում են մի իրողութիւն, որ ժողովրդի ընդերքից եկած հնօրեայ աւանդախօսները աւելի ճիշդ են ընկալել գաղափարական այն աղերսը, որ իրականում գոյութիւն է ունեցել Թոնդրակեցիների եւ Նարեկացու միջեւ, քան մեր օրերի որոշ գիտնականները : Դիւրագայթօրէն խառնելով Թոնդրակեցիների դէմ Նարեկացու կողմից հարկադրաբար գրուած «Թղթից», այդ գիտնականները անջրպետ են սահմանել մեծ բանաստեղծի եւ հայ հասարակական մտքի ժամանակի առաջաւոր հոսանքների ներկայացուցիչների միջեւ : Նրանք անտեսել են, որ Նարեկացին ոչ առաջինն է եւ ոչ էլ վերջինը ինչպէս անցեալում, այնպէս էլ նոր ժամանակների գիտութեան ու մշակոյթի ականաւոր գործիչների շարքում, որոնք իրենց նկատմամբ տարուող հալածանքներից խուսափելու համար ստիպուած են եղել առերես դատապարտել սեփական դաւանանքները իսկ :

ՓՐՈՖ. Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՍՏՈՂ
ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴ ԿԷՕԶԻՒՊԷՕՅԻՒՔԵԱՆ

Հայ մարզական կեանքի ամէնէն ընտիր ներկայացուցիչներէն մէկն ալ եղաւ Բիւզանդ Կէօզիւպէօյիւքեան :

Ռօպըրթ Քոլէճի ընթացքը փայլուն կերպով աւարտելէ ետք, ուր իր մտքին ու հոգիին հետ մարմինն ալ մարզեց, դառնալով այսպէս մտաւորական, բարոյական ու ֆիզիքական արժէքներով օժտուած տիպար անհատականութիւն մը մեր իրականութեան մէջ, ուսուցչական պաշտօնի կոչուեցաւ նախ Պարտիզակի ամերիկեան ու ապա Պէրպէրեան վարժարաններուն մէջ : Իր աւանդած ու նախասիրած ճիւղերու կարեւորագոյններէն եղաւ մարզական շարժումը, որուն մեծ զարկ տուաւ : Հայ մարզիկներու սերունդ մը պատրաստեց, որ փայլուն յաջողութիւններ ունեցաւ Հայկական Ողիմպիականներու մէջ : Ինք ալ իր կարգին մէկ ամէնէն աչքառու մարզիկներէն մին հանդիսացաւ Հայկ. Ողիմպիականներուն մէջ, ուր գրեթէ իր մասնակցած բոլոր ճիւղերուն առաջնութիւնները կը խլէր : Մասնաւորաբար Հայկական երկրորդ Ողիմպիականին մէջ իր յաջողութիւնը շատ մեծ եղաւ եւ օրուան ախոյեան հանդիսացաւ : Բարձրութիւն ցատկելու հայկական իր մրցանիշը (մէկ մեթր 70) երկար ա-

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

Օր մը երբ ճաշի պատրաստութիւն կը կատարուէր, պահապաններու պետը դղեակի խոհանոցը մտաւ : Պրիամը ահագին յատոյ մը ձեռքը սեպղին կը ջարդէր ապտաքեղի պէս :

Այս դահնայի տեսքը վախ պատճառեց մարդասպանին եւ սիրտը լեցուեցաւ կասկածով :

— Պրիա՛մ, մայրդ ո՞ւր է, հարցուց :

= Մա՛յրս, պատասխանեց խեւը, չե՞ս տեսներ, կ'եռայ, կը պղպջայ, եւ ցոյց տուաւ խոշոր պտուկ մը, որուն մէջ իշխանական ճաշին յատուկ խառնուրդը կը պատրաստուէր :

— Անպէտ անասուն, աչքդ բաց ամա՞նն ալ չես ճանչնար :

= Չէ՛, անիկա մայրս է. ան է գիս կերակրողը, ըսաւ տղեկը եւ սաստօտելով հեռացաւ դէպի պարտէզ, խոշոր պտուկը գրկած :

Ներկաները անոր ետեւէն վազեցին, շատ ուշ էր, պտուկը ջարդ ու փշուր եղած էր եւ բովանդակութիւնը ցաք ու ցրիւ, խեղճ խելառն ալ այրուցքներով վիրաւոր :

Այդ իրիկուն թագաւորը ցամաք հացով գոհացաւ եւ առ ի մխիթարութիւն, մտրակել տուաւ անգթօրէն կուտը պակասը :

Իրիկունը ըստ սովորութեան երբ տուն վերադարձաւ անտէր որբուկը, պատահարը պատմեց իր սիրական մօր :

— Զաւակս, ո՛հ զաւակս, այդ կերպ պէտք չէ ըսէիր, խրատեց մայրը :

= Ի՞նչպէս պէտք է ըսէի ուրեմն :

— Զաւակս, հարկ է ըսէիր.— ահա կաթսան, որ թագաւորի առատաձեռնութեան շնորհիւ կը լեցուի ամէն օր :

= Շատ լաւ մայրիկ, վաղը այդպէս կ'ըսեմ :

Յաջորդ օրը ատեանը վերակազմուած էր եւ թագաւորը կը խօսակցէր իր վերակացուին հետ :

Վերակացուն ընտիր մարդ մըն էր, լաւ սնած, ուժեղ, մարմնեղ, ունէր հերաթափ կնտակ գլուխ մը՝ հաստ վիզին վրայ : Եւ այնպիսի պարտպանաց փոր մը, որ արդէն կ'ըլլար թեւերը ծալելու : Ունէր նաեւ երկու փոքրիկ սրունքներ անկարող իրենց վրայ կրելու այդ փքացած զանգուածը :

Մինչ վերակացուն կը խօսակցէր թագաւորին հետ, Պրիամը անոր մօտենալով սկսաւ համարձակութեամբ թափահարել անոր մեծակառոյց փորը ըսելով բարձրաձայն.

— Ահաւասիկ այն կաթսան որ լեցուած է ամէն օր թագաւորին առատաձեռնութեամբ :

Աւելորդ է ըսել որ թագաւորը զայթակղած՝ սաստիկ բարկացաւ. ատենակալներն ալ անշուշտ եւ անուղղայ տղան ստացաւ իր «հանապազօրեայ հացի» տեղ փառաւոր եօթը պոչով խարազանի ծեծը : Սակայն իրիկունը դղեակին մէջ հոս հոն իրարու ականջին կը փսփսային իրողութիւնը աւելցնելով որ յաճախ խենթերը ճշմարտութիւններ կը յայտնեն անգիտակցաբար :

Երբ Պրիամը յաջողեցաւ խոյս տալ, դժուարաւ իր խրճիթը հասաւ եւ ամէն ինչ պատմեց մօրը :

— Ա՛խ, որդի, իմ դժբախտ զաւակս, այդպէս չեն ըսեր :

= Մայրիկ անուշիկ, ի՞նչպէս հարկ է ըսել ուրեմն :

— Պէտք է ըսել.— ահաւասիկ բոլորին սիրելի եւ ամենահաւատարիմ պալատականը անմնման :

= Այո, մամա, վաղը անտանկ պիտի ըսեմ :

Եւ վաղը չուշացաւ, եւ ըստ օրինի թագաւորին բացառիկ ընդունելութեան մեծ հանդիսութիւնը կը կատարուէր : Ամբողջ աւագանին ներկայ էր. նախարարներ, պաշտօնէութիւն եւ թագաւորին բացառիկ շնորհքը վայելող նշանաւոր անձնաւորութիւններ :

Գեղանի տիկիններ իրենց արդուզարդով օրուան փառքը կ'աւելցնէին : Ներկաներէն իւրաքանչիւրը կը ջանար արքայական ժպիտին արժանանալ. մինչ նորին վեհափառութիւնը անտարբեր իր նախ... տիր չունին կարկանդակ կերցնելով զբաղած էր եւ Պրիամի մունջ-կատակներով զուարճանար, Պրիամը պահ մը կ'աշխատէր չունին վիզը ձեռք առնել կամ ... քաշել ամէնուն ուշադրութիւնը գր...լով : Շունը դժգոհ կը կաղկանձէր, Պրիամ կը գնահատէր ըսելով

— Ահաւասիկ թագաւորին ամենասիրելի եւ հաւատարիմ պալատականը՝ ... ժանի վարձատրութեան :

Այս անգամ արքան սրտանց ծիծաղեցաւ եւ բնականաբար բոլոր ներկաները անոր ուրախութեան մասնակից ... կեղծաւորութեամբ :

Արարողութիւնը հազիւ վերջացած թագաւորը մեկնեցաւ, անհամբեր ... ոտնցքներու եւ ոտքերու հարուածներ ... խուսափելու համար, մեծ տաժանքով խոյս տուաւ խեղճ տղան այս անախորժ փոթորիկէն :

Եւ հողմավար չոր ճիւղի մը պէս, ... մօրը գիրկը ապաստանեցաւ :

— Այդպէս պէտք չէ ըսէիր, խեղճ...

= Ի՞նչպէս ուրեմն մայրիկս :

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(3 – Շար.)

...ւթն չէր կոտրուած ։ Իր մէջ, բարոյական ու հոգեկան բարեմասնութիւններն ալ չափազանցութեան տանելու աստիճան զարգացած են ու իր կրօնաբարոյագիտական ըմբռնումներով բարիին ու չարին որոնումին նուիրուած է ։ Իր հոգիին բարձրութեան տեսակ մը չափանիշը տալու համար, կ'արժէ, ականատեսի պերճախօսութեամբ, երեւոյթ մը մատնանշել ։

Ցետ պատերազմեան Հ․Մ․Ը․Մ․ի Ողիմպիականններէն մէկուն ընթացքին, կեցած երկարութիւն ցատկելու գաւառական պաշտօն ունէինք՝ ինք եւ ես ։ Մրցանիշը երեք մեթր 06ով կը պատկանի իրեն ։

Այս ճիւղին օրուան գլխաւոր մրցորդն է իր աշակերտներէն Սիմոն Քասաբեան, որ այս մասնագիտութեան մէջ, գրեթէ իր վարպետին համարժէք արդիւնք մը կը ներկայացնէ ։ Այսպէս է որ, ան, իր ոստումներէն մէկուն ընթացքին, մրցանիշին հեռաւորութեան սահմաններուն մէջ ինկաւ ։ Երկար երիզամեթրը՝ մէկ ծայրէն ինքս բռնած, միւսով Բիւզանդն է որ պիտի ստուգէ հեռաւորութիւնը ։ Իր երկար մատիտը խրելով աւազին մէջ, կը բոնկլին ճզած հետքին վրայ, յանկարծ ուրախութեամբ բացագանչեց թէ Սիմոն Քասաբեան մրցանիշը կը կոտրէր կէս սանթիմեթրի աննշան տարբերութեամբ մը ։

Ինքնաւէր ու պզտիկ հոգիի տէր մէկը, որոնց նմանները կ'ողողեն հրապարակը, կրնար շատ դիւրաւ խարդախել արդիւնքը, մատիտը թեթեւ մը դէպի առաջ թեքելով ու հեռաւորութիւնը ներկայացնելով երեք մեթր 055 կամ առնուազն մրցանիշին հաւասար ։ Սակայն ատիկա չըլլէ զատ, մեր տիպար մարզիկ դաստիարակը ճիշդ հակառակը ըրաւ, արդիւնքը ցոյց տալով ի նպաստ իր աշակերտին ։

Ընդունինք որ այս երեւոյթը հոգիի ազնուութեան բացառիկ յատկանիշ մը կը ներկայացնէ, որ քիչերուն տրուած է ։

Մարզական դաշտը ձգելէ ետք, իր կապը սակայն երբեք չխզեց շարժումին հետ ։ Եթէ իբր մարզիկ չմասնակցեցաւ, ներկայ էր սակայն ամէն անգամ իբր դատաւոր, ըլլայ պատերազմէն առաջ թէ անկէ ետք տեղի ունեցող Ողիմպիականներուն ։

Շատ կարճատեւ անդամակցութենէ մը ետք, Հ․Մ․Ը․Մ․ի Կեդր․ վարչութեան մաս չկազմեց իր չափազանց ծանրաբեռնուած զբաղումներուն պատճառաւ, բայց միշտ եղաւ անոր կողքին ու երբեմն աշխատակցեցաւ «Հայ Սկաուտ»ին ։

Մասնաւորաբար իր դերը մեծ եղաւ, մարզական եւ սկաուտական շարժումը հայ որբանոցներէն ներս տարածելուն մէջ ։

Իբր խնամատարութեան ընդհ․ տնօրէն՝ ուրկէ կախում ունէին Պոլսոյ բոլոր որբանոցները եւ ըմբռնելով այն բարերար ազդեցութիւնը զոր պիտի գործէր ֆիզիքական ու բարոյական դաստիարակութիւնը, հոգիով ու մարմնով խաթարուած հազարաւոր որբերուն վրայ, ամէն կերպով մղում տուաւ մարզական շարժման ու մարմնակրթանքը պարտաւորիչ դարձուց նորաբաց որբանոցներուն մէջ ։

Նորահաստատ՝ Գուլէլիի Կեդր․ Որբանոցի այդ շարժումը վարելու պատասխանատուութիւնը ուզեց վստահիլ ինծի ։ Թէեւ ակիզբը վարանումով, բայց ի վերջոյ իր կրկնակի պնդումներուն վրայ էր որ յօժարեցայ տեղի տալ իր ցանկութեան ։ Բիւզանդին ըմբռնումով, նման լայնածաւալ գործ մը գլուխ հանելու համար, դժուարութիւններէն չվախցող եւ շարժումին սիրահար ուժ մը պէտք էր եւ ոչ թէ անգործ մնացած՝ ամսականի կարօտ թեկնածու մը ։

Թէ որքան յաջողեցանք, շնորհիւ կէօզիւպէօյիւքեանի քաջալերանքին, մեր այդ յանձնառութեան մէջ, տոր ապացոյցը թող տան Գուլէլիի Որբանոցին տարեվերջի մարզական փայլուն վիճակը եւ հաստատութեան հազարի հասնող սաները ։

Ի զուր չէ որ, Որբանոցի պաշտօնս թողելուս առթիւ, Թէոդիկի խնդրանքին վրայ, իր 1922ի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին համար կատարած տարեկան ընդհանուր մէկ տեղեկատուութիւնս, նուիրուած՝ Գուլէլիի մարմնակրթական ու սկաուտական շարժումներուն, կը վերջացնէի հետեւեալ տողերով ․

« Իսկ ինչ որ բոլոր որբերուն նուիրական պարտականութիւնն է — զոր կը յուսամ թէ թոյլ կուտան ինծի կատարելու իրենց կողմէ —, այդ ալ իրենց ջերմագին շնորհակալութիւնն ու երախտագիտութիւնն է հանդէպ այն անձին որ գիտցաւ թափանցել որբ պատանիին հոգին խորը, կարելի եղած չափով անոր փափաքներուն գոհացում տալով․ նոյնպէս մեր ամէնուս սիրելի այս շարժումին յաջողութիւնն ալ գլխաւորաբար կը պարտինք իրեն, քանի որ ինք եղաւ միայն քաջալեր եւ օժանդակող այս ուղղութեամբ կատարուած ռեւէ ձեռնարկի ։ Իբրեւ որբերու ճշմարիտ ու գուրգուրոտ բարեկամ, իր անունը ոսկի տառերով քանդակուած պիտի մնայ, ինչպէս իր հին աշակերտներուն՝ նոյնպէս եւ ամէն որբի սրտին ։ Գուշակեցիք անշուշտ, կ'ակնարկեմ խնամատարութեան ընդհ․ տնօրէն Պ․ Բիւզանդ Կէօզիւպէօյիւքեանի՝ որ մեր կրթական վարիչներուն մէջ միակն է, կարելի է ըսել, այս տեսակէտով գործին մասին խոր ըմբռնում ու հաւատք ունեցող » ։

Հայ մարզական կեանքը հպարտ է նոյնպէս իրմով ու շատ բան կը պարտի իրեն ։

ԳՐ․ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Նոր Տարուան Առթիւ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻՇՏ ՅԱՋՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԻՈՆ․— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի պարահանդէսը, Նոյեմբեր 16ի Շաբաթ իրիկունը, եկաւ անգամ մը եւս հաստատելու թէ կանացի այս կազմակերպութիւնը կը վայելէ մեծ համակրանք Լիոնի հայ գաղութին մէջ, ըլլայ երիտասարդներու, ըլլայ նուազ երիտասարդներու մէջ ։

Շարպոնիէր – Լէ – Պէնի քազինոյին շքեղ սրահը չուտով լեցուեցաւ վայելուչ բազմութեամբ մը ուր կային նաեւ Ֆրանսացիներ որոնց ծանօթ էր թէ Ֆ․Կ․Խ․ի պարահանդէսը միշտ յաջող երեւոյթ մը կ'ըլլայ ։ Կէս գիշերուան մօտ արդէն կարելի չէր գտնել ազատ սեղան մը ։

Այս անգամ եւս, թերեւս անցեալ անգամներէ ալ աւելի ցայտուն կերպով, Խաչուհիներու ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակուեցաւ ։

Զուարթ անակնկալներ բազմաթիւ էին մեծ ջանքով եւ ծախքով պատրաստուած այս երեկոյթին ընթացքին, որ շարունակուեցաւ մինչեւ վաղ առաւօտ ։ Մասնակցող բոլոր արուեստագէտները ջերմ ընդունելութեան գտան, բայց ամէնէն աւելի ծափահարուեցաւ Օր․ Էվլին Ռըստիկեան իր հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով ։

Երեկոյթին կիսուն, կազմակերպչուհիներէն մին, Տիկին Թութլեան կարդաց ուղերձ մը, Կապոյտ Խաչի գործունէութեան մասին եւ յիշեց թէ եթէ Օր․ Ալիս Ալթունեանի անունը բացակայ էր այս երեկոյթի յայտագրին վրայէն, պատճառը այն էր որ Կապոյտ Խաչի կողմէ Օրիորդը ղրկուած էր իբրեւ սանուհի Պէյրութի Փալանճեան ճեմարանը յառաջ տանելու համար իր հայկական ուսումը որպէսզի ապագային լիովին օգտակար ըլլայ Ֆրանսահայութեան ։

Յուսալի է որ այս երեկոյթին գտած ջերմ ընդունելութիւնը նոր ազդակ մը պիտի ըլլայ կապոյտ Խաչի վարչութեան եռանդին եւ Տիկինները, ու իրենց հին եւ նոր ընկերուհիները պիտի շարունակեն օգտաշատ գործունէութիւն մը, միարան եւ միասնական մթնոլորտի մը մէջ, ի նպաստ Լիոնի եւ շրջանի հայ կարիքներուն ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Իր գործերը կը ցուցադրէ Անթուանէթ Մոնտոն ցուցասրահին մէջ(1), Նոյեմբեր 27էն Դեկտեմբեր 17 ։

Երիտասարդ նկարիչին երկրորդ ցուցահանդէսն է մայրաքաղաքին մէջ ։

(1) 9, Rue des Beaux-Arts, Galerie 9.

×

Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար յիշենք որ 1955 Հոկտեմբերին Սարգիս Տէր – Պալեան արժանացած է Փարիզ քաղաքի Վերմէյլ մեծ մետալին ։ Նոյն մետալին արժանացած են նաեւ ուրիշ հայ արուեստագէտներ ։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հրէական կազմակերպութիւն մը, օր մը ճաշ մը սարքած էր ամերիկացի կատակերգակ Գէպ Գալովէյի ի պատիւ ։

Հրաւիրեալ մը, եբրայերէն լեզուով պատմեց զուարճալի պատմութիւն մը ։ Միւս հրաւիրեալները կարգին, կատակերգակն ալ խնդաց կուշտ ու կուռ ։

Նախագահը զարմացաւ ։

— Չէի գիտեր թէ մեր լեզուն գիտէք, ըսաւ ժպտելով ։

— Բառ մը անգամ չհասկցայ, պատասխանեց կատակերգակը ։ Բայց ձեր վրայ վստահութիւն ունիմ ։

×

Պիզմարք կ'ըսէր իր բարեկամներուն ․

— Մարդիկ ոչ մէկ ատեն կը ստեն այնքան շատ, որքան կը ստեն ընտրութենէ մը առաջ, պատերազմի մը ընթացքին եւ որսորդութենէ մը ետք ։

×

Ֆրանսացի գրագիտուհի Ֆրանսուազ Սականն օր մը ըսաւ, իր մէկ բարեկամուհիին ․

— « Տարիք մը կայ՝ ուր կիները գեղեցիկ ըլլալու են սիրուելու համար ։ Յետոյ կուգայ տարիք մը՝ ուր կիները սիրուելու են, գեղեցիկ մնալու համար ։

×

Օր մը, թերթ մը սխալմամբ գրած էր, թէ անգլիացի գրագէտ Ռիտուըրտ Քիփլինկ մեռած էր ։ Քիփլինկ անմիջապէս նամակ մը գրեց յիշեալ թերթին ․

« Տրուած ըլլալով որ ընդհանրապէս լաւ աղբիւրներէ կ'առնէք ձեր լուրերը, այս մէկն ալ ճիշդ ըլլալու է ։ Ուրեմն, հաճեցէք ջնջել իմ բաժանորդագրութիւնս, որ այլեւս ոչ մէկ օգուտ պիտի ունենայ ինծի » ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (352)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ․ ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Թէօտիւլ Ժիլնորման տեղեկալը, — այս է անոր անունը — անթերի կերպով ունէր այն բոլոր պայմանները, որոնց պէտք ունի պաշտօնատար մը, որպէսզի կարենայ ըլլալ ինչ որ գեղեցիկ պաշտօնատար կը կոչուի ։

Աղջիկի հասակ ունէր, սուրը մէջքէն գիտէր յաղթական կերպով կախել եւ պեխին ակիչի ձեւ տալ ։

Շատ քիչ անգամ Փարիզ կուգար․ այնքան քիչ, որ Մարիուս երբեք ճանչցած չէր զայն ։

Երկու ազգական երիտասարդները, անունով միայն կը ճանչնային զիրար ։

Կարծեմ ըսինք արդէն թէ Թէօտիւլ սիրելի էր Ժիլնորման մօրաքոյրին, որ զայն յաճախ չտեսնելուն համար աւելի կը սիրէր ։

Մարդիկը չտեսնելը արտօնութիւն կուտայ ենթադրելու թէ անոնք ամէն տեսակ կատարելութիւններ ունին ։

Առտու մը անդրանիկ օրիորդ Ժիլնորման իր անվրդովութեան ներածին չափ յուզուած սենեակը մտած էր ։

Մարիուս պզտիկ ճամբորդութիւն մը եւս ընելու համար դարձեալ հրաման ուզած էր մեծ հօրմէն, ըսելով թէ նոյն օրը իրիկուան պիտի ուղեւորէր ։

— Գնա, պատասխանած էր մեծ հայրը, եւ Պ․ Ժիլնորման յօնքերը ճակատին վեր մղելով շարունակած էր մեկուսի․

— Գիշերը ուրիշ տեղ կը պառկի վերապարտութեամբ ։

Օրիորդ Ժիլնորման սաստիկ չփոթելով իր սենեակը ելած եւ սանդուխին վրայ «զարմա՛նք» աղաղակած էր մեկուսի, «բայց ո՞ւր կ'երթայ արդեօք», հարցուցած էր ինքնիրեն ։

Սիրային աւելի կամ նուազ ապօրինի արկած մը, կիսաստուերի մէջ կին մը, ժամադրութիւն մը, գաղտնիք մը կ'ընդնշմարէր, եւ պիտի չդժուարանար, եթէ կարենար իր ակնոցը դէպի հոն ուղղել ։

Գաղտնիքի մը համը զայթակղական տեսարանի մը երախայրիքի եղանակին կը նմանի ։

Սրբասուն անձերը չեն քամահրեր այս համը ։

Սուտ բարեպաշտութեան թաքուն դարաններուն մէջ հետաքրքրութիւն մը կայ գայթակղութեան նկատմամբ ։

Արդ, օրիորդ Ժիլնորման դէպքի պատմութիւն մը գիտնալու անորոշ ախորժակով գրաւուած էր սաստիկ ։

Քիչ մը մոռնալու համար այս հետաքրքրութիւնը որով իր սովորականէն քիչ մը աւելի կը յուզուէր, օրիորդը իր տաղանդին ապաւինելով սկսած էր բամպակով բամպակի վրայ յօրինել կայսրութեան եւ Վերահաստատութեան ժամանակի այն ծաղկահիւս նկարներէն, որոնց մէջ շատ կառանիւներ կան ։

Գործը ձանձրալի, գործաւորն ալ վէս էր ։ Քանի մը ժամէ ի վեր իր աթոռին վրայ նստած էր երբ դուռը բացուեցաւ ։

Օրիորդ Ժիլնորման քիթը վեր վեր ցուց․ տեղակալ Թէօտիւլ իր առջեւն էր, եւ ռազմական ձեւով բարեւ կուտար անոր ։

Օրիորդը երանութեան աղաղակ մը հանեց ։ Կին մը թող պառաւ մը, թող գռօներես մը, թող կրօնաւէր մը, թող մօրաքոյր մը ըլլայ, հոգ չէ, երբ իր սենեակին մէջ նիզակաւոր մը կը տեսնէ, միշտ հաճոյք կը զգայ ։

— Ի՞նչպէս եղաւ որ հոս եկար, Թէօտիւլ, պոռաց ։

— Անկէ կ'անցնէինք, եւ ահա առիթ ունեցայ գալու, մօրաքոյր ։

— Համբուրէ ուրեմն զիս ։

— Պատրաստ եմ, ըսաւ Թէօտիւլ ։

Եւ պագաւ զայն ։ Ժիլնորման մօրաքոյրը գնաց իր գզրոցը բացաւ ։

— Անշուշտ շաբաթ մը պիտի մնաս մեզ մօտ ։

— Այս իրիկուն պիտի մեկնիմ, մօրաքոյր ։

— Անկարելի բան ։

— Ճիշդ կ'ըսեմ ։

— Կ'աղաչեմ, մնացիր, իմ պզտիկ Թէօտիւլս ։

— Սիրտս այո կ'ըսէ, բայց պատուէրը՝ ոչ ։ Խնդիրը պարզ է, ահա պատմեմ․ ուրիշ տեղ կը փոխադրուինք պահպանութեան համար․ Մըլէօն էինք, հիմա Կայոն պիտի փոխադրուինք ։ Հին պահնորդարանէն դէպի նորը երթալու համար Փարիզէն պէտք է անցնիլ ։ Երթամ մօրաքոյրս տեսնեմ, ըսի ։

— Ահա ուրեմն յոգնութեանդ փոխարէն, ըսաւ ան ։

Եւ տասը լուի տուաւ անոր ։

— Ուրախութեանս համար, ըսել կ'ուզէք, սիրելի մօրաքոյր ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար․)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէ – սինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շէնք սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր. ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ըն – թացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական գունաւոր նկարներ :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քօնմավէն*, Բ. կայան Համասի սրճարանը : Դարձ. Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :*

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ե. Պարսումեան (Քու – էյթ) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օհաննէսեանի (Քուէյթ) անոնց երկրորդ զաւկին՝ Արա – յի ծննդեան առթիւ :

×

Տէր եւ Տիկին Էտուար Ճօլօլեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Նարդունիի գործերու հրատարակութեան ֆոնտին, իրենց ա – մուսնութեան առթիւ : (Ստանալ «Յա – ռաջ»էն) :

×

Վէնսէնէն Տիկին Սողոմոնեան 80 ֆր. կը նուիրէ Նարդունիի գործերու հրատա – րակութեան ֆոնտին (ստանալ Յառաջէն) եւ Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին՝ 20 ֆրանք «Յառաջ»ի :

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան քսան ֆրանք կը նուիրեն Նարդունիի գործերու ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 15 ֆրանք «Յառաջ»ի :

×

Մարսէյլէն Տէր և Տիկին Սուրէն Ար – զումանեան վաթսուն ֆրանք կը նուիրեն Նարդունիի գործերու ֆոնտին եւ Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին՝ 20 ֆրանք «Յա – ռաջ»ի :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցա ակ – ցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ար – մենուհի Պանտիկեանի, Տէր եւ Տիկին Վ. Պանտիկեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Գարմիլէ Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Պ. Սառաճեան եւ զաւակ – ներուն, Տիկին Իսկուհի Հիւսեանի եւ զա – ւակներուն նաեւ Լօռենեան, Փափազ – եան ընտանիքներուն ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՆ – ՏԻԿԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Կէնճեան կը նուիրեն յիսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի ծովահայ – եաց նոր շէնքին գնումին, փոխան ծաղ – կեպսակի, ողբ. Օննիկ Պօյաճեանի կըս – կըծալի մահուան առթիւ :

Այրի Տիկին Տիրուհի Թաճեան (Սար – սէլ) կը նուիրէ երեսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի ծո – վահայեաց նոր շէնքին գնումին, իր ող – բացեալ ամուսնոյն մահուան 7րդ տարե – դարձին առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Ժան Աղեան կը նուիրեն յիսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խա – չի բարենպատակ ձեռնարկներուն, իրենց եղբօր Էլի Նէհանի (Նիւ Եորք) մահուան առթիւ :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նա – հանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Կեդր. վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ. 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :
Կը նախագահէ ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան:
Գեղարուեստական բաժին :
Ճաշագին 15 փրանք

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Ազգ. Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – է – թիէնի եւ շրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հողաբարձութեան դիմել մը – կըրտութեան, պսակի, յուղարկաւորու – թեան եւ հոգեհանգիստի համար :
Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 *Մարտ* 1969, *կէսօրէ ետք ժա – մը* 14·30*ին* :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան Կա – ղանդի ծառը Յունուար 12ին :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու – թեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, կիրակի օր : Ջուարթ անակնկալներ :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՏ 9ԻՆ

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ տարեկան ցերե – կոյթ – պարահանդէսը, ի նպաստ Օդափ. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքի գնու – մին: Մարտ 9ին, Ամպասատէօրի *սրա – հին մէջ :*

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրիորդներ ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆԻ, ԼՕԺԷՆԻ ԱԼԵՍԵԱՆԻ, Պ. Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌԸՆԷ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆԻ :
Պիտի երգուին՝ կրօնաշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ* հերոսական երգեր *ու* մեներգներ :

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE
GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme
ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 փրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ.) ժա – մը 3 – 6, Մշակոյթի Տան իր գրասենեա – կը 17 Րիւ Պլէօ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հա – ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան:

Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սը – րահին մէջ: Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :
Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանու – թիւններ :

Ճաշագին 15 փրանք :

Հանգանակութիւն չկայ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղ – բայրեան ենթակոմիտէի, Դեկտեմբեր 1 – ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Րիւ Ժէի ՍԷն Լուի *սրահը :*

Կը նախագահէ Ընկ. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական բաժնին մաս կը կազ – մեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարա – խումբը : Հանդիսութիւնը պիտի վերջա – նայ խնջոյքով : (Ճոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30 – ին, Զատիկեանի սրճարանը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
28
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
28 NOVEMBRE
1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11374
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.374

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բանաստեղծ եւ նկարիչ Բիւզանդ Թօփալեան, քանի մը խօսքով իր յարգանքը բերաւ Նարդունիի, յիշելով գլխաւորաբար «Մենք»ի շարժումը եւ այն ոգին որ կար այդ օրերուն : Շեշտեց Նարդունիի դերը գրական այդ շարժումին մէջ, որ եղած է եզակի :

Նարդունիի գործերու հրատարակութեան յանձնախումբի նախագահ՝ Արշաւիր Խանճեանեան գրաւոր ճառով վերլուծեց Նարդունիի գործը շեշտելով .—

« Շաւարշ Նարդունի, յաւէ՛տ ողբացեալ, ամէն հանդիսաւոր եւ լուրջ առիթով, միշտ ներկայացաւ գրաւոր ճառով : Եւ ի՜նչ ճառեր, Ամէնքս ալ, անխտիր լսած ու գնահատած ենք զանոնք : Ամէնքս ալ, առանց բացառութեան, ոգեւորուած, խանդավառուած, յափշտակուած ու վերացած ենք անոնցմով :

Ո՜վ կրցած է մոռնալ՝ Ապրիլ Տասնեւմէկի, Մայիս 28ի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան, զանազան նշանաւոր յոբելեաններու, Մշակոյթի Օրուան եւ ի սփիւռս հայ աշխարհի տուած այցերուն վերաբերեալ իր պատմական ճառերը : Գրագէտը զանոնք երկնած ու փտտահած է անողոք ժամանակին : Ամբողջական մը տաւորականը ապարէզ կը կարդար դաբերու աւերիչ ուժին՝ իր եզական ճառերով :

— «Նարդունի, յաւէտ ողբացեալ, ինքնուրոյն ճառերու սեռ մը մշակեց : Յուռթի հմտութեամբ : Արդիւնք՝ քրտնաթոր պրպտումներու : Ուշադրաւ՝ պատմական դէմքերու եւ դէպքերու վերլուծական, քննադատական ինքնատիպ գիւտերով : Թաթթուն՝ մռայլ դառնութեամբ : Օծուն՝ խռովքով եւ մերթ դաժան բարկութեամբ : Համեմեալ՝ նուրբ հեգնանքով եւ բարի ծիծաղով : Վաւերական գեղակերտներ՝ իշխանական լեզուի : Փարթամ գոհարներ՝ շքեղ պատկերներու եւ վսեմական ոճի :

«ի մի ամփոփուած՝ սուտ, հոյակապ հատոր մը պիտի կազմէին, հատընտիր էջերու, Նարդեան ճառերը : Յորդ շահեկան, ուսուցչական, պատգամաբեր, Թելադրական, ոգեղինական, խթան՝ խոր հերդածութեանց եւ խոր խոկումներու, հաւատոյ հանդանակ, այլ մանաւանդ, ներշնչարան՝ հպարտութեան եւ պարծանք »:

Բանախօսը ապա կ'անդրադառնայ Նարդունիի կենսագրականին, զոր կուտայ Նարդունիէն մէջբերումներով, ուր յաւէտ ողբացեալ գրագէտը կը յիշէ Տէրնտասը Արմաշէն Փարիզ, ծնած օրը, ապա, 1968ին երբ կ'ողեկոչէր իր եօթանասունամեակը ու կ'ըսէ .— Ահաւասիկ ձեզի, Շաւարշ Նարդունին, յաւէտ ողբացեալ, որ, ամբողջական նուիրումով, ծառայեց հայ ժողովուրդին, պաշտեց Մեծասքանչը, «աշխարհարժող, հարըստութիւն » նկատեց զայն, գինքը «փեսայ» կարդեց անոր, պեղեց, պեղեց մեր ազգային պատմութիւնը, պահապանութիւնը ըրաւ հայկական Այգեստանին, անտէր ձգեց իր սեփական այգին : Այդ պատճառաւ, յաճախ մեղադրուեցաւ : Առ ի պաշտպանողական՝ գրեց իր մէկ հուսկ բանը «Եդին Զիս Պահապան Այգեստանի, Զայգին իմ ոչ պահեցի », որ յուշիչ նշխար մըն է ինքնակենսագրական նշմարներու : Հրատարակուելու պատրաստ մատեան, թէպէտ ընդլայնելի, իր խօսք կառուցմամբ, Նարդունի զայն խմբագրեց՝ «Հեռու իր բնակարանէն, որբացած՝ իր գրքերու մտերմութենէն : Ափսո՜ս, պիտի չկարենար գրել այլեւս այնուհետեւ : Պիտի չկարենար գրել : Պիտի չծորէր յորդահոսան գրիչը : Ան պիտի ցամքէր ընդ միշտ : Ինչ ահաւոր աղէտ իրեն համար : Նարդունի ապրեցաւ գրելու համար : Ու մեռաւ, որովհետեւ պիտի չկարենար գրել այլեւս, պիտի չկարենար գրել ...

Ու Արշաւիր Խանճեանեան կը հասնի իր եզրակացութեան .— « Շաւարշ Նարդունի, յաւէտ ողբացեալ, ազնուական դէմք մըն էր : Մեծ իմացականութիւն մը : Շատ մեծ սիրտ մը : Քաջ, չխտակ : Աբարքներովը հաւատարիմ, ոչ թէ հակասական՝ իր բանին, իր գրին, իր բոլոր յանձնառութեանց :

Վեհ խոյանքներու, գաղափարաբանութիւններու տողերուն՝ մեծ գործերու անդուլ ձգտումին կեանքը ապրեցաւ :

Խոնարհութիւն՝ Նարդունիի քառամսեայ քաղցրաքաղցր յիշատակին »:

Նախագահին՝ Կարօ Մեհեանի կը պատկանէր փակման խօսքը, որ այս անգամ գլխաւորաբար ծանրանալով հանրային դէմքին եւ գաղափարական անձին, շեշտեց .— « Նարդունի եղաւ նաեւ պայքարի մարդ, ինչպէս գրականութեան մէջ երբեք չմտահոգուեցաւ թէ իր գրականութիւնը կ'ըմբռնե՞ն բոլորը եւ երբեք չըփնտռեց զանգուածային համակրանք իր գրականութեան հանդէպ, նաեւ հանրային կեանքի մէջ, Նարդունի եղաւ այն բացառիկ դէմքերէն, որոնք ջիղ եւ ողնայար ունին եւ որոնք իրենց արժանապատուութիւնը կը փնտռեն միայն այն իրողութեան մէջ, որ իրենք ոչ ամէնուն համար են ոչ ալ ամէնուն : Նարդունի եղաւ իր գաղափարներու անդրդուելի պաշտպանը : Սխալ է իր կողմէ, իր գրքերէն մէկուն վրայ գրուած «Ճանկերս բացած» վերնագրով կատուի նկարը : Ինչպէս իրեն կ'ըսէի, ինք կատու չէր, վագր էր, որ պիտի յարձակէր անխտրաբար եւ աննահանջ կերպով, անվախ եւ խիզախ կերպով եւ եթէ հարկ ըլլայ փետէ ու փարատէ :

... Նարդունի տեղ մը կ'ըսէ՝ «Ես Դաշնակցական եմ հոգիով եւ խանդավառութեամբ, հաւատքով եւ պարծանքով : Պակաս է այս բացատրութիւնը : Նարդունի Դաշնակցական էր առաւելապէս խառնուածքով : Ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ : Շարքային չէր Նարդունի, որովհետեւ կաղապարի մէջ սեղմուելու ընդունակ չէր : Բայց մնաց Դաշնակցական, Դաշնակցական այն իմաստով, որ իրեն համար, Դաշնակցութիւնը եղաւ ոչ կազմակերպութիւն ոչ ալ կուսակցութիւն : Կուսակցութիւն չեղաւ այն իմաստով, որ դասակարգային շահերու բերումով կամ որեւէ որոշ վարդապետութեան մը հետեւանքով, մարդիկ կը հաւաքուին եւ խմբակցութիւն կը կազմեն : Դաշնակցութիւնը մեր ժողովուրդի անցեալին ողբումներու, պարտութիւններու եւ յաղթանակներու եւ վեց հարիւրամեայ գերութեան պատճառած տառապանքէն ծընած, եթէ կ'ուզէք նոր օրերու Վահագն մըն էր, իր թերութիւններով եւ առաւելութիւններով որ մեր կեանքէն ներս մըտաւ : Դաշնակցութիւնը, առաւելապէս այն հերոսներն էին, որոնց եթէ վիճակուած չէ իրենց ժառանգ ընդունիլ Հայկի լայնալիճ աղեղը, այսուհանդերձ իրենց բազուկներուն մէջ շողացուցին Տիգրաններէն եւ Մամիկոնեաններէն ժառանգուած Հայկազեան սուրը, բարձրացան մեր լեռներուն, ու սարերուն վրայ, որպէսզի ոչ միայն մեր ազատութեան արշալոյսը բերեն, այլեւ այսօրուան Հայաստանի հիմը դնեն : Այս ըմբռնումով Դաշնակցական է Նարդունի :

Օրուան նախագահը ապա յիշեց Նարդունիի վերջին այցելութիւնը Մշակոյթի Տուն, դաւառ մեկնելէ առաջ երբ իր սովորական յոռետեսութեամբ, ինքզինքը աթոռին վրայ ձգած կը կրկնէր իր յանկերգը՝ «կ'երթանք կոր» ու կ'աւելցնէր « եթէ մեռնիմ ցաւս այն պիտի ըլլայ որ դեռ կրնայի խածնել եւ այլեւս ի վիճակի պիտի չըլլամ »: Եւ նախագահը իր փակման խօսքը վերջացուց ըսելով .— «Վաբուժան կ'ըսէ . — « Թողէ՛ք որ մեծնամ եւ մտքիս հետ հսկայանամ » : Բնաւ թողելու կարիք չեղաւ Նարդունիին համար : Բաւեց իր վճիտ ու աննկուն կամքը որպէսզի մեծնայ եւ կը խորհիմ թէ ունիմ ձեր բոլորին լուռ հաւանութիւնը, կայսեր պատկանածը կայսեր տալու եւ ըսելու « եւ մտքով հսկայացայ » :

Այս յուշի երեկոյեան գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, որ ապրումով արտասանեց Նարդունիի «Երազիս մէջ տեսայ Հայաստանը», Մըկըրտիչ Պօղոսեան, Կարպիս Աֆրիկեանի ընկերակցութեամբ իր ծանօթ տաղանդով երգեց «Օտար ամայի ճամբէքի վրայ» եւ Կոմիտասի «Անտունին» զոր Նարդունի մտքով կ'երգէր իր մահէն շաբաթ մը առաջ : Երկու նոր տաղանդներ՝ Օր. Շիրինեան, թաւջութակով եւ Պ. Փ. Սամուէլեան, դաշնակով, եւ ծանօթ երգչուհի Օր. Շաքէ Պէնկեան իր հմայիչ ձայնով ամբողջացուցին գեղարուեստական յայտագիրը :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ

Ազգ. Ժողովին առջեւ, նախարարապետը պարզեց կառավարութեան ծրագիրը, ձեռք առնուած միջոցները, փըրկելու համար Ֆրանքը :

Դեկտեմբեր մէկէն սկսեալ վերջնապէս ջնջուած է գործատիրոջ վճարած հարիւրէն հինգ տուրքը ամսաթոշակներուն վըրայ (Բիւ տ'Իւզէնի յայտարարութեանց հիման վրայ), բայց ասոր փոխարէն շատ ծանր յաւելումներ կը կրեն Թէ Վէ Աի զանազան սակերը, ինչ որ կը նշանակէ գիներու յաւելում զանազան ապրանքներու վրայ : Այսպէս Թէ Վէ Աի (տուրք արժէքին վրայ աւելցած) 13 առ հարիւրի սակը կը բարձրանայ 15 առ հարիւրի, ամէնէն սովորական 16·66 առ հարիւրը 19 առ հարիւրի եւ վերջապէս բարձրացած սակը՝ քանէն 25 առ հարիւր : Ուրեմն կառքերու, եւ բազմաթիւ այլ ապրանքներու գիները կը բարձրանան : Միսը սակայն պէտք է աժաննայ որովհետեւ միսի փոխադրութեան վրայ եղած տուրքը ջնջուած է :

Կառավարութիւնը կարեւոր գեղչեր կ'ընէ իր պիւտճէին մէջ գլխաւորաբար ազգայնացուած հաստատութեանց նըպաստի զեղչ, բանակներու ծախքերու զեղչ, (ռումբ պիտի չպայթի Յաղագականի մէջ 1969ին ինչպէս նախատեսուած էր)եւ զեղչ կրթական ծրագրի պիւտճէին մէջ, ինչ որ բաւական բարդութիւններ պիտի ստեղծէ Է. Ֆօրի համար :

Pourquoi, Caïn?

Ի պատասխան այն բազմաթիւ ընթերցողներուն որոնք մէթր Ժախեանի ճառէն օրինակներ կը փափաքին ունենալ, կը յայտնենք թէ ի վիճակի կ'ըլլանք գոհացում տալու յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ առաջին անգամ ըլլալով լեարդի փոխարկում մը եղաւ, 30 տարեկան կնոջ մը վրայ : 24 ժամ եաք (Զորեքշաբթի) հիւանդին վիճակը լաւ էր :

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ, չեխ մտաւորականները (արուեստագէտ, գրագէտ, մտաւորական) բանաձեւ մը քուէարկած են ուր կը բողոքեն որ հակառակ եղած խոստումներուն, երկիրը վերադարձած է .— «Դորնփակ, սակարկութեանց եւ գաղտնի համաձայնութեանց քաղաքականութեան մը եւ քաղաքացիները կարելիութիւնը չունին քննադատելու կամ մասնակցելու : Բաղաքացիական ազատութեան սահմանափակումը եւ մաքրագործումը միշտ խօսքի ազատութեան դէմ եւ քննադատական մտածումի դէմ յարձակումով մը կը ըսկսի : «Կրնանք հասկնալ կարգ մը միջոցներու քաղաքական անհրաժեշտութիւնը, բայց պիտի չհրաժարինք երբեք քննադատական մտածումէն եւ բոլոր հարցերու շուրջ ազատ դատողութենէն : Պիտի չհրաժարինք մտածումէն, որ մշակոյթի պարտականութիւնն է եւ իրաւունքը » :

ՀՌՈՄԻ մէջ, Մառիանօ Ռումոռ իր խորհրդակցութիւնները սկսած է կարենալ դահլիճը կազմելու համար :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ խորհրդարանին առջեւ տնտեսական երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած են : Վարչապետը, ելմըտական եւ տնտեսական նախարարները իրենց ելոյթներուն մէջ, ջանացած են փաստել որ .— Ա) Վերարժեւորումը կարելի չէր եւ նոյնիսկ վտանգաւոր էր գերմանական տնտեսութեան համար : Բ) Դաշնակցային Գերմանիան կրցաւ սակայն համախոհութեան փաստ տալ իր դրացիներուն նկատմամբ : Գ) Արեւմըտեան Գերմանիոյ խաղացած դերը դրամական գետնի վրայ զինքը պիտի չմղէ առաջին տեղը գրաւելու քաղաքական գետնի վրայ :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն որ հանդստեան կոչուած Զօր. Արգիրոփուլոս զինուորական ատեանէ պիտի անցնի Դեկտեմբեր 9ին : Ամբաստանուած է որ դաւաճանած է եւ հեղինակն է «գործունէութեան ընդհ. ծրագրի» մը, որ գտնուած է ծայրայեղ ձախ կուսակցութեան գլուխներուն մէ ջ :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ կացութիւնը ծանըր է առջի օրուան ցոյցերէն եաք : Ոստիկանութիւնը եւ բանակը պաշարած են քաղաքը ինչպէս նաեւ Գահիրէն :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԷՆ վերջնապէս կը հաստատուի որ Հարաւային – Վիէթնամ պիտի մասնակցի Հանոյի հետ բանակցութեանց : Կը թուի թէ Ամերիկա նոր զիջումներ ըրած է եւ նաեւ խոստումներ : Գլխաւոր զիջումն այն է որ Սայկոնի մարդիկը պիտի վարեն պատուիրակութիւնը եւ տան որոշումները ու Ամերիկացիք երկրորդական դեր պիտի խաղան :

ՍԻԷՌԱ ԼԷՈՆԷԻ մէջ, բանակը եւ ոստիկանութիւնը կրակ բացած են ժողովուրդին վրայ : Պաշտպանողական վիճակ հռչակուած է արդէն երկրին մէջ :

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Երեւանը վարչական մեծ կեդրոն մը կը դառնայ ԺԵ. դարու սկիզբները, Թուրք – մէն Կարակոյունլու ցեղերու տիրապետութեան շրջանին: Կարակոյունլուները նախկին Արարատեան աշխարհի կեդրոնի մեծ մասէն կը կազմեն Երեւանի ընդարձակ կուսակալութիւնը (կամ խանութիւն) Երեւան կեդրոնով: Երեւանի մեզի ծանօթ առաջին խանը կամ կուսակալը Եաղուպ Բէկն է (1441), որուն Թովմա Մեծոփեցին իրաւամբ կը կոչէ բռնաւէր: Այդ թուականէն մինչեւ Արեւելեան Հայաստանի գրաւումը Ռուսիոյ կողմէ Երեւանը եղած է համանուն ընդարձակ խանութեան կեդրոնը, եւ մեր պատմագիրները զայն սովորաբար կոչած են «Այրարատեան աշխարհի մայրաքաղաք»:

Թուրք – պարսկական երկարատեւ պատերազմներու ընթացքին (1513 – 1735), քաղաքը բազմաթիւ անգամներ աւերուած (1579ին, 1604ին, 1724ին եւայլն) եւ անցած է ձեռքէ ձեռք: Սակայն հիմնականին մէջ մնացած է Պարսիկներուն ձեռքը եւ այդ իրողութիւնը իրաւական գետնի վրայ ճանչցուած է Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ կնքուած 1555ի եւ 1639ի պայմանագիրներով: ԺԸ. դարու 40ական թուականներէն մինչեւ 90ական թուականները Երեւանի խաները կիսանկախ դրութիւն մը կը ստեղծեն եւ իրարու կը յաջորդեն ժառանգական կարգով, բայց Աղամամէյ Խանի արշաւանքէն ետք նախկին դրութիւնը կը վերահաստատուի:

Հարուստ եւ բազմակողմանի նիւթեր հասած են մեզի Երեւանի խանութեան եւ անոր կեդրոնը եղող համանուն քաղաքին ԺԹ. դարու առաջին 25 տարիներուն վերաբերեալ: Այդ քառորդ դարը պարսկական տիրապետութեան վերջին շրջանն է եւ նախորդ ժամանակաշրջաններուն համեմատութեամբ կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են խանութեան եւ Երեւանի ներքին կեանքին մէջ:

Այդ շրջանին Երեւանի խանութեան սահմանները կը տարածուէին Հայկ. Գաբէն մինչեւ Արագածի հիւս. ստորոտները եւ Փամբակի լեռները եւ Ախուրեան գետէն մինչեւ Սեւանի լեռները՝ գրաւելով 24 հազար քառ. քմ. տարածութիւն: Գետերու ցանցը եւ ոռոգման կարելիութիւնները նկատի առնելով, խանութիւնը բաժնուած էր 15 վարչական շրջաններու՝ մահալներու (Վեդի – բասար, Գառնի – բասար, Զանգի – բասար եւայլն): Մահալներու կառավարիչները կը նշանակուէին խանին կողմէ եւ կը կոչուէին մելիքներ: Բնակչութեան հիմնական զանգուածը կը կազմէին Հայերն ու Ազերիները:

Իբրեւ խանութեան կեդրոն եւ կարեւոր բերդաքաղաք՝ Երեւանի մէջ գետեղուած էին վարչական մարմիններն ու բանակին մեծ մասը: Երեւանի խաներուն տրուած էր «սարդար» (զօրապետ, հրամանատար) տիտղոսը: Անոնք խանութեան կատարեալ տէրն ու տնօրէնն էին, իսկական շահերը, ինքնակալ իրենց խանութեան սահմաններուն մէջ: Երեւանի խանը պարսկական պետութեան ամէնէն ազդեցիկ պաշտօնեաներէն մէկն էր:

Սարդարը իր հայեցողութեամբ կը նշանակէր եւ կը հաւաքէր հարկերն ու տուրքերը, դրամ կը կտրէր, դատ ու դատաստան կը տեսնէր յանցապարտներուն հետ: Ան օրէնքներ հրապարակելու իրաւունք չունէր, բայց անոր կարգադրութիւնները օրէնքի ուժ ունէին խանութեան սահմաններուն մէջ: Իր զօրքին համար խանը արքունական գանձատունէն ամէն տարի կը ստանար պատկառելի գումար մը: Մեծ իրաւունքներու տէր էր մասնաւորապէս Երեւանի վերջին սարդարը՝ Հիւսէին – Ղուլի խանը (1807 – 1827): Շահը սարդարի ներքին գործերուն չէր խառնուեր, բայց այս վերջինը ենթակայ էր անոր գերագոյն իշխանութեան եւ պարտաւոր էր պաշտպանել իր խանութեան պետական սահմանները:

Վերջին սարդարի ժամանակ խանին եկամուտը, առաւելաբար գոյացած ուղղակի կամ անուղղակի տուրքերէ, մաքսերէ, տարեկան կը կազմէր 653.000 ռուբլի:

Անսահման չափերու կը հասնէր բռնակալի իրաւունքներով օժտուած սարդարին կամայականութիւնները: Մատի շարժումով մը կրնար փալախկայի (ճիպոտահարել) ենթարկել, պատուհասել եւ, նոյնիսկ, բերդին արեւմտեան ժայռերէն վար նետել ոեւէ մէկը:

Երեւանի սարդարի դիւանը բաղկացած էր չորս բաժիններէ — պալատի կառավարչութիւն, զինուորական ճիւղ, տնտեսական ճիւղ եւ ոստիկանութիւն: Դատական գործը կեդրոնացած էր մահմետական հոգեւորականութեան ձեռքին մէջ, բայց բողոքներ եւ հարցեր կ՚ընդունէր նաեւ ինքը՝ սարդարը, որ փաստօրէն խանութեան գերագոյն դատաւորն էր եւ ունէր նոյնիսկ մահապատիժ տալու իրաւունք:

Խանութեան գլխաւոր բոլոր պաշտօնները կը վարէին մեծ մասամբ խաները, բէկերը եւ միրզաները: Սարդարէն եւ անոր վէզիրէն զատ, խանութեան գլխաւոր պաշտօններն էին՝ խազնադար – աղասին (գանձապետ), սանդուխտար – աղասին (ծախսարար), ամբարդար – աղասին (մարանապետ), սերուֆիլ – բէկը (զօրապետ), դարուղան (ոստիկանապետ) եւայլն:

Խանութեան բանակը բաղկացած էր հետեւակներէ (սարբազներ), հեծեալներէ, հրետանիէ:

Քաղաքը, որ որեւէ մահալի մէջ չէր մտներ, կը կառավարէր ոստիկանապետը՝ դարուղան, որ կը նշանակուէր սարդարի կողմէ եւ պարտաւոր էր գրագելու քաղաքին կարգ ու կանոնով, հարկերու եւ տուրքերու հաւաքման գործով եւայլն: Դարուղան իր իշխանութիւնը կը գործադրէր եւզպաշիներու (հարիւրապետներ) եւ չաուշներու (տասնապետ) միջոցով: Քաղաքին պաշտօնեաները կը նկատուէին նաեւ պազարպաշին (շուկայի պետը), միրանդարը (կշռապետը) եւ միրաբը (ոռոգման առուներու աւագը):

Քաղաքին տնտեսութեան ճիւղերը կը կազմէին արհեստագործութիւնն ու արդիւնաբերութիւնը, բանջարաբուծութիւնը եւ, նոյնիսկ, երկրագործութիւնն ու անասնապահութիւնը:

ԺԹ. դարուն սկիզբը Երեւանի մէջ կը հաշուէին քանի մը տասնեակ արհեստներ, որոնք կը գտնուէին զարգացման տարբեր աստիճաններու վրայ: Քաղաքի իւրաքանչիւր 16,6 բնակիչին բաժին կ՚իյնար մէկ արհեստաւոր: Արհեստաւորներուն գրեթէ 44 տոկոսը հագուստ եւ կօշիկ արտադրողներ էին, 25 տոկոսը՝ կենցաղային իրեր պատրաստողներ եւ բնակչութեան կենցաղային պէտքերուն սպասարկողներ եւայլն:

Ամէնէն տարածուած արհեստներն էին՝ մաշկակարութիւն, դդակագործութիւնը, սափրիչութիւնը, հացագործութիւնը: Նոյն գործը ունեցող խանութները իրարու քով հաստատուած էին: Արհեստաւորներուն մեծագոյն մասը կը գտնուէր ծայր աստիճան աղքատութեան մէջ:

Արհեստաւորները, առեւտրականները եւ սեւ գործ ընող բանուորները համաձայն իրենց գործի տեսակին կը կազմէին համքարութիւններ, որոնց գլուխը կեցած էին ուստապաշիները: Համքարութիւնները հոս չունէին իրենց գրաւոր օրէնքները, կը կառավարուէին ու կ՚առաջնորդուէին սովորութիւններու եւ աւանդութիւններու հիման վրայ: Այդ ժամանակ Երեւանի համքարութիւններու թիւը կը հասնէր աւելի քան երեսունի:

Արհեստներէն զատ քաղաքին մէջ գոյութիւն ունէին նաեւ տնայնագործական տիպի կարգ մը արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ՝ ապակիի, թնդանօթաձուլարանի, վառօդի, գինիի, օղիի, օճառի եւ այլ «գործարաններ»:

ՓՐՈՖ. Թ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

«ԻՆՉՈ՞Ւ»

Երկար ամիսներէ ի վեր չնկուած յաջողութիւններ ծանուցանեցին որ պիտի ներկայացուէր Տիկ. Լիւսի Մալխասեանի վերոյիշեալ տիտղոսով «Հոգեբանական» ու «Ամէն ժամանակներու համար ժամանակակից» թատերգութիւնը:

Խօսելէ առաջ «Ինչո՞ւ»ի ներկայացման մասին, վայրկեան մը այստեղ թող թոյլ տրուի մեզի բանալ փակագիծ մը, մտնելու համար դառն խորհրդածութիւններու մէջ:

Եթէ քննական լուրջ ակնարկ մը նետենք մեր գաղութի գրական ու գեղարուեստական կեանքին վրայ, պիտի տեսնենք որ գրական ու գեղարուեստական մեր անդաստանը դարձած է Արշակաւան մը ուր կ՚ապաստանին ամէն տեսակի տափակութիւններ: Իրական ու վաւերական արժէքներուն քով կը սպրդին վանտալներ, որոնք առանց դոյզն իսկ խղճահարութեան ձեռք կ՚առնեն իրենց գրիչը, կը գրեն ու կը հրատարակեն գրական ամէն տեսակի գործեր:

Զրաւականանալով այսքանով, կան որ, առանց նոյնիսկ լաւ մը գիտակ ըլլալու իրենց մայրենի լեզուին, կը ձեռնարկեն թարգմանելու օտար լեզուներու՝ Յ. Թումանեանի, Զարենցի, Շիրազի եւ այլոց բանաստեղծութիւնները, կը թիմեն զանոնք հատորներու մէջ եւ հոն զետեղելով նաեւ օտար գրագէտներու գովաբանական յառաջաբանները, կը հրամցնեն զանոնք մեր հասարակութեան, որ, իր աւանդական եւ վտանգաւոր անկիրթութեամբ այդ բոլորը կուլ կուտայ հալած իւղի նման...

Այս հեղինակները երբեք ալ իրենց մաքէն չեն անցըներ թէ օտար գրագէտներու գովաբանական յառաջաբանները, որոնք արդիւնք են միայն ու միայն բարեկամական եւ խնամիական կապերու, ոչինչով կրնան քօղարկել այն տափակութիւններն ու թերութիւնները, մեղանչումի հասնող այն սխալները որոնք գոյութիւն ունին իրենց «թարգմանութիւն»ներուն մէջ:

Եւ այս բոլորին պատճառը այն է, որ մեր վաւերական գրողներն ու արուեստագէտները այնքան ալ մտահոգուած չեն այս վտանգաւոր վիճակին աղետալի հետեւանքներուն դիմաց: Անոնք կը բաւանան հետեւելով «ինչո՞ւս պէտք»ի դատապարտելի քաղաքականութեան:

Ժամանակ է որ մեր գրականութեան եւ արուեստներու անդաստանին մէջ հաստատուի «անկողմնակալ ոստիկանութիւն» մը որպէսզի աչալուրջ հսկէ ու ի պահանջել հարկին դատապարտութեան սիւնին գամէ բոլոր Արշակաւանցիները...

×

Դառնանք «Ինչո՞ւ»ին: Անիկա ներկայացուեցաւ նախանցեալ Երեքշ. Թէաթրը տէ վ՚Աոլի մէջ: Թատերագրութիւնը գրականութեան դժուարագոյն ճիւղերէն մէկն է: Չի բաւեր ըլլալ մտաւորական, հայերէն գիտնալ կարենալ գրելու համար թատերգութիւն մը: Փիէսի մը շէնքը կառուցանելու համար հարկ է տեղեակ ըլլալ թատերագրութեան ճարտարապետու-

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

— Հարկ է ըսէիր, ահաւասիկ մէկը, որ բոլոր եղածը կ՚ուտէ եթէ թոյլ տրուի:

= Շատ աղէկ մայրիկ, վաղը այդպէս կ՚ըսեմ:

Այս անգամ թաղուհիի ընդունելութեան չքահանդէսն էր: Թագուհին դահլիճ մտաւ ծածկուած թանկագին թաւիշներով եւ ժանեակներով, ճառագայթող զարդարանքով: Անոր միայն մանեակը քանի քաղաքներու տարեկան տուրքին համարժէք էր:

Բոլոր ներկաները երբ անվերջ կը հիանային՝ Պրիամը անմասն չմնաց, կոչելով.

— Ահաւասի՛կ, բոլոր եղածը կ՚ուտէ եթէ թոյլ տրուի:

Այս անգամ եթէ թագուհիին պաշտպանութիւնը չըլլար, շատ պէշ պիտի վերջանար:

— Գնա կորսուիր, թշուառական խենթուկ, ըսաւ թագուհին, եթէ գիտնայիր թէ այս բոլորը որքան ծանր կը կշռեն վրաս, զանոնք կրելու գիտողութիւն պիտի չընէիր:

Պրիամը այս անպատեհ միջադէպը եւս պատմեց իր մօր:

— Անվայել բաներ ըսած ես, տղաս:

= Ի՞նչ ըսելու էի մայրիկ:

— Պիտի ըսէիր, ահաւասիկ թագաւորին սէրն ու հպարտութիւնը:

Օրերը յաջորդեցին իրարու եւ օր մըն ալ ինքնակալը ըստ սովորութեան ամէն բանէ ձանձրացած՝ երբ կը պատրաստուէր որսի երթալ, հեծած իր նախընտրեալ զամբիկը, եւ անտարբեր կերպով մնաք բարով կ՚ըսէր թագուհիին, այդ միջոցին Պրիամը թափահարելով ձիուն պարանոցը պոռաց.

— Ահաւասիկ թագաւորին սէրն ու հպարտութիւնը:

Ինքնակալը ծուռ ծուռ ու թունալից նայեցաւ Պրիամին որ սարսափահար փախաւ հեռուէն գգալով բռածեծին կսկիծը:

Մայրը երբ տեսաւ անոր շնչահեղձ վերադարձը, ըսաւ.

— Իմ որբուկ ու անտէր տղաս, ալ մի երթար գղեակ, քեզ կը սպաննեն անոնք:

= Համբերութիւն մայրիկ, համբերութիւն, բնաւ չենք գիտեր ո՞վ կը մեռնի, ո՞վ կը մնայ:

— Ափսո՛ս, շարունակեց մայրը լալագին, երջանիկ մեռաւ հայրդ որ չտեսաւ ոչ իմ ոչ ալ քու ամօթապարտութիւնը:

= Համբերութիւն մայրիկ, օրերը իրարու կը յաջորդեն եւ բնաւ իրարու չեն նմանիր:

×

Գրեթէ երեք ամիսէն աւելի էր որ Պրիամի հայրը գերեզմանին մէջ զաւակներուն քովիկը կը հանգչէր առ յաւէտ, իսկ աղքին թագաւորը անզուսպ խնջոյքներ կը սարքէր ի պատիւ բազմաթիւ հրաւիրեալներու: Սովորաբար իր աջ կողմը վերապահուած էր իր պահակապետին եւ ձախը կը բազմէր գլխաւոր գործակատարը հասարակ: Այդ օրը սեղանը ծածկուած էր անուշահամ պտուղներով եւ բուրումնաւէտ ծաղիկներով, լուսաշողշող ճառագայթներով պարուրուած ներկաները անխտիր պահէ պահ ոսկեզօծ բաժակով գինի կ՚ըմպէին՝ ընտիր եւ թանկագին:

Երբ գլուխները սկսան տաքնալ, բոլորն ալ այլեւս բարձրաձայն կը խօսէին եւ արդէն մէկէ աւելի վէճ ու կռիւ տեղի ունեցած էր:

Պրիամը ամէն առնէ աւելի խենթ՝ գինի կը մատուցէր անխտիր եւ ոչ մէկ գաւաթ պարապ չէր թողուր, ու խորամանկօրէն մինչ մէկ ձեռքով ոսկեզօծ սրուակն ունէր, միւս ձեռքով արբեցած նստողներուն քղանցքները եռեւէն իրարու կը գամէր ճարտարօրէն նստարանին վրայ, որ երբ մէկը ուզէր ոտքի կանգնիլ միւսը իր հետ պիտի քաշքշէր: Քանի մը անգամ խորամանկութեամբ շրջանը կատարեց եւ արդէն լրացուցած էր իր փութաճեռնութիւնը, երբ արքան ողեւորուած բնականէն եւ գինիի տաքէն, հրամայեց Պրիամին.

— Խեղա՛ խեղկատակ, սեղանին վրայ ելիր եւ երգելով զուարթացուր ինծ:

Պրիամը զգուշութեամբ սեղան բարձրացաւ եւ ծաղիկներու մէջտեղ եւ խուլ ու խռպոտ ձայնով մը սկսաւ երգել հին երգ մը:

Ամէն բան կուգայ կարգով,
Մերթ անձրեւ կամ սաստիկ հով,
Ցերեկ ու գիշեր խոռով,
Մահն ու կեանքը քովէ քով·
Ամէն ինչ կուգայ կարգով:

Թագաւորը սաստիկ ջղայնացած ռոնաց·

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս մահաոիթ ո[illegible]րը, խելա՛գար, օ՛ն խնդացուր ինծ թէ ոչ կը լացնեմ ես քեզ:

Պրիամը անսովոր, վայրագօրէն նայեցաւ անոր եւ բեկ բեկ ձայնով վերսկսաւ երգել.

Մին յաջորդէ միւսին
Լաւ կամ վատ բախտը սին
Վրէժն արդիւնք յարձակումին,
Ճակատագիրն է յամր ու խուլ
Կուգան միշտ կարգով անդուլ...

ԽՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(4 – Շար.)

թեան կանոններուն , որոնք բազմաթիւ են, անհատնո՛ւմ :

Թատերական գործ մը, ինչպէս ամէն գործ կեանքի մէջ, սկիզբ մը ունի ու վախճան մը: Թատերագիրը պարտաւոր է իր գործին սկիզբն ու վախճանը ընթա – ցքնել հօրիզոնական գիծով մը, ընել այն– պէս՝ որ վերջինը լոյսը ըլլայ առաջի – նին :

Եւ տակաւին, ամէնէն կարեւորը, կայ տիպօկը: Այս մէկը աւելի փորձաքար մըն է հեղինակին համար : Իր գործին գրուցաբանութիւնները պէտք է ըլլան հե– պաս, մին միւսը իմաստաւորող նախա – պատութիւններ եւ ոչ թէ անհամ ու ան – կապ ճառամաբանութիւններ :

Իւրաքանչիւր դերակատարի մուտքը կամ ելքը պէտք է ունենայ իր գոյութեան լլիւ ու արդար իմաստը : Եւ տակաւին որք մը այլ կենսական պայմաններ, ո – րոնց թիւումը զանց կ՚առնեմ :

Այս բոլոր պայմաններէն զուրկ էր Տի– կին Լիւսի Մալխասեանի թատերգութիւ – նը :

«Ինչո՞ւ»ի նիւթին մասին չեմ ուզեր անդրադառնալ, վասնզի առանց վարանե– լու կը խոստովանիմ որ բան մը չհասկցայ եւ վստահ եմ որ մինակս չեմ չհասկցող – ներուն մէջ, այնքան որ անկապ էին ու անտրամաբանական գործին զրուցակա – նութիւնները :

Այսուհետ անշուշտ առարկողներ պիտի ըլլան, եւ առաջին հերթին հեղինակը ինքն իսկ, թէ «ողբերգութիւն»ը այնքան խոր էր ու այնքան «փիլիսոփայական», որ ան կը շօշափէր հարցեր՝ որոնք «ժամա – նակակից» էին «բոլոր ժամանակներուն», եւ առոր համար ալ իմ եւ շատ մը ուրիշ– ներու տկար ուղեղներուն համար՝ անմար– սելի :

Բայց գոնէ, փոքրիկ գաղափար մը տա– լու համար «խաղ»ին մասին նշենք քանի մը անցքեր: Առաջին տեսարանը կ՚անցնի ստեփանաշենի մը զբօսաննակին մէջ ուր եկած է Թերթի Թղթակիցուհի մը յայտնելու համար ստեփանապետին թէ կոտրուցած է իր ժամացոյցը եւ կը խնդրէ որ ոստիկանապետը գտնէ զայն : Այս խօսակցութեան ընթացքին է որ ոս – տիկանապետին հրամանով լուր կը տրը– ւի թէ հինգ պատանիներ յարձակում գործած են Ջութակահար ծերունի մը – ունեցածին մը վրայ , գողցած են անոր Ջութակը , իսկ ինքը՝ ծերունին վար իյ – նալով մահացած է : Եւ ասիկէ է որ կը սկը– սի «ողբերգութիւն»ը : Ոստիկանապետը խիստ հրահանգներ կուտայ որպէսզի ան– յապաղ ձերբակալեն յարձակում գործող– ները , որոնք, դարձեալ համաձայն հեռա– ձայնական տեղեկատուութեան, ապաս – տանած են դէպքին վայրը գտնուող տան մը մէջ: Կը ձերբակալուին պատանիները , կը բերուին ոստիկանապետին առջեւ որ զանոնք կը հարցաքննէ եւ սակայն ոչինչ կրնայ կորզել անոնց բերնէն, այնքան որ յամր են ու անմռունչ անոնք : Ցետոյ , պատանիները կը յանձնուին արդարու –

թեան ատեանին , ու բարի ու անձնուէր , երիտասարդութեան յաւերով մտահոգ – ուած փաստաբանի մը ջանքերուն շնոր – հիւ, ատեանը ազատ կ՚արձակէ «դատա – պարտեալ »ները (իմա՛ ամբաստանեալնե– րը):

Անշուշտ, հեղինակը դատարանի տեսա– րանին մէջ իր «հերոսներուն» բերնին մէջ դրած է նախադասութիւններ որոնք կը նկրտին իր գործին տալ «հոգեբանական» խառնուածք ու հագցնել անոր «փիլիսո – փայական» պատմուճան, եւ սակայն, ա– նոնք այնքան մակերեսային էին ու այն – քան թեթեւ, որ միայն խնդուք կրցան յառաջացնել սրահին մէջ :

Ընթերցողը պիտի հարցնէ, եւ իրա – ւամբ անշուշտ, թէ ո՞ւր մնաց առաջին արարին մէջ երեւցող թղթակցուհին, որ ըստ թատերայրութեան կանոններուն , գործին սկիզբն էր եւ հետեւաբար անմի– ջական կապ մը պէտք էր ունենար անոր լրումին հետ, եւ թէ ան արդեօք գտա՞ւ իր կորսնցուցած ժամացոյցը ...

Այդ հարցին պատասխանը ստանալու համար խորհուրդ կուտամ իրենց դիմել հեղինակին, քանզի ես, ինչպէս նաեւ սը– րահին մէջ ներկայ եղող հարիւրաւոր հանդիսականները այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ բացատրութիւն ստացանք ...:

Խաղարկութեան մասին ալ չենք կրնար շատ բան ըսել, տրուած ըլլալով որ ան կատարուեցաւ երիտասարդ ուսանողներու կողմէ , որոնց դերակատարութիւնը դըպ– րոցական հանդէսի մը սահմանէն դուրս չէր կրնար գալ, եւ հակառակ ներկայու – թեանը « քոնսէրվաթուարական»ի մը , «ողբերգութիւն»ը ունեցաւ խաղալէս ող – բերգական վախճան մը :

Ամէնէն ողբերգական վիճակը մեր սի – րելի ու թանկագին Հայկուհիին (Խորէն– եան –Լաչաանեը) էր : Տաղանդաւոր ար – ուեստագիտուհին գերմարդկային ճիգեր թափեց պահ մը գոնէ , իբրեւ ճախրող արծիւ, խոյս տալու ճահիճէն, սա – կայն անզօր մնացին իր ճիգերը , քանի որ այնքան ողբերգական կառոյց մը ունէր «ողբերգութիւնը» ... Իմ խորհուրդս թող ըլլայ իրեն, անգամ մը եւս չմտնել այդ – պիսի փորձանալի դրութիւններու մէջ , որ միայն նուազում կը բերէ իր արծուա– յին թռիչքներուն :

Խորհուրդ մըն ալ հեղինակին · գոնէ մեր գրականութեան թատերական մարզը հանգիստ թողու, յարգելով յիշատակը Սունդուկեաններու, Շանթերու եւ Շիր – վանզադէներու :

Վերջին խորհուրդ մը՝ կազմակերպիչ Տիկիններուն: Լաւ է, գնահատելի ու քա– ջալերութեան արժանի իրենց ստանձնած գործը : Գեղեցիկ գաղափար է օգնել ե – րիտասարդ ուսանողներուն : Սակայն պէտք է գիտնալ լաւագոյն ընտրութիւն – ներ ընել :

Ուրիշ անգամ , մենք քննադատած ենք այս պատուական Տիկիններուն գործու – նէութեան այս թերի կողմը :

Հայկական առած մը կ՚ըսէ .— « Շի –

տակ խօսողին ձին թամբած պէտք է ըլ – լայ , որպէսզի ճշմարտութիւնը ըսելէ ետք, նստի վրան ու փախչի ...»:

Մենք չենք հետեւիր այդ առածին : Ճշմարտութիւնը կ՚ըսենք , եւ եթէ հարկը պահանջէ, անգամ մը եւս կը կրկնենք , եւ սակայն ըսելէ ետք չենք փախչիր :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ

«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՕՐ»

Սիրելի Կեդրոնականցի ,

Անկէ առաջ որոշ ընդհատումներով ձեռնարկուած էր Կեդրոնականցիները ի մի հաւաքել որոշ թուականի մը Կեդրոնա– կան վարժարանի երդիքին տակ :

Զանազան պատճառներով, ցարդ կարե– լի չէր եղած տեւականացնել այս գեղեցիկ ձեռնարկը , որ քանի մը տարի գործա – դրուելէ ետք լքուած էր :

Արդ, ներկայիս Կեդրոնական Սանուցի նախաձեռնութեամբ, որոշուած է վերստ– ին վերակենդանացնել այս գաղափարը անոր տալով աւելի ընդհանրական բնոյթ բոլոր Կեդրոնականցիներու համար, ըլլան անոնք Իսթանպուլաբնակ կամ տարած – ուած ի սփիւռս աշխարհի :

Այս կարգի գաղափարները իրենց խոր – քին մէջ կը կրեն զգացական բնոյթ: Շեշ– տելու եւ շօշափելի ձեւ տալու համար այս գաղափարին, կը խորհուի անոր տալ խորհրդանշական, այսինքն արարողական հեմ մը, որ պիտի յենու միահամուռ ար – տայայտութեան մը վրայ :

Մեկնելով այս տեսակէտէն խորհուած է հաստատել «Բաժակի պահ» մը որ որո– ուած օրուան մը, տրուած ժամուն տեղի պիտի ունենայ, թէ Իսթանպուլի եւ թէ սփիւռքի մէջ՝ հոն ուր Կեդրոնականցի մը կը գտնուի :

Այդ պահը որ արտայայտութիւնը պի – տի ըլլայ Կեդրոնականցիներու հոգեկը – ցութեան, խորհրդանշական պատարագն է՝ նուիրումը Կեդրոնականցիներուն ի – րենց սրտի ու մտքի օրրանին :

Այս առաջադրութեամբ՝ աշխարհի չորս ծագերուն սփռուած Կեդրոնականցիներն ալ ընդգրկող «Կեդրոնականցիներու Օր» – ուան մը մէջ, Բաժակի Պահ հռչակուած կը յայտարարենք ամէն տարւոյ Դեկտեմ– բերի Բ. Կիրակին, յետ միջօրէի ճիշդ ժամը 13·30ը՝ իրենց գտնուած վայրին տեղական ժամով :

Հետեւաբար , այս տարի Դեկտեմբեր 8ին եւ նոյն ժամուն բոլոր նախկին Կեդ – րոնականցիները — ուր որ ալ գտնուին — հաւաքաբար կամ անհատապէս խորհըր – դանշական բաժակ պէտք է բարձրացնեն, Կեդրոնականի եւ անոր մեծ ընտանիքին ի պատիւ :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

Երկրագունդի արուեստական արբան – եակներուն շարունակաբար աճող թիւը նոր հեռանկարներ կը բանայ անոնց բազ– մապիսի օգտագործման համար : Մեքսի – քոյի Ողիմպիականին պատկերասփիւռի հաղորդումը արուեստական արբանեակի մը միջոցով, որ կը գտնուէր Ատլանտեան ովկիանոսին վերեւ , այն հիանալի ար – դիւնքներէն մէկն է, զորս ձեռք բերին հրթիռներ կառուցողները, ելեկտրոնիքի ճարտարագէտները եւ ուրիշ մասնագէտ– ներ : Օդերեւութաբանական արբանեակնե– րը, որոնք ամպերը եւ փոթորիկները կը ճշդեն, նախազգուշացնելով երկրագուն – դին վրայ գտնուող նոյնանման կայաննե– րը, արդէն գործնական մեծ նշանակու – թիւն ունին :

Օգոստոսին, Վիէննայի մէջ տեղի ու – նեցած Տիեզերքի հետազօտութեան եւ խաղաղ օգտագործման Միացեալ Ազգե – րու Խորհրդաժողովը յայտնաբերեց բազ– մաթիւ նոր կարելիութիւններ, զորս կը ներկայացնեն արուեստական արբանեակ – ները : Գործածելով լուսանկարչական գործիքներ, ռատար, ենթակարմիր ճա – ռագայթներ, ջերմութիւն չափող սարքեր եւ այլ միջոցներ այժմ կարելի է օժան – դակել մարդոց գործունէութեան տարբեր բնագաւառներուն մէջ, ինչպէս հողագոր– ծութեան , ջրաբանութեան, ովկիանա – գրութեան, երկրաբանութեան, քարտէ – սագրութեան, կենսաբանութեան եւայլն: Այսպէս, կարելի է յայտնաբերել ստո – րերկրեայ ջուրի եւ հանածոներու պաշար– ներ, հաստատել նախած հողերու տարա – ծութիւններ եւ բերքին սպառնացող վը – տանգներ, ճշդել ապագայ բերքին քանա – կը : Չափելով հողի ջերմութեան նոյնիսկ աննշան տարբերութիւնները, կրնանք յայտնաբերել ստորերկրեայ ջուրի ադ – բիւրները , ձիւնի քանակութիւնը ընդար– ձակ տարածութիւններու վրայ եւ գար – նանային ձիւնհալի արդիւնքները, ինչ որ մեծ կարեւորութիւն ունի երաշտի դէմ տարուած պայքարին մէջ : Արուեստա – կան արբանեակները ի վիճակի են նաեւ ճշդելու ովկիանոսներու մէջ վայող տաք հոսանքները , ձուկերու համախմբումը : Գունաւոր լուսանկարչութեան միջոցով , արբանեակները կրնան նոյնիսկ վարա – կի դաշտերը զանազանել գարիի դաշ – տերէն, նախած ջուրերը մաքուր ջուրե – րէն: Տիեզերագնաց Փաւել Փոփովիչ այն կարծիքը յայտնեց , թէ արուեստական արբանեակները կրնան օգնել լայն չափով ճշդելու բերքը եւ անտառային հրդեհ – ութիւնները , անտառներու եւ դաշտե – րու մէջ ծագած հրդեհները, մարախներու գաղթը եւայլն : Կանոնաւոր կերպով նը– կատելով ցանքերու տարածութիւնները , ցանքէն մինչեւ բերքահաւաքը, կարելի է ճշգրիտ կերպով նախատեսել բերքատը – ւութեան ստոյգ չափը :

Այս բոլորը ապացոյց են, թէ արուես – տական արբանեակները մեծ նշանակու – թիւն պիտի ունենան, մօտ ապագային , խաղաղ նպատակներու նուիրուած գոր – ծունէութեան ուղղութեամբ :

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (353)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Թէօտիւլ երկրորդ անգամ գրկելով համ– բուրեց իր մօրաքոյրը, որու վիզը անոր համազգեստին փշալոր զարդերէն կեղեք– ուելու ուրախութիւնն ունեցաւ:

— Գունդիդ հետ ձիո՞վ կը ճամբորդես, հարցուց Օր. Ժիլնորման:

— Չէ , մօրաքոյր, փափաքեցայ ձեզի տեսնել եւ ասոր համար մասնաւոր հրա – ման առի: Ձիապարմանը երիվարս կը տանի, ես ուղեկառքով կ՚երթամ: Անէկ միտքս ինկաւ, կ՚ուզեմ բան մը հարցնել ձեզ:

— Ի՞նչ:

— Մօրաքեռորդիս, Մարիուս Փոնմէր– սի եւս ճամբորդութիւն կ՚ընէ եղեր, այն– պէս չէ՞:

— Ուրկէ՞ գիտես, ըսաւ մօրաքոյրը յանկարծ եւ սաստիկ հետաքրքրութիւնը շարժեցաւ:

— Երբ հոս եկայ, գացի ուղեկառքին մէջ տեղ մը բանալու համար ինծի:

— Է՛, ե՞տքը:

— Ուղեւոր մը արդէն եկած եւ ուղե – կառքին վրայ տեղ մը բռնած էր: Թուղ– թին վրայ անոր անունը կարդացի:

— Ի՞նչ անուն:

— Մարիուս Փոնմէրսի:

— Սրիկան, աղաղակեց մօրաքոյրը: Ա՛հ, մօրաքեռորդիդ քեզի պէս խելքը գը– լուխը տղայ մը չէ: Գիշերը ուղեկառքին մէջ մնա՛լ:

— Ինծի պէս:

— Բայց դուն պարտականութեան հա – մար կը մնաս, մինչդեռ ան՝ անառակու– թեան համար:

— Վա՜յ լակոտ, վա՜յ, ըսաւ Թէօտիւլ: Հոս Օր. Ժիլնորման երեւելի դէպք մը ունեցաւ. այսինքն գաղափար մը ծնաւ մտքին մէջ: Եթէ էրիկ մարդ մը ըլլար, թերեւս ձեռքով ճակատը զարնէր: Ցան– կարծ ըսաւ Թէօտիւլին.

—Գիտե՞ս որ Մարիուս չի ճանչնար քեզ:

— Ոչ, ես տեսայ զինքը, բայց ինքը ծանրէն քաշելով չզիջաւ զիս նշմարել:

— Ըսել է թէ հիմա միասնե՞ղ պիտի ճամբորդէք:

— Ան ուղեկառքին վրայ, իսկ ես ներսը:

— Ո՞ւր պիտի երթայ այդ ուղեկառքը:

— Անտէլիս:

— Ըսել է թէ Մարիուս հոն պիտի եր – թայ:

— Եթէ ինծի պէս ճամբան կանգ չառնէ: Ես Վերնոն պիտի իջնեմ ուրիշ կառք մը մտնելու եւ Կայոն երթալու համար: Մա– րիուսի ուղեգիծը բոլորովին անծանօթ է ինծի:

— Մարիո՛ւս, ի՜նչ խորթ անուն: Ի՞նչ խելքով Մարիուս անունը տուեր են անոր: Գէթ դու Թէօտիւլ կ՚անուանուիս:

— Աւելի կը փափաքէի Ալֆրետ ան– ուանուիլ, ըսաւ պաշտօնատարը:

— Մտիկ ըրէ, Թէօտիւլ:

— Ականջս քեզի է, մօրաքոյր:

— Պատրա՞ստ ես:

— Այո:

— Լաւ, Մարիուս մերթ ընդ մերթ կը տարակայի:

— Հէ՛, հէ՛:

— Կը ճամբորդէ:

— Հա՛, հա՛:

— Գիշերը դուրսը կ՚անցընէ:

— Օ՛, օ՛:

— Կ՚ուզէինք հասկնալ թէ ի՛նչ կայ ա– սոր տակ:

— Կնիկ մը, պատասխանեց Թէօտիւլ փորձառու մարդու մը հանդարտութեամբ եւ ի նշան ստուգութեան, քթին տակէն խնդալով կրկնեց.

— Պզտիկ աղջիկ մը:

— Յայտնի է, պոռաց մօրաքոյրը, որ կարծեց թէ Պ. Ժիլնորմանն էր խօսողը, եւ զգաց թէ անդիմադրելիօրէն պարզուե– ցաւ իր համոզումը այս «պզտիկ աղջիկ» խօսքէ, զոր գրեթէ միեւնոյն կերպով շեշ– տած էին հօրեղբայրը եւ թոռնորդին: Օր. Ժիլնորման կրկնեց.

— Շնորհ մը ըրէ մեզ, նայէ փոքր ինչ թէ ո՛ւր կ՚երթայ եւ ի՛նչ կ՚ընէ Մարիուս: Ասիկա դիւրին է քեզի համար, վասնզի չի ճանչնար քեզ: Քանի որ աղջիկ մը կայ բանին մէջ, աշխատէ աղջիկը տեսնել եւ գրէ մեզ եղելութիւնը, որ զուարճութիւն պիտի պատճառէ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 - 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր. ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական գունաւոր նկարներ :

Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է

Մեկնում ժամը 20·15ին Քոնմավէն *, Բ. կայան Համասի սրճարանը : Դարձ. Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշար, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :*

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրիորդներ ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆԻ , ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԵՄԵԱՆԻ, Պ. Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌԸՆԷ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆԻ ;

Պիտի երգուին՝ Կռունկշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ* հերոսական երգեր *ու* մեներգներ :

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE

GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 փրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արաքսի Աստուածատուրեան, Ժօրժ եւ Ժան - Վարուժան Աստուածատուրեան, Րաֆֆի Հիսայեան ընտանիքները և բոլոր պարագաները կըծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (1 Դեկտ.) ժամը 10ին, Փարիզի հայ կաթողիկէ եկեղեցին Րիւ Թուէն *իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին*

ՊԵՏՐՈՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Կեդր. վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ. 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *Մեթրօ Քատէ :*

Կը նախագահէ ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան:
Գեղարուեստական բաժին :
Ճաշագին 15 փրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ուզունեանէ 30 Փր. իրենց զաւկին՝ Բարգէն Ուզունեանի ամուսնութեան առթիւ, եւ Թաղէոսեան եղբայրներէն 100 փրանք, իրենց մօր Բրաբիոն Թաղէոսեանի մահուան տարելիցին կատարուած հոգեհանգիստի առթիւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժամը 14·30ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան Կաղանդի ծառը Յունուար 12ին :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, կիրակի օր: Ջուարթ անակնկալներ :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 9ԻՆ

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ տարեկան ցերեկոյթ - պարահանդէսը, ի նպաստ Օղակ. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքի գնումին : Մարտ 9ին, Ամպասատէօրի *սրահին մէջ :*

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտի Ա. Շաբաթ գիշերը Սփլանտիտի սրահներու մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTS - BONNETERIE

Cherche façonniers jauge 5, jauge 7 diminuée. Se préserter :

Ets. GANA
64, Rue de Turbigo — Paris (3e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ Պոմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սըրահին մէջ: Կիրակի , Դեկտեմբեր 1ին , ժամը 13ին :

Գեղարուեստական նոխ յայտագիր :

Արեւելեան համազամ կերակուրներ , Հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճաշագին 15 փրանք :

Հանգանակութիւն չկայ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թեհրան բնակող Վարսենիկ Համբարձումեան (Նասիրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վահան Նասիրեան , զաւակը Զոմշուտի, ծնած 1910ին Ղարաբաղի Բալուջա գիւղը եւ իր տղրոջ որդի Սաշա Համբարձումեանը , զաւակը Մարտիրոսի, ծնած 1923ին Բաքու, որոնցմէ վերջին համաշխարհային պատերազմէն ի վեր լուր չունի : Տեղը իմացողներէն կը խնդրուի յայտնել հետեւեալ հասցէին .—

VARSENIK HAMBARSOOMIAN
Ave. Villa, Kuyé Panahi
No 14, 2nd Floor
TEHERAN — IRAN

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ.) ժամը 3 - 6 , Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ: *Կարեւոր օրակարգ :*

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱԽԱՐԲ Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2ին, հայրենակից Գրիգոր Գրիգորեանի բնակարանը : 77 Ռութ Նասիոնալ Սէժրէմ Լեվալօն *: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գին 3 փրանք :

Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի , Դեկտեմբեր 1ին , Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Րիւ Ժէի Սէն Լուի *սրահը :*

Կը նախագահէ Ընկ. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐԶԱ

Գեղարուեստական բաժնին մաս կը կազմեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարախումբը: Հանդիսութիւնը պիտի վերջանայ խնջոյքով: (Ճոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին , Զատիկեանի սրճարանը :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափորի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Քաֆէ Լիոնի *վերի սրահը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ :*

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ - ՏՈՄՍԱԿ - ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ - ԵԻԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

VENDREDI 29 NOVEMBRE 1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11375

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.375

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏ

(Մահուան յիսնամեակին առթիւ)

Մարտէյլէն ետք, Փարիզի Սեբաստացիները եւս կ'ոգեկոչեն յիշատակը աննման հերոսին, անոր դիւցազնական մահուան յիսնամեակին առթիւ։

Բազմաթիւ Հայրենակցական Միութիւններ կեանքի կոչուեցան Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր 45 տարի առաջ, երբ նոր էր գաղթականութիւնը եւ թարմ՝ ծննդավայրի յիշատակը։

Սերունդ փոխուեցաւ անկէ ի վեր։ Խորշակը սրբեց տարաւ շատ բան։ Անոնց շարքին՝ նաեւ Հայրենակցական Միութիւնները, որոնց թիւը տասնեակներով կը հաշուէր երբեմն։ Եւ որոնցմէ շատ քիչեր միայն տոկացին ժամանակի եւ միջավայրի քանդիչ հարուածներուն։

Անոնցմէ մէկն է Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը, որ կը յամառի կանգուն մնալ պատնէշին վրայ։ Եւ օգտակար աշխատանք կը տանի կրթական գետնի վրայ, արդարացնելով իր անունը։

1874ին Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղին մէջ էր ծնած Մուրատ Խրիմեան, զաւակ ժողովուրդ ընտանիքի մը (Բոշա)։

Խոնարհ ծագումով այս գիւղացին զրկրոց չէր տեսած իր ծննդավայրին մէջ։ «Իմ դպրոցը Հայոց սարերն են եղած եւ ուսուցիչներս՝ զէնքի ու գաղափարի ընկերներս», կ'ըսէր միշտ առանց քաշուելու։

Ցետագային Պոլսոյ մէջ ցերեկը աշխատած է իբրեւ բեռնակիր՝ ապրուստը շահելու համար, իսկ գիշերը հայերէնի դասընթացքի հետեւած։

Սահմանադրութեան շնորհած խաբուսիկ ազատութեան շրջանին զէնքը մէկ կողմ դրած՝ Մուրատ Սեբաստիոյ նահանգին մէջ շուրջ յիսուն դպրոցներ բացած էր, հայ երկսեռ մանուկներու կրթութեան համար։

Կովտունէն մինչեւ Բագու իր կեանքը եղած է համակ նուիրում հայ ազգի ազատագրութեան դատին, որուն կապուած է իր անունը անջնջելի տառերով։

Յեղափոխականի արիւնը իր մէջ եռացած է փոքր տարիքէն սկսեալ։ Տակաւին «անչափահաս՝ սպաննած է իր վրայ յարձակող Թուրք մը գիւղին մէջ եւ Պոլիս գացած։ Հոն իբրեւ մասնակից Պապը Աֆի հնչակեան ցոյցին վտանգուած ըլլալով, հեռացած է Թուրքիայէն։ Եգիպտոս, Յունաստան եւ Թիֆլիզ թափառելէ ետք Կարսի մէջ մտած է Դաշնակցութեան շարքերը։

Մուրատ ներկայ է ամէն տեղ, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կարեւոր ձեռնարկ մը ունի։ Իր նժոյգին վրայ նստած՝ լեռ ու ձոր կը կտրէ կտրիճ հերոսը՝ զարմանք ու սարսափի մատնելով Թուրքերը։

Դանիէլ Վարուժան «Հերանոս երգերուն» մէջ անմահացուցած է Մուրատը բեգաս խորագիրը կրող գեղեցիկ բանաստեղծութեամբ մը՝ նուիրուած «Ընկեր Մուրատին եւ իր ձիուն կայծակնավազ»։

1903–1904ին Սասուն է՝ Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի եւ Հրայրի հետ։ 1905ին առաջնակարգ դեր կը կատարէ հայ-թաթարական կռիւներու ընթացքին, ջարդէ եւ աւերումէ փրկելով Սիւնիքի բազմաթիւ հայ գիւղերը։ 1907ին կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Վիէննայի Դ. ընդհ. ժողովին։

Մեծ պատերազմին զործունէութեան բեղնաւոր շրջան մը կը սկսի իրեն համար։ Ջարդի եւ տարագրութեան նշաններ սկսեր էին երեւնալ, երբ Մուրատ իր փոքրիկ խումբով օգնութեան կը հասնի վտանգուած շրջաններուն։ Կռուելով ճամբայ կը բանայ դէպի Սամսոն, ուսկից առագաստանաւով կ'անցնի Պաթում։ Իսկական ոդիսական մը այդ ճամբորդութիւնը Սեւ Ծովու վրայ։

Հայոց պատմութեան բախտորոշ օրերուն Կովկասի մէջ կը նուիրուի կամաւորական խումբերու կազմութեան եւ կը ղեկավարէ ճակատի կռիւները։ Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք, երբ ռուս զինուորները դէպի տուն կը փախչին, Մուրատ Երզնկայի մէջ իբրեւ տէր ու տիրական կը պաշտպանէ շրջանի Հայութիւնը։

Ու երբ հակառակ Երզնկայի Զինադադարին, Թուրքերը դաւադրաբար կը յարձակին հայկական զօրագունդերուն վրայ, գժնդակ պայմաններու մէջ կռուելով Թրքական գերազանց ուժերու դէմ, կանոնաւոր նահանջով ժողովուրդն ու զինուորները կը հասցնէ մինչեւ Հայաստան։

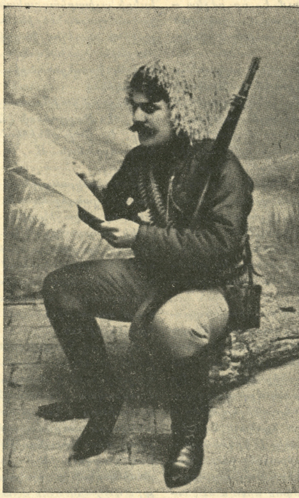
Անկախութենէն ետք, 1918ի ամառը Նուրի փաշայի բանակները կը սկսին յառաջանալ դէպի Բագու, Գերմաններու աջակցութեամբ, տիրանալու համար քարիւղի հարուստ հանքերուն։

Այս անգամ պարտականութիւնը զինքը կ'ուղղէ դէպի Բագու, որ իր փոթորկալից կեանքի վերջին հանգրուանը պիտի ըլլար։

Կռիւներու ամէնէն տաք վայրկեանին, երբ աջէն ու ձախէն վտանգուած էին հայկական դիրքերը, Մուրատ կը խոյանայ դէպի բարձունք մը, որուն գրաւումը կենսական էր։ Ճակատէն զարնուած՝ անիծասիրտ հերոսը կ'իյնայ, զէն ի ձեռին, դիւցազնավայել մահով, պատնէշի վրայ։ 44 տարեկան էր։

Յաւերժ անթառամ պիտի մնայ իր յիշատակը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏ

ՄՈՒՐԱՏԸ

Անկարելի է քանի մը տողերու մէջ պատկերացնել այս մարդուն դիմագիծը եւ կեանքը։

Մեծ մարդ – հերոս մըն էր, այլ խոնարհ ու համեստ. ատոր համար արդէն մեծ էր ...։ Կրնար տիտղոսներ առնել, բայց խուսափեցաւ, չբաղձաց։ Գերադասեց մնալ միշտ այդպէս — սատուերին մէջ, խոնարհ փէտայի։ Այս վայրկեանիս, չարժապատկերի մը արագութեամբ, աչքիս առջեւէն կ'անցնին անոր փոթորկալի կեանքին պատկերները։

Կեանքիս ընթացքին շատ անգամներ հանդիպած ենք իրարու։ Երկար տարիներ մօտէն հետեւած եմ անոր գործերուն, խոհերուն ու իրեն լուռ ցաւերուն։

Եկած էր (1904ին) Վան՝ ռազմամթերք խնդրելու Սասունի կռուողներուն համար։ Իր հետ էին Քեռին, Մոկացի Գրբիգորը, Զուլումաթը, որ ահաւոր հրդեհէ մը դուրս նետուած՝ կ'ուզէին ժամ առաջ կրկին հոն վերադառնալ՝ փրկելու ընկերները։

Աւա՜ղ, ապարդիւն։ Քանի մը ամիս միայն բաւական եղաւ պաշարը։ Եկան այս անգամ իբր նահանջող պարտուած մարտիկներ։ Մուրատը, երբ տեսայ իրեն, ջախջախուած էր, մահուան պէս մըռայլ ու դաժան ...։ Տարօնի աշխարհը քանդուած, աւերակ էր։ Կ'առանձնանար Աղթամարի ժայռերուն մէջ, իր վիշտը, խոր խորհուրդով, սուզելու եւ թաղցնելու համար սրտին հեռաւոր անկիւնները։

1905ին Կովկաս էինք։ Մուրատն ու Սեպուհը անբաժան արեան ու վրէժի երկուորեակներ լինէին կարծես, ազգին (հանրային հաստատութիւններուն) եւ Դաշնակցութեան դռները կը բախէին յուսահատ վիրաւորներու յամառութեամբ։ Կ'աղերսէին ցասկոտ, բայց կ'արձակէին իրենց, ամենհի կուրծքերէն «ազգի» դէմ, տրտունջ՝ իրենց կուսակցութեան դէմ։

— Ինչ էք նստեր հոս, ազգը ձեռքէ գնաց ... ապա վրէժ պիտի՞ չհանենք, պիտի թողո՞ւնք որ Թիւրքը մարսէ իր ըռածները ...։

Այս բարեմիտ ընդվզումները արձագանգ գտան ամէն տեղերու հետ նաեւ մաղձոտ եւ թունոտ մարդկանց մէջ. ծրնուեցաւ «Միհրանական» շարժումը։ Մուրատը, այդ մաքրամաքուր ժողովրդասէր մարդը, իսկոյն ըմբռնեց իր եւ իր ընկերոջ տառապանքի եւ բողոքներու սուր չահագործումը, ծառացաւ անոնց դէմ իր բոլոր ուժովը եւ հեղինակութեամբ ...։ «Միհրանական» կոչուած շարժման հիմքը խախտողներէն մէկը դարձաւ։

ԿՈՄՍ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ՊԻՏԻ ՍՂԷ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՔԻՆ

Հինգշաբթի առաւօտեան 2ին էր, որ Ազգ. Ժողովը քուէարկութեան անցնելով, վաւերացուց նախարարապետին տնտեսական – ելմտական ծրագիրը, 91ի դէմ 391 ձայնով։

Ժողովը մերժեց սակայն բարեփոխում մը, զոր ակիզբը առաջարկած էր կոլիստ մը եւ յետոյ իւրացուցած էր համայնավար երեսփոխան մը եւ որ կը նախատեսէր շահադէտներու հալածանքը։

Արժէքին վրայ աւելցած (Թէ Վէ Ա) տուրքին յաւելումը պատճառ պիտի դառնայ, ինչպէս գրեցինք, որ ապրուստը սղէ թէեւ ելմտական նախարարը՝ Օրթոլի, կը վստահեցնէ թէ շատ խիստ հակակշիռ պիտի ենթարկուին բոլոր գիները։ Կ'ըսուի թէ ընդհանուր ձեւով յաւելումները պէտք չէ անցնին հարիւրէն 2ի համեմատութիւնը։

× Չորեքշաբթի օր, Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Շապան – Տէլմաս իր տարեկան ընդունելութիւնը ունէր, ուր կային նախագահ տը Կոլ եւ տիկինը, նախարարները, վարչապետը, ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ։ Ուշադրութիւն կը գրաւէր որ հիւրասիրութեան համար միայն ֆրանսական ըմպելիներ կային՝ Պոռտոյի գինի, շամփաներ, կոնեաք, բայց ոչ ուիսքի եւ ոչ ալ՝ վոտկա։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲ Մ. Հանրապետութեան մէջ տագնապը կը շարունակուի եւ եգիպտական միակ կուսակցութիւնը՝ արաբ ընկերվարական միութիւնը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է։ Հինգշաբթի օր փակուած էր նոյնիսկ Աղեքսանդրիոյ համալսարանը թէեւ իբրեւ բացատրութիւն կը տրուէր՝ օդին աննպաստ պայմանները։

ԻՏԱԼԻԱ տակաւին կառավարութիւն չունի եւ Ռումոռ կը շարունակէ իր տեսակցութիւնները։ Դժուարութիւն շատ ունի, բայց նաեւ այն ապահովութիւնը, որ եթէ ինք չյաջողի, մարդ չի յաջողիր։

ՍԱՅԿՈՆԷՆ կը հաստատեն թէ Փարիզի ժողովի առաջին նիստը անմիջական է։ Թիէօ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ մինչեւ տասը օր տեղի կ'ունենայ։ Միւս կողմէ Վիէթքոնկը Ծնունդի, Ամանոր եւ Թեթի (վիէթնամեան ամանոր) դադար մը կը հռչակէ, նոյնիսկ եթէ Միացեալ Նահանգները եւ անոնց դաշնակիցները նոյնը չընեն։

ՃՈՆՍԸՆ, որ Թեքսաս կը գտնուի այս միջոցին յայտարարած է թէ Վիէթնամի հետ բանակցութեանց ընթացքին սակարկութիւնները բաւական ծանր պիտի ըլլան։

ՊԻԱՖՐԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն Նիժերացիք Կարմիր Խաչի օդանաւ մը ռմբակոծած են։

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ պիտի վերհրատարակուի Ռիփորթըր պարբերականը որու հրատարակութիւնը արգիլուած էր շատ ազատական ոգի ցոյց տուած ըլլալուն համար։ Կ'ըսուի նաեւ թէ գրաքննութիւնը պիտի թեթեւնայ երկրին մէջ։

ՄԵԾ ԲԺՇԿԱՊԵՏԸ

Հայաստանում բժշկական մշակոյթը արմատաւորուել է տակաւին ուրարտական շրջանում (Ք. Ա. 9 – 6րդ դարերում) եւ զարգացել է ապրել յունա – հռոմէական ու հելլենական երկրներում աճող յառաջաւոր մշակոյթների փոխազդեցութեան ոլորտում :

Աշխատասէր ու ստեղծագործ հայ ժողովրդի ամբարած դարաւոր ժառանգութեան մէջ առանձնակի հետաքրքրութիւն է ներկայացնում Ժ. – ԺԴ. դարերի մեր ինքնատիպ բժշկագիտութիւնը :

Հին ձեռագրերի ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տալիս, որ միջնադարեան Հայաստանում գործել են յատուկ բժշկական դպրոցներ, որտեղ ուսուցումը ընթացել է գործնական, ցուցադրական եղանակով : Այդպիսի դպրոցներ եղել են Անիում, Սանահինում, Սիսում, Տաթեւում եւ այլուր :

Դեռ ԺԱ. դարում Անիի համալսարանի ականաւոր բնագէտ, ուսողագէտ, բանաստեղծ, փիլիսոփայ եւ մատենագիր Յովհաննէս Իմաստասէրը իր ունկնդիրներին սովորեցնում էր. «Առանց փորձի՝ կարծիքն հաւատարմանալ ոչ կարասցին եւ փորձն է հաստատուն եւ աներկբայ » :

Միջնադարի բժշկագիտութեան ինչպէս միւս ներկայացուցիչները, այնպէս էլ ամենաշողշողուն աստղը՝ բժշկապետ Մխիթար Հերացին իրենց գիտական, դասախօսական գործունէութեան մէջ հաւատարիմ են մնացել այդ ճշմարիտ մեթոդին :

Հերացին ծնուել է Հեր, այժմ Խոյ (Պարսկաստան) քաղաքում : Որոշակի տուեալներ չեն պահպանուել ո՛չ նրա ծննդեան ստոյգ տարեթուի ոչ էլ բժշկական կրթութիւն ստանալու հանգամանքների վերաբերեալ : Սակայն մեզ հասած « Ջերմանց մխիթարութիւն » նրա գրքի՝ իր կողմից գրած յառաջաբանի եւ պատմական մի շարք իրական փաստերի օգնութեամբ հնարաւոր է մերձաւորապէս որոշել ծննդեան տարեթիւը, պարզել նրա կեանքի ու գործունէութեան հիմնական կողմերը :

Այսպէս միջնադարի հայ քնարերգութեան կարկառուն ներկայացուցիչներից մէկը՝ Հերացու ժամանակակից Ներսէս Շնորհալին, մինչեւ կաթողիկոս դառնալը, այսինքն՝ 1166 թուականից առաջ, իր գրած «Յաղագս երկնից զարդուց » պոէմի մէջ Հերացուն գովերգում է, մեծարում է որպէս բազմահմուտ գիտնական – բժշկի ու աստղագէտի : Այնուհետեւ, Հերացին գիտէր արաբերէն, պարսկերէն, յունարէն, քաջատեղեակ էր ժամանակի բնագիտութեան եւ բժշկագիտութեան նուաճումներին, ստեղծել էր մի շարք ծանրակշիռ գիտական աշխատութիւններ եւ ժամանակակիցների կողմից արժանացել « Մեծ բժշկապետ», «իմաստուն բժիշկ» տիտղոսներին : Ուրեմն տրամաբանական է, որ նա նման փառքի կարող էր արժանանալ մօտաւորապէս 45–50 տարեկան հասակում : Այս բոլորը, ինչպէս նաեւ մի շարք այլ աղբիւրներ, մեզ պատ հիմք են տալիս ենթադրելու, որ Հերացին ծնուած պէտք է լինի 1118 թուականին :

Վերոյիշեալ յառաջաբանից ստոյգ յայտնի է նաեւ, որ Հերացու բժշկական, մանկավարժական եւ գիտական գործունէութիւնը ընթացել է Կիլիկեան Հայաստանում, ուր, 1184 թուականին, նա աւարտել է իր հռչակաւոր բժշկարանի շարադրանքը: Ենթադրւում է, որ բժշկական կրթութիւնը նա պէտք է ստացած լինի այստեղի դրի ու դպրութեան օջախներից մէկում :

« Ջերմանց մխիթարութիւն » դասական աշխատութիւնը գրուած է որոշակի նպատակասլացութեամբ, նուիրուած է միջին դարերում հասկանալի պատճառներով աւելի լայն տարածում գտած մալարիայի, տիֆային հիւանդութիւնների, ժանտախտի, բնական ծաղկի, թոքախտի, կարմիր քամու, հինգ եւ վեցօրեայ նոպայաձեւ տենդերի եւ այլ սուր վարակիչ հիւանդութիւնների, դրանց բարդութիւնների, պատճառագիտութեան, ախտածնութեան, կլինիկական պատկերը բնորոշող ախտանիշների եւ դրանց բուժման ու խնամքի հարցերի նկարագրութեանը :

Իր գրքի յառաջաբանում Հերացին գրում է, որ նշուած «մահտարաժամները» յառաջացնող համաճարակային հիւանդութիւններով մարդիկ աւելի շատ են տառապում ու կորուստներ կրում : Իր ժողովրդի ցաւով մտահոգուած մարդասէր ու մեծ հայրենասէր բժիշկը «Ջերմանց մխիթարութիւն » նշանաւոր գործը ստեղծելիս առաջնորդուել է երկու նշանաբանով. Նախ՝ բարձրացնել սուր վարակիչ հիւանդութիւնները բուժող բժիշկների մասնագիտական որակը եւ, ապա՝ հնարաւորութիւն տալ, որպէսզի դրանցով տառապողներն ու ժողովուրդը լուսաւորուին, կարդան գիրքն, ու օգուտները քաղեն :

Հէնց այս պատճառով Հերացին իր բժշկարանը շարադրում է ոչ թէ ժողովրդական լայն խաւերին անհասկանալի գրաբարով, այլ «պեղջուկ եւ արձակ բարբառով» այսինքն՝ ժողովրդի խօսակցական լեզուով :

Մխիթար Հերացին քաջ ծանօթ էր անթիկ աշխարհի բժշկագիտական դասական գրականութեանը: Իր գիրքը շարադրելիս քննադատաբար օգտուել է Հիպոկրատի, Պղատոնի, Արիստոտէլի, Գալէնի, Փիլիպոսի, Օրիբազի, Պաւղոս Էգինացու, Իպն Սինայի եւ շատ ուրիշների աշխատութիւններից : Նա միաժամանակ յենուել է կիրառական բժշկականութեան ասպարէզի իր բազմամեայ հարուստ փորձի եւ մեր նախնիքների հարուստ ժառանգութեան վրայ :

Սուր վարակիչ հիւանդութիւնների եւ ընդհանուր ախտաբանութեան բարդ ու կնճռոտ հարցերը Հերացին լուծել է դարաշրջանի յառաջաւոր բժշկագիտութեան դիրքերից, մերժելով մի շարք յետադէմ, սխոլաստիկ ու վարդապետական դրոյթներ ու չպատճառաբանուած կիրառական միջամտութիւններ : Նա մարդուն եւ նրա մօտ հանդէս եկող ախտաբանական երեւոյթները դիտում է արտաքին միջավայրի բազմապիսի ազդակների հետ սերտօրէն կապակցուած :

Հիւանդութիւնների յառաջացման խնդրում Հերացին մեծ տեղ է յատկացնում երկրի աշխարհագրական դիրքին, կլիմայական պայմաններին, սննդի եւ ջրի որակին, սնուելու կարգին, աշխատանքի բնոյթին, ինչպէս նաեւ մարդու մարմնական կառուցուածքին եւ ջղահոգեկան վիճակին :

Մի շարք հայ եւ օտար գիտնականներ (Բժ. Վ. Թորգոմեան, Ֆերրան, Է. Զէյթէլ, Լ. Յովհաննիսեան, Խ. Մելիք – Փարսադանեան, Մ. Դունին եւ տողերիս հեղինակը) հետազօտելով Հերացու գործածած «բորբոսային ջերմ» տարազին իմաստը, յանգել են այն կայուն տեսակէտին, որ Հերացին դրանով կռահել է վարակի գաղափարը : Աւելին, նա գտնում էր, որ «բորբոսը» նիւթական ծագում ունի, որ կուտակուելով մարմնի որեւէ օրգանում աճում, բազմանում է եւ իրենից արձակում մարդու համար օտարամուտ տաքութիւն ու պայմանաւորում հիւանդութիւն :

Ժխտելով Գալէնի լոկալ ախտաբանութեան յետադէմ ուսմունքը, Հերացին պաշտպանում է մարդու ամբողջական, միասնական օրգանիզմի յառաջադէմ գաղափարը : Նա գտնում է, որ ինչպէս տենդային սուր վարակիչ, այնպէս էլ բոլոր միւս հիւանդութիւնների ժամանակ նուաղում են մարդու օրգանիզմին բնախօսական բոլոր շարժումները, որոնք լրիւ դադարում են միայն մահուան դէպքում :

Մխիթար բժշկապետը դէմ է արտայայտուել այն բանին, երբ հին ու միջին դարերում, ամէն մի հիւանդութեան բուժման առիթով, որպէս անկասկած օգտակար միջամտութիւն, դիմում էին արիւն բաց թողնելու գործողութեանը : Արիւն բաց թողնելուց առաջ Հերացին պահանջում է պարզել հիւանդութեան բնոյթը, զարգացման փուլը, հիւանդի տարիքը, նրա դիմադրողական ուժերի վիճակը եւայլն :

Հիւանդների բուժման խնդրում Հերացին ցուցաբերել է անհատական մօտեցում : Բացի բուսական, հանքային եւ կենդանական ծագում ունեցող դեղորայքից, նա նշանակել է նաեւ ֆիզիքական եղանակով բուժման միջոցներ՝ ջրաբուժութիւն, լոգարաններ, թրջոցներ, մարձումներ եւայլն : Մեծ նշանակութիւն է տուել բուժման նպատակով հիւանդի ջղա – հոգեկան ոլորտի վրայ ազդելուն : Այդ նպատակով կիրառել է նաեւ երաժշտութիւն : Քնի ազդակին եւս կարեւոր տեղ է տուել : Ընդարձակ էջեր է յատկացրել, ընդգծելով հիւանդների սննդի կանոնաւորման անհրաժեշտութիւնը : Հետաքրքրական է, որ Հերացին թոքախտէ տառապողներին խորհուրդ է տալիս ուժեղ սնուել՝ օգտագործել բոլոր տեսակի մսեղէն, թարմ մրգեր, բանջարեղէն ու հիւթեր եւ, ընդհակառակն, տիփով հիւանդներին արգիլում է մսեղէն գործածել, նշանակելով դիւրամարս ճաշեր, մրգահիւթեր, բանջարեղէն եւն.:

Մխիթար Հերացու եւ նրա խիստ արժէքաւոր եզակի բժշկարանի մասին զանազան լեզուներով տարեգրութիւններում, հանրագիտարաններում, մենագրութիւններում, դասագրքերում եւ պարբերական մամուլում լոյս են տեսել մեծաթիւ յօդուածներ : Բոլոր հեղինակներն էլ անչափ բարձր են գնահատել բժշկագիտութեանը Հերացու մատուցած ծառայութիւնները :

Է. Զէյդէլն, օրինակ, որը մեծ բժշկապետի աշխատութիւնը թարգմանելու նպատակով սովորեց գրաբար եւ միջին հայերէն, գրքի գերմաներէն հրատարակութեան յառաջաբանում գրում է. « ... Երբ մենք, առանց կանխակալ կարծիքի, միմիանց հետ ենք համեմատում « Ջերմանց մխիթարութիւնը» եւ ընդամէնը մի քանի տասնեակ տարի առաջ գրուած Հելեդարդի «Բնագիտութիւնը», ապա տեսնում ենք, որ վճռականօրէն առաջինն պէտք է յանձնենք դափնեպսակը՝ բնութեան աւելի արմատական իմացութեան, աւելի հետեւողական եւ աւելի ինքնուրոյն մտածողութեան, ինչպէս նաեւ սխոլաստիկ նախապաշարմունքից լիովին զերծ լինելու համար»: Հերացու գործունէութեամբ, միաժամանակ, հերքւում է, այսպէս կոչուած, «եւրոպացենտրիզմ» կեղծ գիտական տեսութիւնն այն մասին, որ իբր թէ միջին դարերում, ամենուրեք, գիտութիւնները ծանր անկում ու կանգ են ապրել եւ սկսել են զարգանալ միայն ԺԶ. դարում, այն էլ բացառապէս Եւրոպայում :

Այսպիսով, Մխիթար Հերացու՝ մեծ մարդասէրի ու պայծառ մտածողի գիրքը իր իրապաշտ ուղղութեամբ եւ բանապաշտ բովանդակութեամբ դուրս է գալիս ազգային շրջանակներից եւ ստանում միջազգային նշանակութիւն :

ՓՐՈՖ. Ա. ԿԾՈՅԵԱՆ

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԻՔ

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

— Այլանդակ խենթ, կարծեմ կը սպառնաս դուն ինծի, հիմա քեզ պիտի պատուհասեմ ինչպէս որ հարկն է, ըսաւ արքան, եւ երբ սաստիկ բարկութեամբ ոտքի ելաւ իր հետ քաշքշեց քովը նստող պահակապետը՝ անգիտակ Պրիամի հնարամտութեան : Որովհետեւ երկուքին քղանցքը իրարու կապեր էր :

Պահակապետը այս անակնկալէն, նաեւ գինիի ազդեցութենէն իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով, չիյնալու համար թագաւորին թեւը բռնեց եւ անոր պարանոցէն կախուեցաւ :

— Վա՛յ թշուառական, կը համարձակի՞ս ձեռք վերցնել քու տիրոջդ վրայ, ըսելով սաստիկ զայրացած երբ կը պատրաստուէր դաշունահարել, պահակապետը աւելի ճարպիկ ինքնապաշտպանութենէ մղուած, կաշկանդեց թագաւորին բազուկը եւ իր երկայրի դաշոյնը մխրճեց անոր ծոծրակը :

Արիւնն սկսաւ ժայթքել փրփրերախ վէրքէն, տապալեցաւ արքան արեան ճապաղիքներուն մէջ իր հետ տանելով պահ մը իր ոճրագործը :

Յուզումնալից աղաղակներ իրարանցումներ տիրեցին ամէն կողմ. այդ ընդհանուր շուարումին առեն պահակապետը յաջողեցաւ ոտքի կանգնիլ արագօրէն եւ արիւնաներկ սուրը բարձրացնելով գոռաց.

— Պարոններ, մեռաւ բռնակալը, կեցցէ՛ ազատութիւնը: Լսեցէ՛ք, արդ ես եմ թագաւորը եւ պիտի ամուսնանամ թագուհիին հետ: Եթէ հակառակորդ մը կայ ձեր մէջ, թող խօսի, կը սպասեմ ... :

— Կեցցէ՛ թագաւորը, աղաղակեցին ներկաները միաբերան որոտաձայն, նոյնիսկ ոմանք առիթը յարմար նկատելով, պատրաստ աղերսագիր մատուցին: Խանդավառութիւնը գագաթնակէտին հասած էր երբ Պրիամը սարսափազդեցիկ աչքերով կացին մը ձեռքին, յափշտակիչին առջեւ կանգնեցաւ մռնչելով.

— Տո՛ւն, շունի զաւա՛կ, երբ դուն խողխողեցիր իմիններս չմտածեցիր ըսաւ ոչ Աստուած եւ ոչ ալ մարդիկ, պատրաստուէ ուրեմն ... :

Պահակապետը փորձեց ինքզինք պաշտպանել, բայց ի զուր, որովհետեւ Պրիամը գերմարդկային ցասումով հարուածեց եւ անոր աջ թեւը բեկանեց կտրուած ճիւղի մը պէս տակաւ, եւ շարունակեց.

— Հիմա, եթէ տղայ մը ունիս, ըսէ իրեն որ վրէժխնդիր ըլլայ, ինչպէս ես Պրիամ խենթս լուծեցի հօրս եւ եղբայրներուս վրէժը: Եւ անվրէպ երկրորդ հարուածով անոր գլուխը երկուքի ճեղքեց:

— Կեցցէ՛ Պրիամը, կեցցէ՛ մեր ազատարարը, կեցցէ՛ Պրիամը, աղաղակեց նոյն ամբոխը:

Ամէն պատահարներուն տեղեակ սարսափահար թագուհին ներս մտաւ եւ խենթին ոտքը իյնալով իր ազատարարը համարեց, բայց Պրիամը ոտքի հանեց թագուհին մեծ յարգանքով, եւ իր արիւնոտ կացինը ձեռքին սպառնացայտ հրաման արձակեց բոլոր պաշտօնէութեան, որպէսզի հաւատարմութեան երդում կատարեն յանուն իրենց արժանաւայել թագուհիին:

— Կեցցէ՛ թագուհին, աղաղակեցին բոլոր ներկաները եւ հանդիսատես նորեկները անխտիր՝ անխառն ուրախութեամբ:

Թագուհին փափաքեցաւ որ Պրիամը տեւականօրէն իր մօտ մնայ, բայց ան նախընտրեց իր հիւղակը իր մօրը մօտ, եւ մերժեց որեւէ նիւթական վարձատրութիւն, ուզեց միմիայն Պիւքոլլան, խեղճ անմեղ անասունը որ անգիտակ պատճառ եղած էր բոլոր այս մահասարսուռ պատահարներուն:

Պրիամը եւ Պիւքոլլան երբ իրենց խրճիթին դուռը հասան, հաւատարիմ անասունը սկսաւ փառաշել աղիողորմ ձայնով իր տէրերը կանչելով, որոնք այլեւս չէին լսեր:

Սգաւոր մայրը լսեց ու դուրս ելաւ նորոգուած դառն կսկիծով:

— Մա՛յր, փութաց ըսել Պրիամ, մեր վրէժը լուծուած է այլեւս: Ահաւասիկ նաեւ Պիւքոլլան:

×

Այսպէս լրացաւ պատմութիւնը եւ ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչ եղաւ Պրիամը, բայց այդ կողմերու բնակիչները միշտ կը յիշեն զինքը եւ ցոյց կուտան անոնց խրճիթին աւերակոյտը, բացատրելով իրենց զաւակներուն.

— Ահա այստեղ կը բնակէր Պրիամը ընտանեօք:

Այո՛, հոն կը բնակէր Պրիամը որ լուծեց իր ընտանիքին վրէժը, եւ մխիթարեց իր խեղճ մայրը:

Եւ ունկնդիր տղաքը կը պատասխանէին.

— Մենք ալ անոր պէս պիտի ըլլանք անկասկած ... :

— Իսկ դո՛ւք, հա՛յ տղաք, խենթ տղաք ... :

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(5 եւ վերջ)

ՀԱՅ ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պարսկաստանի Սասանեան հարստութիւնը երկար կեանք չունեցաւ։ Եօթը դարեր օտար տիրապետութիւններու լուծին տակ հեծող Պարսկաստանը ԺԶ. դարու սկիզբներուն ոտքի կը կանգնի նորէն եւ Ատրպատականի մէջ 1514ին կը հիմնուի Սեֆեաններու հարստութիւնը։ Այս հարստութեան երկրորդ Շահը՝ Աբբաս Ա. կը մտադրէ վերագրաւել պարսկական այն հողամասերը, որոնք Թուրքերու կողմէ խլուած էին Պարսիկներէն, կը յառաջանայ դէպի հիւսիս, Թաւրիզը գրաւելէ ետք կ'անցնի Արաքսը, կը գրաւէ Ջուղան եւ կը պաշարէ Երեւանը։

Թրքական պետութիւնը հազիւ կը յաջողի մեծ բանակ մը ուղարկել հետեւեալ տարին Շահ Աբբասի դէմ, որ տեսնելով իր ուժերուն տկարութիւնը, կը խորհի բացարձակապէս ամայացնել արեւելեան Հայաստանէն կարեւոր հողամաս մը, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Այս հրէշային որոշումով ան կ'ուզէ իրականացնել երկու մտադրութիւններ, նախ այդ հողամասին վրայ անսնունդ եւ անպատսպար թողուլ Թուրք բանակը, որ այլեւս ցանկութիւն պիտի չունենար արշաւելու Պարսկաստանի վրայ, ապա՝ տեղահանուած հայ աշխատասէր երկրագործներով, տաղանդաւոր արհեստաւորներով եւ կարող ու փորձառու առեւտրականներով շէնցնել իր երկիրը։ Այս ահաւոր տեղահանութեան ենթակայ պիտի ըլլային արեւելեան Հայաստանի քաղաքներն ու գիւղերը, առաջին անգամ Ջուղան եւ Երեւանը, Պարսկաստան պիտի գաղթէր մօտաւորապէս 350 հազարի հասնող բնակչութիւն մը։

Այս ձեւով երկրորդ մեծ տեղահանութիւնն էր, որ տեղի կ'ունենար Հայաստանէն դէպի Պարսկաստան։

Սեֆեան հարստութեան շրջանին Պարսկաստան չունեցաւ դուրսէն խուժող վայրենի, աւեր սփռող ալիքներ, ուստի ապրեցաւ խաղաղ, բարգաւաճ շրջան մը։ Տեղահանուած Հայերն էին, որ ոտքի հանեցին ու զարգացուցին Պարսիկներու երկրագործութիւնը, արուեստները, արհեստներն ու առեւտուրը։

Սեֆեաններու հարստութեան առաջին երկու շահերը, Շահ Թամասպ Ա. եւ Շահ Աբբաս Ա. հարստացուցին իրենց երկիրը, ջանք թափելէն նաեւ զարգացնելու գորգագործութիւնը Պարսկաստանի մէջ։ 1524էն մինչեւ Շահ Աբբաս Ա.ի մահը, 1629, գորգագործութիւնը իր ոսկեդարը արձանագրեց Պարսկաստանի մէջ։ Շահերուն յատուկ հիմնած մեծ արհեստանոցներուն մէջ հաւաքուեցան գաղթական հայ վարպետներն ու փորձառու հիւսողները, որոնք սկսան արտադրել այն աշխարհահռչակ գորգերը, որոնք այսօր Պարսկաստանի հարստութիւնը կը կազմեն։ «Այս նշանաւոր գորգերու արտադրութեան համար, Շահ Աբբաս աշխատցուց 34 հազար հայ վարպետներ եւ հայ գործաւորուհիներ, — կը գրէ արուեստի քննադատ Գ. Զամպաքճեան իր «Հայկական գորգերու ձեռարուեստը» ուսումնասիրութեան մէջ։

Շահ Աբբաս Ա., որ Պարսիկներու միջնադարու պատմութեան բեմին վրայ կը ներկայանայ քաղաքական ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկը, յաջողեցաւ հայ հանդուցաւոր գորգագործութեան ձեռարուեստը վերածել Պարսիկ ազգային ճարտարարուեստի մը, շնորհիւ միայն իր բռնի գաղթեցուցած բիւրաւոր Հայերու ճարտար ձեռքերուն։

Ցայտնի բանասէր Յ. Քիւրտեան իր «Հայ եւ արաբ գեղարուեստի յարաբերութիւնները» ուսումնասիրութեան մէջ կ'արտայայտուի հետեւեալ կերպով.— «Շահերը Պարսկաստանի մէջ գեղեցիկ գործեր արտադրել կուտային բռնագաղթեղած հայ կարողութեանց ձեռքով, գործեղէն մինչեւ մզկիթ, գոհարեղէնէն մինչեւ դամբարան»։

Պարսկական գորգագործութեան այս ոսկեդարի շրջանին արտադրուած գորգերուն մէջ սկսան երեւալ հայկական զարդերու վիշապները, ծաղիկներն ու կենդանիները։ Սպահանի, Քէշանի եւ ուրիշ քաղաքներու, գիւղերու մէջ տեղաւորուած հազարաւոր հայ գաղթականներն էին, որ իրենց տարիներու աքնաջան աշխատութեամբ թագաւորական արհեստանոցներուն մէջ հիւսեցին զմայլելի գորգեր՝ պարսից արքունիքը, ինչպէս նաեւ ժամանակի մեծահարուստ իշխաններու պալատները զարդարելու համար։

Այս շրջանին հիւսուած եւ մինչեւ մեր օրերը հասած են շարք մը համբաւաւոր գորգեր, որոնք իրենց նրբին եւ հարուստ գծագրութեամբ, իրենց գոյներու բազմերանգութեամբ ու ներդաշնակութեամբ ցուցադրուած են այսօր, աշխարհի ամենանշանաւոր թանգարաններուն մէջ եւ որոնք այնքան դարեր ետք դեռ մարդկութեան հիացումը կը հրաւիրեն իրենց վրայ։

Սեֆեան շրջանին Պարսկաստանի մէջ ապրեցան եւ իրենց գնահատելի գործունէութեամբ մեծապէս օգնեցին պարսկական գեղարուեստական գորգերու սքանչելի նկարներու կազմութեան, ի միջի այլոց, երկու հանճարեղ հայ գորգանկարիչներ՝ Մինաս եւ Ցակոբջան։ Ասոնք նկարազարդած են նաեւ Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի տաճարին որմերը, ինչպէս նաեւ Նոր Ջուղայի խոջաներուն մեծափարթամ պալատները։ Այս նկարազարդումները, որոնց մեծ մասը դիմացած է ժամանակի աւերիչ ուժերուն, այսօր ալ իրենց վրայ կը հրաւիրեն հազարաւոր այցելուներուն հիացումը։

Ս. ԳՍԳԱՆԵԱՆ

ԿՈՃԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագահը...

Խորհրդականներով, բազմագոյն կոճակներով եւ հեռաձայնի գործիքներով շրջապատուած մարդը։

Մարդ մը, որ վերջին հաշուով, նայած իր սեփական իմաստութեան, նկարագրին եւ դատումին, որոշում պիտի տայ։

Ճէյմս Կերֆիլտ, որ քանի մը ամիս ետք պիտի սպաննուէր, 1881ին երբ Սպիտակ Տուն կը մտնէր, ըսաւ.— «Իսկապէս հարց կուտամ, թէ ի՞նչ բան կը մղէ մէկը այս գործը ցանկալու»։

ԺԹ. դարու վերջերուն, նախագահը կը նմանցուէր «ընտրեալ միապետ»ի մը։ 30ական թուականներուն, երբ Ռուզվելթ չորս անգամ ընտրուեցաւ, խօսուեցաւ բռնատիրութեան մասին։ Հէրրի Թրումընի եւ Տուայթ Այզընհաուըրի օրով ծնաւ նոր բառ մը՝ «կեսարականութիւն» որ աւելի շեշտ ստացաւ Ճոն Քենըտիի եւ Լինտըն Ճոնսընի շրջանին։

Գալով Նիքսընին՝ ոմանք կը սպասեն որ ըլլայ «բուժող» մը, մէկը՝ որ «սպիացնէ» ազգին վէրքերը, մինչ ուրիշներ կ'ուզեն, որ առանց այլ եւ այլի ձեռք առնէ ամբողջ իշխանութիւնը։

Մոլորակային գետնի վրայ, Միացեալ Նահանգներու նախագահը այն մարդն է, որ կոչուած է պատերազմի եւ խաղաղութեան որոշումը տալու։ Կրնայ որոշել, որ մարդկութիւնը պիտի ապրի կամ փճանայ։ Այս վերջին որոշումը կրնայ տալ ցուցամատի պարզ ճնշումով մը, եթէ կոխէ կարմիր կոճակի մը վրայ, որ կը գտնուի իր գրասեղանին մօտ։ Անմիջապէս զանգուածային փոխադարձութեան դրութիւնը կը շղթայազերծուի, եւ...

Անոնք որ կարդացած են Ռոպըրթ ըՍթերլինկի գիրքը՝ «Նախագահին օդանաւը կորսուած է», գիտեն թէ ինչ կ'ըսենք։ Սթերլինկ ճիշդ է երեւակայած, բայց տեքստը, որ կը նկարագրէ, իրականութեան համապատասխան չէ։ Ճոնսըն մանրամասնօրէն կը պատմէ, թէ ինչ պատահեցաւ Նոյեմբեր 22ի գիշերը, երբ փոխնախագահութենէն յանկարծ բարձրացաւ նախագահի պաշտօնին։ Նոր նախագահը անմիջապէս հարց տուած է, թէ ո՞ւր է «Տոպրակաւոր մարդը» ան՝ որ շուքին պէս կը հետեւի նախագահին եւ որուն տոպրակին մէջ կը գտնուի ելեկտրոնիկ այն մեքենան, որով նախագահը կրնայ ծածկագիր հրահանգ տալ կորիզային յարձակումի մը։

Տալլասի հիւանդանոցին մէջ, ուր հասած էր մահամերձ Քենըտին, ապահովութեան սպասարկութեան անդամները ութ վայրկեան ժամանակ յատկացուցած են՝ գտնելու համար այդ կարեւոր մարդը։ Ամերիկացի լրագրող մը՝ Ճիմ Պիշոբ, որուն Ճոնսըն պատմած է այս եղելութիւնը, կ'եզրակացնէ. «Եթէ եղած ժամանակ մը, որու ընթացքին Միացեալ Նահանգները անկարողութեան մէջ էին վայրկենաբար պատասխանելու կորիզային յարձակումի մը, այդ ժամանակը այդ ութ վայրկեաններն էին։» Ճիշդ այդ պատճառով ալ, Քենըտիի մահուան ծանուցումը ութ վայրկեան ուշացուած է։

Գիշեր ու ցերեկ, բոլոր ժամերուն, նախագահին ձեռքին տակ հեռաձայնի գործիք մը կ'ըլլայ։ Այնքան մեծ թիւով հեռաձայնի գործիքներ կան նախագահական գրասեղանին վրայ, որ Ճոնսըն զանոնք դարակներու մէջ խոթած է, հեռաձայնային կեդրոնի մը մէջ ապրելու տպաւորութիւնը չունենալու համար։

Իսկապէս դժուար է Ամերիկայի նախագահ ըլլալ։ Երբ պտոյտի կ'ելլէ, գաղտնի գործակալներու փոհմակ մը կը հետեւի իր քայլերուն, թոքիվոքիներով եւ հեռաձայնի գործիքներով։

Ուրեմն, այս պայմաններուն մէջ, ամերիկացի ժողովուրդին ներկայացող հարցը հետեւեալը եղաւ Երեքշաբթի օր։ Ի՞նչպէս ընտրել կոճակ կոխող լաւագոյն նախագահը։ Այս պատճառով ալ, Ամերիկացիք իրենց ընտրութիւնը կը կայացնեն ոչ թէ համաձայն թեկնածուին քաղաքական պլատֆորմին, այլ մարդկային նկարագրին։ Ո՞վ աւելի արժանի է վստահութեան, ո՞վ կրնայ լաւագոյն ձեւով դիմագրաւել վտանգաւոր կացութիւն մը, ո՞վ աւելի լաւ կրնայ միացնել երկիրը, վերջապէս՝ ո՞վ պիտի գտնայ պաղարիւն մնալ կախարդական կարմիր կոճակին դիմաց։

Հիմա, երբ ժողովուրդը յարմարագոյն անձը նկատած է Նիքսընը,— կը յուսանք վերոյիշեալ չափանիշներով,— բոլորին մտածումը կ'երթայ մէկ ուրիշին, Թեքսասի մարդուն, խորհրդարանական պայքարներու վեթերանին, անոր՝ որ կայտառ մտաւ Սպիտակ Տուն եւ հիմա մնացած է ինքզինքին ստուերը միայն։ Ձայնը խլացած է, մազերը ճերմկած են, ուսերը ինկած։

Իսկապէս մաշեցնող է Ամերիկայի նախագահութիւնը, երբ մանաւանդ այդ բարձր եւ պատասխանատու պաշտօնին տէրը ունի Ճոնսընի այն ցաւը, թէ կը մեկնի առանց հաշտուելու իր ժողովուրդին հետ։

Է. ԿԻՔՈՎԱԹԻ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Երիտասարդ մը կը հարցնէ հօրը.

— Ճի՞շդ է, հայրիկ, որ վիճակահանութեան պէս բան մըն է ամուսնութիւնը։

— Ոչ, տղաս, կը պատասխանէ հայրը, ճիշդ չէ։ Որովհետեւ, վիճակահանութեան մէջ, հարիւրէն մէկ հոգի հաւանականութիւն կայ որ շահի։ Ամուսնութեան մէջ՝ ոչ ոք ունի այդ հաւանականութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (354)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Թէօտիւլ այս տեսակ լրտեսութեան բնաւ ախորժակ չունէր, բայց տասը լուիէն շատ յուզուած էր եւ կը կարծէր թէ կրնար շարունակութիւն ունենալ պարգեւը։ Ուստի ընդունեցաւ յանձնարարութիւնը եւ ըսաւ.

— Պատրաստ եմ ձեր կամքը կատարելու, մօրաքոյր։

Եւ մեկնելու շարունակեց.

— Ահա տասնեւհինգ (կասսա) մը եղայ։

Օրիորդ Ժիլնորման Թէօտիւլին փարեցաւ, ապա ըսաւ.

— Դուն, Թէօտիւլ, դուն այսպիսի յառաջուն անմտութիւններ չես ըներ։ Դուն զինուորական հրահանգին կը հնազանդիս, մեծիդ հրամանին գերին ես, պարտաւորութիւնդ ճանչցող եւ խղճամիտ մարդ մըն ես եւ անշուշտ ընտանիքէդ պիտի չհեռանայիր վարնոց աղջկան մը հետ տեսնուելու համար։

Նիզակաւորը ի նշան գոհունակութեան ձեւ մը բրաւ դէմքով, ուղղամտութեանը նկատմամբ գովեստ լսող Քարթուշի մը պէս։

Այն օրը երբ այս տրամախօսութիւնը տեղի ունեցած էր, գիշերուան դէմ Մարիուս ուղեկառքը մտաւ առանց կասկածելու թէ դիտող մը պիտի ունենար։

Իսկ դիտողին առաջին գործը եղաւ քնանալ։ Կատարեալ եւ անընդհատ քուն մը քաշեց։ Արկոսը մինչեւ առաւօտ խորդաց։

Երբ լուսցաւ, կառավարը պոռաց.

— Վերնոն եկանք, Վերնոնի կայարանը հասանք, Վերնոնի ճամբորդները թող իջնեն։

Տեղակալ Թէօտիւլ արթնցաւ։

— Լաւ, մրմռաց Թէօտիւլ որ քունը դեռ գլուխն էր, հոս պիտի իջնեմ։

Ցետոյ երբ յիշողութիւնը աստիճանաբար յստակացաւ, միտքը բերաւ մօրաքոյրը, տասը լուին եւ Մարիուսի ընթացքին եւ շարժումներուն վրայ տեղեկութիւն տալու պաշտօն ունենալը։

Այն ատեն սկսաւ խնդալ։

— Գուցէ այլեւս կառքին մէջ չէ, ըսաւ միտքէն, իր համազգեստին բաճկոնակը կոճկելով։ Հարկաւ Փուասիի կայանը կանգ առած է. թերեւս Թրիէլի կայանը. եթէ Ռոշպուա իջած է կամ մինչեւ Փասի գացած՝ ձախ կողմ ուղղուելով, կամ Լառոշ երթալու համար աջ դարձած։ Վազէ՛, ետեւէս վազէ մօրաքոյր։ Ի՞նչ տեսայ որ ի՛նչ գրեմ հիմա այս բարեխիղճ պառաւին։

Թէօտիւլ նոյն պահուն կառքին պատուհանէն սեւ տաբատ մը տեսաւ որ ուղեկառքին վերէն կ'իջնէր։

— Մարիո՞ւսն է արդեօք, ըսաւ տեղակալը։

Իջնողը Մարիուսն էր։

Կառքին քով, ձիերուն եւ կառապաններուն հետ խառնուած գիւղացի աղջիկ մը կար, որ ճամբորդներուն ծաղիկ կը ցուցնէր. «Ծաղիկ առէք, ձեր տիկիններուն համար», կը պոռար աղջիկը։

Մարիուս ծաղկավաճառին մօտեցաւ եւ անոր կողովին ամենագեղեցիկ ծաղիկները գնեց։

— Ալ հիմա հետաքրքրութիւնս սաստկացաւ, ըսաւ Թէօտիւլ, կառքէն վար ցատկելով։ Ո՞ր շուտիկին պիտի տանի արդեօք այդ ծաղիկները։ Ասանկ գեղեցիկ փունջ մը խիստ գեղեցիկ կնոջ մը համար կ'առնուի։ Կ'ուզեմ տեսնել այդ կինը։

Եւ ալ հիմա ոչ թէ հրամանը կատարելու, այլ իր հետաքրքրութիւնը յագեցնելու համար սկսաւ Մարիուսին ետեւէն երթալ այն շուներուն պէս, որոնք իրենց համար կ'որսան։

Մարիուս ամենեւին ուշադրութիւն չէր ըներ Թէօտիւլի։ Ուղեկառքէն վայելչագեղ կիներ կ'իջնէին, բայց Մարիուս չնայեցաւ անոնց։ Կարծես թէ բան մը չէր տեսներ իր շուրջը։

— Սիրահա՞ր է արդեօք, մտածեց Թէօտիւլ։

Մարիուս դէպի եկեղեցին ուղղուեցաւ։

— Շատ լաւ, ըսաւ Թէօտիւլ իրովի։ Եկեղեցի՞ կ'երթայ, ըստծս է։ Քիչ մը ժամերգութեամբ համեմուած ժամադրութիւնները լաւագոյն են։ Աստուծոյ վրայէն անցնող թաքուն նայուածքի մը պէս անուշ բան մը չի կրնար ըլլալ։

Մարիուս երբ եկեղեցի հասաւ, ներս չմտաւ, եւ դէպի աւագ խորանին ետեւի կողմը դարձաւ։ Գմբէթին մոյթերէն մէկուն անկիւնը երթալով աներեւոյթ եղաւ։

— Ժամադրութիւնը դուրսն է, ըսաւ Թէօտիւլ։ Աղջիկը տեսնենք։

Եւ կօշիկներուն ծայրովը կոխելով յառաջացաւ դէպի այն անկիւնը, ուրկէ դարձած էր Մարիուս։

Թէօտիւլ երբ անկիւնին քով հասաւ, շուարելով կանգ առաւ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր. ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական գունաւոր նկարներ :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քօնճավէն*, Բ. կայան Համասի սրճարանը : Դարձ. Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆ այէթի ճամբով Տէսին :*

ԲԺԻՇԿ ՌՈՊԷՌ ԳԱՎԷՉԵԱՆ

եւ

ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՄԱՌԻ-ԼՕՌ ՇԱՆԷԼ

Ամուսնացած

23 Նոյեմբեր 1968

Փարիզ (16) — Վէնսէն

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Կիրակի, (1 Դեկտեմբեր), հանդիսաւոր բազմաձայն Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱՔԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔի մահուան յիսնամեակին առթիւ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE

GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS — *BUFFET* — *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական կազմը ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կոնդակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան 50ամեակին առիթով, Կիրակի (1 Դեկտ.) :

Կը պատարագէ Գեղամ Աբղ. Պաղտասարեան, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ Թեմիս առաջնորդ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի ժամը 10, քարոզ 11·15, հոգեհանգիստ 11·45 :

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու :

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սէն – Սաթիւրնէնէն, Պ. Զ. Քիլիրեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Տիգրան Գայնաքեանի (Ամերիկա) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմի Թաղ. Խորհուրդը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Ողբ. Գրիգոր Կէպէճեանի մահուան առթիւ.— Կ. եւ Բ. Սիմիտեան, Ներիքնազեան եղբարք 30ական, Պ. Սարգիսեան, Կ. Օհաննեան, Կարապետեան ընտանիք քանական, Բ. Բրուտեան, Յ. Նէվշէհիրլեան, Տիկին Սանդուրեան, Ս. Սանդուրեան, Ս. Սարաֆեան, Պար Թապա Անթուան տասնական, Մ. Գասպարեան հինգ ֆր. կը նուիրեն Թաղիս եկեղեցիին : Կիրակոսեան ընտանիք, Տէր-Մինասեան ընտանիք եւ Ոսկեան Շէրվէթճեան քանական, Հ. Մկրտիչեան, Կ. Աճէմեան, Դանիէլեան Կ. Ս. Զէյթունցեան տասնական, Թաղիս պլըրցին : Ս. Սարաֆեան եւ Կարապետեան ընտանիք տասնական Թաղիս աղքատներուն : Այրի Տիկին Ա. Գալուստեանի մահուան առթիւ Վ. Գոչեան կը նուիրէ հինգ ֆր. եկեղեցւոյ եւ տասը Առաջնորդարանին : Թաղականութիւնս ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ննջեցեալներու պարագաներուն :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTS - BONNETERIE

Cherche façonniers jauge 5, jauge 7 diminuée. Se préserter :

Ets. GANA

64, Rue de Turbigo — Paris (3e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մեսրոպը Մնացականի Բօյաճեան, որ կորսուած է հայրենական պատերազմի ատեն : Ծնած է Աշտարակ, 1918ին : Հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Գայեանէ, քոյրը՝ Թագուհի, կինը Արեւիկ եւ աղջիկը՝ Սուսաննա : Գրել Արեւիկ Բօյաճեանի, Երեւան, Պերճ Պռօշեան, փող. թիւ 80 :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Կեդր. վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ. 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :

Կը նախագահէ ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան :
Գեղարուեստական բաժին :
Ճաշագին 15 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ Պոմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանգանակութիւն չկայ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան կաղանդի ծառը Յունուար 12ին :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, կիրակի օր : Ջուարթ անակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտի Ա. Շաբաթ գիշերը Սփլանտիտի սրահներու մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժամը 14·30ին :

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ.) ժամը 3 – 6, Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱԽԱՐԲ Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2ին, հայրենակից Գրիգոր Գրիգորեանի բնակարանը : 77 Ռութ Նասիօնալ Սէժրէմ Լեվալօն : *Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գին 3 ֆրանք :

Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Դեկտեմբեր 1ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Րիւ Ժէի Սէն Լուի *սրահը :*

Կը նախագահէ Ընկ. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶ[...]

Գեղարուեստական բաժնին մաս կը կազմեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողմէ, Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարախումբը : Հանդիսութիւնը պիտի վերջանայ խնջոյքով : (Ճոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Զաւէնկեանի սրճարանը :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Քաֆէ Լիոնի *վերի սրահը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ* *կարեւոր օրակարգ :*

ԹԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ լաւագոյնն է հայերէն գիրք եւ սալ (ձայնապնակ) նուիրել :

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

ԲԱՑ է

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէն վերջերը ժամը 2·30էն 7 :

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գիրքերով : Ունի արտասահմանեան եւ թէ Հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն :

Նոր ստացուած են հետեւեալ գիրքերը.— Կ. Գէորգեանի 1697 – 68ի «Ամէնուն Տարեգիրքը», ճոխ բովանդակութեամբ, գին թղթակազմ 18 ֆրանք, լաթակազմ 22 ֆրանք : Կարլ Պրէֆին (Թարգմ. Ե. Տէր – Անդրէասեան), «Քրիստոս ինքնակալ» 675 էջ, կազմուած 15 ֆրանք : Աղասիի «Զէյթուն» տպ. Պէյրութ, 1968ին, 412 էջ, թղթակազմ 15 ֆրանք : Գ. Յ. Սիմոնեանի «Յուշամատեան Պոնտական մասիոյ» մեծադիր ու շքեղ կազմ 1037 էջ գին 75 ֆրանք : «Հայկական Մանրանկարչութիւն» տպ. Երեւան, 1967, գունաւոր ու մեծադիր շքեղ կազմ, գին՝ 80 ֆրանք :

Կան նաեւ զանազան ֆրանսերէն գիրքեր Հայոց մասին : Հոն պիտի գտնէք նաեւ հայկական ամէն տեսակ սալեր (տիսք) : Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի, (Ամերիկա շինուած), Պ. Լիսիցեանի, Շահ Մուրատեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի սալերը, Հայաստանէն նոր ստացուած են, Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Օ. Համբարձումեանի, Յ. Պապեանի, Նար Յովհաննէսեանի, Չէքիճեանի, Թ. Ալթունեանի, ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները :

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները :

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը» :

« Դաւիթ Բէգ » եւ «Ալմաստ» օփերաները :

Կեդրոնացած են նաեւ հայկական եւ օտար Դրօշմաթուղթեր :

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունիլ ամէն վայրերէ :

Այցելեցէ՛ք եւ գոհ կը մնաք :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. — Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI NOVEMBRE 1968
Le Numéro 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11376 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 44e ANNÉE — No 11.376

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Վերջերս Փարիզի մէջ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ Քիմ Ֆիլպիի գիրքը՝ «Իմ լռիկ պատերազմս» խորագրով :

Ֆիլպիները, հայր եւ որդի, համբաւանոթ են իբրեւ ճարպիկ գաղտնի գործակալներ, որ աշխատած են այս կամ այն պետութեան հաշւոյն, երբեմն միաժամանակ քանի մը պետութեանց հաշւոյն, առանց օձիքը ձեռք տալու :

Համաշխարհային մամուլը եւ շահակից պետութիւններ իրար անցան, երբ Ֆիլպի որդի յանկարծ կէս ձգելով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իր հետախուզական գործունէութիւնը, 1963 Յունուարին յանկարծ մեկնեցաւ Լիբանանէն եւ ապաստանեցաւ Մոսկուա, ուր կը մնայ մինչեւ այսօր :

Մոսկուա հասած օրէն սկսած է գրի առնել իր յուշերը, զորս աւարտած է 1967ի ամառը : Երկար ատեն վարանած է զայն հրատարակելէ, նկատի առնելով, որ բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր կրնային վարկաբեկուիլ իր յայտնութիւններով : Նոյնիսկ կրնային ծագիլ միջազգային բարդութիւններ, որոնց հետեւանքները կարելի չէր նախատեսել :

Անցած տարուան Հոկտեմբերին Սընտէյ Թայմզ եւ Օպզըրվըր սխալ բաներ գրած ըլլալով իր մասին, Քիմ Ֆիլպի որոշեր է հրատարակել իր յուշերը, ամբողջ ճշմարտութիւնը մերկապարանոց յայտնելու համար :

Անգլիացի հեղինակը 1929ին մտեր է Քէմպրիճի համալսարանը, զոր աւարտեր է 1933ին : Դպրոցին մէջ արձանագրուեր է ընկերվարական խմբակցութեան, որուն բոլոր ժողովներուն կանոնաւորապէս մասնակցեր է ամբողջ երկու տարի :

1931ին Աշխատաւորական կուսակցութեան փլուզումը հիասթափեր է զինքը եւ այդ թուականէն սկսեր է հետեւիլ քաղաքական տարբեր ուղղութեան մը : Ձախակողմեան հակումներ ունեցեր է հետզհետէ : Ու երբ 1933ի ամառը համալսարանի վկայականով դուրս է եկեր Քէմպրիճէն, այն համոզումն ունեցեր է, որ իր ամբողջ կեանքը պէտք է նուիրէ համայնավարութեան :

Նոյնիսկ Սթալինեան վարչաձեւի ամենավատ օրերուն չէ խախտեր իր հաւատքը համայնավարութեան ապագային մասին : Ու հիմա Մոսկուայի իր գրասենեակի պատուհանէն կը դիտէ եղեր ապագայի այն ամուր հիմերը, զորս կ'երազէր Քէմպրիճի մէջ :

Առանց Խ. Միութեան ուժին, աշխարհ պիտի իյնար, կ'ըսէ, Հիթլէրի եւ Հիրո Հիթոյի տիրապետութեան տակ : Հըպարտ է, որ այդ ուժի կազմութեան համար երիտասարդ տարիքէն սկսեալ կոչուեր է դեր մը կատարելու, որքան ալ չնչին ըլլայ այդ :

Զըսեր թէ որ թուականէն սկսեալ մըտած է խորհրդային տեղեկատուութեանց սպասարկութեան մէջ : Կը խոստովանի սակայն, որ ամբողջ երեսուն տարի գաղտնի գործակալ է եղած, — 1933էն 1963 :

Գործունէութեան սկսեր է Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ուր տարի մը մնալէ ետք վերադարձեր է Անգլիա : Քանի մը շաբաթուան մէջ իր քաղաքական բարեկամները լքելով սկսեր է ներկայ ըլլալ գերման դեսպանատան ընդունելութեանց : Անգամ արձանագրուեր է Ֆրանքօ-գերման բարեկամութեան կոմիտէին : Փորձ մը կատարեր է Նացիներու դրամով հրատարակելու թերթ մը, կոչուած բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու Մեծն Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ :

Փորձը ձախողեր է, որովհետեւ ուրիշ խմբակ մը աւելի արագ շարժեր է նոյն նպատակը իրագործելու համար : Սակայն այդ փորձի շրջանին առիթ ունեցեր է քանի մը անգամ Պերլին երթալով տեսնուելու քարոզչութեանց նախարարին եւ Ռիպէնթրոփի գաղտնի սպասարկութեան հետ :

Այդ օրերուն անգլեւգերման յարաբերութիւնները մեծապէս կը մտահոգէին Մոսկուան : Ոչ ոք կը կասկածի եղեր սակայն, որ Ֆիլպի համայնավարութենէն նացիականութեան անցեր է :

Սպանիոյ պատերազմին ատեն Թայմզի կողմէ իբրեւ թղթակից նշանակուեր է Ֆրանքոյի ուժերուն մօտ : Սակայն երբեք կասկած չէ յարուցած իբրեւ Ֆալանժիստ :

1939 Օգոստոսին Թայմզ ետ կանչեր է զինքը Սպանիայէն՝ ղրկելու համար անգլիական ուժերուն մօտ, որոնք պիտի կռուէին արեւմտեան ճակատին վրայ : Անգլ. բանակատեղին Արրաս հաստատուած էր : Իր խորհրդային բարեկամներու թելադրութեամբ մտեր է անգլ. գաղտնի սպասարկութեան մէջ իբրեւ գործակալ :

Մեր նիւթէն դուրս է մանրամասնօրէն ներկայացնել այս տաղանդաւոր գաղտնի գործակալին գործունէութիւնը :

Յաջորդով պիտի տանք Թուրքիոյ եւ Վրաստանի առընչութեամբ իր դրուագները, համառօտ գիծերով :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՀԻՐԷԷՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԼԱՐՈՒԱԾ Է

Կը թուի թէ Նասրի վիճակը բաւական փափուկ է ներկայիս եւ շատ բան կախում ունի իր բռնելիք դիրքէն : Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ միայն երկու ելք ունի, կամ խիստ պատժական միջոցներու դիմել կամ «հասկացողութիւն» ցոյց տալ : Արդարեւ ուսանողական ցոյցերը կը փաստեն որ լուրջ տագնապ մը կայ եւ Ալ Աhրամ բառերը չի ծամծմեր եւ նոյնիսկ կը դատապարտէ կարգապահութեան պատասխանատուները եւ աւելի լաւ դեր կուտայ ցուցարարներուն եւ բողոքողներուն : Ասիկա մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանայ երբ յիշենք թէ թերթը Նասրի բերանը կը նկատուի : Գալով Գահիրէի ձայնասփիւռէն միշտ կը յիշատակէ Ֆրանսայի օրինակը, շեշտելով «ուսանողական խառնակութիւնը տնտեսական շատ ծանր վիճակ մը ստեղծեց Ֆրանսայի մէջ եւ ժողովուրդին ալ ապրուստի մակարդակին նուազումը» :

Միւս կողմէ Երուսաղէմի մէջ, արտաքին նախարար՝ Ապպա Էպան յայտնած է Եգիպտոսի թէ Իսրայէլ պատրաստ է ճըշդելու ճանչցուած եւ երաշխաւորուած սահմանները, տեւական խաղաղութեան մը հաստատման համար, բոլորէն ընդունուած :

Նախարարը աւելցուցած է որ Իսրայէլեան կառավարութիւնը յուշագիր մըն ալ յանձնած է Գահիրէի, պարզելով Իսրայէլի դիրքը կարգադրութեան մը համար :

ՀԱՅԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՒԱՆ, (19 Նոյեմբեր) — Երեւանցի պատմաբան եւ աշխարհագրագէտ Յակոբ Գրիգորեան վերջերս այստեղ ելոյթ ունեցաւ գիտական նստաշրջանի մը մէջ եւ խօսեցաւ Հայկական Հանրապետութենէն դուրս գտնուող Հայերու մասին :

Գիտական գրականութեան մէջ, նշեց ան, ամբողջ աշխարհի մէջ եղած Հայերու թիւի մասին տարբեր կարծիքներ կան : Իմ հաշուումներով, մինչեւ 1967ի սկիզբը, այդ թիւը եղած է հինգուկէս միլիոն, որուն 68 տոկոսը կը բնակի Խորհ. Միութեան մէջ, իսկ 32 տոկոսը՝ արտասահմանեան երկիրներու մէջ :

Դաժան ճակատագրի հետեւանքով, ամբողջ Հայութեան 37 տոկոսը միայն այժմ կ'ապրի Հայկական Հանրապետութեան մէջ, որ պատմական Հայաստանի տարածութեան համեմատաբար փոքր մէկ մասը կը կազմէ :

Հայերու գաղթը սկսած է դեռեւս միջնադարէն, յատկապէս այն բանէն ետք, երբ անոնք օտար նուաճողներու աւերիչ արշաւանքներուն հետեւանքով կորսնցուցին իրենց պետականութիւնը : Անոնց մէկ մասը հեռանալով հայրենիքէն, բնակութիւն հաստատած է Ռուսիոյ, արեւմտեան Եւրոպայի, Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներուն եւ Հնդկաստանի մէջ :

Ներկայիս, արտասահմանեան երկիրներու մէջ կ'ապրին մէկ միլիոն 775 հազար Հայեր : Ամէնէն շատ կը բնակին Ասիոյ մէջ (850 հազար) : Եւրոպայի մէջ կան 280 հազար, Ամերիկայի մէջ՝ մօտ վեց հարիւր հազար : Քանի մը տասնեակ հազար Հայեր տեղաւորուած են Ափրիկէի եւ Աւստրալիոյ մէջ :

Ամէնէն մեծաթիւը ամերիկահայ գաղութն է : Միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ կ'ապրին մօտ 450 հազար Հայեր, Թուրքիոյ մէջ՝ քառորդ միլիոն, Ֆրանսայի մէջ՝ երկու հարիւր հազար, Պարսկաստանի մէջ եւս նոյնքան, Լիբանանի մէջ 180 հազար եւ Սուրիոյ մէջ՝ 150 հազար : Մեծ թիւով Հայեր կը բնակին նաեւ Արժանթինի, Իրաքի, Պրազիլիոյ, ԱՄՀի, Ուրուկուէյի, Յունաստանի, Գանատայի, Ռումանիոյ եւ շարք մը այլ երկիրներու մէջ :

Խորհրդային Միութեան Հայերու թիւը, ըստ 1968ի մօտաւոր տուեալներուն՝ երեք միլիոն 730 հազար է : Ըստ մարդահամարի, Հայերը Խորհ. Միութեան մէջ կը կազմեն ամբողջ ազգաբնակչութեան 1·34 տոկոսը : Անոնց մեծ մասը կ'ապրի Անդրկովկասի մէջ (87·4 տոկոս) : Հայերը Վրացիներու եւ Ատրպէյճանցիներու հետ կը կազմեն Անդրկովկասի հիմնական ազգութիւնները :

Հայաստանի բնակչութեան 88 տոկոսը Հայ է : Ազգային այդպիսի միատարրութիւն չունի Խորհրդային Միութեան ոչ մէկ այլ հանրապետութիւն : Բայց ի տարբերութիւն Վրացիներու եւ Ատրպէյճանցիներու, Խորհրդային Միութեան Հայերու 44·3 տոկոսը կ'ապրի հայկական հանրապետութեան սահմաններէն դուրս, այդ թիւին 31·8 տոկոսը՝ Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի մէջ :

Վրաստանի սահմաններուն մէջ Հայերը կը բնակին Ախալքալաքի, Բոգդանովկայի, Ախալցխայի, Ծալկայի, Մարնէուլի, Տետրիցկարոյի շրջաններուն մէջ, Թիֆլիզ, Գորի, Պաթում, Թելավ, Սուխում քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ աբխազական ինքնավար հանրապետութեան գիւղական շրջաններուն մէջ :

Ատրպէյճանի սահմաններուն մէջ գտնուող Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի բնակչութեան 84·4 տոկոսը Հայ է : Մեծ թիւով Հայեր կ'ապրին այդ հանրապետութեան լեռնային մասին մէջ, Կիրովականի շրջակայքը, Շահումեանի, Խանլարի, Դաշքեսանի, Շամխորի Վարդաշէնի շրջաններուն մէջ, Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան մէջ (ազգաբնակչութեան 6·7 տոկոսը), Պաքու, Կիրովաբատ, Մինգեչաուր, Շամախ քաղաքներու մէջ :

Անդրկովկասի սահմաններէն դուրս նշանակալից թիւով Հայեր կ'ապրին ռուսաստանեան դաշնակցային երկիրներու, մասնաւորապէս հիւսիսային Կովկասի մէջ (Կրասնոտարի եւ Ստավրոպոլի երկրամասեր, Չեչենօ-Ինգուշական եւ հիւսիս-Օսեթական ինքնավար հանրապետութիւններ), Ռոստովի մարզին մէջ, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի եւ Լենինկրատի մէջ : Միւս հանրապետութիւններէն հաշուառ գանգուածներով աչքի կ'իյնան Ուզբեկիստան, Թուրքմենիա եւ Ուքրանիա :

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք, երիտասարդ հանրապետութիւնը դէպի իրեն քաշած է աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ ապրող իր որդիները : 1921 թուականէն սկսած է Հայերու ներգաղթը : Մինչեւ 1940 հայրենիք վերադարձած են 75 հազար Հայեր, 1946-49 թուականներուն՝ 90 հազար, 1962էն ետք՝ ինը հազար Հայեր :

Հայրենադարձութիւնը ներկայիս կը շարունակուի : Ամէն ամիս տարբեր երկիրներէն նոր ընտանիքներ կուգան եւ մշտական բնակութիւն կը հաստատեն մայր հայրենիքի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԷՆ ետք, Ծերակոյտն ալ քուէարկեց ֆրանսական կառավարութեան տնտեսական նոր ծրագիրը :

ՓԱՐԻԶ կը հաւաքուին քանի մը օրէն Հանոյի եւ Սայկոնի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Վիէթքոնկը եւ Ամերիկացիք : Այս չորսերուն մէջ միշտ երկու ներկայացուցչութիւն կայ որ միւսները չի ճանչնար : Այսպէս Վիէթքոնկը չըճանչնար Սայկոնի պատուիրակներու հանգամանքը Սայկոնը չի ճանչնար Վիէթքոնկը եւն. եւն. :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ երկու շաբթուան ընթացքին երկրորդ անգամ ըլլալով տեսնուեցաւ Փարիզի խորհ. դեսպան Զորինի հետ : Կը թուի թէ դեսպանը իր երկրին մտահոգութիւնը յայտնած է ի տես Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու մերձեցման :

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ շրջան ընող զրոյցներու համաձայն խորհ. զօրքը վերջնապէս պիտի հեռանայ Չեխոսլովաքիայէն 1969 Մայիսին :

« ՄՈԼՈՏՕՑ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ» կոմսոմոլներու մէկ հրատարակութիւնը կը յայտնէ թէ Կորքիի մէջ նորածիններու վաթսուն առ հարիւրը մկրտուած է : Քաղաքը, որ եօթներորդն Խորհ. Միութեան մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար բնակիչ ունի :

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎԻ մէջ քարիւղ գտնուած է տասը քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, յայտարարեց Եգիպտոսի ճարտարարուեստի նախարարը :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են, Պաղեստինի բաժանման (ՄԱԿի կողմէ) 21րդ, տարեդարձին առթիւ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ համալսարանական տագնապը կը շարունակուի : Նանթէռի դէպքերէն ետք, Գաւառն ալ սկսած է : Համալսարաններու մէջ ալ դասաւանդութիւնները պէտք է վերսկսին Դեկտ. 9ին :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ մէկէն 22ի ընթացքին երեք միլիառ տոլար մտած է արեւմտեան Գերմանիա :

ԱՐՇԱՄ ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս Կիրակի, Արշամ Խոնդկարեանի մահուան երրորդ տարելիցն է եւ ես՝ իբր մօտէն ճանչցող կ՚ուզէի այս համառօտ ակնարկով զինքը պահ մը ոգեկոչել :

Իրեն հետ ծանօթացայ 1956ի Սեպտեմբերին. ես ցայդ տարին Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի ամառանոցը կը գտնուէի, Ազոլօ գիւղաքաղաքը, Վենետիկէն ոչ շատ հեռու, իսկ ինքն ալ նոյն միջոցին Տիկին Խոնդկարեանի հետ, հոն եկած էր, իր ըսածին պէս «Փարիզի դէշ եղանակներէն զզուած» քիչ մը մաքուր օդ շնչելու ու հանգստանալու համար :

Ազոլօն իր առողջութեանը լաւ եկաւ ու ատկէ ետք ամէն տարի իր ամառուան արձակուրդները հոն կ՚անցընէր :

Բնաւորութեամբ մարդամօտ ու հետաքրքրուող՝ շատ մը նոր բարեկամութիւններ հաստատած էր Վենետիկի մէջ, յատկապէս տեղւոյն հայ ուսանողներուն հետ. այնպէս որ իր գալուն անպայման քանի մը անգամ իրարու հանդիպելու առիթը կ՚ունենայինք : Իր շուրջը կը հաւաքուէինք ու կը սկսէինք խօսիլ. ինքը հինէն ու նորէն կը պատմէր, Հայաստանի, մեր նորագոյն պատմութեան, համաշխարհային քաղաքականութեան եւ շատ ուրիշ հարցերու մասին, մենք ալ, աշակերտի պէս, ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէինք :

Իր խօսակցութիւնը միշտ հետաքրքրական էր, ցած ձայնով, հանդարտ, Արարատեան դաշտի իր անոյշ, երաժշտական լեզուով ամէն նիւթի յատուկ համ մը կու տար ու դիմացինին հետաքրքրութիւնը կ՚արթնցնէր :

Երբ տրամադրութիւնը տեղն ըլլար՝ կը սիրէր սրամտութիւններով իր խօսքերը համեմել. մենք ալ կը քաջալերուէինք ու մեր կարգին կը սկսէինք կատակել, ինքն ալ արդէն ուրախութիւնը սիրող էր ու հաճոյք կը զգար մեր սրախօսութենէն :

Օր մը, մէկը իրեն հարցուց թէ ուրտեղացի է, «Տաճկահայ եմ» ըսաւ. ես զարմացայ, իրեն պէս թունդ ռուսահայ մը, ի՞նչպէս տաճկահայ կ՚ըլլայ, մօտեցայ ու «Պարոն Խոնդկարեան, դուք երբէ՞ն ի վեր տաճկահայ էք» հարցուցի. «Երբ ես ծնայ, իմ գիւղս Ռուսաստանին կը պատկանէր, բայց 1920էն Թուրքիոյ անցած է արդ ես ալ տաճկահայ եմ» ըսաւ ու ամէնքս ալ ծիծաղեցանք :

Վենետիկ հասնելուն անպայման քանի մը անգամ Ս. Ղազար կը հանդիպէր ուր մօտիկ ծանօթութիւն հաստատած էր միաբաններուն ու յատկապէս Հոգելոյս Հ. Եղիա Վարդապետին հետ. կ՚երթար, քանի մը ժամ կը կենար ու գրադարանին գիրքերը, մանաւանդ Հայաստանեան նոր հրատարակութիւնները աչքէ կ՚անցընէր :

Ու ամէն անգամ իր ժամանակին սղութեանը պիտի ցաւէր. «Որքա՜ն գիրք, այնտեղ տարի մը պէտք է կենամ, ոչ թէ քանի մը շաբաթ հիմակուան պէս» :

Ինքն իր մասին քիչ կը խօսէր եւ շատ չէր ախորժեր որ, այդ ուղղութեամբ հարցումներ ընէինք. սակայն ուրիշներէ, անուղղակի, իմացած էի որ անկախութեան շրջանին քաղաքական գործիչ մը եղած էր. մինչեւ որ օր մը Հայաստանեան գիրք մը ձեռքս անցնելով՝ իր մասին ակնարկի մը հանդիպեցայ : Որոշ ատեն վերջ զինքը տեսայ ու գիրքը ցոյց տուի. սկսաւ ուշադրութեամբ թղթատել ու երբ իրեն վերաբերեալ տեղը հասաւ ծիծաղով մը ըսաւ «գրուէր է, Դաշնակցական կառավարութեան նախկին նախարար, կ'երեւի թէ նորէն թշնամիներուն ցանկն եմ» ու սկսաւ խնդալ :

Ալ ատոր վրայ մեր կատակներուն համար ազատ ասպարէզ գտանք ու «պուրժուա – նացիոնալիստ», «հակայեղափոխական», «յետադիմական» որակումները անպակաս էին. ինքն ալ այնքան կ՚ախորժէր որ ատկէ վերջ իր մասին խօսած ատեն սոյն այդ ածականները կը գործածէր :

Ինչպէս ըսի, ուսանողներով շատ կը զբաղէր, բոլորն ալ կը ճանչնար, իրենցմով կը հետաքրքրուէր, ոմանց հետ ալ նոյնիսկ թղթակցական կապ կը պահէր. շատեր իրեն դիմէին խորհուրդի համար եւ ինքը, որ զաւակ չէր ունեցած, հօր մը պէս կը խրատէր ու կը ջանար ամէնուն օգտակար ըլլալ :

×

Ինչ որ ամէնէն աւելի զիս տպաւորեց՝ իր հմտութիւնն էր, իր զարգացումը. բացի իրաւաբանութենէն, որ իր մասնագիտութիւնն էր, խոր ծանօթութիւն ունէր պատմութեան, գրականութեան եւ իմաստասիրութեան մասին : Ասով մէկտեղ, սակայն, շատ չէր սիրեր իր գիտութեան լայնութիւնը ցոյց տալ — ինքզինքը օր մը «սովական լրագրող» որակեց — բայց երբ տրամադրութիւնը տեղն ըլլար ու սկսէր խօսիլ՝ այն ատեն մարդ իրապէս կը հասկնար թէ որքան էր իր մտաւոր պաշարը :

Ինչպէս արդարօրէն գրած էր «Յառաջ» իր մահուան առթիւ, մինչ այս օրերուն մտաւորական բառը տեղի ու անտեղի ամէնուն կը շռայլուի՝ ինքը իսկական մտաւորական մը եղաւ. մտաւորական՝ իր զարգացումին, բայց աւելի ճիշդ իր ըմբռնումներուն հասունութեան ու մտքին լայնութեան համար :

Որեւէ հարցի մը մօտենալէ առաջ՝ կ՚ուզէր խորապէս անոր ծանօթանալ. հին ու նոր գիրքեր, թերթեր կը պրպտէր, կը կարդար ու երկար կը խորհրդածէր իւրաքանչիւրին վրայ, յաճախ կամովին կնոջը հետ բանավէճի կը սկսէր որպէսզի այդ ձեւով ալ գաղափարները հասունցնէր ու վերջը երբ կարծիք յայտնէր՝ ըսածը իսկապէս հեղինակաւոր կ՚ըլլար :

Այսօրուան պէս կը յիշեմ, Քուպայի ճգնաժամի օրերուն էր, ամէնքս ալ ազատ համարձակ կարծիք կը յայտնէինք Քենըտիի, Խրուշչեւի մասին, իսկ ինքը, լուռ, մտիկ կ՚ընէր ու կը մտածէր :

Քանի մը օր ետք, երբ նորէն խօսք բացուեցաւ ու այս անգամ ինքը սկսաւ խօսիլ իր հանդարտ, անոյշ «թոն»ով, ամէնքս ալ պապանձեցանք եւ ոչ իսկ բառ մը գըտանք իրեն հակաճառելու համար :

Այս պատճառաւ շատ չէր հաւներ այն մարդոց — մանաւանդ ղեկավարի հանգամանք ունեցողներուն — որ գիտցած – չգիտցած ամէն հարցի մասին կարծիք կը յայտնեն :

Իր դատումի խստութենէն մարդ փախուստ չունէր, նոյնիսկ ինքը եթէ սխալէր, չէր քաշուեր հրապարակաւ ընդունելէ եւ ընդհակառակն, եթէ իր մէկ հակառակորդը իրաւունք ունենար՝ առանց վարանումի կ՚ընդունէր :

Ուղղամտութեան, այս հազուագիւտ յատկութեան համար էր որ ոմանց մէջ հակակրանք կ՚արթնցնէր, սակայն ինքը կարեւորութիւն չէր տար : Իր միշտ շինիչ քննադատութիւն մը եղած է ու աննախապաշար մտքով հարցի մը մօտենալէ ետք՝ երբ կարծիք յայտնելու ըլլար միայն ու միայն ճշմարտութիւնը կը փնտռէր առանց բարեկամի կամ հակառակորդի նայելու :

Ու մինչեւ ետք մտքի պայծառութիւնը եւ սուր դատողութիւնը չկորսնցուց :

×

Օր մըն ալ իրմէ նամակ մը ստացայ. «Իմ շատ սիրելի երիտասարդ բարեկամ Սուրէն Բէկ, ··· պիտի յայտնեմ «զգայացունց» լուր մը : Ես որոշեր եմ հոստեղէն մեկնող թուրիստական խումբերէն մէկուն հետ գնալ Երեւան : Արդէն դիմում կատարեր եմ եւ ֆրանսական վիզան ալ ստացեր եմ : Կը մնայ ստանալ սովետական վիզա : Բոլորը կ'ըսեն որ սովետները կուտան ինծի այդ վիզան : ··· 43 տարի է չեմ տեսած իմ հարազատներին, 13 ծնունդէն երեք հոգի մնացեր են՝ ես, եղբայրս եւ քոյրս :

··· Ամէն զոհողութիւն յանձն պիտի առնեմ տեսնելու, մահէս առաջ, մնացած հարազատներին ... » :

Եւ իր փափաքը իրագործուեցաւ. գընաց, իր հարազատները տեսաւ ու, հոգեպէս նորոգուած, վերադարձաւ :

Քանի մը շաբաթ ետքն ալ, ամառուան արձակուրդին առթիւ, կրկին Վենետիկ եկած էր. շուտ մը քովը վազեցինք իր տպաւորութիւնները իմանալու համար, երկու, երեք հոգի շուրջը նստած էինք ու պատմել սկսաւ :

Երեւան հասնելուն պաշտօնական անձնաւորութիւն մը իրեն կը հարցնէ թէ ինչու համար Հայաստան գացած է, ինքն ալ, իր յատուկ սրամտութեամբը լուրջ – լուրջ կը պատասխանէ.

«Հայաստան եկած եմ խորտակելու սովետական կարգերը եւ հաստատելու համար կապիտալիստական կարգեր». այս ըսելուն պէս ամէնքս ալ խնդալ սկսանք ու ինքը, մեզի դառնալով՝ յարեց. «չէ՞ն հասկնար, 43 տարի է հարազատներս չեմ տեսած, կարօտցած եմ, իմ ընտանիքս է, իմ երկիրս, այս բաները չեն հասկնար» :

Ու շարունակեց պատմել :

Հիացած էր Հայաստանի մշակութային կեանքով ու յափշտակութեամբ կը պատմէր թէ ինչպէս ամէն ընտանիք փոքրիկ գրադարան մը ունի, ամէն մարդ գիրք կը կարդայ, կը սպառէ : Բայց երբ իրմէ կարծիք մը կ՚ուզեն տեղւոյն շինարարութեան ու ճարտարարուեստի մասին՝ պարկեշտութեամբ կը մերժէ առարկելով որ ինքը այդ մարզերուն մասնագէտը չէ եւ միայն մշակոյթի մասին արտայայտուելու կարողութիւնն ունի : Ու այս ըսելուն պէս տաքցաւ ու սկսաւ քննադատել այն մարդոցը որ շաբաթ մը Հայաստան մնալով, առանց մասնագէտ ըլլալու՝ կ՚ուզեն ամէն բանի մասին կարծիք յայտնել :

Անշուշտ գոհ մնացած էր այդ ճամբորդութենէն եւ միշտ կ՚ըսէր թէ պէտք էր անգամ մը եւս Հայաստան երթար :

Մէկ բան մը, սակայն, դժգոհ մնացած էր. Երեւանէն Էջմիածին երթալու համար հանրակառք կը փնտռէր ու կին մը հանդիպելով կը հարցնէ թէ կայանը ուր է, «Հոն է, հայրիկ» կը պատասխանէ ու ինքն ալ, «հիմուր»ը միշտ անպակաս, «ես ինքզինքս տակաւին երիտասարդ կը զգամ, այդ կինը ինծի հայրիկ կ՚ըսէ ...» :

Եւ իրապէս, թէեւ ութսունամեայ, երիտասարդի բան մը կար իր մէջ, մտքին սրութի՞ւնը, յիշողութի՞ւնը թէ ոչ կատակախօսութի՞ւնը, չեմ գիտեր, բայց բան մը կար :

Հայաստանէն վերադարձին այլեւս իր նորոգուած յիշատակներով ապրեցաւ, թէեւ իր հիւանդութիւնը կը շարունակէր, բայց ինքը այլեւս իր կորուսեալ դրախտը վերագտած էր, իր կարօտն առած էր ու գոհացած սրտով մահը դիմաւորեց :

ՍՈՒՐԷՆ ՏՈՎԻԿԵԱՆ

Վենետիկ

ԱԼՔՈԼԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Տնտեսական ուսումնասիրութեան եւ վիճակագրութեան ազգային հիմնարկութեան հայթայթած ցուցքի տուեալները նախ 1950ին, ապա 1961ին՝ ի մասին Ֆրանսացիներու գործածած ալքոլի խմիչքներուն, իրենց ժամանակին, խիստ մտահոգութիւն պատճառեցին հանրային կարծիքին եւ բոլորին ցայտուն դարձուցին այս չարիքին բազմապիսի եւ աղէտալի հետեւանքները :

Ժողովուրդը եւ, յատկապէս, երիտասարդութիւնը լուսաբանելու ձգտող քարոզչական պայքարը կը թուէր թէ կու տար իր արդիւնքը եւ բազմաթիւ էին այն դէտերը, որոնք բարի կամեցողութենէ առաջնորդուած եւ իրենց հայթայթուած հաստ ու կէնտ տեղեկութիւններուն վրայ հիմնուած, կը կարծէին, թէ Ֆրանսայի մէջ ալքոլամոլութիւնը տեղատուութեան մէջ է :

Դժբախտաբար այդպէս չէ, եւ վիճա-

ԾՈՎԱԿԻՆ ՀԱՐՍԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Ա.

Ծովակին երկու ափերուն վրայ, դէմ առ դէմ, երկու գիւղեր կային. մէկը մինչեւ հիմա կը մնայ դեռ, միւսը կորսուած է ջուրերուն տակ :

Այն գիւղին մէջ, որ ա՛լ հիմա չերեւար, մանկամարդ կին մը ծովու հարսը կը կոչուէր. ամէն առտու արեւը ծագելէն շատ առաջ երբ ծովակը հովուն համբոյրներուն տակ իր ափերը կը զգուէ ու ալիքները հեռաւոր ծփանքներ կ՚ոլորեն՝ ծովուն հարսը՝ հեռո՜ւն անորոշ լողացող սեւ թըռչունի մը կը նայի որ կ՚երթա՛յ կ՚անհետի ու ծովուն մէջ կը կորսուի մանրացած :

Իր երեսներէն ծաթած շառաւիղները ջուրերուն մէջ կը թափէին, ու հասակը ուռիի մը կը նմանէր գետերուն ափունքն ի վար բուսած երկա՜յն ուռիներուն պէս, մազերը՝ բարտիներէն վար սողացող լուսնի շողերը՝ կարծես ուսն ի վար, աչքերն ալ լեռները փախչող եղնիկինը : Ու երբ ծովուն հարսը առտուանց ծովակէն կը հեռանար, ձուկերուն մէջ մոլեգին յուզում մը կ՚իյնար : Այսպէս կը պատմէին ծերերը, որ հիմա իրենք ալ չկան :

Բ.

Ամէն գիշեր, կէս գիշերին ուշ ատեն՝ ծովափին ափունքին վրայ առկայծ լոյս մը կը դողդղայ ու անքթի՜թ ծովուն նըշմար կուտայ, յանկարծ ջուրերուն մէջէն փրփուրի շառաչներ կը լսուին ու ճերմակ պղպջակի մէջ փաթթուած՝ ծովէ՛ն տղայ մը կ՚ելլէ գեղեցիկ, փրփուրներէն ծնա՛ծ կարծես : Ու ամէն գիշեր՝ միայնա՛կ, ծովի խիճերուն ու գորտերուն քով՝ ամայութեան մէջ՝ ծովի սիրահարները իրար կը սիրեն մինչեւ լոյս. մո՛ւթ խաւարին մէջ՝ լռութիւնը կ՚ընդհատուի միայն գորտերու կրկռուքներովը որոնք կ՚երկարին ու ծովուն մէջ կը մարին :

Ու երբ արուսեակը ծայր կուտայ դիմացի գիւղին վրայ՝ լերան ետեւէն, ծովակի տղան զանի նշան կը բանէ աչքով, ու թեւերը ալիքներուն կ՚երկարէ. սիրականը ետեւէն կը նայի՜ ու կը նայի՜ երբ լողացողը կը պզտիկնայ, սեւ թռչուն մը կ՚ըլլայ, յետոյ կէտ մը ու ա՛լ չերեւնար :

Առտուանց լուսուն դէմ երբ ծովուն հարսը քայլերը կը դարձնէ ու տուն կը դառնայ, ալիքները ափերուն կը զարնեն ու ձուկերուն մէջ տարօրինակ յուզում մը կ՚իյնայ :

Գ.

Օր մը դրացի պառաւ մը եղելութիւնը կը հասկնայ ու էրիկը իր կնոջը՝ ծովու հարսին գաղտնիքը կ՚իմանայ : Ճրագը իր տեղը այն գիշեր նորէն անկասկած իր նշանը կուտար, ու երբ տղան ծովակին կէսը հասած է ա՛լ՝ յանկարծ մութին մէջէն մոլեգնած ձեռք մը ճրագը գետին կը նետէ ու ծովու հարսին մազերը թեւ կը պլլէ. արցունք, աղերսանք անգութ էրկանը մոլեգնութիւնը չեն կրնար իջեցունել. ու քարերուն վրայ մնած միջոցին՝ հարսը կ՚անիծէ էրիկը, կ՚անիծէ պառաւը ու գիւղը՝ վերջին անգամ :

Միւս օրը, առտուանց երբ արուսեակը կը ծաթէր հեռակայ լերան ետեւէն ուր ամէն անգամ ծովուն սիրահարները կը բաժնուէին, իրիկունը լեռը պառկող հովիւը երբ գիւղը դարձաւ՝ ո՛չ գիւղ գտաւ ո՛չ մարդ. ջուրը կլլած էր ամէնքն ալ :

Հիմա ջուրին մէջ ամէն գիշեր, կէս գիշերին՝ նոյն գիւղին տեղը աղօտ ճրագ մը կը վառի կ՚ըսեն. ու առտուան դէմ արուսեակին ծաթելու պահուն՝ ճրագը կը մարի, ծովը տարօրինակ յուզում կ՚ունենայ, ու երկու ճերմակ թռչուններ կարմիր կտուցով՝ յանկարծ այնտեղ կ՚ելլեն, մեղմիկ, հանդարտ ջուրը կ՚աւլեն՝ պզտիկ ալեակներ հանելով, յետոյ նորէն կ՚անհետին, ու երբեք ցորեկները չեն տեսնուիր :

Ծովա՛կ, անոնց անունը մարդու մի՛ ըսեր :

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

կայրական հիմնարկութեան տնօրէն՝ Մալինեաքի հրապարակած վիճակագրական տուեալները սարսափեցուցիչ են. ցոյց կուտան, որ ոչ միայն ալքոլի միջին գործածութիւնը չէ նուազած 1951էն 1968ի ընթացքին, ինչպէս կը յուսացուէր, այլ ընդհակառակն, չափահասներու գործածած ալքոլի միջինը 1963էն ի վեր բարձրանալու վրայ է եւ ներկայիս հասնելու վրայ է անձ գլուխ եւ տարեկան հաշուով 28 լիթրի: Ասիկա կը նշանակէ, թէ ալքոլի գործածութեան տոկոսը քառասուն առ հարիւր աւելի բարձր է Իտալիոյ, երկու անգամէն աւելի Գերմանիոյ, երեք անգամ աւելի Պելժիոյ, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու, չորս անգամ աւելի բարձր Շուէտի եւ Դանիայի մէջ արձանագրուած չափանիշներէն: Այս ձեւով Ֆրանսային կ՚արձանագրէ ալքոլի գործածութեան աշխարհի մրցանիշը: Եւ ինչ որ ցաւալի է, ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէ, թէ բարելաւում մը պիտի արձանագրուի՝ մօտ քան տարուան թափուած ճիգին իբրեւ հետեւանք:

Գինին 70 առ հարիւրէն աւելին կը կազմէ ալքոլին միջին գործածութեան մէջ. գարեջուրը՝ տասը առ հարիւր, ախորժաբեր խմիչքները՝ 6,3 առ հարիւր, իսկ օտը վիներն ու լիքէօրները՝ 7,4 առ հարիւր:

1950էն ի վեր խնձորօղիի (սիտրը) ըսպառումը նուազած է, միւս կողմէ աւելի քան կրկնապատկուած է գարեջուրի, ախորժաբեր խմիչքներու ու անուշահամ բնական գինիներու սպառումը, եւ եթէ ռոմի գործածութիւնը 93 առ 100ի համեմատութեամբ նուազած է, ուիսքիինը, ընդհակառակն, հնգապատկուած է: Այսուհանդերձ, այս վերջինը Ֆրանսայիներուն գործածած ալքոլին 0,5 առ հարիւրը միայն կը կազմէ:

Գործնապէս անհնար է ճշդել այս հաւաքական թաքուն թունաւորումին հասցուցած վնասները Ֆրանսայի: Արդարեւ, բովանդակ ազգն է, որ դժուար առաջքը առնուելիք պայմաններու մէջ, կը քաշուցանէ գինը այն վնասին, որ կ՚արձանագրուի արտադրութեան քանակի եւ որակի նուազումին, յաճախակի բացակայութիւններուն, աշխատանքի դանդաղ ընթացքին եւ անճշդութեան, արկածներու թիւի կրկնապատկումին եւ անկարգութեան մարզերուն մէջ:

Բովանդակ ազգն է նաեւ, որ արկածներու եւ, մասնաւորապէս, ճամբու արկածներու սարսափազդու յաւելումին գինը կը վճարէ իր մորթին վրայ կրելով անոնց վնասները: Իսկ այդ արկածներուն մէջ մեծ դեր ունի, ինչպէս ցոյց կուտան քննութիւնները, ալքոլը:

Արկածներէն զատ, ալքոլի թունաւորումը պատասխանատու է մահացութեան եւ հիւանդագին վիճակներու: Ոչ միայն աւերներ կը գործէ մարմնի օրկաններուն վրայ (լեարդ, երիկամունք, ուղեղ, երակ եւ ջիղ), այլեւ դուռ կը բանայ զանազան հիւանդութիւններու (օրինակ՝ թոքախտ):

Վերջին տուեալները ի մասին ալքոլէ եւ լեարդի սիրօզէ յառաջ եկած մահերու տոկոսին, կը կրեն 1967 Սեպտեմբերի թուականը: Երեւան կուգայ, թէ սիրօզէ մեռածներու թիւն ու տոկոսը, բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն, աւելցած է: 1966ին պատճառ դարձած է 17178 Ֆրանսացիներու մահուան (մրցանիշը կը հաստատեն հետեւեալ շրջանները՝ Քոթ տիւ Նոր, Ֆինիսթէր, Իլ-է-Վիլէն, Մորպիյեան եւ Օռն):

Ֆրանսայի փրոֆէսէօրի մը կատարած քննութիւնը հազար դիակի վրայ, ճըշդելու համար մահուան պատճառները, ցոյց տուաւ, որ մահերուն 11 առ հարիւրը արդիւնք էր ալքոլի չափազանցեալ գործածութեան: Այս տոկոսը աւելի քան յիսուն հազարի կը հասցնէ մահերու տարեկան թիւը, եթէ նկատի առնենք, որ Ֆրանսայի մէջ մահերու տարեկան միջին թիւը 525 հազար է: Կը նշանակէ, նոյնպէս, թէ ալքոլամոլութիւնը, սրտի կաթուածէն եւ խլիրդէն ետք, երրորդ տեղը կը գրաւէ մահուան պատճառներուն մէջ:

Այս աղէտը զուտ անհատական բնոյթ պիտի ունենար եւ անձնական հարց պիտի նկատուէր, եթէ ընկերային օգնութեան դրութիւնը իրականութեան մէջ բոլոր ապահովադրեալներուն ուսին չըրբարդէր ծախքերուն բեռը:

Եւ ի՞նչ բեռ: Մանրազնին քննութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ ալքոլամոլներու խընամքին բաժին կ՚իյնայ հիւանդանոցներու ընդհանուր ծախքին երեսուն առ հարիւրը: Միայն Փարիզի Հանրային օգնութիւնը տարին 222 միլիոն ֆրանք կը ծախսէ, այսինքն, մօտաւորապէս այնքան որքան պէտք է պահելու համար համալսարան-հիւանդանոցի կեդրոն մը:

Եթէ այս գումարին վրայ աւելցնենք նաեւ վիրաբուժական, հոգեբանական ճիւղերու ծախքերը (ուր այդ հիւանդներուն 37 առ հարիւրը ալքոլամոլներէ բաղկացած է), կրնանք երեւակայել, թէ ինչ ծանր բեռ մը դրուած է ազգին վրայ՝ ալքոլամոլները խնամելու համար:

Ահա թէ ինչու Մորիս Շումանի առաջարկը Ազգային Ժողովին՝ յաւելեալ տուրք մը սահմանելու ալքոլներուն վրայ եւ այդ տուրքէն գոյացած գումարը յատկացնելու Ընկերային Ապահովութեան, միաձայնութեամբ վաւերացուեցաւ բըժշկական շրջանակներու կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

(Քաղուած Մոնտի Տոֆթ. Լամպիոթի յօդուածէն)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ պիտի սկսին մարզարանի մը կառուցման աշխատանքները: Տասը հազար հանդիսականի համար կառուցուող մարզարանը պիտի ունենայ հանդերձարաններ, ցընցուղներ, վաթսուն մեթր երկարութեամբ մարզասրահ, երկու լողաւազան, դասախօսութիւններու, շարժանկարի ցուցադրութեան սրահներ եւ այլ յարմարութիւններ:

×

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի հիմնարկութեան նախաձեռնութեամբ 1969ին լոյս պիտի տեսնէ «Հայ արուեստ» տարեգիրքը ամբողջութեամբ նուիրուած երկու մեծ դէմքերու՝ Թումանեանի եւ Կոմիտասի ծննդեան 100ամեակին:

×

Երեւանի ելեկտրամեքենաշինական գործարանի հաշուական կեդրոնը օժտըւեցաւ հզօր մեքենայով մը: Արդարեւ գետեղուեցաւ ելեկտրոնիք հաշուական մեծ մեքենայ մը՝ «Մինսկ-22»:

Այս մեքենան, որ ունի «արտաքին յիշողութեան» 16 սարք եւ մեծ արագութիւն, մէկ վայրկեանի մէջ կը կատարէ երեք հարիւր հազար գործողութիւն, միաժամանակ կ՚ընդունի տասնեակ հազարաւոր տեղեկութիւններ, զորս կը մըշակէ:

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի հայ գաղութը եւ մասնաւորապէս Պոմոնի արուարձանը, դժբախտութիւնն ունեցան կորսնցնելու պատուական հայ մը, յանձին ընկ. Յովհ. Պանտիկեանի: Բնիկ Վանեցի եւ հաւատաւոր Դաշնակցական, շատ համեստ ու սիրուած բոլորէն, մասնակցած էր Վասպուրականի հերոսամարտի կռիւներուն, Իշխանի կողքին:

Հերոսամարտէն ետք ինչպէս բոլոր Վասպուրականցիները, ինքն ալ ընտանեօք գաղթած էր Հայաստան, յետոյ քաղաքական վերիվայրումներու բերումով, պարտադրաբար կը հեռանայ հայրենիքէն ու կը հաստատուի Մարսէյլ:

Ունեցած է Ազգային, կուսակցական ու հասարակական բեղուն աշխատանք, եղած է Շրջ. Կոմիտէի, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Պոմոնի Թաղականութեան ատենապետ:

Հասարակական գործերու մէջ իր ներկայութիւնը միշտ կը փնտռուէր: Իր մահով Վասպուրականցիները կորսնցուցին իրենց լաւագոյն անդամներէն մէկը:

Հայրենակցական, կուսակցական եւ հասարակական կեանքին մէջ, անոր բացը երկար ատեն զգալի պիտի ըլլայ, ու անոր յիշատակը միշտ կենդանի մնայ բոլոր զինք ճանչցողներու սրտերուն մէջ, որովհետեւ անիկա մեր գաղութին նահապետն էր:

Սիրելի ընկեր Պանտիկեան, այս քանի մը տողերս թող փունջ մը ծաղիկ ըլլայ թարմ շիրիմիդ վրայ, քաղուած Վարագայ լեռնէն, հողը թեթեւ ըլլայ:

Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1968, Նոյեմբեր 9, 10 եւ 11ին տեղի ունեցաւ Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Գ. Համագումարը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

Լսելէ ետք մասնաճիւղերու եւ կեդրոնական վարչութեան տեղեկագիրները, Համագումարը հաստատեց որ Միութիւնըս, իր մասնաճիւղերու զօրացումով, իր դաստիարակչական, խորհրդածութեան, ուսումնասիրութեան ու հրատարակչական աշխատանքներով եւ ըՍփիւռքի ու Հայաստանի կազմակերպութեանց հետ հաստատած իր կապերով աւելի լայն ունկնդրութեան հասած է եւ մղած հետզհետէ աճող թիւով հայ ուսանողներ գիտակցելու իրենց ազգային արժէքներուն եւ պատասխանատուութեանց:

Համագումարը որդեգրեց խորքով ու ձեւով նոր եւ իրապաշտ առաջարկներ՝ Միութեան ապագայ գործունէութեան վերաբերեալ:

Իր աշխատանքներու ամբողջ տեւողութեան, Համագումարը շեշտեց անհրաժեշտութիւնը շատ մօտէն հետաքրքրուելու Հայաստանով եւ ուսումնասիրելու մեր գաղութները՝ անոնց իրական վիճակը ճանչնալու եւ անոնց մտահոգութիւնները բաժնելու նպատակով:

Համագումարը շեշտը դրաւ Միութեանըս դերին վրայ՝ բոլոր Հայերու միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան եւ միասնականութեան պայմաններու զարգացման մէջ, որպէսզի կարելի դառնայ ստեղծումը լայնօրէն ներկայացուցչական մարմիններու, որոնք անհրաժեշտ են մեր ազգային արդար բաղձանքներու եւ իրաւունքներու հետապնդման համար:

ԴԻՒԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

Փարիզ, 1968 Նոյ. 22

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (353)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիուս՝ ճակատը ձեռքերուն մէջ առնելով ծնրադրած էր գերեզմանի մը վրայ խոտերուն մէջ: Իր փունջը քակելով այս գերեզմանին վրայ սփռած էր: Գերեզմանին ծայրը, ուռոյցի մը քով որ գլուխին կողմը կը ցուցնէր, սեւ փայտէ խաչ մը կար, խաչին վրայ ալ սպիտակ տառերով այս անունը.

«Գնդապետ Պարոն Փոնմէրսի»

Մարիուսի հեծկլտուքը կը լսուէր:

Աղջիկը գերեզման մըն էր:

ԳԼՈՒԽ Հ.

ԿՐԱՆԻԹԻՆ ԴԷՄ ՄԱՐՄԱՐԻՈՆ

Մարիուս երրորդ օրը, առտուն շատ կանուխ Վերնոնէն վերադարձաւ, մեծ հօր տունը իջաւ եւ որովհետեւ երկու գիշեր ուղեկառքին մէջ մնալով յոգնած էր, ժամ մը ծովի բաղնիքը մնալու եւ իր յոգնութիւնը փարատելու հարկը զգալով, իսկոյն իր սենեակը ելաւ, անմիջապէս հանեց վրայէն ճամբորդութեան թիկնոցը եւ վիզէն կախուած սեւ ժապաւէնը, եւ ելաւ բաղնիք գնաց:

Պ. Ժիլնորման որ բոլոր քաջառողջ ծերերու պէս կանուխ ելած էր, Մարիուսի գալը լսած եւ ծերունական սրունքներովը կրցածին չափ շուտով շտապած էր տունին վերնայարկի սանդուխէն ելլելու եւ Մարիուսին սենեակը երթալու, որպէսզի զայն ողջագուրէ, հարցուփորձ ընէ եւ ո՛ւրկէ եկած ըլլալը մասամբ գիտնայ:

Բայց երիտասարդը ութսունամեայ ծերունիէն վեր ելլելուն ժամանակ չձգելով վար իջած էր, եւ Ժիլնորման երբ վերնայարկը մտաւ, Մարիուս արդէն գացած էր:

Անկողինը աւրուած չէր. թիկնոցն ու սեւ ժապաւէնը անկողնին վրայ դրուած էին:

— Ասիկա աւելի աղէկ է, ըսաւ Պ. Ժիլնորման:

Պահ մը ետք սրահը մտաւ ուր օրիորդ Ժիլնորման արդէն նստած էր եւ իր կառանիւները կը յօրինէր լաթի մը վրայ:

Ժիլնորմանի մուտքը յաղթական էր:

Մէկ ձեռքով թիկնոցը եւ միւսով վիզի ժապաւէնը բռնած էր, եւ կը պոռար.

— Յաղթութի՜ւն, հիմա գաղտնիքը պիտի հասկնանք. հիմա ամէն բան տեղն ի տեղ պիտի գիտնանք. հիմա ալ մեր սըմսեղուկին անառակութիւնները պիտի շօշափենք. ահա վէպին մէջ ենք: Պատկերը քովս է:

Իրօք ժապաւէնէն սեւ կաշիէ տուփ մը կախուած էր որ մեծ շքադրամի մը կը նմանէր բաւական:

Ծերունին տուփը առաւ առանց բանալու, քանի մը բոպէ նայեցաւ, համակուիլ զգալով այն հեշտութեամբ, զմայլումով եւ բարկութեամբ, որով կը համակուի խեղճ անօթի մը երբ իրեն չվերաբերող սքանչելի կերակուրի մը քթին տակէն անցնիլը կը տեսնէ:

— Վասնզի տարակոյս չկայ թէ պատկեր մը կայ ասոր մէջ: Այս սրտին վրայ կը պահուի գորովալի սիրով: Ասո՞ւշ են ի՛նչ են: Թերեւս այնպիսի վարնոց բոզ մըն է որմէ մարդ զզուանք կը զգայ: Հիմակուան երիտասարդները շատ գէշ ճաշակ ունին:

— Տեսնենք, հայր, ըսաւ աղջիկը:

Զսպանակի մը վրայ կոխելով տուփը կը բացուէր:

Տուփին մէջ ուրիշ բան չգտան, եթէ ոչ ուշադրութեամբ ծալուած թուղթ մը:

— «Աղջիկէն աղային», ըսաւ Ժիլնորման քահ քահ խնդալով: Գիտեմ ինչ ըլլալը: Սիրալիր մըն է անշուշտ:

— Օ՜հ, կարդանք ուրեմն, պոռաց մօրաքոյրը, եւ ակնոցը դրաւ:

Բացին թուղթը եւ յետագայ տողերը կարդացին.

«ՁԱՒԱԿԻՍ ՀԱՄԱՐ.— Կայսրը Պարոնութեան տիտղոսը տուաւ ինծի Վաթերլոյի դաշտին վրայ: Քանի որ Վերահաստատութիւնը չուզեր ճանչնալ իմ այս տիտղոսը զոր արիւնս թափելով առած եմ, զաւակս պիտի առնէ եւ կրէ զայն: Աւելորդ է ըսել թէ ան պարտաւոր է այս տիտղոսին արժանի վարմունք ունենալ»:

Անկարելի է ըսել թէ ի՛նչ զգացին հայր եւ աղջիկ:

Կարծես թէ մեռելի գլուխի մը շունչը սառեցուցած էր զանոնք:

Բան մը չըսին իրարու:

Միայն թէ Պ. Ժիլնորման ցած ձայնով եւ ինքնիրեն խօսելու պէս ըսաւ.

— Այդ սուսերաձիգին գիրն է ասիկա:

Մօրաքոյրը թուղթը քննեց, ամէն կողմը դարձուց, նայեցաւ, յետոյ տուփին մէջ դրաւ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր. ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական զունաւոր նկարներ :

Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է

Մեկնում ժամը 20·15ին Քոնավէն, Բ. կայան Համասի սրճարանը : Դարձ. Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆ այէթի ճամբով Տէսին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Վալանսէն Այրի Տիկին Վ. Դաւիթեան իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Մկրտիչ Դաւիթեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ .—

50ական ֆրանք Փարիզի եկեղեցւոյ աթոռներու նորոգութեան, Շաւարշ Միսաքեան սրահին, Շաւարշ Նարդունիի գործերու ֆոնտին, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն, Մոնմօրանսիի հանգստեան տան, «Յառաջ»ի, Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :
(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՒԷՐ

Ընկեր Յովնան Աբրահամեան 30 ֆր. կը նուիրէ Նարդունիի գործերու ֆոնտին, (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 ֆր. «Յառաջ»ի Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Կիրակի, (1 Դեկտեմբեր), հանդիսաւոր բազմաձայն Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱՔԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ մահուան յիսնամեակին առթիւ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTS - BONNETERIE

Cherche façonniers jauge 5, jauge 7 diminuée. Se préserter :

Ets. GANA
64, Rue de Turbigo — Paris (3e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE

GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

Այրի Տիկին Յակոբ Բէհեայեան, Այրի Տիկին Միհրան Բէհեայեան, Քլօտին եւ Ժերար Բէհեայեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Զօպանեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Բէհեայեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Բէհեայեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Օր. Զապէլ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Հայրի Զօպանեան, Օր. Քաթրին Բէհեայեան, Ալէն Բէհեայեան, Օր. Այտա Յակոբեան, Օր. Անի Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Լարպալըթրիէ եւ աղջիկը, Օր. Լօրէթ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Կարապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նաթան Անուշեան եւ զաւակը, Պ. Հրանդ Գալֆայեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ԲԷՀԵԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 26ին, իր բնակարանը, 84, Րիւ տը Քլէրի, Փարիզ :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Նոյեմբեր 30) առաւօտ ժամը 8·45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական կազմը ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կոնդակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան 50ամեակին առիթով, Կիրակի (1 Դեկտ.) :

Կը պատարագէ Գեղամ Աբղ. Պաղտասարեան, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ Թեմիս առաջնորդ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի ժամը 10, քարոզ 11·15, հոգեհանգիստ 11·45 :

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ղուկասեանի, ինչպէս նաեւ Մարիամ Ղուկասեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց զաւկին եւ սանուկին Յովհաննէս – Ալէնի վաղահաս մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իվրիի եւ շրջաններու Հայր. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 ֆրանք Տիկին Եղիս Ալեքսանեանէ, Փերուզ Խայեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Կեդր. վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ. 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաւէ :

Կը նախագահէ ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան :

Գեղարուեստական բաժին :

Ճաշագին 15 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ Պոմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս. Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանգանակութիւն չկայ :

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ. — Տօն Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի, Տօն ուխտի եւ մատաղօրհնէք :

Այս Կիրակի, Ս. Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս Առաքեալներու տօնն է, որով եւ ուխտի օրն ու տօնը Թաղիս Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ :

Պատարագը կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, որ կը նախագահէ նաեւ օրուան բոլոր հանդիսութեանց, կը քարոզէ եւ կ'օրհնէ մատաղը :

Յետ պատարագի, պիտի կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտամունք, հոգիներուն համար բոլոր անոնց՝ որոնք իբրեւ քահանայ, աւագ – սարկաւագ, դպիր, երգիչ, երգչուհի եւ բարերար ծառայած են մեր ժողովուրդին եւ եկեղեցիին :

Սկիզբ, ժամերգութեան՝ 8, Ս. պատարագ՝ 10, քարոզ՝ 11, Մատաղի օրհնութիւն՝ 11·45, հոգեհանգիստ 12 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ.) ժամը 3 – 6, Մշակոյթի Տան իր գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԽԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱԽԱՐԲ Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2ին, հայրենակից Գրիգոր Գրիգորեանի բնակարանը : 77 Ռութ Նասիօնալ Սէժբէմ Լեվալօն : Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մեսրովբ Մնացականի Բօյաճեան, որ կորսուած է հայրենական պատերազմի ատեն : Ծնած է Աշտարակ, 1918ին : Հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Գայեանէ, քոյրը՝ Թագուշ, կինը Արեւիկ եւ աղջիկը՝ Սուսաննա : Գրել Արեւիկ Բօյաճեանի, Երեւան, Պերճ Պռօշեան, փող. թիւ 80 :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Դեկտեմբեր 1ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Րիւ Ժէի Սէն Լուի սրահը :

Կը նախագահէ Ընկ. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական բաժնին մաս կը կազմեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարախումբը : Հանդիսութիւնը պիտի վերջանայ խնճոյքով : (Ճոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ .— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Զատիկեանի սրճարանը :

ՎԱԼԱՆՍ .— Հ. Յ. Դ. Քրիստափորի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Քաֆէ Լիոնի վերի սրահը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ : Կարեւոր օրակարգ :

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE

87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

POUR

LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins
ESTIMATION GRATUITE

10ème année